SIGMUND FREUD

RÜYALARIN YORUMU 2

ÖTEKİ / PSİKOLOJİ

ÖTEKİ YAYINEVİ

ÖTEKİ YAYINEVİ

Öteki
PSİKOLOJİ

Çeviren
Selçuk Budak

Kapak ve Sayfa Düzenleme
Özgür Yurttaş

Yapıtın Özgün Adı
The Interpretation of Dreams

2. Baskı
Ağustos 2016

© Öteki Yayınevi

Sertifika No: 25446

Baskı ve Cilt
Ceylan Matbaası
Maltepe Mah. Davutpaşa Cad.
Güven İş Merkezi B Blok No: 318
Tel: (0212) 613 10 79

Yönetim Yeri
Dr. İhsan Ünlüer Sok. Caferağa Mah. 16/10
Kadıköy / İstanbul
Tel: 0216 345 41 09
kitap@otekiyayinevi.com
www.otekiyayinevi.com

ISBN: 978-975-584-103-8

Sigmund Freud

RÜYALARIN YORUMU 2

Çeviren
Selçuk Budak

ÖTEKİ YAYINEVİ

Sigmund Freud

RÜYALARIN YORUMU 2

ÖTEKİ YAYINEVİ

İÇİNDEKİLER

VI. RÜYA ÇALIŞMASI / 9
(A) Yoğunlaşma Çalışması / 11
(B) Yerdeğiştirme / 42
(C) Rüyalarda Temsil Araçları / 48
(D) Temsil Koşulları / 81
(E) Rüyalarda Sembollerle Temsil: Birkaç Tipik Rüya Daha / 94
(F) Bazı Örnekler: Rüyalardaki Hesaplamalar ve Konuşmalar / 157
(G) Saçma Rüyalar: Rüyalardaki Zihinsel Etkinlikler / 181
(H) Rüyalarda Duygular / 221
(I) İkincil Revizyon / 254
VII. RÜYA SÜREÇLERİNİN PSİKOLOJİSİ / 277
(A) Rüyaların Unutulması / 281
(B) Gerileme / 306
(C) Arzu Giderme / 326
(D) Rüyalarla Uyarım - Rüyaların İşlevi - Kaygı Rüyaları / 353
(E) Temel ve Tali Süreçler - Bastırma / 370
(F) Bilinçdışı ve Bilinç - Gerçeklik / 395

Kaynakça / 409
Kısaltmalar / 428

BÖLÜM VI
RÜYA ÇALIŞMASI

BUGÜNE kadar rüya sorununu çözmeye yönelik yapılan her girişim, doğrudan doğruya rüyanın, bilincimizdeki haliyle *açık* içeriğiyle ilgilenmiştir. Bütün bu girişimler, açık içeriğine dayanarak bir rüya yorumuna veya (eğer yoruma kalkışılmamışsa) açık içeriğe dayanarak rüyaların doğası konusunda bir yargıya varmaya çalışmıştır. Başka bir şeyi daha hesaba katan sadece bizleriz. Rüyaların açık içeriği ile incelememizin sonuçları arasına, yeni bir ruhsal malzemeler grubunu —yani, rüyaların kullandığımız yöntemle elde edilen *gizli* içeriklerini (veya bizim ifademizle) "rüya düşüncelerini"— ekledik. Rüyanın anlamını, açık içeriğinden değil, işte bu rüya düşüncelerinden çıkardık. Dolayısıyla daha önce varolmayan yeni bir görevle —yani, rüyaların açık içeriği ile gizli rüya düşünceleri arasındaki ilişkileri inceleme ve bu gizli rüya düşüncelerinin açık rüya içeriğine dönüşmesini sağlayan süreçleri belirleme göreviyle— yüz yüze geldik.

Rüya düşünceleri ve rüya içeriği bize aynı konunun iki farklı dildeki versiyonları gibi sunulur. Daha doğrusu rüya içeriği, rüya düşüncelerinin başka bir ifade tarzına aktarılması gibi gö-

zükür; tercümesiyle orijinalini kıyaslayarak bunun harflerini ve sözdizimi yasalarını keşfetmek de bizim görevimizdir. Rüya düşünceleri, bunları öğrendiğimiz an anlaşılır bir hal alır. Öte yandan rüya içeriği, deyiş yerindeyse resimli bir yazı gibi ifade edilir; bunun harflerini tek tek rüya düşüncelerinin diline tercüme etmemiz gerekir. Bu harfleri sembolik ilişkileriyle değil de resim değerleriyle okumaya kalkıştığımız takdirde hata yapacağımız açıktır. Önümde resimli bir bulmaca olduğunu varsayalım. Resim, çatısında bir gemi olan bir evi, alfabenin tek bir harfini, kafası olmayan ve koşmakta olan bir insan figürünü, vb. anlatır. Geminin evin çatısında işi yoktur, kafası kesik olan birisi de koşamaz. Ayrıca adam evden daha büyüktür; ve eğer resmin tamamıyla bir manzara anlatılmak isteniyorsa, alfabenin harflerinin resimde yeri olmayacaktır, çünkü doğada bu tür şeyler bulunmaz. Ama ancak kompozisyonun tamamına ve parçalarına ilişkin bu eleştirileri bir yana bırakıp bunun yerine her bir ögenin yerine o ögeyle şu veya bu yolla temsil edilebilecek bir heceyi veya kelimeyi koyarak resimli bilmece konusunda doğru bir yargıya varabiliriz. Bu şekilde birleştirilen kelimeler artık anlamsız değildir, son derece güzel ve anlamlı şiirsel bir ifade bile olabilir. Rüya da bu türden resimli bir bulmacadır. Ve atalarımız rüya yorumu alanında resimli bilmeceyi görsel bir kompozisyon olarak değerlendirmek gibi bir hataya düşmüştür; bu haliyle de rüyalar onlara anlamsız ve değersiz gibi gelmiştir.

(A)
YOĞUNLAŞMA ÇALIŞMASI

Rüya içeriği ile rüya düşüncelerini kıyaslayınca ilk açıklık kazanan şey, büyük ölçüde gerçekleşen *yoğunlaşmadır*. Rüya düşüncelerinin kapsamına ve bolluğuna kıyasla rüyalar kısa ve özlüdür. Bir rüyayı yazacak olursanız, bir sayfanın belki de yarısını doldurur. Bunun altında yatan rüya düşüncelerini ortaya çıkaran analiz ise bunun yedi-sekiz, hatta on katı kadar yer kaplayabilir. Bu ilişki farklı rüyalarda farklılık gösterir; ama deneyimlerime dayanarak, ilişkinin yönünün hiç değişmediğini söyleyebilirim. Kural olarak, gerçekleşen yoğunlaşmanın miktarı önemsenmez, çünkü gün ışığına çıkarılan rüya düşüncelerini malzemenin tamamı olarak değerlendirme eğilimi duyarız, oysa yorum çalışmasının devam ettirilmesi halinde rüyanın arkasında çok daha fazla düşüncenin bulunduğu anlaşılabilir. Aslında bir rüyanın tamamen yorumlandığından emin olmanın hiçbir zaman mümkün olmadığına daha önce dikkati çekme fırsatım olmuştu [Bölüm V (B) sonlarında]. Çözüm boşluksuz ve yeterli gibi gözükse bile, rüyanın bir başka anlamının daha bulunması ihtimali her zaman vardır. Dola-

yısıyla kesin anlamda konuşursak, yoğunlaşmanın miktarını belirlemek mümkün değildir.

Rüya içeriği ile rüya düşünceleri arasındaki büyük orantısızlığın, rüya oluşum sürecinde ruhsal malzemenin kapsamlı bir yoğunlaşmaya tabi tutulduğu yolundaki sava, ilk bakışta çok mantıklı gibi gelen bir cevap vardır. Sık sık, gece boyunca uzun uzadıya rüyalar gördüğümüz, ama gördüklerimizin çoğunu unuttuğumuz izlenimi ediniriz. Bu açıdan, uyandığımız zaman hatırladığımız rüya, rüya çalışmasının tamamının sadece küçük bir kalıntısı olacaktır; ve tamamen hatırlayabilmemiz halinde belki de rüya düşünceleri kadar kapsamlı olacaktır. Bunda bir doğruluk payı olduğuna kuşku yok: Uyanır uyanmaz hatırlamaya çalışmamız halinde rüyaların daha eksiksiz kaydedilebileceği ve bunlara ilişkin belleğimizin gün ilerledikçe giderek daha çok belirsizleştiği su götürmez. ama öte yandan, rüyamızda hatırlayabildiğimizden daha çoğunu gördüğümüz izleniminin sık sık, kaynağını daha sonra tartışacağım bir yanılsamaya dayandığı gösterilebilir. Ayrıca, rüyaların unutulma ihtimali rüya çalışması sırasında yoğunlaşma olduğu savını etkilemez, çünkü rüyanın hatırlanan her bir parçasıyla ilgili düşüncelerin miktarı bu savın doğru olduğunu kanıtlar. Rüyanın büyük bir kısmının hatırlanmadığı bile varsayılsa, bu sadece, bir diğer rüya düşünceleri grubuna ulaşmamızı önlemiş olabilir. Rüyanın unutulan kısmının, hatırlanan kısımlarından elde ettiğimizle aynı düşüncelerle ilgili olduğunu varsaymak için hiçbir nedenimiz yok.[1]

Analizde rüya içeriğinin her bir ögesi için üretilen çok sayıda çağrışım açısından, analiz sırasında hatırlanan bütün çağrışım-

1 [1914 *tarihli dipnot*:] Birçok yazar, rüyalardaki yoğunlaşma konusunda ipucu vermiştir. Du Prel'de (1885, 85), rüyalardaki düşünce gruplarının yoğunlaşma sürecinden geçtiğinin kesin olduğunu söylediği bir pasaj vardır.

ları, rüya düşüncelerinin bir parçası olarak değerlendirmekte, yani bütün bu düşüncelerin uyku durumunda zaten aktif olduğunu ve rüya oluşumunda bir rol oynadığını varsaymakta haklı olup olmadığımız konusunda bazı okurlar kuşkuya kapılabilir. Analizin akışı içinde, rüyanın oluşumunda hiçbir payı olmayan yeni düşünce dizilerinin ortaya çıkması daha muhtemel değil midir? Bu savı ancak kısmen kabul edebilirim. Analizde bazı düşünce dizilerinin ilk kez ortaya çıktığının doğru olduğuna kuşku yok. Bu olayların tümünde bu yeni bağlantıların sadece, rüya düşünceleriyle zaten şu veya bu şekilde kurulmuş olan düşünceler arasında kurulduğu gösterilebilir.[1] Deyiş yerindeyse yeni bağlantılar, daha derinlerde bulunan diğer bağlantı yollarının varlığıyla mümkün kılınan kestirmelerdir, ya da kısa devrelerdir. Analizde su yüzüne çıkan düşüncelerin büyük çoğunluğunun, rüya oluşumu sürecinde zaten aktif olduğunu kabul etmek gerekir; çünkü bir rüyanın oluşumuyla hiçbir ilişkisi yokmuş gibi görünen bir düşünceler zinciri üzerinde ayrıntılarıyla çalışıldıktan sonra birdenbire, içeriğinde temsil edilen ve yorum için vazgeçilmez olan, ama bu yaklaşım çizgisi dışında ulaşılamayacak olan bir düşünceyle karşılaşırız. Burada, analizini tamamen aktarmamış olmama rağmen, şaşırtıcı ölçüde büyük bir yoğunlaşmanın ürünü olarak dikkati çeken botanik monograf rüyasını hatırlatabilirim [sf. 254].

O halde rüyadan önce gelen uyku dönemindeki ruhsal koşulları nasıl tanımlamamız gerekiyor? Bütün rüya düşünceleri yan yana mı bulunuyor? Yoksa birbiri ardı sıra mı baş gösteriyor? Veya bir dizi düşünce zinciri aynı anda farklı merkezlerden ortaya çıkıp daha sonra mı birleşiyor? Kanımca şu an için rüya oluşumu sıra-

1 [Bu soruna Bölüm VI (C) başlarında tekrar değiniliyor ve Bölüm VII (A)'nın son kısmında çok daha ayrıntılı olarak tartışılıyor.]

sındaki ruhsal koşullar konusunda plastik bir fikir edinmeye ihtiyacımız yok. Ne var ki, burada bilinç eşliğindeki iradi düşünme sırasında algıladığımızdan kolayca farklılık gösterebilen *bilinçsiz* bir düşünce süreciyle karşı karşıya olduğumuz unutulmamalıdır.

Yine de, rüya oluşumunun yoğunlaşma sürecine dayandığı şaşmaz bir gerçek olarak kalır. Peki bu yoğunlaşma nasıl gerçekleşir?

Ortaya çıkarılan rüya düşünceleri arasında sadece çok küçük bir azınlığın, düşünsel ögelerinden birisiyle rüyada temsil edildiğini hatırlayacak olursak, yoğunlaşmanın *atma, çıkarma* yoluyla gerçekleştiği sonucuna varabiliriz: Yani rüya, rüya düşüncelerinin aslına sadık bir tercümesi veya harfi harfine yansıması değildir, bunların son derece eksik ve bölük pörçük bir versiyonudur. Çok geçmeden anlaşılacağı üzere en doğru görüş budur. Ama bunu geçici bir başlangıç noktası olarak alıp başka bir soruya geçebiliriz. Eğer rüya düşüncelerinden sadece az sayıda öge rüya içeriğine girebiliyorsa, bu seçimi belirleyen koşullar nedir?

Bu sorunu aydınlatabilmek için, dikkatimizi rüya içeriğindeki bu koşulları sağlaması gereken ögelere çevirmeliyiz. Böyle bir inceleme için en elverişli malzeme de, özellikle büyük bir yoğunlaşma sürecinden geçen bir rüya olacaktır. Bu amaçla sf. 254'te aktarılan rüyayla işe başlayacağım.

I
BOTANİK MONOGRAF RÜYASI

RÜYA İÇERİĞİ. — Bir bitki türü (ne olduğu belli değil) konusunda bir monograf yazmışım. Kitap önümde duruyor ve ben o anda katlanmış renkli bir sayfayı çeviriyorum. Her nüshada, kurutulmuş bitki koleksiyonundan alınmış gibi, bitkinin kurutulmuş bir örneği yapıştırılmış.

Bu rüyadaki en belirgin öge *botanik monografı*. Bu, rüya gününün izlenimlerinden kaynaklanıyordu: Gerçekten de, bir kitapçı vitrininde siklamen türü üzerine bir monograf görmüştüm. Rüya içeriğinde bu bitki türünden söz edilmiyordu; bundan rüyaya giren tek şey monograf ve bunun botanikle ilişkisiydi. Çok geçmeden, "botanik monografın" bir tarihte yazdığım *kokain konulu çalışmamla* ilişkili olduğu anlaşıldı. Düşünce zinciri "kokain"den, bir yandan *Festchrift*'e ve üniversite laboratuvarındaki bazı olaylara, öte yandan da kokainin kullanıma sokulmasında katkısı olan göz cerrahı dostum Dr. Königstein'e gitmişti. Dr. Königstein figürü bana ayrıca önceki akşam onunla aramızda geçen ve yarım kalan bir sohbeti ve meslektaşlar arasında tıbbi hizmetin karşılığının ödenmesi konusundaki çeşitli düşüncelerimi hatırlattı. Aslında bu sohbet rüyanın aktif başlatıcısıydı; siklamen konusundaki monograf da alakasız bir yapıda da olsa aktif izlenimdi. Farkettiğim gibi, rüyadaki "botanik monografın" önceki günün iki yaşantısı arasındaki "ortak aracı" olduğu anlaşıldı: Bu, alakasız bir izlenimden aynen alınarak, çok sayıda çağrışım bağlantısıyla ruhsal açıdan anlamlı bir olayla ilişkilendirilmişti.

Ne var ki sadece bir bütün olarak "botanik monograf" fikri değil, bunun her bir parçası da, yani "botanik" ve "monograf" parçaları da çeşitli bağlantı yollarıyla rüya düşünceleri örgüsüne girmişti. "Botanik" ögesi, Profesör *Gärtner*'le [Bahçıvan], karısının çiçek gibi görünüşüyle, hastam *Flora*'yla, unutulan çiçeklerin öyküsünü anlattığım bayanla [Frau L.] ilgiliydi. Karşılık olarak Gärtner de laboratuvarı ve Königstein ile aramda geçen konuşmayı hatırlattı. Bu konuşmada iki hastamdan [Flora ve Frau L.] söz etmiştik. Bir düşünce zinciri, çiçekli hanımı karımın *gözde çiçeklerle* ve böylece o gün bir an için gördüğüm monogra-

fın başlığıyla ilişkilendirdi. "Botanik" ögesi bunlara ek olarak, ortaokuldaki bir anımı ve üniversitedeki bir sınavımı hatırlattı. Dr. Königstein ile sohbetimde değinilen yeni bir konu —benim *gözde* hobilerim— şaka yollu *gözde çiçeğim* dediğim enginar aracılığıyla, unutulan çiçeklerden kaynaklanan düşünce çizgisiyle ilişkilendi. Öte yandan "enginar"ın arkasında bir yandan İtalya konusundaki düşüncelerim, öte yandan da çocukluğumdan, o günden sonra kitaplarla kurduğum yakın ilişkimin başlangıcı olan bir sahne yatıyordu. Dolayısıyla "botanik" kelimesi, rüyadaki düzenli bir düğüm noktasıydı. Çok sayıda düşünce dizisi bunun üzerinde toplanıyordu; ki bunun Dr. Königstein ile yaptığım sohbetin bağlamına doğru bir şekilde girdiğini garanti edebilirim. Burada "örgücünün şaheserinde" olduğu gibi kendimizi bir düşünceler fabrikasında buluruz:

Ein Tritt Tausend Fäden regt,
Die Schifflein herüber hinüber schiessen,
Die Fäden ungesehen fliessen,
Ein Schlag tausend Verbindungen schlägt.[1]

Rüyadaki "monograf" da iki konuya değinir: Çalışmalarımın tek yanlılığı ve gözde hobilerimin pahalılığı.

Bu ilk inceleme, "botanik" ve "monograf" ögelerinin, rüya düşüncelerinin büyük çoğunluğuyla çok sayıda bağlantıya sahip oldukları için, yani çok sayıda rüya düşüncesinin odaklandığı

1 [... bir pedalla binlerce iplik atılır,
Ki orada mekikler oraya buraya uçuşurken
Görünmeyen iplikler birbirine düğümlenerek
Sosuz birleşimler yaratır.
(Goethe, *Faust*, Kısım I, Sahne 4.)]

"düğüm noktaları" içerdikleri ve rüya yorumuyla ilişkili olarak birden çok anlama sahip oldukları için rüya içeriğine girmişlerdi. Bu temel olgunun açıklaması başka bir yoldan daha ortaya konabilir: Rüya içeriğinin her bir ögesinin, "birden çok belirleyeni" olduğu, yani rüya düşüncelerinde birden çok şeyle temsil edildiği anlaşılır.

Rüyanın geri kalan ögelerini rüya düşüncelerinde ortaya çıkışlarıyla ilişkili olarak incelediğimiz zaman daha fazlasını keşfederiz. Açtığım *renkli sayfa* (sf. 257'deki analize bakın), beni yeni bir konuya, yani meslektaşlarımın etkinliklerime yönelik eleştirileri ve rüyada temsil edilen gözde hobilerim konusuna; ve buna ek olarak, renkli sayfaları bulunan bir kitabı yırttığım bir çocukluk anısına götürdü. *Bitkinin kurutulmuş örneği*, orta okuldaki kurutulmuş bitki koleksiyonu olayına değinmiş ve o anıyı özellikle vurgulamıştır.

Rüya içeriğiyle rüya düşünceleri arasındaki ilişkinin doğası böylece açıklık kazanır. Hem rüyanın ögeleri rüya düşünceleriyle birçok kez belirlenir, hem de her bir rüya düşüncesi rüyada birkaç ögeyle temsil edilir. Çağrışım yolları rüyanın bir ögesinden birden çok rüya düşüncesine ve bir rüya düşüncesinden rüyanın birden çok ögesine bağlantı yolları kurar. Dolayısıyla rüya, içerikte ayrı ayrı temsil edilen tek tek rüya düşünceleriyle, veya —bir seçmenin milletvekillerini seçmesinde olduğu gibi— rüya düşünceleri grubuyla (kısaltılmış olarak) oluşmaz; rüya daha çok, rüya düşüncelerinin tamamının —bir tür önseçim yöntemine benzer bir şekilde— en çok ve en güçlü desteği alan ögelerin rüya içeriğine girme hakkı kazandığı bir maniplasyon sürecine tabi kılınmasıyla oluşur. Bu tür bir analize tabi tuttuğum her rüyada değişmez olarak, bu temel ilkelerin doğrulandığını gördüm: Rüya ögeleri, rüya düşünceleri kütlesinin tamamıyla oluşturu-

lur ve bu ögelerden her birisi, rüya düşünceleriyle ilişkili olarak birçok kez belirlenir.

Karşılıklı ilişkilerinin özellikle ustaca düzenlenmesiyle ayırdedilen bir örnek vererek rüya içeriğiyle rüya düşünceleri arasındaki bağlantıyı göstermek elbette yersiz olmayacaktır. Rüya, açık alan fobisi [klastrofobi] nedeniyle tedavi ettiğim bir erkek hastama aittir. Son derece ustaca olan bu rüyayı neden "Güzel bir Rüya" başlığıyla verdiğim çok geçmeden açıklık kazanacaktır:

II

"GÜZEL BİR RÜYA"

Büyük bir grupla, pek gösterişli olmayan bir hanın bulunduğu X Caddesi'ne gitmektedir. (Olay bu değildir.) *Handa bir oyun sahnelenmektedir. O bir an seyirci, bir diğer an aktör olmaktadır. Oyun bitince kente dönmek için giysilerini değiştirmeleri gerekir. Bazılarına zemin kattaki odalar verilirken, bazılarına birinci kattaki odalar verilir. Derken bir tartışma başlar. Yukarıdakiler öfkelenir, çünkü aşağıdakiler hazır olmadığı için aşağı inemezler. Kardeşi yukarıda, kendisi ise aşağıdadır ve bu kadar bastırdıkları için kardeşine kızar.* (Bu kısım bulanıktır.) *Ayrıca, kimin yukarı çıkacağı, kimin aşağıda kalacağı geldikleri zaman kararlaştırılıp düzenlenmiştir. Derken, X caddesini kasaba yönünde kendi kendine tırmanmaktadır. O kadar zor yürür ki bulunduğu yere yapışmış gibi olur. Yaşlıca bir bey yanına gelir ve İtalya Kralı'na hakaret etmeye başlar. Yokuşun başında ulaşınca daha kolay yürür.*

Yokuşu tırmanırken yaşadığı zorluk öylesine belirgindir ki uyandıktan sonra bir süre bunun bir rüya mı yoksa gerçek mi olduğu konusunda kuşkuya kapılır.

Açık içeriğinden yola çıkarak bu rüya için pek de iyi şeyler düşünemeyiz. Kuralları hiçe sayarak, yoruma rüya sahibinin en belirgin dediği kısmıyla başlayacağım.

Rüyasında gördüğü ve muhtemelen rüya sırasında gerçekten yaşadığı zorluk —yokuşu zor tırmanması ve buna eşlik eden nefes darlığı— hastanın aslında yıllar önce yaşadığı semptomlardan birisiydi ve o dönemdeki diğer semptomlarla birlikte tüberküloza bağlanmıştı. (Bu, histerik bir yoldan uyarılmış olabilir.) Bu rüyadaki hareketin engellendiği yolundaki özgün duyumu, teşhir rüyalarından biliyoruz; burada da bunun, başka bir zamanda başka bir temsil amacı için kullanılabildiğini görüyoruz. Rüyanın, tırmanışın başlangıçta ne kadar zor olduğunu ve yokuşun sonunda nasıl kolaylaştığını anlatan kısmını duyunca, Alphonse Daudet'in *Sappho*'daki ustaca girişini hatırladım. O ünlü pasajda, genç bir erkeğin metresini kollarına alıp merdiveni nasıl tırmandığı anlatılır; metresi ilk önce tüy kadar hafiftir, ancak merdiveni çıktıkça kadının ağırlığı da artar. Sahnenin tamamı aşk ilişkilerinin seyrini önceden haber verir; Daudet bunu, aşağı tabakadan kuşkulu geçmişi olan kızlara gönüllerini kaptırmamaları için genç erkeklere bir uyarı olarak tasarlamıştır.[1] Hastamın, oyuncu bir hanımla son zamanlarda biten bir aşk ilişkisi olduğunu bilmeme rağmen, yorum tahminimin doğrulanmasını beklemiyordum. Ayrıca, *Sappho*'daki durum rüyadakinin *tersiydi*. Rüyada tırmanış başlangıçta zordu ve daha sonra kolaylaşıyordu; buna karşılık romandaki sembolizm, ancak başlangıçta hafif olup da ağır bir yüke dönüşerek noktalanan bir şeyle anlamlı olacaktı. Ama hastam, yaptığım yorumun önceki akşam tiyatroda gördüğü bir sahneyle çok uyuştuğunu söyleyerek beni şaşırttı. Oyunun

1 [1911 *tarihli dipnot*:] Sembolizm konulu bölümde tırmanma rüyalarının anlamına ilişkin yazdıklarım, romancının seçtiği imgeyi aydınlatmaktadır.

adı *Rund um Wien* idi ve saygı duyulan bir kız olarak işe koyulup, daha sonra ünü kuşkulu bir kadın olarak yüksek kademelerdeki erkeklerle kurduğu *ilişkiler* sayesinde "yukarılara tırmanan" ama sonunda "*aşağı inen*" bir genç kızın kariyerini anlatır. Bu oyun ona ayrıca, birkaç yıl önce izlediği *Von Stufe zu Stufe* ["adım adım, basamak basamak"] adlı bir oyunu hatırlatır; oyunun reklamı üzerinde uçan *basamaklı* bir merdiven bulunan afişlerle yapılmıştır.

Yoruma devam edecek olursak. Bu en son, olaylı *ilişkiye* girdiği aktris, X Caddesinde oturmaktadır. O caddede hana benzer hiçbir şey yoktur. Ama yazın bir bölümünü o hanım için Viyana'da geçirirken, civardaki küçük bir otelde kalır. Otelden ayrılırken arabacıya "Neyse ki şans eseri bitlenmedim" der. (Aklıma gelmişken bu, onun fobilerinden birisidir.) Bunun üzerine arabacı da "İnsan böyle bir yerde nasıl konaklar ki! Otel değil, sadece bir *han*." diye karşılık verir.

Han düşüncesi ona o anda iki dizeyi hatırlatır:

Bei einem *Wirte* wundermild,
Da war ich jüngst zu Gaste.[1]

Uhland'ın şiirindeki ev sahibi bir *elma ağacıdır*; düşünce zinciri bir başka dizeler grubuna gider:

FAUST (*mit der Jungen tanzend*):
Einst hatt' ich *einen schönen Traum*;
Da sah ich einen *Apfelbaum*,
Zwei schöne Äpfel glänzten dran,
Sie reizten mich, *ich stieg hinan*.

1 [Kelimesi kelimesine: "Geç saatlerde bir handa çok nazik bir ev sahibinin misafiriydim." Uhland, *Wanderlieder*, 8, "Einkehr."]

DIE SCHÖNE:
Der Äpfelchen begehrt ihr sehr,
Und schon vom Paradiese her.
Von Freuden fühl' ich mich bewegt,
Dass auch mein Garten solche trägt.[1]

Elma ağacının ve elmanın neyi temsil ettiği konusunda tek küçük bir kuşku bile olamaz. Ayrıca, aktristin güzel göğüsleri de adamı cezbeden şeylerden birisidir.

Analizde, rüyanın çocukluktaki bir izlenime kadar uzandığını varsaymak için her türlü neden vardı. Eğer böyleyse, şimdi neredeyse otuz yaşında olan bir adamın dadısıyla ilgili olmalıdır. Çünkü bir bebek için dadısının göğüsleri, bir handan ne daha azdır, ne de daha çok. Dadı kadar Daudet'in Sappho'su da hastanın son günlerde terk ettiği metresine yapılan birer atıf gibi görünüyor.

Rüya içeriğinde hastanın abisi de yer almıştı; abisi *yukarıdayken*, kendisi *aşağıdaydı*. Bu da gerçek durumun *tersiydi*, çünkü bildiğim kadarıyla abisi sosyal konumunu kaybetmişti, buna karşılık hastam kendi konumu korumuştu. Rüyayı bana tekrar an-

1 [FAUST (*Genç Cadı ile dans ederek*):
Bir keresinde *güzel bir rüyada*
Bir *elma ağacı* gördüm,
Dallarındaki iki güzel elmanın
Cazibesine kapılıp üstüne tırmandım.

GÜZEL CADI:
Cennette yetiştiklerinden bu yana
Canın elma çeker
Ve benim bahçemde de elma yetiştiğini bilmek
Beni sevince boğar.
(Goethe, *Faust*, Kısım I, Sahne 21, *Walpurgisnacht*.)]

latırken, abisinin yukarıda, kendisinin "zemin katta" olduğunu söylemekten kaçınmıştı. Bu da konumu çok net olarak ortaya çıkaracaktı, çünkü burada [Viyana'da] birisinin "*zemin katta*" olduğunu söylediğimiz zaman, parasını veya konumunu kaybettiğini, yani "*aşağı indi*ğini, düştüğünü" kastederiz. Rüyanın bu kısmının, *tersiyle* temsil edilmesinin bir nedeni olmalı. Ayrıca tersine çevirmenin, rüya düşünceleriyle rüya içeriği arasındaki ilişki için de geçerli olması gerekir; bu tersine çevirmeyi nerede arayacağımız konusunda elimizde bir ipucu var. Bunun, rüyanın sonunda olduğu açık; orada da merdiven çıkarken yaşanan zorluk, *Sappho*'da anlatılanın *tersidir*. Böylece nasıl bir tersine çevirmenin amaçlandığını kolayca görebiliriz. *Sappho*'da adam, cinsel ilişkide olduğu bir kadını taşıyor; rüya düşüncelerinde ise durum *tersine* dönmüştür, yani kadın adamı taşımaktadır. Ve bu sadece çocuklukta yaşanabilecek bir şey olduğu için, gönderme burada da kucağındaki bebeğin yükünü taşıyan dadıya olabilir. Dolayısıyla rüyanın sonu, aynı anda hem Sappho'ya hem de dadıya bir göndermedir.

Tıpkı roman yazarının, "Sappho" adını seçerken lezbiyenliğe bir gönderme yapmayı düşünmesi gibi, rüyanın insanların "*yukarıda*" ve "*aşağıda*" bulunmalarından söz eden kısımları da, hastanın kafasını kurcalayan ve bastırılmış arzular olarak nevrozunu etkileyen cinsel yapıdaki fantazilere bir göndermeydi. (Tek başına rüya yorumu bize, rüyada bu yolla temsil edilen şeyin gerçek olaylara ilişkin anılar değil, fantaziler olduğunu göstermez; ve analiz bize sadece bir düşüncenin *içeriğini* verir ve gerçekliğini belirlemeyi bize bırakır. Rüyalarda gerçek ve hayali olaylar ilk bakışta eşit geçerliliğe sahipmiş gibi gözükür; sadece rüyalarda değil, daha önemli ruhsal yapılarda da bu böyledir.)[1]

1 [Freud burada, nevrotik hastalarının analizinde görünürde su yüzüne çıkan çocukluktaki cinsel travmaların aslında birçok durumda birer fantazi olduğu

Daha önceden bildiğimiz gibi "büyük bir grup," gizlilik anlamına geliyor. Abisi sadece, kadınlar konusundaki sonraki rakiplerinin ("geriye dönük bir fantaziyle" çocukluk sahnesine sokulan) bir temsilcisidir. İtalya Kralı'na hakaret eden adam olayı, son zamanların kendi içinde alakasız olan bir yaşantının *vasıtasıyla*, sosyete katına çıkmaya çalışan aşağı tabaka insanlara bir göndermedir. Sanki memedeki çocuğa, Daudet'in genç erkeklere yaptığına paralel bir uyarı yapılmıştır.[1]

Rüya oluşumundaki yoğunlaşmayı incelememizi derinleştirmek için, psikanalitik tedaviye gelen yaşlı bir hanıma ait olan bir rüyanın analizinin bir kısmını aktaracağım. Hastanın maruz kaldığı ağır kaygı durumlarından da bekleneceği üzere, rüyaları çok sayıda cinsel düşünce içeriyordu; bunu ilk farkettiğinde hem şaşırmış hem de korkuya kapılmıştı. Rüyanın yorumunu sonuna kadar götüremediğim için, malzeme, görünür bağlantıları olmaksızın birkaç gruba ayrılıyormuş gibi görünecektir.

III

"MAYIS BÖCEĞİ RÜYASI"

RÜYA İÇERİĞİ. — *Bir kutunun içinde iki tane mayısböceği olduğunu hatırlar ve serbest bırakması gerektiğini, aksi takdirde boğulacaklarını düşünür. Kutuyu açtığında mayısböceklerinin bitkin bir halde olduklarını görür. Birisi uçarak açık pencereden çıkıp gider; ama*

yolunda son zamanlarda yaptığı keşfe gönderme yapıyor olabilir. Bkz. Freud (1906a, ÖFD., 11).]

1 Rüya sahibinin dadısıyla ilgili durumun hayali yapısı, dadısının annesi olması gibi nesnel olarak kesinleşmiş bir gerçekle kanıtlanmıştır. Bu bağlamda, sf. 295'de anlatılan ve dadısıyla yakaladığı fırsatlardan daha iyi yararlanmadığı için pişman olduğunu söyleyen genç adam anekdotunu hatırlatabilirim. Mevcut rüyanın kaynağının da aynı türden bir pişmanlık olduğuna kuşku yok.

birisinin ricası üzerine pencereyi kaparken diğeri pervazın arasında sıkışıp ezilir. (Tiksinme belirtileri.)

ANALİZ. — Kocası bir süre için evde yoktur; on dört yaşındaki kızı yanındaki yatakta yatmaktadır. Önceki akşam kızı, su bardağına düşen bir sineğe dikkatini çeker; ama sineği bardaktan çıkarmaz ve ertesi sabah zavallı yaratığa acır. Akşam okuduğu kitapta, bazı çocukların bir kediyi nasıl kaynar suya atıp hayvanın çırpınışlarını izledikleri anlatılmaktadır. Rüyayı başlatan iki neden bunlardır ve kendi içlerinde alakasızdır. Derken *hayvanlara karşı acımasızlık* konusunu daha ileri götürdü. Birkaç yıl önce, yaz tatillerini belli bir yerde geçirirken, kızı hayvanlara karşı çok acımasız davranıyormuş. Bir keresinde topladığı kelebekleri öldürmek için annesinden biraz *arsenik* istemiş. Yine bir keresinde vücuduna iğne saplı bir sinek odada uzun süre uçup durmuş; bir başka seferinde çocuğun krizalite dönüşsün diye sakladığı tırtıllar açlıktan ölmüş. Aynı çocuk, biraz daha küçükken *böceklerin* ve kelebeklerin kanatlarını koparıyormuş. Ama bugün bütün bu merhametsiz eylemler karşısında dehşete kapılıyormuş, çünkü artık büyüyüp iyi kalpli birisi olmuş.

Hasta bu çelişkiyi düşünür. Bu ona başka bir çelişkiyi, George Eliot'un *Adam Bede*'de sergilediği gibi, *görünüşle* kişilik arasındaki çelişkiyi hatırlatır: güzel, ama kibirli ve aptal bir kız, buna karşılık çirkin, ama kişilikli başka bir kız; aptal kızı baştan çıkaran bir *soylu*, duyguları da hareketleri de gerçekten soyluca olan işçi bir adam. İnsanlarda bu tür şeyleri farketmenin ne kadar imkânsız olduğundan söz etti. *Ona* bakan kim tensel [cinsel] arzularla kıvrandığını tahmin edebilirdi ki?

Küçük kızın kelebek toplamaya başladığı yıl, bulundukları bölge büyük bir *mayıs böceği* akınına uğramış. Çılgına dönen çocuklar böcekleri acımasızca *eziyormuş*. O günlerde hasta, mayıs

böceklerinin kanatlarını koparıp gövdesini yiyen bir adam görmüş. Kendisi de *Mayıs*'ta doğmuş ve *Mayıs*'ta evlenmiş. Evliliğinden üç gün sonra ailesine ne kadar mutlu olduğunu yazmış. Ama bu doğru olmaktan çok uzakmış.

Rüyadan önceki akşam —bazıları komik, bazıları ciddi olan— eski mektupları karıştırıp bazılarını çocuklarına yüksek sesle okumuş. Genç bir kızken, ona kur yapan bir piyano öğretmeninin yazdığı çok eğlenceli bir mektupla, *soylu bir aileden doğma* bir hayranından aldığı bir mektup varmış.[1]

Kızlarından birisi Maupassant'ın "kötü" bir kitabını aldığı için kendini suçlamış.[2] Kızın ondan istediği *arsenik* daha sonra ona *Le Nabah*'taki [Daudet'in eseri] Duc de Mora'ya gençlik gücünü kazandıran arsenik haplarını hatırlatmış.

"Serbest bırakmak" ona *Sihirli Flüt*'teki bir pasajı hatırlatmış:

> Zur Liebe kann ich dich nicht zwingen,
> Doch geb ich dir die Freiheit nicht.[3]

"Mayıs Böcekleri" de ona Kätchen'in sözlerini düşündürmüş:

> Verliebt ja wie ein Käfer bist du mir.[4]

---

1 Rüyanın gerçek başlatıcısı budur.

2 Bu noktada araya girmek gerekiyor: "Bu tür kitaplar kızları *zehirler*." Hastanın kendisi de gençken yasak kitaplara epeyce dalmış.

3 ["Korkma, sevmek seni hiç zorlamayacak;
Ama *seni serbest bırakmak* için henüz çok erken.
(Mozart'ın operasının I. Perde *Final*'inde Pamina'lı Sarastro.)]

4 ["Bana deli gibi âşıksın. Kelimesi kelimesine, "Bana bir *böcek* gibi âşıksın." Kleist'in *Kätchen von Heilbronn* adlı eserinin VI. Perde, 2. Sahnesinden.] — Başka bir düşünce zinciri onu aynı şairin *Penthesilea*'sına ve âşığa karşı *acımasızlık* düşüncesine götürmüştü.

Derken bütün bunların ortasında *Tannhäuser*'den bir alıntı geldi:

Weil du von böser Lust beseelt...[1]

Evde olmayan kocası konusunda sürekli endişelenerek yaşıyordu. Yolculukta başına bir şey gelebileceği korkusu çok sayıda uyanık fantazisinde dile geliyordu. Analizin akışı içinde kısa bir süre önce, bilinçsiz düşünceleri arasında kocasının "ihtiyarlaması" konusundaki bir şikayeti ortaya çıkmıştı. Rüyasının gizlediği arzu giderici düşünceyi belki de en güzel ortaya çıkaracak olan şey, rüyayı görmeden birkaç gün önce, günlük işlerinin ortasında aklına gelen ve kocasını hedefleyen bir ifadeyle dehşete kapıldığını hatırlatmak olacaktır: "Git kendini as!" Birkaç saat öncesinde bir yerde, bir adam asıldığı zaman penisinde güçlü bir dikilme olduğunu okuduğu anlaşıldı. Bastırmadan kaçıp bu ürkütücü kılıkta dile gelen şey, bir dikilme [ereksiyon] arzusuydu. "Git kendini as!" ifadesi, "Ne pahasına olursa olsun [penisini] dikleştirmenin bir yolunu bul"a eşitti. *Le Nabab*'taki Dr. Jenkin'in arsenik hapları buraya uygun düşer. Ama hastam ayrıca en güçlü kuvvet macununu olan kantaridesin ("İspanya sineği" olarak da bilinir), *mayıs böceği ezmesinden* yapıldığını da bilmektedir. Rüya içeriğinin ana bölümünün teması buydu.

Camların açılıp kapatılması, kocasıyla arasındaki başlıca tartışma konularından birisiydi. Kendisi uyurken odanın havadar olmasını seviyordu; ama kocası havadan korkuyordu. Rüya anında şikayetçi olduğu başlıca semptom *bitkinlikti*.

1 [Kelimesi kelimesine: "İlhamını böylesine *kötü bir hazdan* aldığın için." Öyle görünüyor ki bu, Wagner operasının son sahnesinde Tannhäuser'in haber verdiği Papanın lanetinin açılış ifadesidir. Gerçek sözler şöyledir: "Hast du so böse Lust getheilt." Yani "Böylesine kötü bir hazzı paylaştığın için."]

Yukarıda aktardığım rüyaların üçünde de, rüya içeriğinin ögelerinden birisinin rüya düşüncelerinde tekrar ortaya çıktığı noktaları italikle işaretleyerek, içerikten kaynaklanan bağlantıların çokluğunu açıkça göstermeye çalıştım. Ancak bu rüyalardan hiç birisinin analizi sonuna kadar izlenmediği için, içeriğinin nasıl birden çok belirleyeni olduğunu göstermek açısından, analizi ayrıntılarıyla aktarılan bir rüyayı ele almak yerinde olabilir. Bu amaçla Irma'nın enjeksiyonu rüyasını [sf. 180] ele alacağım. Bu örnekten, rüya oluşumunda yoğunlaşma çalışmasının birden çok yöntemden yararlandığını görmek kolay olacaktır.

Rüya içeriğindeki temel figür Irma adındaki hastamdı. Rüyada, gerçek yaşamda sahip olduğu özelliklerle ortaya çıkmıştı ve bu nedenle her şeyden önce kendini temsil ediyordu. Ama pencerenin yanında onu muayene ettiğim yer, bir başkasından, rüya düşüncelerinin de gösterdiği gibi, hastamla değişmek istediğim hanımdan alınmıştı. Irma ayrıca, rüyadaki difteri bana büyük kızım hakkındaki kaygımı hatırlattığı için o çocuğu temsil ediyordu ve buna ek olarak onun arkasında, kızımla aynı ismi taşıması nedeniyle zehre yenik düşen hastam gizliydi. Rüyanın akışı içinde Irma figürü, rüyadaki görüntüsünde herhangi bir değişiklik olmaksızın, daha başka anlamlar da kazanmıştı. Irma, çocuk hastanesinin nöroloji kliniğinde muayene ettiğimiz çocuklardan birisine dönüşmüş; ve orada iki dostumun birbirine zıt kişiliği sergilenmişti. Bu geçişi sağlayan basamağın, kendi çocuğum olduğu açıktı. Aynı "Irma"nın ağzını açmakta direnmesi, bir keresinde muayene ettiğim başka bir hanıma ve aynı bağlantı yoluyla kendi karıma yapılan bir atıftı. Ayrıca boğazında bulguladığım patolojik değişmeler, diğer bazı kişilere yönelik atıflar içeriyordu.

"Irma"yı izleyerek ortaya çıkardığım bu kişilerden hiç birisi rüyada fiziksel olarak belirmemişti. Bunlar, rüyadaki "Irma" fi-

gürünün arkasına gizlenmişti; dolayısıyla "Irma," birbirine uymayan bir dizi kişiliği kendinde toplayan ortak bir imaja dönüşmüştü. Irma, yoğunlaşma çalışmasına feda edilen diğer bütün kişilerin temsilcisi olmuştu, çünkü bana *onları* hatırlatan her şeyi noktası noktasına *ona* aktarmıştım.

Rüya yoğunlaşması amacıyla "ortak bir figürün" yaratılabileceği başka bir yol daha vardır: iki veya daha çok insanın gerçek özelliklerini tek bir rüya imajında birleştirmek. Rüyamdaki Dr. M. figürü işte bu yolla oluşmuştu. Dr. M. adını taşıyor, onun gibi konuşup hareket ediyordu; ama fiziksel özellikleri ve hastalığı başka birisine, yani büyük ağabeyime aitti. Tek bir özelliği, yani solgun görünüşü iki kez belirlenmişti, çünkü bu, gerçek yaşamda her ikisinin de ortak özelliğiydi.

Sarı sakallı amcama ilişkin rüyadaki Dr. R. de benzeri bir birleşik figürdü. Ama orada rüya imajı başka bir yoldan oluşmuştu. Bir kişinin özelliklerini diğerininkiyle birleştirip bu süreçte bellek resminden her birisinin bazı özelliklerini atmamıştım. Yaptığım şey, Galton'un aile portreleri ürettiği yöntemi benimsemekti: Bu yöntemde iki görüntü tek bir film üzerine yansıtılır, böylece her ikisinde de ortak olan bazı özellikleri vurgulanırken, birbirine uymayan özellikler birbirini götürür ve resimde belirsizleşir. Amcama ilişkin rüyamda sarı sakal, açıkça iki insana ait olan ve sonuçta belirsizleşen bir yüzden geliyordu; aklıma gelmişken bu sakal ayrıca, aracılık görevi gören sakalın ağarması düşüncesi yoluyla babama ve bana yapılan bir atıftı.

Ortak ve bileşik figürlerin oluşturulması, rüyalarda yoğunlaşmanın başlıca çalışma yöntemlerinden birisidir. Başka bir bağlamda bunları ele alma fırsatım olacak.

Irma'nın enjeksiyonu rüyasındaki "dizanteri" fikri de birden çok belirleyene sahipti: Birincisi, "difteri" ile olan ses benzerliği

ve ikincisi, Doğu'ya gönderdiğim ve histerisini farketmediğim hastayla ilişkisi.

Bu rüyadaki ilginç bir başka yoğunlaşma örneği de "propil"den söz edilmesidir. Rüya düşüncelerinde olan şey "propil" değil, "amil"di. Rüya oluşumunun bu noktasında tek bir yerdeğiştirmenin gerçekleştiği düşünülebilirdi. Gerçekten de durum budur. Ama bu yerdeğiştirme, rüya analizine yapılan şu ilavenin de göstereceği üzere, yoğunlaşmaya hizmet etmişti. Dikkatimi "propil" kelimesi üzerinde biraz daha yoğunlaştırınca aklıma, bunun "Propylaea"ya benzediği geldi. Ama sadece Atina'da değil, Münih'te de "Propylaea" vardı.[1] Rüyadan bir yıl önce, o dönemde ciddi bir hastalık geçiren bir arkadaşımı görmeye Münih'e gitmiştim; bu, rüyada "propil"den hemen sonra baş gösteren "trimetilamin" kelimesiyle açıkça atıfta bulunulan arkadaşımdı.

Diğer rüya analizlerinde olduğu gibi burada da düşünce bağlantılarını kurmak için sanki aynı ağırlığa sahipmiş gibi en farklı yapısal öneme sahip çağrışımların kullanılmasını sağlayan çarpıcı yöntemi atlayarak, rüya düşüncelerindeki "amil"in yerini rüya içeriğindeki "propil"in almasına yol açan sürecin deyiş yerindeyse plastik bir tablosunu vereceğim.

Bir yandan, beni anlamayan, bana karşı tavır takınan ve bana amil tadında bir likör hediye eden dostum Otto'ya bağlanan bir grup düşünceyi görürüz. Öte yandan ise —ilk grupla karşıtıyla ilişkilendirilen ve— beni *anlayan*, benden yana olan ve diğer şeylerin yanı sıra cinsel süreçlerin kimyasıyla ilgili epeyce değerli bilgiyi borçlu olduğum Berlinli dostumla [Wilhelm Fliess] ilişkilendirilen düşünceler grubu vardı.

Yakın tarihli nedenler —rüyanın gerçek başlatıcıları— "Otto" grubunda dikkatimi çeken şeyleri belirlemişti; seçilen bu ögeler

1 [Atina'daki modeline benzeyen törensel bir revak.]

arasında, rüya içeriğinde yer alması önceden belirlenmiş olan amil vardı. Zengin "Wilhelm" grubu, "Otto"nun karşıtı olmaları vasıtasıyla uyarılmıştı ve içerdiği unsurlar, "Otto"da zaten uyarılmış olanları vurgulamıştı. Gerçekten de rüyanın başından sonuna kadar sürekli olarak, canımı sıkan birisinden, ona hoş bir tezatlık oluşturan bir başkasına yönelmiştim; her noktada, bir muhalife karşılık bir dostu hatırlamıştım. Örneğin "Otto" grubundaki amil, diğer gruptaki kimya alanından anıları canlandırmıştı; böylece, birkaç yönden desteklenen trimetilamin, rüya içeriğine girmenin bir yolunu bulmuştu. "Amil" de rüya içeriğine aynen girmiş olmalı; ama bu, "Wilhelm" grubunun etkisiyle gerçekleşmiştir. Çünkü "amil" için iki yönlü bir belirleme sağlayabilecek bir öge bulmak için, bu isimin yer aldığı çok sayıda anının taranması gerekmiştir. "Propil," "amil" ile yakından ilişkiliydi ve "propylaea"yı da içeren "Wilhelm" grubundaki Münih, yolun yarısını almıştı. İki düşünce grubu, "propil-propylaea"da birleşmiş; ve sanki bir uzlaşma yapılmış gibi, bu aracı öge rüya içeriğine girmenin bir yolunu bulmuştur. Burada birden çok belirlemeye açık aracı niteliğinde ortak bir öge oluşturulmuştur. Dolayısıyla birden çok belirlemenin, bir ögenin rüya içeriğine girmesini kolaylaştırması gerektiği açıktır. Bu türden aracı bir bağlantı kurmak için, dikkat gerçekten niyetlenen şeyden tereddütsüz komşu çağrışıma yöneltilmiştir.

Irma'nın enjeksiyonu rüyası üzerindeki incelememiz, rüya oluşumu sırasındaki yoğunlaşma süreçleri konusunda bir içgözlem kazanmamızı mümkün kılmıştır. Rüya düşüncelerinde birkaç kez beliren ögelerin nasıl tercih edildiği, ortak figürler ve birleşik yapılar biçiminde yeni bütünlüklerin ve aracı ortak ögelerin nasıl oluştuğu gibi, bu süreçlerin bazı ayrıntılarını gözlememiz mümkün oldu. Rüya oluşumunda iş başında olan ruh-

sal süreçler sorununu ele alıncaya kadar, yoğunlaşmanın *amacı* ve buna yol açma eğilimi gösteren etkenler sorununu ortaya koymayacağız. Şu an için, rüya yoğunlaşmasının, rüya düşünceleri ile rüya içeriği arasındaki ilişkinin dikkate değer bir özelliği olduğunu ortaya koymakla yetineceğiz.

Yoğunlaşmanın işleyişi en net haliyle kelimelerle ve isimlerle ilgili olduğu zaman görülür. Genelde rüyalarda kelimelerin sık sık, sanki şeylermiş gibi değerlendirildiği ve bu nedenle nesneler gibi birleştirmeye elverişli olduğu doğrudur.[1] Bu tür rüyalar, en eğlenceli ve ilginç kelime uydurmaları sağlar.[2]

I

Bir keresinde tıptan bir meslektaşım yazdığı bir makaleyi bana göndermişti; kanımca, makalede yeni bir fizyolojik buluşun önemini gözünde büyütüyor ve her şeyden önce de konuya çok duygusal yaklaşıyordu. Ertesi gece rüyamda bu makaleyle açıkça ilgili olan bir cümle vardı: "*Norekdal tarzda yazıldığı açık.*" İlk anda kelimenin analizi epeyce zorluk yarattı. Bunun, [Almanca] "*devasa*" ve "*piramidal*" kıyaslarının bir oyunu olduğuna kuşku yoktu; ama kaynağını tahmin etmek zordu. Sonunda bunun, "Nora" ve "Ekdal" diye iki ismin birleşiminden oluştuğunu gördüm. Bunlar, Ibsen'in ünlü iki oyunundaki [*Bebek Evi* ve *Yaban Kazı*] tiplerdi. Bir süre önce, son eserini rüyamda eleştirdiğim aynı yazarın Ibsen üzerine yazdığı bir gazete makalesini okumuştum.

1 [Kelimelerle nesnelerin temsilleri arasındaki ilişki, Freud tarafından çok daha sonraları bilinçdışı konulu makalesinin son sayfalarında (1915e, ÖFD., 12) tartışılmıştır.]

2 [Freud, *Gündelik Yaşamın Psikopatolojisi*'nin (1901b, ÖFD., 6) V (10). Bölümünde bir dizi sözel aldatmacayı içeren bir rüya anlatmıştır. Görüleceği üzere aşağıdaki örneklerin çoğunu tercüme etmek mümkün değildir.]

II

Kadın hastalarımdan birisi anlamsız bir birleşik kelimeyle sonuçlanan kısa bir rüya anlatmıştı. Rüyasında, kocasıyla bir köylü festivalinde olduğunu görmüş ve şöyle demiş: "*Bu genel bir 'Maistollmütz' ile bitecek*." Rüyada bunun mısırla yapılan bir tür puding olduğu yolunda bulanık bir duyguya sahipmiş. Analiz bu kelimeyi "*Mais*" ["*mısır*"], "*toll*" ["çılgın, düşkün"] ve "*monnstoll*" ["*nemfomani, erkek düşkünlüğü*"] ve "*Olmütz*" [Moravia'da bir kasaba] bileşenlerine ayırdı. Bütün bu parçaların da yakınlarıyla masa başında yaptığı bir sohbetin kalıntıları olduğu anlaşıldı. "*Mais*" kelimesinin arkasında (son zamanlarda açılan Jübile Sergisi'ne[1] göndermeye ek olarak) şu kelimeler yatıyordu: "*Meissen*" (bir kuşu temsil eden bir Meissen [Dresden] porselen figür); "*Miss*" (yakınının İngiliz dadısı *Olmütz*'e daha yeni gitmiştir); ve *mies*" (şaka yollu "tiksindirici" anlamında İbranice bir argo). Bu laf salatasının her bir hecesinden uzunca bir düşünceler ve çağrışımlar zinciri türedi.

III

Kartvizitini bırakmak isteyen bir tanıdığı tarafından gece geç saatte kapısı çalınan genç bir adam o gece şöyle bir rüya görür: B*ir adam ev telefonunu onarmak için gece geç saate kadar çalışır. Gittikten sonra telefon sürekli –kesintisiz değil, ara ara– çalar. Hizmetçisi tarafından geri çağrılınca şöyle der: "Kural olarak "tutelrein" olan insanların bile böyle bir şeyle başa çıkamaması komik*."

Rüyanın alakasız uyarıcı nedeninin, rüyadaki sadece bir ögeyi kapsadığı görülecektir. Bu olay sadece rüya sahibinin bunu, kendi içinde bunun kadar alakasız olsa da, hayal gücüyle ikâme bir

1 [Kral Francis Joseph'in 1898'deki jübilesine kutlama.]

anlam kazandıran önceki bir yaşantıyla aynı diziye koymuş olmasıyla önem kazanmıştır. Çocukken, babasının yanında kalırken, yarı uykulu bir halde bir bardak suyu yere döker. Telefon kablosu ıslanır ve *sürekli çalan zili* babasının uykusunu bozar. Sürekli çalan zil ıslanmaya karşılık geldiği için, "*kesik kesik çalma*" da düşen damlaları temsil etmek için kullanılmıştır. "*Tutelrein*" kelimesi üç yönden analiz edilebilmiş ve bu yolla, rüya düşüncelerinde temsil edilen konulardan üçüne yol açmıştır. "*Tutel*," "koruma altına alma" için kullanılan yasal bir terimdir ["vesayet"]. "*Tutel*" (belki de "*tuttel*") ayrıca argoda kadın göğsü anlamına gelir. Kelimenin geri kalan kısmı "*rein*" ["temiz"], "*Zimmertelegraph*"ın ["ev telefonu"] ilk kısmıyla birleşince "*zimmerrein*" ["ev-eğitimli"] kelimesini oluşturur; bu kelime yerin ıslatılmasıyla yakından ilişkilidir ve buna ek olarak, rüya sahibinin ailesinden birisinin adının telaffuzuyla büyük bir benzerlik göstermektedir.[1]

1 [Uyanık yaşamda hecelerin aynı şekilde analizi ve sentezi –aslında hece kimyası— çok sayıda nüktede bir rol oynar: "Gümüş (silver) elde etmenin en ucuz yolu nedir? Akkavaklarla ["silver poplar," kelimesi kelimesine "gümüş kavak" ("*pappeln*," hem "kavak" hem de "gevezelik, kuru gürültü" anlamına gelir.)] dolu bir caddeye çıkıp sessizlik istersin. Böylece gürültü ortadan kalkar ve gümüş açığa çıkar." Bu kitabın ilk okuru ve eleştirmeni —ki ondan sonrakiler de onu örnek alacak gibi— "rüya gören kişinin çok fazla dahice ve eğlenceli gözüktüğünü" söyleyerek itiraz etmişti. Sadece rüya sahibiyle ilgili olduğu sürece bu doğru; rüya yorumcu için de söylendiği takdirde bir itiraz olacaktır. Uyanık yaşamda nükteci olmak gibi bir iddiam yok. Rüyalarım eğlenceli gibi görünüyorsa bunun nedeni ben değilim, rüyaların oluştuğu özgün ruhsal koşullardır; ve rüyalar, nükte ve mizah teorisiyle yakından ilişkilidir. Rüyalar dahice ve eğlendirici [komik] olur, çünkü düşüncelerinin dolaysız ve en kolay dışavurum yolu engellenir: Rüyalar böyle olmaya zorlanır. Okur, hastalarımın rüyalarının da en az benimkiler kadar, hatta daha fazla nükteyle ve kelime oyunlarıyla dolu olduğunu anlayacaktır. [1909 *tarihli ek*:] Yine de bu itiraz, nükte tekniğiyle rüya çalışmasını karşılaştırmama yol açmıştır; bu karşılaştırmanın sonuçları *Nükteler ve Bilinçdışı İlişkileri* (1905c) adlı kitabımda [özellikle VI. Bölümde] yayımlanmıştır. [Bu

IV

Ana teması deniz yolculuğu gibi görünen uzunca ve karışık bir rüyamda, bir sonraki durağın "*Hearsing*," ondan sonrakinin ise "*Fliess*" diye bir yer olduğu anlaşıldı. Bu son kelime, gezilerimin sık sık amacı olan Berlinli dostumun adıydı. "Hearsing" birleşik bir kelimeydi. Bunun bir kısmı, Viyana yakınlarındaki adları çoğu kez "ing" ile biten banliyölerden türetmeydi: Hietzing, Liesing, Mölding (Medelitz, eski adı "*meae delicae*" —yani "*meine Freud*" ["sevincim, neşem"]— idi. Diğer kısmı ise İngilizce "hearsay" ["söylenti, dedikodu"] kelimesinden türetilmişti. Bu da iftirayı düşündürmüş ve rüyanın, önceki güne ait alakasız başlatıcısıyla ilişkisini kurmuştu: F*liegende Blätter* adlı dergide "Sagter Hatergesagt" ["O dediki bu dediki"] adında iftiracı bir cüceyle ilgili bir şiir okumuştum. "Fliess" adına "ing" hecesini ekleyecek olursak, "Vlissingen" elde ederiz, bu da aslında İngiltere'den ziyaretimize gelen kardeşimin bu deniz yolculuklarında durduğu yerin adıydı. Ama Vlissingen'in İngilizce karşılığı, "blushing" ["kızarma"] anlamına gelen "Flushing"dir; bu bana, erotofobi nedeniyle tedavi ettiğim hastaları ve ayrıca, Bechterew'in bu nevroz konusunda yakın zamanda yazdığı canımı sıkan bir makalesini hatırlattı.

V

Başka bir seferinde iki ayrı parçadan oluşan bir rüya görmüştüm. İlk parçası çok iyi hatırladığım "*Autodidasker*"di. İkinci parçası ise birkaç gün önce kurduğum kısa, zararsız bir fantazi-

---

bölümün sonlarına doğru bir yerde Freud, rüya nüktelerinin kötü nükteler [şakalar] olduğunu söylüyor ve bunun nedenini açıklıyor. Aynı şeyi *Giriş Dersleri*'nin 15. Dersinde de söylüyor (1916-17, ÖFD., 1). Yukarıda sözü edilen "ilk okur" Fliess'tir.]

nin tam bir kopyasıydı. Bu fantazi, Profesör N.'yi bir dahaki görüşümde ona "Durumu hakkında bir süre önce size danıştığım hastamın tek şikayeti, sizin de düşündüğünüz gibi bir nevroz" demekle ilgiliydi. Dolayısıyla "Autodidasker" uydurmasının iki koşulu sağlaması gerekiyor: Birincisi, birleşik bir anlamı taşıması veya temsil etmesi; ikincisi ise bu anlamın, Profesör N. ile yapacağım konuşma konusunda uyanık yaşamdan alınan bir niyetle sıkı bir ilişki içinde olması gerekir.

"Autodidasker" kelimesi kolayca şu parçalara ayrılabilir: "Autor" [yazar], "Autodidakt" [kendi kendine öğrenen] ve Lasselle adını da ilişkilendirdiğim "Lasker."[1] Bu kelimelerden ilki, rüyanın başlatıcı nedenine yol açtı; bu, anlamlı bir nedendi. Kardeşimin arkadaşı ve öğrendiğim kadarıyla doğduğum kasabanın yerlisi olan ünlü bir yazarın [Avusturyalı] —J. J. David— birkaç kitabını karıma vermiştim. Bir akşam, David'in kitaplarından birisinde, sonu kötü biten yetenekli bir adamın trajik öyküsünden ne kadar etkilendiğini anlatmış; ve sohbetimiz kendi çocuklarımızda gördüğümüz yetenek belirtileri konusundaki bir tartışmaya dönüşmüştü. Karım, okuduklarının etkisiyle çocuklar konusundaki kaygılarını dile getirmiş, ben de bunların, iyi bir yetiştirmeyle kaçınılamayacak türden tehlikeler olduğunu söyleyerek onu teselli etmiştim. Gece boyunca düşüncelerim daha da ileri gitmişti; karımın kaygısını alıp içine türlü türlü düşünceler katmıştım. Yazarın evlilik konusunda kardeşime söylediği bir şey, düşüncelerime, rüyada temsil edilmelerini mümkün kılan bir tali yol sağlamıştı. Bu yol da dost olduğumuz bir hanımın

1 [Ferdinand Lassle, Alman Sosyal Demokrasi Hareketinin kurucusu, 1825'te Breslau'da doğup 1864'te öldü. Breslau'dan pek uzak olmayan Jarotschin'de doğan Eduard Lasker (1829, 1884) ise Almanya'daki Ulusal Liberal Parti'nin kurucularından birisidir. Her ikisi de Yahudi kökenlidir.]

evlendikten sonra gidip yerleştiği Breslau'yu hatırlatmıştı. Bir kadın yüzünden üzülmenin tehlikeleri konusunda hissettiğim kaygı —çünkü rüya düşüncelerimin çekirdeği buydu— bu öldürücü etkinin baş gösterebileceği iki yolun aynı anda bir tablosunu verebilen Lasker ve Lassalle olaylarında Breslau'da dile gelmişti.[1] Bu düşünceleri özetleyebilen "*Cherchez la femme*" ifadesi başka bir anlamda alındığında beni henüz bekâr olan Alexander adlı kardeşime götürdü. Şimdi, onu çağırdığımız kısaltılmış haliyle "Alex"in, "Lasker" kelimesindeki harflerin yeri değiştirilerek elde edilecek bir kelimeyle neredeyse aynı şekilde telaffuz edildiğini ve bu etkenin, düşüncelerimin Breslau yoluyla ilerlemesinde bir payı olması gerektiğini görüyordum.

Ama burada isimlerle ve hecelerle oymamamın başka bir anlamı daha vardı. Bu, kardeşimin mutlu bir aile hayatı olması yönündeki arzumu bu yolla dile getiriyordu. Bilindiği gibi Zola'nın bir sanatçının yaşamına ilişkin *L'oeuvre* adlı romanında (ki konusunun rüya düşüncelerime yakın olduğunu düşünüyorum), yazar kendini ve kendi aile mutluluğunu bir olay olarak aktarmaktadır. Romanda kendisi "Sandoz" adıyla geçiyor. Dönüşüm şöyle sağlanmış olabilir. "Zola"yı tersinden yazacak olursak (bu, çocukların yapmaktan çok hoşlandıkları bir şeydir) "Aloz" elde ederiz. Bunun çok bariz gözüktüğüne kuşku yok. Dolayısıyla "Alexander"in ilk hecesi olan "Al"ın yerine aynı ismin üçüncü hecesi olan "Sand"ı koymuş; böylece "Sandoz" kelimesi ortaya çıkmıştır. Benim "Autodidasker" de aynı şekilde ortaya çıkmıştır.

Şimdi de, Profesör N.'ye her ikimizin de muayene ettiği hastanın aslında sadece nevrozdan şikayetçi olduğunu söylemeye

1 Lasker, bir kadından kaptığı frengi yüzünden öldü; Lassalle ise herkesin bildiği gibi, bir kadın yüzünden yaptığı düello sonucu ölmüştür. [George Meredith'in *Tragic Comedians* adlı çalışması onun hikâyesine dayanmaktadır.]

ilişkin fantazimin rüyaya nasıl girdiğini açıklamam gerekiyor. Çalışma yılımın sonundan kısa bir süre önce, teşhis yeteneğimi felç eden yeni bir hastanın tedavisine başlamıştım. Ağır bir organik rahatsızlığın —belki de omuriliğindeki bir bozukluğun— varlığından kuşkulanıyordum, ama bunu kesin olarak teşhis edememiştim. Eğer hastam onsuz bir nevrozun varlığını kabul etmeyi reddettiğim cinsel öyküsünü ısrarla inkâr etmemiş olsaydı nevroz teşhisi koymak kışkırtıcı olacaktı (ve bu da her güçlüğü çözecekti). Diğer birçok insan gibi, bir insan olarak herkesten çok saygı duyduğum ve otoritesi karşısında boyun eğmeye hazır olduğum bir hekimden yardım istedim. Kuşkularımı dinledi, bunlarda haklı olduğumu söyledi ve kanısını bildirdi: "Adamı gözetim altında tut; rahatsızlığı bir nevroz olsa gerek." Nevrozların kökeni konusundaki görüşlerimi paylaşmadığını bildiğim için, karşı savımı ortaya koymadım, ama kuşkumu da gizlemedim. Birkaç gün sonra hastaya ona yardımcı olamayacağımı söyledim ve başka birisinden yardım istemesini önerdim. Bunun üzerine beni büyük bir şaşkınlığa boğarak, yalan söylediği için benden özür dilemeye başladı. Kendinden çok utandığını söyledi ve tam da beklediğim ve onsuz hastalığını nevroz olarak kabul edemediğim bir cinsel köken bilgisini açığa vurdu. Rahatlamış, ama aynı zamanda küçük düşmüştüm. Hastalığın özgeçmişinin yanıltmadığı danışmanımın, durumu benden daha net gördüğünü itiraf etmek zorunda kalmıştım. Ve onunla bir sonraki karşılaşmamda durumu ona anlatmayı —ona, *onun* haklı olduğunu, *benimse* hatalı olduğumu söylemeyi— düşündüm.

Rüyada yaptığım şey de aynen buydu. Ama yanıldığımı itiraf etmekle ne gibi bir arzuyu gerçekleştirmiş olabilirdim ki? Ne var ki yanılmak, tam da *arzuladığım* şeydi. Korkularımda yanılıyor olmayı istemiştim, daha doğrusu karımın, rüya düşüncelerimde

kendime mal ettiğim korkularında yanılmasını istemiştim. Rüyadaki haklı olmakla yanılmak sorunu, rüya düşüncelerinin gerçekten ele aldığı sorundan pek de uzak değildi. Bir kadının, daha doğrusu cinselliğin neden olduğu organik zararla işlevsel zarar arasındaki aynı seçenek söz konusuydu: Tabetik felç mi yoksa nevroz mu? (Lassalle'nin ölüm şekli, bu son kategoriye sokulabilir.)

Yakından bağlantılı ve dikkatle yorumlandığında çok şeffaf olan bu rüyada Profesör N. sadece bu benzetme, yanılma arzum, Breslau ve evlendikten sonra oraya yerleşen aile dostumuzla arasındaki tesadüfi bağlantı nedeniyle değil, ayrıca konsültasyonun sonunda gelişen şu olay nedeniyle de belli bir rol oynamıştı. Kanısını söyledikten ve tıbbi tartışmamızı böylece noktaladıktan sonra daha kişisel konulara yönelmişti: "Kaç çocuğun var?" "Altı." Yüzünde bir hayranlık ve ilgi ifadesi belirdi. "Erkek, kız?" "Üçe üç; onlar hem gururum, hem hazinem." "Dikkatli ol! Kızlar mesele değil, ama oğlanların yetiştirilmesinde daha sonra zorluklar ortaya çıkıyor." Benimkilerin şimdiye kadar iyi huylu olduklarını söyleyerek karşı çıktım. Erkek çocuklarımın geleceğine ilişkin bu ikinci teşhisim beni hastamın nevrozdan şikayetçi olduğu yolundaki önceki teşhisimden daha çok memnun etmemişti. Dolayısıyla bu iki izlenim, aynı anda yaşanmaları nedeniyle birleşmişti; ve nevroz öyküsünü rüyama almakla bunu, daha sonra karım tarafından dile getirilen kaygılara yakından temas ettiği için rüya düşüncelerimle daha çok bağlantılı olan çocuk yetiştirme konusundaki sohbetimizin ikâmesi yapmıştım. Hatta N.'nin, erkek çocuk yetiştirmenin zorlukları konusunda haklı olabileceği korkusu bile rüyada bir yer bulmuştu, çünkü bu tür korkular beslemekte hatalı olabileceğim yolundaki arzumun arkasına gizlenmişti. Aynı fantazi, bu haliyle karşıt seçeneklerin her ikisini de temsil ediyordu.

VI

"Bu sabah[1] Uyku ile uyanıklık arasında, sözel yoğunlaşmanın çok hoş bir örneğini yaşadım. Pek hatırlayamadığım çok sayıda rüya kırıntısının akışı içinde, sanki yarı yazılı, yarı basılı bir kelimeyi önümde görünce deyiş yerindeyse apışıp kaldım. Bu, *'erzefilisch'* kelimesiydi ve bilincime her türlü bağlamdan uzak bir şekilde giren bir cümlenin bir parçasıydı: 'Bunun, cinsel duygular üzerinde *erzefilisch* bir etkisi var.' O anda, bu kelimenin gerçekte *'erzieherisch'* ['eğitici'] olması gerektiğini anladım. Bir süre, *'erzefilisch'*teki ikinci *'e'*nin gerçekte *'i'* olup olmaması konusunda kuşkuya kapıldım. Bu bağlamda aklıma 'frengi' kelimesi geldi ve daha yarı uykuluyken rüyayı analiz etmeye başlayınca, bu kelimenin rüyama nasıl girebildiğini belirlemek için kafa patlattım, çünkü bu hastalıkla kişisel veya profesyonel hiçbir ilişkim olmamıştı. Derken *'erzehlerisch'* kelimesini [bir diğer anlamsız kelime] düşündüm; bu da *'erzefilisch'*in ikinci hecesindeki *'e'*yi açıkladı, çünkü önceki akşam dadımızın [*Erzieherin*] fahişelik sorunu konusunda bir şeyler anlatmamı istemesi üzerine, duygusal yaşamını etkilemek için —çünkü pek normal gelişmemişti— ona Hesse'nin kitabını verdiğimi hatırladım; daha sonra da onunla bu konuda epeyce konuşmuştum [*erzählt*]. Derken birden, 'frengi'nin —cinsel anlamda— bu haliyle değerlendirilmemesi gerektiğini, bunun 'zehre' karşılık geldiğini gördüm. Dolayısıyla rüyadaki cümle tercüme edildiği zaman oldukça mantıklı bir hal alıyordu: 'Konuşmamın [*Erzählung*] dadımızın [*Erzieherin*] duygusal yaşamını üzerinde eğitici [*Erzieherisch*] bir etkisi olmasını istemiştim; ama korkarım aynı zamanda zehirleyici bir etkisi de oldu.' [Rüyadaki] *'erzefilisch'* kelimesi, *'erzäh-'* ile *'erzieh-'*in birleşmesinden oluşmuştu."

1 Marcinowski'den [1911] alıntı. [Bu paragraf 1914'te eklenmiştir.]

Rüyalardaki sözel dışavurumlar, paranoyadan bilinenlere büyük bir benzerlik gösterir, ama ayrıca histeride ve saplantılarda da bulunur. Bazen kelimelere sanki nesneymiş gibi davranan ve yeni diller, yapay sözdizimleri uyduran çocukların yaptığı dil hileleri, rüyalarda ve psikonevrozlarda bu tür şeylerin ortak kaynağıdır.

Rüyalarda ortaya çıkan anlamsız sözel formların analizi, rüya çalışmasının yoğunlaşma konusundaki başarısını göstermek açısından özellikle uygundur.[1] Okurun, verdiğim örneklerin yetersizliğinden, bu tür malzemelerin ender olduğu veya istisna durumlarda gözlendiği sonucu çıkarmaması gerekir. Tersine bu olgu çok yaygındır. Ama rüya yorumunun psikanalitik tedaviye bağlı olmasının sonucunda, sadece az sayıda örnek gözlenmiş ve kaydedilmiştir; kural olarak bu örneklerin analizleri sadece nevrozların patolojisinde uzman olanlar tarafından anlaşılabilmektedir. Örneğin Dr. von Karpinska (1914), "*Svingnum elvi*" gibi anlamsız bir ifade içeren bu tür bir rüya aktarmıştır. Ayrıca, içinde anlamlı olan, ama gerçek anlamını kaybederek tıpkı "anlamsız" kelimeyle aynı şekilde ilişkilendiği bir dizi başka anlamı kendinde toplayan kelimelerin geçtiği rüyalar da anmaya değer. Örneğin Tausk (1913) tarafından aktarılan ve on yaşında bir erkek çocuğa ait olan "kategori" rüyasında olan budur. O rüyada "kategori" "kadının cinsel organları," "kategorize etmek" ise aynı şekilde "işemek" anlamında kullanılmıştır.

Rüyalarda konuşulan cümlelerin görülmesi ve düşüncelerden açıkça ayırdedilmesi halinde, rüyada konuşulan sözlerin, rüya malzemesinde hatırlanan konuşmalarda geçen sözler olması değişmez bir kuraldır. Konuşma metni ya aynen korunur, ya da hafif bir yerdeğiştirmeyle ifade edilir. Rüyadaki bir konuşma

1 [Bu paragraf 1919'da eklenmiştir.]

çoğu kez hatırlanan çeşitli konuşmalardan derlenmiştir; konuşma metni aynen korunur, ama mümkünse çeşitli anlamlar kazandırılır, veya gerçeğinden farklı bir anlam verilir. Rüyadaki sözel bir ifade sık sık, bu ifadenin dillendirildiği ortama yapılan bir atıftan başka bir şey değildir.[1]

1 [1909 *tarihli dipnot*:] Kısa bir süre önce, son derece gelişkin zihinsel yeteneklerini aynen korumasına rağmen, saplantıları bulunan genç bir adamda bu kuralın tek bir istisnasını buldum. Rüyalarındaki konuşulan sözler, duyduğu veya kendisinin dillendirdiği ifadelerden kaynaklanmıyordu. Bunlar, uyanık yaşamda bilincine sadece değiştirilmiş bir biçimde ulaşan kendi saplantılı düşüncelerinin çarpıtılmamış metinleriydi. [Bu genç adam, Freud'un incelediği saplantılı nevrotik olayındaki kişidir ("Fare Adam"); orada (Freud, 1909d, ÖFD., 10) Bölüm II (A) başlarında bu noktaya gönderme yapılıyor. Rüyalardaki konuşmalarda geçen sözler konusu Bölüm VI (F)'de daha ayrıntılı ele alınıyor.]

(B)
YERDEĞİŞTİRME

Rüyalardaki yoğunlaşmaya ilişkin örneklerimizi incelerken, belki de bunun kadar önemli olan başka bir ilişkinin varlığı açıklık kazandı. Rüyanın açık içeriğinin başlıca bileşenleri olarak öne çıkan ögelerin, rüya düşüncelerinde aynı rolü oynamadığı görülebilir. Buna ek olarak bu savın tersi de doğrulanabilir: Rüya düşüncelerinin açıkça özü olan şey, rüya içeriğinde temsil edilmeyebilir. Rüya, deyiş yerindeyse rüya düşüncelerinden *farklı merkezlidir*, içeriğinin merkezinde farklı ögeler vardır. Örneğin botanik monograf [sf. 254] rüyasında rüya içeriğinin merkezi ögesinin "botanik" olduğu açıktı; buna karşılık rüya düşünceleri meslektaşlar arasında mesleki yükümlülükler nedeniyle ortaya çıkan sorunlar ve çatışmalarla, ayrıca hobilerim uğruna çık fazla özveride bulunduğum suçlamasıyla ilgiliydi. Rüya düşüncelerinin bu çekirdeğinde antiteziyle —botaniğin hiçbir zaman sevdiğim uğraşlar arasında olmamasıyla— gevşek bir ilişki kurulmamış olsaydı "botanik" ögesinin hiçbir yeri yoktu. Hastamın *Sappho* rüyasının [sf. 390] merkezini *yukarı çıkıp a*şağı inme, yukarıda ve aşağıda olma işgal ediyordu; ama rüya düşünceleri

aşağı tabakadan insanlarla kurulacak cinsel ilişkilerin tehlikeleriyle ilgiliydi. Dolayısıyla rüya düşüncelerinin sadece bir ögesi rüya içeriğine girmeyi başarmış gibiydi, ancak bu öge orantısız bir ölçüde genişlemişti. Aynı şekilde, mayıs böcekleri rüyasındaki [sf. 395] konu cinsellikle acımasızlık arasındaki ilişkiydi; acımasızlık etkeninin rüya içeriğinde ortaya çıktığı doğrudur, ama başka bir bağlamda ve cinselliğe değinmeden, yani bağlamından koparılmış ve dolayısıyla yüzeysel bir şeye dönüştürülmüş olarak. Yine amcama ilişkin rüyamda [sf. 218] içeriğin merkezini oluşturan sarı sakalın, anlam itibarıyla, rüya düşüncelerinin çekirdeğini oluşturan hırslı arzularımla hiçbir ilişkisi yoktu. Bu tür rüyalar haklı bir "yerdeğiştirme" izlenimi bırakır. Bu örneklerin tam tersine Irma'nın enjeksiyonu rüyasında [sf. 180] rüya oluşum sürecinde çeşitli ögeler, rüya düşüncelerinde işgal ettikleri yeri yaklaşık olarak korumuştur. Rüya düşünceleri ile rüya içeriği arasındaki anlam veya yön açısından tamamen değişken olan bu ilişki ilk bakışta şaşkınlık yaratmak için tasarlanmış gibidir. Normal yaşamdaki ruhsal bir süreci incelerken çeşitli bileşen düşüncelerden birisinin seçilip bilinçte özel bir canlılık kazandığını gördüğümüz zaman genellikle bunu, ağır basan bu düşünceye özellikle yüksek bir ruhsal değer verildiğinin, yani özel bir ilgi yarattığın kanıtı olarak değerlendiririz. Ama burada rüya düşüncelerinin çeşitli ögeleri durumunda bu türden bir değer varlığını sürdürmez veya rüya oluşum sürecinde göz ardı edilir. Rüya düşünceleri arasında hangi ögelerin en yüksek ruhsal değere sahip olduğu konusunda aslâ kuşku duymayız; bunu dolaysız yargıyla öğreniriz. Rüya oluşum sürecinde yoğun ilgiyle yüklenen bu temel ögeler, sanki pek değerli değilmiş gibi işlem görebilir ve rüyada bunların yerini, rüya düşüncelerindeki değerinin küçüklüğüne kuşku duyulmayan başka ögeler alabilir.

İlk bakışta sanki rüya için çeşitli düşünceler arasından bir seçim yapılırken, bunların ruhsal şiddetine[1] hiç dikkat edilmiyormuş gibi, ya da sanki dikkate alınan tek şey bunların çoklu belirlenişinin derecesiymiş gibi gözükür. Rüyalarda görülen şeyin, rüya düşüncelerinde önemli olan şeyler değil de bunlarda birçok kere baş gösteren şeyler olduğunu düşünebiliriz. Ama bu hipotezin rüya oluşumunu anlamamıza pek fazla yararı olmaz, çünkü öyle gözüküyor ki çoklu belirleme ve yapısal ruhsal değer gibi iki etkenin zorunluluk gereği aynı anlamda işlemesi gerekiyor. Rüya düşünceleri arasında en önemli olan düşüncelerin, daha sık baş gösterenler olacağına kuşku yok gibidir, çünkü deyiş yerindeyse çeşitli rüya düşünceleri bunlardan yayılacaktır. Yine de bir rüya, hem kendi içlerinde vurgulanan, hem de birçok yönden pekiştirilen ögeleri reddedebilir ve içerik için bu özelliklerden sadece ikincisine sahip olan diğer ögeleri seçebilir.

Bu zorluğu aşmak için, rüya içeriğinin çoklu belirlenişi konusundaki [bir önceki bölümde yer alan] incelememizden edindiğimiz başka bir izlenimden yararlanacağız. Bu incelemeyi okuyan bazı okurların, rüya ögelerinin çoklu belirlenişinin, kendi içinde açık olmasına dayanarak çok önemli bir buluş olmadığı sonucuna bağımsız bir yargıyla varabilir. Çünkü analizde rüya ögelerinden yola çıkarız ve bunların yarattığı bütün çağrışımları not ederiz; dolayısıyla bu yolla ulaşılan düşünce malzemesinde aynı ögelerle özgün bir sıklıkla karşılaşmamızda şaşırtıcı bir şey yoktur. Bu itirazı kabul edemem; ama ben de buna benzer bir şeyi dillendireceğim. Analizin gün ışığına çıkardığı düşünceler arasında, rüyanın çekirdeğinden nispeten uzak olan ve belli bir amaçla yapılan yapay bindirmeler gibi gözüken birçok düşünce

1 Bir düşüncenin *ruhsal* şiddetinin, değerinin veya ilgi derecesinin, temsil edilen imajın *duyusal* şiddetinden elbette ayırdedilmesi gerekir.

vardır. Bu amacı tahmin etmek kolaydır. Rüya içeriği ile rüya düşünceleri arasında çoğu kez zoraki olan bağlantıyı oluşturan da işte *bunlardır*; ve bu ögelerin analizden atılması halinde sonuç çoğu kez rüya içeriğinin bileşen parçalarını belirleyen birden çok etken şöyle dursun, yeterli tek bir belirleyen etken bile bulamayız. Bu durumda bir rüyada nelerin bulunacağına karar veren çoklu belirlemenin, rüya oluşumunda her zaman temel bir etken olmadığı, sık sık henüz bilmediğimiz ruhsal gücün tali bir ürünü olduğu sonucuna gideceğiz. Ama çoklu belirlemenin, hangi ögelerin rüyaya gireceğinin seçiminde önemli olması gerekir, çünkü rüya malzemesinden yardımsız ortaya çıkmadığı olaylarda bunu sağlamak için yoğun çaba harcandığını görebiliyoruz.

Dolayısıyla rüya çalışmasında, bir yandan yüksek ruhsal değere sahip ögeleri şiddetinden arındıran, öte yandan da düşük ruhsal değere sahip ögelerden çoklu belirleme vasıtasıyla daha sonra rüya içeriğine giren yeni ögeler yaratan ruhsal bir gücün devrede olduğunu varsaymak inandırıcı gözükmektedir. Eğer durum buysa, rüya oluşum sürecinde *ruhsal yoğunlukların aktarımı ve yerdeğiştirmesi* gerçekleşir; rüya içeriğinin metniyle rüya düşüncelerinin metni arasındaki fark da işte buradan kaynaklanır. Burada öngördüğümüz süreç, rüya çalışmasının temel kısmına eşdeğerdedir ve "rüya yerdeğiştirmesi" adını hakeder. *Rüya yerdeğiştirmesi ve rüya yoğunlaşması*, iki belirleyici etkendir ve rüyaların aldığı biçimi özünde bunlara bağlayabiliriz.

Rüya yerdeğiştirmesinde kendini gösteren ruhsal gücü tanımakta zorluk çekeceğimizi de sanmıyorum. Yerdeğiştirme sonucunda rüya içeriği artık rüya düşüncelerinin çekirdeğine benzerlik göstermez ve rüya, bilinçdışımızda varolan rüya arzusunu çarpıtmaktan öte bir şey yapmaz. Ama rüya çarpıtmasını zaten biliyoruz. Bunu, zihinsel yapıdaki bir ruhsal kurumun bir

diğerine uyguladığı sansüre bağlamıştık. Rüya yerdeğiştirmesi, bu çarpıtmanın gerçekleştirildiği başlıca yöntemlerden birisidir. *Is fecit cui profuit*.[1] Dolayısıyla rüya yerdeğiştirmesinin, aynı sansürün —yani iç ruhsal savunma sansürünün— etkisiyle ortaya çıktığını varsayabiliriz.[2]

---

1 [Eski bir yasal terim: "Kimin çıkarı varsa o yapmıştır."]

2 [1909 *tarihli dipnot*:] Rüya teorimin çekirdeğinin, rüya çarpıtmasını sansüre dayandırmamda yattığını düşündüğüm için, buraya "Lynekus"un *Phantasien eines Realisten* (Viyana, 2. bas. 1900) [*Bir Gerçekçinin Fantazileri*"] adlı çalışmasından, teorimin bu temel özelliğine açıklık kazandırdığını gördüğüm bir öykünün son kısmını aktaracağım. [Bkz. I. Bölüm, 1909 tarihli Sonek; ayrıca Freud, 1923f ve 1923c.] Öykünün başlığı "Träumen wie Wachen"dir ["Uyanık gibi Rüya Görmek"]:

"Aslâ saçma şeylerin rüyasını görmemek gibi dikkate değer bir özelliği bulunan bir adam hakkında...

'Sanki uyanıkmış gibi rüya görme konusundaki bu üstün yeteneğiniz, erdemlerinizin, nezaketinizin, adalet duygunuzun ve doğruluk sevginizin bir sonucudur; sizi bu kadar iyi anlamamı sağlayan şey kişiliğinizdeki ahlaki dengedir.'

'Ama ne zaman konuyu gereğince düşünsem,' diye karşılık verdi öteki, 'neredeyse, herkesin benim gibi yaratıldığına ve hiç kimsenin hiçbir zaman saçma şeyleri rüyasında görmediğine inanacağım. Daha sonra anlatılacak kadar net hatırlanabilen her rüya —yani, ateşten kaynaklanmayan bir rüya— *her zaman* anlamlı olmalı; başka türlüsü belki de mümkün değil. Çünkü birbirini dışlayan şeyler tek bir bütün içinde birleşemez. Zaman ve mekânın sık sık birbirine karışması, rüyanın gerçek içeriğini etkilemez, çünkü rüyanın gerçek özü açısından bunlardan hiç birisinin önemli olmadığına kuşku yok. Aynı şeyi uyanık yaşamda da sık sık yaparız. Baştan aşağı anlamlı olan ve sadece zekâ yoksunu birisinin "Bu anlamsız, çünkü imkânsız" diyebileceği masalları ve hayal gücünün diğer birçok cesur ürününü bir düşünmen yeterli.'

'Senin az önce benim rüyama yaptığın gibi, rüyaları doğru yorumlamayı her zaman bilebilsek!' dedi arkadaşı.

'Bu kolay değil; ama rüya sahibinin biraz dikkatli olması koşuluyla, her zaman başarılı olacağına kuşku yok. Bunun çoğunlukla neden başarılı *olmadığını* mı soruyorsun? Sende diğer insanlar her zaman için, rüyalarında gizlenen, daha yüksek ve özel bir anlamda ele avuca gelmeyen bir şey gibi,

Bu etkenlerin —yerdeğiştirme, yoğunlaşma ve çoklu belirleme— rüya oluşumundaki etkileşimi sorunu ile, hangisinin egemen, hangisinin tali etken olduğu sorununu daha sonra incelemek üzere bir yana bırakacağız. Ama geçici olarak, rüya düşüncelerinin, rüyaya giren ögelerinin sağlaması gereken ikinci bir koşulu ortaya koyabiliriz: B*unların, direnmenin koyduğu sansürden kaçabilmesi gerekir.*[1] Bundan böyle, rüya yorumunda rüya yerdeğiştirmesini yadsınmaz bir olgu olarak hesaba katacağız.

varlığında izlenmesi zor gizli bir nitelik gibi gözükür. Rüyalarının sık sık anlamsız, hatta saçma gibi gelmesinin nedeni de işte budur. Ama en derin anlamıyla durum hiç de böyle değildir, böyle de olamaz, çünkü ister uyanık ister rüya görüyor olsun, o her zaman aynı insandır."]

1 [İlk koşul, birden çok belirleyenin bulunmasıydı.]

(C)
RÜYALARDA TEMSİL ARAÇLARI

Rüyanın gizli düşüncelerinin açık içeriğe dönüştürülmesi sürecinde iki etkenin iş başında olduğunu görmüştük: Rüya yoğunlaşması ve rüya yerdeğiştirmesi. İncelememize devam ettikçe bunların yanı sıra, rüyaya giren malzemenin seçiminde kuşkusuz bir etkisi olan iki belirleyici etkenle daha karşılaşacağız.

Ama ilerlememizi duraksatıyor gibi görünmek pahasına da olsa ilk önce, rüya yorumunun içerdiği süreçlere şöyle bir bakacağız. Bu süreçleri netleştirmenin ve eleştiriye karşı güvenilirliklerini savunmanın en kolay yolunun, belli bir rüyayı örnek alıp yoruma geçmek (tıpkı ikinci bölümde Irma'nın enjeksiyonu rüyasında yaptığım gibi) ve daha sonra keşfedilen rüya düşüncelerini bir araya getirerek bunlardan, rüyayı oluşturan süreci tasarlamak —yani rüya analizini, rüya sentezi yoluyla tamamlamak— olduğunu inkâr edemem. Aslında kendi eğitimim için bu işi birkaç örnek üzerinde yapmıştım; ama bunları buraya aktaramam, çünkü söz konusu ruhsal malzemenin doğasıyla ilgili nedenlerden —her makul insanın geçerli kabul edeceği çok çeşitli nedenlerden— ötürü bunu yapmam yasak. Bu nedenler rüyala-

rın *analizine* engel teşkil etmedi, çünkü bir analiz eksik olabilir, ama rüya dokusuna çok az girmiş olsa bile değerini koruyabilir. Ama rüya *sentezi* durumunda tamamlanmadığı sürece bunun nasıl inandırıcı olabileceğini bilmiyorum. Sadece okur kitlesinin tanımadığı insanların gördüğü rüyaların tam bir sentezini verebilirim. Ne var ki bu koşulu sağlayan tek grup nevrotik hastalarım olduğu için, sunumun bu bölümünü, nevrozların psikolojik açıklamasını mevcut konumuzla ilişkilendirebilecek bir düzeyde yapabilecek —başka bir kitapta— düzeye gelinceye kadar ertelemem gerekiyor.[1]

Rüyaları, rüya düşüncelerini sentezleme yoluyla kurma çabalarım bana, yorum sırasında ortaya çıkan malzemenin aynı değerde olmadığını öğretti. Bunun bir kısmı temel rüya düşüncelerinden —yani, rüyanın tamamen yerini alan ve rüya sansürü olmaması halinde kendi içlerinde rüyanın yerini almaya yeterli olan düşüncelerden— oluşmaktadır. Malzemenin diğer kısmı ise genellikle daha önemsiz olarak değerlendirilir. Bu ikinci tür düşüncelerin tamamının rüya oluşumunda rol aldığı görüşünü desteklemek de mümkün değildir. Tersine bunlar arasında, rüyadan *sonra*, rüya ile yorumu arasında geçen sürede baş gösteren olaylarla ilgili çağrışımlar da bulunabilir. Malzemenin bu kısmı, açık rüya içeriğinden gizli rüya düşüncelerine giden bağlantı yollarının tamamını olduğu kadar, yorum sürecinde bu bağlantı yollarını keşfetmemizi sağlayan ara bağlantı çağrışımlarını da kapsar.

1 [1909 *tarihli dipnot*:] Bunları yazdıktan bu yana, "Bir Histeri Olayının Analizinden Kesitler" adlı çalışmamda [1905e, ÖFD., 9. Ayrıca "Kurt Adam"ın rüyasının sentezine bakın (Freud, 1918b, ÖFD., 10).] iki rüyanın tam bir analizini ve sentezini yayımladım. [1914 *tarihli ek*:] Otto Rank'ın "Ein Traum, der sich selbst deutet" ["Kendini Yorumlayan bir Rüya," 1910] başlıklı analizi, uzunca bir rüyaya ilişkin yayımlanmış en eksiksiz yorum olarak adlandırılmayı hakediyor.

Burada sadece temel rüya düşünceleriyle ilgileniyoruz. Bunlar genellikle, olabilecek en karmaşık yapıda ve uyanık yaşamdan bildiğimiz düşünce zincirlerinin tüm özelliklerine sahip olan düşünceler ve anılar kompleksi olarak ortaya çıkar. Bunlar sık sık birden çok merkezden gelen, ama temas noktaları bulunan birer düşünce zinciridir. Her düşünce zinciri neredeyse değişmez bir şekilde, karşıt [antitetik] bir çağrışımla ilişkilendiği karşıtıyla birlikte ortaya çıkar.

Bu karmaşık yapının farklı bölümlerinin, birbiriyle çok yönlü mantık ilişkileri bulunduğuna kuşku yok. Bunlar ön ve arka planı, farklılıkları ve tanımları, koşulları, kanıt zincirlerini ve karşı savları temsil edebilir. Bu rüya düşünceleri kütlesinin tamamı rüya çalışmasının baskısı altına girip de ögeleri eğilip büküldükçe, parçalara ayrılıp —neredeyse bir buz kalıbı gibi— birbirine karıştırıldıkça, o ana kadar bunun çatısını oluşturan mantık bağlantılarına ne olduğu sorusu gündeme gelir. "Eğer," "çünkü," "tıpkı," "her ne kadar," "ya-ya da" ve onlarsız cümleleri veya konuşmaları anlayamayacağımız diğer bütün bağlaçlar rüyalarda nasıl temsil edilir?

İlk elden buna cevabımızın, rüyaların rüya düşünceleri arasındaki bu mantık ilişkilerini temsil edecek araçları bulunmadığı şeklinde olmalıdır. Çünkü rüya çoğunlukla bütün bu bağlaçları göz ardı eder ve sadece rüya düşüncelerinin somut içeriğini alıp kullanır.[1] Rüya çalışmasının ortadan kaldırdığı bağlantıların yorum sürecinde tekrar kurulması gerekir.

Rüyaların, bunları dile getirme yeteneğinden yoksun olması, rüyaları oluşturan ruhsal malzemenin doğasından kaynaklanıyor olsa gerek. Gerçekten de, dilden yararlanabilen şiire kıyasla resim ve heykel gibi plastik sanatlar da benzeri bir kısıtlamaya

1 [Aşağıda sf. 583'te bu ifade daraltılıyor.]

tabidir; burada da bu yeteneksizliğin nedeni bu iki sanat dalının bir şeyi dile getirme çabasında kullandıkları malzemenin doğasında yatmaktadır. Resim, tabi olduğu anlatım yasalarını tanımadan önce, bu zorluğu aşmaya çalışmıştır. Eski resimlerde temsil edilen kişilerin ağızlarından, sanatçının resimle ifade edemediği dilin yazılı karakterleri bulunan balonlar sallanıyordu.

Bu noktada rüyaların mantık ilişkilerini temsil edemediği görüşüne karşı bir itiraz ortaya atılabilir. Çünkü tıpkı uyanık düşüncede olduğu gibi en karmaşık zihinsel işlemlerin yapıldığı, ifadelerin çeliştiği veya doğrulandığı, alaya alındığı veya kıyaslandığı rüyalar vardır. Ama burada da görünüş aldatır. Bu tür rüyaların yorumuna geçecek olursak, bunun tamamının, *rüya sırasında yapılan zihinsel çalışmanın bir temsili değil, rüya düşünceleri malzemesinin bir parçası olduğunu* görürüz. Rüyada görünüşte düşünceyle üretilen şey, *rüya düşünceleri arasındaki karşılıklı ilişkiler* değil, bunların düşünceyi oluşturan *konusudur*. Buna birkaç örnek vereceğim. Ama bu bağlamda en kolay belirleyeceğimiz nokta, rüyalarda görülen ve bu haliyle özellikle tanımlanan bütün sözlü cümlelerin, rüya düşünceleri malzemesindeki anılar arasında bulunan gerçek konuşmaların aslının aynı olan veya biraz değiştirilen kopyaları olduğudur. Bu tür bir konuşma sık sık, rüya düşünceleri arasında yer alan bir olaya yapılan atıftan başka bir şey değildir; rüyanın anlamı tamamen farklı olabilir.

Yine de, rüya düşüncelerindeki malzemenin salt tekrarı olmayan eleştirel düşünce etkinliğinin, rüya oluşumunda bir rol *oynadığını* inkâr etmeyeceğim. Bu tartışmanın sonunda bu etkenin oynadığı rolü anlatacağım. Böylece bu düşünce etkinliğinin, rüya düşünceleri tarafından değil, bir anlamda tamamlanmasından sonra rüyanın kendisi tarafından üretilir. [Bu bölümün son kısmına bakın.]

Dolayısıyla geçici olarak, rüya düşünceleri arasındaki mantık ilişkilerinin, rüyada ayrıca temsil edilmediğini söyleyebiliriz. Örneğin rüyada bir çelişkinin ortaya çıkması halinde bu, ya rüyanın kendi çelişkisidir, ya da rüya düşüncelerinden birisinin konusundan kaynaklanan bir çelişkidir. Rüyadaki bir çelişki sadece son derece dolaylı bir tarzda rüya düşünceleri *arasındaki* bir çelişkiye karşılık gelebilir. Ama tıpkı resim sanatının, konuşma balonu dışında, en azından resmedilen kişilerin ifade *niyetlerini* —duygu, tehdit, uyarı, vb.— anlatmanın bir yolunu sonunda bulmuş olması gibi, rüyaların da kendine özgü temsil yönteminde uygun bir değişiklik yaparak rüya düşünceleri arasındaki mantık ilişkilerinden bazılarını dile getirmesi mümkündür. Deneyim, farklı rüyaların bu açıdan büyük bir değişkenliğe sahip olduğunu göstermiştir. Bazı rüyalar, malzemedeki mantık silsilesini tamamen göz ardı ederken, bazıları buna olabildiğince eksiksiz bir temsil kazandırmaya çalışır. Rüyalar bunu yaparken kullanacakları malzemeden bazen küçük, bazen de büyük sapmalar gösterir. Aklıma gelmişken, rüyalar aynı şekilde rüya düşüncelerinin *kronolojik* sırasını ele alışlarında da farklılık gösterir (örneğin Irma'nın enjeksiyonu rüyasında olduğu gibi [sf. 180]).

Rüya çalışmasının elinde, rüya düşüncelerindeki temsili o kadar zor olan bu ilişkileri göstermek için kullanabileceği ne gibi araçları vardır? Teker teker anlatmaya çalışacağım.

Her şeyden önce rüyalar, malzemenin tamamını tek bir olay veya durumda birleştirerek, rüya düşüncelerinin bütün kısımları arasında bulunduğu yadsınamayacak olan bağlantıyı genel bir yoldan ortaya koyar. Rüya, *mantık ilişkisini eşzamanlılık [aynı zamanda gösterme] yoluyla* gösterir. Burada rüyalar, Atina veya Parnassus ekolüne ilişkin bir resimde bütün felsefecileri veya

şairleri tek bir grupta toplayan ressam gibi hareket eder.[1] Bu kişilerin hiçbir zaman tek bir salonda veya tek bir tepe başında bir arada bulunmadıkları doğrudur; ama kavramsal anlamda bir grup oluşturdukları da doğrudur.

Rüyalar bu temsil yöntemini ayrıntılarına kadar götürür. Ne zaman bize iki ögeyi birbirine yakın gösterseler, bu, rüya düşüncelerinde bunlara karşılık gelen şeyler arasında özellikle yakın bir ilişkiyi garanti eder. Aynı şekilde, yazı sistemimizde "*ab*," bu iki harfin tek bir hecede telaffuz edileceği anlamına gelir. "*A*" ile "*b*" arasına bir boşluk konulması halinde bu, "*a*"nın önceki kelimenin son harfi, "*b*"nin de sonraki kelimenin ilk harfi olduğu anlamına gelir. Aynı şekilde, rüyalardaki eş-mekanlılık da rüya malzemesinin rastlantıya bağlı, alakasız kısımlarından değil, rüya düşüncelerinde de oldukça yakından ilişkili kısımlarından oluşur.

Rüyalar, *nedensel ilişkileri* temsil etmek için özünde aynı olan iki işlemden yararlanır. Rüya düşüncelerinin şöyle geliştiğini varsayalım: "Bu böyle böyle olduğu için, şöyle şöyle şeyler olacak." Bu durumda daha sık kullanılacak yöntem, yan cümleciği bir giriş rüyası olarak, ana cümleciği de temel rüya olarak üretmektir. Eğer yanılmıyorsam, zamansal ilişki tersine çevrilebilir. Ama rüyanın daha kapsamlı olan kısmı her zaman için ana cümleciğe karşılık gelir.

Bir keresinde kadın hastalarımdan birisi, daha sonra ayrıntılarıyla aktaracağım bir rüyasında nedenselliğin bu yolla temsilinin mükemmel bir örneğini vermişti. [Bkz. sf. 463; ayrıca 430 ve 437.] Bu, kısa bir girişten ve "Çiçeklerin Dili" denebilecek tek bir tema üzerinde belirgin ölçüde odaklaşan oldukça dağınık bir rüyadan oluşuyordu.

1 [Raphael'in Vatikan'daki freskleri.]

Giriş rüyası şöyleydi: M*utfağa gider ve "atıştıracak bir şeyler" hazırlamadıkları için iki hizmetçisine kızar. Aynı zamanda, mutfakta çok sayıda kap kacağın baş aşağı konduğunu görür; kaplar üst üste bir yığın oluşturur. İki hizmetçi su getirmeye giderler ve eve veya avluya kadar gelen bir tür ırmağa girmeleri gerekir*. Bunu şöyle başlayan ana rüya izler: T*uhaf bir şekilde inşa edilmiş bir çitten atlamaktadır ve elbisesi çite takılmad*ığı için mutlu olur...vs.

Giriş rüyası ebeveynlerinin eviyle ilgilidir. Rüyadaki sözleri annesinden sık sık duyduğuna kuşku yok. Kap kacak yığını, aynı binada bulunan mütevazı bir hırdavatçı dükkanından kaynaklanmaktadır. Rüyanın diğer kısmı, her zaman hizmetçilerin peşinden koşan ve sonunda bir sel sırasında ölümcül bir hastalığa yakalanan babasına atıfta bulunmaktadır. (Ev, nehir yatağının yanındadır.) Dolayısıyla giriş rüyasının altındaki gizli düşünce şöyledir: "Bu evde, böylesine kötü ve can sıkıcı şartlarda doğduğum için..." Ana rüya aynı düşünceleri almış ve bunu arzu gidermeyle değişikliğe uğrayan bir biçimde sunmuştur: "Soylu bir aileden geliyorum." Dolayısıyla altta yatan gerçek düşünce şöyledir: "Böylesine aşağı bir tabakadan geldiğim için, hayatım şöyle şöyle oldu."

Görebildiğim kadarıyla rüyanın eşit olmayan iki parçaya bölünmesi, bu iki kısmın arkasındaki düşünceler arasında mutlaka nedensel bir ilişki olduğu anlamına gelmez. Sık sık, sanki aynı malzeme iki rüyada farklı bakış açılarından sunuluyormuş gibi olur. (Aynı gecede görülen ve boşalmayla veya orgazmla sonuçlanan —bedensel ihtiyacın, giderek daha açık bir dışavurum kazandığı— rüyalar dizisinde durumun bu olduğuna kuşku yok.) Ya da iki rüya, rüya malzemesindeki ayrı merkezlerden kaynaklanabilir ve içerikleri üst üste binebilir, böylece birisinde merkezi olan şey diğerinde salt bir ipucuyla ifade edilebilir, bunun tersi

de doğrudur. Ama bazı rüyalarda, kısa bir ön rüya ile daha uzun bir ana rüyaya bölünme aslında ikisi arasında nedensel bir ilişki olduğu anlamına gelir.

Nedensel ilişkiyi temsil etmenin diğer yöntemi daha dar kapsamlı malzemeye uygulanır ve rüyadaki ister bir insan ister bir şey olsun, bir imajın başka bir şeye dönüştürülmesinden oluşur. Sadece bir şeyin başka bir şeyin yerine göründüğünü farkettiğimiz zaman değil, gerçekten de gözlerimizin önünde bir dönüşümün olduğu zaman nedensel ilişkinin varlığını ciddiye alırız.

Nedensel ilişkiyi temsil etmenin bu iki yönteminin özünde aynı olduğunu söylemiştim. Her ikisinde de *nedensellik, zamansal bir sıralamayla* temsil edilir: Birisinde birbirini izleyen rüyalarla, diğerinde ise bir imajın bir diğerine doğrudan dönüştürülmesiyle. Olayların büyük çoğunluğunda nedensel ilişkinin temsil edilmediğini, rüya görme sürecinde kaçınılmaz olan ögeler karmaşasında kaybedildiğini itiraf etmek gerekir.

"Ya-ya da" arasındaki seçenek rüyalarda hiçbir şekilde ifade edilemez. Genellikle, sanki eşit geçerliliğe sahipmiş gibi her iki seçenek de rüya metnine eklenir. Irma'nın enjeksiyonu rüyasında bunun klasik bir örneği vardır. Söz konusu rüyanın gizli düşüncelerinin şöyle geliştiği açıktı [bkz. sf. 196]: "Irma'nın ağrılarının devamından ben sorumlu değilim; bunun sorumluluğu *ya* onun çözümümü kabul etme konusundaki inadında, *ya da* içinde yaşadığı ve benim değiştiremeyeceğim elverişsiz cinsel koşullarda, *veya* ağrılarının histerik değil, organik yapıda olması gerçeğinde yatmaktadır. Öte yandan rüya, (neredeyse birbirini tamamen dışlayan) bu seçeneklerin *tamamını* yerine getirmiş, hatta rüya arzusuna dayanarak dördüncü bir çözüm eklemekte tereddüt etmemiştir. Rüyayı yorumladıktan sonra rüya düşüncelerine "ya-ya da" ekledim.

Ama eğer rüya sahibi bir rüyayı anlatırken "ya-ya da" kullanıyorsa —örneğin "bir bahçe veya oturma odasıydı" gibi— rüya düşüncelerinde bulunan şey bir seçenek değil, bir "ve"dir, basit bir eklemedir. "Ya-ya da" çoğunlukla belirsiz bir rüya ögesini anlatmak için kullanılır; ama bunu da çözmek mümkündür. Bu tür durumlarda yorum kuralı şudur: görünürdeki bu iki seçeneği eşit geçerliliğe sahipmiş gibi değerlendir ve bir "ve" ile birleştir.

Örneğin bir keresinde bir dostum [Fliess] İtalya'daydı ve uzunca bir süre adresini öğrenememiştim. Derken rüyamda bu adresi bildiren bir telgraf aldığımı gördüm. Telgraf kağıdına mavi mürekkeple yazılmıştı. İlk kelime bulanıktı:

"*Via*" [yoluyla], belki
ya da "*Villa*" ; ikincisi netti: "*Secerno*."
veya belki de ("*Casa*")

İkinci kelime bir İtalyan ismine benziyordu ve bana dostumla kökenbilim konusunda yaptığımız tartışmaları hatırlatmıştı. Bu ayrıca adresini bu kadar uzun süre *gizli* ["*secret*"] tuttuğu için ona karşı hissettiğim kızgınlığımı dile getiriyordu. Öte yandan analizde, ilk kelime için konan bu üç seçenekten her birisinin bir düşünceler zinciri için bağımsız ve aynı ölçüde geçerli bir başlangıç noktası olduğu anlaşıldı.

Babamın cenaze töreninden önceki gece rüyamda, basılı bir afiş, poster veya duyuru gibi —bekleme salonlarındaki sigara yasağını anlatan afişlere benzer— bir şey görmüştüm, üzerinde

ya "Gözlerinizi kapamanız rica ediyoruz,"
ya da "Bir gözünüzü kapamanızı rica ediyoruz."

yazıyordu. Bunu genellikle şu biçimde yazarım:

"gözlerinizi
kapamanızı rica ediyoruz."
"bir gözünüzü

Bu iki versiyondan her birisinin kendine ait bir anlamı vardı ve rüya yorumlanınca her birisi farklı bir yöne gitmişti. Babamın bu tür törenler konusundaki görüşlerini bildiğim için, cenaze için olabilecek en basit töreni seçmiştim. Ama ailenin diğer bazı üyeleri, bu sofuca basitlikten hoşnut değildi ve cenazeye katılanların gözünde küçük düşeceğimizi düşünüyordu. Dolayısıyla "Bir gözünüzü kapamanızı rica ediyoruz" şu anlama geliyordu: "görmezden gelmek," ya da "yok saymak." Burada "ya-ya da" ile ifade edilen bulanıklığın anlamını görmek özellikle kolaydır. Rüya çalışması, bulanık olabilen rüya düşünceleri için birleşik bir sözlü ifade bulamamış ve sonuçta iki düşünce çizgisi rüyanın açık içeriğinde bile birbirinden uzaklaşmaya başlamıştır.[1]

Birkaç olayda seçeneği temsil etme zorluğu, rüya eşit uzunlukta iki parçaya bölünerek aşılmıştır.

Rüyaların, karşıtlar ve çelişkiler kategorisini ele alış tarzı son derece ilginçtir. Bu tür şeyler kısaca göz ardı edilir. Rüyalar söz konusu olduğu sürece, "hayır, olmaz" diye bir şey yok gibidir.[2] Rüyalar, karşıtları bir bütünlükte birleştirmeye veya bunları tek ve aynı şey olarak temsil etmeye özel bir eğilim göstermektedir. Ayrıca rüyalar, herhangi bir ögeyi arzu giderici karşıtıyla temsil

1 [Freud bu rüyayı Fliess'e yazdığı 2 Kasım 1896 tarihli mektubunda anlatmıştır. (Bkz. Freud, 1950a, Mektup 50.) Orada rüyayı cenaze töreninden *sonraki* gece gördüğünü yazmıştır.]

2 [Sf. 438, 451 ve 564'te bu savın kapsamı daraltılıyor.]

etmek gibi bir özgürlüğe sahiptir; dolayısıyla rüya düşüncelerinde karşıtı olabilen bir ögenin pozitif olarak mı yoksa negatif olarak mı alınacağını ilk bakışta belirlemek mümkün değildir.[1]

Yukarıda aktarılan ve ilk cümleciği yorumlanan ("şöyle şöyle bir aileden geldiğim için") rüyalardan birisinde söz konusu kişi elinde çiçek açmış bir dal olduğu halde çitten aşağı inmektedir. Bu imajla ilişkili olarak aklına, Haber[2] resimlerindeki elinde bir demet zambak tutan meleği —kendi adı da Maria ["Meryem"] idi— ve sokakların yeşil dallarla süslendiği Corpus Christi geçitlerinde beyaz giysilerle yürüyen genç kızları hatırlatır. Dolayısıyla rüyadaki çiçek açan dalın, cinsel masumiyete bir atıf olduğuna kuşku yok. Ne var ki dal, her birisi bir kamelyayı andıran *kırmızı* çiçeklerle doludur. Yürüyüşü bitene kadar —diye devam ediyor rüyası— çiçekler epeyce solar. Derken bunu aybaşı kanamasına yapılan bazı şaşmaz atıflar izler. Dolayısıyla bir zambak gibi ve sanki masum bir kız tarafından taşınan bu dal aynı zamanda da bildiğimiz gibi kırmızı çiçek taşıdığı aybaşı dönemleri dışında genellikle beyaz bir kamelya taşıyan *Dame aux camélias*'ya ["*Kamelyalı Kadın*"] bir göndermedir. Aynı dal (Goethe'nin şiirindeki ["Der Müllerin Verrat"] "des Mädchens Blüten" ["genç kızın çiçekleri"] ile kıyaslayın) hem cinsel masumiyeti hem de tersini

1 [1911 *tarihli dipnot*:] K. Abel'in, *The Antithetical Meaning of Primal Words* (1884) adlı kitabından (bu çalışmaya ilişkin incelememe bakın, 1910e) en eski dillerin de bu açıdan aynen rüyalar gibi davrandığını öğrenmek beni şaşırtmıştı; diğer dilbilimciler de bunu doğruluyor. Söz konusu dillerde bir nitelikler veya etkinlikler dizisinin uçlarındaki iki karşıt (örneğin "güçlü-zayıf," "yaşlı-genç," "uzak-yakın," "bağlamak-koparmak" gibi) tek bir kelimeyle tanımlanıyormuş; bu iki karşıt sadece tali bir işlemle ortak kelimede ufak tefek değişiklikler yapılarak birbirinden ayırdediliyormuş. Abel bunu özellikle Eski Mısır diliyle örnekliyor; ama İbrani ve Hint-Alman dillerinde de aynı gelişmenin belirgin izleri olduğunu gösteriyor.

2 [Cebrail'in Bakire Meryem'e getirdiği İsa'yı doğuracağı yolundaki haber.]

temsil etmektedir. Ve yaşamını büyümemiş birisi olarak geçirmeyi başarmasından ötürü duyduğu sevinci dile getiren aynı rüya, bazı noktalarda (örneğin çiçeklerin solmasında) karşıt düşünce zincirini —cinsel saflığa karşı (çocukluğunda) işlediği bazı günahlardan suçlu olması düşüncesini— ele vermektedir. Rüyayı analiz ederken iki düşünce dizisini birbirinden açıkça ayırdetmek mümkün olmuştur; bunlardan teselli edici olanı daha yüzeysel görünürken, kendini suçlayıcı olanı daha derinlerdeydi. Bu iki düşünce zinciri, birbirinin tam karşıtıydı ama açık rüyada karşıt olsa da benzeri ögeleri aynı ögelerle temsil edilmiştir.[1]

Rüya oluşum mekânizması bu mantık ilişkilerinden sadece birisini özellikle tercih etmektedir: Benzerlik, uygunluk veya yakınlık —"tıpkı"— ilişkisi. Diğerlerinden farklı olarak rüyalarda bu ilişki çok çeşitli yollardan temsil edilebilmektedir.[2] Rüya düşünceleri malzemesinde yapısal olan paralellikler veya "tıpkı"-lar, rüya oluşumunun ilk temellerini sağlar; ve rüya çalışmasının her önemli parçası, zaten mevcut bulunanların, direnmenin uyguladığı sansürü aşarak rüyaya girmenin bir yolunu bulduğu yeni paralellikler yaratmaktan oluşur. Rüya çalışmasının yoğunlaştırma eğilimi, benzerlik ilişkisinin temsiline yardımcı olur.

Rüyalarda benzerlik, uyum, ortak özelliklere sahip olmak, rüya düşünceleri malzemesinde ya zaten mevcut bulunan, ya da yeniden sağlanan bütünleşmeyle temsil edilir. Bu seçeneklerden ilki "özdeşim," ikincisi ise "birleşim, kompozisyon" olarak tanımlanabilir. *Kişilerin* söz konusu olduğu durumlarda özdeşim kullanılırken, bütünleşme malzemesinin şeyler olduğu durum-

1 [Rüyanın tamamı sf. 463'te verilmiştir.]

2 [1914 *tarihli dipnot*:] Aristo'nun, rüya yorumcusunun özellikleri konusunda sf. 171, dipnot 1'de aktarılan görüşlerine bakın.

larda kompozisyon kullanılır. Ne var ki kişilere de kompozisyon uygulanabilir. mekânlar sık sık kişiler gibi değerlendirilir.

Özdeşimde ortak bir ögeyle ilişkilendirilen insanlardan sadece birisi rüyanın açık içeriğinde temsil edilirken, ikincisi veya diğerleri bastırılmış gibi gözükür. Ama rüyadaki bu tek kapsamlı kişi, onun veya kapsadığı diğer kişilerin bulunduğu bütün ilişkilerle ve ortamlarla birlikte görülür. Kişilere uygulandığı kompozisyonlarda rüya imajı, söz konusu kişilerden birine veya diğerine özgü olan, ama paylaşmadıkları özellikleri içerir; dolayısıyla bu özelliklerin birleşmesi, yeni bir bütünlük, birleşik bir figür görünümüne yol açar. Asıl kompozisyon süreci çeşitli yollardan gerçekleşebilir. Bir yandan, rüya figürü bununla ilgili kişilerden birisinin adını taşırken —ki bu durumda uyanık bilgimize benzer bir tarzda, şu veya bu kişinin kastedildiğini hemen anlarız— görsel özellikleri diğer kişiye ait olabilir. Veya öte yandan, rüya imajının kendisi de gerçekte kısmen bir kişiye, kısmen diğerine ait olan görsel [fiziksel] özelliklerden oluşabilir. Ya da yine ikinci kişinin rüya imajındaki payı fiziksel özelliklerinde değil, ona atfettiğimiz mimiklerde, onun ağzına koyduğumuz sözlerde, ya da onu gördüğümüz ortamda yatabilir. Bu son durumda özdeşimle birleşik figür arasındaki ayrım keskinliğini kaybetmeye başlar. Ama bu tür birleşik bir figürün oluşumunun başarısızlığa uğraması da mümkündür. Bu durumda, rüyadaki sahne söz konusu kişilerden *birisine* atfedilirken, diğer kişi (ki genellikle çok daha önemlidir) orada bulunan ve başkaca bir işlevi olmayan birisi olarak görülür. Rüya sahibi bu durumu şu türden sözlerle ifade edebilir: "Annem de oradaydı." (Stekel.) Rüya içeriğindeki bu türden bir öge, resim yazısında kullanılan ve telaffuz edilmeyen, ancak sadece diğer işaretleri açıklamaya yarayan "belirteçlerle" kıyaslanabilir.

İki kişinin birleşimini haklı çıkaran, daha doğrusu buna neden olan ortak öge rüyada temsil edilebileceği gibi atılabilir de. Kural olarak özdeşim veya birleşik bir kişi yaratma, tam da işte bu ortak ögenin temsilinden kaçınma amacına hizmet eder. "*A* şahsı bana düşmanlık besliyor, *B* de öyle" demek yerine, rüyada *A* ve *B*'den oluşan birleşik bir figür yaratırım, ya da *A*'nın, aslında *B*'ye özgü olan bir şey yaptığını görürüm. Böylece oluşturulan rüya imajı rüyada oldukça yeni bir bağlamda görülür ve hem *A*'yı hem de *B*'yi temsil eden ortam, her ikisinde de ortak olan ögeyi, yani bana yönelik düşmanca tutumu rüyamda uygun bir noktaya sokmamı haklı çıkarır. Bu yolla rüya içeriğinde epeyce bir yoğunlaşma sağlamak sık sık mümkün olur; bu durumlardan bazılarının aynı şekilde geçerli olduğu başka bir insan bulmam halinde, bir insanla ilgili çok karmaşık durumları dolaysız temsil etme ihtiyacından kurtulurum. Bu özdeşim yoluyla temsil yönteminin, rüya çalışmasını bu kadar ağır koşullara sokan ve direnmeden kaynaklanan sansürden kaçınmaya nasıl yardım edebildiğini görmek de kolaydır. Sansürün karşı çıktığı şey, rüya düşünceleri malzemesinde belli bir insana bağlanan bazı fikirlerde yatabilir; dolayısıyla yine itiraza açık malzemeyle, ama sadece bir kısmıyla ilişkili olan ikinci bir insan bulurum. Bu sansür noktasında iki insan arasındaki ilişki böylece her ikisinden de alınan alakasız özelliklerle tanımlanan birleşik bir figür yaratmamı haklı çıkarır. Özdeşim veya kompozisyon [birleşim] yoluyla oluşturulan bu figür, sansüre uğramadan rüya içeriğine alınabilir, böylece rüya yoğunlaşmasından yararlanarak rüya sansürünün koşullarını yerine getirmiş olurum.

Ne zaman rüyada iki insan arasındaki ortak bir öge temsil edilse, bu genellikle temsili sansürce imkânsız kılınan başka bir gizli ortak ögeyi aramamız için bir ipucu olur. Deyiş yerindeyse,

temsili kolaylaştırmak için ortak öge bağlamında bir yerdeğiştirme yapılır. Birleşik figürün rüyada alakasız bir ortak ögeyle ortaya çıkması gerçeği, rüya düşüncelerinde önemli bir başka ortak ögenin bulunduğu sonucuna varmamıza yol açar.

Buna uygun olarak, özdeşim veya birleşik figürlerin oluşumu rüyalarda çeşitli amaçlara hizmet eder: Birincisi, iki insan arasındaki ortak bir ögeyi temsil etmek; ikincisi, *yerdeğiştirmiş* bir ortak ögeyi temsil etmek; ve üçüncüsü, sadece *arzu giderici* bir ortak ögeyi dile getirmek. İki insanın ortak bir ögeye sahip olması arzusu sık sık birinin yerine diğerini koymayla örtüştüğü için, bu son ilişki rüyalarda ayrıca özdeşim yoluyla da dile getirilir. Irma'nın enjeksiyonu rüyasında onu başka bir hastayla değiştirmeyi arzulamıştım: Yani, tıpkı Irma gibi o hanımın da hastam olmasını arzulamıştım. Rüya bu arzuyu hesaba katarak bana adı Irma olan, ama sadece diğer kadınla ilgili olan bir muayeneye tabi tuttuğum birisini göstermişti. Amcam konulu rüyada bu tür bir değiş-tokuş rüyanın merkezi noktasını oluşturuyordu: Meslektaşlarıma, Bakan kadar kötü davranarak, kendimi Bakanla özdeşleştirmiştim [sf. 282.]

Deneyimlerime göre her rüya, rüya sahibinin kendisiyle ilgilidir; buna tek bir istisna bile bulamadım. Rüyalar tamamen bencilcedir.[1] Ne zaman rüya içeriğinde kendi egom değil de sadece dışarıdan birisini görsem, kendi egomun özdeşim yoluyla bu diğer kişinin arkasına gizlendiğini rahatlıkla varsayabilir ve kendi egomu bağlama dahil edebilirim. Kendi egomun rüyada *ortaya çıktığı* diğer durumlarda, bunun baş gösterdiği ortam, bir başka insanın özdeşim yoluyla benim egomun arkasına gizlendiğini gösterebilir. Bu durumda rüyayı yorumlarken rüya, bu diğer kişiye bağlanan örtülü ortak ögeyi kendime aktarmam için beni

1 [1925 *tarihli dipnot:*] Bkz. sf. 373-4, dipnot.

uyarır. Egomun, özdeşim çözüldüğü zaman yine benim egom olarak ortaya çıktığı başka insanlarla birlikte görüldüğü rüyalar da vardır. Bu durumda bu özdeşimler, sansürün yasakladığı bazı düşüncelerle egom arasında ilişki kurmamı mümkün kılacaktır. Kısaca egom rüyada bazen doğrudan, bazen de dışarıdan kişilerle özdeşim yoluyla birkaç kez temsil edilebilir. Bu türden bir dizi özdeşim yoluyla olağandışı miktarda düşünce malzemesini yoğunlaştırmak mümkün olur.[1] Bir rüyada rüya sahibinin egosunun birkaç kez veya birkaç kılıkta görülmesi temelde, bilinçli düşüncede veya farklı yerlerde veya bağlamlarda birkaç kez bulunmasından öte bir şey değildir: Örneğin "Ne kadar sağlıklı bir çocuk olduğu*mu* düşündüğü*m* zaman" cümlesinde olduğu gibi.

Özel mekân isimleri durumundaki özdeşimler, kişilerdekinden çok daha kolay çözümlenir, çünkü burada rüyalarda böylesine egemen bir yer işgal eden egonun müdahalesi söz konusu değildir. Roma konulu bir rüyamda (bkz. sf. 284) kendimi gördüğüm yere Roma deniyordu, ama bir sokak başında gördüğüm Almanca posterlerin miktarı beni şaşırtmıştı. Bu son nokta bir arzu gidermeydi ve anında bana Prag'ı hatırlattı; arzunun kendisi gençliğimde yaşadığım, ama daha sonra aştığım Alman milliyetçiliği dönemine kadar uzanıyor olabilir.[2] Rüyayı gördüğüm tarihte dostumla [Fliess] Prag'da buluşma ihtimali söz konusuydu; dolayısıyla Roma ile Prag'ın özdeşimi, arzu giderici ortak bir öge olarak açıklanabilir: Dostumla Prag'da değil de Roma'da buluşmayı tercih ederdim ve bu buluşma için Prag yerine Roma'yı koymak isterdim.

1 Egomu rüyadaki hangi figürlerin arkasında aramam gerektiği konusunda kuşkuya kapıldığım zaman şu kuralı izlerim: Rüyada, benim de uykumda hissettiğim duyguyu hisseden kişi benim egomu gizleyen kişidir.

2 [Bkz. "Devrimci" rüya, sf. 301 ve 305.

Rüyalara sık sık fantastik bir görünüm veren özellikler arasında, birleşik yapılar oluşturma ihtimali başı çeker, çünkü bu, rüya içeriğine gerçek yaşamda algılanması hiç mümkün olmayan ögeler sokar. Rüyalarda birleşik imajlar oluşturmayı sağlayan ruhsal sürecin, uyanık yaşamda insan başlı at veya ejderha hayal ederken devreye giren sürecin aynısı olduğu açıktır. Aradaki tek fark, uyanık yaşamda hayali figürün yaratılmasını belirleyen şeyin, yeni yapının tasarlanan etkisidir; buna karşılık rüyada birleşik yapının oluşumunu belirleyen şey, gerçek şekline yabancı bir etkendir, yani, rüya düşüncelerindeki ortak bir ögedir. Rüyalardaki birleşik yapılar çok çeşitli yollardan oluşturulabilir. Bu yöntemlerden en naif olanı, bir şeyin özelliklerini, ayrıca başka bir şeye ait olduğu bilgisi eşliğinde temsil etmekten ibarettir. Daha zahmetli bir teknik, her iki nesnenin özelliklerini yeni bir imajda toplar ve bunu yaparken bu iki nesnenin gerçek yaşamda sahip olabileceği benzerliklerden ustaca yararlanır. Yeni yapı, kullanılan malzemeye ve birleştirilişindeki ustalığa bağlı olarak tamamen saçma [absürd] görülebileceği gibi, yaratıcı bir başarı olarak dikkatimizi de çekebilir. Tek bir bütünlük içinde yoğunlaştırılacak nesnelerin fazla uyumsuz olması halinde rüya çalışması sık sık, daha belirsiz bir dizi özellik eşliğinde nispeten bariz bir çekirdeğe sahip birleşik bir yapı oluşturmakla yetinir. Bu durumda tek imajda bütünleştirme sürecinin başarısız olduğu söylenebilir. İki temsil üst üste bindirilir ve iki görsel imaj arasındaki bir çekişmeye benzer bir şey üretilir. Bir dizi bağımsız algısal imajdan genel bir kavramın nasıl oluştuğunu resmetmeye çalışacak olursak, bir çizimde de benzeri temsiller elde edebiliriz.

Kuşkusuz rüyalar bu birleşik yapılardan oluşan bir kütledir. Yukarıda, analiz ettiğim rüyalardan bazı örnekler vermiştim,

şimdi de birkaç tane vereceğim. Hastanın yaşamının akışını "çiçeklerin diliyle" anlatan ve sf. 426'da [ayrıca sf. 430 ve daha ayrıntılı olarak sf. 463'te] sözü edilen rüyada, anlaşıldığı üzere rüya egosunun elinde, hem masumiyeti hem de cinsel günahkârlığı temsil eden çiçek açmış bir dal vardı. Çiçeklerin üzerinde diziliş şekliyle dal rüya sahibine ayrıca *kiraz* çiçeğini de hatırlatıyordu; ayrı ayrı değerlendirilince çiçekler *kamelyaydı*; genel izlenimse *egzotik* bir büyüme izlenimiydi. Rüya düşünceleri bu birleşik yapının ögeleri arasındaki ortak etkeni göstermişti. Çiçek açan dal, gönlünü kazanmak için ona verilen veya verilmeye çalışılan armağanlara göndermelerden oluşuyordu. Örneğin ona çocukluğunda *kiraz*, büyüyünce bir *kamelya* bitkisi armağan edilir; "*egzotik*" kelimesi ise bir çiçek resmiyle onun gönlünü kazanmaya çalışan bir doğa bilimciye göndermeydi. Bir diğer kadın hastam rüyalarının birisinde duş kabiniyle deniz kıyısı, kasaba evindeki tavan arası ile taşrada ev dışında bulunan bir klozet arası bir şey üretmişti. İlk ögelerin ortak özelliği çıplak, giysisiz insanlarla bir bağlantıydı; bunların üçüncü ögeyle birleşmesi (çocukluğunda) tavan arasının da bir soyunma sahnesi olduğu sonucuna götürmüştü. Bir erkeğe ait başka bir rüyada, "tedavilerin" yapıldığı iki yerden birleşik bir mekân yaratılmıştı: Bunlardan birisi benim muayene odam, diğeri ise karısıyla tanıştığı eğlence yeriydi. Bir kız, abisi ona havyar ziyafeti sözü verdikten sonra rüyasında abisinin bacaklarının *siyah havyarla kaplı olduğunu* görmüştü. "*Bulaşma*" ögesi (ahlaki anlamda) ile çocukluğunda bacaklarının tamamını *kırmızı* beneklerle kaplayan bir *kızarıklığa* ilişkin anısı *havyarla* birleşerek yeni bir kavram —yani "*abisinden aldıkları*" kavramı— oluşturmuştu. Diğerlerinde olduğu gibi bu rüyada da insan vücudunun çeşitli kısımları nesne olarak değerlendirilmişti. Ferenczi'nin [1910] aktardığı bir

rüyada bir *doktorla* bir *at* figüründen oluşan ve *gece kıyafeti* giymiş olan birleşik bir görüntü yaratılmıştı. Hanım hasta analizde gece kıyafetinin çocukluğunda babasına ait bir sahneye gönderme olduğunu anlayınca bu üç bileşenin ortak ögesi ortaya çıkmıştı. Her üçünde de sorun, cinsel merakının bir nesnesiydi. Çocukken bakıcısı onu sık sık askeri bir damızlık çiftliğine götürüyormuş; o da orada o sıralarda henüz ketlenmeyen merakını doyurmak için bol bol fırsat buluyormuş.

Yukarıda rüyaların, çelişki, karşıtlık veya "hayır" ilişkisini ifade etme araçlarından yoksun olduğunu söylemiştim. Burada bu savın ilk reddiyesini vereceğim.[1] "Karşıtlar" başlığı altında toplanabilecek bir grup rüyada —yani, değiş-tokuş veya ikâme fikrinin, karşıtı ile ilişkilendirilebildiği olaylarda— bunun, özdeşimle temsil edildiğini görmüş, buna çeşitli örnekler vermiştik. Rüya düşüncelerinde, "aksine, tam tersine" gibi terimlerle tanımlanabilecek bir kategoriye giren başka bir karşıtlıklar grubunda bunların, neredeyse bir nükte olarak değerlendirmeyi hakeden şu dikkate değer yoldan rüyaya girdiğini görürüz. "Tam tersine"nin kendisi rüya içeriğinde temsil edilmez, ama malzemedeki varlığını, rüya içeriğinin halihazırda oluşturulan ve (şu veya bu nedenle) onunla bitişik olan bir parçasının —sanki sonradan düşünülerek— tersine çevrilmesiyle gösterir. İlginç "Yukarı-Aşağı" rüyasında (sf. 390) tırmanmanın temsili, rüya düşüncelerindeki —yani Daudet'in *Sappho*'sundan alınan giriş sahnesindeki— prototipinin tersiydi: Rüyada tırmanma başlangıçta zordu ve daha sonra kolaylaşıyordu, oysa Daudet sahnesinde ilk başta kolaydı ama gittikçe daha zorlaşıyordu. Ayrıca rüya sahibinin kardeşiyle olan "yukarıda" ve "aşağıda" ilişkisi de rüyada tersiyle temsil edilmişti. Bu da rüya düşünceleri malzemesindeki

1 [Diğerleri sf. 451 ve 564'te bulunabilir.]

tersine çevrilmiş veya karşıt bir ilişkinin varlığına dikkati çekiyordu; bunu, rüya sahibinin çocukluktaki dadısı tarafından taşınma fantazisinde bulmuştuk, bu da kahramanın metresini taşıdığı romandaki durumun tersiydi. Yine benim Goethe'nin Herr M.'ye saldırısına ilişkin rüyamda (bkz. sf. 569) da rüyanın başarıyla yorumlanabilmesi için düzeltilmesi gereken benzeri bir "tam tersine" vardı. Rüyada Goethe, Herr M. adında genç bir adama saldırmıştı; rüya düşüncelerindeki gerçek durumda ise önemli bir insan olan dostum [Fliess], tanınmayan genç bir yazarın saldırısına uğramıştı. Rüyada Goethe'nin ölüm tarihine dayanarak bir hesap yapmıştım; gerçekte ise bu hesap, felçli hastanın doğum tarihinden yapılmıştı. Rüya düşüncelerinde belirleyici olduğu anlaşılan düşünce, Goethe'ye sanki deliymiş gibi davranılması gerektiği düşüncesindeki çelişkiydi. Rüya, "tam tersine" diyordu, "kitabı anlamadıysan, aptal olan yazar değil, *sensin* [eleştirmen]." Ayrıca şeyleri tersine çevirmeye ilişkin bütün bu rüyaların, "arkasını bir şeye dönme" fikrinin aşağılayıcı imalarına bir gönderme içerdiğine inanıyorum.[1] (Örneğin *Sappho* rüyasında rüya sahibinin kardeşiyle ilişkisini tersine çevirmesinde olduğu gibi [sf. 393].) Ayrıca bastırılan eşcinsellik dürtülerinden kaynaklanan rüyalarda tersine çevirmenin ne kadar sık kullanıldığını gözlemek dikkat çekicidir.

Aklıma gelmişken[2] tersine veya karşıtına çevirme, rüya çalışmasının en çok tercih ettiği ve en farklı yönlerde kullanılabilen temsil araçlarından birisidir. Bu her şeyden önce rüya düşüncelerindeki belli bir ögeyle ilişkili olarak bir arzunun giderilmesini dile getirir. "Başka türlü olsaydı!" Sık sık bu, egonun nahoş bir anı kırıntısına yönelik tepkisini dile getirmenin en iyi yoludur.

1 [Almanca "*Kehrseite*" hem "*ters*" hem de "*arka*" anlamına gelebilir.]

2 [Bu ve bunu izleyen paragraf 1909'da eklenmiştir.]

Yine tersine çevirmenin sansüre özel bir yardımı dokunur, çünkü bu, temsil edilecek malzemede büyük bir çarpıtma yaratır; bunun da rüyayı anlama girişimi üzerinde açık bir felç edici etkisi vardır. Bu nedenle eğer bir rüya anlamını açığa vurmayı inatla reddediyorsa, açık içeriğindeki belli öğelerdeki tersine çevirmeleri aramaya her zaman değer ve bu bulunduktan sonra durum sık sık anında açıklık kazanır.

Konunun tersine çevrilmesinin yanı sıra, *kronolojik* tersine çevirmenin de gözden kaçırılmaması gerekir. Rüya çarpıtmanın oldukça yaygın bir tekniği de bir olayın veya düşünce zincirinin sonucunu rüyanın başına, bu sonucun dayandığı önermeleri veya olaya yol açan nedenleri sonuna yerleştirmektir. Rüya çarpıtmasının kullandığı bu tekniği göz önünde bulundurmayanlar, bir rüyayı yorumlamaları gerektiği zaman çıkmaza gireceklerdir.[1]

Gerçekten de bazı olaylarda[2] ancak içerikte çeşitli açılardan bir dizi tersine çevirme yapıldıktan sonra rüyanın anlamını bul-

1 [1909 *tarihli dipnot*:] Bazen histeri nöbetleri de anlamlarını gözlemcilerden gizlemek için aynı türden bir kronolojik tersine çevirmeden yararlanır. Örneğin histerik bir kız, nöbetlerinin birisinde kısa bir öyküye benzer bir şeyi —banliyö treninde birisiyle karşılaştıktan sonra bilinçdışında kurduğu bir fantaziyi— dile getirme ihtiyacı duymuştu. Adamın nasıl ayaklarının güzelliğinin cazibesine kapıldığını ve o elindeki şeyi okurken onunla nasıl konuştuğunu, daha sonra onunla gittiğini ve tutkulu bir aşk sahnesi yaşadığını hayal etmişti. Nöbeti, dudaklarında öpüşmeyi temsil eden hareketler ile kollarındaki kucaklamayı temsil eden gerginlik eşliğinde vücudunda konvulsif kasılmalar yoluyla bu aşk sahnesinin temsiliyle başlamıştı. Derken aceleyle bitişikteki odaya geçmiş, bir iskemleye oturmuş, ayaklarını göstermek istercesine eteğini kaldırmış, kitap okuyor gibi yapmış ve benimle konuşmuştu (yani bana cevap vermişti). [1914 *tarihli ek*:] Bu bağlamda Artemidorus'un söyledikleriyle kıyaslayın: "Rüyalarda görülen şeyleri yorumlarken bunları bazen başından sonuna doğru, bazen de sonundan başına doğru izlemek gerekir..." [Kitap I, Bölüm XI (1881, 20.]

2 [Bu paragraf 1911'de eklenmiştir.]

mak mümkün olabilmektedir. Örneğin genç saplantılı nevrotik durumunda, rüyalarından birisinin arkasında, çocukluğuna kadar uzanan ve korktuğu babasına yönelik olan ölüm arzusuna ilişkin bir anı yatmaktaydı. Rüya şöyleydi: E*ve geç geldiği için babasından azar işitiyordu*. Ne var ki psikanalitik tedavide rüyanın baş gösterdiği bağlam ve hastanın çağrışımları, özgün haliyle bu ifadenin *babasına kızdığı* ve ona göre babasının eve her zaman çok *erken* geldiği şeklinde alınması gerekiyor. Babasının eve *hiç* gelmemesini tercih ederdi; bu da babasına karşı bir ölüm arzusuyla aynı şeydi. (Bkz. sf. 354.) Çünkü küçük bir çocukken babasının geçici olarak evden ayrıldığı bir dönemde birisine karşı cinsel saldırganlıkta bulunmuş ve şu ifadeyle tehdit edilerek cezalandırılmıştı: "Baban dönünce görürsün!"

Rüya içeriğiyle rüya düşünceleri arasındaki ilişkiler konusundaki incelememizi daha ileri götürmek istediğimiz takdirde en iyi başlangıç noktası, rüyaları alıp rüyalardaki temsil yöntemlerinin bazı *biçimsel* özelliklerinin, bunların arkasında yatan düşünceler bağlamında ne anlama geldiğini ele almak olacaktır. Bu biçimsel özellikler arasında, rüyalarda bizi mutlaka etkileyecek olan en önemlileri, belli rüya imajları arasındaki algısal şiddet farkları ile rüyanın belli parçalarının veya rüyanın tamamının diğerlerine kıyasla netliğindeki farklardır.

Belli rüya imajları arasındaki şiddet [yoğunluk] farkları, gerçekte rastlanandan daha kesin görme eğilimi duyduğumuz (ki bu temelsizdir) bir tanım kesinliğinden, gerçek nesnelerde algıladığımız belirsizlikle kıyaslanamadığı için rüyalara özgü olarak değerlendirdiğimiz can sıkıcı bir bulanıklığa kadar değişir. Ayrıca, bir rüyada belirsiz bir nesneye ilişkin izlenimimizi genellikle "anlık, geçici" olarak tanımlarken, daha belirgin olan rüya imajlarının daha uzun süre algılandığına inanırız. Burada ortaya çıkan soru,

rüya düşünceleri malzemesinde bir rüya içeriğinin belli parçalarının canlılığındaki bu farkları belirleyen şeyin ne olduğudur.

Neredeyse kaçınılmaz olarak önümüze gelen bazı beklentilere karşı çıkarak işe başlamamız gerekiyor. Rüya malzemesi uyku sırasında yaşanan gerçek duyumlar içerebildiği için, bunların, veya rüyada bunlardan türetilen ögelerin, özel bir yoğunlukla belirerek rüya içeriğinde ağırlık kazandığı; ya da tersine, rüyada özellikle canlı olan şeylerin, uyku sırasındaki gerçek duyumlara bağlanabileceği varsayılabilir. Ne var ki deneyimlerim bunu hiçbir zaman doğrulamamıştır. Rüyanın, uyku sırasındaki gerçek izlenimlerin (örneğin sinir uyarımlarının) türevi olan ögeleri, anılardan kaynaklanan diğer ögelerden canlılıklarıyla ayırdedilmez. Rüya imajlarının yoğunluğunun [şiddetinin] belirlenmesinde gerçeklik etkeni hiçbir şeydir.

Belli rüya imajlarının *duyusal* şiddetinin (yani canlılığının) rüya düşüncelerinde bunlara karşılık gelen ögelerin *ruhsal* şiddetiyle ilgili olması da beklenebilirdi. Burada ruhsal şiddet, ruhsal *değere* karşılık gelir: En şiddetli [yoğun] ögeler, en önemli olanlardır, yani rüya düşüncelerinin merkezini oluşturan ögelerdir. Doğru, bunların, sansür nedeniyle kural olarak rüya içeriğine giremeyen ögeler olduğunu biliyoruz; yine de rüyada bunları temsil eden dolaysız türevleri, rüyanın merkezini oluşturmalarına gerek kalmaksızın da daha yüksek bir yoğunluğa [canlılığa] sahip olabilir. Ama rüyalar ile bunların kaynaklandığı malzeme üzerindeki karşılaştırmalı bir inceleme bu beklentiyi de boşa çıkarır. Birisindeki ögelerin yoğunluğunun, bir başkasındaki ögelerin yoğunluğuyla hiçbir ilişkisi yoktur; gerçekte rüya düşünceleri malzemesi ile rüya arasında eksiksiz bir "bütün ruhsal değerlerin karşıda değer kazanması" söz konusudur. Rüya düşüncelerinde egemen bir yer işgal eden şeyin dolaysız bir türevi

sık sık, sadece daha güçlü imajların gölgede bıraktığı geçici bir ögede keşfedilebilmektedir.

Rüya ögelerinin yoğunluğunun başka türlü —iki bağımsız etkenle— belirlendiği anlaşılır. Birincisi, arzu gidermeyi dile getiren ögelerin, özel bir yoğunlukla temsil edildiğini görmek kolaydır. İkincisi, analiz, rüyadaki en canlı ögelerin, en farklı düşünce zincirlerinin başlangıç noktası olduğunu —en canlı ögelerin ayrıca en çok sayıda belirleyeni olan ögeler olduğunu— gösterir. Bunu şu terimlerle ortaya koymamız, gözleme dayanan bu savın anlamını değiştirmez: Rüyanın, oluşumunda en büyük yoğunlaşmanın gerçekleştiği ögeler en büyük yoğunluğu [şiddeti, canlılığı] gösterir. Sonuçta bu bileşenle diğerini (yani arzu gidermeyle ilişkisini) tek bir formülle ifade etmenin mümkün olmasını umabiliriz.

Burada ele aldığım sorunun —rüyadaki belli ögelerin yoğunluk veya netlik derecesinin nedenlerinin— tümel rüyalar veya rüya parçaları arasındaki değişken netlik derecesiyle ilgili başka bir sorunla karıştırılmaması gerekir. İlkinde netlikle belirsizlik kıyaslanırken, ikincide bu karışıklıkla kıyaslanır. Yine de iki ölçekteki niteliklerin artıp azalmasının birbirine paralel geliştiğine kuşku yok. Rüyanın, akıcı oluşuyla dikkatimizi çeken bir kısmı genellikle yoğun ögeler içerir; öte yandan bulanık olan bir rüya daha az yoğun ögelerden oluşmuştur. Yine de görünürde net olandan bulanık ve karışık olana kadar değişiklik gösteren ölçeğin gündeme getirdiği sorun, rüya ögelerindeki değişken canlılık dereceleri sorunundan çok daha karmaşıktır. Gerçekten de, daha sonra açıklık kazanacak nedenlerden ötürü, ilk sorunu henüz tartışabilecek bir noktada değiliz.

Birkaç olayda, bir rüyanın bıraktığı netlik veya belirsizlik izleniminin, rüyanın yapısıyla hiçbir ilişkisi olmadığını, rüya

düşünceleri malzemesinden kaynaklandığını ve bu malzemenin bir parçası olduğunu görmek bizi şaşırtır. Örneğin uyandığım zaman, daha yarı uykuluyken, yoğunlaşma ve yerdeğiştirme mekânizmalarına tabi olmayan ve "uyku sırasındaki fantaziler" olarak değerlendirilebilen yeni bir rüya kategorisi eklememi düşündürecek kadar özellikle iyi tasarlanmış, kusursuz ve net bir rüyamı hatırlıyorum. Daha yakından bir inceleme, bu tür nadir rüyaların bile yapısında diğerleriyle aynı boşluklara ve kusurlara sahip olduğunu gösterdiği için "rüya fantazileri" kategorisini bir yana bıraktım.[1] Rüyanın içeriğinde zor ve uzunca zaman aranan çift cinsellik [biseksüellik] teorisini dostumun [Fliess] önüne koyuyordum; rüyada verilmeyen bu teoriyi net ve kusursuz değerlendirmemizden sorumlu olan şey, rüyanın arzu giderici [gerçekleştirici] gücüydü. Dolayısıyla tamamlanan rüya hakkındaki bir yargı olarak değerlendirilen şey aslında [gizli] rüya içeriğinin bir parçası, hatta temel parçasıydı. Bu olayda rüya çalışması deyiş yerindeyse ilk uyanık düşüncelerime sızmış ve rüya düşünceleri malzemesinin, rüyada doğru olarak temsil etmeyi başaramadığı kısmını rüya hakkındaki *bir yargı* olarak bana aktarmıştı.[2] Bir keresinde analiz sırasında bir hanım hastamın rüyasında bunun tam bir karşılığına rastlamıştım. İlk önce rüyayı bana anlatmayı hepten reddetmişti, "çünkü çok belirsiz ve bulanıktı." Sonunda anlattıklarının doğruluğundan emin olmadığını tekrar tekrar söyleyerek, rüyada birkaç kişinin bulunduğunu —kendisi, kocası ve babası— ve sanki kocası onun babasıymış, veya babasının kim olduğunu, vb. bilmiyormuş gibi olduğunu anlattı. Analitik görüşme sırasındaki çağrışımlarıyla birlikte alındığında bu rüya, sorunun, hamile olduğunu itiraf

1 [1930 *tarihli dipnot*:] Ama doğru yapıp yapmadığımdan artık emin değilim.]

2 [Bu konu sf. 577'de daha ayrıntılı tartışılmıştır.]

etmek zorunda kalan, ama "(bebeğin) babasının gerçekten kim olduğu" konusunda kuşkuya kapılan sıradan bir hizmetçi kız öyküsü olduğunu açıkça gösterdi.[1] Dolayısıyla burada da rüyadaki belirsizliğin, rüyayı başlatan malzemenin bir parçası —yani rüya şeklinde temsil edilen parçası— olduğu anlaşılır. *Bir rüyanın aldığı biçim, ya da rüyayı görüş biçimi şaşırtıcı bir sıklıkla, gizli konusunu temsil etmek için kullanılır.*[2]

Bir rüyadaki cilalar, ya da rüya konusundaki görünürde masum yorumlar sık sık, rüyada en örtülü şekilde görülen şeyin bir kısmını gizlemeye hizmet eder, ama aslında bunu ele verir. Örneğin birisi bir noktada "rüyanın silindiğini" söyledi; analiz bizi birisinin hacet giderdikten sonra kendini sildiğini duyduğuna ilişkin bir çocukluk anısına götürdü. Ya da işte size daha ayrıntılı aktarılmayı hakeden başka bir örnek. Genç bir adam, ona bilinçli kalan ergenlik fantazilerinden bazılarını hatırlatan çok net bir rüya görmüştü. Rüyasında, akşamdır, yaz kampında bir otelde kalmaktadır. Oda numarasını şaşırır ve yaşlı bir hanımla iki kızının soyunup yattığı başka bir odaya girer. Şöyle devam etti: "Rüyanın burasında boşluklar, eksik bir şeyler var. Rüyanın sonunda beni odadan atmaya çalışan bir erkek vardı; onunla mücadele etmem gerekti." Rüyanın bariz bir şekilde atıfta bulunduğu ergence fantazisinin ana temasını hatırlamaya yönelik boşuna çabalar ortaya koydu, ta ki sonunda aranan şeyin, rüyanın bulanık kısmı konusundaki sözlerinde zaten yattığı gerçeği ortaya çıkıncaya kadar. "Boşluklar," yatağa giren kadınların cinsel organıydı ve "eksik bir şeyler var" ifadesi kadın cinsel organlarının temel özelliğini anlatıyordu. Gençken, bir kadının

1 Histerik semptomları arasında adet kesilmesi ve büyük bir depresyon vardı (bu, hastanın başı çeken semptomuydu.) [Bu rüya sf. 577'de tartışılmıştır.]

2 [Bu son cümle 1909 tarihlidir. Bunu izleyen paragraf 1911'de eklenmiştir.]

cinsel organlarını görme konusunda dayanılmaz bir merak duyuyormuş; ve kadınların erkek cinsel organına sahip olduğunu söyleyen çocuksu cinsel teoriye tutunmaya eğilimliymiş.

Başka bir rüya sahibinin benzeri bir anısı çok benzer bir şekil almıştı.[1] Rüyası şöyleydi: "*Fräulein [Bayan] K. ile Volksgarten Restoran'ına gidiyorum*... bunu bulanık bir kısım, bir kesinti izliyor... *derken kendimi bir genelevde buldum, orada gördüğüm iki kadından birisinin üzerinde iç çamaşırları vardı*."

ANALİZ: Fräulein K., eski şefinin kızıydı ve onun da kabul ettiği gibi kendi kız kardeşinin bir ikâmesiydi. Onunla konuşma fırsatı pek olmamıştı, ama bir keresinde aralarında "sanki her ikimizin de cinselliğimizin farkına vardığımız, sanki ona 'ben bir erkeğim, sense bir kadın' dediğim" türünden bir konuşma geçmişti. Söz konusu restorana sadece bir kez ve eniştesinin onun için hiçbir anlam ifade etmeyen kız kardeşiyle gitmişti. Başka bir seferinde üç hanımla aynı restoranın kapısına kadar gitmişti. Bu hanımlar onun kız kardeşi, görümcesi ve yukarıda anılan eniştesinin kız kardeşiydi. Üçü de ona karşı çok kayıtsızdı, ama üçü de aynı "kız kardeş" sınıfına giriyordu. Genelevine gittiği enderdi: Hayatı boyunca sadece iki veya üç kez.

Yorum, rüyadaki "bulanık kısım" ile "kesintiye" dayandırıldı ve ergence merakıyla nadiren de olsa, kendisinden birkaç yaş küçük olan kız kardeşinin cinsel organlarını incelediği görüşünü ortaya koydu. Birkaç gün sonra da rüyanın atıfta bulunduğu günahı bilinç düzeyinde hatırladı.

Aynı gece boyunca görülen bütün rüyaların içeriği, aynı bütünün parçalarını oluşturur; bunların çeşitli bölümlere ayrılması kadar, bu bölümlerin gruplanması ve sayısı da bir anlama sahiptir ve gizli rüya düşüncelerinden kaynaklanan bir bilgi

1 [Bu ve izleyen iki paragraf 1914'te eklenmiştir.]

kırıntısı olarak değerlendirilebilir.[1] Birkaç ana bölümden oluşan rüyaları, ya da genelde aynı gece boyunca görülen rüyaları yorumlarken, bu tür ayrı ve birbirini izleyen rüyaların aynı anlama sahip olabileceği ve aynı dürtüleri farklı malzemeyle dile getirebileceği unutulmamalıdır. Bu durumda, bu eş anlamlı rüyalardan ilki çoğu kez daha çarpıtılmış ve ürkek, buna karşılık sonrakiler daha güvenli ve belirgin olacaktır.

Firavunun, Tevrat'ta anlatılan ve Yusuf tarafından yorumlanan sığır ve mısır koçanı rüyaları bu türdendir. Bu rüyalar, Josephus (*Ancient History of the Jews*, Cilt 2, Bölüm 5) tarafından Tevrat'takinden daha eksiksiz anlatılmıştır. Kral ilk rüyasını anlattıktan sonra şunları söyler: "Bunu gördükten sonra uykumdan uyandım; ve kafam karışık bir şekilde bu görüntünün ne olabileceğini düşünürken tekrar uyudum ve ilkinden çok daha harika olan, beni daha çok korkutan ve rahatsız eden başka bir rüya daha gördüm..." Kralın rüyasını dinleyen Yusuf şöyle cevap verir: "Bu rüya, yüce Kralım, iki farklı şekilde görülmüş de olsa, bir ve aynı olaya işaret ediyor..."

"Söylenti Psikolojisine Katkılar" (1910b) başlıklı makalesinde Jung, bir okul kızının örtülü erotik bir rüyasının, okul arkadaşları tarafından nasıl yorumsuz anlaşıldığını ve nasıl ayrıntılarıyla geliştirilip değiştirildiğini anlatır. Bu rüya öykülerinden birisi bağlamında şöyle diyor: "Uzun bir rüya imajları serisindeki son düşünce, bu serideki ilk imajın dile getirdiği şeyin ta kendisini içerir. Sansür, peş peşe yeni sembolik perdeler, yerdeğiştirmeler, masum kisveler, vs. yoluyla kompleksi belli bir mesafede tutar." (Agy., 87.) Scherner (1861, 166) rüyalardaki temsil yönteminin

1 [Bu cümle 1909'da eklenmiştir. Bu paragrafın kalanı ve bunu izleyen üç paragraf 1911'de eklenmiştir. Freud bu konuyu *Yeni Giriş Dersleri*'nin (1933a, ÖFD., 2) 29. Ders sonlarında tekrar ele alıyor.]

bu özgünlüğünün çok iyi farkındadır ve bunu organik uyarımlar teorisiyle bağlantılı özel bir yasa olarak tanımlar: "Ne var ki son olarak, belli sinir uyarımlarından kaynaklanan bütün sembolik rüya yapılarında hayal gücü genel bir yasaya uyar: Rüyanın başlangıcında uyarımın kaynaklandığı nesne sadece en uzak, en hatalı atıflarla dile getirilir, ama sonunda görsel kaynaşma bittiği zaman uyarımın kendisi veya duruma göre söz konusu organ, ya da bu organın işlevi çırılçıplak dile getirilir, böylece gerçek organik nedenini gösteren rüya amacına ulaşmış olur..."

Otto Rank (1910) Scherner'in bu yasasına net bir doğrulama vermiştir. Aktardığı bir kıza ait olan rüya, aynı gece aralarında aralık bulunan iki ayrı rüyadan oluşmaktadır; bunlardan ikincisi bir orgazmla sonuçlanmıştır. Rüya sahibinin çok fazla katkısı olmaksızın bile bu ikinci rüyanın ayrıntılı bir yorumunu yapmak mümkün olmuştur; ve iki rüya içeriği arasındaki bağlantıların sayısı, ilk rüyanın, ikinciyle aynı şeyi daha ürkek bir tarzda temsil ettiğini görmeyi mümkün kılmıştır. Böylece ikinci, yani orgazmla sonuçlanan rüya, ilkinin eksiksiz bir şekilde açıklanmasına yardımcı olmuştur. Rank, orgazm veya boşalma rüyalarının, rüya teorisi için taşıdığı genel öneme ilişkin tartışmasını haklı olarak bu örneğe dayandırmıştır. [Bkz. sf. 527.]

Yine de deneyimlerime göre, bir rüyanın netliğini veya karışıklığını malzemesinde bulunan netlikle veya kuşkuyla yorumlamak ancak nadiren mümkün olmaktadır. Daha sonra, rüya oluşumunda henüz değinmediğim ve belli bir rüyada bu niteliklerin derecesi üzerinde belirleyici bir etkisi bulunan bir etkeni açıklamam gerekecek. [Bkz. sf. 500.]

Bazen aynı ortamın ve mekânın bir süre devam ettiği bir rüyada, şu sözlerle ifade edilen bir kesinti olacaktır: "Ama derken sanki orası aynı zamanda başka bir yermiş gibi geldi ve orada

şunlar şunlar oldu." Bir süre sonra rüyanın ana temasına dönülebilir; ve rüyada kesinti yaratan şeyin, rüya malzemesindeki tali bir koşul —araya sokulan bir düşünce— olduğu anlaşılır. Rüya düşüncelerindeki bir koşul, rüyada eşzamanlılıkla temsil edilmiştir: "eğer" koşulu "olduğu zaman, iken"e dönüşmüştür.

Rüyalarda bu kadar sık ortaya çıkan ve kaygıya bu kadar yaklaşan ketlenmiş hareket duygusunun anlamı nedir? Kişi rüyasında ilerlemek ister, ama yapışmış gibi olduğu yere çakılıp kalır, ya da bir şeye ulaşmaya çalışır ama bir dizi engelle karşılaşır. Tren hareket etmek üzeredir ama yetişemez. Bir harakete karşılık vermek için elini kaldırır ama güçsüz olduğunu görür. Vs. Teşhir rüyalarında bu duyguyla karşılaşmıştık, ama yorumlamaya yönelik ciddi bir girişimimiz henüz olmadı. Uykuda motor felcinin egemen olduğunu ve tartıştığımız duyguda bunun farkına vardığımızı söylemek kolay, ama yetersiz bir cevap olacaktır. Ancak bu durumda rüyalarda bu ketlenme duygularını neden sürekli yaşamadığımız sorulabilir; uyku sırasında herhangi bir anda devreye sokulabilse de, bu duygunun belli bir tür temsili kolaylaştırmaya yaradığını ve sadece rüya düşünceleri malzemesinin bu yolla temsiline ihtiyaç duyulduğu zaman devreye girdiğini varsaymak mantıklıdır.

Bu "bir şeyi yapamamak," rüyalarda her zaman bir duygu olarak belirmez, bazen sadece rüya içeriğinin bir parçası olarak da ortaya çıkar. Bu tür bir olay, rüya görmenin bu özelliğinin anlamını aydınlatmaya özellikle elverişli gibidir. İşte size, görünürde dürüst olmamakla suçlandığım bir rüyanın kısaltılmış versiyonu. *Yer, özel bir sanatoryumla diğer birkaç kurumun karışımı bir yer. Bir hizmetli ortaya çıkarak üstümü aramak i*çin beni çağırıyor. Rüyada, bir şeyin kaybolduğunu ve aram*anın, kayıp şeyi benim aldığım kuşkusuna dayandığını biliyorum*. (Analiz, aramanın[1]

1 [Kelime anlamıyla "muayene, sınav, inceleme, vb."]

iki anlamda ele alınması gerektiğini ve tıbbi muayeneyi de içerdiğini göstermiştir.) *Masum ve o kurumda danışman konumunda olduğumun bilinciyle hizmetliye sessizce eşlik ediyorum. Kapıda karşılaştığımız başka bir hizmetli beni göstererek şöyle diyor: "Onu niye getirdin? O saygın bir insan." Derken yanımda kimse olmaksızın, içinde bana ürkütücü ceza aletleriyle bir cehennemi hatırlatan makinelerle dolu büyük bir salona giriyorum. Aletlerden birisinde, beni farketmesi gereken meslektaşlarımdan birisinin gergiye alındığını görüyorum; ama o benimle ilgilenmiyor. Derken gidebileceğim söyleniyor. Ama şapkamı bulamıyor ve gidemiyorum.*

Rüyadaki arzu gerçekleştirmenin, dürüst birisi olarak tanınmamda ve bana gidebileceğimin söylenmesinde yattığı açık. Dolayısıyla rüya düşüncelerinde, bununla çelişen her türlü malzemenin bulunması gerekir. Gidebileceğimin söylenmesi, aklanmamın bir işaretiydi. Dolayısıyla rüyanın sonunda gitmemi engelleyen bir şey olduysa, çelişki içerdiği varsayılan malzemenin bu noktada kendini hissettirmesi gerektiğini düşünmek mantıklı gözükmektedir. Buna uygun olarak, şapkamı bulamayışım şu anlama geliyordu: "Şöyle veya böyle, hiç de dürüst birisi *değilsin*. Bu nedenle bu rüyadaki "bir şeyi yapamamak," çelişkiyi ifade etmenin bir yoluydu, bir "hayır"dı; dolayısıyla rüyaların "hayır"ı dile getiremediği yolundaki önceki ifademi [sf 429'da] düzeltmem gerekiyor.[1]

1 Tam analizde, şu çağrışım zinciriyle ulaşılan çocukluğuma ait bir anıya bir gönderme vardı. "Der Mohr hat seine Schuldigkeit getan, der Mohr *kann gehen*." ["Faslı görevini yaptı, Faslı *gidebilir*." (Schiller, *Fiesco*, Perde III, Sahne 4.) "*Schuldigkeit*" ("görev") aslında "*Arbeit*" ("iş") yerine yapılan yanlış bir alıntıdır.] Bunu şu komik bilmece izledi: "Görevini yaptığında Faslı kaç yaşındaydı? —"Bir yaşındaydı, çünkü o zaman gidebilir." ["*gehen*" hem "gitmek" hem de "yürümek" anlamına gelir.] (Bu dünyaya öylesine siyah bir saçla gelmişim ki, genç annem benim küçük bir Faslı olduğumu söylemiş.) Şapkamı bulamayışım birden çok anlamda kullanılan ve uyanık yaşamımdan alınan bir olaydı. Eşyaları ortadan kaldırma konusunda bir dahi olan

Bir hareketin "yapılamamasının" sadece bir *durum* olarak değil de bir *duygu* olarak belirdiği diğer rüyalarda hareketin ketlenmesi duygusu, aynı çelişkiyi daha güçlü bir şekilde dile getirir: Bu, karşı iradeyle karşılaşan bir iradeyi dile getirir. Dolayısıyla hareketin ketlenmesi duygusu bir *irade çatışmasını* temsil eder. Daha sonra, uykuya eşlik eden motor felcinin, rüya görme sırasındaki ruhsal sürecin temel bileşenlerinden birisi olduğunu göreceğiz. Burada motor yollardan aktarılan bir dürtü, iradeden başka bir şey değildir; ve bir irade eylemiyle buna karşı çıkan "hayır"ı temsil etmek için sürecin tamamını böylesine uygun kılan şey de, uykumuzda bu dürtünün ketlendiğini hissedeceğimizden bu kadar emin olmamız gerçeğidir. Ayrıca kaygı açıklamamdan, ketlenme duygusunun kaygıya neden bu kadar yakınlaştığını ve rüyalarda sık sık kaygıyla ilişkilendiğini görmek de kolaydır. Kaygı, kaynağı bilinçdışında bulunan ve önbilinç tarafından ketlenen libidinal bir dürtüdür.[1] Dolayısıyla rüyada ketlenme duygusu kaygıyla birleştiği zaman bunun, bir dönemde libido üretebilen bir iradi eylem —yani, cinsel bir dürtü— sorunu olması gerekir.

Rüyalarda sık sık "hem bu sadece bir rüya" ifadesiyle dile gelen yargının anlamı ve ruhsal önemi konusunu başka bir yerde [sf. 628] ele alacağım.[2] Burada sadece rüyada görülen şeyin

---

hizmetçimiz şapkamı saklamıştı. Bu rüyanın sonu ayrıca ölüm konusundaki bazı melankolik düşüncelerin reddiyesini de gizliyordu: "Görevimi yapmış olmaktan henüz çok uzak olduğum için, daha gitmemeliyim." Rüyada ölüm ve doğum, tıpkı kısa bir süre önce gördüğüm Goethe ve felçli hasta rüyasındaki gibi ele alınmıştı. (Bkz. sf. 439, 569 [ve 580].)

1 [1930 *tarihli dipnot*:] Sonraki bilgilerimiz ışığında bu ifadenin artık bir geçerliliği yok.

2 [Sondan bir önceki ve son cümlenin bir kısmı hariç, bu paragraf 1911'de eklenmiştir.]

önemini azaltma amacını güttüğünü söylemekle yetineceğim. Rüya içeriğinin bir kısmının, rüyanın içinde bile bir "rüya" olarak tanımlanmasına ilişkin ilginç ve yukarıdakiyle ilişkili sorun, —"rüya içinde rüya" bilmecesi— bazı inandırıcı örnekler analiz eden Stekel [1909, 459] tarafından benzeri bir anlamda çözülmüştür. Burada da niyet, rüyada "rüyası görülen" şeyin önemini azaltmak, bunu gerçekliğinden yoksun bırakmaktır. "Rüya içindeki rüyadan" uyandıktan sonra rüyada görülen şey, rüya arzusunun, ortadan kaldırılan bir gerçekliğin yerine koymaya çalıştığı şeydir. Dolayısıyla rüya içinde "rüyada görülen" şeyin, gerçeğin, gerçek bir anının bir temsili olduğunu, buna karşılık rüyanın devamının bunun tersine sadece rüyayı gören kişinin arzuladığı şeyi temsil ettiğini rahatlıkla varsayabiliriz. Yani bir şeyi "rüya içinde rüyaya" sokmak, rüya olarak anlatılan şeyin hiç olmamış olmasını arzulamaya eşdeğerdedir. Başka bir deyişle[1] rüya çalışması belli bir olayı rüyanın içine bir rüya olarak katıyorsa bu, olayın gerçekliğinin en kesin doğrulaması, en güçlü *olumlaması* anlamına gelir. Rüya çalışması rüya görmeden bir tür inkâr olarak yararlanır ve böylece rüyaların arzu giderme [gerçekleştirme] olduğu keşfini doğrular.[2]

1 [Bu cümle 1919'da eklenmiştir.]

2 [Cümlenin bu son kısmı 1919'da eklenmiştir.]

(D)
TEMSİL KOŞULLARI

Şu ana kadar rüyanın, rüya düşünceleri arasındaki ilişkileri temsil etme araçlarını incelemekle meşguldük. Ama incelemenin akışı içinde, rüya oluşumu amacıyla rüya düşünceleri malzemesinin maruz kaldığı değişikliklerin genel yapısı konusuna da yer yer değindik. İlişkilerinden büyük ölçüde arındırılan bu malzemenin bir sıkıştırma sürecine tabi kılındığını, aynı zamanda ögeleri arasındaki yoğunluk [şiddet] kaymalarının, malzemenin ruhsal anlamda yeniden değerlendirmeyi zorunlu kıldığını öğrendik. Şu ana kadar ele aldığımız yerdeğiştirmelerin, bir düşüncenin yerine bununla şöyle veya böyle yakından ilişkili başka bir düşünceyi koymaktan ibaret olduğu ve *iki* öge yerine aralarındaki ortak bir ögeyle rüyada temsil etmeyi sağlayan yoğunlaşmayı kolaylaştırmak için kullanıldıkları anlaşıldı. Başka türden yerdeğiştirmelere henüz değinmedik. Ancak analiz, başka bir türün bulunduğunu ve kendini söz konusu düşüncelerin *sözel ifadesindeki* bir değiştirmede belli ettiğini gösterir. Her iki durumda da çağrışımlar zincirinde bir yerdeğiştirme vardır; ama bu süreç çeşitli ruhsal alanlarda baş gösterebilir ve yerdeğiştir-

menin sonucu bir olayda bir ögenin yerini bir diğerinin alması, başka bir olayda ise bir ögenin *sözel biçiminin* başka birisiyle değiştirilmesi olabilir.

Rüya oluşumunda görülen bu ikinci yerdeğiştirme türü teorik açıdan büyük bir öneme sahip oluşunun yanı sıra, rüyaların kılık değiştirmesine yarayan fantastik saçmalık [absürdlük] görünümünü açıklamaya da özellikle elverişlidir. Yerdeğiş–tirmenin yönelimi genellikle, rüya düşüncesindeki renksiz ve soyut ifadenin, görsel ve somut bir ifadeyle değiştirilmesiyle sonuçlanır. Böyle bir dönüşümün avantajı ve dolayısıyla amacı hemen dikkatimizi çeker. Rüya açısından, görsel olan bir şey, *temsil edilme yeteneği bulunan* bir şeydir: Bu şey, soyut ifadelerin, bir gazetede politik bir makalenin bir grafiker için taşıdığı zorlukların aynısını yarattığı bir ortama ilave edilebilir. Ama bu değişimden sadece temsil edilebilirlik değil, ayrıca yoğunlaşma ve sansür de kazançlı çıkar. Soyut biçimiyle ifade edildiği sürece rüya düşüncesi kullanışsızdır; ama resim diline aktarıldığı an, yeni ifade biçimi ile rüyanın altında yatan malzemenin geri kalanı arasında, rüya çalışmasının ihtiyaç duyduğu ve zaten mevcut değilse yarattığı tezatlar ve özdeşimler öncekine oranla daha kolay kurulabilir. Bunun nedeni de gelişim süreçlerinin bir sonucu olarak her dilde somut terimlerin, kavramsal olanlardan daha zengin çağrışımlara sahip olmasıdır. Dağınık rüya düşüncelerini olabilecek en özlü ve bütünsel bir ifadeye indirgemeye çalışan rüya oluşumu sırasındaki ara işlemin önemli bir kısmının, tek tek düşünceler için uygun sözel dönüşümler arama çizgisinde ilerlediğini düşünebiliriz. Başka nedenlerle ifade biçimi sabit olan bir düşünce, diğer düşüncelere ayrılan muhtemel düşünce biçimleri üzerinde belirleyici ve seçici bir etki yapacak ve —tıpkı şiir yazarken olduğu gibi— belki de bunu ta başından itibaren

uygulayabilecektir. Şiir eğer kafiyeli yazılacaksa, ikinci dize iki koşulla sınırlı olacaktır: Uygun bir anlam ifade etmesi ve bu anlam ifadesinin, ilk dizeyle kafiyeli olması gerekir. Kuşkusuz en iyi şiir, kafiye bulma çabasını hissettirmeyen, iki düşüncenin ta başından itibaren ve karşılıklı etkileşimle, sonrasında sadece küçük bir değişiklikle kafiye uygulamayı mümkün kılan bir sözel ifadeyi seçtiği bir şiir olacaktır.

Birkaç olayda bu tür bir ifade değişikliği, çift anlamlılığı nedeniyle birden çok rüya düşüncesini dile getirebilen bir sözel tarz bularak rüya yoğunlaşmasına çok daha dolaysız yardım eder. Bu yolla sözel nükte alanının tamamı rüya çalışmasının hizmetine sunulur. Rüya oluşumunda sözlerin oynadığı rol karşısında şaşırmaya gerek yok. Kelimeler çok sayıda düşüncenin düğüm noktası oldukları için, ikircikli olmalarının kaçınılmaz olduğu söylenebilir; kelimelerin sunduğu avantajlardan yoğunlaşma ve kılık değiştirme amacıyla sıkılmaksızın yararlanma konusunda nevrozlar da (örneğin çerçeve saplantılarında ve fobilerde) rüyalardan geri kalmaz.[1] Rüya çarpıtmasının da ifade yerdeğiştirmesinden yararlandığını göstermek kolaydır. Anlamı açık iki kelime yerine ikircikli bir kelime kullanıldığı zaman sonuç yanıltıcı olur; ve gündelik, uyanık ifade yöntemimizin yerini resimli bir yöntem aldığı zaman artık anlamaktan çıkarız, özellikle de, ögelerinin görünen anlamıyla mı yoksa mecazi anlamda mı yorumlanacağını, ya da bunların rüya düşünceleriyle doğrudan doğruya mı yoksa araya sokulan sözlerin aracılığıyla

1 [1909 *tarihli dipnot*:] Nükteler (1905c) konulu çalışmam [özellikle de VI. Bölüm sonları] ile nevrotik semptomların çözümünde "sözel köprülerin" kullanılmasına bakın. [Örn. bkz. Freud (1905e, ÖFD., 9] II. Bölüm sonlarında Dora'nın ilk rüyasının sentezi (orada ayrıca "anahtar-kelimeler" terimini de kullanıyor) ile Freud (1909d, ÖFD., 10) I(G) kısmındaki "Fare Adam"ın fare saplantısının çözümü.]

mı ilişkilendirileceği konusunda rüya bize hiçbir zaman bir şey söylemediği için.[1] Herhangi bir rüya ögesi yorumlanırken genelde

(*a*) olumlu anlamda mı yoksa olumsuz anlamda (antitetik bir ilişki olarak) mı alınacağı,

(*b*) tarihsel olarak (bir anı olarak) mı yorumlanacağı,

(*c*) sembolik olarak mı yorumlanacağı, ya da

(*d*) yorumun rüyanın anlatılış tarzına mı dayandırılacağı

kuşkuludur. Yine de bütün bu belirsizliğe rağmen rüya çalışmasının, *anlaşılma kastıyla yaratılmadığını,* hatırlamamız gereken ürünlerinin, tercümanlarına, eski resim yazılarının bunları okumaya çalışanlara sunduğundan daha büyük zorluklar sunmadığı rahatlıkla söylenebilir.

Rüyalarda, sadece anlatış tarzındaki ikircikle bir arada tutulan temsillere birkaç örnek vermiştim. (Örneğin Irma'nın enjeksiyonu rüyasında [sf. 186] "ağzını gerektiği gibi açtı" ve sf. 451'de değindiğim rüyadaki "gidemiyorum.") Şimdi de, soyut düşüncenin resimlere dönüştürülmesinin önemli bir rol oynadığı bir rüya anlatacağım. Bu tür bir rüya yorumu ile sembolizm yoluyla rüya yorumu arasındaki ayrım oldukça kesin olarak belirlenebilir. Sembolik rüya yorumunda sembollerin anahtarı yorumcu tarafından keyfi olarak seçilir; buna karşılık sözel kılıf olaylarında anahtarlar genellikle bilinir ve oturmuş dil pratiğiyle belirlenir. Doğru anda doğru fikre sahip olan kişi bu tür rüyaları rüya sahibinin bilgisinden bağımsız olarak bile tamamen veya kısmen çözebilir.

Tanıdığım bir hanım şu rüyayı görmüş: O*peradadır. Sahnelenen Wagner operası sabah saat sekize çeyrek kalaya kadar devam eder. Localarda hazırlanan masalarda insanlar yiyip içmektedir. Balayın-*

1 [Bu paragrafın devamı 1909'da eklenmiştir.]

dan yeni dönen kuzini masaların birisinde genç eşiyle birlikte oturmaktadır, yanlarında da bir aristokrat bulunmaktadır. Görünüşe bakılırsa kuzininin karısı onu balayından tıpkı birisinin şapkasını geri getirmesi gibi aleni bir şekilde geri getirmiştir. Locaların ortasında, üstünde demir parmaklıkla çevrili bir platform bulunan yüksek bir kule vardır. Tepesinde ise Hans Richter'e benzeyen orkestra şefi durmaktadır. Sürekli parmaklıkların etrafında koşmakta ve soluk soluğa nefeslenmekte ve kulenin dibini çevreleyecek şekilde yerleşen orkestrayı oradan yönetmektedir. Hanımın kendisi de (tanıdığım) *bir kadın arkadaşıyla bir bölmede oturmaktadır. Küçük kız kardeşi, bu kadar uzun süreceğini bilmediği ve şimdiye kadar neredeyse donduğu gerekçesiyle localardan ona büyük miktarda kömür vermek ister. (Sanki uzun süren gösterilerde bölmelerin ısıtılması gerekiyormuş gibi.)*

Rüya, tek bir ortam üzerinde çok iyi odaklanmış olmasına rağmen, diğer açılardan yeterince anlamsızdır: Örneğin locaların ortasındaki kule, orkestrayı kulenin tepesinden yöneten şef! Her şey bir yana, kız kardeşinin hanıma verdiği kömür! Rüyanın analizini istemekten bilerek kaçındım. Ama bu hanımın kişisel ilişkileri hakkında bilgi sahibi olduğum için, rüyanın bazı kısımlarını ondan bağımsız olarak yorumlamam mümkün oldu. Hanımın, kariyeri delilik nedeniyle vaktinden önce biten bir müzisyene büyük bir sempati duyduğunu biliyordum. Bu nedenle locaların ortasındaki kuleyi mecazi olarak almaya karar verdim. Böylece, hanımın Hans Richter'in yerinde görmek istediği adam, orkestranın diğer üyelerinin üstünde yükseldiği ortaya çıktı. Kule, üst üste bindirmeyle elde edilen birleşik bir resim olarak tanımlanabilirdi. Kulenin alt kısmı erkeğin büyüklüğünü temsil ediyordu; adamın tutuklu veya kafesteki bir hayvan —

ki bu, mutsuz adamın ismine bir göndermeydi[1]— gibi koşuştuğu tepedeki parmaklık ise adamın nihai kaderini temsil ediyordu. Bu iki düşünce "*Narrenturn*"[2] kelimesinde birleştirilmiş olabilir.

Rüyanın kullandığı temsil tarzını böylece keşfettiğimiz için, aynı anahtarı ikinci sözde saçmalığı —kız kardeşinin söz konusu hanıma verdiği kömürü— çözmek için kullanmaya çalışabiliriz. "Kömür," "gizli aşk" anlamına geliyor olmalı:

> Kein *Feuer*, Keine *Kohle*
> kann brenn so heiss
> als wie *heimliche Liebe*,
> von der niemand nichts weiss.[3]

Hanımın kendisi ve hanım arkadaşı bekâr kalmıştır [Almanca "*sitzen gebleiben*," kelimesi kelimesine "oturduğu yerde kalmıştır, bırakılmıştır"]. Henüz evlilik çağını aşmayan küçük kız kardeşi ona kömür vermiştir, "çünkü *bu kadar uzun süreceğini* bilmiyordur." Rüyada, *neyin* bu kadar uzun sürdüğü belirtilmiyor. Eğer bir öyküyse, "gösteri" dememiz gerekir; ama bu bir rüya olduğu için ifadeyi bağımsız bir bütünlük olarak ele alıp, ikircikli bir anlamda kullanıldığına karar vererek "evlenmesinin" ifadesini ekleyebiliriz. Rüya sahibinin kuzininin, locada karısıyla oturması ve karısına atfedilen *aleni* aşk ilişkisi, "gizli aşk" yorumumuzu destekler. Rüya, gizli ve aleni aşk arasındaki

---

1 [1925 *tarihli dipnot*:] Adı Hugo Wolf [Kurt] idi.

2 [Kelimesi kelimesine "deliler kulesi," tımarhane için kullanılan eski bir terim.]

3 [Kimsenin bilmediği
Gizli bir aşk
İçin için yanıyor
Ateşsiz, kömürsüz.]

antitezle rüya sahibinin kendi ateşiyle genç eşin soğukluğu arasındaki antitezin egemenliği altındadır. Ayrıca her iki durumda da "yükseğe konan" birisi vardır; bu terim aynı ölçüde hem aristokrat için, hem de böylesine büyük umutların bağlandığı müzisyen için geçerlidir.

Yukarıdaki tartışma sonunda rüya düşüncelerinin rüya içeriğine dönüştürülmesindeki payını küçümseyemeyeceğimiz üçüncü[1] bir etkeni keşfetmemizi sağlamıştır: Rüyaların yara*rlandığı özgün ruhsal malzemedeki temsil edilebilirlik* —yani çoğunlukla görsel imajlarla temsil edilebilirlik. Temel rüya düşüncelerine bağlanan tali düşünceler arasından, görsel temsile elverişli olanlar tercih edilir; ve rüya çalışması, sürecin temsili kolaylaştırması ve böylece kısıtlı düşünmenin neden olduğu ruhsal baskıyı ortadan kaldırması koşuluyla, uyarlanamayan düşünceleri yeni bir sözel biçime —hatta daha az alışılmış olan bir biçime— sokma çabasından geri durmaz. Bir düşüncenin içeriğinin, bu şekilde başka bir kalıba dökülmesi aynı zamanda yoğunlaşma etkinliğinin amacına da hizmet edebilir ve başka türlü bulunmayan başka bir düşünceyle bağlantı da sağlayabilir; buna karşılık bu ikinci düşüncenin kendisi de ilkiyle buluşacak şekilde özgün ifade biçimini değiştirmiş olabilir.

Herbert Silberer (1909)[2] rüya oluşum sürecinde düşüncelerin resme dönüşmesini doğrudan gözlemenin ve dolayısıyla rüya çalışmasında bu etkeni tecrit ederek incelemenin güzel bir yoluna dikkati çekmiştir. Yorgun veya uykulu olduğu zamanlarda zihinsel bir iş yapmaya çalıştığı zaman sık sık, düşüncenin kendisinden kaçtığını ve bunun yerine bir görüntünün belirdiğini gözlemiş ve bunun söz konusu düşüncenin bir ikâmesi ol-

1 [İlk ikisi yoğunlaşma ve yerdeğiştirmeydi.]

2 [Bu paragrafla Silberer'den yapılan alıntı 1914'te eklenmiştir.]

duğunu farketmiştir. Silberer bu ikâmeleri, pek de uygun olmayan bir terimle "oto-sembolik" olarak adlandırıyor. Silberer'in makalesinden buraya birkaç örnek aktaracağım; daha sonra söz konusu olguların bazı tipik özelliklerini açıklarken bunlara dönme fırsatım olacak.

"Örnek 1. — Makaledeki dengesiz bir pasajı gözden geçirdiğimi düşünüyorum."

"*Sembol.* — Bir odun parçasını rendelediğimi görüyorum."

"Örnek 5. — Yapmayı önerdiğim bazı metafizik araştırmaların amacını anlamaya çalışıyorum. Amacı, diye düşünüyorum, varoluşun temeline yönelik arayışta kişiyi daha yüksek bilinç biçimlerine ve varoluş katmanlarına çıkarmanın yolunu bulmaktır."

"*Sembol.* — Sanki bir dilim pastayı kaldırmaya çalışır gibi, uzunca bir bıçağı pastanın altından itiyorum."

"*Yorum.* — Bıçakla hareketim, söz konusu 'yolumu bulmaktı...' Sembolizmin açıklaması şöyle. Zaman zaman, yemeklerde pastayı kesip pay etmek bana düşüyor. Bu işi dikkat isteyen uzun, esnek bir bıçakla yapıyorum. Özellikle, kesildikten sonra dilimleri temiz bir şekilde çıkarmanın bazı zorlukları vardır; bıçağın dilimin *altına* dikkatle sokulması gerekir ('temellere' ulaşmak için yavaş yavaş 'yolumu açmaya' karşılık geliyor). Ama resimde başka bir sembolizm daha var. Çünkü semboldeki pasta 'Dobos' denilen ve keserken bıçağın girmesi gereken birkaç "katmandan" oluşan bir pastaydı (bilinç ve düşüncenin 'katmanları')."

Örnek 9. — Bir düşünce zincirinde ipin ucunu kaçırıyorum. Tekrar bulmaya çalışıyorum, ama başlangıç noktasını tamamen unuttuğumu kabul etmek zorunda kalıyorum."

"*Sembol.* — Bir dizgi formasının bir kısmı, yazının son satırları dökülmüş."

Nüktelerin, alıntıların, şarkıların ve özdeyişlerin eğitimli insanların ruhsal yaşamında oynadığı rol açısından, bu tür kisvelerin rüya düşüncelerini temsil etmek amacıyla sık sık kullanılması, beklentilerimize tamamen uyar. Örneğin bir rüyada her birinde farklı bir sebze bulunan kartların anlamı nedir? Bunlar, "*Kraut und Rüben*"e [kelimesi kelimesine "lahana ve şalgam"], yani "karmaşaya" arzu giderici bir tezattır, dolayısıyla "karışıklık" anlamına gelir. Bu rüyanın bana sadece bir kez anlatılması beni şaşırttı.[1] Evrensel geçerliliğe sahip bir rüya sembolizmi sadece, genelde bilinen atıflar ve sözel ikâmeler temelinde az sayıda olayda ortaya çıkmıştır. Ayrıca, bu sembolizmin önemli bir bölümü rüyalarda, psikonevrotiklerde, masallarda ve popüler geleneklerde ortaktır.[2]

Gerçekten de, konuya daha yakından bakınca, rüya çalışmasının, bu tür ikâmeler yaparken özgün hiçbir şey yapmadığını görmemiz gerekir. Amacına ulaşmak için —bu olayda sansür tarafından kösteklenmeyen bir temsil bulmak için— sadece bilinçdışında zaten belirlenmiş olan yolları izlemekle yetinir; bu amaçla nükteler veya atıflar biçiminde bilinçli olabilen ve nevrotik hastaların fantazilerinde büyük bir yer tutan bastırılmış malzeme dönüşümlerini tercih eder. Bu noktada ansızın, daha önce temel doğruluğunu savunduğum [sf. 154 ve 322] Scherner'in rüya yorumlarını kavrarız. Hayal gücünün, kişinin kendi bedeniyle meşgul olması hiç de rüyalara özgü değildir, sadece rüyaların bir özelliği de değildir. Analizlerim, bunun nevrotiklerin bilinçsiz düşüncelerinde düzenli olarak bulunduğunu ve gelişmekte olan erkek veya kızlarda karşı cinsin olduğu kadar

1 [1925 *tarihli dipnot*:] Aslında bu sembolle bir daha hiç karşılaşmadım; dolayısıyla yorumun doğruluğuna olan inancımı kaybettim.

2 [Rüya sembolizmi bunu izleyen kısımda uzun uzadıya ele alınmıştır.]

kendi cinsinin de cinsel organlarına yönelen cinsel meraktan kaynaklandığını göstermiştir. Scherner [1861] ve Volklet'in [1875] de haklı olarak ısrar ettiği gibi, vücudu sembolize etmek için kullanılan tek şey ev de değildir; bu aynı şekilde rüyalar ve nevrotiklerin bilinçsiz fantazileri için de geçerlidir. Vücut ve cinsel organlar için mimari bir sembolizmi devam ettiren hastalar tanıdığım doğrudur. (Cinsel ilgi, harici cinsel organların çok çok ötesine geçer.) Bu hastalar için sütunlar ve direkler bacakları (*Süleyman'ın Şarkısında* olduğu gibi) temsil eder, her kapı bedensel açılışlardan birisine (bir "deliğe") karşılık gelir, her su borusu idrar yolları aygıtını hatırlatır, vs. Ama bitkisel yaşam veya mutfak çevresinde dönen düşünceler de cinsel sembolleri gizlemek için pekâlâ kullanılabilir.[1] İlk durumda kendisi de uzak geçmişe dek uzanan hayali benzetmelerin tortusu olan dil pratiği yolu zaten açmıştır: Örneğin *Süleyman'ın Şarkısı*'ndaki Tanrının üzüm bağı, tohum ve genç kızın bahçesi. Cinsel yaşamın en çirkin olduğu kadar en mahrem ayrıntıları da mutfaktaki etkinliklere yapılan görünüşte masum atıflarla düşünülüp hayal edilebilir; cinsel sembolizmin bulabileceği en güzel gizlenme yerinin, sıradan ve göze çarpmayan şeyler olduğunu unutsaydık, histerik semptomlar hiçbir zaman yorumlanamazdı. Nevrotik çocuğun kan veya taze et görmeye dayanamamasının, veya yumurta ya da makarna görünce midesinin bulanmasının arkasında ve nevrotiklerin insanın yılanlara karşı duyduğu doğal korkuyu olağandışı ölçüde abartmasının arkasında geçerli cinsel bir anlam vardır. Nevrozların bu tür kisvelerden yararlandığı durumlarda bunlar, insanlığın tamamının en eski uygarlık dönemlerinden geçerken izlediği yolları —dil pratiğinde, batıl

1 [1914 *tarihli dipnot*:] Fuchs'un [1909-12] üç ilave cildinde bunun bolca kanıtı bulunabilir.

inançlarda ve geleneklerde bugün bile en ince örtülerin altında varlığını koruduğu gösterilebilen yolları— izler.

Bu noktada, daha önce [sf. 425] anlatma sözü verdiğim bir kadın hastamın "çiçekli" rüyasını aktaracağım. Cinsel anlamda yorumlanacak ögeleri büyük harflerle gösterdim. Yorumlandıktan sonra rüya sahibi hanım bu rüyaya olan sempatisini kaybetmişti.

(*a*) GİRİŞ RÜYASI: M*utfağa gider ve "atıştıracak bir şeyler" hazırlamadıkları için iki hizmetçisine kızar. Aynı zamanda, mutfakta çok sayıda kap kacağın baş aşağı konduğunu görür; kaplar üst üste bir yığın oluşturur*. Sonradan ilave: I*ki hizmetçi su getirmeye giderler ve eve veya avluya kadar gelen bir tür ırmağa girmeleri gerekir*. [1]

(*b*) ANA RÜYA:[2] *Büyük paneller halinde birleştirilen, k*üçük kamış dal oluşan tuhaf bir çitin üstünden[3] *inmektedir.*[4] Çit, üzerine tırmanılacak şekilde tasarlanmamıştır; ayağını koyacak bir yer bulmakta zorlanır ve giysisi bir yere takılmadığı için sevinir, böylece aşağı inerken saygınlığını korur.[5] *Elinde* BÜYÜK BİR DAL *vardır*[6]; *aslında bu*, KIRMIZI ÇİÇEKLERLE *dolu, dallanıp yayılan bir ağaca benzemektedir.*[7] *Bunların kiraz* ÇİÇEĞİ *olduğunu düşü-*

1 Nedensel bağımlı koşul olarak yorumlanması gereken bu giriş rüyasının yorumu için bkz. sf. 425. [Ayrıca bkz. sf. 430 ve 437.]

2 Hayatının akışını anlatıyor.

3 Yüksek tabakadan bir aileden gelişi: Bu, giriş rüyasına antitez oluşturan bir arzu gidermedir.

4 İki mekânı birleştiren bir tablo: Aile evinin, sonraki fantazilerinin nesnesi olan erkek kardeşiyle oynadığı "tavan arası" denilen yerle, ona takılan kötü amcasının çiftliği.

5 Bu, amcasının çiftliğinde uykusunda sürekli olarak giysilerini çıkarıp attığına ilişkin gerçek bir anının arzu giderici bir antitezidir.

6 Tıpkı Cebrail'in Meryem'e İsa'nın müjdesini verişini anlatan resimlerdeki meleğin bir demet zambak taşıması gibi.

7 Bu birleşik resmin açıklaması için bakınız sf. 430: Masumiyet, aybaşı kanaması, *Kamelyalı Kadın*.

nür; ama ayrıca çift KAMELYAYA *da benzerler, ama bunlar elbette ağaçta yetişmez. Aşağı* inerken elinde ilk önce BİR, *ansızın* İKİ *ve daha sonra* BİR *adet vardır.*[1] *Aşağı indiği zaman alt kısımdaki* ÇİÇEKLER *epeyce* SOLMUŞTUR. *Derken, aşağı indikten sonra benzeri bir ağacı taradığını söyleyesi geldiği bir işçi görür, yani işçi a*ğaçtan yosun gibi sarkan KALIN SAÇ TUTAMLARINI *çıkarmak için* BİR ODUN PARÇASINI *kullanmaktadır. Diğer bazı işçiler de bir* BAHÇEDEN *benzeri* DALLARI *kesip* YOLA *atmaktadır*, ÇOK SAYIDA İNSAN YOLDA BOYLU BOYUNCA YATAN DALLARDAN ALMAKTADIR. *Ama o bunun doğru olup olmadığını – kendisinin de* BİR TANE ALIP ALAMAYACAĞINI– *sorar.*[2] *Bahçede genç bir* ADAM (tanıdığı birisi, bir yabancı) *durmaktadır; bu tür* DALLARI KENDİ BAHÇESİNE *nasıl dikebileceğini sormak için yanına gider.*[3] *Adam ona sarılır; bunun üzerine omuzlarını silkip ona ne düşündüğünü ve insanların kendisine böyle sarılabileceğini mi sandığını sorar. Adam bunda bir kötülük olmadığını söyler: izin verilmiştir.*[4] *Derken adam dikimin nasıl yapılacağını göstermek için onunla* DİĞER BAHÇEYE *gidebileceğini söyler ve hanımın pek anlamadığı bir şey ekler: "Her neyse, üç* METRE (daha sonra bunu üç metre kare olarak düzeltmiştir) *veya üç kulaç toprağa ihtiyacım var." Adam sanki bu işi yapmaya razı oluşunun karşılığını, sanki* KARŞILIĞINI ONUN [HANIMIN] BAHÇESİNDEN ALMAK, *veya sanki şu veya bu yasayı* ATLATMAK, *ya da ona* [hanıma] *zarar ver-*

1 Fantazisindeki insanların çokluğuna gönderme yapıyor.

2 Yani birisini aşağı çekip çekemeyeceğini, yani mastürbasyon yapıp yapamayacağını sorar. ["*Sich einen herunterreissen*" veya "*ausreissen*," kelimesi kelimesine "birini aşağı veya yukarı çekmek," Almanca'da mastürbasyon için kullanılan kaba bir argo.]

3 Dal, uzun zaman önce erkek cinsel organını temsil etmeye başlamıştır; aklıma gelmişken bu ayrıca hanımın soyadına bariz bir göndermedir.

4 Bu ve aşağıdakiler, evlilik önlemleriyle ilgilidir.

meden bundan yararlanmak istemektedir. Adamın ona bir şey gösterip göstermediği konusunda bir fikri yoktur.

İçerdiği sembolik ögeler nedeniyle aktardığım bu rüya, "biyografik" bir rüya olarak adlandırılabilir. Psikanalizde bu tür rüyalar sık sık olur, ama analiz dışında belki de ancak nadiren görülür.[1]

Doğal olarak, elimde bu türden yığınla malzeme var, ama bunları aktarmak nevrotik durumları derinlemesine ele almamızı gerektirecektir. Hepsi de aynı sonuca gider: Rüya çalışmasında zihinsel aygıtta özgün bir sembolleştirme etkinliğinin devreye girdiğini varsaymaya gerek yoktur; rüyalar, temsil edilebilirlikleri nedeniyle rüya oluşumunun gereklerine daha iyi uydukları ve ayrıca kural olarak sansürden kaçtıkları için, bilinçsiz düşünmede zaten mevcut olan sembollerden yararlanırlar.

1 [Bu paragraf 1925'te eklenmiştir. Önceki paragrafa eklenen 1911 *tarihli dipnot*:] Aşağıda, rüya sembolizmine verdiğim üçüncü örnekte buna benzer bir "biyografik" rüya görülebilir [sf. 482]. Bir diğeri Rank [1910] tarafından, "tersine" okunması gereken bir başkası ise Stekel (1909, 486) tarafından uzun uzadıya anlatılmıştır. [Freud'un "Psikanalitik Hareketin Tarihi" (1914d) adlı çalışmasının sonlarına yakın bir yerde "biyografik" rüyalara bir gönderme yer almaktadır.]

(E)
RÜYALARDA SEMBOLLERLE TEMSİL: BİRKAÇ TİPİK RÜYA DAHA[1]

Bu son biyografik rüyanın analizi, rüyalarda sembolizmin anlamını ta başından itibaren kavradığımın açık bir kanıtıdır. Ama bunun kapsamını ve önemini tam olarak değerlendirmem, ancak aşama aşama ve deneyimlerimdeki artışla ve burada birkaç kelimeyle söz etmekte yarar gördüğüm Wilhelm Stekel'in (1911) katkılarının etkisiyle mümkün olabilmiştir. [1925.]

Psikanalize belki de yararı kadar zararı da dokunmuş olan yazar, semboller için kuşkuya yer bırakmayan çok sayıda çevi-

1 [Birkaç paragraf dışında, E Kısmı kitabın ilk basımında yoktu. Editörlük girişinde de anlatıldığı gibi, malzemenin çoğu 1909 ve 1911 basımlarında eklenmiştir; ama o basımlarda da söz konusu malzeme "Tipik Rüyalar" başlıklı V (D) bölümünde yer almıştır. Kısmen daha önce V. Bölüme eklenen, kısmen de yeni malzemeden oluşan mevcut kısım ilk kez 1914'te düzenlenmiştir. Sonraki basımlarda yeni yeni ilaveler yapılmıştır. Birçok paragrafa muhtelif tarihlerde muhtelif cümleler eklenmiştir. Bu karmaşıklıklardan ötürü bu kısımda her cümlenin, paragrafın sonuna tarihini yazmak yerine, sadece gerekli olanlarda tarih belirtmekle yetineceğim. Söylenenlerden, 1909 ve 1911 tarihli malzemenin, başlangıçta V. Bölümde yer aldığı, buraya ise 1914 tarihinde aktarıldığı anlaşılacaktır.]

ri ortaya koymuştur; bunlar başlangıçta kuşkuyla karşılanmış, ama daha sonra çoğunlukla doğrulanmış ve kabul görmüştür. Önerilerine yönelen kuşkucu itirazların yersiz olmadığını söyleyecek olursam bu, Stekel'in hizmetinin değerini küçümsediğim anlamına gelmez. Çünkü yorumlarını desteklemek için yararlandığı örneklerin çoğu inandırıcı değildir ve bilimsel açıdan güvenilmez olduğu için reddedilmesi gereken bir yöntem kullanmıştır. Stekel sembol yorumlarını, bunları dolaysız anlama konusundaki özgün bir yetenek sayesinde sezgiyle elde etmiştir. Ama böyle bir yeteneğe genel anlamda güvenilemez, etkililiği her türlü eleştiriden muaftır ve dolayısıyla bulgularının inandırıcılık iddiası yoktur. Bu sanki kişinin —(genellikle körelen) koku alma duyusu yoluyla başkalarından daha çoğunu başarabilen ve gerçekten de tifoyu koku alma yoluyla teşhis edebilen hekimlerin bulunduğuna kuşku olmasa da— bulaşıcı hastalıklar konusundaki teşhisini hastanın yanında koku alma duyusu yoluyla edindiği izlenimlere dayandırması gibi bir şeydir. [1925.]

Psikanalitik deneyimlerdeki artış, bu tür bir rüya sembolizmini şaşırtıcı ölçüde doğrudan anlayan hastalara dikkatimizi çekmiştir. Bu hastalar çoğunlukla şizofreniktir, dolayısıyla bir dönemde, sembolleri bu şekilde anlayan her rüya sahibinin, bu hastalığın kurbanı olduğundan kuşkulanma eğilimi ortaya çıkmıştı.[1] Ama durum bu değildir. Bu, gözle görülür patolojik bir anlamı olmayan kişisel bir yetenek veya özgünlük sorunudur. [1925.]

Rüyalarda cinsel malzemenin temsili için sembolizmden bolca yararlanıldığını görünce, tıpkı stenografideki "işaretler" gibi

1 [Freud başka bir yerde (1913a), tıpkı erken bunamanın [şizofrenin] sembollerin yorumunu kolaylaştırması gibi, saplantılı nevrozun da zorlaştırdığını söylüyor.]

bu sembollerden birçoğunun da sabit bir anlamı bulunup bulunmadığı sorusu mutlaka gündeme gelecektir; biz de deşifre ilkesi konusunda yeni bir "rüya tabirleri kitabı" hazırlama eğilimi duyacağız. Bu noktada şu söylenebilir: Bu sembolizm rüyalara özgü değildir, bilinçdışı düşünmenin tipik bir özelliğidir; ve folklorda, popüler masallarda, mitte, deyimlerde, nüktelerde ve özdeyişlerde rüyalardakinden çok daha eksiksiz olarak bulunur. [1909.]

Dolayısıyla sembollerin anlamına hakkını vererek sembol kavramıyla ilgili büyük ölçüde henüz çözülmeyen çok sayıda sorunu tartışmamız, bizi rüya yorumu alanından çok uzaklaştıracaktır.[1] Burada sembolle temsilin dolaylı temsil yöntemlerinden birisi olduğunu, ama her türlü göstergenin ayırdedici özellikleri konusunda net, kavramsal bir tablo oluşturmaksızın bunları diğer dolaylı temsil yöntemleriyle karıştırmamamız konusunda bizi uyardığını söylemekle yetinmemiz gerekiyor. Bazı durumlarda sembol ile temsil ettiği şey arasındaki ortak öge barizdir; diğerlerinde gizlidir ve sembol seçimi şaşırtıcı gelir. Sembolik ilişkinin nihai anlamına ışık tutması gereken de işte bu son durumlardır; bunlar, bu ilişkinin genetik bir yapıda olduğunu gösterir. Bugün sembolik olarak ilişkilendirilen şeyler tarih öncesi çağlarda belki de kavramsal ve dilsel özdeşlikle birleştirilmişti.[2] Sembolik ilişki, eski özdeşliğin bir kalıntısı ve işareti gibi gözükmektedir. Bu

1 [1911 *tarihli dipnot*:] Bleuler'in [1910] ve Zürihli öğrencileri Maeder [1908], Abraham [1909], ve diğerlerinin sembolizm konulu çalışmalarına ve söz ettikleri hekimlik dışı yazarlara (Kleinpaul [1898], vd.) bakın. [1914 *tarihli ek*:] Rank ve Sachs'ta (1913, Bölüm 1) bu konuyla çok yakından ilgili şeyler bulunabilir. [1925 *tarihli ek*:] Ayrıca bkz. Jones (1916).

2 [1925 *tarihli dipnot*:] Dr. Hans Sperber'in (1912) ortaya koyduğu bir teori bu görüşe büyük bir destek sağlar. O, bütün ilkel kelimelerin cinsel şeylerle ilgili olduğunu, ama daha sonra cinsel olanlarla kıyaslanan diğer şeylere ve etkinliklere uygulanarak başlangıçtaki cinsel anlamlarını kaybettiğini savunuyor.

bağlamda bir dizi olayda ortak bir sembolün, Schubert (1814) tarafından da belirtildiği gibi ortak dil kullanımından nasıl öteye geçtiğini gözleyebiliriz.[1] Bazı semboller dilin kendisi kadar eskiyken, bazıları (örneğin "hava gemisi" ["uçak"], "zeplin" gibi) günümüze kadar birleştirilerek üretilmiştir. [1914.]

Rüyalar, gizli düşüncelerini örtülü bir şekilde temsil etmek için bu sembolizmden yararlanır. Aklıma gelmişken, sembollerden birçoğu neredeyse sürekli olarak aynı şeyi ifade etmek için kullanılır. Yine de, [rüyalardaki] ruhsal malzemenin özgün esnekliği aslâ unutulmamalıdır. Sık sık, bir sembolün sembolik anlamıyla değil, gerçek anlamıyla yorumlanması gerekir; buna karşılık diğer durumlarda rüya sahibi kişisel anılarından, genelde böyle kullanılmayan her türden şeyi cinsel semboller olarak kullanabilir. Rüya sahibinin, bir dizi sembol arasından tercih yapma şansı olması halinde, konuda düşünce malzemesinin geri kalanıyla ilişkilenen —yani tipik olanların yanı sıra kabul edilmek için kişisel gerekçesi olan— sembolü tercih edecektir. [1909; son cümle 1914.]

Schener'den sonraki incelemeler, rüya sembolizminin varlığını inkâr etmeyi imkânsız kılsa da —Havelock Ellis [1911, 109] bile rüyalarımızın sembolizmle dolu olduğuna kuşku olmadığını kabul ediyor— rüyalardaki sembollerin, rüya yorumunu hem kolaylaştırıp hem de zorlaştırdığını itiraf etmeliyiz. Rüya içeriğindeki sembolik ögelerle karşılaşınca kural olarak rüya sahibinin özgür çağrışımlarına göre yorumlama tekniği bizi tökezletir.

1 [1914 *tarihli dipnot*:] Örneğin Ferenczi'ye göre [bkz. Rank, 1912a, 100] o dilde "*schiffen*" terimi ["göndermek, aktarmak, nakletmek"] bilinmese de Macarların işeme rüyalarında suda yüzen gemi görülür. Fransızca ve diğer Latin dillerinde Almanca "*Frauenzimmer*" ifadesine yakın bir şey olmasa da, bu dilleri konuşan insanların rüyalarında oda, kadını sembolize etmek için kullanılır.]

Bilimsel eleştiri, rüya yorumcusunun eski çağlarda kullanılan ve Stekel'in dikkatsiz yorumlarında canlanıyor gibi gözüken keyfi yargısına dönmemizi engeller. Dolayısıyla rüya içeriğinin sembolik olarak değerlendirilmesi gereken ögelerini ele alırken, bir yandan rüya sahibinin çağrışımlarına dayanan, öte yandan da boşlukları yorumcunun sembol bilgisiyle dolduran birleşik bir teknik benimsememiz gerekir. Rüya yorumunda keyfilik suçlamasını ortadan kaldırmak için, sembolleri çözerken göstereceğimiz eleştirel özeni, özellikle net örnekler sağlayan rüyalar üzerindeki dikkatli bir incelemeyle birleştirmemiz gerekir. Rüya yorumcusu olarak etkinliklerimizde hâlâ gözlenen belirsizlikler kısmen, ilerleme sağladıkça kapatılabilecek bilgi eksikliğimizden, kısmen de rüya sembollerinin bazı özelliklerinden kaynaklanır. Bu semboller sık sık birden çok, hatta birkaç anlama sahiptir ve tıpkı Çin yazılarında olduğu gibi, doğru yorum her bir durumda ancak bağlamdan çıkarılabilir. Sembollerdeki bu ikirciklik, rüyaların "birden çok yoruma" açık olma —tek bir içerik kırıntısında çoğu kez yapıları itibarıyla çok farklı olan düşünceleri ve arzuları temsil etme— özelliğiyle birleşir. [1914.]

Şimdi bu kısıtlama ve çekincelere bağlı olarak devam edeceğim. Kural olarak Kral ve Kraliçe, gerçekten de rüya sahibinin kendi ebeveynlerini; Prens veya Prenses ise rüya sahibinin kendisini temsil eder. Ama aynı büyük otorite, Kral kadar büyük insanlara da bağlanır; bu nedenle örneğin Goethe bazı rüyalarda baba sembolü olarak görülür (Hitschmann, 1913). Sopa, ağaç gövdesi ve şemsiye (şemsiyenin açılışı bir dikleşmeyle kıyaslanabilir) gibi bütün uzun nesnelerin yanı sıra, bıçak, kama, mızrak gibi kesici, delici aletler de erkek cinsel organına karşılık gelir. Tamamen anlaşılır olmasa da, erkek organı için sık sık kullanılan başka bir sembol de —belki de ileri geri sürtünmesinden ötürü— tırnak

törpüsüdür. Kutu, sandık, dolap ve ocak kadar içi boş nesneler, gemiler ve her türlü kap da rahmi temsil eder. Rüyalardaki odalar genellikle kadınları temsil eder ("*Frauenzimmer*"); bunlardan çeşitli giriş çıkış yolları temsil edilmişse, bu yorum kuşkuya pek açık değildir.[1] Bu bağlamda odanın açık mı kilitli mi olduğuyla ilgilenilmesi kolayca anlaşılır. ("Bir Histeri Olayının Analizinden Kesit," 1905a başlıklı makalemdeki Dora'nın ilk rüyasına bakın.) Odayı açan anahtarı açıkça adlandırmaya gerek yok; Kont Eberstein baladında Uhland, kilit-anahtar sembolizmini kullanarak büyüleyici bir müstehcen parça yaratmıştır. Bir dizi odadan geçmeye ilişkin bir rüya, bir genelev veya harem rüyasıdır. Ama Sachs'ın [1914] da bazı net örneklerle gösterdiği gibi (antitez yoluyla) evliliği temsil etmek için de kullanılabilir. Kişi rüyasında başlangıçta bir olan iki rüya gördüğü, ya da tanıdık bir odanın rüyada ikiye bölündüğünü, veya iki odanın bir oda halinde birleştirildiğini gördüğü zaman, çocukluğun cinsel araştırmalarıyla kurulan ilginç bir bağlantı buluruz. Çocuklukta kadının cinsel organı ile anüsü tek bir alan –(çocuksu "kloaka teorisi" uyarınca) "kıç"– olarak değerlendirilir;[2] vücudun bu bölgesinin iki ayrı boşluktan ve delikten oluştuğu ancak sonradan keşfedilir. Merdivenler, ba-

1 [1919 *tarihli dipnot*:] "Bir pansiyonda kalan bir hastam rüyasında, *hizmetçilerden birisine rastladığını ve ona numarasının kaç olduğunu sorar. Hizmetçi de onu şaşırtarak '14' diye cevap verir*. Aslında bu kızla bir *gönül ilişkisine* başlamış ve kızı yatak odasında birkaç kez ziyaret etmiştir. Kız doğal olarak pansiyon sahibesinin kuşkulanmasından korkmaktadır; rüyadan önceki gün ona boş bir odada buluşmalarını teklif eder. Gerçekten de bu odanın numarası 14'tür, ama rüyada bu numarayı taşıyan kızın kendisidir. Oda ile kadın arasındaki özdeşimi bundan daha net kanıtlayan bir şey hayal etmek zor olacaktır." (Jones, 1914a.) Karş. Artemidorus, *Oneirocritica* [Cilt II, Bölüm X]: "Örneğin evde varsa yatak odası eşi [karıyı] temsil eder."

2 [Freud'un *Cinsellik Teorisi Üzerine Üç Deneme* (1905d) adlı çalışmasının ikinci denemesindeki "Doğum Teorileri" başlıklı kısma bakın.]

samaklar veya bunlardan inip çıkma, cinsel eylemi temsil eder.[1] Rüya sahibinin tırmandığı düz duvarlar, evlerin —çoğu kez büyük kaygıyla— kendini aşağı sarkıttığı yüzeyleri, dik insan vücudunu temsil eder ve belki de bebeğin ebeveynlerinin veya bakıcısının kucağına tırmanmasına ilişkin anıları rüyada tekrarlar. "Düz" duvarlar erkektir; sık sık rüya sahibi korkarak, evlerin yüzeyindeki "çıkıntılara" tutunur. Masalar, yemek masaları ve sehpalar da kadını temsil eder; bunun antitez yoluyla olduğuna kuşku yok, çünkü sembollerde vücutlarının köşeleri giderilmiştir. Dil bağlantıları nedeniyle "ağaç," genelde kadın "malzemesine" karşılık geliyor gibidir. "Madeira" Adasının adı Portekizce'de "ağaç, tahta" anlamına gelir. Evlilik "yatak ve yemekten" oluştuğu için, bu sonuncusu rüyalarda sık sık ilkinin yerini alır ve cinsel düşünceler kompleksi yeme kompleksine olabildiğince aktarılır. Giyecekler bağlamında kadının şapkası sık sık, kesin anlamda cinsel bir organ, dahası, *er-*

1 [1911 *tarihli dipnot*:] Bu konuda başka bir yerde yazdıklarımı (Freud, 1910d) burada tekrarlayacağım: "Bir süre önce, görüşleri bizimkinden biraz farklı olan bir psikologun aramızdan birisine, her şey bir yana, rüyaların gizli cinsel anlamını kesinlikle abarttığımızı söylediğini duydum: Onun rüyalarında en çok gördüğü şey merdivenlerden çıkmaymış ve *bunda* cinsellikle ilgili elbette hiçbir şey yokmuş. Bu itiraz bizi harekete geçirdi ve dikkatimizi rüyalardaki merdiven, basamak sembollerine çekti; çok geçmeden, merdivenlerin (ve benzeri şeylerin) cinsel ilişkinin tartışmasız sembolleri olduğunu gösterecek bir konuma geldik. Karşılaştırmanın temelini keşfetmek zor değil: Bir dizi ritmik hareketle ve artan bir soluklanmayla tepeye ulaşır, daha sonra da birkaç hızlı sıçramayla tekrar aşağı inebiliriz. Çiftleşmenin ritmik yapısı, merdivenleri tırmanmayla canlandırılır. Dil pratiğinin sağladığı kanıtı da göz ardı edemeyiz. Bu, 'tırmanma' [Almanca *'steigen'*] kelimesinin, cinsel eylemin dolaysız bir eşdeğeri olarak kullanıldığını gösterir. Bir erkekten *'steiger'* ['tırmanıcı'] olarak söz eder ve *'nachsteigen'* ['peşinden koşmak,' kelimesi kelimesine 'arkasından tırmanmak'] deriz. Fransızca'da merdiven basamaklarına *'marches'* denir; *'un vieux marcheur'* bizdeki *'ein alter Steiger'* ['yaşlı zampara'] ile aynı anlama sahiptir."

keğin cinsel organı olarak rahatlıkla yorumlanabilir. Aynı şey palto [Almanca "*Mantel*"] için de geçerlidir; ancak burada sembolün ne ölçüde sözel benzerlikten kaynaklandığı açık değildir. Erkeklerin rüyalarında boyunbağı sık sık, penis sembolü olarak görülür. Kuşkusuz bunun nedeni boyunbağlarının sadece uzun, bağımlı ve erkeklere özgü şeyler olması değil, ayrıca zevke göre seçilebilmesidir; bu da sembolize edilen nesneler durumunda doğanın yasakladığı bir özgürlüktür.[1] Rüyalarda bu sembolden yararlanan erkekler gerçek yaşamda boyunbağı konusunda çoğu kez çok savurgandır ve boyunbağı koleksiyonları edinirler. Rüyalarda görülen her türlü karmaşık makine ve aletin cinsel organlara (kural olarak da erkek organına) karşılık gelmesi ihtimali oldukça fazladır; ve rüya sembolizmini anlatırken, "nükte-çalışması" kadar tükenmez bir kaynak oluşturur.[2] Bütün silahların ve aletlerin, erkek organı sembolü olarak kullanıldığına da kuşku yok: Örneğin pulluk, çekiç, tüfek, tabanca, kama, bıçak, vs. Aynı şekilde rüyalardaki birçok manzara, özellikle de üzerinde köprüler ve ağaçlı tepeler bulunanlar, cinsel organ tanımları olarak açıkça kabul edilebilir. Marcinowski [1912a], rüyalarda görülen manzaraları ve diğer mekânları sözde temsil eden ve rüya sahipleri tarafından çizilen bir rüya resimleri koleksiyonu yayımlamıştır. Bu resimler, rüyanın açık ve gizli anlamı arasındaki farkı çok net bir şekilde ortaya çı-

1 [1914 *tarihli dipnot*:] On dokuz yaşındaki manik bir hasta tarafından çizilen ve *Zentbl. Psychoanal*., 2, 675'te yayımlanan bir çizimle karşılaştırın. [Rohrschach, 1912.] Resimde yılanlı boyunbağı bir kıza yönelen bir adam çizilmiştir. Ayrıca bkz. "Utangaç Adam"ın öyküsü, *Anthropophyteia*, 6, 334: Bir hanım banyoya girer ve sadece gömleğini giyecek zamanı bulan bir beyle karşılaşır. Beyefendi çok utanır, ama gömleğinin eteğiyle boğazını örterek "Özür dilerim, kravatımı takmayı unutmuşum," der.

2 [Freud'un nükteler (1905c) konulu kitabına bakın. Orada nüktelerin (şakaların, fıkraların) üretilmesinde söz konusu olan ruhsal süreçleri anlatmak için ("rüya çalışması"na benzer) "nükte çalışması" terimini kullanmıştır.]

karır. Masum bir gözün bunlara planlar, haritalar, vs. olarak bakmasına rağmen, yakından incelendiğinde bunların insan vücudunu, cinsel organları, vb. temsil ettiği anlaşılır ve ancak o zaman rüyalar anlaşılır olur. (Bu bağlamda Pfister'in kriptogramlar ve resimli bilmeceler konulu makalelerine [1911-12 ve 1913] bakın.) Anlaşılmaz uydurma kelimelerde de bunların, cinsel anlamlı bileşenlerden oluşup oluşmadığını incelemeye değer. Rüyalardaki çocuklar sık sık cinsel organları temsil eder; gerçekten de hem kadınlar hem de erkekler, kendi cinsel organlarından sevecen bir ifadeyle "küçük şey" diye söz ederler. Stekel [1909, 473], "küçük biraderi" kendi penisi olarak değerlendirmekte haklıdır. Rüyada küçük bir çocukla oynamak, ona vurmak, vs. sık sık mastürbasyonu temsil eder. Rüya çalışması, iğdişi sembolik olarak temsil etmek için kellikten, saç kesiminden, diş düşmesinden ve kelle uçurmadan yararlanır. Penisin sıradan sembollerinden birisinin rüyada ikiye çıkması veya çoğalması durumunda bunun, iğdişten kaçınma olarak değerlendirilmesi gerekir.[1] Rüyalarda kertenkele —kesilmesi halinde kuyruğu tekrar uzayan hayvanlar— görülmesi de aynı anlama sahiptir (Bkz. sf. 70'teki kertenkele rüyası.) Mitolojide ve folklorda cinsel organ sembolü olarak kullanılan birçok yabani hayvan, rüyalarda da aynı rolü oynar: Örneğin balıklar, yılanlar, kediler, fareler (etek kılı nedeniyle) ve her şeyden önemlisi de yılanlar, erkek organının sembolüdür. Küçük hayvanlar ve haşarat, küçük çocukları —örneğin istenmeyen kardeşleri— temsil eder. Haşarat salgınına uğramak sık sık bir hamilelik işaretidir. Erkek organının rüyalardaki oldukça yeni bir sembolünü anmaya değer: Uçmayla olduğu kadar bazen şekliyle de bağlantısının bu anlamda haklı çıkardığı uçak. [1911.]

1 [Bu nokta, Freud'un "Esrarengiz" (1919h, ÖFD., 15) adlı makalesinin II. kısmında ayrıntılarıyla ele alınmıştır.]

Stekel de destekleyici örneklerde bir dizi başka sembol ortaya koymuştur, ama bunlar henüz yeterince doğrulanmamıştır. Stekel'in yazıları, özellikle de *Die Sprache des Traumes* (1911), en eksiksiz sembol yorumları koleksiyonunu içermektedir. Bunlardan bir çoğu derin bir kavrayış gösterir; ayrıntılı incelemeler bunların —örneğin ölüm sembolizmi bölümündekilerinin— doğruluğunu kanıtlamıştır. Ama bu yazarın eleştirel beceriden yoksun olması ve ne pahasına olursa olsun genelleştirme eğilimi, diğer yorumlarına gölge düşürmekte ya da bunları yararsız kılmaktadır; dolayısıyla onun vardığı sonuçları kabul ederken dikkatli olmak gerekir. Bu nedenle bulgularından sadece birkaçına dikkati çekmekle yetineceğim. [1914.]

Stekel'e göre rüyalarda "sağ ve "sol," ahlaki bir anlam taşır. "Sağ yol her zaman doğruluk yolu, sol ise suç yolu anlamına gelir. Örneğin her zaman için kişinin bireysel ahlaki duruşuna dayanarak yorumlanması gereken 'sol' eşcinselliği, ensesti veya sapmayı, 'sağ' ise evliliği, fahişeyle cinsel ilişkiyi, vs. temsil edebilir." (Stekel, 1909, 466.) Rüyalarda akrabalar genellikle cinsel organların rolünü oynar (age., 473). Bunu sadece oğullar, kızlar ve küçük kardeşler durumunda —yani sadece "küçük şeyler" kategorisine girdikleri ölçüde— kabul edebilirim. Öte yandan "kız kardeşlerin" göğüsleri, "erkek kardeşlerin" büyük yarımküreleri sembolize ettiği kesin olaylar görmüşümdür. Stekel, bir arabayı yakalayamamayı, kapatılamayan bir yaş farkından ötürü duyulan üzüntü olarak açıklıyor (age., 479). Kişinin yanında taşıdığı bagaj eşyasının, kişiyi ezen bir günah yükü olduğunu söylüyor (age). Ama sık sık işte bu bagajın, rüya sahibinin kendi cinsel organlarının şaşmaz bir sembolü olduğu anlaşılır. Stekel ayrıca rüyalarda sık sık görülen sayılara da sabit sembolik anlamlar yüklüyor [age., 497]. Ama bireysel olaylarda yorumları inandırıcı gözükse

de, bu açıklamaları yeterince doğrulanmadığı gibi, genel geçerliliğe de sahip değildir. Yine de üç sayısının, erkek organlarının bir sembolü olduğu birçok yönden doğrulanmıştır. [1914.][1]

Stekel'in ortaya koyduğu genelleştirmelerden birisi cinsel organların çifte anlamıyla ilgilidir. "Hem kadın, hem de erkek anlamında (hayal gücünün şu veya bu yolla kabul etmesi koşuluyla) kullanılamayan bir sembol var mıdır?" diye soruyor. [Stekel, 1911, 73.] Ne olursa olsun, parantez içindeki şart, bu savın kesinliğinden çokça şey götürüyor, çünkü aslında hayal gücü bunu her zaman kabul etmez. Ama deneyimlerime göre Stekel'in genelleştirmesinin daha karmaşık olaylar karşısında savunulamayacağını belirtmeye değer kanısındayım. Erkek ve kadını eşit sıklıkla temsil edebilecek sembollerin yanı sıra, cinslerden birinde ağır basan veya neredeyse sadece o cinste görülen sembollerin yanı sıra, *sadece* kadın veya erkek anlamında bilinen semboller de vardır. Çünkü hayal gücünün uzun, sivri nesnelerin ve silahların kadın cinsel organının sembolü olarak, ya da sandık, kutu, vb. gibi boş nesnelerin erkeklik organlarının sembolü olarak kullanılmasını kabul etmediği bir gerçek. Rüyaların ve bilinçsiz fantazilerin cinsel sembolleri çift cinsiyetli olarak kullanma eğiliminin, arkaik bir özelliği ele verdiği doğrudur; çünkü çocuklukta iki cinsin cinsel organları arasındaki ayrım bilinmez ve her iki cinste de aynı tür cinsel organlar bulunduğuna inanılır. Ama bazı rüyalarda cinsiyetin genel olarak tersine çevrildiği, böylece erkek olanın kadın, kadın olanın da erkek olarak temsil edildiği unutulacak olursa, cinsel bir sembolün çift cinsiyetli olduğunu varsaymak gibi bir hataya da düşülebilir. Örneğin bu tür rüyalar bir kadının erkek olma arzusunu dile getirebilir. [1925.]

1 [Dokuz rakamıyla ilgili bir tartışma için bkz. Freud (1923d, ÖFD., 15.]

Örgenler [cinsel organlar] rüyalarda vücudun diğer kısımlarıyla da —erkek organı elle veya ayakla, kadın organı ağızla, kulakla, hatta gözle— temsil edilebilir. İnsan vücudunun salgıları —tükürük, gözyaşı, sidik, semen, vs.— rüyalarda birbirinin yerini alabilir. Stekel'in [1911, 49] bir bütün olarak doğru olan bu son savı, sınırlamaya ihtiyaç duyduğu gerekçesiyle Reitler (1913b) tarafından haklı olarak eleştirilmiştir: Gerçekte olan şey, semen gibi anlamlı salgıların yerini alakasız olanların almasıdır. [1919.]

Bu son derece eksik ipuçlarının, konu üzerinde çok daha dikkatli bir inceleme yönünde başkalarını teşvik etmesini umuyorum.[1] Ben de *Psikanalize Giriş Dersleri* (1916-17 [10. Ders]) adlı kitabımda rüya sembolizmi konusunda daha ayrıntılı bir açıklama vermeye çalıştım.

Rüya sembolizmi dikkate alınmadığında rüya yorumlamanın ne kadar imkânsız olduğunu ve birçok olayda insanın bunu kabul etmeye nasıl karşı konulmaz bir şekilde sürüklendiğini göstermek amacıyla, rüyalarda bu sembollerin kullanılmasına ilişkin birkaç örnek vereceğim. Ama aynı zamanda, rüya yorumunda sembolizmin önemini abartmaya, rüyaları tercüme etme işini sadece sembollerin tercümesiyle sınırlamaya ve rüya sahibinin çağrışımlarından yararlanma tekniğini bir yana bırakmaya karşı uyarımı açıkça dile getirmek isterim. Bu iki rüya yorum tekniği birbirini tamamlamalıdır; ama hem teoride hem de pratikte, anlatmaya başladığım ve rüya sahibinin ifadelerine belirleyici bir önem veren teknik önceliğini korurken, daha önce de söylediğim gibi sembollerin tercümesinden de yardımcı bir yöntem olarak yararlanırız.

1 [1911 *tarihli dipnot*:] Scherner'in rüya sembolizmi görüşü bu sayfalarda geliştirilen görüşten ne kadar farklı olursa olsun, rüyalardaki sembolizmin gerçek kâşifi olarak değerlendirilmesi gerektiğine ve psikanalitik incelemelerin onca zaman önce (1861'de) yayımlanan ve bunca zamandır fantastik olarak değerlendirilen kitabının sonunda kabul görmesini sağladığını söylemem gerek.

Sigmund Freud

I
ERKEK (VEYA ERKEKLİK ORGANI) SEMBOLÜ OLARAK ŞAPKA[1]

(Baştan çıkarılma korkularının sonucunda agorafobik olan genç bir hanımın rüyasından alıntı.)

"*Yazın, başımda tuhaf şekilli hasır bir şapkayla sokakta yürüyorum; şapkanın orta kısmı yukarı dikiliyken yan kısımları aşağı sark-*

1 [Bu ve bunu izleyen iki rüya ilk kez "Rüya Yorumuna İlaveler" (1911a) başlıklı bir makalede yayımlanmıştır. Makale, Almanca'da hiç basılmayan şu iki paragrafla sunulmuştur:

"*Rüya Sembollerine Birkaç Örnek*.— Psikanaliz yöntemine karşı ortaya konan birçok itirazdan bana en tuhaf, belki de en cahilce geleni, rüyalardaki ve bilinçdışındaki sembolizmin varlığına ilişkin kuşkudur. Çünkü psikanaliz yapan hiç kimse sembolizmin varlığını varsaymaktan kaçınamaz; ve rüyaların sembollerle çözülmesi en eski çağlardan beri uygulanmaktadır. Öte yandan çok çeşitli oluşları açısından bu sembollerin özellikle katı bir kanıta tabi tutulması gerektiğini kabul etmeye hazırım.

Aşağıda, en son edindiğim bazı örnekleri —çözümün belli bir sembolle sağlanmasının bana özellikle aydınlatıcı gözüktüğü örnekler— aktaracağım. Bu yolla rüya, başka türlü hiç bulamayacağı bir anlam kazanır; rüya sahibinin düşünce zincirindeki yerini alır ve rüyanın yorumu kişinin kendisi tarafından kavranır.

Teknik konusunda, rüya sahibinin çağrışımlarının, özellikle de rüyanın sembolik ögeleri bağlamında başarısız olmaya eğilimli olduğunu söyleyebilirim. Seçilen bu birkaç örnekte hastanın (veya rüya sahibinin) kendi çalışması ile benim müdahalelerim arasına keskin bir çizgi çekmeye çalıştım."

Makale bu bölümün F kısmında yer alan (2, 3 ve 4 nolu rüyalar) birkaç kısa örnekle devam ediyor. Özgün makalede bu rüyalar şu sözlerle sunuluyor:

"*Bazı Ender Temsil Biçimleri*. — 'Temsil edilebilirliğin,' rüya oluşumunu etkileyen etkenlerden birisi olduğunu söylemiştim. Bir düşünceyi görsel bir imaja dönüştürme sürecinde rüyayı gören kişiler özgün bir beceri sergiler; ve analist tahminleriyle bunu izlemede nadiren aynı başarıyı gösterir. Dolayısıyla rüya sahibinin —bu temsilleri yaratan kişinin— sezgisel algısı anlamlarını açıklayabiliyorsa bu ona gerçek bir doyum verecektir."]

mış" (bu noktada anlatıda tereddütler ortaya çıkıyor) "öyle ki şapkanın bir tarafı diğer tarafından aşağıda duruyor. Neşeli ve kendine güvenen bir ruh hali içindeyim; ve bir grup genç subayın yanından geçerken 'Hiç biriniz bana zarar ver*emezsiniz!' diye düşündüm*."

Rüyadaki şapkayla ilgili olarak aklına hiçbir şey gelmediği için şöyle dedim: "Kuşkusuz, orta kısmı yukarı dikilmiş, iki yanı aşağı sarkmış haliyle şapka erkek cinsel organıydı. Şapkanın erkek olması belki de tuhaf gelecek, ama *'Unter die Haube kommen'* ['koca bulmak,' kelimesi kelimesine 'bir şapkanın altına girmek'] deyişini hatırlayacaksın." İki tarafın aşağı doğru dengesiz bir şekilde sarkmasıyla ilgili ayrıntı konusunda kasten hiçbir yorum yapmadım; ama yorumu belirleyen yolu gösteren de işte bu türden ayrıntılardır. Böylesine güzel örgenleri olan bir kocası olduğu için, subaylardan korkmasına —yani, baştan çıkarılma fantazileri yüzünden kural olarak korumasız ve yalnız yürüyüşe gidemediği için onlardan bir şey istemesine— gerek olmadığını söyleyerek devam ettim. Diğer malzemelere dayanarak, bazı olaylardaki kaygısını daha önce bu şekilde açıklamıştım.

Rüya sahibinin bu malzemeye tepki verişi çok ilginçti. Şapka tarifini geri aldı ve şapkanın iki yanının aşağı sarkık olduğunu hiç söylemediğini iddia etti. Duyduklarımdan, yanıltılamayacak kadar emin olduğum için ısrar ettim. Bir süre sessiz kaldıktan sonra, kocasının testislerinden birisinin diğerinden daha aşağıda olmasının ne anlama geldiğini ve erkeklerin hepsinde öyle olup olmadığını soracak cesareti buldu. Böylece şapkanın ilginç ayrıntısı açıklanmış oldu; o da yorumu kabul etti.

Hastamın bu rüyayı anlattığı tarihte şapka sembolünü uzun zamandır biliyordum. Daha az saydam olan diğer olay-

lar, şapkanın ayrıca kadın örgenlerini de temsil edebildiğini varsaymama yol açtı.[1]

II
CİNSEL ORGAN OLARAK "UFAKLIK"
CİNSEL İLİŞKİ SEMBOLÜ OLARAK "EZİLME" [1911]

(Aynı agorafobik hastanın başka bir rüyası)

Annesi küçük kızını gönderir, dolayısıyla kız kendi başına gitmek zorundadır. Derken annesiyle birlikte bir trenle gider ve ufaklığın [çocuğun] *rayların ortasından yürüdüğünü görür, ezileceği* [trenin altında kalacağı] *kesindir. Derken kemiklerinin çatırtısını duyar. (Bu onu rahatsız eder, ama gerçek bir dehşete* kapılmaz.) Daha sonra [ufaklıktan] *geri kalan parçaları görmek için vagonun penceresinden arkaya bakar. Ufaklığı kendi başına gönderdiği için annesini suçlar.*

ANALİZ.— Rüyanın tam bir yorumunu vermek kolay değil. Bu rüya, bir dizi rüyanın bir parçasıdır ve ancak diğerleriyle ilişkili olarak ele alındığında eksiksiz anlaşılabilir. Sembolizmi belirlemek için gerekli malzemeyi yeterince tecrit edilmiş halde elde etmek zordur. Her şeyden önce hasta, tren yolculuğunun tarihsel olarak, yani sinir rahatsızlığı nedeniyle kaldığı sanatoryumdan —direktörüne âşık olduğunu söylemeye gerek yok— ayrılırken yaptığı yolculuğa bir gönderme olarak değerlendirilmesi gerektiğini söyledi. Annesi onu gönderir ve doktoru istasyonda veda armağanı olarak ona bir demet çiçek verir. Annesinin bu armağana tanıklık etmesi onu çok utandırır. Dolayısıyla bu

1 [1911 *tarihli dipnot*:] Kirchgraber'de (1912) bunun bir örneği görülebilir. Stekel (1909, 475), tepesinde eğik bir tüy bulunan şapkanın, (iktidarsız) bir erkeği sembolize ettiği bir rüya anlatır.

noktada annesi, aşk ilişkisi çabalarına engel olan birisi olarak sunuluyor; aslında bu katı hanımın, hastanın genç kızlığı döneminde oynadığı rol de budur. Bir sonraki çağrışımı şu cümleyle ilgiliydi: "geri kalan parçaları görmek için vagonun penceresinden arkaya bakar." Rüyanın görünüşü elbette ezilen küçük kızının parçalarını düşündürecektir. Ama çağrışımı başka bir yöne kaydı. Bir keresinde babasını banyoda çıplak, arkası dönük bir şekilde gördüğünü hatırladı; cinsler arasındaki farklardan söz etmeye başladı ve erkeğin cinsel organlarının arkadan bile görülebilmesine karşılık, kadınınkinin görülememesini vurguladı. Bu bağlamda kendisi "ufaklığı" örgen anlamında, "kendi ufaklığını" —dört yaşında bir kızı vardı— da kendi cinsel organları olarak yorumladı. Ondan, sanki cinsel organı yokmuş gibi yaşamasını beklediği için annesine sitem etti ve aynı sitemin, rüyanın giriş cümlesinde de dile getirildiğini söyledi: "Annesi küçük kızını gönderir, dolayısıyla kız kendi başına gitmek zorundadır." Hayalinde "sokaklarda kendi başına gitmek," erkeksiz olmak, cinsel ilişkilerden yoksun olmak (Latince'de "*coire*" kelime anlamıyla "ile gitmek" anlamına gelir [cinsel ilişki anlamındaki "coitus" bu kelimeden türetilmiştir]) demekti ve o bundan hoşlanmıyordu. Açıklamalarının tamamı, genç kızlığında gerçekten de babasının gösterdiği teveccühten ötürü annesinin kıskançlığına maruz kaldığını gösteriyordu.

Aynı gece görülen ve hastanın kendini annesiyle özdeşleştirdiği başka bir rüya bu rüyanın daha derinlemesine yorumlanmasını sağladı. Aslında oğlansı bir kızmış ve sık sık, erkek olması gerektiği söyleniyormuş. Erkek kardeşiyle olan bu özdeşim, "ufaklığın" cinsel organ anlamına geldiğini özellikle netleştirdi. Annesi erkek kardeşini (veya onu) iğdişle tehdit ediyormuş, bunun da sadece penisiyle oynamasına bir ceza olabileceği açıktır;

dolayısıyla özdeşim, kendisinin de çocukken mastürbasyon yaptığını kanıtlıyordu ve bu, sadece erkek kardeşiyle ilgili olarak hatırladığı bir anıydı. İkinci rüyanın sağladığı bilgi, erkek organını erken bir yaşta görüp daha sonra unutmuş olması gerektiğini gösterdi. İkinci rüya ayrıca kızların, iğdiş edilen oğlanlar olduğu yolundaki çocuksu cinsel teoriye de bir göndermeydi. [Bkz. Freud, 1908c.] Bu çocuksu inancı beslediğini söyleyince, bunu anında doğrulayarak, küçük erkek çocukla kız çocuk arasında geçen şu anekdotu duyduğunu belirtti: Erkek çocuk, kız çocuğuna "kesildi mi?" diye sorunca, "Hayır, hep öyleydi" karşılığını alır.

Dolayısıyla ilk rüyadaki ufaklığın (cinsel organın) gönderilmesi ayrıca iğdiş tehdidiyle de ilgiliydi. Annesine yönelik nihai şikayeti, onu bir erkek olarak dünyaya getirmemiş olmasıydı.

"Ezilmenin" cinsel ilişkiyi sembolize ettiği bu rüyada bariz olmasa da, diğer birçok kaynaktan doğrulanmıştır.

III
CİNSEL ORGANLARIN BİNALAR, MERDİVENLER VE ŞAFTLAR İLE TEMSİL EDİLMESİ [1911][1]

Babasıyla birlikte, bir yerde yürümektedir; oranın Pratere[2] *olduğundan emindir, çünkü* ROTUNDA'yı [kubbeli bina] *görmüştür; binaya önünde oldukça* SÖNÜK görünen bir BALON BAĞLI *olan* KÜÇÜK BİR EK *yapılmıştır. Babası bütün bunların ne demek olduğunu sorar; bunu sormasına şaşırır, ama açıklar. Daha sonra yerde büyük bir teneke tabaka serili olan bir avluya girerler. Babası tenekeden büyük bir parça* KOPARMAK *ister, ama önce gören var mı*

1 [Bu rüya ve yorumu *Giriş Dersleri*'nin 12. dersinde tekrar aktarılmıştır (Freud, 1916-17, ÖFD., 1).]

2 [Viyana civarında ünlü bir park.]

diye çevresine bakınır. Babasına, ustadan istemesinin yeterli olacağını, böylece bir parça teneke alabileceğini söyler. Bu avludan, duvarları koltuk kaplaması gibi yumuşak bir malzemeyle kaplı bir KUYUYA *bir* MERDİVEN *uzanmaktadır. Kuyunun dibinde uzunca bir platform vardır, sonra yeni bir* KUYU *belirmektedir...*

ANALİZ.— Bu rüyayı gören kişi, tedavisi pek ümit vermeyen tiplerdendi: Bu tür hastalar, belli bir noktaya kadar analize hiç bir direnme göstermezler, ama daha sonra neredeyse ulaşılmaz oldukları anlaşılır. Rüyayı neredeyse hiç yardım almadan kendi kendine yorumladı: "Rotunda [Kubbeli dam] benim örgenlerim, önünde bağlı balon penisim, balonun sönüklüğü ise yakındığım bir sorunum." Ayrıntılara inecek olursak, Kubbeli binayı kıç (çocuklar tarafından sürekli olarak örgenlerin bir parçası olarak görülür), önündeki küçük eklentiyi de testis torbası olarak çevirebiliriz. Rüyada babası ona bütün bunların ne anlama geldiğini, yani örgenlerin ne tür bir amacı ve işlevi olduğunu sorar. Durumu tersine çevirip, soruyu soranın rüya sahibi olduğunu varsaymak inandırıcı gözüküyor. Gerçekte babasına böyle bir soru hiç sormadığı için, rüya düşüncesini bir arzu, ya da şu türden koşullu bir cümle olarak değerlendirebiliriz: "Babamdan cinsel konularda bilgi vermesini isteseydim..." Bu düşüncenin devamını, rüyanın başka bir yerinde bulacağız.

Yerde büyük bir teneke levha serili olan avlunun da sembolik olarak anlaşılması gerekir. Bu, babasının iş mekânından türetilmiş bir semboldür. Gizlilik nedeniyle, babasının gerçekte yaptığı işe konu olan başka bir malzemeyi "teneke" olarak değiştirdim: Ama rüyanın sözlerinde başkaca bir değişiklik yapmadım. Rüya sahibi baba mesleğine atılır ve firmanın gelirinin bir kısmını elde ettiği bazı kuşkulu etkinlikler konusunda babasına şiddetle karşı çıkar. Dolayısıyla az önce yorumladığım rüya düşüncesi

şöyle devam edebilirdi: "(Ona sorsaydım), tıpkı müşterileri gibi beni de kandırırdı." Babasının iş hayatındaki sahteciliğini temsil eden teneke "koparma" konusunda kendisi ikinci bir açıklama getirdi: Bunun mastürbasyona karşılık geldiğini söyledi. Mastürbasyonun gizli yapısının tersiyle ifade edilmesi —açıktan yapılabilmesi— bir süre önce tanıştığımız bu yorumu doğrular. Beklendiği üzere, tıpkı rüyanın ilk sahnesindeki soru sormada olduğu gibi, burada da mastürbasyon etkinliği rüya sahibinden babasına aktarılmıştır [yerdeğiştirme]. Duvarlarındaki yumuşak kaplamayı dikkate alarak, kuyuyu vajina olarak yorumladı. Ben de otoriteme dayanarak, diğer olaylardaki tırmanma gibi, aşağı inmenin de vajina yoluyla cinsel ilişkiye karşılık geldiğini ekledim. (Yukarıda sf. 472, dipnot 2'de anılan [Freud, 1910d'de] açıklamama bakın.)

Rüya sahibi, ilk kuyudan sonra uzunca bir platformun, sonra da başka bir kuyunun varlığına ilişkin biyolojik bir açıklama getirdi. Bir süre cinsel ilişki denemiş, ama ketlemeler nedeniyle bırakmıştı ve şimdi tedavinin yardımıyla tekrar ilişkiye girebilmeyi umuyordu. Ancak rüya sonlara doğru daha çok belirsizleşiyordu; bunlarla tanıdık olanların, rüyadaki ikinci sahnede başka bir konunun etkisini hissettirmeye başladığını ve babasının işinin, sahteciliğinin ve ilk kuyuyu vajina olarak yorumlamasının, bunun ipuçlarını verdiğini görmesi gerek: Bütün bunlar, rüya sahibinin annesiyle bir bağlantıya dikkati çekmektedir.[1]

1 [İlk yayımında bu rüyaya aşağıdaki paragraf eklenmişti (Freud, 1911a'da): "Bir bütün olarak bu rüya, kişinin cinsel yaşamının özetini kesintisiz bir anlatı halinde verdiği pek de ender olmayan "biyografik" rüya sınıfına girmektedir. (Örneğe bakın [sf. 463].) Binaların, mekânların ve manzaraların, vücudun, özellikle de (sürekli tekrarla) cinsel organların sembolik temsilleri olarak kullanılma sıklığını çok sayıda örnekle açıklayarak daha kapsamlı bir incelemede ele almaya değer."]

IV
KİŞİLERLE TEMSİL EDİLEN ERKEKLİK ORGANI VE MANZARAYLA TEMSİL EDİLEN DİŞİLİK ORGANI [1911]

(Kocası polis olan eğitimsiz bir kadının rüyası. Aktaran B. Dattner.)

"*...Derken eve birisi girer ve o korkarak polis çağırır. Ama polis sessiz sedasız ve yanındaki iki serseriyle birlikte, bir dizi basamakla*[1] *ulaşılan bir kiliseye*[2] *girer. Kilisenin arkasında bir tepe,*[3] *tepenin başında da sık bir orman*[4] *vardır. Polisin başında miğfer, boynunda pirinç yakalık, üzerinde pelerini*[5] *vardır. Sakalı kahverengidir. Polisle birlikte uslu uslu giden iki serserinin üzerinde, ortadan bağlanan*[6] *çuvala benzer birer önlük vardır. Kilisenin önündeki bir patika tepeye kadar uzanmaktadır; patikanın iki yanı, giderek sıklaşan ve tepenin başında gerçek bir ormana dönüşen otlarla ve çalılarla doludur.*"

V
ÇOCUKLARDA İĞDİŞ RÜYALARI [1919]

(*a*) Üç buçuk yaşında olan ve babasının cepheden dönme fikrinden açıkça hoşlanmayan bir erkek çocuk, bir sabah erkenden rahatsız ve heyecanlı bir ruh haliyle uyanarak sürekli aynı şeyleri tekrarlar: "*Babam kafasını neden bir tepsinin üzerinde taşıyordu? Dün gece babam kafasını bir tepsinin üzerinde taşıyordu.*"

(*b*) Ağır bir saplantı nevrozuna yakalanan bir öğrenci, altı

1 Cinsel ilişki sembolü.

2 (=vajina).

3 "*Mons veneris*" [Venüs tepesi].

4 Etek kılı.

5 Bir uzmana göre pelerinli ve kukuletalı şeytanlar, fallik yapıdadır.

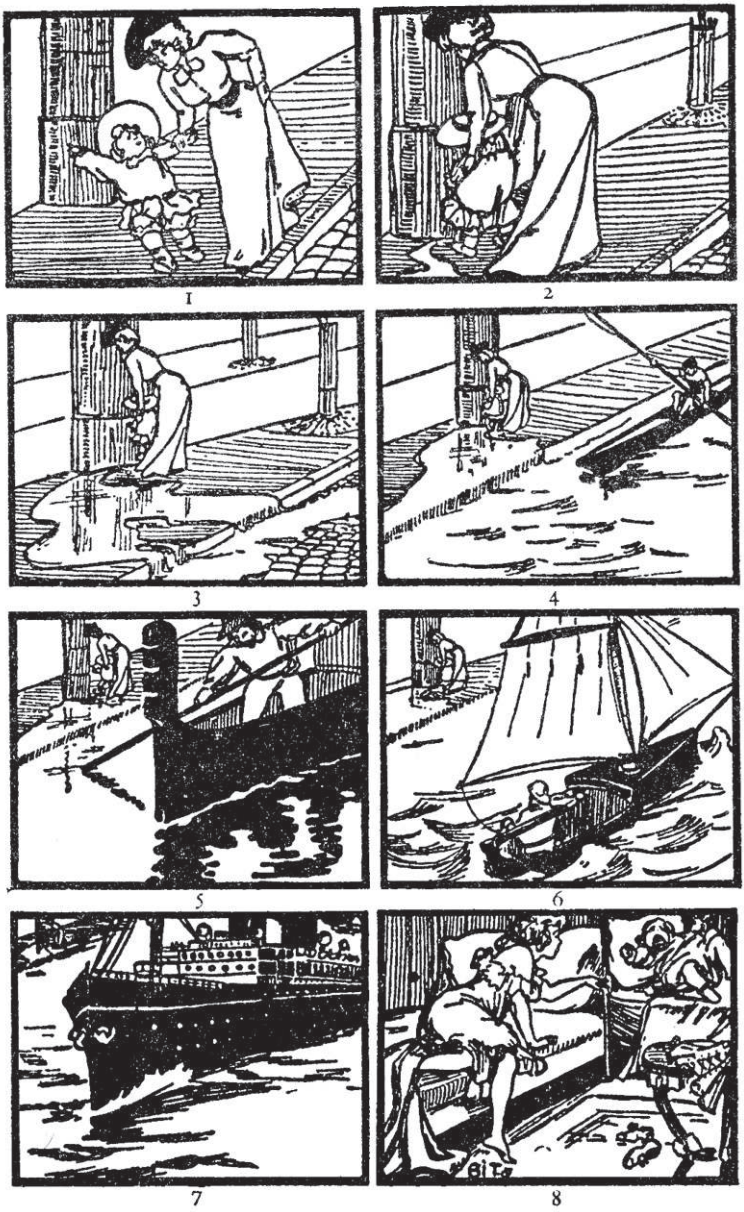
6 Testis torbasının iki yarısı.

yaşındayken şu rüyayı sık sık gördüğünü hatırlıyordu: *Saçını kestirmek için berbere gider. İri, sert görünüşlü bir kadın gelip kafasını keser. Kadının annesi olduğunu farkeder.*

VI
SİDİK YOLLARI SEMBOLİZMİ [1914]

Ferenczi, *Fidibusz* adlı Macarca bir mizah dergisinde bitişik sayfadaki karikatür dizisini gördüğü anda, bunların rüya teorisini açıklamak için çok uygun olduğunu anlar. Otto Rank bunları bir makalesine almıştı (1912a, 99).

Karikatürler "Bir Fransız Bakıcının Rüyası" başlığını taşır; ama sadece son kare, yani bakıcının çocuğun ağlamasıyla uyanışını gösteren resim önceki yedi karenin, bir rüyanın evreleri olduğunu anlatır. İlk resim, uyuyan kişiyi uyandırması gereken uyarımı anlatır: Küçük bey bir ihtiyacının farkına varmıştır ve bu ihtiyacını gidermek için yardım istemektedir. Ama rüya sahibi rüyasında, yatak odasında olmak yerine, çocuğu yürüyüşe çıkarmıştır. İkinci karede çocuğu bir köşeye çekmiş çiş yaptırmaktadır; dolayısıyla uykusuna devam edebilir. Ama uyarım devam eder, aslında artar. Kendisiyle ilgilenilmediğini gören çocuk giderek daha yüksek sesle ağlamaya başlar. Bakıcısının uyanıp kendisiyle ilgilenme konusundaki ısrarı arttıkça, rüyanın da her şeyin yolunda olduğu ve bakıcının uyanmasını gerektirecek bir şey olmadığı konusundaki güvencesi de o kadar ısrarcı olur. Aynı zamanda rüya artan uyarımı, sembollerindeki boyut artışıyla temsil eder. Çocuğun işemesiyle oluşan akıntı giderek daha çok güçlenir. Dördüncü karede bu akıntı bir sandalı yüzdürecek boyutlara ulaşmıştır; ama bunu bir gondol, bir yelkenli ve sonunda da bir vapur izler. Dahi sanatçı bu yolla inatçı bir uyuma arzusu ile uyandırmaya yönelik aşılmaz bir uyarım arasındaki mücadeleyi ustaca dile getirmiştir.

Fransız Dadının Rüyası

VII
BİR MERDİVEN RÜYASI [1911]

(Aktaran ve yorumlayan Otto Rank.)[1]

"Diş uyarımından kaynaklanan rüyayı [sf. 551'de] borçlu olduğum aynı meslektaşıma, aynı ölçüde şeffaf olan şu boşalma rüyası için teşekkür etmem gerekiyor:"

"*Bana bir şey yaptığı için cezalandırmak amacıyla, küçük bir kızın arkasından merdivenlerden aşağı koşuyorum. Merdivenlerin dibinde birisi (erişkin bir kadın?) çocuğu benim için durduruyor. Onu yakalıyorum; ama ona vurup vurmadığımı bilmiyorum, çünkü ansızın kendimi merdivenin ortasında çocukla (sanki havadaymış gibi) cinsel ilişkide buluyorum. Bu aslında gerçek bir cinsel ilişki değil; sadece organımı onun organına sürtüyorum, bunu yaparken de organları olduğu kadar kızın yukarı, yana dönük olan başını son derece net görüyorum. Cinsel eylem sırasında sol üst tarafımda (yine sanki havadaymış gibi) iki küçük resim –ağaçlarla çevrili bir evin bulunduğu manzara resimleri– görüyorum. Bu resimlerden küçüğünün altında ressamın imzası yerine, sanki doğum günüm için tasarlanmış gibi, kendi adımı görüyorum. Derken iki resmin önünde, daha ucuz resimlerin de bulunduğunu söyleyen bir yazı görüyorum. (Derken sanki yerde yatakta yatıyormuşum gibi kendimi belli belirsiz görüyorum) ve boşalmanın yol açtığı ıslaklık duygusuyla uyanıyorum.*"

"YORUM: Rüya gününün akşamı rüya sahibi bir kitapçıya girer; kendisiyle ilgilenilmesini beklerken orada bulunan ve rüyadakine benzer konuları içeren bazı resimlere bakar. Özellikle hoşuna giden bir resme yaklaşarak sanatçının adını okumaya çalışır; ama bilmediği bir ressamdır.

1 [Göründüğü kadarıyla başka bir yerde yayımlanmamış.]

"Aynı akşam daha sonra arkadaşlarıylayken, gayri meşru çocuğunun 'merdivenlerde' yapılmasıyla övünen Bohemyan bir hizmetçi kızın hikâyesini dinler. Rüya sahibi, oldukça kuraldışı olan bu olayın ayrıntılarını araştırır ve hizmetçi kızın, hayranını alıp evine götürdüğünü, cinsel ilişki fırsatı bulamadıklarını ve heyecanlanan erkeğin onunla merdivenlerde seviştiğini öğrenir. Rüya sahibi, saflığı bozulan şarapları tanımlamak için kullanılan çirkin bir ifadeye şaka yollu atıfta bulunarak, çocuğun aslında 'mahzen-merdiven bozumundan [bağ bozumuna atıf]' geldiğini söyler.

"Rüya içeriğinde belli bir inatla ortaya çıkan ve rüya sahibinin zorlanmadan hatırladığı önceki gün bağlantıları için bu kadar yeter. Ama rüya sahibi, yine rüyada yer alan çocukluğa ait eski bir anıyı da kolayca hatırlamıştır. Merdiven, çocukluğunun büyük kısmını geçirdiği ve cinsellik sorunlarıyla bilinç düzeyinde ilk kez tanıştığı eve aittir. Bu merdivenlerde sık sık oynamış ve diğer şeylerin yanı sıra, parmaklıklarından kaymak gibi ona cinsel duygular yaşatan şeyler de yapmıştır. Rüyada da basamakları olağandışı ölçüde hızlı inmiştir; gerçekten de o kadar hızlı ki kendi özgün açıklamasına göre ayaklarını tek tek basamaklara koymamış, genelde söylendiği gibi, aşağı 'uçmuştur.' Çocukluk yaşantısı dikkate alınacak olursa, rüyanın giriş kısmı cinsel heyecan etkenini temsil eder. Ama rüya sahibi ayrıca sık sık, komşu çocuklarla aynı merdivenlerde ve bitişik binada cinsel tonlu oyunlar oynamış ve arzularını rüyadakiyle aynı şekilde doyurmuştur.

"Freud'un cinsel sembolizm araştırmalarının (1910d), rüyalarda merdivenlerin ve merdiven tırmanmanın neredeyse değişmez bir şekilde cinsel ilişkiye karşılık geldiğini gösterdiğini dikkate alacak olursak, rüya oldukça açıklık kazanır. Gerçekten de sonucunun —boşalma— da kanıtladığı gibi rüyanın güdü gücü, arı libidinal bir yapıdadır. Uyurken cinsel heyecan duymuştur;

rüyada bu, merdivenlerden aşağı koşmasıyla temsil edilmiştir. Cinsel heyecanındaki çocukluktaki itişip kakışmaya dayanan sadistlik ögesi, çocuğun kovalanmasıyla ve tahakküm altına alınmasıyla temsil edilmiştir. Libidinal heyecan artmış ve cinsel eylem yönünde baskı yapmıştır; bu da rüyada çocuğu yakalayıp merdivenlerin ortasına taşımasıyla temsil edilmiştir. Bu noktaya kadar rüya sadece *sembolik olarak* cinseldir ve deneyimsiz rüya yorumcusu için oldukça anlaşılmazdır. Ama libidinal heyecanın şiddeti açısından bu türden sembolik bir doyum, dingin bir uykuyu garanti etmeye yetmemiştir. Bu uyarım orgazmla sonuçlanmış ve merdiven sembolizminin tamamının cinsel ilişkiyi temsil ettiği gerçeğini su yüzüne çıkarmıştır. Bu rüya, Freud'un, cinsel bir sembol olarak merdiven tırmanmanın nedenlerinden birisinin, her iki etkinliğin ritmik yapısı olduğu görüşünü özellikle net bir şekilde doğrular; çünkü rüya sahibinin kendisi de rüyanın tamamındaki en net ögenin, cinsel eylemin ritmi ve yukarı aşağı hareketi olduğunu açıkça söylemiştir.

"Gerçek anlamlarının dışında, sembolik anlamda *'Weibsbilder'*[1] olarak da kullanılan iki resim konusunda bir şey daha söylemeliyim. Rüyada tıpkı hem küçük hem de büyük (veya erişkin) bir kızın bulunması gibi, küçük bir resimle büyük bir resim bulunması bunu doğrular. 'Ucuz resimlerin de bulunduğu' ifadesi, fahişelik kompleksine gider; öte yandan rüya sahibinin ilk adının küçük resimde bulunması ve ona doğum günü armağanı olarak tasarlandığı düşüncesi, ebeveynlik kompleksinin ipuçlarıdır. ('Merdivenlerde doğmuş' = 'Çiftleşmeyle türemiş.')

"Rüyanın, kendini yerde yatakta uzanmış halde görüp bir ıslaklık duygusu yaşadığı son ve bulanık sahnesi, prototipi [mo-

1 [Kelimesi kelimesine "kadın resimleri," Almanca'da 'kadınlar' için kullanılan yaygın bir deyim.]

deli] benzeri bir şekilde haz verici olan yatak ıslatma sahnelerinden gelen çocukluk mastürbasyonuna dikkati çekiyor gibidir."

VIII
DEĞİŞİK BİR MERDİVEN RÜYASI [1911]

Ağır bir nevroz nedeniyle cinsel perhize zorlanan ve [bilinçsiz] fantazileri annesine takılıp kalan bir hastam, annesinin eşliğinde merdiven yukarı çıktığı rüyalar görüyordu. Bir keresinde makul bir mastürbasyonun, kendisine zorlanımlı kendini tutmadan daha az zarar vereceğini söyledikten sonra aşağıdaki rüyayı görmüştü:

Piyano öğretmeni piyano çalmayı ihmal ettiği ve Moscheles'in "Etudes"i ile Clementi'nin "Gradus ad Parnassum"unu çalışmadığı için onu azarlar.

Yorum kabilinden, "*Gradus*"un ayrıca "*basamaklar*" olduğunu; skalalı [merdivenli] olan klavyenin ise merdiven olduğunu söyledi.

Cinsel olguları ve arzuları temsil etme yeteneğinden yoksun hiçbir düşüncenin olmadığı rahatlıkla söylenebilir.

IX
GERÇEKLİK DUYGUSU VE TEKRARIN TEMSİLİ [1919]

Şimdi otuz beş yaşında olan bir adam, dört yaşında gördüğünü iddia ettiği ve çok net hatırladığı bir rüya anlatmıştı. *Babasının vasiyetinden sorumlu olan avukat* —babasını üç yaşında kaybetmişti— *iki adet büyük armut getirir. Yemesi için birisini ona verirler; diğeri ise oturma odasındaki pencere eşiğinde kalır.* Rüyasında gördüğü şeyin gerçek olduğu inancıyla uyanmış, annesinden

ikinci armudu inatla istemeyi sürdürmüş ve armudun pencere eşiğinde olduğunda ısrar etmiş. Annesi ise buna gülmüş.

ANALİZ.— Avukat, görünürde hatırladığı gibi gerçekten de bir keresinde armut getiren neşeli, yaşlı bir beydir. Pencere eşiği rüyasında gördüğü gibidir. Bununla ilgili olarak, annesinin ona kısa bir süre önce bir rüya anlatması dışında, aklına başkaca bir şey gelmedi. Annesi rüyasında başına iki kuşun konduğunu, onun da kendi kendine ne zaman uçacaklarını sorduğunu; ama kuşların uçmadığını, birisinin [kadının] ağzına eğilip emdiğini anlatır.

Rüya sahibinin çağrışım yapamayışı bize sembolik ikâme yoluyla yorumlama hakkını vermiştir. İki armut —"*pommes ou poires*"— onu besleyen annesinin memeleridir; pencere eşiği — tıpkı ev rüyalarındaki balkonlar gibi— göğsünün oluşturduğu çıkıntıdır. Uyandıktan sonraki gerçeklik duygusunda haklıdır, çünkü annesi onu gerçekten de emzirmiş, aslında bunu da genelde olandan daha uzun süre yapmıştır; ve annesinin memeleri ona hâlâ açıktır.[1] Rüyanın şöyle tercüme edilmesi gerekir: Anne, geçmişte emdiğim memeni tekrar ver (veya göster)." Burada "geçmişte" ifadesi armutlardan birini yemesiyle, "tekrar" ifadesi ise diğerini özlemesiyle [istemesiyle] temsil edilmiştir. Bir eylemin *zaman içinde tekrarı*, rüyalarda bir nesnenin *sayısal çoğaltımıyla* gösterilir.

Kuşkusuz, dört yaşındaki çocuğun rüyasında sembolizmin belli bir rol oynaması oldukça ilginçtir. Ama bu, istisna değil kuraldır. İnsanların, ta başından itibaren rüya sembolizmini kullanabildikleri rahatlıkla iddia edilebilir.

1 [Freud, Jensen'in *Gravida*'sı konulu çalışmasının (1907a, ÖFD., 15) II. Bölüm sonlarına doğru ve "Kurt Adam"ın rüyasına ilişkin ilk yorumlarında (1918b, Kısım IV, ÖFD., 10) bu noktada —uyandıktan sonra rüyanın veya bir kısmının gerçekliğine ilişkin özellikle güçlü bir duygunun, aslında gizli rüya düşünceleriyle ilgili olduğu konusunda— ısrar etmiştir.]

Şimdi yirmi yedi yaşında olan bir hanımın aşağıdaki etkiden uzak anısı, sembolizmin rüyalarda olduğu kadar rüya yaşamının dışında da ne kadar erken bir dönemde kullanıldığını gösterir. Üç-dört yaşlarındadır. Bakıcısı onu, ondan on bir ay küçük *erkek kardeşini ve ikisi arasında bir yaşta olan bir kız kuzinini, yürüyüşe çıkmadan önce küçük işlerini yapmaları için lavaboya götürür. En büyükleri olarak o oturağa otururken, diğer ikisi yere çömelir. Kuzinine şöyle der: "Senin de kesen var mı? Walter'in küçük bir sucuğu var; benim de kesem var." Kuzini şöyle karşılık verir: "Evet, benim de kesem var." Bakıcı söylenenleri duyar ve çocuklar arasında geçen bu sohbeti neşeyle annelerine anlatır; anne ise keskin bir ayıplamayla tepki verir.*

Aşağıda aktaracağım rüyada (Alfred Robistek'in 1912 tarihli makalesinde yer almaktadır) çok güzel seçilen sembolizm, rüya sahibinin çok az yardımıyla yorumu mümkün kılmıştır.

X
NORMAL İNSANLARIN RÜYALARINDAKİ SEMBOLİZM SORUNU" [1914]

"Psikanaliz muhaliflerinin sık sık ortaya koyduğu ve son zamanlarda Havelock Ellis (1911, 168) tarafından dile getirilen bir itiraz, rüya sembolizminin, nevrotik ruhun bir ürünü olarak görülebilse de, normal insanlarda bulunmadığını savunur. Ama psikanalitik araştırma normal ile nevrotik yaşam arasında temel değil, sadece nicel farklar ortaya çıkarmaktadır; gerçekten de bastırılan komplekslerin hem sağlıklı hem de hasta insanlarda aynı şekilde etkili olduğu rüyaların analizi, hem mekânizmalarında hem de sembolizmlerinde tam bir aynılık gösterir. Aslında sağlıklı insanların naif rüyaları sık sık, nevrotiklerinkinden çok daha basit, daha akıcı ve daha tipik bir sembolizm içerir;

çünkü nevrotiklerde sansürün daha etkili olmasının ve dolayısıyla daha kapsamlı rüya çarpıtmasının bir sonucu olarak sembolizm bulanık ve yorumlanması zor olabilir. Aşağıya aktarılan rüya bu gerçeği aydınlatacaktır. Rüya sahibi nevrotik değildir, ama biraz iffetçi ve ketum bir kişiliğe sahip bir kızdır. Sohbetimiz sırasında nişanlandığını, ama evlilik konusunda ertelemeye yol açan bazı zorluklar bulunduğunu öğrendim. Kendi isteğiyle bana aşağıdaki rüyayı anlattı.

"'*Doğum günü için bir masasının ortasına çiçek yerleştiriyorum.*' Bir soru üzerine, rüyada evin kendi evi gibi gözüktüğünü (şimdi orada yaşamıyordu) ve bir 'mutluluk duygusu' hissettiğini söyledi.

"'Popüler' sembolizm rüyayı yardıma ihtiyaç duymadan tercüme etmemi mümkün kıldı. Bu, gelinlik arzularının bir dışavurumuydu: Çiçekli ortasıyla masa, kendini ve cinsel organlarını sembolize ediyordu; geleceğe ilişkin arzularını gerçekleşmiş gibi temsil etmişti, çünkü düşünceleri daha şimdiden bir bebeğin doğumuyla meşguldü; böylece evliliği epeyce arkada kalıyordu.

"Ona '*masanın ortası*'nın alışılmadık bir ifade olduğunu söyledim (o da bunu kabul etti), ama bu noktada onu elbette daha fazla sorgulayamazdım. Sembollerin anlamına ilişkin yorum yapmaktan özenle kaçınarak sadece, rüyanın ayrı ayrı kısımlarıyla ilgili olarak aklına ne geldiğini sordum. Analizin akışı içinde ketumluğu yerini yoruma yönelik bariz bir ilgiye ve sohbetin ciddiyetinin mümkün kıldığı bir açık sözlülüğe bıraktı.

"Ne tür çiçekler olduğunu söyleyince ilk cevabı, '*pahalı çiçekler; parayla almanız gerekir,*' oldu; daha sonra çiçeklerin '*vadi zambağı*,[1] *menekşe ve pembe veya kırmızı karanfil*' diye devam etti.

1 [Özgün metinde "valley lilly," kelimesi kelimesine "vadi zambağı." Bilinen adıyla "inciçiçeği." Burada rüyanın analizi "vadi" ve "zambak" üzerine oturtulduğu için, bilinen adıyla değil de "vadi zambağı" olarak çevirdim.]

'Zambak'ın, rüyada popüler anlamıyla saflığın sembolü olduğunu varsaydım; bu varsayımı doğruladı, çünkü 'zambak' kelimesine yaptığı özgür çağrışım *'saflık'* olmuştu. Rüyalarda *'vadi'* sık sık kadın sembolü olarak kullanılır; dolayısıyla iki sembolün İngilizce çiçek adlarıyla tesadüfen yan yana gelmesi rüya sembolizminde, bekâretinin değerini —*'pahalı çiçekler; parayla almanız gerekir'*— vurgulamak ve kocasının, bunun değerini takdir edeceği yolundaki beklentisini dile getirmek için kullanılmıştı. Görüleceği üzere *'pahalı çiçekler,'* vs. ifadesi bu üç çiçek sembolünden her birisinde farklı bir anlam taşımaktadır.

"'*Menekşeler*' ["violet"] bariz bir şekilde cinseldi; ama bana cesurca gelen girişimle, Fransızca *'viol'* ["tecavüz"] kelimesiyle bilinçsiz bir bağlantı kurarak bu kelimeye gizli bir anlam yükleyebileceğimi düşündüm. Rüya sahibi, *'violet'* kelimesine yine İngilizce *'violate'* ["ihlal etmek"] kelimesiyle çağrışım yaparak beni şaşırttı. Rüya, söz konusu hanımın bekâretin bozulmasının ['defloration'] şiddetine (ki bu da çiçek sembolizmini kullanan başka bir terimdir[1]) ilişkin düşüncelerini ve ayrıca belki de kişiliğindeki mazoşistlik eğilimini 'çiçeklerin diliyle" ifade etmek için, *'violet'* ve *'violate'* kelimeleri arasındaki büyük benzerlikten yararlanmıştı; bu iki kelimenin telaffuzu arasındaki fark sadece son hecelerinin farklı vurgusunda yatmaktadır. Bilinçdışına giden yollara 'sözel köprüler' kurulmuştu. *'Parayla almanız gerekir'* ifadesi, bir eş ve anne olmayı yaşamıyla ödemek zorunda kalması anlamına geliyordu.

"Daha sonra *'kırmızı karanfil'* ['carnation'] dediği *'pembe karanfil'*le ['pink'] ilişkili olarak, bu kelime ile *'carnal'* ['bedensel, cinsel hazla ilgili'] kelimesi arasında bir ilişki olduğunu düşündüm. Ama hanımın buna yaptığı çağrışım *'colour'* ['renk'] olmuştu.

1 ["*Violence*" = "zor, cebir, şiddet."]

Ayrıca *nişanlısının* ona sık sık ve çok sayıda *'kırmızı karanfil'* ['carnation'] getirdiğini ekledi. Sözlerinin sonunda kendiliğinden, gerçeği söylemediğini itiraf etti: Aklına gelen şey *'colour'* ['renk'] değil, beklediğim gibi *'incarnation'* ['ete kemiğe bürünme'] olmuştu. Aklıma gelmişken, *'renk'* kelimesi de çok uzak bir çağrışım değildir, '*carnation*' kelimesinin anlamıyla ('ten rengi'), yani aynı kompleksle belirlenmiştir. Bu açık sözlülük yokluğu, en yoğun direnmenin işte bu noktada ortaya çıktığını, sembolizmin en açık haliyle burada devrede olduğunu, libido ile bastırılması arasındaki çatışmanın işte bu fallik [kamışçı] temayla ilişkili olarak doruk noktasına ulaştığını gösteriyordu. Hanımın, *nişanlısının* ona sık sık bu çiçeklerden getirdiği şeklindeki ifadesi, sadece *'carnations'* ['karanfil'] kelimesinin çifte anlamının değil, ayrıca bu çiçeklerin rüyadaki fallik anlamının da bir göstergesiydi. Yaşamından alınan ve rüyanın uyarıcı etkeni olan çiçek armağanı, cinsel armağanların alınıp verilmesini dile getirmek için kullanılmıştı: Bekâretini armağan olarak veriyor ve bunun karşılığında tam bir duygusal ve cinsel yaşam bekliyordu. Bu noktada da *'pahalı çiçekler, parayla almanız gerekir'* ifadesinin, mali bir anlam taşıdığına kuşku yoktu. Dolayısıyla bu rüyada çiçek sembolizmi bakire dişiliği, erkekliği ve zor yoluyla bekâretin kaybedilmesine bir göndermeyi içeriyordu. Bu bağlamda, gerçekten de başka durumlarda da sık sık gözlenen cinsel çiçek sembolizminin, insanın cinsel organlarını, bitkilerin cinsel organları olan çiçeklerle sembolize ettiğini söylemeye değer. Genelde âşıklar arasındaki çiçek alış-verişi bu bilinçdışı anlama sahip olabilir.

"Rüyada hazırlandığı doğum gününün, bir bebeğin doğması anlamına geldiğine kuşku yok. Kendini nişanlısıyla özdeşleştiriyor ve onu, kendisini bir doğuma 'hazırlıyor' —yani onunla cinsel ilişki kuruyor— olarak temsil ediyor. Gizli düşünce şöyle

olabilir: 'Onun yerinde olsaydım beklemezdim. İznini almadan nişanlımın bekâretini bozardım.[1] Zor ['violence'] kullanırdım.' *'Violate'* ['ihlal etmek, tecavüz etmek'] çağrışımı buna işaret etmektedir; ve bu yolla libidonun sadist bileşeni dile gelmektedir.

"Rüyanın derin bir katmanında *'...yerleştirdim'* ifadesinin oto-erotik, yani çocuksu bir anlama taşıması gerektiğine kuşku yok.

"Rüya sahibi ayrıca fiziksel eksikliği konusunda sadece rüyasında mümkün olan bir farkına varmayı da ele vermiştir: Kendini çıkıntıları olmayan bir masa gibi görmüş ve bu nedenle, *'orta'*nın değerli olduğunu, başka bir seferinde de *'çiçeklerin orta kısmı'* ifadesini kullanarak bekâretini daha bir vurgulamıştır. Masanın yatay özelliği de sembole katkıda bulunmuş olmalı.

"Rüyadaki yoğunlaşmaya dikkat edilmelidir: içinde fazladan hiçbir şey yoktur, her kelime bir semboldür.

"Rüya sahibi daha sonra rüyaya ilave yapmıştı: *'Çiçekleri kıvrımlı, yeşil kâğıtlarla süslüyorum.'* Bunun, sıradan saksıları kaplamak için kullanılan türden *'süs kağıdı'* olduğunu söyledi ve şöyle devam etti: *'görülen ve göze hoş gelmeyen şeyleri –boşlukları, çiçek aralarını– gizlemek için kullanılan türden. Kâğıt kadife veya yosun gibi görünür.' 'Decorate'* ["süslemek"] için beklediğim şekilde *'decorum'* ["zarafet, edebe uygunluk"] çağrışımı yaptı. Yeşil rengin ağır bastığını söyledi; buna çağrışımı ise *'ümit'* oldu, ki bu da hamilelikle bir diğer bağlantıydı. Rüyanın bu kısmındaki başlıca etken bir erkekle özdeşim değildi; utanma ve kendini açma duygusu öne çıkmıştı. Kendini onun [nişanlısı] için güzelleştiriyor ve utandığı, düzeltmeye çalıştığı fiziksel kusurlarını kabulleniyordu. *'Kadife'* ve *'yosun'* çağrışımları, etek kıllarına yapılan göndermenin açık bir göstergesiydi.

1 ["Bekareti bozmak" anlamına gelen "deflower" kelimesi de "flower=çiçek" sembolizmini içeriyor ve o kökten türetilmiştir.]

"Sonuç itibarıyla bu rüya, hanımın uyanık yaşamda pek farkında olmadığı düşünceleri —cinsel sevgiyle ve organlarıyla ilgili düşüncelerini— dile getirmiştir. 'Doğum günü için hazırlanıyordu,' yani, cinsel ilişkiye giriyordu. bekâretini kaybetme korkusu ve belki de haz verici acı düşünceleri dile geliyordu. Fiziksel eksikliklerini kabulleniyor ve bunları, bekâretini abartarak telafi ediyordu. Cinsel arzularının işaretlerine bahane olarak, amacının bebek yapmak olduğu gerçeğini gösteriyordu. Bir âşığın aklına bile gelmeyecek olan maddi çıkar düşüncesi de dile gelmenin bir yolunu buluyordu. Bu basit rüyayla ilişkilenen duygu —mutluluk duygusu— rüyada güçlü duygusal komplekslerin doyum bulduğunu gösteriyordu."

Ferenczi (1917), sembollerin anlamının ve rüyaların öneminin, özellikle psikanalize girmemiş insanların rüyalarında kolayca gözlenebileceğine haklı olarak dikkati çekmiştir. [1919.]

Bu noktada çağdaş bir tarihi kişiliğin bir rüyasını aktaracağım. Bunu yapmamın nedeni bu rüyada her durumda erkeklik organını temsil edecek bir nesnenin, fallik sembol olma özelliğini en açık şekliyle sergilemesidir. Binici kamçısının sonsuz ölçüde uzaması, kolay kolay penisteki bir dikilmenin dışında bir şeye yorulamaz. Bunun yanı sıra rüya, cinsellikten uzak, ciddi düşüncelerin bile çocuksu cinsel malzemeyle temsil edilebileceğinin mükemmel bir örneğidir.

XI
BISMARCK'IN BİR RÜYASI [1919][1]

"Bismarck, *Gedanken und Erinnerungen* [1898, 2, 194] adlı çalışmasında, 18 Aralık 1881 tarihinde İmparator William I'e

1 Hanns Sachs'ın bir makalesinden [1913].

yazdığı bir mektuptan şu pasajın geçtiği bir alıntı yapıyor: 'Majestelerinin mektubu bana 1863 baharında Çatışmanın insan gözünün hiçbir çıkış yolu göremediği en zor günlerinde gördüğüm bir rüyayı anlatma cesareti verdi. Rüyamda (ki ertesi sabah karıma ve diğer tanıklara anlatmıştım) Alp Dağları'nın sağımda uçurum, solumda kayalıklar bulunan dar bir patikasında at üstünde gidiyorum. Patika giderek o kadar daralıyor ki at adım atmayı reddediyor; ve yer o kadar dar ki geri dönmek de, aşağı inmek de imkânsız. Derken, sol elimdeki kamçıyla düz kayalığa vurup Tanrıdan yardım istiyorum. Kamçının boyu sonsuz ölçüde uzuyor, kayalık duvar tiyatro sahnesindeki bir manzara dekoru gibi iniyor ve Bohemia'daki bir manzara gibi görüş alanı tepeleri ve ormanı görecek kadar geniş bir yol açılıyor; sancaklarıyla Prusya birlikleri görünüyor ve ben, rüyamda bile, bunu Majestelerine anlatmam gerektiğini düşünüyorum. Bu rüya gerçekleşiyor, neşeyle ve güçlenmiş olarak uyanıyorum...'

"Bu rüyanın eylemi iki kısma ayrılır. İlk kısımda rüya sahibi kendini bir çıkmazda bulur ve ikinci kısımda bu çıkmazdan mucizevi bir şekilde kurtulur. Atla binicisinin içinde bulunduğu zor durumun, devlet adamının, rüya akşamı politikasının sorunları konusunda kafa yorarken belli bir acılıkla hissettiği kritik durumu temsil ettiği kolayca görülebilir. Yukarıda anılan pasajda Bismarck'ın kendisi de o dönemdeki durumunun çaresizliğini anlatırken aynı benzetmeyi ['çıkış yolu' bulamamak] kullanıyor. Dolayısıyla rüya resminin anlamı kendisi için de oldukça açık olsa gerek. Bu ayrıca Silberer'in 'işlevsel olgu'suna güzel bir örnektir. Rüya sahibinin kafasında gerçekleşen süreçler —kalkıştığı çözümlerden her birisinin aşılmaz engellere toslamasına rağmen, bu sorunları düşünmekten kendini alamaması— ne ilerleyebilen, ne de geri dönebilen binici ile çok

güzel temsil edilmiştir. Boyun eğmeyi veya geri çekilmeyi düşünmesini yasaklayan gururu rüyada 'geri dönmek de, inmek de mümkün değil' sözleriyle dile geliyor. Dur durak bilmeksizin kendini ortaya koyan, başkalarının iyiliği için çalışan Bismarck gibi bir insanın, kendini kolayca bir ata benzetiyor olsa gerek; aslında bunu birçok kez yapmıştır, örneğin şu ünlü sözünde olduğu gibi: 'İyi bir at koşum altında ölür.' Bu bağlamda 'at adım atmayı reddediyor' sözleri, aşırı yorgun devlet adamının, o anın tasalarından uzaklaşma ihtiyacı duymasından, başka bir deyişle uyuyarak ve rüya görerek kendini gerçeklik ilkesinin boyunduruğundan kurtarmasından başka bir anlam taşımaz. 'Alp dağlarındaki patika' ifadesi, rüyanın ikinci kısmında ağır basan arzu gidermenin ipucunu veriyor. Kuşkusuz o tarihte Bismarck, bir sonraki tatilini Alp'lerde —Gastein'de— geçireceğini zaten biliyordu; dolayısıyla rüya onu oraya göndererek, bir hamlede onu devlet işlerinin olanca yükünden kurtarmış oluyor.

"Rüyanın ikinci kısmında rüya sahibinin arzuları iki yoldan gerçekleşmiş gibi temsil edilmiştir: Hem örtüsüz ve açıkça, hem de sembolik olarak. Engelleyici kayalıkların ortadan kalkması ve bunun yerine aradığı geniş yolun —'çıkış yolunun'— ortaya çıkması, bu arzuların gerçekleşmesinin sembolik temsilidir; bunlar, yaklaşan Prusya birlikleri tablosunda ise açıkça temsil edilmiştir. Bu kehanet görüşünü açıklamak için mistik hipotezlere ihtiyacımız yoktur; Freud'un arzu giderme [gerçekleştirme] teorisi tam anlamıyla yeterlidir. Bu rüya tarihinde Bismarck, Prusya'daki iç çatışmalardan kaçınmanın en iyi yolu olarak, Avusturya'ya karşı zaferle sonuçlanacak bir savaş istiyordu. Dolayısıyla Prusyalıların ellerinde bayraklarla Bohemia'da, yani düşman topraklarında görüldüğü bu rüya, tıpkı Freud'un öngördüğü gibi bu arzunun gerçekleşmesini temsil etmektedir.

Olayın tek özgünlüğü, burada ele aldığımız rüya sahibinin, arzusunun sadece *rüyada* gerçekleşmesiyle yetinmeyip, *gerçek hayatta* buna nasıl ulaşacağını bilmesidir. Psikanalitik yorum tekniğiyle tanışık olan birisinin gözünden kaçmayacak bir şey de 'sonsuz uzunluğa ulaşan' binici kamçısıdır. Kamçı, sopa, bıçak, vb. gibi nesneleri fallik semboller olarak değerlendiririz; ama bir kamçı ayrıca penisin en çarpıcı özelliğine, yani uzayabilme özelliğine de sahip olduğu zaman geriye pek kuşku kalmaz. Olgunun abartılması, kamçının 'sonsuz uzunluğa' ulaşması, çocukluk kaynaklarından gelen bir aşırı yüklemeyi[1] işaret ediyor gibidir. Rüya sahibinin kamçıyı eline alması mastürbasyona net bir atıftır; ancak burada gönderme elbette rüya sahibinin bugünkü yaşamına değil, uzak geçmişteki çocukluk arzularınadır. Stekel'in [1909, 466] rüyalarda 'sol'un yanlış, yasak ve günah olan şeylere karşılık geldiği şeklindeki yorumu buraya çok iyi uymaktadır, çünkü çocuklukta yasağa rağmen mastürbasyon yapılmasına pekâlâ uygulanabilir. Bu çocukluk katmanı ile devlet adamının bugünkü planlarıyla ilgili olan en yüzeysel katman arasında, her ikisiyle de ilişkili olan bir ara katman bulunabilir. Kayaya vurarak ve aynı zamanda Tanrıyı yardıma çağırarak gerçekleşen mucizevi kurtuluş olayının tamamı, Tevrat'ta Musa'nın İsrail'in susuz çocukları için kayadan su çıkardığı sahneye bariz bir benzerlik göstermektedir. Tevrat'ı seven bir Protestan ailesinden gelen Bismarck'ın bu pasajı bütün ayrıntılarıyla bildiğini tereddütsüz varsayabiliriz. Bu çatışma döneminde Bismarck kendini başkaldırı, nefret ve nankörlükle ödüllendirilen bir halkı kurtarmaya çalışan lider Musa ile pekâlâ kıyaslamış olabilir. Rüya sahibinin bugünkü arzularıyla bağlantı burada yatıyor olmalı. Ama öte

1 [Sachs bu terimi Freud'un VII (E) bölümünde kastettiği anlamda değil, sadece "ek bir yük" anlamında kullanıyor gibidir.]

yandan Tevrat'ın bu kısmında, mastürbasyon fantazisiyle ilgili bazı ayrıntılar da vardır. Musa, Tanrı buyruğu karşısında asayı eline alır ve Tanrı, Vaat edilen Topraklar'a ulaşmadan öleceğini söyleyerek bu ihlalden ötürü onu cezalandırır. Asanın ele alınmasının yasaklanması (rüyada bunun fallik [kamışçı] olduğuna kuşku yok), asanın vurulmasıyla su çıkması, ölüm tehdidi: Çocukluk mastürbasyonunun bütün temel etkenlerinin bunlarda birleştiğini görürüz. Bu iki heterojen resmi (birisi dahi bir devlet adamının kafasından, diğeri ise çocuğun ilkel ruhunun dürtülerinden gelen bu iki resmi) birleştiren ve bu yolla bütün bunaltıcı etkenleri devre dışı bırakan revizyon sürecini ilgiyle gözleyebiliriz. Asayı ele almanın yasak ve asice bir eylem oluşu rüyada bu işi yapan "sol" elle sembolik olarak temsil edilmiştir. Öte yandan sanki bir yasak veya sır düşüncesini olabildiğince bariz bir şekilde inkâr etmek için, rüyanın açık içeriğinde Tanrı yardıma çağrılmıştır. Tanrının Musa'ya yaptığı iki kehanetten —Vaat edilen Topraklar'ı göreceği, ama oraya giremeyeceği kehanetlerinden— ilkinin açıkça gerçekleşmiş olarak ("tepeleri ve ormanı gören manzara") temsil edilmesine rağmen, son derece bunaltıcı olan ikincisine hiç değinilmemiştir. Su, bu sahneyle öncekini başarıyla bütünleştiren ikincil revizyonun gereklerine feda edilmiş olabilir; su yerine kayanın kendisi düşmüştür.

"Yasak temasını içeren çocuksu mastürbasyon fantazisinin sonunda çocuğun, çevresindeki otoriter insanların, olan biten konusunda hiçbir şey öğrenmemesini arzulamasını bekleriz. Rüyada bu arzu tersiyle temsil edilmiştir: Olanları derhal Kral'a bildirme arzusu. Ama bu tersine çevirme, rüya düşüncelerinin yüzeysel katmanındaki zafer fantazisine ve rüyanın açık içeriğinin bir kısmına mükemmel ve pek göze çarpmayan bir uyum göstermiştir. Bu tür bir zafer ve fetih rüyası sık sık, *erotik* bir

fetihte başarılı olma arzusu için bir örtü görevi yapar; rüyanın, örneğin rüya sahibinin önüne bir engel çıkması, ama uzayan kamçısını kullandıktan sonra geniş bir yolun açılması gibi bazı özellikleri bu noktaya işaret edebilse de, rüyada bu türden belli bir düşünceler ve arzular eğiliminin bulunduğu sonucuna varmak için yeterli bir temel sağlamaz. Burada kusursuz bir tam rüya çarpıtması örneğiyle karşı karşıyayız. Rüyadaki çirkinlikler, koruyucu bir örtü olarak üstlerini örten yüzey katmanının üstüne çıkmayacak şekilde işlenmiştir. Bunun sonucu olarak kaygıdan kaçınmak mümkün olmuştur. Rüya, sansürü harekete geçirmeksizin başarıyla gerçekleştirilen bir arzunun ideal bir örneğidir; dolayısıyla rüya sahibinin 'neşeyle ve güçlenmiş' olarak uyandığına inanabiliriz."

Son bir örnek daha:

XII
KİMYACI RÜYASI [1909]

Rüya, kadınlarla cinsel ilişkiler lehine mastürbasyon alışkanlığını bırakmaya çalışan genç bir adama aittir.

ÖN BİLGİ.— Rüyadan önceki gün iyodinin katalitik etkisi yoluyla magnezyumun saf eter içinde çözüldüğü Grignard tepkimesi konusunda bir öğrenciye ders anlatmıştır. İki gün önce aynı tepkime deneyi yapılırken bir patlama olmuş ve çalışanlardan birisinin eli yanmıştır.

RÜYA.— (I) *Penil-magnezyum-bromid yapması gerekiyor. Düzeneği özellikle net olarak görüyor, ama magnezyum yerine kendini koyuyor. Kendini tam anlamıyla kararsız [istikrarsız] durumda buluyor. Kendi kendine sürekli şöyle diyor: "Tamam, her şey yolunda, ayaklarım zaten çözünmeye [erimeye] başladı, dizlerim yumuşuyor." Derken ellerini*

çıkarıyor ve ayaklarını hissediyor. Bu arada (nasıl olduğunu söyleyemiyor) ayaklarını kaptan çıkarıyor ve yine kendi kendine "Bu doğru olamaz. Evet, doğru," diyor. Bu noktada kısmen uyanıyor ve bana anlatabilmek için rüyayı kendi kendine tekrarlıyor. Rüyanın çözümünden[1] açıkça korkuyor. Bu yarı-uykulu dönemde çok hey*ecanlanıyor ve "fenil, fenil" sözlerini tekrarlayıp duruyor.*

(II) *Ailesinin tamamıyla birlikte –ing'dedir ve belli bir hanımla buluşmak üzere on bir buçukta Schottenor'da olması gerekiyor. Ama ancak saat on bir buçukta uyanıyor ve "Artık çok geç. On iki buçuktan önce oraya varamazsın," diyor kendi kendine. Daha sonra ailesinin tamamını masa başında otururken görüyor; annesi ile çorba tenceresini taşıyan hizmetçiyi özellikle net görüyor ve şöyle düşünüyor: "Tamam, akşam yemeğine başladığımıza göre, dışarı çıkmam için artık çok geç."*

ANALİZ.— Rüyanın ilk kısmının bile buluşacağı hanımla ilgili olduğundan kuşkusu yoktu. (Rüyayı, beklenen *randevudan* önceki gece görmüştü.) Ders verdiği öğrencinin özellikle nahoş bir insan olduğunu düşündü. Kendi kendine "Bu doğru değil," dedi, çünkü magnezyum hiçbir etkilenme belirtisi göstermemişti. Öğrenci ise sanki onu ilgilendirmiyormuş gibi, "Hayır, değil," diye karşılık vermişti. Öğrenci onu (hastayı) temsil ediyor olmalı; tıpkı öğrencinin sentez konusunda lakayt oluşu gibi, o da analiz konusunda lakayttı. Rüyada eylemi yapan kişi beni temsil ediyordu. Sonuç konusunda bu kadar lakayt olduğu için onun hakkında ne kadar nahoş şeyler düşünüyorumdur!

Öte yandan o (hasta), analiz (veya sentez) için kullanılan malzemeydi. Söz konusu olan şey tedavinin başarısıydı. Rüyada bacaklarına ilişkin gönderme ona önceki akşamdan bir şey hatırlatmıştı. Dans dersleri almaktadır ve elde etmeyi arzuladığı

1 [Almanca "*Auflösung*" yukarıda da "çözünme, erime" anlamında kullanılmıştı, ayrıca "solüsyon" anlamına gelir.]

bir hanımla tanışmıştır. Ona öylesine sıkı sarılır ki kadın dayanamayıp bağırır. Hanımın bacaklarındaki baskısını gevşetince, kalçalarından ta dizlerine —rüyada değinilen noktaya— kadar kadının güçlü tepki baskısını hissetmiştir. Dolayısıyla bu bağlamda imbikteki magnezyum kadının kendisidir; işler sonunda yoluna girmiştir. Tıpkı kadınlarla ilişkisinde erkeksi oluşu gibi, benimle ilişkisinde de kadınsıydı. Kadınla işler yolundaysa, tedavide de işler yolundaydı. Kendini hissetmesi ve dizlerindeki hisler, mastürbasyona dikkati çekiyor ve önceki günün yorgunluğuna uyuyordu. Hanımla randevusu gerçekten de on bir buçuktaydı. Fazla uyuyarak randevuyu kaçırma ve evde kendi cinsel nesneleriyle kalma (yani mastürbasyona devam etme) arzusu, direnmesini temsil ediyordu.

"Fenil" kelimesini tekrarlaması konusunda, kolay kullanıldıkları için "-il" ile biten bütün bu kökleri —benzil, asetil, vs.— sevdiğini söyledi. Bu da hiçbir şeyi açıklamıyordu. Ama dizideki başka bir kök olarak "*Schlemihl*"i hatırlatınca[1] yürekten gülerek, yazın Marcel Prévost'un bir kitabını okuduğunu, kitapta aslında "*les Schlémiliés*" konusunda bazı sözler içeren "*Les exclus de l'amour*" ["aşkın dışladıkları, aşktan mahrum olanlar"] konulu bir bölüm bulunduğunu anlattı. Okurken kendi kendine "Aynen ben," diyormuş. Randevuyu kaçırması, "Schlemihl"liğinin başka bir örneği olacaktı.

Rüyalarda cinsel sembolizmin ortaya çıkışı, H. Swoboda'nın öngördüğü çizgide K. Schrötter tarafından yürütülen çalışmayla deneysel olarak doğrulanmış gibi gözükecektir. Schrötter'in hipnoz altındaki kişilere verdiği telkinler, içeriğin büyük bir bölümü bu telkinlerle belirlenen rüyalara yol açmıştır. Kişiye,

1 ["-il" ile biten kelimelerle kafiyeli olan "Schlemihl," kökeni İbranice olan ve Almanca'da şanssız, beceriksiz kişi anlamında sıkça kullanılan bir kelimedir.]

rüyasında normal veya anormal cinsel ilişki görmesi telkininde bulunduğu zaman, bu telkine boyun eğen rüya, cinsel malzemenin yerine, psikanalizden bildiğimiz seblollerden yararlanacaktır. Örneğin bir kadın deneğe rüyasında bir arkadaşıyla eşcinsel ilişkiye girdiğini görmesi telkin edilince, rüyada arkadaşını üzerinde "Hanımlara Mahsus" yazılı etiket bulunan adi bir el çantasıyla görmüş. Bu rüyayı gören hanım, rüyalardaki sembolizm veya yorumu konusunda hiçbir bilgi sahibi olmadığını söylemiştir. Ne var ki Dr. Schrötter'in, bu deneyleri yaptıktan hemen sonra intihar etmiş olması gibi bir talihsizlik, bu ilginç deneylerin değeri konusunda bir fikir edinmeyi zorlaştırmaktadır. Bunlara ilişkin tek kayıt, *Zentralblatt für Psychoanalyse*'de (Schrötter, 1912) yer alan bir ön bildiridir. [1914.]

Roffenstein de 1923 yılında benzer bulgular yayımlamıştır. Betlheim ve Hartmann (1924) tarafından yapılan bazı deneyler özellikle ilginçtir, çünkü hipnoz kullanılmamıştır. Bu deneyciler, Krsakoff sendromu bulunan hastalara kabaca cinsel yapıda anekdotlar anlatmış ve bu anekdotlar hastaların bu kafa karışıklığı durumlarında yeniden üretildiği zaman görülen çarpıtmaları gözlemiş ve rüya yorumundan bildiğimiz sembollerin (örneğin cinsel ilişki sembolü olarak merdivenleri tırmanma, bıçaklama ve ateş etme, penis sembolü olarak bıçak ve sigara gibi) ortaya çıktığını bulmuşlardır. Yazarlar, merdiven sembolünün görülmesine özellikle önem vermişlerdir, çünkü belirttikleri gibi "hiçbir bilinçli çarpıtma arzusu böylesi bir sembole gitmez." [1925.]

Ancak şimdi, rüyalarda sembolizmin önemini gereğince değerlendirdikten sonra yukarıda sf. 380'de kesilen tipik rüyalar temasına dönebilecek duruma geldik. Bu tür rüyaları kabaca iki gruba ayırmakta haklı olduğumuzu sanıyorum: gerçekten de her

zaman aynı anlama gelen rüyalar ve aynı veya benzeri içeriğe sahip olmalarına rağmen, çok farklı şekillerde yorumlanması gereken rüyalar. İlk gruptaki sınav rüyalarına birkaç örneği ele almıştık.

Treni kaçırma rüyaları, duygu benzerliği nedeniyle sınav rüyalarının yanına konmayı hakeder; ve açıklanmaları bunu yapmakta haklı olduğumuzu gösterir. Bunlar, uykuda hissedilen başka bir kaygı türü —ölüm korkusu— için avuntu rüyalarıdır. Yolculuğa "çıkmak," ölümün en yaygın ve en iyi doğrulanmış sembollerinden birisidir. Tıpkı sınav rüyalarının teselli kabilinden "Korkma, bu kez de bir zarar görmeyeceksin" demesi gibi, bu rüyalar da yatıştırıcı bir şekilde "Merak etme, ölmeyeceksin (gitmeyeceksin)" der. Bu her iki rüya türünü anlamaktaki zorluk, kaygı duygusunun, tam da teselli ifadesine bağlanmış olması gerçeğinden kaynaklanır. [1911.]

Hastalarımda sık sık analiz etmek zorunda kaldığım "diş uyarımlı" rüyaların anlamı uzun süre dikkatimden kaçtı, çünkü yoruma karşı her zaman çok güçlü direnmeler bulunuyordu.[1] Sonunda bulguların büyük çoğunluğu, erkeklerde bu rüyaların güdü gücünün, ergenlik döneminin mastürbasyon arzularından kaynaklandığına kesin olarak inanmamı sağladı. Birisi ayrıca bir "uçma rüyası" olan bu türden iki rüya analiz edeceğim. Her ikisi de, gerçek yaşamda engellenen güçlü eşcinsel eğilimleri bulunan genç bir adama aittir.

Bir "Fidelio" gösterisine gitmiştir ve Opera'da locada kendine yakın bulduğu ve dost olmak istediği L. adında bir adamın yanında oturmaktadır. Ansızın havalanıp localar arasında uçar ve elini ağzına sokarak dişlerinden ikisini çıkarır.

Kendisi uçuş konusunda sanki havaya "fırlatılmış" gibi hissettiğini söyledi. Gösteri, *Fidelio* olduğu için,

1 [Bu ve izleyen altı paragraf 1909 tarihlidir.]

Wer ein holdes Weib errungen...

sözleri uygun gelebilir. Ama en sevimli kadını kazanmak bile, rüya sahibinin arzuları arasında değildir. Diğer iki dize konuyla daha yakından ilgili:

Wem der *grosse Wurf* gelungen,
Eines Freundes Freund zu sein...[1]

Rüyada aslında bu "büyük şans" ["büyük fırlatış"] vardı ve sadece bir arzu giderme değildi. Bu ayrıca rüya sahibinin, dostluk kurma çabalarında sık sık şanssız olması ve "dışlanması" ["fırlatılıp atılması"] konusundaki acı verici düşüncelerini gizliyordu. Bu, birlikte *Fidelio*'yu izlemekten zevk aldığı genç adamla ilişkisinde de aynı talihsizliğin tekrarlanabileceği korkusunu da gizliyordu. Bunu, özenli rüya sahibinin utanç verici bir itiraf olarak değerlendirdiği şey izledi: Bir keresinde, arkadaşlarından birisi tarafından reddedildikten sonra, bu arzunun kışkırttığı cinsel heyecan durumunda iki kere peş peşe mastürbasyon yapmış.

İşte ikinci rüyA: *Benim yerime, tanıdığı iki Üniversite profesörü tarafından tedavi edilmektedir. İçlerinden birisi penisine bir şey yapmaktadır. Ameliyattan korkar. Diğeri ise elindeki demir sopayı ağzına*

1 [Wem der grosse Wurf gelungen,
Eines Freundes Freund zu sein,
Wer ein holdes Weib errungen...
"Bir dostun dostu olmanın *büyük şansını ("grosse Wurf,"* kelimesi kelimesine "büyük atışını, büyük fırlatışını") yakalayan, sevilesi bir kadını kazanan...!" Bunlar, Schiller'in *Coşkulu İlahiler*inin Beethoven tarafından koro için yazılmış senfonisinde beslediği ikinci kıtasının dizeleridir. Ama bu dizelerden üçüncüsü (Freud'un yukarıda aktardığı ilk dize) aslında ayrıca Beethoven'in *Fidelio* operasının bitiş korosunun son bölümünün ilk dizesidir; öyle görünüyor ki söz yazarı bu dizeyi Schiller'den çalmış.]

bastırmaktadır, sonuçta dişlerinden bir ikisini kaybeder. Dört ipek giysiyle bağlanmıştır.

Bu rüyanın cinsel bir anlamı olduğuna kolay kolay kuşku duyulmaz. İpek giysiler onu tanıdığı bir eşcinselle özdeşleştirmiştir. Rüya sahibi, gerçek yaşamda erkeklerle asla cinsel ilişki kurmamış, cinsel ilişkiyi asla amaçlamamıştır; ve cinsel ilişkiyi bir zamanlar tanıdığı ergenlik mastürbasyonu modeline dayanarak görüntülemiştir.

Diş uyarımlı (örneğin başka birisinin dişlerini çekmesi gibi) tipik rüyanın birçok farklı biçiminin de aynı şekilde açıklanacağına inanıyorum.[1] Ne var ki "diş uyarımlarının" bu anlamı nasıl kazandığını keşfetmek bizi şaşırtabilir. Ama cinsel bastırmanın, vücudun alt kısmından üst kısımlarına aktarımlardan yararlanma sıklığına dikkati çekmek isterim.[2] Bunlar sayesinde, histeride her türlü duygu ve niyet eyleme aktarılabilmektedir, ait oldukları yerde olmasa da en azından cinsel organlarla ilişkili olarak vücudun diğer kabul edilebilir kısımlarında. Bu tür bir yerdeğiştirme örneği, bilinçdışı düşünce sembolizminde cinsel organların yerini yüzün almasıdır. Kalçaları yanaklara benzeten ["kalça" anlamındaki "*Hinterbacken*" kelimesi kelimesine "arka yanaklar" demektir] ve "*labia*" [vajina ağzındaki "dudaklar"] ile ağzı çevreleyen dudaklar arasında paralellik kuran dil pratiği de aynı çizgiyi izler. Burunla penis arasında yaygın bir kıyas vardır ve her iki yerde de kıl bulunması benzerliği daha da güçlendirir. Benzerlik imkânı sağlamayan tek yapı dişlerdir; cinsel bas-

1 [1914 *tarihli dipnot*:] Rüyada dişin başka birisi tarafından çekilmesi kural olarak iğdiş anlamında (tıpkı Stekel'e göre saçların berber tarafından kesilmesi gibi) yorumlanmalıdır. Genelde diş uyarımlı rüyalarla, Coriat (1913) tarafından aktarılan dişçi rüyaları arasında bir ayrım yapılmalıdır.

2 [Bunun örnekleri "Dora" durum öyküsünde (Freud, 1905e, ÖFD., 9.) bulunabilir.]

tırmanın baskısı devreye girdiği zaman temsil amacı için dişleri böylesine elverişli kılan şey de işte bu benzerlik ve benzemezlik birleşimidir.

Diş uyarımlı rüyaların, mastürbasyon rüyaları olarak yorumlanmasının —ki bunun doğruluğu bana su götürmez gibi geliyor— tamamen netlik kazandığını iddia edemem.[1] Açıklama için elimden geleni yaptım; çözümsüz kalanı bir yana bırakmak zorundayım. Ama dil pratiğinde bulunan başka bir paralelliğe dikkati çekebilirim. Dünyanın bu kısmında mastürbasyona argoda "*sich einen ausreissen*" veya "*sich einen herunterreissen*" [kelimesi kelimesine "birini dışarı çekmek," veya "birini aşağı çekmek"] denir.[2] Bu terminolojinin kaynağı veya dayandığı tasvir konusunda hiçbir şey bilmiyorum; ama "diş," bu iki ifadeden ilkine çok iyi uymaktadır.

Popüler inanca göre diş çekilmesiyle ilgili rüyaların, bir yakının ölümü anlamında yorumlanması gerekir, ama psikanaliz bu yorumu olsa olsa yukarıda ima ettiğim şaka anlamında doğrulayabilir. Ne var ki bu bağlamda Otto Rank'ın sağladığı diş uyarımlı bir rüyayı buraya aktaracağım.[3]

"Bir süredir rüya yorumu sorunlarına canlı bir ilgi gösteren bir meslektaşım, diş uyarımlı rüyalar konusuna katkı olarak aşağıdaki rüyayı gönderdi:

---

1 [1909 *tarihli dipnot*:] C. G. Jung bir yazısında kadınlarda görülen diş uyarımlı rüyaların, doğum rüyası anlamına geldiğini söylüyor. [1919 tarihli ek:] Ernest Jones [1914b] bunun net bir doğrulamasını ortaya koymuştur. Bununla yukarıda ortaya konan yorum arasındaki ortak öge, her iki durumda da (iğdişte ve doğumda) söz konusu olan şeyin, vücudun bir parçasının bütünden ayrılması gerçeğinde yatmaktadır.

2 [1911 *tarihli dipnot*:] Bkz. "biyografik" rüya, sf. 464, n. 6.

3 [Bu paragrafla Rank'tan yapılan aşağıdaki alıntı 1911 tarihlidir. Alıntı, Rank (1911c)'den yapılmıştır. Aynı kişinin sf. 488'deki merdiven rüyasına bakın.]

"'Kısa bir süre önce gördüğüm bir rüyada *dişçideydim ve dişçi alt çenemdeki arka dişlerden birisini oyuyor. Dişin üzerinde o kadar uzun süre çalışıyor ki diş kullanılmaz hale geliyor. Derken dişi penseyle tutup kolayca çekiyor, bu da beni şaşırtıcı* ölçüde heyecanlandırıyor. Buna canımı sıkmamamı, çünkü gerçekten tedavi ettiği şeyin diş olmadığını söylüyor, dişi masanın üzerine koyuyor ve diş orada (şimdi bana üst kesici diş gibi geliyor) birkaç tabakaya ayrılıyor. Dişçi koltuğundan kalkıp merakla dişe yaklaşıyorum ve ilgimi çeken tıbbi bir soru soruyorum. Dişçi, son derece beyaz olan dişin çeşitli kısımlarını *ayırıp bir aletle ezerken (öğütürken) bunun ergenlikle ilgili olduğunu, sadece ergenlikten önce bu dişin bu kadar çıktığını, kadınlar durumunda belirleyici etkenin bir bebeğin doğumu olduğunu söyledi.*

"'Derken (sanırım yarı uykuluyken), rüyaya bir boşalmanın eşlik ettiğinin farkına vardım; ama bu boşalmayı rüyanın belli bir bölümüne kesin olarak bağlayamadım; bunun diş çekilirken olduğunu düşünmeye daha yatkınım.

"'Daha sonra, artık hatırlayamadığım, ama şu şekilde sonuçlanan bir rüya gördüm: *Kalkmak üzere olan bir treni yakalamak için, birisinin arkamdan getireceğini umarak şapkamı ve paltomu bir yerde (muhtemelen dişçinin vestiyerinde) bırakarak telaşla dışarı çıkıyorum. Sonunda birisinin ayakta durduğu arka vagona son anda atlamayı başarıyorum. Ama vagonun i*çine giremiyorum ve sonunda kaçınmayı başardığım rahatsız edici bir pozisyonda yolculuk etmek zorunda kalıyorum. Büyük bir tünele giriyoruz ve bize ters yönde hareket eden iki tren, sanki tünelmiş gibi bizim trenin içinden geçiyor. Sanki dışarı*daymış*ım gibi bir vagonun penceresinden içeri bakıyorum.

"'Önceki günün şu yaşantıları ve düşünceleri, rüyanın yorumu için gerekli malzemeyi sağlar:

"'(I). Gerçekten de, son günlerde diş tedavisi görüyordum; rüya tarihinde alt çenemde, rüyamda oyulan ve dişçinin gerçek yaşamımda da üzerinde umduğumdan daha fazla çalıştığı dişimde sürekli bir ağrı vardı. Rüya gününün sabahı ağrı nedeniyle bir kez daha dişçiye uğramıştım; dişçi de tedavi ettiği alt çenemdeki başka bir dişin çekilmesi gerektiğini, ağrının bu dişten kaynaklanıyor olabileceğini söylemişti. Bu, o sıralar çıkardığım "akıl [yirmilik] dişimdi." Bu bağlamda tıbbi duyarlılığına dokunan bir soru sormuştum.

"'(II). Aynı günün öğlen sonrasında diş ağrısı nedeniyle huysuzluğumdan ötürü bir hanımdan özür dilemek zorunda kalmıştım; o da bunun üzerine, taç kısmı neredeyse tamamen dökülen bir diş kökünü çektirmekten korktuğunu anlatmıştı. Bir tanıdığının, üst çenedeki dişlerin çekiminin daha kolay olduğunu söylemesine rağmen, "göz ["köpek"] dişlerini" çektirmenin özellikle acı verici ve tehlikeli olduğunu düşünüyormuş. Bu tanıdığı ona ayrıca bir keresinde anestezi altında yanlış dişini çektiklerini, bu nedenle gerekli operasyondan daha çok korktuğunu anlatmış. Hanım daha sonra bana "göz dişlerinin" köpek dişi mi yoksa azı dişi mi olduğunu, bu konuda ne bildiğimi sordu. Ben de bütün bu kanılardaki batıl ögeye dikkatini çekerken, aynı zamanda da bazı halk inanışlarındaki doğruluk payını vurguladım. Bunun üzerine çok eski ve yaygın bir halk inanışı olduğuna inandığı şeyi tekrarladı: Hamile kadının dişi ağrırsa oğlan çocuğu olurmuş.

"'Freud'un *Rüyaların Yorumu* adlı kitabında mastürbasyon ikâmesi olarak tipik diş uyarımlı rüyaların anlamı konusunda söyledikleri bağlamında hanımın bu ifadesi ilgimi çekti, çünkü halk özdeyişinde [hanımın aktardığı özdeyişte] diş ile erkeklik organları (veya oğlan çocuk) da birbiriyle ilişkilendiriliyordu.

Dolayısıyla o günün akşamı, *Rüyaların Yorumu*'nun ilgili yerlerini okurken diğer şeylerin yanı sıra, rüyam üzerindeki etkisi en az değindiğim diğer iki olay kadar açık olan şu ifadelere rastladım. Freud, diş uyarımlı rüyalar konusunda, "erkeklerde bu rüyaların güdü gücünün, ergenlik döneminin mastürbasyon arzularından kaynaklandığını" yazıyor ve şöyle devam ediyor: "Diş uyarımlı (örneğin başka birisinin dişlerini çekmesi gibi) tipik rüyanın birçok farklı biçiminin de aynı şekilde açıklanacağına inanıyorum. Ne var ki 'diş uyarımlarının' bu anlamı nasıl kazandığını keşfetmek bizi şaşırtabilir. Ama cinsel bastırmanın, vücudun alt kısmından üst kısımlarına aktarımlardan yararlanma sıklığına dikkati çekmek isterim." (Benim rüyamda alt çeneden üst çeneye.) "Bunlar sayesinde, histeride her türlü duygu ve niyet eyleme aktarılabilmektedir, ait oldukları yerde olmasa da en azından cinsel organlarla ilişkili olarak vücudun diğer kabul edilebilir kısımlarında." Yine bir yerde "Ama dil pratiğinde bulunan başka bir paralelliğe dikkati çekebilirim. Dünyanın bu kısmında mastürbasyona argoda *'sich einen ausreissen'* veya *'sich einen herunterreissen'* [kelimesi kelimesine 'birini dışarı çekmek,' veya 'birini aşağı çekmek'] denir," diye yazıyor. Gençliğimden, mastürbasyon tanımı olarak bu ifadeyi biliyordum; deneyimli hiçbir rüya yorumcusu, buradan, rüyanın altında yatan çocukluk malzemesine giden yolu bulmakta zorlanmayacaktır. Çekildikten sonra üst kesici olduğu anlaşılan rüyadaki dişin, bana, oynayan üst ön dişimi kendi başıma kolayca ve acısız çektiğim bir çocukluk anımı ne kadar kolay hatırlattığını eklemek isterim. Bugün bile bütün ayrıntılarıyla net olarak hatırlayabildiğim bu olay, ilk bilinçli mastürbasyon denemelerimle aynı döneme rastlamaktadır. (Bu bir perde anıydı.)

"'Freud'un, C. G. Jung'un "kadınlardaki diş uyarımlı rüyaların, doğum rüyası anlamına geldiği" ifadesine yaptığı göndermeile hamile kadınlardaki diş ağrısının anlamı konusundaki halk inanışı, rüyada kadınlardaki ve erkeklerdeki belirleyici etken arasındaki tezatı (ergenlik) açıklamaktadır. Bu bağlamda, bir keresinde bir dişçiyi ziyaretimden hemen sonra gördüğüm yeni takılan altın kaplamaların düştüğü daha önceki bir rüyamı hatırladım; oldukça pahalıya mal olması nedeniyle bu da rüyada oldukça canımı sıkmıştı. Bu diğer rüya benim için (bazı yaşantılarım dikkate alındığında) nesne sevgisi karşısında mastürbasyonun somut avantajlarının kabul edilmesi anlamına geliyordu: Ekonomik açıdan nesne sevgisi her açıdan daha az arzu edilir bir şeydi (altın kaplamayla[1] karşılaştırın); hanımın, hamile kadınlardaki diş ağrısının anlamı konusundaki sözlerinin, bende bu düşünce zincirini yeniden harekete geçirdiğine inanıyorum.'

"Arkadaşımın, çok aydınlatıcı ve sanırım su götürmez olan yorumu için bu kadar yeter. Belki de, rüyanın ikinci kısmının muhtemel anlamı konusundaki bir ipucundan başka ekleyecek hiçbir şeyim yok. Bu, rüya sahibinin mastürbasyondan cinsel ilişkiye görünüşte büyük zorluklarla başarılan geçişini (trenlerin çeşitli yönlerden girip çıktığı tünel) olduğu kadar cinsel ilişkinin tehlikesini de (hamilelik ve palto) temsil ediyor gibidir. Rüya sahibi bu amaçla *'Zahn-ziehn (Zug)'* ve *'Zahn-reissen (Reisen)'* sözel köprülerini kurmuştur.[2]

---

1 [Burada "kaplama" olarak çevrilen "*Krone*" ("taç") o dönemde Avusturya'nın para birimiydi.]

2 ["*Zahn-zeihen*" = "diş çekmek"; "*Zug*" ("*Ziehen*"le aynı kökten) = "tren" veya "çekmek." "*Zahn-reissen*" = "Diş çekmek"; "*Reisen*" ("*reissen*"den pek de farklı telaffuz edilmez) = "seyahat etmek."]

"Öte yandan, teorik olarak olay bana iki açıdan ilginç gelmektedir. Birincisi bu olay, Freud'un rüyadaki boşalmaya diş çekme eyleminin eşlik ettiğini keşfetmesini destekleyen kanıtlar ortaya koymaktadır. Boşalma hangi biçimde ortaya çıkarsa çıksın, bunu, mekânik uyarımın yardımı olmaksızın gerçekleştirilen mastürbasyon doyumu olarak değerlendirmek durumundayız. Ayrıca bu olayda boşalmaya eşlik eden doyum, genelde olduğu gibi, hayali de olsa bir nesneye yönelik değildir, deyiş yerindeyse nesnesizdir; tamamen oto-erotiktir, ya da olsa olsa eşcinselliğin hafif bir izini (dişçiyle ilişkili olarak) göstermiştir.

"Bana öyle geliyor ki vurguyu hakeden ikinci nokta şudur. Önceki günün olayları rüya içeriğini anlaşılır kılmaya kendi içinde yeterli olacağı için, bu olayı Freud'un görüşünü doğrulayan bir olay olarak değerlendirmeye hiç de gerek olmadığı haklı olarak söylenebilir. Rüya sahibinin dişçiye gitmesi, hanımla yaptığı sohbet ve *Rüyaların Yorumu*'nu okumuş olması, özellikle de diş ağrısı uykusunu bozduğu için, bu rüyanın nasıl oluştuğunu açıklamaya yeterli olacaktır; hatta gerekirse bunlar, uykusunu bozan ağrından kurtulma —ağrıyan dişinden kurtulmak ve aynı anda da rüya sahibinin korktuğu ağrı duyumunu libidoyla boğarak— amacına nasıl hizmet ettiğini bile açıklayabilirdi. Ama bütün bunları kabul etsek bile, rüya sahibinin kendisinin de kabul ettiği gibi (argo *'sich einen ausreissen'* ifadesinde) çok daha önceden kurulmadığı sürece, sadece Freud'un açıklamalarını okumuş olmanın, rüya sahibinin kafasında diş çekme ile mastürbasyon arasında bir bağ kurduğu, hatta bu bağı eyleme aktardığı ciddi olarak iddia edilemez. Sadece hanımla olan sohbeti değil, daha sonra anlattığı olay da bu bağlantıyı canlandırmış olabilir. Çünkü *Rüyaların Yorumu*'nu okurken, diş uyarımlı rüyaların bu tipik anlamına inanmaya karşı anlaşılır nedenlerden

ötürü gönülsüzdü ve bu anlamın bu türden *bütün* rüyalar için geçerli olup olmadığını öğrenmek istemişti. Mevcut rüya, en azından kendisi söz konusu olduğu sürece bunu doğrulamış ve böylece ona, bu konuda kuşkuya kapılmaya neden ihtiyaç duyduğunu göstermişti. Dolayısıyla rüya bu açıdan da bir arzunun —yani, Freud'un bu görüşünün uygulama kapsamı ve geçerliliği konusunda kendini ikna etme arzusunun— gerçekleşmesiydi."

Kişinin uçtuğu, havada yüzdüğü, düştüğü, yüzdüğü, vb. rüyalar, ikinci tipik rüyalar grubuna girer. Bu rüyaların anlamı nedir? Genel bir cevap vermek mümkün değil. Daha sonra da öğreneceğimiz gibi, her olayda farklı bir anlam taşırlar; her zaman aynı kaynaktan gelen şey sadece bunlardaki ham duygu malzemesidir. [1909.]

Psikanalizden elde edilen bilgiler beni bu rüyaların da çocukluğun izlenimlerini canlandırdığı sonucuna varmaya zorluyor; yani bunlar, çocuklara son derece cazip gelen hareket içerikli oyunlarla ilgilidir. Çocuğu omuzlarına alıp odanın içinde hızla koşarak nasıl uçulacağını göstererek, dizlerinin üstünde hoplatırken birden dizlerini açarak, ya da havada tutup birden bırakacakmış gibi yaparak onunla oynamayan tek bir amca bile yoktur. Çocuklar bu tür şeylerden çok hoşlanır ve özellikle biraz korkmalarını veya başlarının dönmesini sağlıyorsa tekrar tekrar aynı şeyin yapılmasını istemekten hiç yorulmazlar. Sonraki yıllarda bu yaşantıları rüyalarında tekrarlarlar; ama rüyalarda kendilerini tutan elleri bırakırlar, dolayısıyla desteksiz uçar veya düşerler. Çocukların bu tür oyunlardan (olduğu kadar sallanma ve tahterevalli gibi oyunlardan) aldığı haz çok iyi bilinir; bir sirkte akrobatik gösteriler izledikleri zaman bu oyunlara ilişkin anıları canlanır. Erkek çocuklardaki histerik nöbetler bazen sadece, büyük bir beceriyle yürütülen bu türden gösterilerin yeniden üre-

tilmesinden oluşur. Kendi içinde masum olan hareket içerikli bu oyunlar sık sık cinsel duygulara yol açar. Bu tür etkinlikler için kullanılan ortak bir kelimeyi kullanacak olursam, uçma, düşme, baş dönmesi, vb. olarak yaşanan şey işte bu çocuksu "hoplayıp zıplamadır"; buna karşılık bu yaşantılara bağlanan haz duyguları kaygıya dönüştürülür. Ama sık sık, her annenin de bildiği gibi, çocukların hoplayıp zıplaması aslında kavgayla ve gözyaşıyla biter. [1900]

Dolayısıyla uçma ve düşme rüyalarını kamçılayan şeyin, uyku sırasındaki dokunma duygularımızın durumu veya ciğerlerimizin, vb. hareket duyumları olduğu teorisini reddetmek için yeterli nedenlerim vardır. Bana göre bu duyumlar, kendi içinde rüyanın dayandığı anının bir parçası olarak canlandırılır; yani rüyanın kaynağı değil, *içeriğinin* bir parçasıdır.[1]

Özetle, benzeri türden hareket duygularından oluşan ve aynı kaynaktan gelen bu malzeme, her türden rüya düşüncesini temsil etmek için kullanılır. Uçma veya havada yüzme (genellikle haz eşliğinde) rüyaları en farklı yorumları gerektirir; bazı insanlarda bu yorumlar bireysel yapıda olabilirken, bazılarında tipik bile olabilir. Kadın hastalarımdan birisi sık sık sokaklarda yere dokunmadan belli bir yükseklikten uçma rüyaları görüyordu. Çok kısa boyluydu ve başkalarına temas yoluyla kirlenmekten korkuyordu. Uçma rüyası, ayaklarını yerden keserek ve başını havanın daha yüksek bir katmanına çıkararak iki arzusunu gerçekleştiriyordu. Başka kadınlarda uçma rüyalarının "kuşlar gibi olma" arzusunu dile getirdiğini gördüm; buna karşılık diğerleri ise gün boyunca kendilerine melek denmediği için gece boyunca rüyalarında melek oluyordu. Uçma ile kuş düşüncesi arasındaki yakın

1 [1930 *tarihli dipnot*:] Burada hareket rüyaları konusundaki bu sözleri bağlam gerektirdiği için tekrarladım. Bkz. sf. 375.

ilişki, insanlarda uçma rüyalarının genellikle neden kaba tensel bir anlam taşıdığını açıklar;[1] şu veya bu insanın, rüyasında uçma yeteneğiyle çok övündüğünü duymak bizi şaşırtmaz. [1909.]

Viyanalı [daha sonra New York'lu] Dr. Paul Federn, bu uçma rüyalarının önemli bir bölümünün dikleşme rüyası olduğu yolunda cazip bir teori ortaya koymuştur;[2] çünkü insanın hayal gücünün sürekli etrafında döndüğü dikkate değer dikleşme olgusu, yerçekimi yasalarını açıkça çiğnemesi nedeniyle, son derece etkileyicidir. (Bu bağlamda eski çağların kanatlı penisleriyle kıyaslayın.) [1914.]

Aklı başında bir rüya araştırmacısı olan ve her türden yorumdan kaçınan Mourly Vold'un da uçma veya yüzme rüyalarının erotik yorumunu desteklemesi dikkate değer (Vold, 1910-12, 2, 791). Erotik etkenden, "yüzme [havada] rüyalarının en güçlü güdüsü" olarak söz ediyor, vücutta bu tür rüyalara eşlik eden yoğun titreşim duygularına ve bunların dikleşme veya boşalmayla ilişkilenme sıklığına dikkati çekiyor. [1914.]

Öte yandan düşme rüyalarının tipik özelliği çoğu kez kaygıdır. Düşme sembolünü hemen her zaman erotik bir kışkırtmaya boyun eğmenin bir yolu olarak kullanan kadınlarda bu rüyaların yorumu zor olmaz. Düşme rüyalarının çocukluk kaynaklarını da henüz tüketmiş değiliz. Hemen her çocuk, şu veya bu zamanda düşmüş ve bunun üzerine yerden kaldırılıp okşanmıştır; ya da gece beşiğinden düşmüş, annesi veya bakıcısı tarafından yatağa alınmıştır. [1909.]

Rüyalarında sık sık yüzen ve dalgaları yararak ilerlemekten büyük haz alan insanlar, kural olarak yataklarını ıslatanlardır ve

1 [Bkz. sf. 720, n. 2.]

2 [Viyana Psikanaliz Derneği'nin bir toplantısında. Bkz. konuya ilişkin makalesi (Federn, 1914, 126).]

rüyalarında uzun zaman önce kaçınmayı öğrendikleri bir hazzı tekrarlamaktadırlar. Yüzme rüyalarının neleri temsil etmek için kolaylıkla kullanıldığını aşağıda birkaç örnekle öğreneceğiz. [1909.]

Yangın rüyalarının yorumu, geceleyin yatağını ıslatmaması için çocuğa "ateşle oynamayı" yasaklayan dadılık yasasını haklı çıkarır. Çünkü bu rüyaların altında da çocukluktaki altını ıslatmaya ilişkin anılar yatmaktadır. "Bir Histeri Olayının Analizinden Kesitler" [1905e, II Kısım, Dora'nın ilk rüyası] başlıklı çalışmamda rüya sahibinin durum tarihçesi bağlamında bu türden bir ateş rüyasının eksiksiz bir analizini ve sentezini vermiş; bu çocukluk malzemesinin erişkin yılların hangi dürtülerini temsil etmek için kullanılabileceğini göstermiştim. [1911.]

Terimi, farklı kişilerin rüyalarında, aynı açık rüya içeriğinin sık sık görülmesi anlamında ele alacak olursak, çok sayıda başka "tipik" rüyadan söz etmek mümkün olacaktır. Örneğin dar sokaklardan geçme, veya bir dizi odanın içinden geçme, —nevrotik kişilerin yatmadan önce önlem aldıkları— hırsızlık, yabani hayvanlar (veya boğa ya da atlar) tarafından kovalanma, bıçakla, kamayla, vb. tehdit edilme —ki bu son iki grup kaygılı insanların rüyalarının açık içeriğinin tipik bir özelliğidir— rüyaları ile daha birçoğu bu grupta anılabilir. Özel olarak bu malzeme üzerinde duran bir inceleme karşılığını verecektir. Ama ben bunun yerine, tipik rüyalar için yaygın bir geçerliliğe sahip olmasa da, iki gözlemimi aktarmak istiyorum. [1909.]

İnsan rüyaların çözümüne daha çok kafa yordukça, erişkinlerin rüyalarının büyük çoğunluğunun cinsel malzemeyle ilgili olduğunu ve erotik arzuları dile getirdiğini kabul etmeye daha çok zorlanıyor. Tek başına açık içeriği dikkate almakla yetinenler (örneğin cinsel rüyalar konulu yazılarında Näcke'nin yaptığı

gibi) değil, sadece rüyaları gerçekten analiz edenler, yani açık içerikten gizli rüya düşüncelerine ulaşmaya çalışanlar bu konuda bir yargıya varabilir. Bunun hiç de şaşırtıcı olmadığını, rüya açıklamamın ilkeleriyle tam bir uygunluk gösterdiğini söylememe izin verin. Başka hiçbir güdü çocukluktan itibaren sayısız bileşeniyle cinsel içgüdü kadar bastırmaya tabi tutulmaz (*Cinsellik Teorisi Üzerine Üç Deneme*, 1905d başlıklı çalışmama bakın); başka hiçbir içgüdüden geriye, uyku durumunda rüya yaratmaya hazır bu kadar çok ve güçlü arzu kalmaz. Rüyaları yorumlarken cinsel komplekslerin anlamını hiçbir zaman unutmamalıyız; ama ayrıca sadece bunlara önem vermek gibi bir abartıdan da elbette kaçınmamız gerekir. [1909.]

Dikkatle yorumlandıkları takdirde birçok rüyanın çift-cinsel olduğunu iddia edebiliriz, çünkü bunların rüya sahibinin eşcinsellik dürtülerinin —yani normal cinsel etkinliklerinin tersi olan dürtülerinin— gerçekleştiği "çoklu yoruma" açık olduklarına kuşku yok. Ama Stekel (1911 [71]) ile Adler'in (1900, vd.) yaptığı gibi *bütün* rüyaların çift-cinsel olarak yorumlanması gerektiğini iddia etmek, bana hem kanıtlanamayacak hem de inandırıcı olmayan ve destekleyemeyeceğim bir genelleştirme gibi geliyor. Özellikle de, kelimenin en geniş anlamıyla erotik olanların dışındaki ihtiyaçları gideren çok sayıda rüya —açlık, susuzluk, kolaylık, vb. rüyaları— bulunduğu gerçeğini göz ardı edemem. "Her rüyanın arkasında ölümün gölgesinin yattığı" (Stekel [1911, 34]) veya "her rüyanın, kadınlık çizgisinden erkeklik çizgisine bir ilerleme" (Adler [1910]) olduğu yolundaki ifadeler de bana rüya yorumunda savunulabileceğin çok ötesine geçiyor gibi geldiğini söyleyeyim. [1911.]

Eleştirmenlerin dur durak bilmeksizin saldırdıkları bütün rüyaların cinsel yorum gerektirdiği iddiası *Rüyaların Yoru-*

mu'nun hiçbir yerinde yoktur. Bu kitabın çeşitli basımlarında bulunmadığı gibi, kitapta dile getirilen diğer görüş açılarıyla da bariz bir çelişki içermektedir. [1919.]

Daha önce [sf. 270] son derece masum rüyaların bile, kaba erotik arzular içerebileceğini göstermiştim; birçok yeni örnekle bunu doğrulayabilirim. Ama *alakasız* gibi görünen ve hiçbir açıdan özgün değerlendirilmeyen birçok rüyanın, analizde şaşmaz bir şekilde ve sık sık beklenmedik türden cinsel bir yapıdaki arzu giderici dürtülere dayandığı da doğrudur. Örneğin aşağıdaki rüyada yorumlanmadan önce cinsel bir arzunun varlığından kim kuşkulanırdı ki? Sahibi rüyayı şöyle anlattı: I*ki görkemli sarayın biraz arkasında kapıları kapalı küçük bir ev vardı. Karım beni bir sokaktan geçirerek küçük eve götürdü ve kapıyı iterek açtı; ben de belli bir eğimle yükselen bir avluya çabucak ve kolayca girdim*. Ne var ki rüyaları tercüme etme konusunda bir parça deneyimi olan kişi, dar yerlerden içeri girmenin ve kapalı kapıları açmanın, en yaygın cinsel semboller arasında olduğunu düşünmekte gecikmeyecek ve bu rüyada *coitus a tergo* (kadın vücudunun iki görkemli kalçası arasından) girişiminin bir temsilini kolayca algılayacaktır. Belli bir eğimle yükselen dar geçit elbette vajinayı temsil ediyor. Rüya sahibinin karısına atfettiği yardım, gerçekte karısını düşündüğü için bu tür girişimlerden kaçındığı sonucuna varmamızı gerektiriyor. Rüya günü, rüya sahibinin evinde yaşamak üzere gelen bir kızın, dikkatini çektiği ve onda bu türden bir yaklaşıma pek itiraz etmeyecekmiş izlenimi bıraktığı anlaşıldı. İki sarayın arasındaki küçük ev, Prag'daki Hradshin'in [kale] bir benzeriydi ve oradan gelen aynı kıza bir göndermeydi. [1909.]

Hastalarımdan birisine, rüya sahibinin kendi annesiyle cinsel ilişkiye girdiği Odipus rüyalarının sıklığı konusunda ısrar ettiğim zaman sık sık şu karşılığı verir: "Böyle bir rüya gördüğümü

hatırlamıyorum." Ama hemen sonra, hastanın tekrar tekrar gördüğü göze batmayan, alakasız bir rüya hatırlanır. Derken analiz, bunun da aslında aynı içeriğe sahip olan bir Odipus rüyası olduğunu gösterir. Rüya sahibinin annesiyle cinsel ilişkisinin yer aldığı örtülü rüyaların, açık olanlardan çok daha fazla olduğunu rahatlıkla söyleyebilirim.[1] [1909.]

1 [1911 *tarihli dipnot*:] Başka bir yerde, bu türden örtülü bir Odipus rüyasının tipik bir örneğini aktarmıştım. [Freud, 1910l; burada bu dipnotun sonuna eklenmiştir.] Ayrıntılı analiziyle başka bir örnek de Otto Rank (1911a) tarafından yayımlanmıştır. [1914 *tarihli ek*:] Göz sembolizminin ağır bastığı diğer bazı örtülü Odipus rüyaları için bkz. Rank (1913). Eder [1913], Ferenczi [1913] ve Reitler [1913a] tarafından kaleme alınan göz rüyaları ve göz sembolizmi konulu diğer makaleler de aynı yerde bulunabilir. Odipus masalındaki ve diğer yerlerdeki kör etme, iğdişe karşılık gelir. [1911 *tarihli ek*:] Aklıma gelmişken, eskiler açık Odipus rüyalarının sembolik yorumunu bilmiyordu. Rank (1910, 534) şöyle yazıyor: "Örneğin Julius Sezar'ın bir rüyasında annesiyle cinsel ilişki kurduğu anlatılır; rüya yorumcuları bunu, dünyayı (toprak anayı) ele geçireceğini gösteren güzel bir kehanet olarak açıklamış. Tarquins'e verilen Roma'nın annesini ilk öpen kişi tarafından fethedileceğini söyleyen kehanet de çok iyi bilinmektedir (*'osculum materi tulerit'*). Bu da Brutus tarafından Toprak Ana'ya bir gönderme olarak yorumlanmıştır. (*'Terram osculo congtigit, scilicet quod ea communis mater omnium mortalium esset.*' ['Bütün ölümlülerin ortak anası olduğunu söyleyerek toprağı öptü.'] Livy, I, 56.)" [1914 *tarihli ek*:] Bu bağlamda Heredotus (VI, 107) tarafından aktarılan Hippias'ın rüyasıyla kıyaslayın: "Perslilere gelince, Pisistratus'un oğlu Hippias onları Marathon'a götürdü. Hippias son gece rüyasında annesiyle yattığını düşündüğü bir rüya gördü; bu rüyayı, Atina'ya dönerek iktidarını tekrar ele geçirmesi ve kendi anavatanında yaşlı bir adam olarak ölmesi gerektiği şeklinde yorumladı." [1911 *tarihli ek*:] Bu mitlerle yorumları, gerçek bir psikolojik içgözlemi su yüzüne çıkarır. Anneleri tarafından tercih edilen veya annelerinin gözdesi olan insanların, yaşamlarında özgün bir özgüven ve sık sık kahramanca özellikler gibi görünen ve gerçek başarı sağlayan şaşmaz bir iyimserlik sergilediklerini buldum. [Freud, "*Dichtung und Wahrheit*'ten bir Çocukluk Anısı" başlıklı makalesinde annesinin gözdesi olan bir insanın yaşamdaki başarısına örnek olarak Goethe olayından söz ediyor (1917b, ÖFD., 15.]

Bazı manzara ve sair mekân rüyalarında rüyada vurgu, daha önce orada bulunmuş olma duygusu üzerinde odaklaşır. (Rüyalarda "*déjà vu*" baş göstermiş olmasının özel bir anlamı vardır.[1] Bu mekânlar değişmez olarak, rüya sahibinin annesinin cinsel organlarıdır; gerçekten de kişinin böylesine bir inançla, daha önce orada olduğunu iddia edebileceği başka bir şey yoktur. [1909.]

Bir keresinde, rüyasında orada daha önce *iki kez* bulunduğu bir evi ziyaret ettiğini gördüğünü anlatan saplantılı bir nevrotik beni şaşkına çevirmişti. Bu hasta, epeyce bir süre önce, altı yaşına ait bir olayı anlatmıştı. Bir keresinde annesinin yatağını

[Freud'un dipnotun başında anılan kısa makalesi (1919l) buraya 1925'te eklenmiştir:]

"ÖRTÜLÜ BİR ODİPUS RÜYASININ TİPİK ÖRNEĞİ: Bir adam gördüğü bir rüyasında, *başka birisinin evlenmek istediği bir hanımla gizli bir ilişkisi vardır. Diğer erkeğin bu ilişkiyi keşfetmesinden ve evlilik önerisinin sonuçsuz kalmasından korkmaktadır. Dolayısıyla adama karşı son derecede şefkatlice davranır, onu kucaklayarak öper*. Bu rüyanın içeriği ile rüya sahibinin yaşamındaki olaylar arasında tek bir temas noktası vardır. Evli bir kadınla *gizli* bir ilişkisi vardır; onun da arkadaşı olan kocanın telaffuz ettiği ikircikli bir söz, bir şeyler farketmiş olabileceği kuşkusuna yol açar. Ama gerçekte rüyada değinilmekten kaçınılan, ancak rüyanın anlaşılmasını sağlayan anahtarı veren başka bir şey daha söz konusudur. Kocanın hayatı organik bir hastalığın tehdidi altındadır. Karısı, adamın ansızın ölme ihtimaline kendini hazırlamıştır; rüya sahibi ise bilinç düzeyinde, kocasının ölümünden sonra genç dulla evlenmeye niyetlenmiştir. Bu dış durum da rüya sahibini Odipus rüyası kümesine sokmuştur. Arzusu, kadını kendine almak için erkeği öldürme yeteneğine sahipti. Rüya bu arzuyu ikiyüzlü bir çarpıtmayla dile getirmiştir. Kadının zaten evli olması yerine, bir başkasının onunla evlenmek istediğini görmüştür, bu da kendi gizli niyetine karşılık gelmektedir; ve kadının kocasına yönelik düşmanlık arzuları, çocuklukta babasıyla olan ilişkisine ilişkin anılarından gelen şefkat gösterilerinin arkasına gizlenmiştir."

1 [Bu son cümle 1914'te eklenmiştir. Genelde "*déjà vu*" olgusu, *Gündelik Yaşamın Psikopatolojisi* adlı çalışmasının XII (D) Bölümünde tartışılmıştır (1910b, ÖFD., 6). Bkz. ayrıca sf. 578.]

paylaştığında bu fırsatı kötüye kullanarak parmağını uyuyan annesinin cinsel organına sokmuş. [1914.]

Sık sık kaygı eşliğinde gelişen ve dar yerlerden geçmek, suyun içinde olmak gibi içeriğe sahip olan çok sayıda rüya, rahim içi yaşama, karında varoluşa ve doğum olgusuna ilişkin fantazilere dayanmaktadır. Aşağıda, hayalinde rahim içinde bulunmanın avantajını kullanarak ebeveynlerinin sevişmesini seyreden genç bir adamın rüyası yer almaktadır.

Semmering Tünelindekine benzer bir penceresi bulunan derin bir kuyudadır. Pencereden ilk önce boş bir manzara görür, ama daha sonra anında ortaya çıkan ve boşluğu dolduran bir görüntü keşfeder. Resimde, bir aletle derinlemesine sürülen bir tarla vardır; sahneye eşlik eden sıkı çalışma düşüncesiyle taze hava ve sürülmüş tarlanın üzerindeki mavi-siyah toprak keseleri hoş bir izlenim bırakır. Derken daha ileri gider ve önünde eğitim konulu açık bir kitap görür... ve kitapta (çocukların) cinsel duygularına epeyce yer verilmiş olmasına şaşırır; bu da ona beni hatırlatır.

Şimdi de size, bir hanım hastamın, tedavide özel bir amaca hizmet eden güzel bir su rüyasını aktaracağım. *Yaz tatili için gittiği ... gölü yakınındaki tesiste solgun ayın yansıdığı karanlık suya dalar.*

Bu türden rüyalar, doğum rüyalarıdır. Bunların yorumu, açık rüyada anlatılan olayı tersine çevirerek sağlanır; dolayısıyla "suya dalmak" yerine "sudan çıkmayı," yani doğmayı koyarız.[1] Fransızca'da "*lune*" ["ay"] kelimesinin argodaki anlamını [yani, "kıç"] hatırlayacak olursak, çocuğun doğduğu mekânı keşfedebiliriz. Dolayısıyla solgun ay, çocukların geldiklerini çabucak tahmin ettikleri beyaz kıçtır. Peki hastanın, tatil yerinde doğma arzusunun anlamı neydi? Bunu ona sorunca tereddütsüz karşılık verdi: "Bu sanki tedavi sayesinde yeniden doğmam gibi bir şey değil mi?" Dolayısıyla rüya, tedavisine tatil yerinde devam

1 [1914 *tarihli dipnot*:] Sudan doğumun mitolojik anlamı için bkz. Rank (1909).

etmem —yani onu orada ziyaret etmem— için bana yapılmış bir davetti. Rüyada belki hastanın anne olma arzusunun da çok ürkek bir ipucu vardır.[1]

Burada yorumuyla birlikte aktaracağım bir diğer doğum rüyası Ernest Jones'un [1910b] bir makalesinden alınmıştır.[2] "*Kadın, deniz kıyısında oturmuş, kendisininmiş gibi gelen* küçük bir oğlanın suyun içinde yürüyüşünü izlemektedir. Çocuk, suya gömülene kadar yürür ve o, sadece çocuğun suya batıp çıkan kafasını görür. Derken sahne, bir otelin kalabalık sal*onuna dönüşür. Kocası onu terk eder ve o, bir yabancıyla sohbete dalar*." Analizde rüyanın ikinci yarısının, kadının kocasından kaçışını ve üçüncü bir kişiyle yakın bir ilişkiye girmesini temsil ettiği ortaya çıkar... Rüyanın ilk kısmı ise oldukça bariz bir doğum fantazisidir. Mitolojide olduğu kadar rüyalarda da çocuğun rahim *suyundan* doğumu yaygın bir çarpıtmayla çocuğun *suya* girişiyle temsil edilir; diğerleri arasında Adonis, Osiris, Musa ve Macchus'un doğumu bunun bilinen örnekleridir. Kafanın suya batıp çıkması hastaya tek hamileliği sırasında yaşadığı canlılık duygusunu hatırlatır. Suya giren oğlan çocuğu düşünmesi, onu sudan çıkardığını, bebek odasına götürdüğünü, yıkayıp giydirdiğini ve evine aldığını hayal etmesine yol açmış.

"Dolayısıyla rüyanın ikinci yarısı, altta yatan gizli içeriğin ilk yarısına ait olan âşığıyla kaçma düşüncelerini temsil etmektedir;

1 [1909 *tarihli dipnot*:] Rahim içi yaşam konusundaki fantazilerin ve bilinçdışı düşüncelerin önemini değerlendirmeyi öğrenmem çok eskilere dayanmaz. Bunlar, birçok insanın diri diri gömülme konusundaki dikkate değer korkularını da açıklar; bunlar ayrıca, doğum öncesi bu esrarengiz yaşamın geleceğe yansıtılmasını temsil eden ölümden sonra yaşama inancının en derin bilinçdışı temelini de sağlar. *Ayrıca doğum eylemi, ilk kaygı yaşantısıdır ve bu nedenle kaygı duygusunun kaynağı, prototipidir.* [Freud bu noktayı çok daha sonra *Ketlemeler, Semptomlar ve Kaygı* (1926, ÖFD., 11] adlı çalışmasının VIII. Bölümü başlarındaki bir pasajda tartışıyor.]

2 [Bu ve bunu izleyen paragraf 1914'te eklenmiştir.]

rüyanın ilk yarısı, gizli içeriğin ikinci yarısına, doğum fantazisine karşılık gelmektedir. Sıralamanın bu şekilde tersine çevrilmesinin yanı sıra, rüyanın her bir yarısında daha başka tersine çevirmeler de olmuştur. İlk yarıda çocuk suya *girer*, derken kafası suya batıp çıkar; altta yatan rüya düşüncelerinde ilk önce canlanma olur, derken çocuk suyu *terk eder* (çifte tersine çevirme). İkinci yarıda kocası onu terk eder; rüya düşüncelerinde o kocasını terk eder."

Abraham (1909, 22), ilk kısıtlanışını yaşayan genç bir kadının gördüğü başka bir doğum rüyasını aktarır. [Hanımın] odasının tabanından bir yerden doğrudan doğruya suya açılan bir su-altı kanalı vardır (örgensel kanal—amniyotik sıvı). Yerdeki gizli geçit kapağını kaldırınca foka çok benzeyen kahverengi kürklü bir yaratık belirir. Bu yaratığın, her zaman anne gibi davrandığı küçük erkek kardeşi olduğu anlaşılır. [1911.]

Rank [1912a] bir dizi rüyaya dayanarak, doğum rüyalarının, idrar yolları uyarımlı rüyalarla aynı sembolizmden yararlandığını göstermiştir. Bu ikinci grupta erotik uyarım, sidik uyarımı olarak temsil edilir; bu rüyalardaki anlam katmanlaşması, bebeklikten itibaren sembolün anlamında gerçekleşen bir değişmeye karşılık gelir. [1914.]

Daha önceki bir bölümde (sf. 334) kesilen bir konuya dönmek için uygun bir noktadayız:[1] uykuyu rahatsız eden organik uyarımların rüyaların oluşumunda oynadığı rol sorunu. Organik uyarımların etkisiyle görülen rüyalar, sadece arzu gidermeye ve kolaylık amacına hizmet etmeye yönelik olağan eğilimi değil, ayrıca sık sık son derecede saydam bir sembolizmi de açıkça sergiler; çünkü uyarım sık sık, *sembolik bir kılık altında bir rüyaya yoluyla bununla başa çıkmaya yönelik boşuna bir çabadan sonra*, rüya sahibini uyandırır. Bu, boşalma veya orgazm rüyaları için

1 [Bu ve bunu izleyen paragraflar 1919 tarihlidir.]

olduğu kadar işeme veya hacet giderme ihtiyacının etkisiyle görülen rüyalar için de geçerlidir. "Boşalma rüyalarının özgün yapısı bizi, zaten tipik oldukları bilinen ama şiddetli tartışmalara konu olan bazı cinsel sembolleri su yüzüne çıkaracak bir konuma getirmekle kalmaz; ayrıca, rüyalardaki görünüşte masum olan bazı ortamların da kaba cinsel sahnelerin sembolik bir giriş taksiminden öte bir şey olmadığını anlamamızı da mümkün kılar. Kural olarak bu kaba cinsel sahneler nispeten ender görülen boşalma rüyalarında açık seçik temsil edilir, buna karşılık bunlar sık sık, uyuyan kişiyi uyandırmak gibi aynı sonuca yol açan kaygı rüyalarına dönüşür." [Rank, age., 55.]

Idrar yolları uyarımlı rüyalardaki sembolizm özellikle şeffaftır ve eski çağlardan beri bilinir. Hipokrat, çeşme ve su kaynağı rüyalarının, böbrek rahatsızlığının işareti olduğu görüşünü dile getirmiştir (Havelock ellis [1911, 164]). Scherner [1861, 189] idrar yolları uyarımlı sembolizmin çokluğunu inceleyerek şunu savunur: "dikkate değer şiddette her idrar yolları uyarımı değişmez olarak, cinsel bölgelerin uyarır ve bu bölgelerin sembolik temsillerine dönüşür... Idrar yolları uyarımlı rüyalar çoğu kez aynı zamanda cinsel rüyaların temsilcileridir de." [Age., 192.]

Burada uyarım rüyalarındaki sembol katmanlaşması konulu makalesindeki tartışmasını [Rank, 1912a] izlediğim Otto Rank, sidik uyarımlı çok sayıda rüyanın, aslında ilk önce çocuksu idrar yolları erotizmi biçiminde gerilemeci bir doyum arayan *cinsel* bir uyarımdan kaynaklanma ihtimalinin çok yüksek olduğunu göstermiştir. [Age., 78.] Sidik uyarımının uyanmayla ve mesanenin boşaltılmasıyla sonuçlandığı, ama buna rağmen rüyanın devam ettiği ve ihtiyacın açık seçik erotik bir sahneyle dile getirildiği olaylar özellikle aydınlatıcıdır.[1]

1 [1919 *tarihli dipnot*:] "Çocuksu özellikleriyle mesane rüyalarında görülen

Benzer bir şekilde bağırsak uyarımlı rüyalar da içerdikleri sembolizme ışık tutar; aynı zamanda da sosyal antropolojinin sağladığı yığınla kanıtla da desteklendiği üzere altın ile dışkı arasındaki bağlantıyı doğrular. (Bkz. Freud, 1908b; Rank, 1912a; Dattner, 1913; ve Reik, 1915.) "Örneğin bağırsak rahatsızlığından ötürü tıbbi tedavi gören bir kadın rüyasında birisinin, taşradaki bir dış tuvalete benzeyen küçük, ahşap bir kulübenin yakınlarına hazine gömdüğünü görür. Rüyanın ikinci kısmında, altını kirleten küçük kızının poposunu siler." [Rank, 1912a, 55.]

Kurtarma rüyaları, doğum rüyalarıyla ilişkilidir. Kadınların rüyalarında kurtarma, özellikle de sudan kurtarma, doğum yapmakla aynı anlama gelir; ama rüyayı görenin erkek olması halinde bu anlam değişir.[1] [1911.]

Bazı insanların yatmadan önce korktukları ve bazen kurbanlarını uyuduktan sonra kovalayan eşkıya, hırsız ve hayaletler de aynı çocukluk anısından kaynaklanır. Bunlar, yatağı ıslatmalarını engellemek için çocukları yataktan kaldıran, ya da uykuda ellerini koydukları yerden emin olmak için çarşafları kaldıran gece ziyaretçileridir. Bu kaygı rüyalarından bazılarının analizi, bu gece ziyaretçilerini daha kesin olarak belirlememi mümkün kılmıştır. Her olayda hırsızlar, uyuyan kişinin babasına, buna karşılık hayaletler de beyaz gecelikli kadın figürlere karşılık gelmektedir. [1909.]

---

aynı sembolizm, 'bugünkü' özellikleriyle bariz bir cinsel anlamla ortaya çıkar: Su = sidik = semen = amniyotik sıvı; gemi = 'pompa gemisi' (işemek) = rahim (kutu); ıslanmak = yatağı ıslatmak = cinsel ilişki = hamilelik; yüzmek = dolu mesane = doğmamış çocuğun yuvası; yağmur = işemek = bereket sembolü; seyahat etmek (hareket etmek, dışarı çıkmak) = yataktan çıkmak = cinsel ilişki (balayı); işeme= boşalma." (Rank, 1912a, 95.)

1 [1911 *tarihli dipnot*:] Pfister (1909) bu türden bir rüya aktarmıştır. Kurtarmanın sembolik anlamı için bkz. Freud (1910d) ve Freud (1910h) [ÖFD., 8.] [1914 *tarihli ek*:] Bkz. ayrıca Rank (1911b) ve Reik (1911). [1919 *tarihli ek*:] Ayrıca bkz. Rank (1914c).

(F)
BAZI ÖRNEKLER: RÜYALARDAKİ HESAPLAMALAR VE KONUŞMALAR[1]

Rüyaların oluşumunu düzenleyen etkenlerden dördüncüsünü yerli yerine oturtmadan önce, kendi koleksiyonumdan birkaç örnek vermeyi öneriyorum. Bunlar, kısmen bildiğimiz üç etken arasındaki etkileşimi aydınlatmaya, kısmen de şu ana kadar desteksiz kalan varsayımları doğrulayıcı kanıt sağlamaya veya bunlardan kaçınılmaz olarak çıkan bazı sonuçları göstermeye yarayacaktır. Rüya çalışmasını açıklarken, bulgularımı örneklerle desteklemekte büyük zorluklar yaşadım. Belli önermeleri destekleyen örnekler, sadece bir bütün olarak rüyanın yorumu bağlamında ele alındığı zaman inandırıcı olmaktadır. Bunlar, bağlamdan koparılmaları halinde değerini kaybedecek-

1 [E Kısmında olduğu gibi, bu kısmın da ilk yarısının büyük bir bölümü cilde sonraki basımlarda eklenmiştir. Her paragrafın ilk ekleniş tarihi de buna uygun olarak paragraf sonunda köşeli parantezle belirtilecektir. Bu kısmın ikinci yarısı ilk basımdan itibaren vardır. Diğer bir rüya analizi örnekleri koleksiyonu, Freud'un *Psikanalize Giriş Dersleri*'nin 12. Bölümünde bulunabilir (ÖFD., 1).]

tir; öte yandan yüzeyin biraz da olsa altına inen bir rüya yorumu kısa sürede öylesine hacimli bir iş olur ki, bununla örneklenmesi amaçlanan düşünce zincirinin izini kaybederiz. Aşağıda aralarındaki tek ortak nokta bu bölümün önceki kısımlarının içeriğiyle ilişkileri olan her türden şeyi uç uca eklemem halinde, bunun nedeni bu teknik zorluk olacaktır. [1900]

Rüyalardaki bir dizi özgün veya kuraldışı temsil modu örneğiyle başlayacağım.

Bir hanım şu rüyayı görmüştü: H*izmetçi kız, sanki cam siliyormuş gibi bir merdivenin üzerinde durmaktadır ve yanında bir şempanze ile bir de goril-kedi* (daha sonra bunu bir *Ankara kedisi* olarak düzeltmiştir) *vardır. Hizmetçi hayvanları rüyayı gören hanımın üstüne salar; şempanze hanımın üstüne tırmanır, bu da ona çok tiksindirici gelir*. Bu rüya, son derece basit bir yolla amacına ulaşmıştır: Rüya, konuşma dilindeki bir figürü alıp, sözel yapısında net olarak temsil etmiştir. "Maymun" ve hayvan adları genelde küfür olarak kullanılır; rüyadaki durum ise "küfür savurmaktan" başka bir anlama gelmez. Aşağıdaki rüya örneklerimizde, rüya çalışması sırasında bu basit yöntemin kullanıldığı diğer bir dizi örnekle karşılaşacağız. [1900.]

Başka bir rüyada buna çok yakın bir yöntem benimsenmişti. *Bir kadının, oldukça bariz bir biçimde çarpık kafalı bir çocuğu vardır. Rüyayı gören kişi, çocuğun rahimdeki konumu yüzünden öyle büyüdüğünü duymuştur. Doktor, sıkıştırma yoluyla kafatasının daha iyi bir şekil alabileceğini, ama bunun çocuğun beynine zarar vereceğini söyler. Kadın, çocuk erkek olduğu için ona daha az zarar vereceğini düşünür*. Bu rüya, tedavide rüyayı gören kişiye verilen açıklamaların seyri içinde karşılaştığı soyut "çocuklar üzerindeki izlenim" kavramının plastik [esnek] bir temsilini içermektedir. [1900.]

Aşağıdaki olayda rüya çalışması biraz farklı bir yöntem kullanmıştır. Rüya, Graz yakınlarındaki Hilmeteich'e[1] yapılan bir geziyle ilgilidir. *Dışarıda hava ürkütücüdür. Duvarlarından su sızan, yatak çarşafları rutubet çeken virane bir otel vardır*. (Rüyanın son kısmı burada aktardığımdan daha dolaylı anlatılmıştır.) Rüyanın anlamı "yüzeysel"dir. Rüya düşüncelerinde bulunan bu soyut fikir, ilk önce esnetilerek "taşma," "üstünden akma," veya "sıvı" gibi biçimlere sokulmuş, daha sonra da benzeri bir dizi görsel malzemeyle —dışarıdaki su, duvarın içindeki su, çarşafların rutubetindeki su— temsil edilmiştir; her şey akmakta veya "taşmaktadır." [1900.]

Rüyalardaki temsil açısından kelimelerin seslerinin, hecelenmelerinden çok daha önemli olduğunu görmek bizi şaşırtmaz, özellikle kafiyeli şiirlerde de aynı kuralın geçerli olduğunu düşünecek olursak. Rank (1910, 482), bir genç kızın, rüyasını ayrıntılarıyla kaydetmiş ve tam olarak analiz etmiştir. Genç kız rüyasında, bereketli tarlaların içinden geçerken arpa ve buğday başaklarını ["Ähren"] kestiğini görür. Aynı yaşlarda bir arkadaşı ona doğru gelir, ama kız onunla karşılaşmamaya çalışır. Analiz rüyanın bir öpücükle —"onurlu bir öpücükle" ["*Kuss in Ehren*" "onuruna öpücük" anlamına gelir ve "Ähren" ile aynı şekilde telaffuz edilir].[2] Rüyada, mısır koçanı gibi sökülmek yerine kesilmesi gereken "Ähren" ["başaklar"], "*Ehren*" ile kaynaşarak diğer bir dizi [gizli] düşünceyi temsil etmiştir.

Öte yandan diğer olaylarda linguistik evrim seyri, rüyaların işini oldukça kolaylaştırmıştır. Çünkü dilde, başlangıçta görsel

1 [Kasaba yakınlarındaki bir su kaynağı.]

2 [Bir Alman özdeyişine gönderme yapılıyor: "*Einen Kuss in Ehren kann niemand verwehren*" ("Onurlu bir öpücüğü kimse reddedemez"). Rüyayı gören kız gerçek yaşamda bir mısır tarlasından geçerken birisi onu öpmüştür.]

ve somut bir anlama sahipken bugün renksiz, soyut bir anlamda kullanılan çok sayıda kelime vardır. Rüyanın yapması gereken tek şey, bu kelimelere eski, tam anlamlarını vermek veya gelişmelerindeki daha eski bir evreye dönmektir. Örneğin birisi rüyasında kardeşinin bir *Kasten*'de ["kutuda, sandıkta"] olduğunu görür. Yorum sırasında *Kasten'* yerine *Schrank* ["dolap," ayrıca soyut anlamda "engel," "kısıtlama" anlamında kullanılır] konur. Rüya düşüncesi, rüyayı gören kişinin yerine bu kardeşin kendi kendini kısıtlaması ["*sich einschränken*"] gerektiği anlamına gelir.[1] [1909.]

Başka birisi rüyasında alışılmadık ölçüde *geniş bir görüş açı*sına sahip bir dağın tepesine tırmanır. Burada adam kendini *uzak* Doğu ilişkileri konulu *coğrafi bir araştırmanın* editörü olarak görür. [1911.]

Der Grüne Heinrich'te[2] atılgan bir atın, her bir tanesi "tatlı badem, kuru üzüm ve ...kırmızı ipeğe sarılıp domuz kılıyla bağlanmış geçer akçe olan yulafla dolu güzel bir tarlada gezindiği" bir rüya anlatılır. Yazar (veya rüyayı gören kişi) bu rüya resmini dolaysız yorumlar: At, gıdıklandığını hisseder ve "Der Hafer sticht mich!"[3] der. [1914.]

Henzen'e [1890] göre eski Norveç hikâyelerinde kelime oyunları ve ifade değişiklikleri içeren rüyalara özellikle sık rastlanırmış; bu hikâyelerde bir ikirciklik veya kelime oyunu içermeyen bir rüyaya pek rastlanmazmış. [1914.]

Bu temsil tarzlarını toplayıp altta yatan kurallarına göre sınıflandırmak başlı başına bir iş olacaktır. [1909] Bu temsillerden

1 [Bu ve bunu izleyen rüya ayrıca *Giriş Dersleri*'nin 7. ve 8. derslerinde de anlatılmıştır.

2 [Gottfried Keller'in romanındaki IV. Kısım, 6. Bölümde.]

3 [Kelimesi kelimesine "Yulaflar bana batıyor," ancak mecazi anlamda "Zenginlik beni şımarttı."]

bazıları nükteler olarak tanımlanabilir ve kişide rüyayı görenin yardımı olmaksızın hiçbir zaman anlaşılamayacağı izlenimi bırakır. [1911.]

(1) Bir adam rüyasında *kendisine birisinin adının sorulduğ*unu, ama bu isim hakkında düşünemediğini görmüş. Kendisi rüyayı, bunun "böyle bir şeyi asla rüyasında bile görmeyeceği" anlamına geldiğini söyleyerek açıkladı. [1911]

(2)[1] Bir hanım hastam, içinde *bütün insanların özellikle iri* olduğu bir rüyasını anlatmıştı. "Bu da," diye devam etmişti, "rüyanın çocukluğumdaki olaylarla ilgili olması gerektiği anlamına gelir, çünkü o yaşlarda bütün erişkinler bana elbette olağandışı ölçüde iri gözüküyordu." Bu rüyanın içeriğinde kendisi yoktu. Rüyanın çocuklukla ilgili olması bir başka yoldan daha, yani zamanın mekâna dönüştürülmesiyle de dile getirilebilir. İnsanlar ve sahneler sanki çok uzaktaymış, uzunca bir yolun öteki ucundaymış gibi, ya da dürbünün ters ucundan bakılıyormuş gibi gözükür. [1911.]

(3) Genelde ince nükteli olmasına rağmen iş yaşamında soyut ve belirsiz ifadeler kullanma eğilimi gösteren bir adam bir keresinde rüyasında *tam tren geldiği sırada istasyona ulaştığını görür. O anda trenin durmasına rağmen peron trene doğru hareket eder*. Bu, gerçeğin absürd bir tersine çevrilmesidir. Bu ayrıntı, rüya içeriğinde başka bir tersine çevirme beklememiz gerektiğinin göstergesinden başka bir şey değildir. Rüyanın analizi hastanın, kafaları üstüne durup elleriyle yürüyen insan resimlerinin bulunduğu bazı resimli kitapları hatırlamasına yol açmıştı.

(4) Aynı kişi bir başka seferinde neredeyse resim dili tekniğine benzer kısa bir rüya anlatmıştı. Rüyasında, *amcasının onu bir*

1 [Bu ve bunu izleyen iki örnek ilk önce "Rüyaların Yorumuna Ek" başlıklı kısa bir makalede yayımlanmıştır (Freud, 1911a).]

otomobilin içinde öptüğünü görmüş. Rüyayı, aslâ tahmin edemeyeceğim bir tarzda kendi başına yorumladı: Rüyanın oto-erotizm anlamına geldiğini söyledi. Bu rüyanın içeriği uyanık yaşamda bir nükte olabilirdi.[1] [1911.]

(5) Bir adam rüyasında *bir kadını yatağın arkasından çekti*ğini görmüş. Bu, kadını tercih ettiği anlamına geliyordu.[2] [1914.]

(6) Bir adam rüyasında İmparatorun karşısındaki masada oturan bir memur olduğunu görmüş. Bu, babasına karşı geldiği anlamını taşıyordu. [1914]

(7) Bir adam rüyasında birisinin kırık bacağını tedavi ettiğini görmüş. Analiz, kırılan kemiğin ["Knochenbruch"] yıkılan bir evliliğe ["Ehebruch," doğru anlamıyla "zinaya"] karşılık geldiğini gösterdi.[3]

(8) Rüyalardaki günün saati sık sık, kişinin çocukluğunun belli bir dönemindeki yaşını temsil eder. Örneğin bir rüyada "sabah saat beşi çeyrek geçe," beş yaş ve üç aya karşılık geliyordu; ki bu da anlamlıydı çünkü rüyayı gören kişinin o yaştayken bir kardeşi olmuştu. [1914.]

(9) İşte size rüyada yaşı temsil etmenin bir başka yöntemi daha. Bir kadın rüyasında *aralarında on beş ay fark olan iki küçük kızla birlikte yürüdüğünü* görmüş. Buna uygun bir tanıdıkları olduğunu hatırlayamadı. Rüyayı kendisi yorumlayarak, her iki çocuğun da kendisini temsil ettiğini ve rüyanın ona çocukluğundaki iki travmatik olayın arasında tam da bu kadar bir zaman

1 [Bu rüya Freud'un *Giriş Dersleri*'nin (1916-17, ÖFD., 1) 15. Dersinde biraz farklı terimlerle anlatılmıştır.]

2 [Burada bağlantı sadece Almanca "çekme" ("*hervorziehen*") ile "tercih etme" ("*vorziehen*") arasındaki sözel benzerliğe dayanıyor. Mevcut örneklerden 5, 6, 8 ve 9. rüyalar ilk kez Freud'un 1913h tarihli çalışmasında yayımlanmıştır.]

3 [Bu örneğe *Giriş Dersleri*'nin 11. dersinde de değinilmiştir. Orada bir dipnotta bu yorumu doğrulayan "semptomatik bir eylem" anlatılmıştır.]

bulunduğunu söyledi. Birisi üç buçuk yaşındayken, diğeri ise o olaydan on beş ay sonra olmuş. [1914.]

(10) Psikanalitik tedavi gören bir insanın rüyasında sık sık bunu görmesi ve tedavinin yol açtığı birçok düşünceyi ve beklentiyi rüyalarında dile getirmesi şaşırtıcı değildir. Bunu temsil etmek için sık sık seçilen sahne genellikle, çağdaş ve karmaşık bir araç olan otomobille yolculuktur. Böylece hasta otomobilin hızını ironik yorumları dile getirmek için kullanır. (Kişinin uyanık düşüncelerindeki bir unsur olan "bilinçdışının" rüyada temsil edilmesi gerektiği zaman, bunun yerini uygun bir sembol olan denizaltı bölgeleri alır.) Analitik tedaviye herhangi bir atıf *olmaksızın* ortaya çıkmaları halinde bunlar ,kadın vücudunu veya karnı temsil eder. Rüyalarda "aşağısı" sık sık cinsel organlarla ilgili olurken, tersine "yukarısı" yüzle, ağızla veya memeyle ilgilidir. Rüya çalışması, ister kendindeki, ister başkalarındaki olsun, kişinin korktuğu tutkulu dürtüleri temsil etmek için kural olarak vahşi hayvanları kullanır. (Dolayısıyla vahşi hayvanların, bu tutkulara sahip olan insanları temsil etmesi için küçük bir yerdeğiştirme yeterli olur. Buradan, korkulan babanın yırtıcı bir hayvanla, bir köpekle veya yabani bir atla temsil edildiği — bu, totemizmi çağrıştıran bir temsil şeklidir— olaylara gitmek için çok fazla mesafe katetmemiz gerekmez.)[1] Egonun korktuğu ve bastırma yoluyla mücadeleye giriştiği bir güç olan libidonun vahşi hayvanlarla temsil edildiği söylenebilirdi. Sık sık, rüyayı görenin kendi nevrozunu, "hasta kişiliğini" kendinden ayırıp bağımsız bir insanmış gibi temsil ettiği de olur. [1919.]

(11) İşte size Hanns Sachs (1911) tarafından aktarılan bir rüyA: "Freud'un *Rüyaların Yorumu* adlı kitabından, rüya çalışmasının sözel ifadeleri duyusal bir şekle sokmak için farklı

1 [Bkz. Freud, *Totem ve Tabu* (1912-13, ÖFD., *Dinin Kökenleri* adlı 14. Ciltte).]

yöntemlerden yararlandığını biliyoruz. Örneğin temsil edilmesi gereken ifadenin ikircikli olması halinde rüya çalışması bu ikircikliği dönüş noktası olarak kullanabilir: Kelimenin anlamlarından birisi rüya düşüncelerindeyken, diğeri açık rüyaya sokulabilir. Temsil amacıyla önceki günün uygun izlenimlerinden dahice yararlanılan aşağıdaki kısa rüyada olan şey budur. 'Rüya günü' üşütmüştüm, dolayısıyla o akşam, yapabilirsem gece boyunca yataktan çıkmamaya özen göstermeye karar vermiştim. Rüyamda ise sadece gün boyunca yaptığım şeye devam ediyor gibiydim. Gazete küpürlerini bir albüme yapıştırmakla meşguldüm ve her bir küpürü ait olduğu yere koymak için elimden geleni yapmıştım. Rüyamda, *albüme bir küpür yapıştırmaya çalışıyordum, ama sayfaya uymuyordu ['er geht aber nicht auf die Seite'], bu da bana acı veriyordu*. Uyandım ve rüyadaki acının, içimdeki bir ağrı olarak varlığını sürdürdüğünü farkettim ve yatağa girmeden önce verdiğim karardan caymaya zorlandım. Görevi uykumun bekçiliğini yapmak olan rüyam, *'er geht aber nicht auf die Seite'* ['ama tuvalete gitmiyor'] gibi ikircikli [çift anlamlı] bir ifadenin sağladığı plastik temsil yoluyla bana yatakta kalma arzumun gerçekleştiği yanılsamasını vermişti." [1914.]

Rüya çalışmasının, rüya düşüncelerine görsel bir temsil kazandırma amacıyla ulaşabildiği her yöntemden yararlandığını söyleyebiliriz; uyanık eleştirinin bunları makul veya yanlış değerlendirmesi de farketmez. Bu da rüya yorumu konusunda sadece *kulaktan dolma* şeyler bilen, ama bunu hiç uygulamayan herkesin rüya çalışmasına kuşku ve aşağılamayla bakmasına fırsat verir. Stekel'in *Die Sprache des Traumes* (1911) adlı kitabı bu türden örnekler açısından özellikle zengindir. Ancak yazarın eleştirel yargıdan yoksun olması ve tekniğinin tarafsız kafalarda bile kuşku yaratan keyfiliği nedeniyle bu kitaptan örnek aktarmaktan kaçındım. [1919]

(12) [1914] Aşağıdaki örnekler V. Tausk'un (1914), rüyalarda giysilerin ve renklerin kullanılması konulu bir makalesinden alınmıştır.

(*a*) A., rüyasında *eski dadısını kalçalarına sıkıca oturan siyah, parlak ["Lüster"] bir giysiyle görmüş*. Bu, dadının şehvetli ["*lüstern*"] olduğu şeklinde açıklanmıştır.

(*b*) C., rüyasında *... yolunda beyaz ışığın altında beyaz bir bluz giymiş olan bir kız görmüş*. Rüyayı gören kişi Bayan White ["Beyaz"] ile ilk kez bu yolda yakın ilişkiye girmiştir.

(*c*) Bayan D., rüyasında *sekiz yaşındaki Viyanalı aktör Blasel'in bir sofada tam zırhlı ["in voller Rüstung"] olarak yattığını görmüş. Aktör masaların, sandalyelerin üzerine sıçramakta, kılıcını çekmekte ve sanki hayali bir düşmanla dö*vüşüyormuş gibi kılıcını havada sallamaktadır. Yorum: Rüyayı gören hanım, uzun süren bir böbrek ["*Blase*"] hastalığı çekmektedir. Analizi için bir sofaya uzanmıştır; aynaya bakınca kendi kendine, yaşına ve hastalığına rağmen hâlâ sağlıklı ["*rüstig*"] gözüktüğünü düşünür.

(13) [1919] RÜYADAKİ "BÜYÜK BİR BAŞARI." Bir adam rüyasında *kendisini yatakta yatan hamile bir kadın olarak görmüş. Durumu çok rahatsız edici bulmuş ve '... tercih ederdim' diye bağırmış*. (Analiz sırasında bir hemşirenin adını hatırladıktan sonra bu cümleyi "testislerimin ezilmesini" olarak tamamlamıştır.) *Yatağın arkasında, alt kenarı tahta şeritle gerginleştirilen bir harita varmış. İki ucundan tutarak tahta şeridi koparmış. Tahta, ortadan ikiye ayrılmak yerine boylamasına bölünmüş. Bu hareketi onu rahatlattığı gibi doğuma da yardımcı olmuş*.

Yardıma gerek kalmaksızın, şeridi ["*Leiste*"] koparmasını büyük bir başarı ["*Leistung*"] olarak yorumlar. Kendini kendi kadınsı tutumundan koparark (tedavideki) rahatsız edici durumundan kaçmaktadır... Ortadan ikiye ayrılmak yerine boy-

lamasına bölünen tahta şerit gibi absürd bir ayrıntı ise şöyle açıklanır: Rüyayı gören kişi, bu ikiye katlama ve yok etme birleşiminin, iğdişe bir atıf olduğunu hatırlar. Rüyalarda iğdiş sık sık, antitetik bir arzunun baş eğmeyen bir ifadesi olarak iki penis sembolünün varlığıyla temsil edilir. Aklıma gelmişken "*Leiste*" ["kasık"], vücudun cinsel organlara yakın bir kısmıdır. Söz konusu kişi, rüya yorumunu, kadınsı bir tutum benimsemesine yol açan iğdiş tehdidinden kurtulmasının daha iyi olacağı anlamına geldiğini söyleyerek tamamlar.[1]

(14) [1919] Fransızca sürdürdüğüm bir analizde yorumlamam için anlatılan bir rüyada hastam beni bir fil olarak görmüştü. Doğal olarak hastaya neden bir fil olarak temsil edildiğimi sordum. "*Vous me trompez*" ["beni kandırıyorsunuz"] diye cevap verdi ("*trompe*" = "fil hortumu").

Rüya çalışması sık sık, özel isimler gibi son derece dayanıklı malzemeleri, dolambaçlı çağrışımlardan zorlama bir şekilde yararlanarak temsil etmeyi başarabilir. Rüyalarımdan birisinde *yaşlı Brücke bana bir kesip biçme işi vermişti; ...gümüş kağıda benzer bir şey yakalamıştım*. (Bu rüyaya daha sonra döneceğim.) Zorlukla da olsa buna yaptığım çağrışım "stanniol" olmuştu.[2] Derken balığın sinir sistemi üzerine doktora tezi yazan ve gençliğimde hayranlık duyduğum Stannius'un adını düşündüğümü hatırladım. Aslında öğretmenimin [Brücke] bana verdiği ilk bilimsel görev, Ammocoetes adında bir balığın sinir sistemiyle ilgiliydi [Freud, 1877a]. Resimli bir bilmecede bu balığın adından yararlanmak açıkça imkânsızdı. [1900.]

1 [Bu örnek ilk kez daha ayrıntılı olarak ayrı bir makalede yayımlanmıştır (1914c).]

2 [Gümüş kâğıt = kalay levha; stanniol ise kalayın (stannium) bir türevidir.]

Bu noktada, bir çocuk tarafından görüldüğü ve analitik açıdan kolayca açıklanabildiği için dikkate değer olan son derecede özgün bir rüyayı anlatmaktan kendimi alıkoyamıyorum. "Çocukken sık sık gördüğüm bir rüyayı hatırlıyorum," dedi bir hanım. "Rüyamda, *Tanrının başında yana yatık kâğıt bir şapka olduğunu görüyordum*. Sık sık, diğer çocukların tabaklarına bakmamı, yemeklerinin ne kadar çok olduğunu görmemi önlemek için yemeklerde böyle bir şapka giymeyi alışkanlık edinmiştim. Tanrının her şeyi bildiği söylendiği için, rüyam benim de her şeyi bildiğim —kafama şapka konmuş olsa bile— anlamına geliyordu." [1909.]

Rüyalarda görülen sayıları ve hesaplamaları incelediğimiz zaman, rüya çalışmasının doğasını ve bunun malzemesini, yani rüya düşüncelerini kullanış tarzı açıklık kazanacaktır. Ayrıca rüyalardaki sayılar, batıl bir inanca dayanarak gelecek açısından özellikle önemli olarak değerlendirilir.[1] Dolayısıyla koleksiyonumdan bu türden birkaç örnek seçeceğim.

I

Tedavisi noktalanmadan kısa bir süre önce bir hanımın gördüğü rüyadan alıntı: B*ir şeyin parasını ödeyecektir. Kızı onun çantasından 3 florin 65 kreuzer alır. Hanım kızına şöyle der: "Ne yapıyorsun? Fiyatı sadece 21 kreuzer*." Bu rüyayı gören hanım hakkında bildiklerim nedeniyle onun başkaca bir açıklama yapmasına gerek kalmadan bu rüya kırıntısını anlayabilmiştim. Hanım yurtdışından gelmişti ve kızı Viyana'da okuyordu. Tedavisine kızı Viyana'da kaldığı sürece devam edebilecek bir durumday-

1 [Freud, sayılarla ilgili batıl tutumu *Gündelik Yaşamın Psikopatolojisi* (1901b, ÖFD., 6) adlı eserinin XII. Bölümünde ve "Esrarengiz" (1919h, ÖFD., 15) başlıklı makalesinde tartışmıştır.]

dı. Kızın okulu üç hafta içinde tatile girecekti, bu da hanımın tedavisinin sonu anlamına geliyordu. Rüyadan önceki gün okul müdiresi ona kızını bir yıl daha o okula verip veremeyeceğini sormuş. B öneri üzerine, bu durumda tedavisine devam edebileceğini düşündüğü açık. Rüya bununla ilgiliydi. Bir yıl 365 gün demekti. Hem dönemin, hem de tedavisinin sonuna üç hafta, yani 21 gün kalmıştı (ama gerçek tedavi süresi bundan da azdı). Rüya düşüncelerinde zaman dilimlerine karşılık gelen sayılar rüyanın kendisinde para miktarlarıyla ilişkilenmişti; ama rüyanın daha derin bir anlamı da vardı, çünkü "zaman para demekti." 365 kreuzer, 3 florin ve 65 kreuzer eder; rüyadaki miktarın küçüklüğünün, bir arzu gidermenin sonucu olduğu açıktı. Rüyayı gören hanımın arzusu, hem tedavisinin hem de okulun yıllık aidatını azaltmaktı.

II

Başka bir rüyadaki sayılar daha karmaşık bir durum içeriyordu. Henüz genç olmasına rağmen, birkaç yıldır evli olan bir hanım, neredeyse akranı olan Elise L. adında bir tanıdığının yeni nişanlandığını duyduktan sonra şu rüyayı görür: *Kocasıyla tiyatrodadır. Salonun bir tarafı tamamen boştur. Kocası ona Elise L.'nin ve nişanlısının da tiyatroya gelmek istediğini, ama ancak üçüncü sınıf bilet –1 florin 50 kreuzer'e 3 bilet– alabilecek durumda olduklarını ve elbette salonun bu kısmından bilet alamadıklarını anlatır. Yapmaları halinde bunun kimseye zararı olmayacağını düşünür.*

1 florin 50 kreuzer'in kaynağı nedir? Bu, önceki günün aslında alakasız bir olayından kaynaklanmıştır. Görümcesi, kocasından 150 florin almış ve bir parça mücevher alarak bu paradan kurtulmakta acele etmiş. 150 florin'in, 1 florin 50 kreuzer'in *yüz* katı olduğuna dikkat edin. Üç tiyatro biletindeki üç rakamı nere-

den geliyor? Buradaki tek bağlantı, yeni nişanlanan arkadaşının yaşça ondan sadece üç ay küçük olmasıdır. Boş koltukların anlamı keşfedilince rüyanın çözümüne ulaşıldı. Kocasına, onunla dalga geçmesi için iyi bir fırsat sağlayan küçük bir olaya dolaysız bir gönderme vardı. Gelecek hafta sahnelenecek olan oyunlardan birisine gitmeyi planlamış ve biletleri birkaç gün öncesinden alma zahmetine katlanmış, bu nedenle rezervasyon ücreti ödemek zorunda kalmış. Tiyatroya gittiklerinde salonun yarısının boş olduğunu görmüş. *Bu kadar acele etmesine gerek yokmuş.*

Rüyanın yerine rüya düşüncelerini koymama izin verin. "Bu kadar erken evlenmek *saçmaydı. Bu kadar acele etmeme gerek yoktu*. Elise L. örneğinden, sonunda bir koca bulabileceğimi görüyorum. Gerçekten de, birazcık *bekleyebilseydim*" (görümcesinin *acele etmesinin* tersine) "*yüz kat* daha iyisini" (*bir hazine*) "alırdım. Param" (veya drahomam) "onun gibi üç erkek satın alırdı."

Sayıların anlam ve bağlamının, bu rüyada öncekinden çok daha büyük ölçüde değişikliğe uğradığı görülecektir. Burada değiştirme ve çarpıtma süreçleri daha ileri gitmiştir; bu da bu olayda rüya düşüncelerinin, temsil yeteneği kazanabilmeden önce büyük bir ruhsal direnci kırmak zorunda kalmasıyla açıklanır. Rüyada *iki* kişi için üç koltuğun tutulması gibi bir saçmalık ögesinin bulunduğunu da göz ardı edemeyiz. Rüya içeriğindeki bu saçma ayrıntının, rüya düşüncelerindeki en yoğun vurgulanan ögeyi, yani "bu kadar erken evlenmek *saçmaydı*" düşüncesini temsil etmeyi amaçladığına dikkati çekerek, rüyalardaki saçmalık [anlamsızlık] tartışmama şimdiden bir gönderme yapacağım [Bl. VI (G)]. Rüyada yer alması gereken saçmalık, kendisi de kıyaslanan iki insan arasındaki nesnel olmayan bir ayrım noktasından —yaşları arasındaki 3 aylık farktan— kaynaklanan 3 sayısıyla sağlanmıştır. Gerçek 150 florin'in rüyada 1 florin 50 kreuzer'e

indirilmesi, rüyayı gören hanımın bastırılan düşüncelerinde kocasına (veya hazineye) verilen *düşük de*ğeri temsil eder.[1]

III

Şimdi vereceğimiz örnek, rüyalarda kullanılan ve bu rüyaları gözden düşüren hesaplama yöntemlerini sergiler. Bir adam şu rüyayı görür: B*'lerde* —daha önce tanıdığı bir aile— *bir sandalyede oturmaktadır ve onlara şöyle der: "Mali'yi almama izin vermemeniz büyük bir hata." Kıza, "Kaç yaşındasın?" diye sorarak devam eder. "1882'de doğdum," diye cevap verir kız. "Oh, yani 28 yaşındasın."*

Rüya 1898 yılında görüldüğü için, bunun bir hesap hatası olduğu açıktır; ve rüyayı gören adamın toplama yapma konusundaki yeteneksizliği, başka türlü açıklanamadığı takdirde genel felçli birisininkiyle kıyaslanmayı hakeder. Hastam, bir kadının bakışını yakaladıktan sonra o kadını rahat bırakmayan tiplerdendi. Birkaç aydır, ofisime düzenli olarak ondan sonra gelen ve dolayısıyla onunla karşılaşan bir hanım hastam vardı; sürekli olarak bu hanım hakkında sorular soruyor ve onda iyi bir izlenim bırakmak için elinden geleni yapıyordu. İşte bu hanımın yaşını 28 olarak hesaplamıştı. Sözde hesabın sonucuna ilişkin açıklama için bu kadarı yeter. İlginçtir 1882, rüyayı gören kişinin evlilik yılıydı. Evimde karşılaştığı kadın cinsinin diğer iki üyesiyle de —hiç de genç olmayan iki hizmetçiyle, ki birisi ona kapıyı açıyordu— sohbete girmekten kendini alamadığını ekleyebilirim; o hizmetçilerin ona tepki vermeyişini onu *oturmuş* alışkanlıkları olan yaşlı bir bey olarak değerlendirmelerine bağlıyordu.

1 [Bu rüya, *Giriş Dersleri*'nin (1916-17, ÖFD., 1) çeşitli yerlerinde, özellikle de 7. Ders sonlarında ve 14. Derste iki yerde çok daha ayrıntılı olarak analiz edilmiştir.]

IV[1]

İşte size rakamlarla ilgili belirleniş, daha doğrusu çoklu belirleniş tarzındaki netlikle ayırdedilen bir rüya daha. Hem rüyayı hem de yorumunu Dr. B. Dattner'e borçluyum. "Polis olan ev sahibim rüyasında *sokakta görev başında olduğunu* görür. (Bu bir arzu gidermedir.) *Yaka numarası 22, onun arkasında 62 veya 26 olan bir polis müfettişi ona yaklaşır. Her neyse yaka numarasında birkaç iki vardır.*

"Rüyayı anlatırken 2262 numarasını ayırarak söylemesi, ayrı ayrı anlamları olduğunu gösterir. Bir gün önce karakolda insanların hizmet süreleri konusunda bir konuşma geçtiğini hatırladı. Bu konuşmanın kaynağı, 62 yaşında emekli olan bir müfettiştir. Rüyayı gören kişinin sadece 22 yıllık hizmeti vardır ve yüzde 90 emekliliğe hak kazanabilmesine 2 yıl 2 ay daha vardır. Rüya, her şeyden önce onun uzun zamandır beslediği müfettiş rütbesine ulaşma arzusunun gerçekleşmesidir. '2262' yaka numarası taşıyan kıdemli onun kendisidir. Sokak görevindedir —bu da onun bir başka gözde arzusudur— geri kalan 2 yıl 2 aylık hizmetini de tamamlamıştır ve 62 yaşındaki müfettiş gibi, bütün haklarıyla emekli olabilir."[2]

Bu ve daha sonra vereceğim diğer bazı örnekleri birlikte ele aldığımız zaman, rüya çalışmasının, doğru veya yanlış hiçbir hesaplama yapmadığını; sadece rüya düşüncelerinde bulunan ve başka türlü temsil edilemeyen konuya birer gönderme olarak işe yarayan sayıları bir hesaplama *biçimine* dönüştürdüğünü rahatlıkla söyleyebiliriz. Bu açıdan rüya çalışması, sözel temsiller

1 [Bu örnek 1914'te eklenmiştir.]

2 [1914 *tarihli dipnot*:] Sayılarla ilgili diğer rüya analizleri için bkz. Jung [1911], Marcinowski [1912b] ve diğerleri. Birçok durumda bu rüyalar, rüyayı gören kişinin sayılar üzerinde şaşırtıcı bir doğrulukla yaptığı çok karmaşık işlemler içermektedir. Bkz. ayrıca Jones (1912a).

olarak algılanabilen özel isimler ve konuşmalar da dahil olmak üzere, tıpkı diğer herhangi bir düşünceyi kullanışı gibi, sayıları da kendi amacını ifade edecek bir araç olarak kullanır.

Çünkü aslında rüya çalışması konuşma *yaratamaz*. Rüyalarda, ne kadar çok konuşma ve sohbet bulunursa bulunsun ve bunlar kendi içinde ister mantıklı ister mantıksız olsun, analiz, rüyanın yaptığı tek şeyin rüya düşüncelerinden gerçekten yapılan veya duyulan konuşma parçaları çıkarmaktan ibaret olduğunu değişmez bir şekilde kanıtlar. Bu konuşma parçalarını çok keyfi bir tarzda kullanır. Bunları bağlamından koparıp parçalara bölmekle kalmaz, sık sık yeni bir düzene göre birleştirir de; dolayısıyla analizde, rüyada bağlantılı bir bütün gibi görünen bir konuşmanın, birbirinden kopuk üç-dört konuşma parçasından oluştuğu anlaşılır. Rüya, bu yeni versiyonu üretirken de sık sık, kelimelerin başlangıçta rüya düşüncelerinde sahip olduğu anlamı bırakarak bunlara yeni bir anlam verir.[1] Rüyada görülen

1 [1909 *tarihli dipnot*:] Bu açıdan nevrozlar, tıpkı rüyalar gibi davranır. Tanıdığım bir hastanın semptomlarından birisi, istemeden ve iradesine rağmen, ruhsal yaşamında ne gibi bir rol oynadığını anlayamadan şarkılar veya şarkı parçaları işitmekti; yani bu şekilde halusinasyonlar yaşamaktı. (Aklıma gelmişken, bu hanım hasta elbette paranoyak değildi.) Analiz, bu şarkıların sözlerini kötüye kullandığını göstermişti. Örneğin [Weber'in *Freischütz*'ündeki Agathe'nin aryasındaki] "*Leise, leise, fromme Weise*!" [kelimesi kelimesine "tatlı tatlı dindar melodi"] dizesindeki son kelimeyi bilinçsizce sanki "*Waise*" [="yetim," böylece dize "tatlı tatlı, dindar yetim" olarak okunacaktır] olarak heceleniyormuş gibi okuyordu, buradaki yetim de kendisi oluyordu. "*O du selige, o du fröliche*" ["Oh sen, ilahi ve mutlu..."], bir Noel şarkısının girişidir; alıntıya "Christmastide" ["Noel zamanı"] kelimesiyle devam etmesi gerekirken bunu atlıyor, böylece şarkıyı bir gelinlik şarkısına dönüştürüyordu. Aynı çarpıtma mekânizması, halusinasyonun *eşlik etmediği* bir düşüncede de etkili olabilir. Hastalarımdan birisinin, gençliğinde öğrenmek zorunda kaldığı bir şiiri [Von Platen'in] hatırlayınca canı sıkılmıştı: "*Nächtlich am Busento lispeln*..." ["By night on the Busento whispering..."]? Çünkü hayal gücü, bu

bir konuşmaya yakından bakacak olursak, bir yandan nispeten net ve bütünlüklü kısımları, öte yandan da tıpkı okurken kazara atlanan harfleri veya heceleri tamamlamamız gibi, bağlantı malzemesi olarak iş gören ve muhtemelen sonraki bir evrede eklenen kısımları içerdiğini görürüz. Özetle rüyalardaki konuşmalar, çeşitli taş türlerinden oluşan büyük blokların, çimentoyla birbirine bağlandığı breşe benzer bir yapıya sahiptir.

Kesin anlamda konuşacak olursak bu tanım sadece, rüyalardaki, konuşmanın algısal niteliğine sahip olan ve rüyayı gören kişinin kendisinin de konuşma olarak tanımladığı konuşmalar için geçerlidir. Deyiş yerindeyse, konuşulan veya işitilen bir şey gibi hissedilmeyen (yani, rüyada akustik veya motor bileşenleri bulunmayan) diğer konuşma türleri, uyanık yaşamdaki düşünce etkinliğimizde olana benzeyen ve sık sık rüyalarımıza aynen aktarılan düşüncelerden başka bir şey değildir. İzlenmesi zor olsa

---

alıntının ilk kısmının ötesine geçmiyordu: "*Nächtlich am Busen*" ["By night on the bosom"].
Aynı teknik hilenin parodistler tarafından kullanıldığını biliyoruz. *Fliegende Blätter*'de [ünlü mizah dergisi] yayımlanan "Resimli Alman Klasikleri" dizisinde, Schiller'in "*Siegesfest*" adlı çalışması şu alıntıyla resmedilmişti:

> Und des frisch erkämpften Weibes
> Freut sich derAtrid und strickt...
>
> [Atreus'un galip oğlu
> Dürüst tutsağının yanında oturur ve (örgü) örer...]

Alıntı burada kesiliyor. Özgün metinde şöyle devam ediyor:

> ... Um den Reiz des Schönen Leibes
> Seine Arme Hochbeglückt.
>
> [Sevinçli ve mağrur kolları
> Güzel bedenine dolanır.]

da, bu tür dolaysız konuşmaların bir diğer zengin kaynağı da *okunan* malzemelerdir. Ama rüyalarda bariz bir şekilde konuşma olarak ortaya çıkan şeyler, rüyayı gören kişinin konuştuğu veya işittiği gerçek konuşmalara dayandırılabilir.

Oldukça farklı amaçlarla aktardığım rüyaları analiz ederken, rüyalardaki konuşmaların bu kökene sahip olduğunu gösteren örnekler vermiştim. Örneğin, sf. 270'te anlatılan "masum" pazar rüyasındaki konuşmada geçen "artık mevcut değil" sözleri, benimle kasabı özdeşleştirme amacına hizmet ediyordu; buna karşılık diğer konuşmanın "bunu tanımıyorum; almayacağım" kısmının amacı aslında rüyayı "masum" göstermekti. Rüyayı gören hanımın, bir gün önce aşçısının bir önerisi üzerine şöyle cevap verdiği hatırlanacaktır: "Bunu kabul etmiyorum; doğru dürüst davran!" Bu konuşmanın masum görünen *ilk* kısmı, rüyanın altında yatan fantaziye kusursuz bir uyum gösteren, ama aynı zamanda bunu ele veren *ikinci* kısma yapılan bir gönderme olarak rüyaya sokulmuştu.

İşte size, hepsi de aynı sonuca giden birçok rüyanın yerine geçecek bir diğer örnek daha:

Rüyayı gören kişi bazı cesetlerin yakıldığı büyük bir avludadır. "Ben gidiyorum," der, "bunu görmeye dayanamam." (Bu tam bir konuşma değildir.) *Daha sonra iki kasap çırağıyla karşılaşır. "Pekâlâ," diye sorar "tadı güzel miydi?" "Hayır," diye karşılık verir birisi, "hiç de güzel değildi," sanki insan etiymiş gibi.*

Rüyanın masum olayı şöyledir. Rüyayı gören kişi karısıyla birlikte akşam yemeğinden sonra, mükemmel ama pek de *iştah açıcı* olmayan komşularını ziyaret eder. Konuksever yaşlı hanım akşam yemeğine yeni oturmuştur ve onu yemeğin tadına bakmaya *zorlar* (erkekler arasında bu fikri vermek için cinsel anlam-

da şaka yollu kullanılan bir ifade vardır[1]). Daha fazla yiyecek iştahı kalmadığını söyleyerek teşekkür eder: "Hadi canım! Başa çıkabilirsin," ya da buna benzer şeylerle karşılık verir hanım. Karısıyla tekrar baş başa kalınca, komşusunun ısrarı ve yemeğin kalitesi konusunda söylenir. Rüyada da kesin anlamıyla bir konuşma olarak hissedilmeyen "görmeye dayanamam" düşüncesi, daveti yapan hanımın fiziksel cazibesine bir atıftır ve ona bakma arzusu duymadığı anlamında yorumlanması gerekir.

Rüyanın çekirdeğini oluşturan çok net bir konuşma içermesi nedeniyle bu bağlamda anlatacağım bir başka rüyadan daha başka bilgiler edinebiliriz; ancak rüyanın ayrıntılı açıklamasını, rüyalardaki duyguları tartışıncaya kadar erteleyeceğim. Çok net bir rüya görmüştüm. Rüyamda *geceleyin Brücke'nin laboratuvarına gittim ve nazikçe çalan kapıyı açınca* (merhum) *profesör Fleischl*[2] *ile birkaç yabancının geldiğini gördüm; profesör, ayaküstü bir sohbetten sonra masasına oturdu*. Bunu ikinci bir rüya izledi. Rüyamda *dostum Fl.* [Fliess] *Temmuzda gizlice Viyana'ya gelmiş. Onu* (ölen) *arkadaşım P. ile sokakta sohbet ederken gördüm ve onlarla birlikte bir yere gittim, orada sanki küçük bir masanın başındaymış gibi karşı karşıya oturdular. Bense dar tarafından öne oturdum. Fl., kız kardeşinden söz etti ve kırk beş dakika içinde öldüğünü söyledi, "bu eşikti,"* gibisine bir şeyler ekledi. P. onu anlayamadığı için[3] *bana döndü ve P.'ye onun hakkında neler anlattığımı sordu. Bunun üzerine tuhaf duygulara kapılmış bir halde, Fl.'ye, P.'nin (elbette hiçbir şey anlayamayacağını, çünkü) hayatta olmadığını açıklamaya çalıştım. Ama gerçekte söylediğim –ve hatamı farkettiğim– şey* "NON VIXIT" *olmuştu.*

1 ["*Nötigen*" (sıradan anlamıyla "zorlamak) yerine "*notzüchtigen*," ("cinsel açıdan zorlama," "tecavüz etme") kullanılır.]

2 [Söz konusu kişi hakkındaki bir açıklama için sf. 621'deki dipnota bakın.]

3 [Bu ayrıntı sf. 657'de analiz edilmiştir.]

*Daha sonra P.'ye ters ters baktım. Bakışlarım altında rengi soldu; şekli şemali belirsizleşmeye, gözleri hastalıklı maviye dönmeye başladı, sonunda eriyip kayboldu. Bu beni çok sevindirdi. Ernst Fleischl'in de bir hayaletten, bir "revenant"*tan ["hortlak," kelimesi kelimesine "geri dönen kişi"] *başka bir şey olmadığını kavradım; bu tür insanların sadece kişi istediği sürece varolduğunu ve başka birisinin arzulaması halinde ortadan kalkabildiğini düşündüm.*

Bu güzel örnek, rüyaların tipik özelliklerinden birçoğunu içerir: Rüyada eleştirel becerilerimi kullanmam, "*Non vivit*" yerine "*Non vixit*" [yani, "hayatta değil, yaşamıyor" yerine "yaşamadı"] demem, ölmüş olan ve rüyada öldüğü kabul edilen kişilere karşı ilgisizliğim, son çıkarsamamdaki saçmalık ve bunun bana verdiği büyük hoşnutluk. Gerçekten de, bu rüya bu şaşırtıcı özelliklerden o kadar çoğunu sergilemektedir ki, içerdiği bilmecelerin tam bir çözümünü sunabilmek için çok şey verirdim. Ama gerçekte bunu yapabilecek —yani rüyada yaptığım şeyi yapacak, büyük bir değer verdiğim insanları kendi hırsıma kurban edecek— yetiden yoksunum. Ne var ki kendime saklayacağım her şey, rüyanın anlamı olduğunu çok iyi bildiğim şeyi yok edecektir; dolayısıyla hem burada hem de daha sonraki bir bağlamda [sf. 619] yorum için ögelerinden sadece birkaçını seçmekle yetineceğim.

Rüyanın merkezi özelliği, bakışımla P.'yi yok ettiğim sahneydi. Gözleri tuhaf, esrarengiz bir maviye dönüşmüş ve P. eriyip yok olmuştu. Bu sahnenin, gerçekten yaşadığım bir olaydan kopyalandığı açıktı. Söz konusu dönemde Fizyoloji Enstitüsü'nde asistandım ve sabahın erken saatlerinde işe başlıyordum. Öğrenci laboratuvarına arada bir geç kaldığım Brücke'nin kulağına gitmiş. Bir sabah tam açılış saatinde oraya gitmiş ve benim gelmemi beklemişti. Konuşmayı kısa tutmuş

ve doğrudan konuya girmişti. Ama önemli olan bu değildi. Beni ezen şey, üzerime diktiği beni hiçe indirgeyen korkunç mavi gözleriydi; tıpkı rüyamdaki P.'nin gözleri gibi, ama orada iyi ki roller değişmişti. Büyük insanın, yaşlılığında bile çarpıcı güzelliğini koruyan gözlerini hatırlayabilen ve onu bir kez olsun öfkeli gören hiç kimse, genç günahkârın duygularını anlamakta zorluk çekmeyecektir.

Ama rüyadaki yargımı belirten "*non vixit*" ifadesinin kaynağını belirlemem uzun sürdü. Ama sonunda bu iki kelimenin rüyada işitilen veya konuşulan kelimeler olarak değil, *görülen* kelimeler olarak büyük bir netliğe sahip olduğunu hatırladım. Bunun üzerine o anda nereden geldiklerini bildim. Viyana'da Hofburg'daki [Kraliyet Sarayı] Kaiser Josef Anıtı'nın kaidesinde şu etkileyici sözler yazılıydı:

> Saluti patriae vixit
> non diu sed totus.[1]

Bu anıt yazısından, rüya düşünceleri arasındaki düşmanca düşünce zincirlerine uyacak, "bu vatandaşın konu hakkında söyleyecek hiçbir şeyi olmadığını, hatta yaşamadığını" ima etmeye yetecek kadar malzeme çıkardım. Bu da bana, rüyayı üniversite manastırındaki Fleischl anıtının açılışından birkaç gün sonra

1 ["Vatanı uğruna uzun olmasa da tam yaşadı." — 1925 *tarihli dipnot*:] Yazıdaki gerçek ifade şöyledir:

> Saluti publicae vixit
> non diu sed totus.

Wittels [1924, 86] *publicae*" yerine "*patriae*" koyarak yaptığım hatanın nedenini belki de doğru tahmin etmiştir.

gördüğümü hatırlattı.[1] O tarihte Brücke anıtını tekrar görmüştüm; hayatını bilime adayan parlak dostum P.'nin zamansız ölümünün, aynı yerde bir anıtı hakedecek çalışmalarından yoksun bıraktığını (bilinçsizce) düşünüp üzülmüş olmalıyım. Buna uygun olarak da ona bu anıtı rüyamda yaptım; bu arada hatırladığım kadarıyla onun da ilk adı Josef'ti.[2]

Rüya yorumu kurallarıyla, Kaiser Josef Anıtı'na ilişkin anımdan gelen *Non vixit*'ten, rüya düşüncelerinin anlamının gerektirdiği *Non vivit*'e şimdi bile geçemezdim. Rüya düşüncelerinde, bu geçişi mümkün kılmaya yardımcı olan başka bir unsur olmalıydı. Derken, rüyadaki sahnede dostum P.'ye karşı duygularımda düşmanlıkla sevecenliğin birbirine yakınsamasının dikkate değer olduğunu farkettim; burada düşmanlık yüzeydeyken sevecenlik gizliydi, ama her ikisi de tek bir ifadeyle, yani *Non vixit* ifadesiyle dile geliyordu. Bilimde, hakettiği için onun adına bir anıt dikmiştim; ama kötü bir arzudan suçlu olduğu için[3] (ki bu, rüyanın sonunda dile getirilmiştir) onu ortadan kaldırmıştım. Bu son cümlenin oldukça özel bir ritmi olduğunu ve aklımda bir model olması gerektiğini farkettim. Bu tür bir antitezi, aynı kişiye yönelik olan ve her ikisi de tamamen haklı gibi görünen, ama birbirine uymayan bu türden iki karşıt tepkiyi nerede aramalıydım? Sadece edebiyatta okuru derinden etkileyen bir pasajdA: Shakespeare'in *Julius Caesar* adlı eserinde Brutus'un kendini haklı çıkarmaya çalıştığı konuşmada [Perde III, Sahne 2]: "Sezar'ın beni sevmesinden dolayı onun için gözyaşı döküyorum; talihli

1 [Bu tören 16 Ekim 1898'de yapılmıştır.]

2 Birden çok belirleyici etkene örnek olarak, laboratuvara çok geç gitmemin nedeninin, gece geç saatlere kadar çalıştıktan sonra sabahları *Kaiser Josef* Caddesi ile Währinger Caddesi arasındaki uzun mesafeyi aşmak zorunda olduğunu ekleyebilirim.

3 [Bu nokta aşağıda Bölüm VI (H)'de daha ayrıntılı açıklanmıştır.]

olduğu için sevinçliyim; cesur olduğu için onunla şeref duyuyordum; ama hırslı olduğu için onu öldürdüm." Bu cümlelerin biçimsel yapısı ve antitetik anlamı, ortaya çıkardığım rüya düşüncesindekiyle aynı değil miydi? Dolayısıyla rüyada Brutus'la aynı rolü oynamıştım. Bir de rüya içeriğinde bu şaşırtıcı yan bağlantı halkasına ilişkin başka bir kanıt kırıntısı bulabilseydim! Aklıma muhtemel bir doğrulama geldi. "*Dostum Fl. Viyana'ya Temmuzda geldi*. Rüyadaki bu ayrıntının gerçek bir temeli yoktu. Bildiğim kadarıyla dostum Fl. Temmuzda Viyanada hiç olmamıştı. Ama Temmuz [July] ayı adını Julius Ceasar'dan almıştı ve bu nedenle, Brutus'un rolünü oynamama ilişkin ara düşünceye yapmak istediğim göndermeyi pekâlâ temsil edebilirdi.[1]

Tuhaftır, bir keresinde Brutus rolünü gerçekten oynamıştım. Bir tarihte, Schiller'in oyunundaki Brutus ile Sezar arasındaki sahneyi çocuklardan oluşan bir izleyici topluluğunun önünde oynamıştım.[2] O tarihte on dört yaşındaydım ve benden bir yaş büyük olan yeğenimle oynamıştım. Yeğenim İngiltere'den bizi ziyarete gelmişti; o da bir *revenant*'tı ["hayalet," kelimesi kelimesine "geri gelen, dönen"], çünkü onunla birlikte, ilk çocukluk yıllarımın oyun arkadaşı geri dönmüş oluyordu. Üç yaşımın sonuna kadar o ve ben ayrılmaz ikiliydik. Birbirimizi sevmiş, birbirimizle kavga etmiştik; ve yukarıda da ipuçlarını verdiğim gibi bu çocukluk ilişkisinin, akranlarımla sonraki ilişkilerimin tamamında belirleyici bir rolü olmuştur. O günden beri yeğenim John, bilinçdışı belleğime değişmez bir şekilde kazınmış olarak, birisinde kişiliğinin bir yanı, diğerinde başka bir yanı

1 Ayrıca "Caesar" ile "Kaiser" arasında başka bir bağlantı daha vardı.

2 [Bu aslında Schiller'in *Die Räuber* adlı oyununun daha önceki bir versiyonunun IV. Perde, 5. Sahnesinden Karl Moor tarafından aktarılan lirik bir diyalogdur.]

canlanan birçok kılıkta karşıma çıkmıştı. Bana kötü davrandığı zamanlar olsa gerek; ben de bu buyurgan arkadaşımın karşısına çıkacak cesareti bulmuş olmalıyım; çünkü sonraki yıllarda, aynı zamanda John'un büyük babası olan babamın, ayıplayarak bana şöyle dediğini sık sık duydum: "John'a neden vuruyorsun?" Cevabım —ve daha o zamanlar ikisinde bile değilim— şöyle olmuş: "Ona vurdum çünkü o da bana vurdu." "*Non vivit*" ifadesini "*Non vixit*" şeklinde değiştiren şey çocukluğumdaki bu sahne olsa gerek, çünkü sonraki çocukluk yıllarının dilinde vurmaya karşılık gelen kelime "*wichsen*" idi. Rüya çalışması, bu tür bağlantılardan yararlanmaktan çekinmez. Benden çok üstün olan ve bu nedenle eski oyun arkadaşımın yeni bir versiyonu olarak ortaya çıkmaya çok uygun olan dostum P.'ye karşı düşmanlık beslemem için gerçekte hiçbir neden yoktu. Dolayısıyla bu düşmanlık, John ile olan karmaşık çocukluk ilişkilerime kadar gidiyor olmalı.[1]

Dediğim gibi, bu rüyaya daha sonra döneceğim.

1 Rüyalardaki konuşmalar konusuna ayrıca sf. 271, 413, 423 ve 601'de değinilmiştir.

(G)
SAÇMA RÜYALAR
RÜYALARDAKİ ZİHİNSEL ETKİNLİK

Rüya yorumlarımızın akışı içinde saçmalık [absürdlük] ögesiyle o kadar sık karşılaştık ki, bunun kaynağını ve varsa anlamını incelemeyi artık daha fazla erteleyemeyiz. Çünkü rüyalardaki saçmalığın, rüyanın değerini reddedenlere, bunları düşük düzeyli bölük pörçük bir zihinsel [ruhsal] etkinliğin anlamsız ürünleri olarak değerlendirenlerin başta gelen argümanlarından birisini sağladığı hatırlanacaktır.

Saçmalığın sadece görünüşte olduğu ve rüyanın anlamı daha yakından incelendiği an ortadan kalktığı birkaç örnek vererek başlayacağım. İşte size, rüyayı görenin (ilk bakışta sanki tesadüfmüş gibi) ölen babasıyla ilgili iki üç rüya örneği.

I

Aşağıda, babasını altı yıl önce kaybeden bir hastanın rüyası aktarılmıştır. *Babası ciddi bir felaketle karşı karşıyadır. Gece treniyle giderken tren yoldan çıkar. koltuklar birbirine yapışır ve adamın kafası*

arada kalır. Rüyayı gören kişi daha sonra onu [kaza geçiren babasını] sol kaşının üzerinde dikey bir yarayla yatakta yatarken görür. Babasının bir felaketle karşılaşması onu şaşırtır (çünkü zaten ölmüştür, rüyayı anlatırken böyle demişti). *Gözleri ne kadar berraktı*!

Egemen rüya teorisine göre rüyayı şöyle açıklamamız gerekirdi. Her şeyden önce, rüyayı gören kişinin, kazayı hayal ederken babasının birkaç yıldır mezarında yattığını unutmuş olması gerektiğini; ama rüya ilerledikçe hatırlamaya başladığını ve hâlâ uykusundayken kendi rüyasına şaşırmasına yol açtığını varsaymalıydık. Ne var ki analiz bize, bu tür açıklamalar aramanın kesinlikle yanlış olduğunu öğretmiştir. Adam bir heykeltıraşa babasının büstünü sipariş etmiş ve rüyadan iki gün önce ilk kez görmüştür. Felaket olduğunu düşündüğü şey budur. Heykeltıraş babasını hiç görmemiş ve fotoğraflar üzerinde çalışmıştır. Rüyadan hemen önceki gün babasına duyduğu saygıdan ötürü, eski bir aile hizmetçisini stüdyoya göndererek, mermer kafa konusunda aynı şeyi hissedip hissetmeyeceğini, yani kafanın şakaklar hizasından çok dar olup olmadığını görmesini istemiş. Buradan, rüyanın oluşmasına yol açan malzemeyi hatırladı. Babasının, ne zaman kaygıları veya ailevi zorluklar nedeniyle canı sıkılsa, sanki kafası çok genişmiş ve sıkıştırmak istiyormuş gibi, elleriyle şakaklarına bastırmayı alışkanlık edinmiş. Hasta dört yaşındayken, babası kazara doldurulan bir tüfeği boşaltırken gözleri karardığında o da ordaymış. ("*Gözleri ne kadar berraktı*!") Rüyada babasının alnında yaralı gibi gözüktüğü noktada, düşünceli veya üzgün olduğu zamanlarda derin bir çizgi oluşurmuş. Rüyada bu yüz çizgisinin yerini yaranın almış olması, rüyanın ikinci başlatıcı nedenine götürmüştür. Rüya sahibi küçük kızının bir fotoğrafını çekmiş. Kart parmaklarının arasından kayıp yere düşmüş, aldığında ise küçük kızın alnından kaşına kadar

inen dik bir yarık görmüş. Bu konuda batıl düşünmekten kendini alamamış, çünkü annesinin ölümünden birkaç gün önce annesinin portresinin bulunduğu bir fotoğraf levhasını kırmış.

Dolayısıyla bu rüyadaki saçmalık, sözel ifadedeki, büst ve fotoğrafı gerçek kişiden ayırdedemeyen bir dikkatsizliğin sonucu olmaktan öte bir şey değildir. Hepimiz [bir resme bakarken] şöyle diyebiliriz: "Babam pek iyi görünmüyor, değil mi?" Rüyadaki saçmalık görüntüsünden kolayca kaçınılabilirdi; bu tek örnekten yargıya varacak olsaydık, görünürdeki saçmalığa göz yumulduğunu, hatta bunun planlandığını düşünmeye eğilimli olurduk.

II

İşte size, kendi rüyalarımdan yukarıdakine neredeyse tam bir benzerlik gösteren bir örnek. (Babamı 1896'da kaybettim.) *Ölümünden sonra babam, Macarlar arasında politik bir rol oynamış ve onları politik olarak bir araya getirmiş.* Burada küçük, belirsiz bir resim görüyorum: *Sanki Reichstag'daymış gibi görünen bir kalabalık; birisi bir veya iki iskemle üzerinde dururken, diğerleri çevresini sarmıştı. Ölüm yatağında onun da nasıl Garibaldi gibi göründüğünü hatırladım ve bu vaat ger*çekleştiği için mutluluk duydum.

Bundan daha saçma ne olabilir? Rüyayı, Macarların, parlamentodaki *tıkanmayla* kanunsuzluğa sürüklendiği ve düştükleri krizden Koloman Széil tarafından kurtarıldığı dönemde görmüştüm.[1] Rüyada böylesine küçük ebatlı resimler halinde görülen sahnenin önemsiz ayrıntıları da yorumla ilgiliydi. Rüya düşüncelerimiz genellikle aşağı yukarı gerçek boyutunda görülen görsel resimlerle temsil edilir. Ama rüyamda gördüğüm

1 [1898-9 yıllarında Macaristan'da baş gösteren ağır bir bunalım, Széil başkanlığında kurulan bir koalisyon hükümetiyle aşılmıştır.]

resim, resimli Avusturya tarihine eklenen ve Maria Theresa'yı Pressburg, Reichstag'da ünlü "*Moriamur pro rege nostro*"da[1] gösteren ağaç oymasının bir kopyasıydı. Resimdeki Maria Theresa gibi rüyamda babamın da etrafını kalabalık sarmıştı. Ama o *iki iskemle üzerinde duruyordu* ["iskemle" = "*Stuhl*"]. O *onları bir araya getirmişti* ve bu nedenle o bir baş hakemdi ["*Stuhlrichter*," kelimesi kelimesine "iskemle-hakemi"]. ("Hakeme ihtiyacımız yok" ifadesi bir bağlantı halkası oluşturuyordu.) Onu çevreleyenler de aslında Garibaldi gibi babamın da ölüm döşeğinde nasıl göründüğünü hatırlattı. *Post-mortem* [ölümden sonra] ateşi yükselmişti, yanakları giderek daha çok kızarmıştı... Bunu hatırlayınca düşüncelerim istemsiz olarak şu satırlara kaydı:

> Und hinter ihm in wesenlosem Scheine
> Lag, was uns alle bändigt, das Gemeine.[2]

Bu yüce düşünceler [analizde] başka bir anlamda sıradan ["*gemein*"] olan bir şeyin ortaya çıkmasına giden yolu hazırladı. Babamın ölüm sonrası ["post mortem"] ateşinin yükselmesi

1 ["Kralımız için öleceğiz!" 1740'ta Avusturya Veraset Savaşı'nda Maria Theresa'nın, başa geçmesinden sonraki destek arayışına Macar soylularının verdiği karşılık.] Olağandışı küçük figürlerle dolu olan bir rüya açıklamasını nerede okuduğumu hatırlamıyorum; bunların kaynağının, rüya sahibinin, Jacques Callot'un o gün gördüğü gravürlerinden birisi olduğu anlaşılmıştır. Bu gravürler aslında çok sayıda küçük figür yer almaktadır. Bunlardan birisi Otuz Yıl Savaşı'nın dehşet verici yanlarını anlatmaktadır.

2 [Bu satırlar, arkadaşının ölümünden birkaç ay sonra 10 Ağustos 1805 tarihinde yapılan anma töreni için Schiller'in "Lied der Glocke" adlı eserine Goethe tarafından yazılan sonsözden alınmıştır. Goethe, Schiller'in ruhunun doğruluğun, iyiliğin ve güzelliğin ebediyetine doğru yürürken, "hepimizi esaret altında tutan gölgemsi bir yanılsamayı, sıradan şeyleri geride bıraktığından" söz eder.]

rüyadaki "ölümünden sonra" ifadesine karşılık geliyordu. En ağır rahatsızlığını yaratan şey, son haftalarında bağırsaklarındaki tam felçti (*tıkanma*). Bunu her türden saygısız düşünce izledi. Babasını daha orta okuldayken kaybeden akranlarımdan birisi —ki o zaman derinden etkilenmiş ve onunla arkadaş olmak istemiştim— bir keresinde bana kadın akrabalarından birisinin nasıl acı verici bir şey yaşadığını aşağılayarak anlatmıştı. Kadının babası sokakta düşüp ölür ve eve getirilir; üzerindekiler çıkarılınca ölüm anında, ya da ölüm sonrasında ["post mortem"] kakasını ["*Stuhl*"] altına yaptığı anlaşılır. Hanım bundan o kadar mutsuz olur ki, bu çirkin ayrıntının babasına ilişkin anısını rahatsız etmesine engel olamaz. Burada bu rüyada gizli olan arzuya ulaşmış olduk: "Öldükten sonra çocuklarının gözünde büyük ve temiz gözükmek." Bunu kim arzulamaz ki? Rüyanın saçmalığına ne oldu? Görünürdeki saçmalığının nedeni sadece, kendi içinde tam anlamıyla makul olan ve parçaları arasındaki çelişkide bulunabilen bir saçmalığı göz ardı etmeyi alışkanlık haline getirdiğimiz bir sözel ifadeye görsellik kazandırması gerçeğidir. Bu örnekte de görünürdeki saçmalığın kasıtlı olduğu ve kasten üretildiği izleniminden kaçınmak mümkün değildir.[1]

Ölü insanların sanki canlıymış gibi hareket ettiği ve bize katıldığı rüyaların sıklığı, gereksiz bir şaşkınlık yaratmış ve rüyalar konusundaki bilgisizliğimizi gün ışığına çıkaran dikkate değer açıklamalar üretmiştir. Yine de bu rüyaların açıklaması çok barizdir. Sık sık kendimizi şöyle düşünürken buluruz: "Eğer babam sağ olsaydı buna ne derdi?" Rüyalar, söz konusu kişiyi belli bir ortamda mevcutmuş gibi temsil etmenin dışında, "eğer" türünden koşul ifadelerini dile getiremez. Örneğin dedesinden büyük bir miras kalan genç bir erkek, epeyce yüklü bir

1 [Bu rüya, sf. 579'da tekrar tartışılmıştır.]

para harcadıktan sonra kendini ayıpladığı bir dönemde rüyasında dedesinin yine yaşadığını ve onu hesap vermeye çağırdığını görür. Ve daha bilgili oluşumuza dayanarak, ne olursa olsun söz konusu kişinin öldüğünü söyleyerek karşı çıktığımız zaman, rüyanın eleştirisi olarak değerlendirdiğimiz şey aslında ya ölen kişinin yaşamadığı ve olaya tanıklık edemeyeceği yolundaki bir avuntu düşüncesidir, ya da buna artık müdahale edemeyeceğinden ötürü duyulan bir hoşnutluluk duygusudur.

Ölen yakınlara ilişkin rüyalarda baş gösteren ama alaya alma veya küçümseme ifade etmeyen başka tür bir saçmalık daha vardır.[1] Bu, aşırı bir yadsımayı [reddiyeyi] gösterir ve bu nedenle kişinin kesinlikle düşünülemez bir şey olarak değerlendirmeyi tercih edeceği bastırılan bir düşüncenin temsilini [dışavurumunu] mümkün kılar. Rüyaların, arzulanan şeyle gerçek olan şey arasında bir ayrım yapmadığı gerçeği göz önünde bulundurulmadığı sürece bu tür rüyaları açıklamak imkânsız gibi gözükür. Örneğin son hastalığında babasına bakan ve ölümüyle büyük bir yasa gömülen bir adam bir süre sonra aşağıdaki anlamsız rüyayı görür. *Babası hayattadır ve onunla her zamanki gibi konuşmaktadır, ama* (ki ilginç olan da budur) *ger*çekten ölmüştür, ancak o [yani babası] *bunu bilmemektedir*. Bu rüya ancak ve ancak "gerçekten ölmüştür" ifadesinin önüne "rüyayı gören kişinin arzusuyla" ifadesini eklediğimiz ve "onun [babasının] bilmediği" şeyin, rüyayı gören kişinin beslediği bu arzu olduğunu düşündüğümüz zaman anlaşılabilir. Babasına bakarken, ölmesini tek-

1 [Bu paragraf 1911'de eklenmiştir. Paragrafın ilk cümlesinden, Freud'un daha önce rüyalardaki saçmalığın [absürdlüğün] rüya düşüncelerindeki "alaya alma ve küçümseme"nin varlığından kaynaklandığı yolunda bir açıklama yaptığı anlamı çıkar. Aslında bunu henüz yapmış değil. Bu sonuç sadece aşağıda saçma rüyalar teorisini özetlediği bir paragrafta açıkça ortaya konmuştur. Bu paragraf, daha sonraki bir yere değil de dikkatsizlik sonucu buraya eklenmiş olabilir.]

rar tekrar arzulamıştır; yani, gerçekte aklında olan şey ölümün babasının acılarına bir son verebileceği yolundaki bir merhamet düşüncesidir. Babası öldükten sonra yas tutarken, sanki hasta adamın ömrünün kısalmasına gerçekten katkıda bulunmuş gibi, bu merhamet arzusu bile bilinçsiz bir kendini ayıplama nedeni olmuştur. Adamın babasına yönelik en eski çocukluk dürtülerinin canlanması, bu kendini ayıplamanın rüyada dile gelmesini mümkün kılmıştır; ama rüyanın saçma [absürd] olmasını gerektiren şey de, rüyayı başlatan etkenle gündüz düşüncelerinin birbirinden dünyalar kadar farklı olmasıdır.[1]

Kişinin sevdiği ölmüş insanlara ilişkin rüyaların rüya yorumunda zor sorunlar ortaya çıkardığı ve bunların da her zaman yeterince çözülemediği doğrudur. Bunun nedeni, rüya sahibinin ölen kişiyle ilişkisine egemen olan özellikle son derecede belirgin duygusal ikirciklikte yatmaktadır. Bu tür rüyalarda sık sık, ölen kişiye başlangıçta sanki hayattaymış gibi davranılır, derken birdenbire öldüğü anlaşılır ve rüyanın sonraki bir kısmında tekrar canlanır. Bu da kafa karıştırıcıdır. Sonunda ölümle hayat arasındaki bu dönüşümün, rüya sahibinin *kayıtsızlığını* temsil etmeyi amaçladığını düşündüm. ("Ölü veya diri olması benim için hiç farketmez.") Bu kayıtsızlık elbette gerçek değil, sadece arzulanan bir kayıtsızlıktır; rüya sahibinin, çok yoğun ve çoğu kez çelişik duygusal tutumlarını inkâr etmesine yardımcı olmayı amaçlar ve böylece duygusal *ikircikliğinin* rüyadaki temsilcisi olur. Rüya sahibinin ölü insanlarla bir arada olduğu diğer rüyalarda şu kural konuyu anlamamıza sık sık yardımcı olur. Rüyada, ölen

1 [1911 *tarihli dipnot*:] Ruhsal işleyişin iki ilkesi konulu (1911b) makaleme bakın. [Aynı rüya orada da tartışılmıştır, ÖFD., 12. *Psikanalize Giriş Dersleri*'nin (1916-17, ÖFD., 1) on ikinci bölümünde buna çok benzeyen bir rüya 3 Numaralı örnek olarak analiz edilmiştir. Bunu izleyen paragraf 1919'da eklenmiştir.]

kişinin öldüğünden söz edilmemişse, rüya sahibi kendini onunla eşitlemektedir, yani kendi ölümünü hayal etmektedir. Rüyanın akışı içinde rüya sahibi ansızın şaşırarak kendi kendine "hem, o uzun zaman önce öldü ya" derse, bu eşitlemeyi reddediyor ve rüyanın kendi ölümü anlamına geldiğini inkâr ediyor demektir. Ama rüya yorumunun, bu türden rüyaların bütün sırlarını açığa çıkarmaktan uzak olduğunu itiraf etmeye hazırım.

III

Şimdi vereceğim örnekte rüya çalışmasını, malzemede kesinlikle hiçbir yeri olmayan bir saçmalığı kasıtlı olarak yaratırken suç üstü yakalayabildim. Bu, tatilime başlarken Kont Thun'la karşılamamdan kaynaklanan rüyadan alınmıştır. [Bkz. sf. 299.] *Bir arabada gidiyorum ve arabacıya beni istasyona götürmesini söylüyorum. Sanki onu fazla yormuşum gibi itiraz edince, "Elbette seninle demiryolu boyunca gidemem," diyorum. Sanki normalde trenle katedilen bir mesafeyi onunla aşmışım gibi bir duygu taşıyorum.* Analiz, bu karışık ve anlamsız öyküden şu açıklamaları üretti. Bir gün önce, Dornbach'taki sapa bir sokağa gitmek üzere bir arabaya binmiştim. Ama arabacı sokağın nerede olduğunu bilmiyordu ve bu muhteşem insanların da çok usta olduğu gibi, sonunda olan biteni anlayıp da iğneleyici laflarla ona doğru yolu gösterinceye kadar beni dolaştırıp durmuştu. Analizde daha sonra değineceğim bir düşünce zinciri beni bu arabacıdan aristokratlara götürmüştü. O an için bu sadece, aristokrasi konusunda sıradan burjuvazi olarak dikkatimizi çeken şeyin, sürücü koltuğuna oturmayı tercih etmeleri olduğu yolundaki anlık bir düşünceydi. Gerçekten Kont Thun da Avusturya Devlet Arabasının sürücüsüydü. Ama rüyanın bir sonraki cümlesi arabacıyla özdeşleştirdiğim kardeşimle ilgiliydi. O yıl onunla birlikte İtalya'ya

yapacağım bir geziyi iptal etmiştim. ("*Elbette seninle demiryolu boyunca gidemem*.") Bu iptal, bu tür gezilerde bir yerden başka bir yere çok çabuk geçmekte ve tek bir günde gereğinden fazla güzel yeri görmekte ısrar ederek onu *fazla yormayı* (bu, rüyaya aynen girmişti) alışkanlık haline getirdiğim yolundaki şikayetlerinden ötürü ona verdiğim bir tür cezaydı. Rüya akşamı kardeşim istasyona benimle birlikte gelmiş; ama istasyona varmadan hemen önce ana terminale bitişik banliyö istasyonda Purkersdorf'a giden banliyö trenine yetişmek için benden ayrılmıştı. Purkersdorf'a banliyö yerine ana hat treniyle giderek benimle biraz daha kalabileceğini söylemiştim. Bu da rüyadaki *normalde trenle katedilen bir mesafeyi* arabayla gittiğim kısma yol açmıştı. Bu ise gerçekte olan şeyin tersiydi, bir tür "*tu quoque*" savıydı. Kardeşime söylediğim şey şuydu: "banliyö treniyle katedeceğin mesafeyi benimle birlikte ana hat treniyle gidebilirsin." Rüyadaki karışıklığın tamamını, "banliyö hattı" yerine "araba"yı koyarak yaratmıştım (aklıma gelmişken, arabacı figürüyle kardeşimi özdeşleştirmemde bunun büyük bir yardımı olmuştur). Bu yolla rüyada, anlaşılması pek mümkün olmayan ve rüyadaki daha önceki bir ifademin ("*demiryolu boyunca seninle gidemem*") neredeyse tam karşıtı olan anlamsız bir şey yaratmayı başarmıştım. Ama banliyö hattıyla arabayı karıştırmam gerekmediği için, rüyadaki bu şaşırtıcı düzenlemeyi kasıtlı olarak yapmış olmalıyım.

Peki *ne* amaçla? Rüyalardaki saçmalığın anlamını ve bunun kabul edilmesine, hatta yaratılmasına yol açan güdüleri keşfetmek üzereyiz. Mevcut rüyada bilmecenin çözümü şöyleydi. Rüya düşüncelerinin, temsil gerektiren belli bir yargı içermesi nedeniyle, "*fahren*"[1] kelimesiyle ilişkili olarak bu rüyada saçma

1 [Rüyada ve analizde sık sık kullanılan Almanca "*fahren*" kelimesi, bağlamın gerektirdiği şekilde ya "sürmek, gitmek" (arabayla), ya da "seyahat etmek, gitmek" (trenle) anlamlarında kullanılmıştır.]

ve anlaşılmaz bir şeyin bulunması benim için gerekliydi. Bir akşam, aynı rüyanın diğer sahnelerinden birisinde "hizmetçi" olarak beliren misafirperver ve nükteli hanımın evindeyken, çözemediğim iki bilmece sormuşlardı. Grubun geri kalanını tanıdıklarından, cevapları bulmaya yönelik boşuna çabalarımla oldukça gülünç bir tablo çizmiştim. Bu bilmeceler "*Nachkommen*" ve "*Vorfahren*" kelimeleri üzerindeki kelime oyunlarına dayanıyordu ve sanırım şöyleydi:

Der Herr befiehlt's.
Der Kutscher tut's.
Ein jeder hat's.
Im Grabe ruht's.

[Efendinin isteğine
Arabacı (sürücü) boyun eğer:
Perili insanların yanında değil
Beşikte yatar.

(Cevap: "*Vorfahren*" ["sürmek" ve "soy, ata"; kelimesi kelimesine "önünde gitmek," yani "atalar"].)

İkinci bilmecenin ilk yarısının birincininkiyle aynı olması özellikle kafa karıştırıcıydı:

Der Herr befiehlt's.
Der Kutscher tut's.
Nicht jeder hat's.
In der Wiege ruht's.

[Efendinin isteğine
Arabacı (sürücü) boyun eğer:

Bütün perili insanların yanında
Mezarlıkta yatar.

(Cevap: "*Nachkommen*" ["peşinden gitmek" ve "evlat, zürriyet"; ya da "arkasından gelmek" ve "varisler"].)

Kont Thun'un böylesine etkileyici *sürdüğünü* görüp de doğma (*evlat* olma) zahmetine katlanan büyük insanların iyiliğine ilişkin sözleriyle Figaro'nun ruh haline bürününce, rüya çalışması da bu iki bilmeceyi aracı düşünceler olarak kullanmıştır. Aristokratlar arabacılarla kolayca karıştırılabildiği ve dünyanın bu tarafında arabacıdan [sürücüden] "*Schwager*" [="arabacı" ve "kayın birader"] diye söz edildiği bir dönem yaşandığı için, yoğunlaşma sürecinin kardeşimi aynı resme katması mümkün olmuştur. Ne var ki bütün bunların arkasında iş başında olan rüya düşüncesi şudur: "İnsanın atalarıyla övünmesi saçma; ata olmak daha iyi." Rüyadaki saçmalığı yaratan öge de işte bu bir şeyin "saçma" olduğu yargısıdır. Bu ayrıca rüyanın bulanık kalan kısmındaki cevapsız bilmece de, yani sürücüyle *daha önce* zaten gittiğimi [yol aldığımı] düşünmemin nedeni de netleşir ["*vorhergefahren*" ("daha önce gitmiş") — *vorgefahren* ("sürmüş, gitmiş") — "*Vorfahren*" ("ata, cet")].

O halde rüya düşüncelerindeki ögeler arasında "saçma" bir şey olduğu yolunda bir yargının bulunması, yani rüya sahibinin bilinçsiz düşünce dizilerinden birisinin arkasındaki güdünün eleştiri veya alaya alma olması halinde rüya saçma kılınmaktadır. Dolayısıyla saçmalık, rüya çalışmasının bir çelişkiyi temsil etme yöntemlerinden birisidir; diğer yöntemler ise rüya içeriğinde rüya düşünceleriyle ilişkili olarak bir ögenin tersine çevrilmesi, ya da motor ketlemesi duyumunun kullanılmasıdır. Ne var ki rüyadaki saçmalığın basit bir "hayır" ile tercüme edil-

memesi gerekir; bunun amacı, rüya düşüncelerinin küçümseme veya gülmeyi çelişkiyle birleştiren *ruh halini* canlandırmaktır. Rüya çalışmasının aptalca şeyler yaratmasının tek amacı budur. Burada da *gizli içeriğin bir kısmına açık bir biçim kazandırmaktadır*.[1]

Aslında bu tür bir anlamı bulunan saçma rüyalara ilişkin inandırıcı bir örnekle daha karşılaşmıştık: Sabah saat sekize çeyrek kalaya kadar devam eden ve orkestrası bir kuleden yönetilen Wagner operası rüyası (bu rüyayı analiz etmeksizin yorumlamıştım, bkz. sf. 457). Rüyanın şu anlama geldiği açıktı: "*Tersine* bir dünya ve çılgın bir toplum; hakedenler elde edemezken, umursamayanlar *elde ediyor*. Ve rüya sahibi kendi kaderini kuzininkiyle kıyaslıyordu. Rüyalardaki saçmalığa ilk örneğimizin, kişinin ölen babasıyla ilişkili olması da rastlantı değildi. Bu olaylarda saçma rüyalar yaratma koşulları tipik bir biçimde birlikte bulunur. Babanın kullandığı otorite, çocuklarda erken bir yaşta eleştiri duygusunu kışkırtır ve beklentilerinin katılığı, babalarının zayıflığına karşı tetikte olmalarına yol açar; ama baba figürünün bize hatırlattığı ebeveyne saygı, özellikle de ölümünden sonra,

1 Böylece rüya çalışması, aptalca olarak sunulmuş olan düşünceyi bununla ilişkili aptalca bir şey yaratarak canlandırmaktadır. Bavaria Kralı'nın yazdığı berbat şiirleri alaya almak isteyen Heine de aynı çizgiyi benimsemiştir. O bunu daha berbat şiirler yazarak yapmıştır:

> Herr Ludwig ist ein grosser Poet,
> Und singt er, so stürzt Apollo
> Vor ihm auf die Kniee und bittet und fleht,
> "Halt ein! ich werde sonst toll, o!"
>
> [Bay Ludwig muhteşem bir ozandır
> Ve ne zaman ağzını açsa
> Apollo diz çökerek ona yalvarır: "Dur artık!
> Yoksa çok geçmeden mankafa olacağım, oh!"
>
> *Lobgesänge auf König Ludwig*, I.]

bu tür eleştirilerin bilinç düzeyinde dile getirilmesini yasaklayan sansürü ağırlaştırır.

IV

İşte size, ölen babaya ilişkin saçma bir rüya daha. *Doğduğum* kasaba konseyinden, birisinin benim evimdeyken geçirdiği bir kriz nedeniyle 1851 yılında yattığı hastanenin bakım ücr*etiyle ilgili bir mektup aldım. Bu da bana komik geldi, çünkü her şeyden önce 1851 yılında daha doğmamıştım, ikincisi ise babamla ilgili olabilse bile, babam zaten ölmüştü. Bitişik odadaki babamın yanına giderek ona durumu anlattım. Beni şaşkınlık içinde bırakarak, 1851 yılında bir keresinde sarhoş olduğunu ve kilitlenmek veya alıkonmak zorunda kaldığını anlattı. O zamanlar T. firması için çalışıyormuş. "Yani sürekli içiyor muydun?" diye sordum, "ondan hemen sonra evlendin mi?" 1856 yılında doğduğumu hesapladım, bu da bana söz konusu yıldan hemen sonraki yıl gibi geldi.*

Yukarıdaki tartışmadan, bu rüyanın saçmalıklarını sergilemekte gösterdiği inadın, sadece rüya düşüncelerinde özellikle acı ve tutkulu bir polemiğin varlığını gösterdiği sonucuna varmamız gerekir. Dolayısıyla bu rüyada polemiğin, açıkça yürütüldüğünü ve dalga konusu ettiğim şeyin açıkça babam olduğunu görmek bizi daha çok şaşırtır. Bu tür bir açıklık, sansürün rüya çalışmasıyla ilgili işleyişi konusundaki varsayımlarımızla çelişiyor gibidir. Ne var ki bu örnekte babamın sadece bir gösteri figürü olarak ortaya konduğu ve gerçekte tartışmanın rüyada tek bir atıfla ortaya çıkan bir başkasıyla yapıldığı anlaşıldığı zaman durum daha da netleşecektir. Normalde rüya, bir başkasına karşı başkaldırıyla ilgili olur ve rüya sahibinin babası bu kişinin arkasına gizlenmiş olur; ama burada durum bunun tersiydi. Bir başkasını gizlemek için, babam sıradan bir insana dönüştürül-

müştü; ve rüyanın, kural olarak kutsal sayılan birisini bu bariz tarzda ele almasına izin verilmişti, çünkü aynı zamanda gerçekte kastedilen kişinin o olmadığından emindim. Rüyanın uyarıcı nedeni bunun böyle olduğunu göstermişti. Çünkü rüyayı, yargısı eleştiri ötesi kabul edilen kıdemli bir meslektaşımın, hastalarımdan birisinin psikanalitik tedavisinin *beşinci yılına* girmesinden ötürü duyduğu şaşkınlığı ve ayıplamayı dillendirdiğini duyduktan sonra görmüştüm. Rüyanın ilk cümleleri, şeffaf bir örtü altında, bu meslektaşımın bir süredir babamın artık yerine getiremediği görevleri üstlendiği ("*hastane bakımı,*" "*ücret*") ve ilişkimiz dostça niteliğini kaybetmeye başlayınca, baba ile oğul arasında bir yanlış anlama ortaya çıktığı zaman babanın işgal ettiği konumla daha önce sağladığı yardım nedeniyle değişmez bir şekilde baş gösteren duygusal çatışmanın aynısına girdiğim gerçeğine atıfta bulunuyordu. Rüya düşünceleri, *daha hızlı ilerlemediğim* için ayıplanmama karşı acı bir protestoydu; ilk önce hastama uyguladığım tedaviyle ilgili olan bu ayıplama daha sonra diğer şeylere de yönelmişti. Daha hızlı ilerleyen birisini tanıyor mudur diye düşündüm. Tedavi yöntemim bir yana, bu tür rahatsızlıkların hepten iyileştirilemez olduğunun ve hayat boyu sürdüğünün farkında değil miydi? Özellikle de hastanın hayatının tedavi sırasında çok kolaylaştığı dikkate alınacak olursa, bütün bir ömre kıyasla *dört veya beş yılın* ne önemi vardı ki?

Bu rüyadaki saçmalık izleniminin büyük bir bölümü, rüya düşüncelerinin farklı kısımlarındaki cümlelerin birlikte ve geçişsiz ifade edilmesinden kaynaklanıyordu. Örneğin "*Bitişik odadaki babama gittim*" cümlesi, bir önceki cümlenin konusunu bir yana bırakmış ve babama, ona danışmadan nişanlandığımı anlattığım koşulları aynen canlandırmıştır. Dolayısıyla bu cümle bana, yaşlı adamın bu konuda sergilediği hayranlık

verici özgecilliği hatırlatmış ve bunu, başka birisinin davranışıyla kıyaslamıştır. Rüya düşüncelerinde, başkalarına örnek olarak eşsiz bir hayranlıkla temsil edildiği için, rüyamda babamla alay edilmesine göz yumulduğu gözlenecektir. Bu, *gerçeklerden* çok *gerçek olmayanların* söylenmesine izin veren her sansürün doğasında yatmaktadır. Bir sonraki "*bir keresinde sarhoş olduğu için kilitlenmek veya alıkonmak zorunda kalmıştı*" cümlesinin, gerçek hayatta babamla hiçbir ilgisi yoktur. Onun burada temsil ettiği figür, böylesine derin bir saygıyla izinden gittiğim, beni el üstünde tuttuğu kısa bir dönemden sonra bana karşı açık bir düşmanlık sergileyen büyük Meynert'ten[1] başkası değildi. Rüya, onun bir keresinde bana, gençliğinde *kloroform ile sarhoş olmayı* alışkanlık haline getirdiğini ve bu yüzden bir *eve* gitmek zorunda kaldığını anlattığını hatırlattı. Bu ayrıca ölümünden kısa bir süre önce onunla yaşadığım bir başka olayı hatırlattı. Varlığını inkâr ettiği erkek histerisi konusunda onunla şiddetli bir yazılı tartışmaya girişmiştim.[2] Ölümcül hastalığında ziyaretine gittiğim zaman, durumunu sorduktan sonra uzun uzadıya durumundan söz etmiş ve konuşmasını şu sözlerle bitirmişti: "Biliyorsun, her zaman en net erkek histerisi vakalarından birisiydim." Bunca zamandır inatla reddettiği bir şeyi kabul etmesi beni hem memnun etmiş, hem de şaşırtmıştı. Ama rüyanın bu sahnesinde babamı Meynert için bir örtü olarak kullanabilmemin nedeni ikisi arasında keşfettiğim bir benzerlikte yatmıyordu. Sahne, rüya düşüncelerindeki bir şart cümlesinin kısa, ama yeterli bir temsiliydi: "İkinci kuşak, yani bir Profesörün veya

1 [Theodor Meynert (1833-1892), Viyana Üniversitesi'nde Psikiyatri Profesörü idi.]

2 [Bu tartışma, Freud'un *Otobiyografik İnceleme* (1925d) adlı çalışmasının ilk bölümünde ayrıntılarıyla anlatılmıştır.]

Hofrat'ın oğlu olsaydım, elbette *daha hızlı ilerlerdim*." Rüyada babamı bir Hofrat ve profesör yapmıştım. Rüyadaki en kaba ve rahatsız edici saçmalık, *beş yıllık bir farkın sanki hiçbir anlamı yokmuş gibi*, bana 1856'dan farklı gelmeyen 1851 tarihinin ele alınış biçimidir. Rüya düşüncelerinin dile getirmeye çalıştığı şey de işte budur. *Dört-beş* yıllık dönem, bu analizde daha önce söz ettiğim meslektaşımın bana destek olduğu dönemdi; ama bu ayrıca, *nişanlımı* evlilik için beklemeye mecbur ettiğim dönemdi; buna ek olarak ve rüya düşüncelerinin yararlandığı bir rastlantıyla bu, tedavisi en uzun süren hastamın tam bir iyileşme beklediği dönemdi. "*Beş yıl dediğin nedir ki*?" diye soruyordu rüya düşünceleri; "*kendim söz konusu olduğum sürece bu bir şey değil; önemli değil*. Önümde yeterince uzun bir zaman var. Ve tıpkı *bu konuda* sonunda başarılı olmam gibi, sen inanmasan da, *bunda* da başarılı olacağım." Ne var ki yüzyıl kısmı atıldığı zaman tek başına 51 sayısı da tersi bir anlamda belirlenmişti; rüyada birkaç kez ortaya çıkmasının nedeni de buydu. 51, erkekler açısından özellikle tehlikeli görünen bir yaştır; bu yaşta ansızın ölen meslektaşlarım oldu, bunlar arasında ölümünden sadece birkaç gün önce profesörlüğe atanan bir meslektaşım da vardı.[1]

V

Sayılarla oynayan başka bir saçma rüya daha. *Goethe gibi bir kişi bir makalesinde, hepimizin de düşündüğü gibi haksız bir şiddetle Herr M. adında bir tanıdığıma saldırmıştır. Herr M. bu saldırıyla doğal olarak ezilmiştir. Herr M., masa başında bulunanlara acı acı dert yanar; ama bu kişisel deneyim onun Goethe'ye duyduğu saygıyı*

1 [Bunun, Fliess'in periyod teorisine bir gönderme olduğuna kuşku yok. 51 = 28+23, yani sırasıyla kadın ve erkek periyodları.]

etkilemez. Bana imkânsız gelen kronolojik verilere ışık tutmaya çalışıyorum. Goethe 1832'de ölmüştür. Herr M.'ye saldırısı doğal olarak o tarihten öncesine rastlayacağı için, Herr M. o tarihte çok genç olmalıdır. On sekizinde olması inandırıcı bir ihtimaldir. Ama gerçekte hangi yılda olduğumuzdan pek emin olmadığım için, hesaplarımın tamamı belirsizleşiyor. Bu arada, saldırı, Goethe'nin "Doğa" konulu ünlü makalesinde yer almaktadır.

Bu rüyadaki saçmalığı haklı çıkarmanın yolunu kolayca bulacağız. *Bir masada* tanıştığım Herr M. kısa bir süre önce, *genel felç* belirtileri gösteren kardeşini muayene etmemi rica etmişti. Kuşku doğru çıkmıştı; bu ziyaret sırasında nahoş bir şey olmuştu: Sohbet sırasında hasta, *gençliğindeki aptallıklarından* söz ederek hiç de neden yokken kardeşini ifşa etmişti. Belleğindeki zayıflamayı test etmek için hastaya doğum tarihini sordum, birkaç küçük hesap yaptırdım; sorularımı oldukça iyi cevapladı. Rüyada, kendimin de felçli gibi davrandığımı görebiliyorum. (*Hangi yılda olduğumuzdan pek emin değildim.*) Rüya malzemesinin bir diğer kısmı, yakın tarihli bir başka kaynaktan geliyordu. Tıbbi bir derginin aramızda dostça bir ilişki bulunan editörü, Berlinli dostum Fl.'nin [Fliess] son kitabı konusunda son derecede nahoş, "*ezici*" bir eleştiri yayımlamıştı. Eleştiri, yargısı pek gelişmemiş çok *genç* bir incelemeci tarafından kaleme alınmıştı. Müdahale etmeye hakkım olduğunu düşünerek bundan ötürü editörü ayıpladım. Eleştiriyi yayınlamaktan dolayı duyduğu üzüntüyü dile getirdi, ama düzeltme yapamayacağını söyledi. Bunun üzerine dergiyle ilişkimi kestim, ama ilişki kesme mektubumda, *bu olayın aramızdaki kişisel ilişkiyi etkilememesini* umduğumu yazdım. Rüyanın üçüncü kaynağı, bir kadın hastamın, erkek kardeşinin akıl hastalığı ve "*Doğa! Do*ğa!" diye nidalarıyla nasıl patladığı konusunda anlattıklarıydı. Doktorlar, nidalarının, *Goethe*'nin

bu konuda yazdığı çarpıcı denemeyi okumuş olmasından kaynaklandığına ve bunun, doğa felsefesi konulu çalışmasına kendini fazla kaptırdığını gösterdiğine inanıyormuş. Bense bu kelimenin, burada eğitimi daha alt düzeyde olan insanların bile kullandığı cinsel anlamıyla ele almayı tercih etmiştim. Talihsiz genç adamın daha sonra kendi cinsel organlarını sakatlaması, en azından bu düşüncemi doğruluyordu. Delirdiği tarihte *on sekiz* yaşındaymış.

Buna, dostumun böylesine ağır eleştiriler alan (bir diğer incelemeci, "insan yazarın mı yoksa kendisinin mi çılgın olduğunu merak ediyor," diye yazmıştı) kitabının, yaşamın *kronolojik verilerini* ele aldığını ve *Goethe*'nin yaşam süresinin, biyolojide anlamlı olan bir sayının çarpımı olduğunu gösteriyordu. Dolayısıyla rüyada kendimi dostumun yerine koyduğumu görmek kolaydır. (*Kronolojik verilere biraz ışık tutmaya çalışıyorum.*) Ama bir felçli gibi davranmıştım ve rüya bir saçmalıklar yığınıydı. Dolayısıyla rüya düşünceleri ironik olarak şöyle diyordu: "*Doğaldır ki o* [dostum Fliess] çılgın bir aptal, *sizlerse* [eleştirmenler] birer dahisiniz ve daha iyisini bilirsiniz. Tersi bir rastlantı olabilir mi?" Rüyada bu *tersine çevirmenin* bolca örneği vardı. Örneğin Goethe'nin genç adama saldırması aptalca, buna karşılık genç bir adamın ölümsüz Goethe'ye saldırması çok daha kolay. Yine Goethe'nin ölüm tarihine dayanarak hesap yapıyorum, oysa gerçekte felçli hastaya *doğum* tarihini hesaplatmıştım. [Daha önce sf. 439'da bu rüyadan söz edilmişti.]

Ama ayrıca hiçbir rüyanın, bencillik dışındaki güdülerden kaynaklanmadığını göstermeyi de taahhüt etmiştim. Bu nedenle bu rüyada dostumun davasını kendi davama çevirdiğimi ve kendimi onun yerine koyduğumu söylemem gerekir. Uyanık yaşamdaki eleştirel yargımın gücü bunu açıklamaya yetmez. Ne

var ki on sekiz yaşındaki hastanın öyküsü ile "*Doğa*!" diye bağırmasının farklı yorumları, doktorların çoğunun psikonevrozların cinsel kökeni konusundaki inancıma muhalefet etmesine birer göndermeydi. Kendi kendime şöyle diyebilirdim: "Dostuna yönelen eleştirinin sana da yöneldiğini bir düşün; ki gerçekten de bu kısmen zaten böyle *olmuştur*." Dolayısıyla rüyadaki "o"nun yerine "biz"i koyabiliriz: "Evet, çok haklısınız, aptal olan *bizleriz*." Rüyada, Goethe'nin kısa ama enfes makalesine göndermede "*mea res agitur*" olduğunu gösteren net bir hatırlatıcı vardır; çünkü okul günlerimin sonunda meslek seçimimde tereddütte kalınca, doğal bilimler okumaya karar vermeme neden olan şey bir derste bu makalenin yüksek sesle okunması olmuştu.[1]

VI

Bundan önceki bölümlerden birisinde, egomun görülmediği bir başka rüyanın da buna rağmen bencilce [egoistçe] olduğunu göstermeyi taahhüt etmiştim. Sf. 372'de Profesör M.'nin "*Oğlum, Myop'lar...*" dediği kısa bir rüya aktarıp, bunun sadece bir giriş rüyası olduğunu, arkasından belli bir rol *oynadığım* bir başka rüyanın geldiğini anlatmıştım. İşte size, orada anlatmadığım açıklama gerektiren saçma ve anlaşılmaz bir sözel içerikli ana rüya.

Roma kentinde baş gösteren bazı olaylar yüzünden, çocukları güvenli bir yere götürmek gerekiyor ve bu yapılıyor. Derken sahne değişiyor ve eski tarz, çift kanatlı bir giriş kapısının (rüyada farkında olduğum gibi Siena'daki "Porta Romana") önünde oluyorum. Çökkün bir ruh haliyle çeşmenin başına oturmuşum, ağlamak üzereyim. Bir kadın –görevli veya rahibe– iki erkek çocuğu dışarı çıkararak babalarına teslim

1 [Bu rüya sf. 580'de tekrar ele alınıyor. Pestalozzi'ye (1956) göre "Fragment über die Natur" başlıklı makale aslında İsviçreli yazar G. C. Tobler'e aittir; Goethe bu makaleyi bellek yanılması nedeniyle kendi çalışmalarına katmıştır.]

ediyor; ancak babaları ben değilim. Büyük oğlanın benim büyük oğlum olduğu açık; diğerinin yüzünü görmüyorum. Çocuğu getiren kadın ondan kendisine veda öpücüğü vermesini istiyor. Kadının kırmızı burnu dikkati çekiyor. Çocuk onu öpmeyi reddediyor, ama el sallayarak ona "AUF GESERES" *diyor, sonra dönüp ikimize de (veya birimize)* "AUF UNGESERES"[1] *diyor. Bu son ifadenin bir tercihi belirttiğini düşünüyorum.*

Bu rüya, izlediğim *Das neue Ghetto* [Yeni Getto] adlı bir oyunun yarattığı düşünce kıvrımlarına dayanıyor. Yahudi sorunu, kendilerine ait bir ülke veremeyeceğimiz çocuklarımızın geleceği konusundaki kaygılar, onları, bir sınırdan diğerine özgürce geçebilecek şekilde eğitme kaygıları: ilgili rüya düşüncelerinde bütün bunlar kolayca görülebilir.

"*Babil sularının kıyısına oturup ağladık*." Roma gibi Siena da güzel çeşmeleriyle ünlüdür. Rüyalarımdan birisinde Roma'nın belirmesi halinde, benim için bildik bir mekânı onun yerine koymam gerekir. Siena'daki Porta Romana yakınlarında büyük, çok güzel aydınlatılmış bir bina görmüştük. Bunun, *Manicomio*, yani tımarhane olduğunu öğrenmiştik. Rüyadan kısa bir süre önce, benimle aynı dini inancı paylaşan birisinin, devlet bakımevindeki zar zor elde ettiği görevinden çekilmek zorunda bırakıldığını duymuştum.

"*Auf Geseres*" (rüyadaki ortamdan, "*Auf Wiedersehen*" ["hoşça kal"] beklenen bir noktada) ifadesi kadar oldukça anlamsız olan tersi "*Auf Ungeseres*" ifadesi de ilgimizi çeker. Filologlardan aldığım bilgiye göre "Geseres," "goiser" fiilinden türetilen ve doğru çevirisi "mecbur bırakılan acılar" veya "kader" olan gerçek bir İbranice kelimedir. Bu kelimenin argoda kullanımı insanı "ağlayıp sızlamak" anlamına geldiğini düşünmeye iter. "*Ungeseres*"

1 [Almanca olmayan bu kelimeler aşağıda tartışılmıştır.]

ise benim uydurduğum, dikkatimi ilk çeken ama başlangıçta anlam veremediğim bir kelimedir. Ancak rüyanın sonundaki "*Ungeseres*"in "*Geseres*" karşısında bir tercihi gösterdiğine ilişkin ifade, çağrışım kapılarını araladığı gibi, kelimeyi de açıkladı. Havyarda da benzeri bir ilişki vardır; *tuzsuz ["ungesalzen"]* havyar, *tuzlu ["gesalzen"]* havyardan daha çok tercih edilir. "Herkese havyar," aristokratik gösterişler; bunun arkasında ailemin üyelerinden birisine [kız kardeşine] şaka yollu bir gönderme yatıyor: Benden daha küçük olduğu için gelecekte çocuklarıma bakmasını umuyordum. Bu da evimin başka bir üyesinin, büyük bakıcımızın [anne] rüyadaki kadın görevli veya rahibe kılığıyla açıkça temsil edilmesine uygun düşüyor. Ne var ki "*tuzlu-tuzsuz*" ile "*Geseres-Ungeseres*" arasında bir geçiş düşüncesi yok. Bunu "*mayalı-mayasız*" ["*gesäuert-ungesäuert*"] sağlıyor. İsrail'in çocukları Mısır'dan kaçarken hamuru mayalamaya zamanları olmadığı için, bugün bunun anısına Paskalya günü mayasız ekmek yenir. Bu noktada, analizin bu kısmında ansızın aklıma gelen bir çağrışımı ekleyebilirim. Geçen Paskalya'da Berlinli dostumla yabancısı olduğumuz Breslau sokaklarında nasıl dolaştığımızı hatırlıyorum. Küçük bir kız bana bir caddeye nasıl gideceğini sorunca, oranın yabancısı olduğumu itiraf etmem gerekmiş ve dostuma şöyle demiştim: "Umarım, bu küçük kız büyüdüğü zaman, kendisine yol gösterecek insanları seçerken daha dikkatli olur." Kısa bir süre sonra, üzerinde "Dr. Herodes. Muayene saatleri..." yazılı bir kapı levhası görmüş, "meslektaşımızın bir çocuk doktoru olmadığını umalım," demiştim. O anda dostum da bana çift t*araflı simetrinin* biyolojik önemi konusundaki düşüncelerini anlatıyordu ve cümleye şu sözlerle başlamıştı: "Sikloplar gibi alnımızın ortasında tek gözümüz olsaydı..." Bu da giriş rüyasındaki profesörün ifadesine yol açmıştı: "*Oğlum,*

miyop...” Böylece “*Geseres*”in temel kaynağına ulaşmıştım. Yıllarca önce, Profesör M.’nin bugün bağımsız bir düşünür olan bu oğlunun hâlâ okul sıralarındayken gözlerinde bir rahatsızlık ortaya çıkar; doktorun söyledikleri de kaygı uyandırır. Doktor, hastalık *bir tarafta* kaldığı sürece önemli olmadığını, ama *diğer göze* de sıçraması halinde bunun ciddi bir sorun yaratacağını anlatmış. Bir gözündeki hastalık tamamen iyileşmiş; ama kısa bir süre sonra diğer gözünde de hastalık belirtileri ortaya çıkmış. Oğlanın kaygılanan annesi onu derhal ülkenin öbür ucunda oturan doktora göndermiş. Ama doktor artık *diğer uca* taşınmıştır. Oğlan da “Neden böyle *‘Geseres’* [‘ağlayıp sızlıyorsun’]?” diye bağırmış annesine, “*bir* gözüm iyileştiyse, *diğeri* de iyileşecek demektir.” Haklı da çıkmış.

Şimdi de bütün bunların benimle ve ailemle ilişkisine ele almamız gerekiyor. Profesör M.’nin oğlunun bilgi yolunda ilk adımlarını attığı okul iskemlesi, annesi tarafından, rüyada veda sözlerini söylettiğim büyük oğluma armağan edilmişti. Bu aktarımın yol açtığı arzulardan birisini tahmin etmek kolaydır. Ama iskemle fikri, ayrıca çocuğu *dar görüşlü* ve *tek yanlı* olmaktan kurtarmayı da amaçlamaktadır. Rüyada “*miyop*” (ve bunun arkasındaki “*Siklop*”) ile çift taraflılığa yapılan gönderme de öyle. Tek yanlılıkla ilgili kaygımın birden çok anlamı var: Bu, sadece fiziksel tek yanlılıkla değil, ayrıca zihinsel gelişmedeki tek yanlılıkla da ilgili olabilir. Rüyadaki sahnenin çılgınca bir tarzla tezat oluşturduğu şey de işte bu kaygı olamaz mı? Çocuk, veda etmek için *bir yana* dönerken, sanki dengeyi korumak için tersini söylemek üzere *diğer yana* dönüyor. Çocuk sanki çift *taraflı simetriye gereken dikkati göstererek hareket ediyor*!

Dolayısıyla sık sık, en çılgınca gözüken rüyalar en derin olanlardır. Tarihin her döneminde söyleyecek bir şeyi olan ama

bunu tehlikesizce söyleyemeyenler, deli külâhı giymeye gönüllü olmuştur. Böylece konuşmalarının hedeflediği dinleyicilerin, hoş karşılanmayan sözlerin açıkça anlamsız olduğunu düşünerek gülüp geçmesi ve kendi gururlarını okşaması, bu sözleri daha rahat hoş görmelerini mümkün kılmıştır. Oyunda deli kisvesine bürünen Prens, gerçekte aynen rüyalar gibi davranmaktadır; dolayısıyla gerçekleri bir nükte ve anlaşılmazlık örtüsü altında gizleyen Hamlet'in kendisi hakkında söylediklerini biz de rüyalar için söyleyebiliriz: "Deli bir karayelden başka bir şey değilim: Ama gözlerim bir şahininki kadar keskindir!"[1]

Özetle rüya düşüncelerinin —en azından aklı başında insanların rüyalarında— hiçbir zaman saçma olmadığını ve rüya çalışmasının, rüya düşüncelerinde olabilecek eleştiri, alaya alma veya aşağılama gibi bir şeyi temsil etme gereği duyduğu takdirde saçma rüyalar ve saçma ögeler içeren rüyalar ürettiğini göstererek, rüyalardaki saçmalık sorunu çözmüş bulunuyorum.[2]

Şimdiki işim, rüya çalışmasının, değindiğim üç etkenle[3] değineceğim dördüncü bir etkenin birleşiminden ibaret olduğunu; rüya düşüncelerini, tabi olduğu dört koşul uyarınca tercüme etmekten başka bir işlevi bulunmadığını ve zihnin rüyalarda olanca zihinsel yetileriyle mi yoksa sadece kısmen mi çalıştığı

1 [*Hamlet*, Perde II, Sahne 2.] Bu rüya ayrıca, genel geçerliliğe sahip olan aynı gece görülen rüyaların ayrıymış gibi hatırlansa bile, aynı düşüncelerden kaynaklandığı gerçeğine iyi bir örnek sağlar. Aklıma gelmişken, çocuklarımı Roma'dan uzaklaştırarak güvenli bir yere götürmeme ilişkin rüyadaki durum, çocukluğumda olan benzeri bir olaya gönderme yapılarak çarpıtılmıştır: Yıllarca önce, çocuklarını başka bir ülkeye götürme fırsatı bulan bazı akrabalarımı kıskanıyordum.]

2 ["Fare Adam" (1909d) ve Schreber (1911c) durum öykülerinde (ÖFD., 10) bir dipnotta aynı mekânizmanın saplantı nevrozlarında ve paranoyada da kullanıldığını söylüyor.]

3 [Yani yoğunlaşma, yerdeğiştirme ve temsil edilebilirlik.]

sorusunun, yanlış ortaya konduğunu ve gerçekleri dikkate almadığını göstermek olacaktır. Ne var ki içeriğinde yargıya varılan, eleştiriler yapılan, değerlendirmeler ifade eden, rüyanın belli bir ögesinde şaşkınlık hissi uyandıran, açıklamalara, tartışmalara girişilen çok sayıda rüya bulunduğu için, bazı seçme örnekler vererek bu türden olgulardan kaynaklanan itirazlara cevap vermem gerekiyor.

Buna cevabım kısaca şöyle olacaktır: Rüyalarda yargı işl*evinin bariz bir etkinliği olarak görünen her şeyin, rüya çalışmasının zihinsel bir başarısı olarak değil, rüya düşüncelerinin malzemesine ait olan ve bunlardan, hazır bir yapı olarak rüyanın açık içeriğine taşınan bir şey olarak değerlendirilmesi gerekir*. Bu iddiayı daha da ileri götürebilirim. Hatırlanan bir rüyadan *uyandıktan sonra* varılan yargılar ile bu rüyanın hatırlanmasının yarattığı duygular da büyük ölçüde, rüyanın gizli içeriğinin bir parçasını oluşturur ve yoruma dahil edilmesi gerekir.

I

Yukarıda buna çarpıcı bir örnek vermiştim [sf. 445].[1] Bir kadın hastam, "yeterince net olmadığı" gerekçesiyle bir rüyasını anlatmayı reddediyordu. Rüyasında birisini görmüştü, ama bu birisinin kocası mı yoksa babası mı olduğunu bilmiyordu. Bunu, bir çöp tenekesinin [*Misttrügerl*] görüldüğü bir rüya izlemiş, bu da şu anıyı ortaya çıkarmıştı. Kendine bir yuva kurduğu sıralarda bir keresinde yeni evi ziyarete gelen genç bir akrabasının yanında ilk işinin yeni bir çöp tenekesi almak olacağını söylemiştir. Ertesi sabah ona bir çöp tenekesi getirilir, ama içi vadiden toplanmış zambaklarla doludur. Bu rüya kırıntısı, [Almanca] yaygın bir deyimi temsil etmektedir: "Benim gübremle

1 [Aynı yerde başka bir örnek daha verilmişti.]

büyümemiş." Analiz tamamlanınca rüya düşüncelerinin, rüya sahibinin gençken dinlediği bir öykünün sonradan kendini gösteren etkileriyle ilgili olduğu anlaşıldı. Bu öykü, genç bir kızın doğurduğu bebeğin *gerçek babasının kim olduğunun belirsiz olmasıyla* ilgiliydi. Dolayısıyla burada rüya temsili, uyanık düşüncelere taşmıştır: Rüya düşüncelerinin ögelerinden birisi, rüyaya bir bütün olarak geçen uyanık bir yargıyla temsil edilmiştir.

II

İşte benzeri bir olay daha. Hastalarımdan birisi ilginç bulduğu ve uyandıktan hemen sonra kendi kendine şöyle dediği bir rüya görür: "*Bunu doktora anlatmalıyım*." Rüya analiz edilince tedavi süreci içinde kurduğu ve kendi kendine, *bana söz etmeme* kararı aldığı bir *ilişkiye* açık göndermeler yapıldığı anlaşılmıştır.[1]

III

Bu kez kendi yaşantımdan üçüncü bir örnek. *P. ile birlikte, ev ve bahçeler bulunan bir bölgeden geçerek hastaneye gidiyorum. Aynı zamanda, bu bölgeyi daha önce rüyalarımda ne kadar sık gördüğümü düşünüyorum. Yolu da pek iyi bilmiyorum. P., köşeyi dönünce bir restorana giden (bahçeye değil, içeriye) bir yol gösteriyor. Orada Frau Doni'yi soruyorum, üç çocu*ğuyla birlikte arkada küçük bir odada yaşadığı söyleniyor. *Oraya doğru gidiyorum, ama varmadan önce iki küçük kızımla birlikte belli belirsiz birisiyle karşılaşıyorum; onları da yanıma alıyor ve bir süre onlarla oturuyorum. Onları orada bıraktığı için karıma karşı bir tür sitem ediyorum.*

1 [1909 *tarihli dipnot*:] Psikanalitik tedavi sırasında görülen bir rüyada hasta kendi kendine "*Bunu doktora anlatmalıyım*" dediği durumlarda, değişmez olarak bu, sık sık daha sonra unutulan rüyayı itiraf etmeye karşı güçlü bir direnmenin varlığını gösterir.

Uyanınca büyük bir *hoşnutluk* duygusu hissetmiştim; buna gerekçe olarak da bu analizden "bunu daha önce rüyamda görmüştüm"ün anlamını keşfetme beklentisini göstermiştim.[1] Aslında rüyanın analizi bana bu konuda bir şey öğretmemişti; gösterdiği tek şey hoşnutluk [doyum] duygusunun, buna ilişkin yargıyla değil, rüyanın gizli içeriğiyle ilgili olduğudur. Hissettiğim hoşnutluk, evliliğimin bana çocuk vermiş olması gerçeğiyle ilgilidir. P., yaşam seyri bir süre benimle gelişen, daha sonra hem sosyal hem de maddi açıdan beni çok çok geride bırakan, ama evliliğinden çocuğu olmayan birisiydi. Rüyaya yol açan iki olay tam bir analiz sağlamaktan çok, rüyanın anlamını göstermeye yarayacaktır. Bir gün önce gazetede doğum sırasında hayatını kaybeden Frau Dona A—y'nin ölüm haberini okumuştum (rüyada bunu "Donai"ye çevirmiştim). Karım ölen kadına, son iki çocuğunun [karımın] doğumuna eşlik eden aynı ebenin baktığını söyledi. "Dona" ismi ilgimi çekmişti, çünkü bu isme ilk kez kısa bir süre önce İngilizce bir romanda rastlamıştım. Rüyaya kaynaklık eden ikinci olay, rüyanın tarihiydi. Rüyayı, şiir yeteneğine sahip gibi görünen en büyük oğlumun doğum gününden önceki gece görmüştüm.

IV

Ölümünden sonra babamın, Macarlar arasında politik bir rol oynadığına ilişkin saçma rüyadan uyandıktan sonra da aynı hoşnutluk duygusunu hissetmiş; bu duyguya gerekçe olarak da bunun, rüyanın son kısmına eşlik eden duygunun bir devamı olmasını göstermiştim. [Bkz. sf. 556.] Ölüm yatağında nasıl Ga-

1 Bu konuda *Revue Philosophique*'nin son sayılarında "Rüyalarda Paramnezi" başlığıyla uzunca bir tartışma yer almıştır. [Bu rüya sf. 616'da tekrar ele alınıyor.]

ribaldi gibi gözüktüğünü hatırladım ve gerçekleştiği için hoşnutluk duydum... (Unuttuğum bir devamı da vardı). Analiz, rüyadaki bu boşluğu doldurmamı mümkün kıldı. Bu, ikinci oğluma bir değiniydi; çocukluğumda, özellikle de İngiltere'yi ziyaretimden sonra beni çok etkileyen büyük bir tarihi şahsiyetin adını [Cromwell] bu oğluma vermiştim. Doğumundan önceki yıl boyunca, oğlan olması halinde bu adı koymaya karar vermiştim; oğlan olunca da bebeği bu isimle ve büyük bir *hoşnutluk* duygusuyla selamlamıştım. (Babaların bastırılan megalomanilerinin düşüncelerinde çocuklarına nasıl aktardıklarını görmek kolaydır; bu, gerçek yaşamda bu duygu üzerinde ihtiyaç duyulan bastırmayı uygulama yollarından birisi olabilir.) Oğlanın bu rüyada görülmesi, yatağını kirletmekten ibaret olan —ve hem çocukta, hem de ölmek üzere olan bir insanda kolayca bağışlanan— aynı talihsizliğe sahip olması gerçeğinden kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda *Stuhlrichter* ["baş yargıç," kelimesi kelimesine "iskemle yargıcı"] ile ve rüyalarda dile gelen kendi çocuklarının gözünde *büyük* ve *lekesiz* olma arzusuyla kıyaslayın.

V

Şimdi de rüyada varılan ama uyanık yaşamda sürdürülmeyen, ya da oraya aktarılmayan yargı ifadelerini ele alacağım. Buna örnek ararken, başka amaçlarla aktarmış olduğum rüyalardan yararlanmamın bana büyük bir yardımı olacaktır. Goethe'nin Herr M.'ye saldırısına ilişkin rüya [sf. 569] çok sayıda yargı içeriyor gibidir. "*Bana imkânsız görünen kronolojik verilere biraz ışık tutmaya çalışıyorum.*" Bu her açıdan, Goethe'nin tanıdığım genç bir adama edebi açıdan saldırması gibi saçma bir fikrin eleştirisi gibi gözükmektedir. "*On sekiz yaşında olması inandırıcı bir kanı gibi gözüküyor.*" Bu da tam anlamıyla bir hesabın sonucu

gibi gözüküyor, ancak bunun kıt akıllı bir hesap olduğu da doğrudur. Son olarak, "*Hangi yılda olduğumuzdan pek emin değilim*," rüyadaki belirsizlik veya kuşkuya bir örnek gibi gözükmektedir.

Dolayısıyla bütün bunlar, ilk kez rüyada varılan birer yargı eylemi gibi gözükmüştür. Ama analiz bunların sözel ifadesinin, rüya yorumu için vazgeçilmez olmaları ve aynı zamanda her saçmalık izinin ortadan kalkması açısından, başka bir şekilde de ele alınabileceğini göstermiştir. "*Kronolojik verilere biraz ışık tutmaya çalışıyorum*" cümlesiyle kendimi, gerçekte yaşamın kronolojik verilerine ışık tutmaya çalışan dostumun [Fliess] yerine koymuştum. Bu da önceki cümlelerin saçmalığına karşı çıkan bir yargı olarak, bu cümleyi anlamından yoksun bırakır. Araya sokulan "*bana imkânsız görünen*" ifadesi, bir sonraki "*inandırıcı bir kanı gibi gözüküyor*" ifadesine aittir. Bu sözleri, erkek kardeşinin öyküsünü anlatan hanıma neredeyse harfiyen söylemiştim. "Onun 'Doğa! Doğa!' haykırışlarının Goethe ile ilgili olması *bana imkânsız bir kanı gibi geliyor*; bu sözlerin, sizin de bildiğiniz cinsel bir anlama sahip olması *bana çok daha inandırıcı geliyor*." Burada bir yargıya varıldığı doğrudur, ama rüyada değil gerçek hayatta ve hatırlanıp rüya düşünceleri tarafından kullanılan bir olayda. Rüya içeriği, tıpkı rüya düşüncelerinin bir başka kısmı gibi bu yargıyı da kendine maletmiştir. Rüyada anlamsız bir yargının bağlandığı "18" sayısı, yargının koparıldığı gerçek bağlamın bir izini taşır. Son olarak, "*Hangi yılda olduğumuzdan pek emin değilim*" ifadesinin tek amacı, muayenesinde bu noktanın gerçekten gündeme geldiği felçli hastayla özdeşimimi daha da ileri götürmektir.

Rüyalarda bariz yargı eylemleri olarak görülen şeylerin çözümü bize, yorumlama yöntemi konusunda bu kitabın başında konulan kuralları —bir rüyanın bileşenleri arasındaki görünürdeki tutarlılığı temel olmayan bir yanılsama olarak göz ardı etmemiz ve

her bir ögenin kökeninin izini kendi başına sürmemiz gerektiği kuralını— hatırlatabilir. Rüya, inceleme açısından tekrar parçalarına ayrılması gereken bir yığındır. Ama öte yandan rüyalarda, görünürdeki bu tutarlılığı yaratan, yani rüya çalışmasının ürettiği malzemeyi "ikincil bir revizyona" tabi tutan ruhsal bir gücün iş başında olduğu görülecektir. Bu da bizi, rüyaların oluşumunda rol alan dördüncü etken olarak önemini daha sonra değerlendireceğimiz bir gücün dışavurumlarıyla karşı karşıya getirir.

VI

İşte size, daha önce aktardığım bir rüyadaki yargı işlemine bir başka örnek. Kasaba konseyinden gelen mektup konulu saçma rüyada [sf. 565] soruyordum: "*Ondan hemen sonra evlendin mi?" Kuşkusuz, 1856 yılında dünyaya gelmiştim, bu da bana söz konusu yıldan hemen sonraki yıl gibi gelmişti*. Bütün bunlar, bir dizi mantıksal sonuç kılığında belirmişti. Babam, geçirdiği krizin hemen sonrasında 1851 yılında evlenmiş; ailenin en büyük çocuğu olarak elbette 1856'da doğmuştum; bu kanıtlanabilir bir gerçek. Bilindiği gibi bu sözde sonuca, arzu giderme amacıyla varılmıştı; ağır basan rüya düşüncesi şöyle gelişiyordu: "*Dört-beş yıl hiç de uzun değil; önemli değil*." Ne var ki bu mantıksal sonuçlar dizisindeki her adım, içerikleri ve biçimleri ne kadar benzer olursa olsun, rüya düşünceleri tarafından belirleniyor olarak da açıklanabilirdi. Bu, uzun süren analizi meslektaşımı çelişkiye düşüren ve tedavi bittikten hemen sonra evlenmeye karar veren *hastaydı*. Rüyada babamla görüşme tarzım bir sorgulamaya veya sınava benziyordu ve bana derslerine katılan öğrencilerinden ince ayrıntılar isteyen bir Üniversite hocasını hatırlatıyordu: "*Doğum tarihi?" "1956." "Patre?*" [Baba adı?] Buna cevap olarak, babanın ilk adı Latince sonlandırmayla veriliyor; ve biz öğrenci-

ler Hofart'ın, babanın ilk adından, öğrencinin kendi adından her zaman çıkarılamayan *sonuçlar çıkardığını* düşünüyorduk. Dolayısıyla rüyadaki *sonuç çıkarma*, rüya düşünceleri malzemesinin bir parçasından çıkarılan bir sonucun tekrarından başka bir şey değildi. Bundan yeni bir şey ortaya çıkar. Rüya içeriğinde bir sonucun [çıkarsamanın] görülmesi halinde, bunun rüya düşüncelerinden kaynaklandığına kuşku yok; ama bu, bunlarda hatırlanan bir malzeme kırıntısı olarak belirebileceği gibi, bir dizi rüya düşüncesini mantıksal bir zincirde birbirine de bağlayabilir. Ama ne olursa olsun, rüyada varılan bir sonuç, rüya düşüncelerinde varılan bir sonucu temsil eder.[1]

Bu noktada rüya analizine kaldığımız yerden devam edebiliriz. Profesörün sorgulaması, üniversite öğrenci kayıtlarına ilişkin bir anıyı hatırlattı (benim zamanımda Latince yapılırdı). Bu ayrıca akademik çalışmalarımın seyrine ilişkin düşüncelere yol açtı. Tıp öğrencileri için öngörülen *beş yıl* benim için yine azdı. Tıbbi araştırmalarıma sessizce birkaç yıl daha devam etmiştim; tanıdıklarım arasında tembel olarak değerlendirilirdim, hatta bir gün mezun olup olmayacağım konusunda kuşku bile duyuluyordu. Bunun üzerine sınavlara girmeye *hemencecik* karar vermiş ve *gecikmeye rağmen* mezun olmuştum. Burada beni eleştirenleri inatla karşı karşıya getirdiğim rüya düşünceleri için taze bir destek vardı: "Zamanımı öldürdüğüm için inanmasanız da, *bitireceğim*. Tıp eğitimime bir *son vereceğim*. Daha önce de böyle olmuştur."

Aynı rüyanın giriş kısmında, tartışma olduğu kolay kolay inkâr edilemeyecek bazı cümleler yer almaktadır. Bu tartışma

1 Bu bulgular, rüyalardaki mantık ilişkilerinin temsili konusunda yukarıda [sf. 422] söylediklerim için bazı açılardan bir düzeltmedir. Orada rüya çalışmasının genel davranışı anlatılmıştır, ama işleyişinin daha ince ve kesin ayrıntıları dikkate alınmamıştır.

[arguman] saçma bile değil; uyanık düşüncelerde de pekâlâ ortaya çıkabilirdi: Rüyada kasaba konseyinden aldığım mektup beni eğlendiriyor, çünkü her şeyden önce 1851'de daha dünya*ya bile gelmemiştim ve ikincisi, ilgili olabilecek babam zaten ölmüştü*. Her iki ifade de hem kendi içinde doğrudur, hem de böyle bir mektup almam durumunda gerçekten ortaya koyacağım gerçek argumanlara aynen uymaktadır. Rüya üzerindeki daha önceki analizim bunun, derinlemesine acı ve aşağılayıcı rüya düşüncelerinden kaynaklandığını göstermişti (bkz. sf. 567-8). Sansür etkinliğinin güçlü nedenleri bulunduğunu da varsayacak olursak, rüya çalışmasının, rüya düşüncelerinde bulunan model temelinde *saçma bir savı geçerli ve kusursuz bir şekilde çürütmek için* her türlü güdüye sahip olduğunu anlarız. Ne var ki analiz, rüya çalışmasının bu paralelliği kurmakta özgür olmadığını, bu amaçla rüya düşüncelerindeki malzemeyi kullanmak zorunda kaldığını göstermiştir. Sanki (rakamlara ek olarak) artı ve eksi işaretleri, indeks ve kök işaretleri bulunan bir cebir denklemiymiş, sanki hem işlem sembollerini hem de rakamları alan ama hepsini birbirine karıştıran kişi anlamasa da bu denklemi kopya etmiş gibiydi. Rüyadaki iki sav şu malzemeye bağlanabilir. Psikonevrozlar için öngördüğüm psikolojik açıklamaların altında yatan önermelerden bazılarının, ilk anda mutlaka inançsızlık ve alay konusu olacağını düşünmek bulantıcıydı. Örneğin yaşamın ikinci, hatta bazen ilk yılındaki yaşantıların, daha sonra hasta düşen insanların duygusal yaşamında kalıcı bir iz bıraktığını ve bu yaşantıların —bellek tarafından birçok yoldan çarpıtılıp abartılmalarına rağmen— histerik semptomların ilk ve en derin kaynağını oluşturabileceğini varsayma gereği duymuştum. Uygun bir anda bunu açıkladığım hastalar, *henüz hayatta olmadıkları* bir tarihe kadar uzanan anıları aramaya hazır olduklarını

söyleyerek yeni kazandıkları bu bilgiyle dalga geçiyorlardı. Kadın hastaların en eski cinsel dürtülerinde *babalarının* oynadığı beklenmedik rolü keşfetmemin de benzeri bir alayla karşılaşması beklenebilirdi (sf. 358'deki tartışmaya bakın). Ancak her iki hipotezin de doğru olduğuna ayakları yere basan bir inanç duyuyordum. Doğrulama açısından, çocuk daha erken bir yaştayken babanın öldüğü ve başka türlü anlaşılmaz olan sonraki olayların, yaşamda bu kadar erken bir dönemde ortadan kalkan bir kişinin bilinçsiz anılarını koruduklarını kanıtlayan bazı olayları göz önüne alıyordum. Bu iki savımın, geçerliliği tartışmaya açık *sonuçlar çıkarmaya* dayandığının farkındaydım. Dolayısıyla tam da *tartışmaya açık olmasından korktuğum bu sonuçların*, rüya çalışması tarafından *tartışılması imkânsız sonuçlar* çıkarmak amacıyla kullanılması, arzu gidermenin bir başarısıydı.

VII

Şu ana dek sadece şöyle bir değindiğim bir rüyanın başında [bkz. sf. 539] ortaya çıkan konu karşısında hissedilen şaşkınlığın net bir ifadesi vardı. *Yaşlı Brücke bana bir görev vermiş olmalı*; TUHAFTIR, *bu, kendi vücudumun alt kısmının, kendi pelvisimin ve bacaklarımın kesilip biçilmesiyle ilgilidir; sanki ameliyat odasındaymış gibi, ama kendimdeki eksikliğini de, ürkütücü duygusunu da hissetmeksizin bu organlarımı önümde görüyorum. Louise N. yanımda duruyor ve benimle birlikte çalışıyor. Pelvis açılmış ve bir alttan, bir üstten, ama iki açı karışmış gibi görünüyor. Kalın, et rengi çıkıntılar görülebiliyor (bu da rüyada bana hemoroiti hatırlatıyor). Bunun üzerinde duran ve buruşturulmuş yaldızlı kağıdı*[1] *andıran şeyin de oradan dik-*

1 ["Silver-paper," kelimesi kelimesine "gümüşlü kâğıt."] Kalaylı ["stanniol"], Stannius'un, balıkların sinir sistemine ilişkin bir kitabına gönderme.

katle alınması gerekiyor. Derken bacaklarıma tekrar sahip oluyorum ve kasabaya doğru gidiyorum. Ama (yorgun olduğum için) bir arabaya tutuyorum. Araba beni şaşkına çevirerek, bir evin açılıp bir köşeyi döndükten sonra tekrar açık havaya çıkan bir yoldan geçmesini sağlayan kapısından içeri giriyor.[1] *Sonunda eşyalarımı taşıyan bir dağ rehberiyle birlikte manzarası sürekli değişen bir yolculuk yapıyorum. Rehber yorulduğum için yolun bir kısmında beni de taşıyor. Yer çamurlu; kenardan dolaşıyoruz; insanlar Kızılderililer veya çingeneler gibi yere oturmuş, aralarında bir de kız var. Bundan önce, kaygan zeminde kendi başıma yürüyor ve kesme biçme işleminden sonra bu kadar iyi yürüyebilmeme sürekli şaşırıyordum. Nihayet pencerelerinden birisi açık olan küçük, ahşap bir eve varıyoruz. Orada rehber beni oturtuyor ve pencereden geçilmesi gereken boşluğu kapatmak için, hazır duran iki kalası pencere pervazına dayıyor. Bu noktada bacaklarım için gerçekten kaygılanıyorum ve beklenen karşıya geçme yerine, kulübenin duvarları boyunca uzatılan tahta iskeleler üzerine uzanmış iki erişkin adam ile yanlarında uyuyor gibi duran iki çocuk görüyorum. Sanki geçişi mümkün kılan şey kalaslar değil de çocuklarmış. Ruhsal bir korkuyla uyanıyorum.*

Rüyalardaki yoğunlaşmanın boyutları konusunda en küçük bir fikri olanlar bile, bu rüyanın tam analizinin ne kadar çok sayfa kaplayacağını kolayca hayal edecektir. Ne var ki buradaki bağlamda, rüyadaki "*tuhaftır*" ifadesinin araya sokulmasıyla dile getirilen şaşkınlığa örnek sağlayan bir noktayı ele almam yeterli olacaktır. Rüyaya yol açan olaylar şunlardı. Rüyada çalışmama yardımcı olan Louise N. adlı hanım, beni arayıp duruyordu. "Okumam için bir şeyler gönder," demişti. Ona Haggard'ın *She* [Kadın] adlı kitabını önermiştim. "*Tuhaf* bir kitap, ama gizli anlamlarla dolu," diye açıklamaya başlamıştım; "kadınlığın ba-

1 Bu, oturduğum apartman bloğundaki sakinlerin bebek arabalarını koydukları yerdir; ama rüyada başka birkaç şeyle daha belirlenmiştir.

kiliği, duygularımızın ölümsüzlüğü...” Burada sözümü keserek şöyle dedi: “Bunu biliyorum. Kendine ait bir şeyin yok mu?” - “Hayır, ölümsüz eserlerim henüz yazılmadı.” - “Peki *bizim* bile okuyup anlayabileceğimizi vaat ettiğin bu nihai açıklamalarını ne zaman göreceğiz?” diye sordu biraz alaycı bir edayla. Bu noktada başka birisinin onun ağzından beni ayıpladığını görüp sustum. Rüyalar konulu kitabımı bile kamuya sunmanın bana ne büyük bir öz-disipline mal olduğunu düşündüm. Kendi mahrem kişiliğimden o kadar çok şey vermem gerekmişti ki.

> Das Beste was du wissen kannst,
> Darfst du den Buben doch nicht sagen.[1]

Örneğin rüyada *kendi bedenim* üzerindeki kesip biçme işi *kendi kendimi psikanalizimdi*.[2] ve rüyalarıma bir açıklama getirmeyle ilişkiliydi. Yaşlı Brücke'nin burada devreye girmesi yerindeydi; bilimsel çalışmalarımın ilk yıllarında bile zaman zaman yaptığım bir buluşu, Brücke yayımlamam için beni dürtükleyinceye kadar bir kenarda bıraktığım olmuştur. Louise N. ile yaptığım sohbetin bende uyandırdığı diğer düşünceler, bilinçli olamayacak kadar derinlere gidiyordu. Bunlar, Rider Haggard'ın *She* adlı eserinden söz edilmesinin uyandırdığı malzeme yönünde saptırılmıştı. “*Tuhaftır*” yargısı bu kitapla aynı yazarın *Heart of the World* adlı bir diğer kitabına dayanıyordu; rüyadaki çok sayıdaki öge bu iki yaratıcı romandan kaynaklanıyordu. İnsanların

1 [Goethe, *Faust*, Perde I (Sahne 4): “Ne olursa olsun, bildiğin şeyler içinde en iyileri çocuklara anlatılmayabilir.”]

2 [Freud'un bu kitabın yayımlanmasından önceki yıllarda yürüttüğü kendi kendine psikanalizi, Fliess'le yazışmalarındaki ana temalardan birisiydi (Freud, 1950a).]

üzerinden taşınması gereken kaygan zeminle üzerinden kalasların yardımıyla geçilmesi gereken uçurum, *She* adlı romandan alınmaydı; Kızılderililer, kız ve ahşap ev ise *Heart of the World*'dan alınmaydı. Her iki romanda da rehber bir kadındı; her ikisi de tehlikeli yolculuklarla ilgiliydi; *She*, daha önce hemen hiç geçilmeyen ve keşfedilmemiş bir bölgeye ulaşan maceralı bir yolu anlatıyordu. Rüya hakkında düştüğüm bir nota göre bacaklarımdaki yorgunluk hissi, gündüzün hissettiğim gerçek bir şeydi. Bu belki de yorgun bir ruh haline ve kuşkulu bir düşünceye uygun düşüyordu: "Bacaklarım beni daha ne kadar taşıyacak?" *She*'deki maceranın sonunda rehber kendisi ve başkaları için ölümsüzlüğü bulmak yerine, gizemli bir yeraltı ateşiyle yok oluyordu. Kuşkusuz, "ahşap ev" de bir tabuttu, yani mezardı. Ama rüya çalışması, bu hiç arzu edilmeyen düşünceyi bir arzu gidermeyle temsil ederek ustaca bir iş çıkarmıştı. Bir keresinde bir mezara girmiştim, ama bu Orvieto yakınlarındaki bir Etruscan mezarı kazısıydı; bu, duvarları boyunca iki taş yatak uzatılmış olan ve üzerlerinde iki erişkin iskeleti bulunan dar bir odaydı. Taşın yerini ahşabın alması dışında, rüyadaki ahşap evin içi aynen o mezara benziyordu. Rüya şöyle der gibiydi: "Eğer mezarda yatacaksan bu, bir Etruscan mezarı olmalı." Böylece bu değişikliği yaparak, en hüzünlü beklentiyi son derece arzu edilir bir beklentiye dönüştürmüştü.[1] Ama daha önce de değindiğimiz gibi, ne yazık ki rüya bir duyguya eşlik eden *fikri* tersine çevirebilse de, bunu duyguda her zaman gerçekleştiremiyor. Sonuçta rüyadan *ruhsal bir korkuyla* uyandım, babanın başaramadığını çocukların başarabileceği gibi bir düşüncenin başarıyla ortaya çıkmasından sonra bile bu korkuyu hissettim; bu düşünce, kişi-

1 [Freud, *Bir Yanılsamanın Geleceği*'nin III. Bölümünde bu ayrıntıyı örnek olarak kullanmıştır (1927c, ÖFD., 13).]

nin kimliğinin bir dizi kuşak yoluyla iki bin yıl ötesine taşındığı ilginç bir romana atıfta bulunuyordu.[1]

VIII

Bir diğer rüyamda da yaşadığım bir şey karşısında hissedilen şaşkınlığın bir dışavurumu vardı; ama bu şaşkınlığa öylesine ilginç, öylesine kapsamlı ve parlak bir açıklama girişimi eşlik etmişti ki, ilgimizi çeken diğer iki noktasının dışında sadece *bu noktayı* açıklama uğruna rüyanın tamamını anlatmaktan kendimi alamıyorum. 18-19 Temmuz gecesi *Südbalm* demiryolu hattında yolculuk ederken şöyle bir rüya görmüştüm: B*irisi "Hollthurn'a*[2] *on dakika" diye bağırıyor. O anda –bir doğa tarihi müzesindeki– holothurianları [deniz poliplerini], buranın cesur insanların ülkelerindeki yöneticinin üstün gücüne karşı boşuna mücadele ettikleri nokta –evet, Avusturya'daki Karşı Reform– olduğunu düşünüyorum. Orası sanki Styria veya Tyrol'daki bir yermiş. Derken içinde bu insanların kalıntılarının veya eşyalarının sergilendiği küçük bir müzeyi belli belirsiz görüyorum. Platformda ellerinde meyve bulunan kadınlar duruyor. Yere çömelmiş sepetlerini davetkâr bir edayla tutuyorlar. Zamanım olduğundan emin olmadığım için tereddütlüyüm, ama hâlâ hareket etmiyoruz. Derken birdenbire başka bir kompartımandayım; oradaki mefruşat ve oturaklar öylesine dar ki insan sırtını doğrudan doğruya arabanın arkasına dayıyor.*[3] *Buna şaşırıyorum, ama* UYKU HALİNDEYKEN ARABA DEĞİŞTİRMİŞ OLABİLECEĞİMİ *düşünüyorum. Bir İngiliz bacı-kardeş de dahil olmak üzere birkaç kişi daha var; duvardaki rafta bulunan bir dizi*

1 [Bu rüya aşağıda sf. 615'te tekrar ele alınmıştır.]

2 [Gerçek bir yer adı değil.]

3 Bu ifadeyi ben bile anlamış değilim; burada rüyayı aklıma geldiği ve yazdığım haliyle aktarmaktan ibaret olan temel kuralı izledim. Seçilen kelimeler de rüyanın temsil ettiği şeyin bir parçasıdır.

kitap açık seçik görünüyor. "The Wealth of Nations" ile "Matter and Motion"u (Clerk Maxwell'in) görüyorum: Kahverengi ciltli kalınca bir kitap. Adam, kız kardeşine Schiller'in bir kitabını unutup unutmadığını soruyor. Sanki kitaplar bazen benimmiş, bazen onlarınmış gibi geliyor. Bu noktada doğrulayıcı veya kanıtlayıcı bir anlamda sohbete müdahale etme eğilimi duyuyorum... Kan ter içinde uyandım, çünkü bütün camlar kapalıydı. Tren Marburg'a [Styria'da] ulaşmıştı.

Rüyayı not ederken belleğimin atlamaya çalıştığı bir kısmını daha hatırladım. *Belli bir kitapla ilgili olarak kardeşlere* [İngilizce olarak] "*Kaynağı...*" *diyorum, sonra kendimi düzelterek: "Yazarı..." diye devam ediyorum. "Evet," diyor adam kız kardeşine, "doğru söylüyor."*[1]

Rüya, uyanmama kısmen yol açtığına kuşku duymadığım istasyonun adıyla başlıyor. *Marburg* olan adını *Hollthurn* olarak değiştirmiştim. "Marburg" adını ilk seslenilişinde veya daha sonra duyduğumu kanıtlayan şey, rüyada Styria'daki olmasa da, Marburg'da doğan Schiller'e yapılan göndermedir.[2] Birinci mevki olmasına rağmen, çok rahatsız koşullarda yolculuk ediyordum. Tren tıka basa doluydu; kompartımanımda son derece aristokrat görünen ve kompartımana girişim karşısında duydukları rahatsızlığı gizleme nezaketine sahip olmayan veya buna aldırış etmeyen bir hanımla bir beyefendi vardı. Nazik selamım karşılıksız kalmıştı. Adamla karısının yan yana (sırtları lokomotife dönük olarak) oturmasına rağmen kadın, göz göre göre, elindeki şemsiyeyi aceleyle pencere kenarındaki koltuğun üzerine koyarak orayı da işgal etmişti. Kapı anında kapatılmış ve karı-koca, pencerele-

1 [Rüyanın bu kısmı sf. 664'te ayrıca ele alınmıştır.]

2 [1909 tarihli dipnot:] Her Alman okul çocuğu gibi benim de bildiğim gibi Schiller Marburg'da değil, Marbach'ta dünyaya gelmiştir. Bu, başka bir noktadaki kasıtlı bir çarpıtma amacıyla bir ikâme olarak araya giren hatalardan birisidir (bkz. sf. 286); bunları *Gündelik Yaşamın Psikopatolojisi* adlı çalışmamda açıklamaya çalışmıştım [1901b, Bölüm X, No 1, ÖFD., 6.]

rin açılması konusunda keskin bir tartışmaya girişmişti. Belki de taze havaya ihtiyacım olduğunu çok geçmeden anlamışlardı. Sıcak bir geceydi ve tamamen kapalı olan kompartımandaki hava kısa sürede boğucu bir hal almıştı. Yolculuk tecrübelerim, bu acımasız ve kibirli davranış tarzının, ücretsiz veya yarım biletle yolculuk eden insanların tipik bir özelliği olduğunu öğretmişti. Gelen biletçiye o kadar pahalı aldığım bileti gösterince, hanımın ağzından kibirli, neredeyse kötülük dolu şu sözler dökülmüştü: "Kocamın serbest kartı var." Despot, hoşnutsuz, kadınsı güzelliğini kaybetme çağına gelmiş bir kadındı; kocası tek kelime etmeden öylece oturmuştu. Uyumaya çalışmıştım. Rüyamda, sevimsiz yol arkadaşlarımdan ürkütücü bir intikam almıştım; hiç kimse, rüyanın ilk yarısının kopuk parçalarının arkasında gizli olan hakaretlerden ve aşağılamalardan kuşkulanmaz. Bu ihtiyaç giderildikten sonra, ikinci arzu —kompartıman değiştirme arzusu— kendini hissettirmişti. Rüyalarda sahne en küçük bir itiraz olmaksızın öylesine sık değişir ki, yol arkadaşlarımın yerine hiç vakit kaybetmeden belleğimden yararlanarak daha sevimli olanları koymam hiç de şaşırtıcı olmayacaktır. Ama burada sahne değişikliğine içerleyen ve bunu açıklamayı gerekli gören bir şey vardı. Başka bir kompartımana ansızın nasıl gelmiştim? Değiştirdiğimi hatırlamıyorum. Bunun tek açıklaması olabilirdi: U*yku halindeyken kompartımanı terk etmiş olmalıydım*. Bu, ender de olsa, örneklerine bir nöropatologun deneyimlerinde rastlanan bir olaydı. Alacakaranlık durumundayken hiçbir anormallik belirtisi göstermeksizin tren yolculuğuna çıkan, yolculuğun bir noktasında ansızın ve tamamen kendilerine gelerek belleklerindeki boşluk karşısında şaşkına dönen insanlar tanırız. Buna uygun olarak rüyada ben de bu "*automatisme ambulatorie*" [uyur gezer] vaka–larından birisi olduğumu ifade ediyordum.

Analiz, başka bir çözüm bulunmasını mümkün kılmıştır. Rüya çalışmasına bağlamaya zorlandığım zaman o kadar çarpıcı gelen açıklama girişimi, kendime özgü değildi, hastalarımdan birisinin nevrozundan kopya edilmişti. Başka bir yerde [sf. 362] son derece eğitimli, gerçek yaşamda iyi kalpli olan ve ebeveynlerinin ölümünden kısa bir süre sonra cinayet eğilimlerine sahip olmaktan ötürü kendini suçlamaya başlayarak emniyet olarak uygulama ihtiyacı duyduğu koruma önlemlerinin kurbanı haline gelen bir adamdan söz etmiştim. Olay, tam içgözlem eşliğindeki ağır bir saplantılar olayıydı. Her şeyden önce, karşılaştığı her insanın gözden kaybolduğundan emin olma zorlanımı nedeniyle sokakta yürümek onun için bir azap olmuştu; birisi ansızın gözünün önünden kaybolduğu zaman bunaltıcı bir duyguya ve ondan kurtulmuş olabileceği fikrine kapılıyordu. Bunun arkasında yatan şey, diğerlerinin yanı sıra, bir "Keyn" fantazisiydi, çünkü "bütün insanlar kardeşti." Bu görevi yerine getirmenin imkânsızlığı yüzünden, yürüyüşe çıkmaktan vazgeçmiş ve hayatını dört duvar arasına hapsetmişti. Ama gazeteler, dışarıdaki cinayet haberlerini her gün odasına taşıyor ve aranan katil olabileceği kuşkusuyla vicdanı onu suçluyordu. Haftalardır evden dışarı adımını atmadığı gerçeği onu bu suçlamalardan bir süre korumuştu, ta ki bir gün aklına *bilinçsiz bir durumdayken evden çıkmış* ve böylece farkında olmadan cinayet işlemiş olabileceği düşüncesi aklına gelinceye kadar. O andan itibaren, evin ön kapısını kilitlemiş ve anahtarını, istese bile kendisine kesinlikle vermemesi talimatıyla yaşlı bakıcısına vermişti.

Kompartımanı bilinçsiz bir haldeyken terk ettiğim yolundaki açıklama girişimimin kaynağı buydu; rüya düşüncelerinden hazır bir malzeme olarak rüyaya taşınmıştı ve öyle görünüyor ki rüyada bu hastayla özdeşleşmem amacına hizmet etmişti. Kolay bir

çağrışımın yardımıyla ona ilişkin anım canlanmıştı. Birkaç hafta öncesine dayanan son gece yolculuğumda yanımda işte bu adam vardı. İyileşmişti, onu bana gönderen yakınlarını ziyaret için benimle yolculuk ediyordu. Kompartımanda bir başımızaydık; gece boyunca camları açık bırakmış ve uyanık kaldığım sürece çok iyi zaman geçirmiştik. Hastalığının kökeninin, babasına karşı hissettiği çocukluğuna dayanan ve cinsel bir durum içeren düşmanca dürtüleri olduğunu biliyordum. Dolayısıyla kendimi onunla özdeşleştirdiğim ölçüde, benzeri bir şeyi itiraf etmeye çalışıyordum. Aslında rüyanın ikinci sahnesi, iki yaşlı yol arkadaşımın gece için planladıkları sevecen oynaşmaları engellediğim için bana böylesine mesafeli davrandıkları yolundaki biraz abartılı bir fantaziyle noktalanmıştı. Ama bu fantazi, belki de cinsel merakla ebeveynlerin yatak odasına dalan ve babasının emriyle odadan çıkan çocuğun ilk çocukluk yıllarındaki bir sahneye kadar uzanıyordu.

Daha fazla örnek vermenin gereksiz olduğunu sanıyorum. Bunlar, aktardıklarımdan elde ettiğimiz sonucu —rüyadaki yargı eyleminin, rüya düşüncelerindeki prototipinin tekrarından başka bir şey olmadığı sonucunu— doğrulamaktan başka bir işe yaramayacaktır. Kural olarak, bu tekrar kullanılır ve uygun bir bağlama yerleştirilir, ancak son örneklerimizde olduğu gibi bazen de öylesine net olarak kullanılır ki başlangıçta rüyadaki bağımsız zihinsel bir etkinlik izlenimi bırakabilir. Dikkatimizi bu noktadan, rüyaların oluşumuna değişmez olarak eşlik ediyor gibi gözükmese de, böyle olduğu durumlarda rüyadaki farklı kaynaklardan gelen ögeleri anlamlı ve tutarlı bir bütünlük içinde kaynaştırmayı amaçlayan ruhsal etkinliğe yöneltebiliriz. Ne var ki bu konuyu ele almadan önce rüyalarda görülen duygu ifadelerini ele almak ve bunları analiz yoluyla rüya düşüncelerinde keşfettiğimiz duygularla kıyaslamak gibi acil bir ihtiyaçla karşı karşıyayız.

(H)
RÜYALARDA DUYGULAR

Stricker'in yaptığı ustaca bir gözlem [1879, 51], rüyalardaki duygu ifadelerini, uyandıktan sonra göz ardı etmeyi alışkanlık haline getirdiğimiz *içerikleriyle* aynı aşağılayıcı tarzda ele alamayacağımız gerçeğine dikkatimizi çekmiştir. "Rüyada soyguncular-dan korkmuşsam, soyguncuların hayali olduğu doğrudur, ama korku gerçektir." Rüyamda *hoşnutluk* hissettiğim zaman da aynı şey geçerlidir. Duygularımız, rüyada yaşanan bir duygunun, uyanık yaşamda eş yoğunlukta hissedilen bir duygudan hiçbir açıdan aşağı olmadığını söyler; ve rüyalar, düşünsel içeriklerinden çok duygusal içerikleri açısından gerçek ruhsal yaşantılarımız arasında sayılmayı hakettiğinde ısrar eder. Ne var ki uyanık durumda aslında bunları bu gruba sokamayız, çünkü bir düşünsel malzeme kırıntısıyla ilişkilendirilmediği sürece bir duyguyu ruhsal olarak değerlendiremeyiz. Duyguyla düşünce yapı ve yoğunluk açısından tutarsız ise, uyanık yargımız kendini çıkmazda bulur.

Rüyalarda düşünsel içeriğe, uyanık düşüncede kaçınılmaz olarak değerlendirdiğimiz duygusal sonuçların eşlik etmemesi her zaman bir şaşkınlık konusu olmuştur. Strümpell [1877, 27] rüyalarda

düşüncelerin ruhsal değerlerinden sıyrıldığını söylemiştir. Ama rüyalarda, söz konusu duyguya ifade imkân tanıyor gibi gözükmeyen bir konuyla bağlantılı olarak yoğun duygu ifadesinin bulunduğu tersi örnekler de vardır. Rüyada ürkütücü, tehlikeli ve tiksindirici bir durumda olmama rağmen korku ya da tiksinti hissetmeyebilirim; tersine bir başka rüyada zararsız bir şey karşısında dehşete kapılabilir ve çocukça bir şey karşısında sevinç duyabilirim.

Rüyanın açık içeriğinden gizli içeriğine geçtiğimiz an, rüya yaşamının bu özgün bilmecesi ansızın ve belki de tam anlamıyla ortadan kalkar. Bilmeceye aldırış etmemiz gerekmez, çünkü artık varolmaktan çıkmıştır. Analiz, *düşünsel malzemenin yerdeğiştirmelere ve ikâmelere tabi tutulmasına karşın duyguların aynen kaldığını* gösterir. Rüya çarpıtmasının değiştirdiği düşünsel malzemenin, aynen korunan duyguyla artık tutarlı olmaması bizi şaşırtmadığı gibi, analiz gerçek malzemeyi eski konumuna çektikten sonra ortada şaşırtıcı bir şey de kalmaz.[1]

Direnmenin uyguladığı sansürün etkisiyle ortaya çıkan ruhsal bir kompleks durumunda en az etkilenen ve eksik düşünceleri nasıl tamamlamamız gerektiği konusunda tek başına bize

1 [1919 *tarihli dipnot*:] Yanılmıyorsam, yirmi aylık torunumdan aldığım ilk rüyada, rüya çalışması rüya düşünceleri *malzemesini* bir arzu gidermeye dönüştürmeyi başarmıştı, ancak bunlarla ilgili *duygu* uyku sırasında aynen kalmıştı. Babasının cepheye gittiği günden önceki gece "Babacım! Babacım!... Bebeğim!" diyerek uzun uzun ağlamıştı. Bunun tek anlamı babayla bebeğin birlikte kalması olabilirdi; ama gözyaşları yaklaşan vedalaşmayı hissettiğini gösteriyordu. O tarihte çocuk ayrılık kavramını ifade edebilecek durumdaydı. "*Fort*" ["gitti"] (uzatılan ve özellikle vurgulanan 'o-o-o'larla değiştirilmişti), kullandığı ilk kelimelerden birisiydi ve bu ilk rüyasından birkaç ay önce bütün oyuncaklarıyla bu "gitti" oyununu oynuyordu. Bu oyun, annesinin yanından ayrılarak "gitmesine" izin verme konusunda erken yaşta kazandığı başarılı bir öz-disipline kadar uzanıyordu. [Bkz. ayrıca *Haz İlkesinin Ötesinde* (Freud, 1920g, ÖFD., 12).]

ipucu veren şey *duygulardır*. Bu, psikonevrozlarda rüyalardakinden daha net görülür. Duyguları en azından *nitelik açısından* her zaman uygundur, ancak nevrotik dikkatteki yerdeğiştirmeler yüzünden yoğunluklarının arttığını kabul etmeliyiz. Önemsiz bir şeyden bu kadar korkmasına şaşıran bir histerik, ya da bir hiç yüzünden kendine yönelttiği bunaltıcı suçlamalar karşısında şaşıran saplantılı bir adam, düşünsel içeriği —söz konusu şeyin önemsiz veya bir hiç olmasını— temel olarak değerlendirmekle aşırıya kaçmakta ve düşünsel etkinliği için bu düşünsel içeriği başlangıç noktası yaptığı için başarısız bir mücadeleye girişmektedir. Psikanaliz, tersine bu duyguyu yerinde bir duygu olarak değerlendirmek ve bu duyguya ait olan ancak bastırılan veya ikâme edilen düşünceyi ortaya çıkararak bu insanları doğru yola çekebilir. Bütün bunlar için gerekli bir önerme, duyguyla düşünsel içeriğin açığa çıkmasının, bunları ele almayı alışkanlık haline getirdiğimiz çözülmez bir organik bütünlük oluşturmadığı, bu iki ayrı bütünlüğün sadece birbirine *bağlanmış* olabileceği ve dolayısıyla analizle birbirinden koparılabileceğidir. Rüya yorumu durumun aslında bu olduğunu gösterir.

Düşünsel içeriğin, duygunun açığa çıkmasını gerekli kıldığı bir olaydaki görünüşteki duygu yokluğunun analizle açıklandığı bir örnek vererek başlayacağım.

I

Çölde, birisi gülen üç aslan görür; ama [kadın] onlardan korkmaz. Ne var ki daha sonra onlardan kaçıyor olmalıdır, çünkü bir ağaca tırmanmaya çalışmaktadır; ama bir Fransızca öğretmeni olan kuzininin zaten orada olduğunu görür, vs.

Analiz şu malzemeyi ortaya çıkarmıştır. Rüyanın alakasız başlatıcı nedeni, İngilizce kompozisyonundaki bir cümledir: "Asla-

nın [lion] süsü yelesidir." Babasının, yüzünü yele gibi kaplayan bir sakalı vardır. İngilizce öğretmeninin adı Miss Lyons'tur. Bir tanıdığı ona Loewe'nin [Almanca "aslan"] şiirlerini göndermiştir. Dolayısıyla üç aslan bunlardır; onlardan niye korksun ki? Okuduğu bir hikâyede arkadaşlarını başkaldırmaya özendiren ve av köpekleriyle kovalanan bir zenci kendini kurtarmak için bir ağaca tırmanır. Hanım daha sonra keyifli bir ruh haliyle, *Fliegende Blätter*'de okuduğu aslan nasıl yakalanır konulu yazı gibi bir dizi anı kırıntısı hatırladı: "Çöle gidip ağ atın, aslan yakalanacaktır." Bunu, oldukça eğlendirici ama pek de yerinde olmayan bir anekdot izledi: Bir memura, neden çalıştığı dairenin başkanı olarak kendini ödüllendirmediği sorulunca, denediğini ama şefinin *zaten orda olduğunu* söyler. Rüya günü kocasının şefinin kendilerini ziyaret ettiği ortaya çıkınca malzemenin tamamı anlaşılır olmuştur. Adam ona karşı son derece nazik davranmış, elini öpmüştür. Adamın çok "iri bir böcek" [Almanca "*Grosses Tier*" = "iri hayvan," argo anlamıyla "yüksek mevkiye sahip"] olmasına ve hanımın geldiği ülkenin başkentinde bir "sosyal *aslan*" rolü oynamasına rağmen hanım *ondan hiç korkmamıştır*. Dolayısıyla bu aslan, *Bir Yaz Gecesi Rüyası*'ndaki gamsız sosyete adamı figürünü gizleyen aslana benzer; aynı şey rüya sahibinin korkmadığı bütün rüya aslanları için de geçerlidir.

II

İkinci örnek olarak, rüyasında kız kardeşinin küçük oğlunu tabutunda yatarken gören ama acı veya üzüntü hissetmeyen genç kızın rüyasını verebilirim [sf. 237 ve 348]. Analizden bunun nedenini biliyoruz. Rüya sadece âşığını bir kez daha görme arzusunu gizliyordu; ve duygusu kisvesiyle değil, arzusuyla tutarlılık gösterecekti. Dolayısıyla üzülmesine yer yoktu.

Bazı rüyalarda duygu, başlangıçta bağlı bulunduğu ikâme edilen düşünsel malzemeyle en azından ilişkisini korur. Diğerlerinde kompleksin çözülmesi daha da ileri gider. Duygu, ait olduğu düşünceden tamamen kopuk bir şekilde ve rüyanın, ögelerin yeni düzenlemesine uygun düşen başka bir noktasında ortaya çıkar. Dolayısıyla durum, rüyalardaki yargı eylemlerinde bulduğumuza benzer. Rüya düşüncelerinde önemli bir sonuca varılması halinde, rüya da bir sonuç içerir; rüyadaki sonuç oldukça farklı bir malzemeye kayabilir. Bu tür bir yerdeğiştirme sık sık, antitez ilkesine uygun olarak yapılır.

Çok ayrıntılı bir analize tabi tuttuğum aşağıdaki rüya bu son ihtimale bir örnek teşkil eder.

III

Deniz kıyısında bir şato; daha sonra artık deniz kıyısında değil, denize açılan dar bir kanal üzerinde. Büyük bir resepsiyon odasında Vali Herr P. ile birlikte ayakta duruyorum; odanın üç penceresinin önünde mazgalları andıran payandalar var. Garnizonda bir tür gönüllü deniz subayı olarak görevliymişim. Savaşta olduğumuz için, düşman savaş gemilerinin gelmesinden korkuyoruz. Herr P. gitmeye niyetleniyor ve bu korkunun gerçekleşmesi halinde yapılması gerekenler konusunda bana talimat veriyor. Sakat karısıyla üç çocuğu tehdit altındaki şatoda bulunuyor. Bombardımanın başlaması halinde büyük salon boşaltılacaktır. Derin bir nefes alıp gitmeye yelteniyor; durdurup gerektiğinde onunla nasıl iletişim kurabileceğimi soruyorum. Cevap olarak bir şeyler söylüyor, ama hemen arkasından düşüp ölüyor. Sorularımla ona gereksiz bir yük bindirdiğime kuşku yok. Beni daha fazla etkilemeyen ölümünden sonra, dul eşinin şatoda kalıp kalmayacağını, ölümünü Komutanlığa bildirmem gerekip gerekmediğini, ondan sonraki rütbeli *subay olduğum için şatoda komutayı ele almam gerekip gerekmediğini düşü-*

nüyorum. Pencerenin önünde gelip geçen gemileri izliyorum. Bazıları birkaç bacalı, diğerleri çıkıntılı güverteleriyle (tıpkı burada aktarılmayan giriş rüyasındaki istasyon binaları gibi) *ticaret gemileri derin sularda hızla yol alıyor. Derken biraderim yanımda beliriyor ve birlikte pencereden kanala bakıyoruz. Gemilerden birini görünce korkuyla bağırıyoruz: "İşte savaş gemisi!" Ama bunun, döndüğünü bildiğim aynı gemi olduğu anlaşılıyor. Derken komik bir tarzda ortasından kesik olan küçük bir gemi geliyor. Güvertesinde tuhaf, kupa veya kutu biçimindeki nesneleri görebiliyoruz. Bir ağızdan şöyle bağırıyoruz:* "İşte kahvaltı gemisi!"

Gemilerin hızlı hareketleri, derin suların koyu mavisi, bacalardan çıkan kahverengi duman: Bütün bunlar birleşerek gerilimli ve ürkütücü bir izlenim bırakmıştı.

Rüyadaki mekânlar, Adriyatik'e (Miramere, Duino, Venedik ve Aquileia) yaptığım bazı gezilerden alınarak birleştirilmişti.[1] Rüyadan birkaç hafta önce biraderimle birlikte Aquileia'ya yaptığım kısa, ama zevkli Paskalya gezisi belleğimde hâlâ tazeydi. Rüya ayrıca Amerika ile İspanya arasındaki deniz savaşı ile bunun Amerika'daki akrabalarımın kaderi konusunda yarattığı kaygılara atıflar içeriyordu. Rüyanın iki noktasında duygular söz konusudur. Bir noktada beklenen duygu yoktu: Şato sahibinin ölümünün beni etkilememesi açıkça dikkatimizi çeker. Başka bir noktada, savaş gemisini gördüğümü sandığım anda *korkmuş* ve bu korku duygusunu uykumda hissetmiştim. İyi tasarlanmış olan bu rüyada duygular, bariz çelişkilerden kaçınılacak şekilde dağıtılmıştı. Valinin ölümü karşısında korkuya kapılmam için hiçbir neden yoktu, ama Şato Komutanı olarak savaş gemisi-

1 [Denize birkaç mil mesafede olan Aquileia, küçük bir kanalla, adalarından birisinde Grado bulunan denize açılıyordu. Adriyatik'in kuzey ucunda bulunan bu yerler, 1918'den önce Avusturya'nın bir parçasıydı.]

ni görünce korkmam oldukça doğaldı. Ne var ki analiz, Herr P.'nin kendi benliğim için bir ikâmeden başka bir şey olmadığını göstermiştir. (Rüyada ise *onun* yerini alan *bendim*.) Ansızın ölen Vali *bendim*. Rüya düşünceleri, zamansız ölümümden sonraki ailemin geleceğiyle ilgiliydi. Rüya düşünceleri arasındaki tek bunaltıcı şey buydu; korku, oradan koparılıp rüyada savaş gemisi görüntüsüyle birleştirilmiş olmalı. Öte yandan analiz, rüya düşüncelerinde savaş gemisinin alındığı kısmın, en hoş anılarla dolu olduğunu göstermiştir. Bir yıl önce Venedik'te olağanüstü güzel bir günde Riva degli Schiavoni'deki odamızın penceresi önünde durmuş, olağandan daha hareketli olan mavi sulara bakıyorduk. Beklenen İngiliz gemileri için bir karşılama töreni hazırlanmıştı. Karım çocuk gibi sevinerek ansızın şöyle bağırmıştı: "İşte İngiliz savaş *gemisi geldi*!" Bense rüyada aynı sözlerle irkilmiştim. (Rüyalardaki konuşmaların, gerçek yaşamdaki konuşmalardan alındığını bir kez daha görüyoruz; karımın nidasındaki "İngiliz" kelimesinin de rüya çalışmasından kaçmadığını kısaca göstereceğim.) Burada rüya düşüncelerini açık rüya içeriğine dönüştürme sürecinde sevinci korkuya dönüştürmüştüm; bu dönüştürmenin kendisinin gizli rüya içeriğinin bir kısmını dile getirdiği konusunda bir ipucu vermem yeterlidir. Ancak bu örnek, rüya çalışmasının, bir duyguyu rüya düşüncelerindeki bağlarından koparıp açık rüyada dilediği başka bir noktaya yerleştirmekte serbest olduğunu kanıtlar.

Rüyada ortaya çıkışı o ana kadar makul bir düzeyde tutulan bir durumu anlamsız bir şekilde noktalayan "kahvaltı gemisi"nin oldukça ayrıntılı bir analizini aktaracağım. Daha sonra rüya nesnesini daha eksiksiz hatırlayınca, siyah olması ve en geniş olduğu noktadan, yani ortadan kesilmiş olması nedeniyle Etruscan kasabalarındaki müzelerde ilgimizi çeken nesnelere

benzemesi dikkatimi çekmişti. Bunlar, iki tutacağı bulunan ve üzerine kahve veya çay fincanı gibi şeyler konulan dikdörtgen şeklindeki siyah çömlek tepsilerdi ve modern *kahvaltı setlerimizden* pek farklı değildi. Araştırmalarımız sonucunda bunun, Etruscan hanımının "*tuvalet seti*" olduğunu, üzerindekilerin ise kozmetik ve pudra kapları olduğunu öğrenmiş ve şaka yollu, evin hanımı için bir tanesini yanımıza almanın iyi bir fikir olacağını söylemiştik. Dolayısıyla rüyadaki nesne, siyah "tuvalet," yani yas giysisi anlamına geliyor ve dolaysız bir ölüm iması yapıyordu. Rüya nesnesinin diğer ucu bana eski çağlarda cesetlerin yerleştirilip denize gömüldüğü cenaze sandallarını[1] hatırlatmıştı. Bu da beni rüyada gemilerin neden *geri döndüğünü* açıklayan noktaya götürdü:

Still, auf gerettem Boot, treibt in den Hafen der Greis.[2]

Bu, bir geminin batmasından [karaya vurmasından] [Almanca "*Schiffbruch*," kelimesi kelimesine "gemi kırılması"] sonraki geri dönüştü; kahvaltı gemisi ortadan ikiye ayrılmıştı. Peki "kahvaltı" gemisi adının kaynağı neydi? Savaş gemilerinden kalan "İngiliz" kelimesi işte burada devreye giriyordu. İngilizce "breakfast" ["kahvaltı"] kelimesi, "bir şeyler atıştırma" anlamına geliyordu. "Kırma" ["breaking"] yine gemi batmasıyla ["ship-break"] ilgiliydi ve [yiyecek bir şeyler] atıştırma, siyah elbiseyle veya *tuvaletle* ilişkilendirilmişti.

---

1 Bir filolog arkadaşımın anlattığına göre "*Nachen*" [Almanca'da] "νέχυς," ["ceset"] kökünden türetilen bir kelimedir.

2 [Gemisinde güvenle oturan yaşlı adam sessizce limana giriyor.
(Bir yaşam-ölüm benzetmesinden)
Schiller, *Nachträge zu den Xenien*,
"Erwartung und Erfüllung."]

Ama rüyanın yeni oluşturduğu tek şey kahvaltı gemisi *adıydı*. Bu şey *vardı* ve bana son gezimin en zevkli kısımlarını hatırlatıyordu. Aquileia'daki yemeklere güvenmediğimiz için Gorizia'dan yanımızda öte beri getirmiş ve Aquileia'dan kaliteli bir şişe Istrian şarabı almıştık. Küçük posta gemisi Grado'ya uzanan boş göletten "*Canale delle Mee*" boyunca yol alırken, geminin tek yolcusu olan bizler de güverteye oturmuş keyifle belki de hayatımızın en güzel kahvaltısını ediyorduk. Dolayısıyla "kahvaltı gemisi" buydu ve rüya, bilinmeyen, esrarengiz geleceğe ilişkin en kederli düşünceleri işte bu en neşeli *joie de vivre* [yaşama sevinci] anısının arkasına gizlemişti.[1]

Duyguların, bunları yaratan düşünsel malzemeden koparılması, rüya oluşumu sırasında tabi tutuldukları en ilginç işlemdir; ama bu, rüya düşüncelerinden açık rüyaya giden yolda bunlarda gerçekleşen ne tek, ne de en temel değişmedir. Rüya düşüncelerindeki duyguları rüyadakilerle kıyaslayacak olursak, bir şey hemen açıklık kazanır. Rüyada bir duygu varsa bu ayrıca, rüya düşüncelerinde de bulunacaktır. Ama tersi doğru değildir. Genelde rüya, duygu açısından rüyaya kaynaklık eden ruhsal malzemeden daha yoksuldur. Rüya düşüncelerini yeniden inşa ettiğim zaman genellikle bunlarda en yoğun ruhsal dürtülerin kendilerini hissettirmeye çalıştığını ve kural olarak bunlara tam bir karşıtlık gösteren diğer dürtülerle mücadele halinde olduklarını görürüm. Daha sonra rüyaya döndüğüm zaman rüya sık sık renksiz, büyük bir yoğunluğa sahip duygusal tondan yoksun görünür. Rüya çalışması, düşüncelerimin sadece içeriklerini değil, duygusal tonunu da bir kayıtsızlık düzeyine indirgemiştir. Rüya çalışmasının *duygularda bir bastırma* yarattığı söylenebilir. Örneğin botanik monograf rüyasını ele alalım [sf. 254]. Buna

1 [Sf. 697'de bu rüyaya tekrar değiniliyor.]

ait düşünceler, dilediğim gibi hareket etme ve yaşamıma doğru bildiğim şekilde tek başıma yön verme özgürlüğümü kazanma yönündeki tutkulu bir arzumu dile getiriyordu. Bunlardan kaynaklanan rüya ise bu konuda alakasız bir tema taşıyordu: "Bir monograf [kitap] yazmıştım; bu kitap önümde duruyordu; içinde renkli resimler vardı; her nüshaya kurutulmuş bitkiler konulmuştu." Bu da insana cesetlerle dolu bir savaş alanına inen huzuru [barışı] hatırlatır; üzerinde cereyan eden savaştan geriye hiçbir iz kalmamıştır.

Başka türlü de olabilir: Duygunun canlı dışavurumları rüyaya da girebilir. Ancak şu an için tartışmasız bir gerçek üzerinde duracağım: Çok sayıda rüya duygusuz gibi gözükmektedir, buna karşılık derinlemesine etkilenmeksizin rüya düşüncelerine girmek hiçbir zaman mümkün değildir.

Burada rüya çalışmasının seyri içinde gerçekleşen bu duygu bastırması konusunda eksiksiz bir teorik açıklama verilemez. Bu, duygular teorisi ile bastırmanın en ince ayrıntılarıyla incelenmesini gerektirir. Burada sadece iki noktaya değineceğim. Başka nedenlerden ötürü, duyguların açığa çıkmasını, motor ve salgısal sinir uyarımlarına benzer bir şekilde vücudun iç kısmına yönelen merkezkaç bir süreç olarak tanımlama gereği duyuyorum. Tıpkı uyku durumunda motor dürtülerin dış dünyaya gönderilmesi işinin askıya alınmış görünmesi gibi, bilinçsiz düşünmenin uyku sırasında duyguları merkezkaç bir şekilde canlandırması da daha zor bir hal alabilir. Bu durumda rüya düşüncelerinin akışı içinde baş gösteren duygusal dürtüler doğaları gereği çok zayıf dürtüler olacak ve dolayısıyla rüyaya girenler de en az o kadar zayıf kalacaktır. Bu açıdan "duygu bastırması" rüya çalışmasının bir sonucu değil, uyku durumunun bir sonucu olacaktır. Bu doğru olabilir, ama doğrunun tama-

mı olamaz. Ayrıca nispeten karmaşık bir rüyanın, ruhsal güçler arasındaki bir çatışmanın yarattığı bir uzlaşma olduğunu da unutmamalıyız. Bir yandan, arzuyu oluşturan düşünceler bir sansür kurumuna karşı mücadele ederken, diğer yandan da sık sık, bilinçsiz düşünmede her düşünce zincirinin kendi karşıtıyla birleştiğini görürüz. Bu düşünce zincirlerinin hepsi de duygu taşıyabilecek yetide olduğundan, duygu bastırmasını, hem bu karşıtların birbirine, hem de sansürün bastırılan dürtülere uyguladığı ketlemenin bir sonucu olarak değerlendirmemiz pek de yanlış olmayacaktır. *Dolayısıyla tıpkı rüya çarpıtmasını rüya sansürünün ilk sonucu olarak değerlendirmemiz gibi, duygu ketlemesini de bu sansürün ikinci sonucu olarak değerlendirmemiz gerekir.*

Burada rüya içeriğinin kayıtsız duygu tonunun, rüya düşünceleri arasındaki antitezle açıklanabildiği bir rüya örneği vereceğim. Bu, her okuru tiksintiye boğacak kısa bir rüyadır.

IV

Üzerinde bir tür açık hava tuvaletine benzer bir şey bulunan bir tepe: Ucunda kocaman bir delik bulunan çok yüksek bir *oturak. Arka kısmı her ebattan ve tazelikten küçük dışkı yığınlarıyla doludur. Oturağın arkasında çalılar vardır. Oturağın üstüne işiyorum; büyük bir sidik oluğu her şeyi yıkayıp temizliyor; dışkı kütleleri kolayca çıkıp deliğe düşüyor. Sanki uç kısımda biraz daha kalmış gibi.*

Bu rüyayı görürken neden tiksinti hissetmedim?

Çünkü analizin de gösterdiği gibi, rüyanın oluşmasına en hoş ve doyurucu düşünceler katkıda bulunmuştur. Analizde ilk anda aklıma gelen şey, Herkül'ün temizlediği pislikler olmuştu. Bu Herkül bendim. Tepe ile çalılıklar, o tarihte çocuklarımın bulunduğu Aussee'den geliyordu. Nevrozların çocukluktaki kökenini keşfetmiş ve böylece kendi çocuklarımı hasta olmaktan

kurtarmıştım. Oturak (kuşkusuz, deliği sayılmazsa), minnettar bir hanım hastamın bana armağan ettiği bir mobilya parçasının tam bir kopyasıydı. Dolayısıyla bu bana hastalarımın beni ne kadar onurlandırdığını hatırlatıyordu. Gerçekten de, insan dışkısı müzesi bile beni neşelendirecek bir şekilde yorumlanabilirdi. Gerçek yaşamda beni ne kadar çok tiksindirirse tiksindirsin, rüyada, hepimizin bildiği gibi küçük kasabalarındaki WC'lerin aynen böyle tasarlandığı İtalya'nın fuar alanlarını hatırlatıyordu. Her şeyi silip süpüren sidik akıntısı, büyüklüğün şaşmaz bir işaretiydi. Güliver —minik kraliçesinin hoşuna gitmese de— Liliput'taki büyük yangını böyle söndürmüştü. Ama Rabelais'in süpermeni Gargantua da bacaklarını ayırıp Notre Dame'ın üstüne oturup kentin üstüne işeyerek Parislilerden böyle intikam almıştı. Yatmadan önceki akşam Garnier'in Rabelais için yaptığı resimleri karıştırıyordum. Ve ilginçtir, süpermen olduğumun başka bir kanıtı daha vardı. Paris'teki en sevdiğim dinlenme yeri Notre Dame platformuydu; boş olduğum her öğlen sonrasında oraya, kilisenin kulelerindeki canavarlarla şeytanların arasına tırmanırdım. Sidik akıntısının dışkıları çabucak dağıtması, bir gün histerinin terapisi konulu bir bölümün başına koymayı düşündüğüm şu deyişi hatırlattı: "*Afflavit et disippati sunt*."[1] Şimdi de rüyanın gerçek başlatıcı nedenini anlatayım. Sıcak bir yaz öğlen sonrasıydı; akşam boyunca histeri ile sapmalar arasındaki ilişki konulu dersimi anlatmıştım, söylediğim her şey beni derinlemesine rahatsız etmiş, bana hepten değersiz gibi gelmişti. Yorgundum, zor olan işimden hiç zevk almamıştım; bu insan pisliğinde eşelenmekten uzak olmayı, çocuklarıma katılıp İtalya'nın güzelliklerini gezebilmeyi arzulamıştım. Bu ruh haliyle dersten çıkıp bir kafeye gitmiş, hiç iştahım olmadığı için hafif

1 ["Tanrı üfledi, onlar dağıldı."]

bir şeyler atıştırmıştım. Ancak dinleyicilerden birisi de benimle gelmiş ve kahvemi yudumlayıp çöreğimi yerken benimle oturmak için yalvarmıştı. Beni pohpohlamaya başlamıştı: Benden ne kadar çok şey öğrendiğini, şimdi her şeye nasıl yeni bir gözle baktığını, nevroz teorimde hata ve önyargı *pisliklerini* nasıl temizlediğimi anlatıyordu. Özetle bana çok büyük bir insan olduğumu söylüyordu. Ruh halim bu övgü nakaratına pek uymuyordu; hissettiğim tiksinti duygusuyla mücadele ederek ondan kaçıp eve erken gitmiş, yatmadan önce de Rabelais'in sayfalarını çevirmiş, Conrad Ferdinand Meyer'in kısa öykülerinden birisini, "*Die Leiden eines Knaben*"i ["Bir Oğlanın Üzüntüleri"] okumuştum.

Rüyaya kaynaklık eden malzeme buydu. Buna ek olarak Meyer'in kısa öyküsü çocukluğumdan bazı sahneleri hatırlatmıştı. (Kont Thun konulu rüyadaki son olayla kıyaslayın [sf. 308].) Açık içeriğinin neredeyse tamamını sağlayabildiği ölçüde, gündüz hissettiğim tiksinti duygusu rüyada da devam etmişti. Ama gece boyunca yukarıdakinin tersine güçlü, hatta abartılı bir kendini ortaya koyma ruhu ortaya çıkmış ve öncekinin yerini almıştı. Rüya içeriğinin, hem aşağılık kuruntusunu hem de megalomaniyi aynı malzemeyle ifade edebilecek bir biçim bulması gerekiyordu. Bunlar arasındaki uzlaşma da ikircikli bir rüya içeriği yaratmıştı; ama bu ayrıca bu karşıt dürtülerin karşılıklı ketlemesi yüzünden kayıtsız bir duygu tonuyla sonuçlanmıştı.

Arzu giderme teorisi uyarınca, tiksinti duygusuna ek olarak bastırılan, ama haz verici bir tona sahip olan antitetik megalomani düşüncesi de ortaya çıkmasaydı bu rüya da mümkün olmazdı. Çünkü bunaltıcı olan şey rüyada temsil edilmeyebilir; rüya düşüncelerimizdeki bunaltıcı bir şey, aynı zamanda da bir arzunun gerçekleşmesi için bir kisve işi görmediği sürece rüyaya giremez.

Rüya çalışmasının, rüya düşüncelerindeki duygulara izin vermenin veya bunları indirgemenin yanı sıra bunları ele alabileceği başka bir yol daha vardır. *Bu duyguları tersine de dönüştürebilir*. Rüyadaki her ögenin yorum amacıyla hem kendisi hem de karşıtı anlamında ele alınabileceğini söyleyen yorumlama kuralını daha önce görmüştük. Bir ögenin kendini mi yoksa karşıtını mı temsil ettiğini hiçbir zaman önceden söyleyemeyiz; bu sadece bağlamdan çıkar. Bu gerçeğin, popüler bilince de sızdığı açıktır: "Rüya tabiri kitapları" sık sık, rüya yorumlarında karşıtlar ilkesini benimser. Bir şeyi bu şekilde karşıtına dönüştürme, düşüncelerimizde bir şey fikrini karşıtıyla ilişkilendiren yakın çağrışım bağıyla mümkün olmaktadır. Diğer herhangi bir yerdeğiştirme gibi bu da sansüre hizmet edebilir; ama bu ayrıca sık sık, arzu gidermenin bir ürünüdür, çünkü arzu giderme, rahatsız edici bir şeyin karşıtıyla değiştirilmesinden başka bir şey değildir. Tıpkı şeylere ilişkin fikirlerin rüyalarda karşıtlarıyla ortaya çıkması gibi, rüya düşüncelerine bağlı *duygular* da karşıtıyla ortaya çıkabilir; öyle görünüyor ki kural olarak duygunun bu şekilde karşıtına dönüşümünü rüya sansürü yaratmaktadır. Rüya sansürü ile bilinen benzetmemizi sağlayan sosyal yaşamda da temelde gerçek duygularımızı gizleme amacıyla duyguları baskı altına alır ve karşıtına dönüştürürüz. Saygılı davranmak zorunda olduğum, ama düşmanca şeyler söylemek istediğim birisiyle konuştuğum zaman, düşüncelerimin sözel biçimlerini yumuşatmaktan çok *duygumu* ondan gizlemek çok daha önemlidir. Ona, kaba olmayan sözcüklerle seslenir ama bunu nefret veya aşağılayıcı bakışlarla yapmam halinde üzerinde yaratacağım etki, onu yüzüne karşı açıkça aşağılamam durumunda yaratacağım etkiden pek farklı olmayacaktır. Aynı şekilde sansür de her şeyden önce duygularımı baskı altına almamı emreder; ve eğer

gerçek duygularımı saklama konusunda bir ustaysam, *karşıt* duyguyu benimserim: Kızgın olduğum zaman gülümser, yok etmek istediğim zaman şefkatli görünürüm.

Rüya sansürü adına bir rüyada duyguyu bu şekilde tersine çevirmenin bir örneğini daha önce görmüştük. "Sarı sakallı amcam" rüyasında [sf. 218] dostum R.'ye karşı büyük bir şefkat duymuştum, oysa rüya düşünceleri onu bir budala olarak tanımlıyordu ve bu duygunun nedeni de buydu. Rüya sansürünün varlığına ilişkin ilk ipucumuzu, bu duyguyu tersine dönüştürme örneğinde bulmuştuk. Bu olaylarda rüya çalışmasının, bu türden karşıt duyguları yoktan *var ettiğini* varsaymamıza da gerek yok; bunları kural olarak rüya düşünceleri malzemesinde hazır bulur ve sadece, bir savunma güdüsünden gelen ruhsal güçlerin yardımıyla ve rüya oluşumu amacıyla ağır basıncaya kadar yoğunlaştırır. Az önce değindiğim amcam rüyasında antitetik şefkat duygusu bir çocukluk kaynağından (rüyanın sonraki bir kısmının da düşündürdüğü gibi) geliyor olabilir, çocukluğumun en eski yaşantılarının özgün yapısı nedeniyle amca-yeğen ilişkisi bütün dostluklarımın ve nefretlerimin kaynağı olmuştur (sf. 552'deki [ve 622'deki] analize bakın).

Ferenczi'nin (1916) aktardığı bir rüyada[1] duygunun bu şekilde tersine çevrilmesine ilişkin mükemmel bir örnek bulunabilir: "Yaşlı bir bey bir gece uykusunda kahkahalarla güldüğü için korkan karısı tarafından uyandırılır. Adam daha sonra şu rüyayı anlatır: *Yatakta yatıyordum, tanıdığım bir bey odama girdi; ışığı yakmaya çalıştım, ama yapamadım. Tekrar tekrar denedim, ama boşuna bir çabaydı. Derken karım bana yardım etmek için yataktan çıktı, ama o da beceremedi. Ancak 'en négligé' ["kılıksız, çıplak"] oluşundan ötürü beyefendinin kar*şısında utandığı için so-

1 [Bu ve bunu izleyen paragraf 1919'da eklenmiştir.]

nunda vazgeçip yatağa döndü. Bütün bunlar o kadar komikti ki kahkahalarla gülmekten kendimi *alamıyordum. Karım, 'Neden gülüyorsun? Neden gülüyorsun?' diye sorup duruyordu ama ben uyanıncaya kadar gülmüştüm*. Bu bey ertesi sabah son derece çökkün bir ruh haliyle ve baş ağrısıyla uyanır: Bu kadar gülmenin canını sıktığını düşünür.

"Analitik açıdan değerlendirildiği zaman rüya o kadar da eğlenceli gözükmez. Odaya giren 'tanıdığı bey,' gizli rüya düşüncelerindeki 'büyük Bilinmezlik' olan Ölüm'ün tablosudur; bu, önceki gün hatırladığı bir tablodur. Arterio-sklerosis hastalığı bulunan yaşlı beyefendinin, bir gün önce ölümü düşünmek için iyi bir nedeni olmuştur. Gemsiz kahkahaları, ölmesi gerektiği düşüncesiyle ağlayıp sızlanmasının yerini almıştır. Artık yakamadığı şey hayat ışığıdır. Bu hüzünlü düşünce, kısa bir süre önce yaptığı ama karısının *en négligé* [soynuk halde] yardımına rağmen başaramadığı cinsel ilişki girişimleriyle ilişkili olabilir. Tepeden aşağı doğru inmekte olduğunu kavramıştır. Rüya çalışması, hüzünlü iktidarsızlık ve ölüm düşüncesini komik bir sahneye, ağlamasını ise kahkahaya dönüştürmüştür."

"İkiyüzlü" olarak değerlendirilmeyi hakeden ve arzu giderme teorisini zor bir sınava sokan bir rüya grubu vardır.[1] Frau Dr. M. Hilferding, Viyana Psikanaliz Derneği'nde tartışılmak üzere Peter Rosegger'in aşağıdaki rüyasını aktarınca dikkatim bu tür rüyalara yönelmişti.

"*Fremd gemacht*!" adlı öyküsünde Rosegger şöyle yazıyor:[2] "Kural olarak deliksiz uyurum, ama çoğu gece rahatım kaçmış-

1 [Bu paragraflar ve Rosegger'den yapılan aktarmalar ile buna ilişkin tartışma 1911'de eklenmiştir. Rosegger (1843-1918), çok alçakgönüllüce, sıradan başlangıçlarla belli bir üne kavuşan Avusturyalı bir yazardır.]

2 *Waldheimat*'ın ikinci cildi, sf. 303.

tır; çünkü bir öğrenci ve söz adamı olarak alçakgönüllü kariyerimde yıllarca kendimi kurtaramadığım bir hayalet gibi, bir terzinin yaşamının gölgesi gibi, kendimi sürükleyip durdum.

"Sanki gündüzleri geçmişim konusunda sık sık veya çok yoğun düşüncelere dalmam gibi bir şey değil. Kendi cehaletinden sıyrılan ve yeri göğü fethetmeye çalışan birisinin yapacak başka işleri vardır. Başımda kavak yelleri eserken gece rüyalarıma pek aldırış da etmezdim. Ancak daha sonra, her şeyi düşünme alışkanlığı edinince, ya da içimdeki cahil bir şeyleri kımıldatmaya başlayınca kendi kendime, neden rüyalarımda her zaman bir terzi kalfası olduğumu, ustamla bu kadar uzun zaman harcadığımı ve dükkanında ücretsiz çalıştığımı sordum. Onun yanında oturup dikiş dikerken, ütü yaparken, asıl yerimin artık orası olmadığını, bir kentli olarak beni meşgul edecek daha başka şeyler olduğunu çok iyi biliyordum. Ama her zaman izinliydim, her zaman yaz tatili yapıyordum, ustamın yanında yardımcı olarak kalmamın nedeni buydu. Bu sık sık canımı sıkıyordu ve yapacak daha iyi ve daha yararlı şeyler için harcayacağım zamanı kaybettiğim için üzülüyordum. Arada bir, ücret konusunu hiç konuşmamış olmamıza rağmen, işlerin kötü olduğu zamanlarda ustamın aşağılamalarına katlanmak zorunda kalıyordum. Sık sık, loş dükkanda kamburumu çıkarıp otururken, konuşup ayrılmayı düşünürdüm. Bir keresinde bunu yaptım bile; ama ustam aldırış bile etmedi, ben de çok geçmeden yine yanına oturup dikiş dikmeye devam ettim.

"Bu monoton saatlerden sonra uyanmak ne büyük bir sevinçti! Bu inatçı rüyayı tekrar görmem durumunda, bunu canla başla içimden söküp atmaya ve yüksek sesle 'Bu bir hokuspokustan başka bir şey değil. Yatağımdayım ve uyumak istiyorum...' diye bağırmaya karar vermiştim.

"Bu rüya esrarengiz bir düzenlilikle yıllarca sürdü. Derken bir keresinde ustamla birlikte Alpelhofer'lerde (ilk kez çırak verildiğim zaman evinde çalıştığım köylü) çalışırken ustam, işimden hiç hoşnut olmadığını ifade etti. Gözlerini dikerek 'Dalıp dalıp nerelere gittiğini bilmek isterim,' dedi. Yapılacak en mantıklı şeyin, kalkıp sadece onu hoşnut etmek için onunla olduğumu söyleyerek çekip gitmek olacağını düşündüm. Ama yapmadım. Ustam, yeni bir çırak getirip tezgahta ona yer açmamı söylediği zaman hiç itiraz etmedim. Köşeye çekilip dikiş diktim. Aynı gün başka bir kalfa daha alındı. İkiyüzlü bir Bohemyan olan bu kalfa, burada on dokuz yıl önce çalışmış ve bir keresinde handan dönerken nehre düşmüştü. Oturacak yer arandığında bulamadı. Sorgulayıcı gözlerle ustama baktım: 'Terzilik yeteneğin yok, gidebilirsin! İşten atıldın!' dedi bana. Öyle çok korkmuştum ki hemen uyandım.

"Sabahın gri ışıkları tanıdık evimin perdesiz camlarından içeri süzülüyordu. Çevrem sanat eserleriyle doluydu; gösterişli kitaplığımda ölümsüz Homeros, devasa Dante, eşsiz Shakespeare, görkemli Goethe bulunuyordu; hepsi de muhteşem birer ölümsüzdü. Bitişik odadan uyandıktan sonra anneleriyle şakalaşan küçük çocukların temiz sesleri geliyordu. İçinde sık sık ve derinlemesine düşünsel bir insan mutluluğu hissettiğim bu akıcı, tatlı, bu huzurlu, şiirsel ruhsal yaşamı yeniden bulduğumu hissettim. Yine de ustama daha önce istifa edeceğimi söylemek yerine onun tarafından işten atılmış olmak canımı sıktı.

"Ne kadar da şaşırmıştım! Ustamın beni işten attığı geceden itibaren huzur buldum; artık uzak geçmişte kalan terzilik günlerimin —son derece sıradan olan, ancak sonraki yıllarımı böylesine uzunca bir süre gölgede bırakan günlerimin— rüyasını görmüyordum."

Gençliğinde terzi kalfası olan bir yazarın gördüğü bu rüyalar dizisinde arzu gidermenin egemenliğini farketmek zordur. Rüya sahibinin bütün zevki gündüz varoluşunda yatmaktadır, buna karşılık rüyalarında sonunda kurtulduğu mutsuz bir yaşamın gölgesinden rahatsızdır. Buna benzer bazı rüyalarım, konuya biraz ışık tutmamı mümkün kılmıştır. Genç bir doktor olarak Kimya Enstitüsünde, bilimin gerektirdiği yeterli beceriyi bile kazanamadan uzun bir süre çalışmıştım; bu nedenle uyanık yaşamımda çıraklık dönemimdeki kısır ve gerçekten de küçük düşürücü olan bu olayı düşünmekten hiç hoşlanmazdım. Öte yandan düzenli olarak rüyalarımda laboratuvarda çalıştığımı, analizler yaptığımı, çeşitli şeyler yaşadığımı görüyordum. Bu rüyalar, sınav rüyaları gibi rahatsız ediciydi ve hiçbir zaman çok net değildi. Bunlardan birisini yorumlarken, sonunda dikkatimi "analiz" kelimesi çekmiş; bu da bana bu rüyaların anahtarını vermişti. Çünkü o günlerde bir "analist" olmuştum, şimdi de "*psikanaliz*" denmesine rağmen, hakkında çok söz edilen analizler yapıyordum. Konu benim açımdan açıklık kazanmıştı: gündüz yaşamımda bu tür analizler yapmaktan gururlanmama ve ne kadar başarılı olduğum konusunda kendimle övünme eğilimi duymama karşılık, geceleri rüyalarım bana gurur duymadığım diğer başarısız analizlerimi hatırlatıyordu. Tıpkı sonradan ünlü bir yazar olan terzi kalfasının rüyaları gibi bunlar da, *sonradan görme* birisinin cezalandırma rüyalarıydı. Peki bir rüya, *sonradan görme* birisinin gururu ile öz eleştirisi arasındaki çatışmada nasıl olup da öz-eleştirinin tarafını tutuyor ve içerik olarak yasadışı bir arzu giderme yerine anlamlı bir uyarıyı seçebiliyor? Daha önce de belirttiğim gibi bu sorunun cevabı bazı zorluklar yaratmaktadır. Rüyanın temelinin ilk önce abartılı ölçüde hırslı bir fantaziyle oluşturulduğu, ama fantaziye soğuk duş etkisi yapan

küçük düşürücü düşüncelerin rüyaya sızdığı sonucuna varabiliriz. Ruhsal yapıda, bu tür bir tersine çevirmeden sorumlu olabilecek mazoşistlik dürtüleri bulunduğunu hatırlatabiliriz. Bu tür rüyaların, "ceza rüyaları" adıyla "arzu giderici rüyalar"dan ayrı değerlendirilmesine hiçbir itirazım olmaz. Bunu, bu güne kadar ortaya koyduğum rüya teorisinde bir sınırlama anlamında değerlendirmem; bu, karşıtların birbirine yaklaşmasını tuhaf bulanların yarattığı zorluklara karşı üretilen linguistik bir kolaycılıktan başka bir şey olmayacaktır.[1] Ama bu rüyalardan bazılarının daha yakından incelenmesi, daha fazla şeyi gün ışığına çıkaracaktır. Laboratuvar rüyalarımdan birisinin belli belirsiz bir kısmında, hekimlik kariyerimin en kederli, en başarısız döneminde olduğum bir yaştaydım. Henüz bir işim yoktu ve hayatımı nasıl kazanacağım konusunda hiçbir fikrim yoktu; ama aynı zamanda ansızın, önümde evlenebileceğim birkaç kadın arasından seçim yapma şansım olduğunu keşfetmiştim! Dolayısıyla tekrar genç olmuştum, her şeyden önemlisi de *o* —bütün bu zor yılları benimle paylaşan kadın— da tekrar genç olmuştu. Dolayısıyla rüyanın bilinçdışındaki başlatıcısının, yaşlanan bir erkeği sürekli kemiren arzularından birisi olduğu ortaya çıkmıştı. Rüya içeriğinin, ruhsal yapının diğer düzlemlerinde kibirle öz-eleştiri arasında sürüp giden çatışma tarafından belirlendiği doğrudur; ama çatışmanın bir rüya olarak ortaya çıkmasını mümkün kılan tek şey, daha derinlere kök salmış olan gençlik arzusudur. Uyanıkken bile bazen kendi kendimize şöyle deriz: "Artık işler yolunda, zor günler geçmişte kaldı; yine de güzeldi, hâlâ gençtim."[2]

1 [Bu son iki cümle 1919'da eklenmiştir.]

2 [1930 *tarihli dipnot*:] Psikanaliz kişiliği ego ve süperego diye farklı kısımlara ayırdığı için (Freud, 1912c [ve 1923b]), bu ceza rüyalarında süperegonun arzularının gerçekleştiğini görmek kolay olmuştur.

Kendimde de sık sık rastladığım ve ikiyüzlü olarak tanımladığım bir diğer rüya grubunun içeriği, dostça ilişkilerin uzun zaman önce ortadan kalktığı insanlarla bir uzlaşmayı ifade eder. Bu olaylarda analiz sürekli olarak, beni bu eski dostlara duyulan saygının son kırıntılarını da terk etmeye ve onlara birer yabancı veya düşmanmış gibi davranmaya iten bir durumu ortaya çıkarır. Ama rüya, karşıt ilişkiyi ifade etmeyi tercih eder.

Yaratıcı bir yazarın aktardığı rüyaları değerlendirirken, rüya içeriğinden, temel olmadığını veya dikkati dağıttığını düşünerek bazı ayrıntıları atladığını varsaymak mantıklıdır. Bu durumda rüyaları, içeriklerinin tamamen aktarılmış olması halinde kolayca çözülebilecek sorunlar yaratacaktır.

Otto Rank, Grimms'in "Küçük Terzi, ya da Bir Vuruşta Yedi" adlı öyküsünün, tam anlamıyla benzeri bir *sonradan görme* rüyası içerdiğine dikkatimi çekti. Bir kahraman ve Kral'ın damadı olan terzi bir gece Prenses karısının yanında yatarken rüyasında eski mesleğini görür. Kuşkulanan prenses ertesi gece adamı dinleyip yakalaması için silahlı nöbetçi diker. Ama küçük terzi uyanık davranıp rüyasının düzelmesine özen gösterir.

Rüya düşüncelerindeki duyguların sonunda rüyadaki duygulara dönüşmesini sağlayan karmaşık atma, hafifletme ve tersine çevirme süreci, eksiksiz olarak analiz edilen rüyaların uygun bir sentezinde yeterince izlenebilir. Sıraladığım ihtimallerden bazılarının gerçekleştiğini gösteren rüyalardaki duygulara birkaç örnek daha vereceğim.

V

Yaşlı Brücke'nin bana kendi pelvisimi kesmek gibi tuhaf bir görev verdiği rüyaya dönecek olursak [sf. 585], rüyada buna uygun düşen tiksinti duygusunu [korkuyu] ["*Grauen*"] hissetmediğim hatırlanacaktır. Bu, birkaç anlamda bir arzu gerçekleştir-

meydi. Kesip biçme, rüyalar konusu bu kitabın yayımlanmasıyla yürüttüğüm kendi kendime psikanaliz anlamına geliyordu; bu, gerçekte benim için öylesine bunaltıcı bir süreçti ki biten kitabın basımını bir yıldan fazla ertelemiştim. Bunun üzerine bu rahatsızlık duygusundan kurtulmayı arzulamıştım; rüyamda bu duyguyu hissetmeyişimin nedeni buydu. Ama ayrıca saçlarımın ağarmamasını —kelimenin diğer anlamıyla "*Grauen*"— da dilerdim. Zaten ağarmaya başlamıştı ve saçlarımdaki aklar, artık daha fazla ertelememem gerektiğini hatırlatan başka bir şeydi. Ve daha önce de gördüğümüz gibi, zor yolculuğumun hedefine ulaşmayı çocuklarıma bırakma düşüncesi, rüyanın sonunda dile gelmişti.

Gelin şimdi de hoşnutluk duygusunun uyandıktan sonraki anlara taşındığı iki rüyayı ele alalım. Birisinde hoşnutluk için gösterilen neden, "bunu rüyamda daha önce görmüştüm" ile neyin kastedildiğini keşfetme beklentisiydi; buna karşılık hoşnutluk gerçekte ilk çocuğumun doğumuyla ilgiliydi. Diğerinde ise görünen neden, beklenen şeyin artık gerçekleştiğiydi; oysa gerçek gönderme ilk rüyadakine benzer bir şeydi: Ikinci oğlumun doğumunu selamlarken duyduğum hoşnutluk. Burada rüya düşüncelerindeki egemen duygular rüyalarda da varlığını korumuştu; ama *hiçbir* rüyada işlerin bu kadar basit olmadığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Bu iki analize biraz daha derinlemesine girecek olursak, sansürden kaçan bu hoşnutluğun, başka bir kaynaktan kontrol edildiğini görürüz. Bu diğer kaynağın, sansürden korkmak için nedenleri vardır ve göz yumulabilir bir kaynaktan gelen ve deyiş yerindeyse onun kanatları altına giren benzeri, makul bir hoşnutluk duygusuyla gizlenmediği takdirde sansürün itirazıyla karşılaşacaktır.

Ne yazık ki bunu gerçek rüyalarla gösteremem, ama yaşamın başka bir alanından alınan bir örnek, kastettiğim şeye açıklık

kazandıracaktır. Şu olayı ele alalım. Nefret ettiğim bir tanıdığım vardır, bu nedenle onun yaşadığı her kötü şey karşısında hoşnutluk duyma eğilimi gösteririm. Ama kişiliğimin ahlaki yanı bu dürtüye boyun eğmez. Onun talihsiz olması arzusunu dile getirmeye cesaret edemem; haketmediği bir talihsizlik yaşaması halinde bundan ötürü duyduğum hoşnutluğu baskı altına alır ve kendimi üzüntü ifadelerine ve düşüncelerine zorlarım. Herkes şu veya bu dönemde kendini bu durumda bulmuş olmalı. Öte yandan, nefret edilen kişi kendi hataları yüzünden hakettiği zor bir durumda kaldığı takdirde hakettiği cezayı görmesi karşısındaki hoşnutluğumu rahatça hissedebilir ve bu konuda diğer birçok tarafsız insanın fikrine katıldığını görebilirim. Ne var ki hissettiğim hoşnutluğun, diğerlerindekinden daha yoğun olduğunu gözleyebilirim; bu duygu, o ana kadar kendi duygusunu canlandırması engellenen, ama değişen koşullarda serbest kalan nefretimin kaynağından onay almıştır. Toplumsal yaşamda genelde bu, antipatik insanlar veya sevilmeyen bir azınlığın üyeleri kendilerini zor durumda bıraktığı zaman gözlenir. Kural olarak cezaları hatalarına değil, hataları *artı* onlara karşı beslenen ve daha önce sonuç yaratmayan düşmanlık duygularına karşılık gelir. Cezayı uygulayanların, burada haksızlık ettiğine kuşku yok; ama uzun süre içlerinde kurdukları baskının kalkmasından kaynaklanan hoşnutluk duygusu, bu haksızlığı algılamalarını önler. Bu tür olaylarda duygu, *miktarıyla* değil, *niteliğiyle* haklıdır; ve bir noktaya dayanan öz-eleştiri, ikincisinin incelenmesini göz ardı etmeye hazırdır. Kapı bir kez açıldıktan sonra, kapalıyken olduğundan daha çok insanın girmeye çalışması kolaydır.

Nevrotik kişiliklerdeki çarpıcı bir özellik —duygu yaratma yetisine sahip bir nedenin, bu insanlarda nitelik açısından yerinde, ama nicelik açısından aşırı olan bir sonuç yaratmaya yatkın

olması— psikolojik bir açıklamaya elverişli olduğu ölçüde, aynı çizgide açıklanabilir. Aşırılık, söz konusu duygunun daha önce bilinçdışında baskı altında kalan kaynağından gelmektedir. Bu kaynaklar, duygu yaratabilen *gerçek* bir nedenle çağrışımsal bir ilişki kurmayı başarmıştır; ve itiraza açık olmayan, makul *diğer* bir duygu kaynağı, bunların kendi duygularının açığa çıkmasını sağlayan yolu açmıştır. Bastırılan ve bastıran kurumları ele alırken, aralarındaki ilişkiyi sadece karşılıklı ketleme ilişkisi olarak değerlendiremeyeceğimiz gerçeği dikkatimizi çeker. İki kurumun, yan yana çalışarak ve birbirini şiddetlendirerek patolojik bir sonuç yarattığı olaylara da aynı ölçüde dikkat edilmesi gerekir.

Gelin şimdi de ruhsal mekânizmalar konusundaki bu ipuçlarını *rüyalardaki* duygu dışavurumlarını anlamak için kullanalım. Bir rüyada dile getirilen ve kuşkusuz, rüya düşüncelerindeki gerçek yerine hemencecik bağlanabilen bir hoşnutluk duygusu, her zaman sadece bu göndermeyle açıklanamaz. Kural olarak rüya düşüncelerindeki *bir diğer* kaynağı, sansürün baskısı altında bulunan bir kaynağı daha aramak gerekir. Bu baskının sonucunda bu kaynak normalde hoşnutluk değil, tersi duyguyu yaratacaktır. Ne var ki ilk duygu kaynağının varlığı sayesinde ikinci kaynağın, kendi hoşnutluk [doyum] duygusunu bastırmadan kurtarıp ilk kaynağın yarattığı hoşnutluğu artırması mümkün olur. Özetle öyle görünüyor ki rüyalardaki duygular, birkaç kaynağın kesişmesinden beslenmekte ve rüya düşünceleri malzemesine birden çok noktada gönderme içermektedir. *Rüya çalışması sırasında aynı duyguyu yaratma yetisine sahip duygu kaynakları birleşerek bu duyguyu yaratır.*[1]

1 [1909 *tarihli dipnot*:] Önyargılı nüktelerin olağandışı güçlü haz verici etkisi için de benzeri bir açıklama vermiştim. [Freud, 1905c, ÖFD., 7.]

"*Non vixit*" sözlerinin merkezi bir yer işgal ettiği rüya örneğinin analizinden, bu karmaşıklıklar konusunda biraz içgözlem kazanabiliriz. (Bkz. sf. 549.) O rüyada çeşitli niteliklere sahip duygu dışavurumları, açık içeriğindeki iki noktada birleşmişti. Düşmanca ve bunaltıcı duygular —rüyada kullanılan ifade "tuhaf duygulara kapılmış bir şekilde" idi— rakibimi ve dostumu bu iki kelimeyle ortadan kaldırdığım noktada birleşmişti. Yine rüyanın sonunda çok sevinmiş ve uyanık yaşamda saçma olduğunu bildiğim sadece arzuyla yok edilebilecek *revenant*'ların ["hayaletlerin," kelimesi kelimesine "geri dönen kişilerin"] varolması ihtimalini onaylamaya girişmiştim.

Rüyanın tetikleyici nedenine henüz değinmiş değilim. Bu, büyük bir öneme sahipti ve rüyanın derinlemesine anlaşılmasını sağlamıştı. Berlin'deki "Fl." ["Fliess"] olarak söz ettiğim dostumdan, ameliyat olmak üzere olduğunu ve durumu konusunda Viyana'daki bazı yakınlarından haber alabileceğimi öğrenmiştim. Ameliyattan sonraki ilk haberler rahatlatıcı değildi ve beni kaygılandırmıştı. Şahsen ziyaret etmeyi tercih ederdim, ama o dönemde benim için her hareketi bir işkenceye dönüştüren acı verici bir rahatsızlık geçiriyordum. Rüya düşünceleri bana dostumun hayatından endişelendiğimi söylüyordu. Hiç tanışmadığım tek kız kardeşi, kısa süren bir hastalıktan sonra çok genç bir yaşta ölmüştü. (Rüyada *Fl. kız kardeşinden söz etti ve kırk beş dakika içinde öldüğünü söyledi*.) Bünyesinin, kız kardeşininkinden daha dirençli olmadığını ve daha kötüleştiği yolunda bazı haberler aldıktan sonra ne olursa olsun ziyaretine gittiğimi, ama çok geç kaldığımı ve bu konuda kendimi ayıplamaktan hiç vazgeçmeyebileceğimi hayal etmiş olmalıyım.[1] Çok geç kaldığım için yaptığım bu ayıp-

1 "*Non vixit*" ["yaşamıyor"] yerine "*non vivit*"te ["yaşamadı"] bu kadar ısrar eden, bilinçsiz rüya düşüncelerinin bir kısmını oluşturan işte bu fantaziydi:

lama rüyanın merkezi noktası olmuş, ama öğrencilik yıllarımın saygın hocası Brücke'nin bu ayıplamayı mavi gözleriyle bana fırlattığı ürkütücü bir bakışla temsil edilmişti. [Fliess ile ilgili] durumun bu çizgiye kaymasına neden olan şey hemen açıklık kazanacaktır. [Brücke ile ilgili] sahnenin kendisi de rüyada yaşadığım haliyle canlandırılamazdı. Mavi gözler rüyadaki diğer kişiye atfedilmiş, yok etme rolü de bana verilmişti: Bu, açıkça arzu gidermenin işi olan bir tersine çevirmedir. Dostumun iyileşmesi konusundaki kaygım, onu görmeye gitmediğim için kendimi ayıplamam, bu konuda duyduğum utanç —"*dikkati çekmeden*" *Viyana'ya (beni görmeye) geldi*— hastalığımın beni mazur görmesini sağlayacağına inanma ihtiyacım: Bütün bunlar birleşerek, uykumda açıkça hissedilen ve rüya düşüncelerinin bu alanını kaplayan duygusal fırtınayı yaratmıştır.

Ama rüyanın tetikleyici nedeninde üzerimde oldukça ters bir etki yapan bir şey daha vardır. Ameliyattan sonraki ilk birkaç gün boyunca gelen kötü haberlerle birlikte, sorunu kimseyle tartışmamam konusunda uyarılmıştım. Bu da beni gücendirdi, çünkü saygım konusunda gereksiz bir güvensizlik anlamına geliyordu. Bu talimatların dostumdan değil, çevresindekilerin nezaketsizliğinden ya da aşırı kaygısından kaynaklandığının farkındaydım, ama örtülü suçlamadan —ki hepten yersiz değildi— çok rahatsız olmuştum. Hepimizin de bildiği gibi bizi sadece içlerinde "yapışkan" bir şeyler olan suçlamalar rahatsız eder. Düşündüğüm şey bu dostumla değil, yaşamımın çok daha önceki bir dönemiyle ilgilidir. Bir keresinde, sohbetin akışı içerisinde diğerinin onun hakkında söylediklerini gereksiz yere aktararak (her ikisi de bu isimle beni onurlandıran) iki dost arasında so-

"Çok geç kaldın. Artık yaşamıyor." Rüyadaki *görünen* durumun da "*non vivit*" gerektirdiğini daha önce sf. 548-51'de açıklamıştım.

run yaratmıştım. O tarihte de hâlâ belleğimde olan suçlamalara maruz kalmıştım. Söz konusu iki dosttan birisi Profesör Fleischl idi; diğeri ise ilk adıyla söyleyecek olursam "Josef"ti; bu, rüyadaki dostum ve rakibim olan P.'nin de adıydı.[1]

Sır tutamadığım için bana yöneltilen suçlama, "dikkati çekmeden" ögesi ile ve Fl.'nin, *P.'ye onun işlerinden ne kadar söz ettiğim* konusundaki sorusuyla da kanıtlanmış oluyordu. Ama çok geç kaldığım suçlamasını günümüzden, Brücke laboratuvarında çalıştığım döneme aktaran şey [eski dikkatsizliğime ve sonuçlarına ilişkin] bu belleğin araya girmesiydi. Ve yok etme sahnesinde ikinci kişiyi bir Josef'e dönüştürerek sahnenin, sadece çok geç kaldığım suçlamasını değil, çok daha büyük bir bastırmaya uğrayan bir sırrı saklayamadığım suçlamasını da temsil etmesini sağlamıştım. Burada rüyada iş başında olan yoğunlaşma ve yerdeğiştirme süreçleri kadar bunların nedenleri de çarpıcı bir şekilde görülmektedir.

Kimseye [Fliess'in hastalığı hakkında] bir şey söylememem konusundaki uyarı karşısında duyduğum bugünkü hafif kızgınlık, ruhumun derinlerindeki kaynaklardan pekiştirme almış ve böylece artarak gerçekte düşkün olduğum insanlara karşı düş-

1 [Bernfeld'in (1944) bir makalesinden aktarılan şu bilgiler konuyu daha anlaşılır kılacaktır. Freud, Viyana Fizyoloji Enstitüsü'nde (Brücke'nin laboratuvarında) 1876-1882 yılları arasında çalışmıştır. Enstitünün başında Ernst Brücke (1819-92) vardır; Freud dönemindeki iki yardımcısından birisi Sigmund Exner (1846-1925), diğeri ise Ernst Fleischl von Marxow'du (1846-91); her ikisi de Freud'tan on yaş kadar büyüktü. Fleischl, yaşamının son yıllarında ağır bir fiziksel rahatsızlığa yakalanmıştı. Freud, *Histeri Üzerine İncelemeler'i* (1895d) birlikte kaleme aldığı, yukarıda da ikinci kişi olarak anılan Josef Breuer (1842-1925) ile Fizyoloji Enstitüsü'nde tanışmıştı. İlk Josef —Freud'un erken yaşta ölen "dostu ve muhalifi P."— ise Enstitü'de Freud'un yerini alan Josef Paneth'ti (1857-90). Bkz. ayrıca Ernest Jones'un Freud biyografisinin ilk cildi (1953).]

manca duygular akımına dönüşmüştü. Bu pekiştirmenin kaynağı çocukluğumdan geliyordu. Akranlarımla sıcak dostluklarım kadar düşmanlıklarımın da nasıl çocukluğumdaki benden bir yaş büyük olan yeğenimle ilişkilerime kadar uzandığını, ona karşı kendimi savunmayı ne kadar erken öğrendiğimi, nasıl ayrılmaz birer arkadaş olduğumuzu ve büyüklerimizin anlattığına göre zaman zaman nasıl kavga ettiğimizi, birbirimizi büyüklerimize nasıl şikayet ettiğimizi daha önce anlatmıştım. Bir anlamda bütün arkadaşlarım, "...früh sich einst dem trüben Blick gezeigt"[1] bu ilk figürün yeniden doğmasıydı, *geri dönen hayaletlerdi*. Yeğenim çocukluk dönemimde tekrar ortaya çıkmış ve birlikte Sezar ile Brütüs'ü oynamıştık. Duygusal yaşamım, yakın bir arkadaşa ve nefret edilen bir düşmana sahip olmamda her zaman ısrar etmiştir. Her ikisini de bulmayı her zaman başarmışımdır; çocukluğun ideal durumu birçok kez öylesine eksiksiz bir şekilde yeniden üretilmiştir ki, ilk çocukluk dönemimdeki gibi aynı anda veya sabit salınımlarla olmasa da, dostumla düşmanım tek bir kişide toplanmıştır.

Bu noktada, bu tür koşullarda bir duygu yaratmaya elverişli mevcut olayın, çocukluk durumuna nasıl atladığını ve duygunun yaratılması söz konusu olduğu ölçüde yerini nasıl o duruma bıraktığını tartışmayı düşünmüyorum. Bu sorun, bilinçdışı düşünce psikolojisinin bir parçasıdır ve tartışma yeri nevrozların psikolojik açıklamasıdır. Rüya yorumu amacıyla, çocukluk anısının, şu türden bir bağlamda canlandığını veya hayal edildiğini varsayalım. İki çocuk bir nesne konusunda kavga etmiştir. (Anıda veya sahte anıda oldukça belirgin bir şey olsa da, nesnenin ne olduğu açık bir soru olarak bırakılabilir.) Her birisi,

1 ["... uzun zaman önce bulutlu gözlerimin önünden kaybolan" (Goethe, *Faust*, İthaf).]

oraya daha önce gittiğini ve bu nedenle bu nesneyi kendine alma hakkına sahip olduğunu iddia etmiştir. Kavgaya tutuşmuşlar ve haklı olan yenilmiştir. Rüyanın gösterdiği kadarıyla, haksız olan kişi ben olabilirim ("*Hatayı kendim farkettim*"). Ne var ki bu kez ben daha güçlüydüm ve meydan bana kalmıştı. Yenilen taraf dedesine —babama— koşarak beni şikayet etmiş, ben de babamın açıklamasından bildiğim sözlerle kendimi savunmuştum: "Ona vurdum, çünkü önce o bana vurdu." Rüyayı analiz ederken hatırladığım bu anı, ya da büyük bir ihtimalle bu fantazi —nasıl olduğunu tam olarak açıklayamasam da— rüya düşüncelerinde bir ara öge oluşturarak, bunlarla ilişkili duyguları canlandırmıştır. Bu noktadan itibaren rüya düşünceleri şöyle gelişmiştir: "Yolumdan çekilmen senin hayrına olur. Neden *beni* yoldan çıkarmaya çalışıyorsun? Sana ihtiyacım yok, oynayacak başka birisini kolayca bulabilirim," vs. Bu düşünceler, rüyada temsil edilmelerini sağlayan bir yola girmiştir. Bir keresinde dostum Josef'i [P.] aynı tutumdan ötürü ayıplamak zorunda kalmıştım: "Óte-toi que je m'y mette!" Brücke laboratuvarında bir gösterici olarak arkamdan geliyordu, ama orada terfi yavaş ve yorucuydu. Brücke'nin iki asistanından hiç birisi yerinden kımıldamaya niyetli değildi, ama o gençliğinin sabırsızlığını taşıyordu. Adamın ömrünün pek uzun olmadığını bilen ve şefine karşı hiçbir yakınlık bağı hissetmeyen dostum, bazen sabırsızlığını yüksek sesle dile getiriyordu; ve bu şefin [Fleischl] ağır bir hastalığı olduğu için, P.'nin, şefin yoldan çekilmesi arzusu, adamın terfisini arzulamanın da ötesinde daha çirkin bir anlam taşıyabilirdi. Doğal olarak birkaç yıl öncesinde ben de boş bir kadro bulmayı çok arzulamıştım. Ne zaman bir terfi söz konusu olsa, bastırılması gereken arzuların kapısı aralanır. Shakespeare'in Prens Hal'i, babasının hasta yatağının başucunda bile tacı deneme kışkırt-

masına direnememiştir.[1] Ama beklendiği üzere rüya beni değil, iğrenç arzusundan ötürü dostumu cezalandırmıştır.[2]

"Hırslı olduğu için hançerledim."[3] Başka birisinin atılmasını bekleyemediği için kendisi atılmıştır. Üniversitedeki anıtın —onun değil, diğer adamın anıtının— açılışından hemen sonra düşündüklerim bunlardı. Dolayısıyla rüyada hissettiğim hoşnutluğun bir kısmının şöyle yorumlanması gerekiyordu: "Adil bir ceza! Bunu hakettin!"

Dostumun [P.'nin] cenaze töreninde genç bir adam, konuşma yapan kişinin sözlerinin, onsuz dünyanın sonunun geleceğini ima ettiği yolunda yersiz gibi görünen laflar etmişti. O, duyduğu acıya rağmen abartıdan rahatsız olan birisinin samimi duygularını ifade etmişti. Ama onun bu sözü şu rüya düşüncelerinin başlangıç noktası olmuştu: "Hiç kimsenin yeri doldurulmaz olmadığı doğrudur. Şimdiye kadar kaç kişiyi mezara götürdüm! Ama ben hâlâ yaşıyorum. Hepsinden sonra ayakta kaldım; Meydan bana kaldı." Ziyaret ettiğim zaman dostumu [Fl.] hayatta göremeyebileceğim korkusuna kapıldığım an aklıma gelen bu tür bir düşünce sadece, bir kez daha birisinden çok yaşadığım, ölen kişi ben değil de *o* olduğu, çocukluğuma ait hayalini kurduğum sahnede olduğu gibi meydan bana kaldığı için sevinç duyduğum anlamında yorumlanabilir. Kökeni çocuklukta yatan ve meydanın hâkimi olma duygusundan gelen bu hoşnutluk, rüyada ortaya çıkan duygunun büyük bölümünü oluşturmaktadır. Ayakta kaldığım için sevinçliydim ve birisi

1 [*II Henry IV*, Perde IV, Sahne 5.]

2 Josef adının rüyalarımda büyük bir rol oynadığı farkedilecektir (amcamla ilgili rüyaya bakın [sf.219].) Joseph [Yusuf], Tevrat'ta rüya yorumcusu olarak ünlenen bir adamın adı olduğu için, kendi egom bu adı taşıyan insanların arkasına gizlenmeyi çok kolay buluyor.

3 [Brütüs'ün sözleri, *Julius Caesar*, Perde III, Sahne 2.]

diğerine şöyle diyen evli çift anekdotunda görüldüğü biçimiyle olanca naif egoizmimle sevincimi dile getirmiştim: "Birimiz ölürse Paris'e taşınacağım." Ölen kişinin ben olmamam gerektiği o kadar açıktı ki.

Kendi rüyalarını yorumlayıp anlatmanın, büyük bir öz-disiplin gerektirdiği inkâr edilemez. Kişi, yaşamını paylaştığı soylu kişilikler kalabalığı arasındaki tek canavar olarak ortaya çıkacaktır. Bu nedenle *geri dönen hayaletlerin* sadece kişi istediği sürece varolması ve arzuyla ortadan kaldırılabilmesi bana oldukça doğal geliyordu. Dostum Josef'in neden cezalandırıldığını görmüştük. Ama *geri dönen hayaletler*, çocukluk arkadaşımın bir dizi yeniden doğuşuydu. Dolayısıyla o insan için her zaman yeni yeni ikâmeler bulabilmem benim için ayrıca bir hoşnutluk kaynağıydı; ve şimdi de kaybetmek üzere olduğum dostum için bir ikâme bulabilmem gerektiğine inanıyordum: Hiç kimse yeri doldurulmaz değildi.

Peki rüya sansürüne ne oldu? Bu kaba, bencilce düşünce zincirine karşı neden en enerjik itirazlarını ortaya koymadı? Ve bu düşüncelere bağlanan hoşnutluğu neden yoğun bir hoşnutsuzluğa dönüştürmedi? Sanırım bunun açıklaması, aynı insanlarla ilgili diğer kabul edilebilir düşüncelerin eş zamanlı doyum bulduğu ve *kendi* duygularıyla, yasak çocukluk kaynağından gelen duyguyu gözlediğidir. Anıtın açılış töreni sırasındaki düşüncelerimin diğer bir katmanında şöyle düşünmüştüm: "Bazıları öldüğü, bazıları dostluğumuz bittiği için ne kadar çok değerli dostumu kaybetmişim! Onların yerine koyabilecek birilerini bulduğum, benim için öncekilerden çok daha fazla şey ifade eden birisini kazandığım ve hayatımın yeni dostlukların kolay kurulamadığı bir döneminde onun dostluğunu asla kaybetmeyeceğim için ne kadar şanslıyım!" Kaybettiğim bu dostlarımın yerine koyabileceğim birisini bulmuş olduğum için duyduğum

hoşnutluk, rüyaya engelsiz girebilirdi; ama çocukluk kaynağından gelen düşmanca hoşnutluk duygusu da bununla birlikte rüyaya sızmıştır. Çocukluktaki sevecenliğin, bugünkü haklı bir temeli olan sevecenliğimi pekiştirmeye yaradığı doğrudur. Ancak çocuksu nefret de dile gelmeyi başarmıştır.

Ama buna ek olarak rüya, yine hoşnutluk duygusuna pekâlâ yol açabilecek başka bir düşünce zincirine net bir atıfta bulunuyordu. Dostumun [Fliess], uzunca bir bekleyişten sonra, kısa bir süre önce bir kızı olmuştu. O kadar erken kaybettiği kız kardeşi için ne kadar derin bir yas tuttuğunun farkındaydım ve ona, onun için hissettiği kendi çocuğuna aktaracağından, bebeğin onulmaz kaybını sonunda unutmasına yardım edeceğinden emin olduğumu yazmıştım.

Bu düşünce grubu, rüyanın gizli içeriğindeki ara düşünceyle birleşmişti; çağrışım yolları buradan karşıt yönlere dağılıyordu: "Hiç kimse yeri doldurulmaz değildir!" *Geri dönen hayaletlerden* başka bir şey yok; kaybettiklerimizin hepsi geri dönüyor!" Böylece rüya düşüncelerinin karşıt bileşenleri arasındaki çağrışım halkaları, dostumun kızının, çocukken oynadığım kızla —benimle aynı yaştaydı ve en eski arkadaşım ve rakibim olan kişinin kız kardeşiydi— aynı adı taşıması gibi bir rastlantıyla birbirine yaklaşmıştı. Bebeğe "Paulin" adı verildiğini duyunca büyük bir *hoşnutluk* hissetmiştim. Ve bu çakışmaya bir atıf olarak, rüyada bir Josef'in yerine bir diğerini koymuş ve "Fleischl" ile "Fliess" isimlerinin ilk harfleri arasındaki benzerliği bastıramamıştım. İsimleri, anın gerektirdiği şekilde değil de, düşkün olduğum insanların anısına uygun olarak seçmekte ısrar etmiştim. Onların isimleri çocukları birer *geri dönen hayalete* dönüştürmüştü. Her şey bir yana, diye düşündüm, ölümsüzlüğe giden tek yol çocuk sahibi olmak değil mi?

Rüyalardaki duygular konusunda başka bir bakış açısından söyleyecek sadece birkaç şeyim daha kaldı. "Ruh hali" veya bir duyguya kapılma *eğilimi* dediğimiz şey, uyuyan kişide ağır basan bir öge olabilir ve rüyalarının oluşmasında belirleyici bir etki yapabilir. Bu tür bir ruh hali önceki gün yaşadıklarından veya düşüncelerinden kaynaklanabileceği gibi, bedensel de olabilir. Her iki durumda da buna uygun düşünceler eşlik edecektir. Bazen olduğu gibi rüya düşüncelerinin bu düşünsel içeriklerinin, ruh halini temel anlamda mı belirlediği yoksa bunların kendilerinin zaten rüya sahibinin duygusal mizacı tarafından tali olarak mı canlandırıldığı ve böylece bedensel temele mi dayandığı, rüya oluşumu açısından pek farketmez. Ne olursa olsun rüya oluşumu, sadece bir arzunun gerçekleşmesi olan şeyi temsil edebileceği ve ruhsal güdü gücünü sadece arzulardan alabileceği koşuluna tabidir. Belli bir anda canlı olan ruh hali de, uyku sırasında canlanan ve göz ardı edilen, ya da bir arzu giderme anlamında yeni bir yorum kazandırılan bir duyguyla aynı şekilde değerlendirilir. Uyku sırasındaki bunaltıcı ruh halleri, rüyadan gerçekleştirmesi istenen arzuları alevlendirerek bir rüyanın güdü gücü haline gelebilir. Bu ruh hallerinin bağlandığı malzeme, arzunun giderilmesini [gerçekleşmesini] dile getirmek için kullanılabilir hale gelinceye kadar belli işlemlerden geçirilir. Bunaltıcı ruh hali rüya düşüncelerinde ne kadar şiddetli ve egemen bir rol oynuyorsa, en yoğun bastırmaya uğrayan arzu giderici dürtülerin de temsil kazanmak için bu fırsattan yararlanacağı o kadar kesinlik kazanır. Çünkü başka türlü kendi başlarına yaratmak zorunda kalacakları hoşnutsuzluk zaten alevlenmiş olduğu için, işin en zor kısmının —temsil yolunu açmanın— zaten gerçekleşmiş olduğunu görürler. Burada da kaygı rüyaları sorunuyla karşı karşıya geliriz; daha sonra da göreceğimiz gibi bunlar, rüya işlevinde marijinal bir durum oluşturur.

(I)
İKİNCİL REVİZYON

Sonunda rüya oluşumunda söz konusu olan etkenlerin dördüncüsüne dönebileceğiz. Rüya içeriğini incelemeye başladığımız tarzda, yani rüya içeriğindeki bariz olayları rüya düşüncelerindeki kaynaklarıyla kıyaslayarak sürdürecek olursak, açıklaması tamamen yeni bir varsayım gerektiren ögelerle karşılaşırız. Kastettiğim şey, rüya sahibinin rüyada rüya içeriğinin bir kısmında şaşırdığı, rahatsız olduğu, ya da tiksinti duyduğu olaylardır. Bazı örneklerle de gösterdiğim gibi, rüyalardaki bu eleştirel duyguların büyük çoğunluğu aslında rüya içeriğine yönelik değildir; bunların, rüya düşüncelerinin alınan ve uygun bir amaçla kullanılan kısımları olduğu anlaşılır. Ama bu tür bazı malzemeler bu açıklamaya uymaz; rüya düşünceleri malzemesindeki karşılığı bulunamaz. Örneğin rüyalarda bu kadar sık rastlanan "Bu sadece bir rüya" yolundaki eleştirel ifadenin anlamı nedir? Burada, uyanık yaşamda da rastlanabilen gerçek bir rüya eleştirisiyle karşı karşıyayız. Sık sık bu, uyanma aşamasına bir geçiş taksimidir; ve yine sık sık, bu ifadeden hemen önce kişinin rüya görmekte olduğunu farketmesiyle hafifleyen

bunaltıcı bir duygu ortaya çıkmıştır. Rüya sırasında ortaya çıkan "bu sadece bir rüya" düşüncesi, Offenbach'ın aynı adlı komik operasında *la belle Hélène*'in sahnede telaffuz ettiği sözlerle[1] aynı amacı güder: Yaşanmış olan şeyin önemini azaltmak ve yaşanacak olan şeyi katlanılır kılmak. Bu, o anda ayaklanıp rüyanın —veya operadaki sahnenin— devamını yasaklamak için her türlü nedene sahip olan belli bir kurumu sakinleştirip uyutmaya yarar. Çünkü uykuya devam edip rüyaya katlanmak daha rahatlatıcıdır, çünkü her şey bir yana "bu sadece bir rüyadır." Bence "sadece bir rüya" ile ifade edilen aşağılayıcı eleştirel yargı rüyada, hiçbir zaman tam uykuda olmayan sansür, bir rüyanın kendisini hazırlıksız yakaladığını hissettiği an ortaya çıkar. Rüyayı baskı altına almak için artık çok geç kalan sansür de rüyanın yarattığı kaygıya veya bunaltıcı duyguya bu sözlerle karşılık verir. Bu ifade, ruhsal sansürün *esprit d'escalier*'ine bir örnektir.

Ama bu örnek bize, rüyadaki her şeyin rüya düşüncelerinden kaynaklanmadığı, uyanık düşüncelerimizden ayırdedilemeyen ruhsal bir işlevin rüya içeriğine katkıda bulunabileceği konusunda inandırıcı kanıtlar sağlar. Burada gündeme gelen sorun, bunun sadece istisna durumlarda mı ortaya çıktığı, yoksa başka durumlarda sadece bir sansür olarak çalışan ruhsal kurumun, rüyaların oluşumunda *düzenli* bir rol mü oynadığıdır.

İkinci seçenekten yana karar vermekte tereddüt edemeyiz. Etkisini şu ana kadar sadece rüya içeriğindeki kısıtlamalarda ve atmalarda farkettiğimiz sansür kurumunun, araya girmelerden ve eklemelerden de sorumlu olduğuna kuşku yok. Araya girmeleri ayırdetmek kolaydır. Bunlar çoğu kez tereddütle ve bir "sanki" ile anlatılır; kendi içlerinde özellikle canlı değillerdir ve

1 [İkinci perdenin bitiminde Menelaus'un sürpriziyle karşılaşan Paris ile Helen arasındaki aşk düetinde.]

her zaman rüya içeriğinin iki kısmı arasında bağlantı kurabildikleri veya rüyanın iki kısmı arasındaki boşluğu doldurabildikleri noktalarda devreye girer. Bunlar, bellekte, rüya düşünceleri malzemesinin gerçek türevlerinden daha zor korunur; rüyanın unutulması halinde ilk unutulan şey bunlar olur; pek çok rüya görüp çoğunu unuttukları, sadece bölük pörçük kısımları hatırladıkları yolundaki yaygın şikayetin, işte bu bağlantı sağlayıcı düşüncelerin çabucak unutulmasına dayandığını sanıyorum. Eksiksiz bir analizde bu eklemeler, bazen rüya düşüncelerinde bunlarla ilişkili hiçbir malzemenin bulunmayışıyla anlaşılır. Ama dikkatli bir inceleme bunu daha ender bir olay olarak değerlendirmeme yol açmıştır; kural olarak bağlantı sağlayıcı düşünceler, rüya düşüncelerindeki malzemelere, rüyada kendi başlarına veya birden çok belirleyici temelinde kabul edilme iddiası olmayan malzemelere dayanır. Öyle görünüyor ki sadece aşırı durumlarda rüya oluşumundaki incelemekte olduğumuz ruhsal işlev yeni şeyler yaratmaya yönelir. Mümkün olduğu sürece rüya düşünceleri malzemesinde uygun gördüğü herhangi bir şeyden yararlanır.

Rüya çalışmasının bu kısmını diğerlerinden ayıran ve aynı zamanda ele veren şey, *amacıdır*. Bu işlev, şairin felsefecilere kötü niyetle atfettiği tarzda çalışır: Rüya yapısındaki boşlukları küçük parçalarla ve yamalarla kapatır. Bu işlevin çabaları sonucunda rüya, saçmalık ve kopukluk görüntüsünden sıyrılır ve anlaşılır bir yaşantı modeline yaklaşır. Ama bu çabalar her zaman başarıyla taçlanmaz. Yüzeysel açıdan bakıldığında hatasız bir şekilde mantıklı ve makul görünen rüyalar vardır; olabilecek bir ortamda başlar, tutarlı bir değişiklikler zinciriyle devam eder ve —daha seyrek de olsa— şaşkınlık yaratmayan bir sonuçla noktalanır. Bu tür rüyalar, bu ruhsal işlev tarafından uyanık

düşüncede olana benzer çok daha kapsamlı bir revizyona tabi tutulmuştur; bir anlamları varmış gibi gözükür, ama bu anlam, gerçek anlamlarından olabildiğince uzaktır. Bunları analiz ettiğimiz zaman, ikincil revizyonun malzemeyle en serbest oynadığı ve bu malzemede bulunan ilişkileri en az ölçüde koruduğu rüyaların da işte bunlar olduğuna inanabiliriz. Bunlar, uyanık yorumdan önce de zaten bir kez yorumlandığını söyleyebileceğimiz rüyalardır. Diğer rüyalarda bu kasıtlı revizyon sadece kısmen başarılı olmuştur; tutarlılık belli bir yere kadar var gibidir, derken rüya anlamsızlaşır veya karışır, daha sonra belki de ikinci kez ussal bir görüntü çizebilir. Yine daha başka rüyalarda bu revizyon tam anlamıyla başarısız olmuştur; kendimizi çaresiz bir şekilde, bölük pörçük malzemeden oluşan anlamsız bir yığınla karşı karşıya buluruz.

Rüya oluşumundaki bu dördüncü —aslında dördü arasında diğer bağlamlardan bildiğimiz tek güç olduğu için, çok geçmeden eski bir tanıdık olduğunu anlayacağımız— gücün, rüyalara yeni katkılar yapma yetisine sahip olduğunu kategorik anlamda inkâr etmek istemiyorum. Ne var ki diğerleri gibi bunun da etkisini temelde rüya düşüncelerinde zaten oluşmuş olan ruhsal malzemeden tercihler ve seçimler yaparak gösterdiği de bir gerçek. Bunun, deyiş yerindeyse rüya için bir maske üretme işinden büyük ölçüde kurtulduğu bir durum vardır: Rüya düşünceleri malzemesinde kullanılmak üzere bu tür bir oluşumun zaten mevcut olduğu rüyalar. Rüya düşüncelerindeki kastettiğim ögeyi "fantazi" olarak adlandırıyorum. Bunun uyanık yaşamdaki benzeri için "gündüz düşü" ["hayal"] ifadesini kullanmam, yanlış anlaşılmaktan kaçınmamı sağlayabilir.[1] M. Benedikt'in bu yönde bana son derecede ümit verici gelen bir başlangıç yap-

1 "*Réve,*" "*petit roman*," —"day-dream" ["gündüz düşü, hayali"], "story [hikaye]."

masına rağmen, bu yapıların ruhsal yaşamımızda oynadığı rol psikiyatristler tarafından henüz yeterince anlaşılıp açıklanmamıştır.[1] Hayallerin önemi, yaratıcı yazarların yanılmayan görüş gücünden kaçmamıştır; *Le Nabab* adlı eserinde Alphonse Daudet'in, öyküdeki önemsiz karakterlerden birisinin hayallerine ilişkin ünlü açıklaması buna bir örnektir. Psikonevrozların incelenmesi, bu fantazilerin veya hayallerin ["gündüz düşlerinin"], histerik semptomların, ya da en azından birçoğunun dolaysız öncüleri olduğu yolundaki şaşırtıcı bir keşfe yol açmıştır. Histerik semptomlar gerçek anılara değil, anılar temelinde kurulan fantazilere bağlanır. Bilinçli gündüz hayallerinin sık sık görülmesi, bu yapılar konusunda bilgi edinmemizi sağlar; ama tıpkı bu tür bilinçli fantazilerin bulunması gibi, içerikleri ve bastırılan malzemedeki kökenleri nedeniyle bilinçsiz kalması gereken çok sayıda bilinçsiz fantazi de vardır. Bu gündüz fantazilerinin tipik özelliklerinin daha yakından incelenmesi, bu oluşumlara, düşüncelerimizin gece boyunca ortaya çıkan ürünleriyle aynı adın —"rüyalar, düşler"— verilmesinin ne kadar doğru olduğunu gösterir. Bunlar, birçok özelliğini gece rüyalarıyla paylaşır; bunların incelenmesi aslında gece rüyalarının anlaşılmasına yönelik belki de en kısa, en iyi yaklaşım olabilirdi.

Rüyalar gibi bunlar da arzu gidermedir; rüyalar gibi bunlar da büyük ölçüde çocukluk yaşantılarına dayanır; bunlar da sansürün bir miktar gevşemesinden yararlanır. Yapılarını incelediğimiz zaman, üretimlerinde iş başında olan arzu giderme amacının, dayandıkları malzemeyle nasıl karıştığını, bu malzemeyi nasıl yeniden düzenlediğini ve yeni bir bütüne dönüştürdüğünü anlamamızı sağlayacaktır. Bunlar da çocukluk anılarıyla tıpkı Roma'nın

1 [Freud'un kendisi de daha sonra gündüz düşleri (hayaller) konusuna iki makale ayırmıştır: 1908a ve 1908c.]

Barok saraylarından bazılarının, taşları ve sütunları yeni yapılarda kullanılan antik kalıntılarla olanla aynı ilişkilere sahiptir.

Rüyaların şekillenmesiyle ilgili etkenlerin dördüncüsü olarak söz ettiğimiz "ikincil revizyon" işlevi bize, başka etkilerle ketlenmeksizin hayallerin ["gündüz düşlerinin"] yaratılmasında özgür bir dışavurum kazanabilen etkinliği bir kez daha iş başında gösterir. Basitçe söyleyecek olursak bu dördüncü etken, sunulan malzemeyi hayale ["gündüz düşüne"] benzer bir şeyin kalıbına dökmeye çalışır. Ne var ki rüya düşünceleri bağlamında bu tür bir hayal zaten oluşturulmuş ise, rüya çalışmasındaki bu dördüncü etken, hazırda bulunan hayali kendine maledip bunu rüya içeriğine sokmaya çalışacaktır. Sadece bilinçsiz olabilen bir gündüz hayalinin tekrarından ibaret olan rüyalar vardır: Örneğin bir oğlan çocuğun, Torya Savaşı kahramanlarıyla bir savaş arabasını sürme fantazisi gibi. Benim "Autodidasker" rüyamda [sf. 406], ikinci kısım, Profesör N. ile aramda geçen bir sohbete ilişkin kendi içinde masum bir gündüz fantazisinin gerçek bir kopyasıydı. Ortaya çıkan bir rüyanın sağlaması gereken karmaşık koşullar açısından, hazır bir fantazinin rüyanın sadece bir *kısmını* oluşturması, ya da fantazinin sadece bir kısmının rüyaya girmesi daha sık rastlanan bir şeydir. Daha sonra bu fantazi, genel olarak gizli malzemenin herhangi bir kısmı gibi işlemden geçirilir, ancak çoğu kez rüyada bir bütün olarak algılanabilir. Rüyalarımda sık sık, kalanından farklı bir izlenim bırakmalarıyla ayırdedilen kısımlar bulunmaktadır. Bunlar, aynı rüyanın diğer kısımlarından deyiş yerindeyse daha akıcı, daha tutarlı ve aynı zamanda da daha uçucu oluşlarıyla dikkatimi çeker. Bunların, rüya dokusuna giren bilinçsiz fantaziler olduğunu biliyorum; ama bu tür bir fantaziyi tam olarak belirlemeyi hiç başaramadım. Bunun yanı sıra bu fantaziler de rüya düşüncelerinin diğer

parçaları gibi sıkıştırılmış, yoğunlaştırılmış, birbiriyle üst üste bindirilmiştir, vs. Ancak rüya içeriğini (veya en azından maskesini) aynen oluşturan fantazilerle, karşı uçta rüya içeriğinde sadece ögelerinden *birisiyle* veya uzak bir göndermeyle temsil edilen fantaziler arasında ara olaylar da vardır. Rüya düşüncelerinde bulunan fantazilerin tabi tutulduğu işlemlerin de sansürün ve yoğunlaşma itkisinin ihtiyaçlarına karşılık sağlanan avantajlarla belirlendiği açıktır.

Rüya yorumu için örnek seçerken, bilinçsiz fantazilerin önemli bir rol oynadığı rüyalardan olabildiğince kaçındım, çünkü bu özgün ruhsal öge, bilinçsiz düşünmenin psikolojisi konusunda uzun uzadıya tartışmalar gerektirecekti. Yine de sık sık rüyaya girmeleri ve rüyanın arkasında net olarak görülmeleri nedeniyle, bu bağlamda fantazileri ele almaktan tamamen kaçınamam. Dolayısıyla, birkaç noktada birbiriyle örtüşen ve birisi yüzeysel, diğeri ise ilkinin yorumu olan iki farklı ve karşıt fantaziden oluşuyormuş gibi görünen bir rüya daha aktaracağım.[1]

Rüya —ki dikkatli not almadığım tek rüyadır— şöyleydi. bekâr, genç bir adam olan rüya sahibi genellikle gittiği ve rüyada gerçekçi olarak temsil edilen restoranda oturmaktadır. Derken onu oradan götürmek için birkaç kişi gelir, birisi onu yakala-

1 [1909 *tarihli dipnot*:] "Bir Histeri Olayının Analizinden Kesitler" (1905e [II. Bölüm]) başlıklı makalemde, bu tür rüyaların üst üste bindirilmiş bir dizi fantaziden oluşan güzel bir örneğini analiz etmiştim. Aklıma gelmişken, genellikle tartışmalara ve düşünce çatışmalarına dayanan, ama gündüz hayallerine nispeten daha seyrek yer veren kendi rüyalarım üzerinde çalışırken, rüya oluşumunda bu fantazilerin oynadığı rolün önemini gereğince değerlendirememiştim. Diğer insanlarda gece rüyaları ile gündüz hayalleri arasındaki eksiksiz benzerliği göstermek sık sık daha kolay olmaktadır. Histerik hastalarda birçok durumda histerik bir nöbetin yerini bir rüya alabilir; bu durumda bu *her iki* ruhsal yapının dolaysız öncülünün de bir gündüz fantazisi olduğu konusunda ikna olmak kolaydır.

mak [tutuklamak] ister. Masadaki arkadaşlarına "Daha sonra dönüp öderim," der. Ama masadakiler alaycı bir gülümseyişle "Bunu biliyoruz; hepsi böyle söyler!" derler. Misafirlerden birisi arkasından bağırır: "İşte birisi daha gidiyor!" Derken kucağında çocukla bir kadının bulunduğu dar bir odaya götürülür. Kendisine eşlik edenlerden birisi "Bu Herr Müller" der. Polis müfettişi veya benzeri bir görevli elindeki kartları veya kâğıtları karıştırırken "Müller, Müller, Müller" diye tekrarlar. Sonunda rüya sahibine bir soru sorar, o da "Yapacağım" diye cevap verir. Derken dönüp kadına bakar ve yüzünde kocaman bir sakal olduğunu görür.

Burada iki bileşeni birbirinden ayırmak zor değildir. Yüzeysel olanı, rüya çalışması tarafından sanki yeni tasarlanmış gibi görünen bir *tutuklanma fantazisidir*. Ama bunun arkasında, rüya çalışmasının sadece hafif düzeyde yeniden şekillendirdiği bir malzeme görülebilir: E*vlilik fantazisi*. Her iki fantazideki ortak ögeler, Galton'un birleşik fotoğraflarındakiyle aynı şekilde özellikle net olarak ortaya çıkmaktadır. O tarihe kadar bekâr olan genç adamın, geri dönüp masadaki arkadaşlarına katılma vaadi, tecrübelerinden daha iyisini bilen arkadaşlarının kuşkusu, "işte birisi daha (evlenmeye) gidiyor" nidası: Bütün bu özellikler, seçenek yoruma kolayca uyar. Resmi görevlinin sorusuna verdiği "yapacağım" cevabı da öyle. Sürekli aynı ad tekrarlanarak kâğıt demetinin karıştırılması, evlilik kutlamalarının daha az önemsiz, ancak dikkate değer bir yanına karşılık gelmektedir: Hepsi de aynı ada ve adrese gelen kutlama telgraflarının okunması. Aslında gelinin rüyada şahsen belirmesi, evlilik fantazisinin bunu gizleyen tutuklanma [yakalanma] fantazisi karşısındaki zaferidir. Sorgulama sonucunda —rüya analiz edilmemiştir— sonunda gelinin neden sakallı olduğunu keşfedebilmiştim. Rüya

sahibi bir gün önce kendisi gibi evlenmemiş olan bir arkadaşıyla sokakta yürürken yanlarından geçen koyu saçlı bir güzeli gösterir. "Evet," der arkadaşı, "bir de bu kadınlar birkaç sene içinde babaları gibi sakal bırakmasaydı." Kuşkusuz rüya çarpıtmasının daha derinlere işlediği ögeler de rüyada eksik değildir. Örneğin "daha sonra ödeyeceğim" ifadesi, başlık konusunda kayın babasının takınmasından korktuğu tavırla ile ilgili olabilir. Aslında her türden rahatsızlığın, rüya sahibini kendini evlilik fantazisinden alacağı zevke bırakmaktan alıkoyduğu açıktı. Bu rahatsızlıklardan birisi, yani evliliğin onu özgürlüğünden edeceği korkusu, bir tutuklanma sahnesine dönüşmüştü.

Bir an için rüya çalışmasının, rüya düşünceleri malzemesini yan yana koymak yerine hazır bir fantaziden yararlanmayı tercih etmesi konusuna dönecek olursak, rüyalarla ilgili en ilginç bilmecelerden birisini çözecek bir noktaya gelebiliriz. Sf. 88'de, Maury'un bilinen bir anekdotunu aktarmıştım: Uykusunda boynunun altına bir tahta parçası gelince, Fransız Devrimi günlerinde yazılan eksiksiz bir öyküyü andıran uzunca bir rüyadan uyanmıştır. Aktarıldığı haliyle rüya tutarlı olduğu ve kendisini uyandıran beklenmedik uyarıma bir açıklama sağla–mak amacıyla tasarlandığı için, mümkün olan tek varsayım, ayrıntılı rüyanın tamamının tahta parçasının Maury'un boynunun altına değdiği anla uyandığı ana kadar geçen kısa sürede gerçekleşmiş olması gerektiğidir. Uyanık yaşamdaki düşünce etkinliğin böylesine hızlı olduğunu hiç düşünmeyiz ve bu nedenle rüya çalışmasının, düşünce süreçlerimizi önemli ölçüde hızlandırmak gibi bir avantaja sahip olduğu sonucuna varırız.

Yeni bazı yazarlar (Le Lorrin, 1894 ve 1895, Egger, 1895 ve diğerleri), hızla popüler bir yargıya dönüşen şeye karşı güçlü itirazlar ortaya koymuştur. Bu yazarlar bir yandan Maury'un

kendi rüyalarına ilişkin açıklamalarının kesinliğine kuşku düşürürken, öte yandan da abartılar bir yana bırakıldığında uyanık düşüncelerimizin işleyiş hızının, bu rüyadakinden daha az olmadığını göstermeye çalışmışlardır. Tartışma, hemen çözülebilir gibi görünmeyen önemli sorunlar ortaya çıkarmıştır. Ama ortaya konan savların (örneğin Egger'in), özellikle de Maury'un giyotin rüyasına karşı ortaya atılanların beni ikna etmediğini itiraf etmeliyim. Şahsen ben bu rüya için şu açıklamayı öneriyorum. Maury'un rüyasının, belleğinde yıllardır hazır olan ve kendisini uyandıran uyarımın farkına vardığı anda canlanan —ya da "atıfta bulunulan" demeyi tercih ederim— bir fantaziyi temsil etmesi o kadar imkânsız mıdır? Böyle olması halinde olağandışı ölçüde kısa bir zaman diliminde olanca ayrıntılarıyla böylesine uzun bir öykünün nasıl tasarlandığını anlama zorluğundan tamamen kurtulurduk, çünkü bu durumda öykü zaten daha önceden tasarlanmış olacaktı. Tahta parçası Maury uyanıkken boynuna değmiş olsaydı, şöyle bir düşünce uyanabilirdi: "Giyotin gibi bir şey." Ama tahta parçası uykusunda boynuna değdiği için, rüya çalışması, hızla bir arzu giderme yaratmak için kaçınılmaz uyarımdan yararlanmıştır; salt mecazi anlamda söyleyecek olursak bu *sanki* şöyle bir şeydir: "Falanca okuma döneminde oluşturulan arzu giderici bir fantaziyi gerçekleştirmek için işte kaçırılmaz bir fırsat." Rüya öyküsünün, güçlü, heyecan verici izlenimlerin etkisi altındaki genç bir adamın kuracağı türden bir öykü olduğuna kolay kolay itiraz edilemeyeceğini sanıyorum. Ulusun meyveleri olan aristokrat erkeklerin ve kadınların, ölümü sevinçle göze alabildiklerini ve ölümcül çağrı anına kadar tarzlarındaki canlı nükteyi ve zarafeti koruyabileceklerini gösterdiği Terör İktidarı hikâyelerinden kim —en azından Fransızlar veya uygarlık tarihi öğrencileri söz konusu olduğu süre-

ce— etkilenmez ki? Genç bir erkeğin bunların hayalini kurması; kendini, bir hanımefendiye veda ederken, elini öpüp darağacına gözünü kırpmadan çıkması ne kadar baştan çıkarıcıdır! Ya da fantazinin temel güdüsü hırs ise, sadece düşüncelerinin ve yakıcı akışkanlığıyla ve gücüyle, insanlığın kalbinin kuş gibi çırpındığı kenti yöneten, inançlarıyla binlerce insanı ölüme gönderen ve Avrupa'da dönüşüm yolunu açan, buna karşılık kendi kellelerinin güvende olmadığını ve bir gün giyotin bıçağının altına düşeceğini bilen o muhteşem şahsiyetlerden birisinin yerini alması, kendini Girondistler'den birisinin, belki de kahraman Danton olarak hayal etmesi ne kadar baştan çıkarıcıdır! Maury'un rüyasındaki bir özellik, "büyük bir kalabalıkla çevrili olarak idam yerine götürülmesi," fantazisinin aslında bir hırs fantazisi olduğunu düşündürecek niteliktedir.

Uzun zaman önce hayal edilen bu fantazinin, uyku sırasında başından sonuna canlanması da gerekmez; sadece buna değinilmesi de yeterli olacaktı. Kastettiğim şey şu. Bir müzik parçasının birkaç notası çalınıp da birisi bunun Mozart'ın *Figaro*'su olduğunu söylediği zaman (*Don Giovanni*'de olduğu gibi), o anda bir dizi anım canlanır ve bunlardan hiç birisi bilincime ilk anda tek başına ulaşmaz. Anahtar sözler, ağın tamamının aynı anda bir uyarım durumuna ulaşmasını sağlayan bir giriş kapısı olarak çalışır. Bilinçsiz düşüncede de aynı şey olabilir. Uyarım, giyotin fantazisinin tamamına erişimi mümkün kılan ruhsal giriş kapısını uyarır. Ama uyku sırasında fantazi başından sonuna canlandırılmamış, uyuyan kişi uyandıktan sonra hatırlamıştır. Uyandıktan sonra rüyasında bir bütün olarak uyarılan fantaziyi bütün ayrıntılarıyla hatırlamıştır. Böyle bir olayda gerçekten hayalini kurduğu bir şeyi hatırladığını kesin olarak söylemenin bir yolu yoktur. Aynı açıklama —bunun, uyarıcıyla kamçılanan

bir hazır fantazi sorunu olduğu açıklaması— örneğin topun patlamasından önce Napolyon'un gördüğü savaş rüyası gibi, bir uyarıcıyla odaklanan diğer rüyalara da uygulanabilir.

Rüyalardaki görünen süre üzerine yazdığı doktora tezinde Justine Tobowolska'nın aktardığı rüyalar arasında bana en aydınlatıcı geleni, Macario (1857) tarafından aktarılan ve Caismir Bonjour adında bir oyun yazarına ait olan bir rüyadır.[1] Bir akşam Bonjour oyununun galasını seyretmek ister; ama öylesine yorgundur ki sahnenin arkasında perde açıldığı sırada uykuya dalar. Uykusunda oyunun beş perdesinin tamamını izler ve farklı sahnelerde izleyicilerin sergilediği çeşitli duygu belirtilerinin tamamını gözlemler. Oyunun sonunda canlı alkışlarla adının söylendiğini duyup sevinir. Birden uyanır ve gözlerine de, kulaklarına da inanamaz, çünkü oyun daha ilk sahnenin başlarındadır; iki dakikadan fazla uyumuş olamaz. Bu olayda rüya sahibinin, oyunun beş perdesini başından sonuna izlemesinin ve insanların farklı sahnelere gösterdiği tepkiyi gözlemesinin, uykusu sırasında yeni üretilen bir malzemeden kaynaklanmadığını, zaten tasarlanmış olan bir fantazi etkinliğini (daha önce anlattığım anlamda) yeniden canlandırmış olabileceğini varsaymamız elbette acelecik olmayacaktır. Diğer yazarlar gibi Tobowolska da hızlandırılmış bir düşünceler geçidi bulunan rüyaların, diğer rüyalardan farklı olarak özellikle tutarlı görünmek gibi ortak bir özelliğe sahip olduğu ve hatırlanmalarının, ayrıntılı olmak şöyle dursun ancak özet olabildiği gerçeğinin altını çiziyor. Bu, rüya çalışmasının değindiği bu tür hazır fantazilerin gerçekten de tipik bir özelliği olacaktır, ancak bu, söz konusu yazarların çıkarsama yapamadığı bir sonuçtur. Ne var ki

1 Bkz. Tobowolska [1900], 53.

bütün *uyarım* rüyalarının bu açıklamaya elverişli olduğunu veya rüyalardaki hızlandırılmış düşünce akışı sorununun bu şekilde tamamen bir yana bırakılabileceğini iddia etmiyorum.

Bu noktada rüya içeriğindeki bu ikincil revizyon ile rüya çalışmasının diğer etkenleri arasındaki ilişkiyi ele almaktan kaçınamayız. Her şeyden önce rüya oluşturucu etkenlerin — sansürden kaçmak için gerekli olan yoğunlaşma eğiliminin ve rüyaların kullanabildiği ruhsal gereçler yoluyla temsil koşullarının— mevcut malzemeden geçici bir rüya içeriği yarattığını ve bu içeriğin daha sonra ikinci bir grubun isteklerine olabildiğince uygun bir kalıba döküldüğünü mü varsaymamız gerekiyor? Bu pek mümkün değildir. Daha çok, ta başından itibaren bu ikinci etkenin gereklerinin, rüyanın yerine getirmesi gereken koşullardan birisini oluşturduğunu ve yoğunlaşmanınkiler gibi bu koşulun, direnmenin uyguladığı sansürün ve temsil koşulunun, rüya düşüncelerinde bulunan malzeme üzerinde aynı anda tasarlayıcı ve seçici bir tarzda çalıştığını varsaymamız gerekiyor. Ama ne olursa olsun, rüya oluşumunun dört koşulu arasında son öğrendiğimiz, rüyalar üzerindeki etkisi en az zorlayıcı olandır.

Aşağıdaki tartışma, rüya içeriğinin ikincil revizyonu olarak adlandırdığımız şeyi yürüten ruhsal işlevin, uyanık düşünce etkinliğimizle tanımlanmasını mümkün kılmaktadır. Uyanık (bilinç öncesi) düşünme edimimiz, karşılaştığı algısal malzemeye, ele aldığımız işlevin rüya içeriğine davrandığı şekilde davranır. Bu tür bir malzemeye belli bir düzen vermek, ögeleri arasında ilişki kurmak ve bunun anlaşılır bir bütünlük beklentilerimize uymasını sağlamak, uyanık düşüncemizin doğasında vardır. Aslında bu yönde çok ileri gideriz. El becerisi olan birisi bu zihinsel alışkanlığımızdan yararlanarak bizi kandırabilir. Karşılaştığımız duyu izlenimlerinden anlaşılır bir yapı oluşturma ça-

balarımızda sık sık tuhaf hatalar yapar, hatta gözümüzün önündeki malzeme konusunda gerçeği çarpıtırız.

Bunun doğruluğu evrensel düzeyde bilindiği için, bunları burada ısrarla vurgulamamıza gerek yok. Okurken anlamı bozan tashih hatalarını atlarız ve okuduğumuz şeyin doğru olduğu yanılsamasına kapılırız. Popüler bir Fransız dergisinin editörü, uzun bir makalenin her cümlesine "önünde" veya "arkasında" kelimelerini eklediği zaman tek bir okurun bunu farketmeyeceği konusunda bahse girer. Ve bahsi kazanır. Yıllarca önce bir gazetede yanlış bağlantının komik bir örneğine rastlamıştım. Bir keresinde Fransız Parlamentosunun bir oturumunda anarşistlerin attığı bir bomba Parlamento içinde patlayınca Dupuy şu cesur sözlerle paniği yatıştırır: "*La séance continue*." ["Oturum devam ediyor."] Salondaki ziyaretçilere, patlamanın tanıkları olarak edindikleri izlenimler sorulur. Aralarında taşradan gelen iki adam da vardır. Bunlardan birisi konuşmalardan birisinin sonunda bir patlama sesi duyduğunu, ama her konuşmacı oturduğunda bir top patlatmanın parlamento geleneği olduğunu sandığını söyler. Belki de *birkaç* konuşma dinlemiş olan diğeri ise aynı sonuca varır, ama o, özellikle her başarılı konuşmayı kutlamak için bir atış yapıldığını düşünür.

Dolayısıyla rüya içeriğine anlaşılır olması gerektiği koşuluyla yaklaşan, bunu daha sonra tamamen yanlış anlaşılmasını sağlayan bir ilk yoruma tabi tutan ruhsal etken, normal düşünme eylemimizdir. *Yorumumuz* açısından, kuşkulu bir kökene sahip olduğu gerekçesiyle rüyanın görünüşteki sürekliliğini bir yana bırakıp rüyanın kendisi ister net ister karışık olsun, rüya düşünceleri malzemesine giden aynı yolu izlemek, değişmez bir temel kural olacaktır.

Bu arada, sf. 443'te tartıştığımız rüyaların karışıklık ve netliğinin neye bağlı olduğunu da şimdi görebiliyoruz. Rüyanın,

ikincil revizyonun etkili olabildiği kısımları nettir, buna karşılık etkili olamadığı kısımları karışıktır. Rüyanın karışık kısımları çoğu kez aynı zamanda daha bulanık kısımları olduğu için, ikincil rüya çalışmasının ayrıca farklı rüya ögelerinin plastik yoğunluğundan da sorumlu olması gerektiği sonucuna varabiliriz.

Normal düşünce katkısı yapıldıktan sonra görünen haliyle bir rüyanın aldığı nihai biçimi karşılaştırabileceğim bir şey aradığım zaman, düşünebildiğim en güzel örnek, *Fliegende Blätter*'in uzun zamandır okurlarını eğlendirmekte kullandığı bilmece yazılardır. Okurun, belli bir cümlenin —tezat amacıyla olabildiğince kaba bir diyalektle yazılmış bir cümlenin— Latince bir yazıt olduğuna inanmasına çalışılır. Bu amaçla kelimelerdeki harfler, hecelere bölünür ve yeni bir düzenleme yapılır. Arada bir gerçek Latince bir kelime kullanılır; diğer noktalarda Latince kelimelerin kısaltmasını görmüş gibi oluruz; daha başka noktalarda ise yazıtın görünüşünün bozulmuş veya eksik olmasıyla ayrılan harflerin anlamsızlığını görmezden gelmeye çalışırız. Buradaki hileye kanmamak için düzenlemeyi yazıta benzeten her şeyi atmamız, harflere iyice bakmamız, sözde düzenlenişine hiç dikkat etmememiz ve bunları kendi ana dilimize ait kelimeler halinde birleştirmemiz gerekir.[1]

İkincil revizyon, rüya çalışmasındaki, ilgili yazarların çoğunluğu tarafından gözlenen ve önemi anlaşılan bir etkendir.[2] Ha-

1 [Masallarda ikincil revizyon sürecinin işleyişine bir örnek, sf. 341'de, ayrıca sf. 366'da *Oedipus Rex* olayında verilmiştir. Saplantılara ve fobilere uygulanışı sf. 342'de, paranoyaya uygulanışına *Giriş Dersleri*'nin (1916-17, ÖFD., 1) 24. Bölümünde değinilmiştir. Telgrafik bir hatadaki ikincil revizyon örneği *Gündelik Yaşamın Psikopatolojisi*'nin (1901b, ÖFD., 6) VI. Bölümünde (No 19) aktarılmıştır. Rüyaların ikincil revizyonu ile düşünce "sistemlerinin" oluşumu arasındaki benzerlik, *Totem ve Tabu*'nun III (4). Bölümünde ayrıntılarıyla tartışılmıştır (ÖFD., 14).]

2 [Son paragraf dışında bu bölümün kalanı 1914'te eklenmiştir.]

velock Ellis (1911, 10-11) bunun işleyişine eğlendirici bir açıklama getirmiştir: "Uyuyan bilincin kendi kendine şöyle dediğini düşünebiliriz: 'İşte mantığa, akla, vs. böylesine büyük bir önem veren efendimiz, Uyanık Bilinç geliyor. Çabuk olun! İçeri girip kontrolü ele almadan öteyi beriyi toplayıp düzene koyun. Düzenli olsun da nasıl olursa olsun.'"

Bunun çalışma yöntemiyle uyanık düşünceninki arasındaki aynılık, Delacroix (1904, 926) tarafından özellikle net olarak ortaya konmuştur: "Cette fonction d'interprétation n'est pas particuliére au rêve; c'est le même travail de coordination logique pue nous faisons sur nos sensations pendant la veille."[1] James Sully [1893, 355-6] da aynı kanıdadır. Tobowolska (1900, 93) da öyle: "Sur ces successions incohérentes d'hallucinations, l'esprit s'efforce de faire le même travail de coordination logique qu'il fait pendant la veille sur les sensations. Il relie entre elles par un lien imaginaire toutes ces images décousues et bouche les écrats trop grands qui se trouvaient entre elles."[2]

Bazı yazarlara göre bu düzenleme ve yorumlama işlemi rüyada başlar ve uyandıktan sonra da devam eder. Örneğin Paulhan (1894, 546) şöyle yazıyor: "Cependant j'ai souvent pensé pu'il pouvait y avoir une certaine déformation, ou plutôt reformation, du rêve dans le souvenir... La tendence systématisante de l'imagination pourrait fort bien achever après le réveil ce qu'elle a ébauché pendant le sommeil. De la sorte, la rapidité réelle de la pensée serait augmentée en apparence par les per-

1 ["Bu yorumlayıcı işlev rüyalara özgü değildir. Bu, uyanıkken duyularımız üzerine eyleme geçmemizi sağlayan mantıklı koordinasyon çalışmasıyla aynıdır."]

2 ["Zihin, bu tutarsız halusinasyon dizileri üzerinde, uyanık yaşamda duyular üzerinde yaptığımız mantıklı koordinasyon çalışmasının aynısını yapmaya çalışır. Hayali bir bağlantıyla bütün bu kopuk görüntüleri birleştirir ve aralarındaki aşırı boşlukları kapatır."]

fectionnments dus à l'imagination éveillée."[1] Bernard-Leroy ve Tobowolska (1901, 592) ise şöyle yazıyor: "Dans le rêve, au contraire, l'interprétation et la coordination se font non seulement à l'aide des données du rêve, mais encore à l'aide de celles de la veille..."[2]

Dolayısıyla rüyaların oluşumunda farkedilen bu etkenin önemi kaçınılmaz olarak gözde büyütüldüğü için, rüyaların yaratımı tamamen buna bağlanmıştır. Gobbolt'un (1896, 288) ve dahası Foucault'un (1906) da varsaydığı gibi bu yaratma eylemi uyanma anında gerçekleşir; çünkü bu iki yazar uyanık düşünceye, uyku sırasında ortaya çıkan düşüncelerden bir rüya yaratma yeteneği yüklemektedir. Bernard-Leroy ve Tobowolska (1901) bu görüşü şöyle yorumluyor: "On a cru pouvoir placer le rêve au moment du réveil, et ils on attribué à la pensée de la veille la fonction de construire le rêve avec les images présentes dans la pensée du sommeil."[3]

İkincil revizyona ilişkin bu tartışmadan, rüya çalışmasındaki son zamanlarda Herbert Silberer tarafından yürütülen bazı ustaca gözlemlerle gün ışığına çıkan başka bir etkene geçeceğim. Daha önce de belirttiğim (sf. 460) gibi Silberer, yorgun ve uykulu bir durumdayken kendini zihinsel etkinliğe zorlamak su-

1 ["Ne var ki sık sık, rüyaların bellekte bir ölçüde hatalı şekillendiğini, daha doğrusu yeniden şekillendiğini düşündüm... Hayal gücünün sistemleştirme eğilimi, uykuda başlanan şeyi uyandıktan sonra pekâlâ tamamlayabilir. Bu yolla, uyanık hayal gücünden kaynaklanan düzelmeler, düşüncenin gerçek hızında görünen bir artış sağlayacaktır."]

2 ["Tersine rüyada yorumlama ve koordinasyon, sadece rüyada bulunan verilerin değil, ayrıca uyanık yaşamda mevcut bulunan verilerin de yardımıyla yürütülür..."]

3 ["Rüyaları uyanma anında belirlemenin mümkün olduğu düşünülmüş ve [bu yazarlar] uyanık düşünceye, uyuyan düşüncede mevcut olan imajlardan bir rüya yaratma işlevi yüklemiştir."]

retiyle, düşüncelerin görüntülere dönüşme sürecini iş başında yakalamıştır. O anlarda kafasından geçirdiği düşünce ortadan kaybolmuş ve yerini, kural olarak soyut olan düşüncelerin birer ikâmesi olduğu anlaşılan görüntüler almıştır. (Sözü edilen yerdeki örneklere bakın.) Bu deneyler sırasında ortaya çıkan ve bir rüya ögesiyle kıyaslanabilir olan görüntünün, bazen ele alınan düşünceden başka bir şeyi —yani yorgunluğu, çalışmanın içerdiği zorluğu ve hoşnutsuzluğu— temsil ettiği gözlenmiştir. Yani bu görüntü, kişinin çabalarının nesnesini değil de içinde bulunduğu öznel durumu ve işleyiş tarzını temsil etmiştir. Silberer kendisinde sık sık gözlediği bu olguları, beklenen "nesnel olgu"ya tezatla "işlevsel olgu" olarak adlandırmıştır.

Örnek: "Öğleden sonra aşırı uykulu bir ruh haliyle sofaya uzanıyorum; buna rağmen kendimi felsefi bir sorunu düşünmeye zorluyorum. Kant ile Schopenhauer'un zaman konusundaki görüşlerini karşılaştırmak istiyorum. Uykulu olduğumdan dolayı, karşılaştırma için gerekli olan her ikisinin savlarını aynı anda aklımda tutamıyorum. Bir dizi boşuna girişimden sonra Kant'ın çıkarsamalarını olanca irade zorlamasıyla bir kez daha aklımda tutmaya çalışıyorum, böylece bunları Schopenhauer'un soruna ilişkin ifadesine uygulamaya çalışıyorum. Derken dikkatimi bu sonuncusuna yöneltiyorum; ama tekrar Kant'a dönmeye çalıştığım zaman savlarının tekrar aklımdan çıktığını görüp tekrar hatırlamaya çalışıyorum. Kant'ın, zihnimin bir yerinde saklı olan bu *dosyasını* bulmaya yönelik boşuna çabam birdenbire gözlerimin önünde sanki bir rüya resmi gibi plastik bir sembolle temsil ediliyor: *Yazı masasına eğilen ve anında cevap isteğimi reddeden inatçı bir sekreterden bilgi istiyorum. Bulunduğu yerden hafifçe doğrularak bana ters ters bakıyor.*" (Silberer, 1909, 513. [İtalikler Freud'un.])

İşte size, uyku ile uyanıklık arasındaki salınımla ilgili birkaç örnek daha:

"Örnek 2. Durum: Sabahleyin, uyanırken. Henüz oldukça uykulu bir durumda (uyanmak üzereyken) daha önceki bir rüyayı devam ettirircesine düşünürken, uyanık bilince yaklaştığımı hissediyor, ama uyku halinde kalmak istiyorum.

"Sahne: B*ir ayağımla küçük bir dereye girmek üzereyken, bu tarafta kalma arzusuyla ayağımı tekrar geri çekiyorum*." (Silberer, 1912, 625.)

"Örnek 6. Örnek 4'tekiyle aynı koşullar." (Fazla uyumadan yatakta biraz daha kalmak istiyor.) "Biraz daha uyumak istiyorum.

"Sahne: B*irisine hoşça kal diyorum ve onunla yakında tekrar görüşmeyi planlıyorum*." (Age., 627.)

Silberer bu "işlevsel" olguyu, yani "nesne yerine durumun temsilini" özellikle uykuya dalma ve uyanma sırasında gözlemlemiştir. Rüya yorumunun sadece bu son durumla ilgilendiği açıktır. Silberer, birçok rüyada açık içeriğin uyanmadan hemen öncesine rastlayan son kısımlarının, bir uyanma niyetini veya uyanma sürecini temsil ettiğini inandırıcı bir şekilde ortaya koyan örnekler vermiştir. Bu temsil, bir eşiği geçme ("eşik sembolizmi"), bir odadan çıkıp diğerine girme, ayrılma, eve dönme, yanındaki insandan ayrılma, suya dalma, vb. terimlerle yapılabilir. Ne var ki hem kendi rüyalarımda, hem de analiz ettiğim başkalarının rüyalarında eşik sembolizmiyle ilişkilendirilebilecek rüya ögelerine, Silberer'in yazılarından beklenenden çok daha az rastladığımı belirtmeden geçemeyeceğim.

Rüya dokusunun ortasındaki —örneğin uykunun derinliğinde salınmaların yaşandığı, rüyayı kesme eğiliminin ortaya çıktığı durumlarda— bu eşik sembolizminin bazı ögelere ışık

tutabilmesi pekâlâ mümkündür. Ama buna inandırıcı örnekler üretilmiş değil. Rüyanın, malzemesini rüya düşünceleri bağlamından alan bir kısmının, *ek olarak* belli bir ruhsal etkinlik durumunu temsil ettiği çoklu belirlenme olayları daha sık gibi gözüküyor.

Onun hatası olmasa da, Silberer'in bu son derece ilginç işlevsel olgusu birçok kötüye kullanıma yol açmıştır; çünkü bunun, rüyalara soyut ve sembolik yorumlar vermeye yönelik eski eğilimi desteklediği düşünülmüştür. Bazıları "işlevsel kategori" tercihinde o kadar ileri gitmiştir ki, önceki günün kalıntıları olarak söz konusu malzemenin rüyaya diğer malzemeler gibi girebilmesine rağmen, ne zaman zihinsel veya duygusal süreçler gözlense, bu işlevsel olgudan söz edilmiştir.

Silberer'in gözlediği olgunun, uyanık düşüncenin rüya oluşumuna ikinci bir katkı yaptığını kabul etmeye hazırız; ancak bu, yukarıda "ikincil revizyon" olarak sözünü ettiğimiz ilkinden daha az bulunur ve daha önemsizdir. Gün boyunca iş başında olan dikkatin bir kısmının, uyku durumunda da rüyalara yönelik olarak çalıştığını, rüyaları denetlediğini, eleştirdiğini, rüyalara son verme gücüne sahip olduğunu göstermiştik. Ruhsal yapıda bu şekilde uyanık kalan şeyde, rüyaların aldığı biçim üzerinde böylesine güçlü, kısıtlayıcı bir etkiye sahip olduğunu düşündüğümüz sansürü görmek inandırıcı gibi gelmektedir. Silberer'in gözlemlerinin buna eklediği şey, bazı koşullarda belli öz-gözlemlerin bunda belli bir rol oynadığı ve rüya içeriğine katkıda bulunduğudur. Felsefe eğilimli kafalarda özellikle ağır basabilen bu öz-gözlem kurumu ile iç ruhsal algılar, gözlem kuruntuları, bilinç ve rüya sansürü arasında olabilecek ilişkileri başka bir yerde ele almak daha doğru olabilir.[1]

1 [1914 *tarihli dipnot*:] "Narsizm Üzerine" (Freud, 1914c. [ÖFD., 12.])

Rüya çalışması konusundaki bu uzunca tartışmayı özetlemeye çalışacağım. Rüya oluşumunda zihnin becerilerinin tamamını mı yoksa sadece işlevsel anlamda sınırlanan bir kısmını mı kullandığı sorusuyla karşılaştık. İncelemelerimiz, koşullara uymadığı gerekçesiyle sorunun ortaya konulduğu çerçeveyi tamamen reddetmemize yol açtı. Ne var ki bu soruya ortaya konduğu terimler temelinde cevap vermemiz halinde, ne kadar birbirini dışlayıcı gözükse de, seçeneklerin *ikisine* de olumlu bir cevap vermek zorunda kalırız. Rüya oluşumu sırasındaki ruhsal etkinlikte iki ayrı işlevi birbirinden ayırdedebiliriz: Rüya düşüncelerinin üretimi ve bunların, rüya içeriğine dönüştürülmesi. Rüya düşünceleri tamamen ussaldır ve sahip olduğumuz olanca ruhsal enerji harcamasıyla oluşur. Bunlar, bilince ulaşmayan düşünce süreçleri —biraz değişiklikle bilinçli düşüncelerimize de kaynaklık eden süreçler— arasında yer alır. Rüya düşünceleri ne kadar çok ilginç ve şaşırtıcı sorun içerse de, bu soruların, rüyalarla özel bir ilişkisi yoktur ve rüya sorunları arasında ele alınmaları gerekmez.[1] Öte yan-

1 [1925 *tarihli dipnot*:] Bir zamanlar rüyanın açık içeriği ile gizli rüya düşünceleri arasındaki farkı okurlara kabul ettirmeyi çok zor buluyordum. Bellekte kaldığı haliyle yorumlanmamış bir rüyaya dayalı savlar ve itirazlar tekrar tekrar ortaya konuyor, rüyayı yorumlama ihtiyacı göz ardı ediliyordu. Ama analistler en azından açık rüyanın yerine yorumla ortaya çıkan anlamı koymaya başladıktan sonra da birçoğu, aynı inatla dört elle sarıldıkları başka bir kafa karışıklığına düşmektedir. Rüyaların özünü gizli içeriklerinde ararken, gizli rüya düşünceleri ile rüya çalışması arasındaki ayrımı görmezden geliyorlar. Temelde rüyalar, uyku durumunun mümkün kıldığı belli bir düşünce *biçiminden* başka bir şey değildir. Bu biçimi yaratan şey *rüya çalışmasıdır* ve rüya görmenin özü —özgün yapısının açıklaması— da bundan başka bir şey değildir. Bunu, rüyaların ünlü "kehanet bildirme amacı"nın değerini belirleyebilmek için söylüyorum. Rüyaların, ruhsal yaşamımızın karşılaştığı sorunları çözme girişimleriyle ilgili olması da, bilinçli uyanık yaşamımızın bunu yapmasından daha garip değildir; bunun ötesinde rüya

dan ruhsal etkinliğin rüya oluşumu sırasındaki ikinci işlevi, yani bilinçsiz düşüncelerin rüya içeriğine dönüştürülmesi, rüya yaşamına özgü bir şeydir. Bu rüya çalışması uyanık düşüncemizden, rüya oluşumu sırasındaki ruhsal işleyişi en fazla aşağılayanlar tarafından varsayılandan bile daha fazla farklılık gösterir. Rüya çalışması, uyanık düşünceden sadece daha dikkatsiz, daha usdışı, daha unutkan, daha eksik olmakla kalmaz; nitelik olarak da tamamen farklıdır ve bu nedenle uyanık düşünceyle doğrudan kıyaslanamaz. Rüya çalışması düşünmez, hesaplamaz, yargılamaz; şeylere yeni bir biçim vermekle sınırlı kalır. Ortaya ürününü çıkarmak için yerine getirmesi gereken koşulların sıralanması, bu çalışmayı açıklamaya yeterlidir. Bu ürün, yani rüya, her şeyden önce sansürden kaçmak zorundadır; rüya çalışması bu amaçla, bütün ruhsal değerlerin değiş tokuş edildiği bir noktaya kadar *ruhsal yoğunluklarda yerdeğiştirme* yapar. Düşüncelerin sadece veya büyük ölçüde, görsel ve akustik bellek izleri malzemesinde canlandırılması gerekir; ve bu zorunluluk, rüya çalışmasına, yeni yerdeğiştirmeler yaparak yerine getirdiği bir *temsil edilebilirlik koşulları* yaratma görevini verir. Gece rüya düşüncelerinde bulunandan belki de daha büyük yoğunlukların yaratılması gerekir; rüya düşünceleri bileşenlerinin gerçekleştirdiği kapsamlı *yoğunlaşma* da işte bu amaca hizmet eder. Düşünceler arasındaki mantık ilişkilerine pek dikkat edilmez; sonunda bu ilişkiler, rüyanın bazı *biçimsel* özelliklerinde kılık değiştirmiş bir şekilde temsil edilir. Rüya düşünceleriyle ilişkili bir duygu, düşünsel içeriklerinden daha az değişikliğe uğrar. Kural olarak bu duygular baskı altına alınır; korundukları durumlarda ait oldukları düşünceler-

sadece bu etkinliğin ön bilinçte de devam edebileceğini gösterir; biz de bunu zaten biliyoruz.

den koparılır, benzeri yapıya sahip duygular birleştirilir. Rüya çalışmasının sadece bir kısmı, hem de düzensiz çalışan bir kısmı, yani malzemenin yarı uyarılmış uyanık düşünceyle ele alınması, diğer yazarların rüya oluşumu etkinliğinin tamamına uygulamaya çalıştığı görüşe kısmen uymaktadır.

BÖLÜM VII
RÜYA SÜREÇLERİNİN PSİKOLOJİSİ[1]

BAŞKALARININ bana anlattıkları arasında, bu noktada özel dikkatimizi gerektiren bir rüya vardır. Rüyayı bana anlatan hanım hastam, bunu rüyalar konulu bir derste duymuş; gerçek kaynağını hâlâ bilmiyorum. Ama içeriği hanımı etkilemiş ve o bu rüyayı "kendisi de görmüştü," yani ögelerinden bazılarını kendi rüyalarından birisinde tekrarlamıştı, böylece belli bir noktada orada anlatılan şeye katıldığını dile getirmişti.

Örnek rüyanın öncülleri şunlardır. Bir baba, hasta yatağındaki çocuğunun başında sonuna kadar gece gündüz nöbet tutmuş. Çocuk öldükten sonra bitişik odaya geçip uzanmış, ama çocuğun cesedinin bulunduğu mumlarla aydınlatılmış odayı görebilmek için yatak odasının kapısını açık bırakmış. Cesedin başında dua mırıldanarak nöbet tutması için yaşlı bir adam görevlendirilmiş. Baba birkaç saat uyuduktan sonra rüyasında *çocuğu yatağının başucunda durup, onu kolundan yakalayarak sitemkâr*

1 [Freud, Wilhelm Fliess'e yazdığı eski tarihli bir mektupta (Freud, 1950a) bu bölümün sonraki kısımlarında ortaya konan zorluklara biraz ışık tutmuştur. Editörlük girişine (sf. 39) bakın.]

bir edayla "Baba, görmüyor musun, yanıyorum?" diye sormuş. Adam uyanmış, bitişik odadan gelen parlak ışığı görmüş, aceleyle odaya koşunca yaşlı bekçinin uykuya daldığını, örtülerle çocuğun bir kolunun adamın düşürdüğü mumlardan birisiyle tutuştuğunu görmüş.

Hastam, bu etkileyici rüyanın açıklamasının çok basit olduğunu ve dersi veren kişi tarafından doğru olarak açıklandığını anlattı. Açık kapıdan içeri süzülen ışık uyuyan adamın gözüne gelmiş ve uyanık olması halinde varacağıyla aynı sonuca, yani düşen bir mumun cesedin çevresindeki bir şeyleri tutuşturduğu sonucuna varmasına yol açmıştır. Hatta uykuya dalmadan önce, yaşlı adamın görevini gereğince yerine getiremeyeceği konusunda kaygı duymuş da olabilir.

Rüya içeriğini belirleyen birden çok kaynak olması gerektiğini ve çocuğun telaffuz ettiği sözlerin, sağken söylediği ve babanın kafasında önemli olaylarla ilişkilendirdiği gerçek sözlerden oluşması gerektiğini eklemek dışında bu yorum için söyleyecek bir şeyim de yok. Örneğin "*yanıyorum*" ifadesi, çocuğun son hastalığındaki bir ateş sırasında söylenmiş olabilir; "*Baba, görmüyor musun?*" ise bilmediğimiz başka bir yoğun duygusal ortamdan kaynaklanıyor olabilir.

Ama rüyanın, anlamlı bir süreç olduğunu ve rüya sahibinin ruhsal yaşantıları zincirine eklenebileceğini anlamış olmamıza rağmen, olabilecek en hızlı uyanışın gerekli olduğu bu tür koşullarda neden rüya görüldüğünü merak edebiliriz. Ve bu rüyanın da bir arzunun gerçekleşmesini içerdiğini görürüz. Ölen çocuğa rüyada hayattaymış gibi davranmıştır: Belki de tıpkı çocuğun rüyadaki sözlerinin ilk kısmına kaynaklık eden ve bebeğin belleğinde yer alan bir durumda olduğu gibi, babasını uyarmış, yatağının yanına gelmiş, kolundan tutmuştur. Bu arzunun

gerçekleşmesi uğruna baba uykusunu bir süre uzatmıştır. Rüya uyanmaya tercih edilmiştir, çünkü çocuğu bir kez daha canlı gösterebilmiştir. Sanki baba önce uyanıp bitişik odaya gitmesine neden olan çıkarsamayı yapmış olsaydı, çocuğun ömrünü o kadar süreyle kısaltmış olacaktı.

Bu kısa rüyada ilgimizi çeken özgün yanın ne olduğuna kuşku yok. Şu ana kadar temelde rüyaların gizli anlamını, bunu keşfetmenin yöntemini ve rüya çalışmasının bunu gizlemek için kullandığı araçları ele aldık. Bu noktaya kadar tablonun merkezini rüya yorumu sorunları işgal etti. Şimdi ise hiçbir yorum sorunu çıkarmayan ve anlamı açık olan, ama gördüğümüz kadarıyla rüyaları uyanık yaşamdan böylesine çarpıcı bir şekilde ayıran ve dolayısıyla açıklama gerektiren bir rüyayla karşı karşıyayız. Sadece yorum çalışmasıyla ilgili her şeyden kurtulduktan sonradır ki rüya psikolojimizdeki eksikliği kavramaya başlayabiliriz.

Ama bu yeni yola koyulmadan önce, bu noktaya kadarki yolculuğumuz boyunca önemli bir şeyleri atlayıp atlamadığımızı görmek için durup çevremize bakınmamız yerinde olacaktır. Çünkü yolculuğumuzun kolay ve hoş kısmının geride kaldığı açıkça anlaşılmalıdır. Eğer fazla yanılmıyorsam şu ana kadar geçtiğimiz bütün yollar bizi ışığa doğru —açıklamaya ve daha eksiksiz bir kavrayışa— götürmüştü. Ama rüya görmedeki ruhsal sürece daha derinlemesine dalmaya kalkıştığımız an, her yol karanlığa saplanacaktır. Rüyaları psikolojik bir süreç olarak *a*çıklamak mümkün değil, çünkü bir şeyi açıklamak, o şeyi zaten bilinen bir şeye bağlamak anlamına gelir; oysa halihazırda, mevcut psikolojik bilgilerimiz arasında, rüyalar üzerindeki psikolojik incelemelerde bunların açıklanmasına dayanak yapabileceğimiz bir temel henüz sağlanmış değil. Tersine, ruhsal aygıtın yapısına ve bu yapı içindeki güçlerin etkileşimine geçici

olarak değinen yeni bir dizi hipotez ortaya koymamız gerekecek. Ne var ki bu hipotezleri, ilk mantık bağlantılarının çok ilerisine taşımaktan kaçınmamız gerekir, aksi takdirde değerleri belirsizlik içinde kaybolacaktır. Hiçbir yanlış çıkarma yapmasak ve bütün mantıklı ihtimalleri hesaba katsak bile, önermelerimizde olabilecek eksiklikler, hesaplarımızın bizi tamamen yanlış bir sonuca götürme tehlikesi söz konusudur. Rüyalar üzerindeki veya *tecrit edilmiş haliyle* ele alınan başka bir ruhsal işlev üzerindeki en ayrıntılı incelemeyle bile ruhsal aygıtın oluşumu ve çalışma yöntemleri konusunda bir sonuca varamayız. Bu sonuca ulaşmak için, bu tür bir dizi işlevler üzerindeki karşılaştırmalı bir çalışmadan elde edilen bütün kesin çıkarsamalar arasındaki ilişkileri kurmak gerekecektir. Dolayısıyla rüya süreçlerinin analiziyle ulaştığımız psikolojik hipotezlerin, aynı sorunun çekirdeğine başka bir açıdan yaklaşmaya çalışan diğer araştırmaların bulgularıyla ilişki kuruluncaya kadar, deyiş yerindeyse askıya alınması gerekecektir.

(A)
RÜYALARIN UNUTULMASI

Dolayısıyla ilk önce, şu ana kadar ele almadığımız, ancak rüyaları yorumlamaya yönelik her türlü çabada ayağımızın altındaki toprağı kaydırabilecek bir zorluk yaratan bir konuya döneceğim. Zaman zaman, aslında yorumlamaya koyulduğumuz rüyalar konusunda hiçbir bilgimiz olmadığı, daha doğrusu rüyaları gerçekten de baş gösterdikleri şekliyle bildiğimizi garanti edemeyeceğimiz söylenerek itiraz edilmektedir. (Bkz. sf. 109.)

Her şeyden önce bir rüyayı saklama yeteneğinden özellikle yoksun gibi görünen ve rüya içeriğinin tam da en önemli kısımlarını pekâlâ kaybedebilen belleğimizin güvenilmezliği, bir rüyadan hatırladığımız ve yorum sanatını uyguladığımız şeyi sakatlar. Dikkatimizi rüyalarımızdan birisine yöneltmeye çalıştığımız zaman sık sık, rüyamızda çok daha fazlasını görmemize rağmen, zaten özgün bir belirsizlikle hatırlanan tek bir parçadan başka bir şey hatırlayamadığımızı görürüz.

İkincisi, rüya belleğimizin bölük pörçük olmakla kalmayıp, açıkça hatalı ve çarpıtılmış olduğundan kuşkulanmamız için her türlü neden mevcuttur. Bir yandan, gördüğümüz rüyanın

gerçekten de hatırladığımız kadar kopuk ve bulanık olup olmadığı; öte yandan da bir rüyanın, gerçekten de buna ilişkin açıklamamızdaki gibi ilişkili olup olmadığı, rüyayı canlandırma çabasında rüyada hiçbir zaman varolmayan, ya da unutulan şeylerin yerine yeni, keyfi malzemeler ekleyip eklemediğimiz, süslemeler ekleyerek, rüyayı kırparak, yuvarlayarak, özgün içeriğini belirleme imkânını ortadan kaldırıp kaldırmadığımız konusunda kuşku duyulabilir. Gerçekten de Spitta (1882, [338])[1] rüyada belli bir düzen veya tutarlılık görüldüğü ölçüde, bu niteliklerin rüyaya sadece hatırladığımız zaman eklendiğini savunma noktasına kadar varmıştır. Dolayısıyla öyle görünüyor ki değerini belirlemeye çalıştığımız şeyin kendisinin parmaklarımızın arasından tamamen kayıp gitmesi tehlikesi söz konusudur.

Bu güne kadar rüya yorumlarken bu tür ikazları göz ardı etmiştik. Tersine, rüya içeriğinin en küçük, en belirsiz ögelerini yorumlamayı en açık ve kesin ögeleri kadar önemli olarak değerlendirmiştik. Irma'nın enjeksiyonu rüyasında [sf. 187] "*Derhal* Dr. M.'yi çağırdım" ifadesi vardı; ve bu ayrıntının bile belli bir kökeni olmaksızın rüyaya giremeyeceğini varsaymıştık. Böylece, yanındayken "derhal" kıdemli meslektaşımı çağırdığım talihsiz hastamın hikâyesiyle karşılaşmıştık. 51 ile 56 arasındaki farkın ihmal edilebilir bir fark olarak değerlendirildiği sözde saçma rüyada 51 sayısı birkaç kez tekrarlanmıştı [sf. 565]. Bunu kendi içinde açık veya alakasız bir şey olarak değerlendirmek yerine bundan, rüyanın gizli içeriğinde 51 sayısına uzanan *ikinci* bir düşünce çizgisi olduğu sonucuna varmış; bu yolu izleyerek, uzun ömürlü olmakla övünme konusunda rüyada yer alan egemen düşünce çizgisine çarpıcı bir tezatlık içinde, 51 yaşının ömrümün sınırı olduğu yolundaki korkularıma ulaşmıştık. "*Non*

1 [1914 *tarihli ek*:] Ayrıca Foucault [1906, 141] ve Tannery [1898].

vixit" rüyasında [sf. 548] başlangıçta gözden kaçırdığım bariz olmayan bir ekleme vardı: " *P. onu anlayamadığı için Fl. bana sordu*," vs. Yorum sırasında bu sözlere dönünce, rüya düşüncelerinde bir ara nokta olduğu anlaşılan çocukluk fantazisine ulaşmıştım. Bu da şu satırlarla gerçekleşmişti:

> Selten habt ihr micht *vertsanden*,
> Selten auch verstand ich Euch,
> Nur wenn wir im *Kot* uns fanden,
> So verstanden wir uns gleich.[1]

Her analizde, bir rüyanın tam da en önemsiz ögelerinin yorum açısından vazgeçilmez olduğunu ve bunlara çok geçmeden äikkat edilmediği takdirde işin uzadığını gösteren örnekler bulunabilir. Rüyaları yorumlarken önümüze gelen sözcüklerin her tonlamasına da aynı önemi verdik. Elimizdeki rüya metninin anlamsız veya yetersiz olduğu durumlarda bile —doğru bir açıklama bulma çabaları başarısız olsa da— bu eksikliği de dikkate aldık. Kısaca, önceki yazarların, durumu kurtarmak için telaşla yapılan keyfi doğaçlama olarak değerlendirdiği şeyleri biz Kutsal Yazı olarak değerlendirdik. Bu çelişkiyi açıklamak gerekir.

Bu açıklama, diğer yazarlarda kusur bulmaksızın bizim tarafımızı tutar. Rüyaların kökeni konusunda yeni kazandığımız bilgiler ışığında bu çelişki tamamen ortadan kalkar. Canlandırmaya [hatırlamaya, anlatmaya] çalıştığımız zaman rüyaları çarpıttığımız doğrudur; normal düşüncemizi yürüten kurumun rüya üzerinde yaptığı ikincil işlem olarak adlandırdığımız süreci burada bir kez daha iş başında görürüz. Ama bu çarpıtma, rüya

1 ["Sen beni nadiren *anladın*, ben de seni nadiren anladım. Kendimizi çamurun içinde bulduğumuz an birbirimizi anladık."]

sansürünün bir sonucu olarak rüya düşüncelerinin sürekli tabi kılındığı revizyonun [değiştirmenin, düzenlemenin] bir kısmı olmaktan öte bir şey değildir. Diğer yazarlar bu noktada rüya çarpıtmasının, açıkça işleyen kısmını farketmiş veya bunun varlığından kuşkulanmıştır; bu ise *bizim* ilgimizi pek çekmez, çünkü daha örtülü olsa da, çok daha kapsamlı bir çarpıtma sürecinin, gizli rüya düşüncelerinden yararlanarak rüyayı oluşturduğunu biliriz. Önceki yazarların tek hatası, hatırlanma ve sözcüklere aktarılma sürecinde rüyada yapılan değişikliklerin, *keyfi olduğunu*, daha ileri düzeyde açıklanamayacağını ve bu nedenle rüya konusunda yanıltıcı izlenim edinmemiz için kasıtlı olarak yapıldığını varsaymaları olmuştur. Bu yazarlar ruhsal olayların belirlenme derecesine hakettiği değeri verememiştir. Burada keyfi hiçbir şey yoktur. Bir ögenin, bir düşünce zinciri tarafından belirlenmeden bırakılması halinde, bu belirlemenin derhal ikinci bir düşünce zinciri tarafından yapıldığı genel anlamda gösterilebilir. Örneğin keyfi bir sayı düşünmeye çalışabilirim. Ama bu mümkün değildir: Aklıma gelen sayı, dolaysız niyetime uzak da olsa, açıkça ve zorunluluk gereği düşüncelerim tarafından belirlenmiş olacaktır.[1] Rüyaların, uyanık yaşamın denetimi altında tabi tutulduğu değişiklikler de o kadar az keyfidir. Bunlar, yerini aldıkları malzemeyle çağrışımsal bir ilişki içindedir ve bize, yine başka bir şeyin yerine geçen bu malzemeye giden yolu göstermeye yarar.

Hastalarımın rüyalarını analiz ederken bu savı bazen beni hiçbir zaman başarısızlığa uğramayan şu teste tabi tutarım. Has-

1 [1909 *tarihli dipnot*:] Bkz. *Gündelik Yaşamın Psikopatolojisi*. [1901b, ÖFD., 6, Bölüm XII(A), 2-7 nolu örnekler. 2 Nolu örnek, Freud'un Fliess'e yazdığı bir mektupla ilgilidir, mektupta elinizdeki cildin tashihini yaparken, kitabın 2467 tashih içereceği kehanetinde bulunmuştur. (Ayrıca bkz. sf. 679, n.)]

tanın bir rüya konusunda verdiği ilk bilgilerin izlenmesi çok zor olması halinde tekrar etmesini isterim. Bunu yaparken nadiren aynı kelimeleri kullanır. Ama böylece rüyanın, farklı terimlerle anlattığı kısımlarının, rüyanın örtüsündeki [kılıfındaki] zayıf noktaları olduğunu anlarım: Tıpkı Siegfried'in pelerinindeki işaret nakışının Hagen'in amacına hizmet etmesi gibi, bunlar da benim amacıma hizmet eder.[1] Rüyanın yorumu da işte bu noktadan başlatılabilir. Hastadan, rüyayı tekrar anlatmasını istemem, bu rüyayı çözmek için özel bir çaba harcamak istediğim konusunda onu uyarır; bunun sonucunda direnmenin baskısı altında, rüyanın anlamını ele verebilecek ifadeleri daha az açıklayıcı olan ifadelerle değiştirmek suretiyle, rüyanın örtüsündeki zayıf noktaları telaşla kapatmaya çalışır. Bu yolla dikkatimi, bıraktığı ifadeye çeker. Rüya sahibinin, rüyanın çözümünü önlemek için giriştiği zahmet, pelerininin ne kadar özenli dokunduğunu değerlendirmek için bana bir temel sağlar.

Önceki yazarlar, rüya anlatımları konusunda yargımızda baş gösteren *kuşkuya* çok fazla yer vermekte daha az haklılardı. Çünkü bu kuşkunun zihinsel bir gerekçesi yoktur. Belleğimizin doğruluğu konusunda genelde hiçbir garanti yoktur; yine de bellekteki verilere, nesnel anlamda hakettiğinden daha fazla inanma zorlanımına boyun eğeriz. Bir rüyanın veya bazı ayrıntılarının doğru tekrarlanıp tekrarlanmadığı konusundaki kuşkunun kendisi de rüya sansürünün, rüya düşüncelerinin bilince sızmasına karşı geliştirilen direnmenin bir türevidir.[2] Bu direnme, yarat-

1 [Siegfried'in vücudunda, yaralanabileceği sadece bir nokta vardır. Hagen hileye başvurarak, bu noktanın yerini bilen tek kişi olan Kriemhild'i, Siegfried'in pelerinine o hayati noktanın üzerine küçük bir haç işlemeye ikna eder. Hagen daha sonra onu o noktadan bıçaklar. (*Nibelungenlied*, XV ve XVI.)]

2 [Histeri durumunda aynı kuşku mekânizması için "Dora" durum tarihçesinin I. Bölümüne bakın (1905e, ÖFD., 8).]

tığı yerdeğiştirmelerle ve ikâmelerle bile tükenmez; izin verilen malzemeye kuşku bağlama biçiminde de varlığını sürdürür. Bu kuşkuyu yanlış anlamaya özellikle yatkın oluruz, çünkü rüyanın daha şiddetli ögelerine hiç bağlanmaz, sadece zayıf ve belirsiz olanlarına bağlanır. Zaten bildiğimiz gibi, rüya düşünceleri ile rüya arasında ruhsal değerlerin tamamı için bir değer aktarımı gerçekleşir. Çarpıtma ancak ruhsal değerin çekilmesiyle mümkün olur; bu, sürekli olarak kendini bu yolla dile getirir ve bazen daha fazlasını istemez. Dolayısıyla rüya içeriğindeki belirsiz bir ögeye ilave olarak bir de kuşku eklendiği zaman, yasak rüya düşüncelerinden birisinin nispeten dolaysız bir türeviyle karşı karşıya olduğumuzun emin bir göstergesini buluruz. Durum, antik cumhuriyetlerden birisindeki veya Rönesans'ta gerçekleşen büyük çaplı bir devrimden sonraki duruma benzer. Daha önce sahneye egemen olan soylu ve güçlü aileler sürgüne gönderilir, bütün yüksek mevkiler yenilere bırakılır. Sürülen ailelerin sadece en yoksul ve güçsüz üyelerinin, ya da uzaktan bağımlı olanların kentte kalmasına izin verilir; bu insanlar bu durumda bile vatandaşlık haklarının tamamından yararlanmaz ve kendilerine güvenilmez. Bu benzetmedeki güvensizlik, ele aldığımız olaydaki kuşkuya karşılık gelir. Bir rüyayı analiz ederken her türlü eminlik değerlendirmesinin bir yana bırakılmasında ve rüyada şu veya bu türden bir şeyin olabileceği konusundaki en küçük ihtimalin, tam bir eminlikle değerlendirilmesinde ısrar etmemin nedeni de işte budur. Rüyanın bir ögesinin izini sürerken, bu tutum tam anlamıyla benimsenmediği sürece analizin çıkmaza girdiği görülecektir. Söz konusu ögenin değeri konusunda bir kuşku uyandığı takdirde, hastada bu ögenin altında yatan istemsiz düşüncelerden hiç birini hatırlamaması gibi bir sonuç ortaya çıkar. Bu sonuç kendi içinde açık değildir. Birisinin "Rüyamda şöyle

şöyle bir şeyin olup olmadığını kesin olarak bilmiyorum, ama bununla ilgili aklıma gelen şey bu," demesi anlamsız olmayacaktır. Aslında hiç kimse bunu söylemez; ve bunun, ruhsal direncin bir türevi ve aleti olduğunu su yüzüne çıkaran şey de kuşkunun, analizde böylesine engelleyici bir etki yaratmasıdır. Psikanaliz haklı olarak kuşkucudur. Kurallarından birisi de, *analitik çalışmanın ilerleyişini engelleyen her şeyin bir direnme olduğudur*.[1]

Ruhsal sansürün gücü hesaba katılmadığı sürece rüyaların *unutulması* da açıklanamaz. Birçok olayda gece boyunca çok sayıda rüya görüp de sadece çok azını hatırlıyor olma duygusunun aslında başka bir anlamı olabilir, örneğin rüya çalışmasının gece boyunca algılanabilir bir şekilde devam etmesi ama geride sadece kısa bir rüya bırakması gibi. Kuşkusuz, uyandıktan sonra zaman geçtikçe rüyaları daha çok unuttuğumuz doğrudur; hatırlamak için yaptığımız en yoğun çabalara rağmen çoğu kez rüyaları unuturuz. Ama bu unutmanın çapının kural olarak abartıldığı kanısındayım; bir rüyadaki boşlukların rüyaya ilişkin bilgimizi sınırlama derecesi de benzeri bir şekilde abartılmaktadır. Çoğu kez, analizin yardımıyla unutmadan ötürü kaybedilen rüya içeriğinin tamamını tekrar kazanmak mümkündür; en

1 [1925 *tarihli dipnot*:] Bu otoriter terimlerle ortaya konan önerme —"analitik çalışmanın ilerleyişini engelleyen her şey bir direnmedir"— kolayca yanlış anlamaya yol açabilir. Bunun, analistlere bir uyarı niteliğinde sadece teknik bir kural olarak değerlendirilmesi gerektiği açıktır. Bir analizin akışı içinde hastanın niyetlerini sorumlu tutamayacağımız çeşitli olayların baş gösterebileceği inkâr edilemez. O katletmese de babası ölebilir; veya analizi noktalayan bir savaş patlayabilir. Ama bariz abartısının arkasında bu önerme, hem doğru hem de yeni bir şey ortaya koymaktadır. Kesintiye uğratan olay gerçek ve hastadan bağımsız bile olsa, bunun ne kadar büyük bir kesintiye neden olacağı çoğu durumda hastaya bağlıdır; ve bu tür bir olayı kabullenmesi veya bundan abartılı bir şekilde yararlanması konusunda direnme şaşmaz etkisini gösterir.

azından çok sayıda olayda geriye kalan tek bir parçadan, rüyayı (ki bunun zaten bir önemi yoktur) değil de rüya düşüncelerinin tamamını su yüzüne çıkarabiliriz. Bu da analiz yaparken belli bir dikkat ve öz-disiplin gerektirir; gerekli olan tek şey budur, ama bu ayrıca rüyaların unutulmasında düşmanca bir amacın [yani direnmenin] de iş başında olduğunu gösterir.[1]

1 [1919 *tarihli dipnot*:] Bir rüyadaki kuşku ve belirsizliğin anlamına ve içeriğinin aynı zamanda tek bir ögeye indirgenmesine örnek olarak *Giriş Dersleri*'nden aşağıdaki rüyayı aktarabilirim [ÖFD., 1, Ders 7]; buna rağmen rüya kısa bir gecikmeden sonra başarıyla analiz edilmiştir:
"Kuşkucu bir hanım hastam, uzunca bir rüyasında, birilerinin kendisine nükteler konulu kitabımdan [1905c] söz ettiğini ve övgüyle andığını görür. Daha sonra bir '*kanal*' hakkında bir şeyler söylenir, *belki de kanaldan söz eden başka bir kitaptır, ya da bir kanal hakkındaki başka bir şey...bilmiyor...çok bulanık*.
"'Kanal' ögesinin, bulanık olması nedeniyle yoruma açık olmadığını düşünme eğilimi göstereceğinize kuşku yok. Zor olduğunu düşünmekle haklısınız; ama zorluk belirsizlikten kaynaklanmıyor: Zorluğun da, belirsizliğin de kaynağı başka bir şey. 'Kanal'la ilişkili olarak aklına hiç bir şey gelmedi, *ben* de buna elbette ışık tutamazdım. Bir süre sonra (aslında ertesi gün), bununla ilişkisi *olabilecek* bir şey düşündüğünü söyledi. Bu da bir nükteydi: Duyduğu bir nükte. Dover ile Calais arasındaki bir vapurda ünlü bir yazarla bir İngiliz sohbet eder. İngiliz, bir ara 'Du sublime au ridicule il n'ya qu'un pas' [Yüce olandan aptalca olana bir adımlık mesafe var] diye bir alıntı yapar. 'Doğru,' der yazar, *'le Pas de Calais*,' yani Fransa'yı yüce, İngiltere'yi aptalca bulduğunu kasteder. Ama *Pas de Calais* bir kanaldır —Manş Denizi. [Gerçekte Dover Boğazı.] Bunun rüyayla bir ilgisi olduğunu düşünüp düşünmediğimi soracaksınız. Elbette düşünüyorum; bu, rüyadaki şaşırtıcı ögenin çözümüdür. Bu nüktenin, rüyadan önce de 'kanal' ögesinin arkasındaki bilinçsiz düşünce olarak zaten varolduğundan kuşkunuz olabilir mi? Sonradan bir buluş olarak rüyaya sokulduğunu düşünebilir misiniz? Çağrışım, hastanın sahte hayranlığının arkasına gizlenen kuşkuculuğu [inançsızlığı] ele vermiştir; bunu ortaya vurmaya karşı direncinin, hem çağrışım yapmasındaki gecikmenin, hem de söz konusu rüya ögesinin belirsizliğinin ortak nedeni olduğu açıktır. Rüya ögesiyle bilinçsiz arka cephesi arasındaki ilişkiyi ele alın: Bu sanki arka cephenin bir parçasıdır, ona bir göndermedir, ama yalıtılarak anlaşılmaz kılınmıştır."

Analizlerde unutmanın ilk evresi gözlenebildiği zaman rüyaları unutmanın kasıtlı olduğu ve direnmenin amacına hizmet ettiği açıkça görülebilir.[1] Yorum çalışmasının ortasında rüyanın atlanan bir kısmının su yüzüne çıkması ve o ana kadar unutulduğunun söylenmesi seyrek rastlanan bir şey değildir. Rüyanın, bu yolla hiçlikten kurtarılan kısmı değişmez olarak en önemli kısmıdır; bu her zaman için rüyanın çözümüne giden en kısa yoldadır ve bu nedenle diğer kısımlarından daha çok direnmeye maruz kalmıştır. Bu kitaba serpiştirilen örnek rüyalar arasında, içeriğinin bir kısmı sonradan ortaya çıkan bir düşünce gibi eklenen bir rüya vardı. Bu, iki nezaketsiz yol arkadaşımdan intikam aldığım ve kabalığı yüzünden neredeyse yorumlamadan bir kenarda bırakmak zorunda kaldığım yolculuk rüyasıydı. [Bkz. sf. 589.] Atlanan kısım şöyleydi: "*Belli bir kitapla ilgili olarak kardeşlere* [İngilizce olarak] *'Kaynağı...' diyorum, sonra kendimi düzelterek: 'Yazarı...' diye devam ediyorum. 'Evet,' diyor adam kız kardeşine, 'doğru söylüyor.*'[2]

Rüyalardaki bazı yazarlara çok büyüleyici gelen kendi kendini düzeltmelerin dikkatimizi meşgul etmesi gerekmez. Bunun yerine, bu rüyadaki sözel hatama model olan anıyı aktaracağım. On dokuz yaşındayken İngiltere'ye ilk kez gitmiş, İrlanda Denizi kıyısında tam bir gün geçirmiştim. Doğal olarak, gel-git'in geride bı-

1 Genelde unutmanın amacı için unutmanın ruhsal mekânizması konulu kısa makaleme bakın (Freud, 1898b). [1909 *tarihli ek*:] Bu makale daha sonra [bazı değişikliklerle] *Gündelik Yaşamın Psikopatolojisi* (Freud, 1901b) adlı kitabıma eklenmiştir.

2 [1914 *tarihli dipnot*:] Yabancı dil kullanımıyla ilgili bu türden düzeltmelere rüyalarda sıkça rastlanır, ama bunlar daha çok başkalarına atfedilir. Maury (1878, 143) İngilizce öğrendiği zamanlarda bir keresinde rüyasında birisine bir gün önce ziyaretine gittiğini anlatırken "I called for you yesterday" ["Dün seni istedim, sana ihtiyacım oldu," vs.] demiş. Bunun üzerine karşısındaki onu düzelterek 'I called *on* you yesterday' ["Dün sana uğradım, ziyaretine geldim"] demelisin," diye karşılık vermiş.

raktığı deniz hayvanlarını toplama fırsatını kaçırmamıştım. Bir deniz yıldızıyla meşgulken —rüyanın başında "*Hollthurn*" ve "*holothurians*" kelimeleri vardı— sevimli küçük bir kız yanıma gelerek "Deniz yıldızı mı? Canlı mı?" diye sormuştu. "Yes, he is alive"[1] diye karşılık vermiş, yaptığım hatadan dolayı utanarak cümlenin doğrusunu tekrarlamıştım. Rüya bu sözel hatanın yerine, bir Almanın aynı kolaylıkla düştüğü başka bir hata koymuştu "*Das Buch ist von Schiller*" ifadesinin, "from" ["...dan"] ile değil, "by" ["tarafından"] ile tercüme edilmesi gerekir. Rüya çalışmasının amaçları ve bunlara ulaşmak için kullandığı yöntemleri seçerken gösterdiği dikkatsizlik konusunda duyduklarımızdan sonra, bu değişikliği yapmasının nedeninin, İngilizce "from" ile Almanca "*fromm*"un ["dindar"] ses özdeşliğiyle mümkün olan muhteşem bir yoğunlaşma parçası olması bizi şaşırtmayacaktır. Peki deniz kıyısına ilişkin o masum anım rüyaya nasıl girdi? Bu, cinsiyet gösteren bir kelimeyi yanlış kullanmam —ait olmadığı yere cinsiyet sokmam ("he")— konusunda olabilecek en masum örnek olarak hizmet etmiştir. Aklıma gelmişken bu, rüyanın çözümünü sağlayan anahtarlardan birisiydi. Ayrıca Clerk Maxwell'in "*Ma*tter and *Mo*tion" adlı çalışmasının başlığına atfedilen kökeni bilen hiç kimse boşlukları doldurmakta zorlanmayacaktır: Molière'in "Le *Ma*lade Imaginaire"si —"La *ma*tière-est-elle laudable?"[2] A *mo*tion of the bowels. [Bağırsak hareketi].

Ayrıca rüyaların unutulmasının büyük ölçüde direnmenin bir ürünü olduğunu görsel olarak gösterebilecek bir konumdayım. Hastalarımdan birisi bana bir rüya gördüğünü, ama ta-

1 ["Evet, canlı." Cansız nesneler ve hayvanlar için kullanması gereken "it" yerine yanlışlıkla erkekler için kullanılan "he" kullanıyor.]

2 ["Maddenin sesi duyuluyor mu?" Bu, "dışkı sağlıklı mı?" yerine kullanılan eski bir tıbbi terminoloji. Bunu izleyen ifade orijinalinde İngilizce.]

mamen unuttuğunu söyleyecektir; dolayısıyla sanki rüyayı hiç görmemiştir. Çalışmamıza devam ederiz. Bir direnmeyle karşılaşırım; bunun üzerine hastaya bir açıklama yapar, onu cesaretlendirerek, biraz baskı yaparak, hoş olmayan bir düşünceyle barışık olmasına yardım ederim. Tam bunu başarmak üzereyken "Şimdi rüyamda ne gördüğümü hatırlıyorum" diye haykırır. O gün çalışmamıza engel olan direnmenin aynısı, rüyayı da unutmasına neden olmuştur. Bu direnmenin üstesinden gelerek hastanın rüyasını hatırlamasını sağlarım.

Aynı şekilde, bir hasta çalışmasının belli bir noktasına ulaştığı zaman, günlerce önce görüp de o ana kadar unuttuğu bir rüyayı hatırlayabilir.[1]

Psikanalitik deneyim,[2] rüyaların unutulmasının otoritelerin vurguladığı uyanık ve uyku durumlarının birbirine yabancı olması olgusundan çok, direnmeye dayandığının başka kanıtlarını da sağlamıştır. Diğer analistlerde ve tedavi gören hastalarda olduğu gibi ben de zaman zaman bir rüyayla uyandıktan hemen sonra bütün zihinsel güçlerimi kazanmış olarak rüyayı yorumlamaya koyulurum. Bu tür durumlarda sık sık, rüyayı tam olarak anlayıncaya kadar uğraşırım; yine de zaman zaman sabahleyin uyandıktan sonra, bir rüya gördüğümü ve bu rüyayı yorumladığımı bilmeme rağmen, rüyanın içeriğini de, yorumlama çalışmamı da tamamen unuttuğum olmuştur. Rüyanın, yorumlama etkinliğinden çıkan bulgularla birlikte hiçliğe gömülmesi, zihinsel etkinliğimin rüyayı belleğimde saklamayı başarmasından çok daha sık yaşadığım bir şeydir. Ama yorum çalışmamla uyanık düşün-

1 [1914 *tarihli dipnot*:] Ernest Jones [1912b], sık sık görülen benzer bir durumdan söz eder: Bir rüya analiz edilirken hasta, aynı gece görülen ama varlığından kuşkulanılmayan ikinci bir rüyayı hatırlayabilir.

2 [Bu ve bunu izleyen paragraf 1911'de eklenmiştir.]

celerim arasında otoritelerin, rüyaların unutulmasını açıklamak için varsaydığı türden ruhsal bir boşluk söz konusu değildir.

Morton Prince (1919 [141]) unutmanın, hafıza kaybının kopmaya uğramış ruhsal durumlara bağlı sadece özel bir durumu olduğunu, bu özel hafıza kaybı açıklamamı diğer türlere uygulamanın mümkün olmadığını ve dolayısıyla bu açıklamamın, buradaki amacı açısından bile değerden yoksun olduğunu ileri sürerek rüyaların unutulmasına ilişkin açıklamama itiraz etmiştir. Okurlarına, bu kopuk durumlara ilişkin açıklamalarının tamamı boyunca bu olgular için dinamik bir açıklama bulmaya hiç kalkışmadığını söylüyor. Eğer bunu yapmış olsaydı kaçınılmaz olarak, hem kopmaların hem de bunların ruhsal içeriğiyle ilgili hafıza kaybının nedeninin bastırma (daha doğrusu, bunun yarattığı direnme) olduğunu görürdü.

Bu kitabın hazırlığı sırasında yapma fırsatı bulduğum bir gözlem, rüyaların diğer zihinsel edimlerden daha fazla unutulmadığını ve bellekte kalmaları açısından diğer ruhsal işlevlerle rahatlıkla kıyaslanabileceğini göstermiştir. O dönemde şu veya bu nedenle tam olarak yorumlayamadığım, ya da hiç yorumlamadan bıraktığım çok sayıda rüyamı kaydetmiştim. Şimdi ise şu bir-iki yıl içerisinde, görüşlerimi örneklemek için daha fazla malzeme edinmek amacıyla bunlardan bazılarını yorumlamaya çalıştım. Bu yorumlar her birisinde başarılı olmuştur; gerçekten de yorumun, bu uzun aradan sonra rüyanın yeni bir yaşantı olduğu dönemdekinden çok daha kolay yürüdüğü söylenebilir. Bunun bir açıklaması, daha önce beni engelleyen bazı iç direnmeleri geçen zaman içinde aşmış olmamdır. Daha sonra bu yorumları yaparken rüya tarihinde su yüzüne çıkardığım rüya düşüncelerini, genellikle çok daha fazla olan bugünün düşünceleriyle kıyasladım ve her zaman için, yenilerin içinde eskilerin de bu-

lunduğunu gördüm. Bazen önceki yıllara ait rüyalarını anlatan hastalarıma, sanki bir gece önce görmüşlercesine bu rüyalarını —aynı yöntemle ve aynı başarıyla— yorumlatmayı uzun zamandır alışkanlık haline getirdiğimi düşününce bu olay karşısındaki şaşkınlığım anında ortadan kalktı. Kaygı rüyalarını tartışmaya başlayınca bu türden ertelenmiş yorumlara iki örnek vereceğim. [Bkz. sf. 740.] Diğer açılardan olduğu gibi bu açıdan da rüyaların, nevrotik semptomlar gibi davranacağı yolundaki haklı bir beklentiyle bu türden ilk deneyimi yaptım. Psikonevrotik bir hastayı —histerik birisini diyelim— psikanalizle tedavi ederken, hastalığının tedaviye gelmesine neden olan bugünkü semptomları kadar, en eski ve uzun zaman önce ortadan kalkan semptomlarını da açıklama gereği duyarım; aslında eski sorunu çözmeyi o anki sorunu çözmekten daha kolay bulurum. Ta 1895'lerde *Histeri Üzerine İncelemeler*'de[1] kırk yaşın üstündeki bir kadının on beş yıl önce yaşadığı histerik bir krizi açıklamayı başarmıştım.[2]

Burada rüyaların yorumu konusunda, daha sonra kendi rüyaları üzerinde yapacakları çalışmayla ifadelerimin doğruluğunu kontrol etmek isteyen okurlarımın konuyu anlamalarına yardımcı olabilecek kopuk da olsa birkaç yanına daha değineceğim.

Hiç kimse, rüyalarının yorumunun gökten zembille inmesini beklemesin. Endoptik olguları, ya da normalde dikkatimizin yönelmediği diğer duyumları algılamak için bile pratik gerekli-

1 [Breuer ve Freud, 1895. Hasta, ÖFD., 4. ciltte V nolu durum tarihçesi olarak aktarılan Frau Cäcilie M. idi.]

2 [1919 *tarihli dipnot*:] Çocukluğun ilk yıllarında görülen ve yıllarca bellekte çoğu kez eksiksiz bir duyusal canlılıkla saklanan rüyalar, kişinin ruhsal gelişiminin ve nevrozunun tarihçesini anlamak açısından hemen her zaman büyük bir önem taşır. Bu tür rüyaların analizi, hekimin, diğer şeylerin yanı sıra kafasının teorik anlamda karışmasına yol açabilecek hatalar yapmasını ve belirsizliklere düşmesini önler.

dir; bu tür algılara karşı mücadele eden ruhsal bir güdülenim olmasa bile durum budur. "İstemsiz düşünceleri" yakalamak kesinlikle çok daha zordur. Bunu yapmak isteyen kişinin, bu kitapta ortaya konan beklentileri bilmesi ve dolayısıyla belirlenen kurallara uyması, çalışma sırasında eleştiri yapmaktan, *parti pris*'den, duygusal veya zihinsel önyargılardan kaçınması gerekir. Claude Bernard'ın[1] fizyoloji laboratuvarındaki deneycilere verdiği öğüdü tutması gerekir: "travailler comme une bête"; yani, bir hayvan kadar inatla ve sonucu olabildiğince dikkate almadan çalışması gerekir. Bu öğüdün tutulması halinde iş zor olmaktan çıkacaktır.

Bir rüyanın yorumu her zaman tek oturumda halledilemez. Bazen, bir çağrışımlar zincirini izlerken tükendiğimizi hissederiz; o gün rüyadan başkaca bir şey öğrenemeyiz. Bu durumda yapılacak en akıllıca iş, ara verip ertesi gün kaldığımız yerden devam etmektir: O zaman rüya içeriğinin başka bir kısmı ilgimizi çekebilir ve rüya düşüncelerinin başka bir katmanına erişmemizi sağlayabilir. Bu yönteme "parçalı, kısmi" rüya yorumu diyebiliriz.

Rüya yorumu işine yeni başlayan birisi, eksiksiz bir rüya yorumu —anlamlı, tutarlı olan ve rüya içeriğinin her ögesine ışık tutan bir yorum— yaptığı zaman işinin bitmediği konusunda ancak büyük zorluklarla ikna olur. Aynı rüya başka bir yoruma daha, yani gözünden kaçan "çoklu yorumlara" açık olabilir. Gerçekten de, hepsi de dışavurum arayan ve zihinlerimizde aktif olan bilinçsiz düşünce zincirlerinin bolluğu açısından bu kolay değildir. Rüya çalışmasının, her zaman birden çok anlam taşıyabilen ifade biçimlerini bulmakta gösterdiği beceriyi —tıpkı masaldaki tek vuruşta yedi sineğe isabet ettiren Küçük Terzide

1 [Fransız fizyolog (1813-78).]

olduğu gibi— takdir etmek de kolay değildir. Okurlarım, yorumlarıma gereksiz miktarda yaratıcılık katmakla suçlamaya her zaman yatkın olacaktır; ama gerçek tecrübe onlara daha iyisini öğretecektir.

Öte yandan[1] ilk kez Silberer tarafından ortaya konan [örn. 1914, Kısım II, Bölüm 5] ve bütün rüyaların (veya birçoğunun, ya da belli türlerinin), birbiriyle sabit bir ilişkisi olduğu bile söylenen iki farklı yorum gerektirdiği görüşüne katılamam. Bu iki yorumdan Silberer'in "psikanalitik" dediği birisinin, rüyaya genellikle çocuk cinselliği türünden şu veya bu anlamı kazandırdığı; "anagojik" adını verdiği ve daha önemli bulduğu yorumun ise, rüya çalışmasının malzeme olarak aldığı çoğu kez derin, daha ciddi düşünceleri su yüzüne çıkardığı söyleniyor. Silberer, iki yönde analiz edilen bir dizi rüya aktararak bu görüşü destekleyecek kanıtlar göstermemiştir. Bu sözde olgunun varolmadığını söyleyerek itiraz etmem gerekiyor. Söylediklerine rağmen, rüyaların büyük çoğunluğu "çoklu yorum" gerektirmez ve özellikle de anagojik yoruma açık değildir. Son yıllarda ortaya konan diğer birçok teoride olduğu gibi, Silberer'in görüşlerinin bir ölçüde rüyaların oluştuğu temel koşulları gizleme ve ilgiyi bunların içgüdüsel köklerinden uzaklaştırma amacından bir ölçüde etkilendiğini görmezden gelmek mümkün değildir. Bazı olaylarda Silberer'in ifadelerini doğrulamayı başardım. Analiz, bu olaylarda rüya çalışmasının, uyanık yaşamdan, dolaysız olarak temsil edilemeyen son derece soyut bir dizi düşünceyi rüyaya dönüştürmek gibi bir sorunla karşılaştığını göstermiştir. Rüya çalışması bunun üzerine bu sorunu, soyut düşüncelerle (çoğu kez "benzetme" olarak tanımlanabilecek bir tarzda) gevşek bir ilişkiye sahip olan ve aynı zamanda daha kolay temsil

1 [Bu paragraf 1919'da eklenmiştir.]

edilebilen bir diğer zihinsel malzeme grubundan yararlanarak çözmeye çalışmıştır. Bu şekilde ortaya çıkan bir rüyanın *soyut* yorumu rüya sahibi tarafından kolayca verilir; rüyaya eklenen malzemenin *doğru* yorumunun ise artık bildiğimiz teknik yöntemlerle aranması gerekir.

Her rüyanın yorumlanıp yorumlanamayacağı sorusuna olumsuz cevap vermemiz gerekiyor. Bir rüyayı yorumlarken, çarpıtılmasından sorumlu olan ruhsal güçlerin direnişiyle karşılaştığımız unutulmamalıdır. Dolayısıyla zihinsel ilgimizin, öz-disiplin kapasitemizin, psikolojik bilgimizin ve rüya yorumlama konusundaki deneyimimizin, iç direnmelerimizi aşmamıza yeterli olup olmayacağı bir nisbi güç sorunudur. *Bir miktar* ilerlemek her zaman mümkündür: En azından, rüyanın anlamlı bir yapıya sahip olduğuna inanacak kadar, kural olarak bu anlamın ne olduğu konusunda bir fikir edinecek kadar. Sık sık, çok geçmeden ortaya çıkan ikinci bir rüya, birincisi için geçici olarak benimsediğimiz yorumu doğrulamamızı ve derinleştirmemizi mümkün kılar. Haftalar veya aylar süren bir dönem içinde devam eden bir dizi rüya çoğu kez ortak bir temele dayanmaktadır ve buna uygun olarak birbiriyle ilişki içinde yorumlanmalıdır. Birbirini izleyen iki rüya durumunda sık sık, birisinde ancak önemsiz bir ayrıntı olan bir şeyi ana tema olarak seçtiğini, ya da ondaki önemli bir şeyi önemsiz bir ayrıntı gibi gösterdiğini, dolayısıyla yorumlarının karşılıklı olarak birbirini tamamladığını görürüz. Aynı gece görülen farklı rüyaların, genel bir kural olarak, yorum sırasında tek bir bütünlük olarak değerlendirilmesi gerektiğini gösteren örnekler vermiştim. [Bkz. sf. 447.]

En eksiksiz yorumlanan rüyada bile sık sık sisli bırakmak zorunda olduğumuz bir nokta vardır; bunun nedeni, yorum çalışması sırasında o noktada su yüzüne çıkarılamayan, ayrıca rüya

içeriğine ilişkin bilgimize hiçbir şey katmayan bir rüya düşünceleri girdabı bulunduğunun farkına varmamızdır. Bu, rüyanın göbeğidir, bilinmeze ulaştığı noktadır. Yorumla ulaştığımız rüya düşüncelerinin, doğaları gereği kesin bitiş noktaları olamaz; bunlar, düşünce dünyamızın karmaşık ağı içinde mutlaka her yöne dağılacaktır. Tıpkı miselyumdan çıkan bir mantar gibi, bu ağ bir yerde rüya arzusunu geliştirme noktasına yaklaşır.

Artık rüyaların unutulmasıyla ilgili olgulara dönmemiz gerekiyor, çünkü bunlardan önemli bir sonucu çıkarmayı başaramadık. Uyanık yaşamın, gece boyunca ortaya çıkan bir rüyayı —ister uyandıktan hemen sonra bir bütün olarak, ister gün boyunca parça parça olsun— unutmaya şaşmaz bir eğilim duyduğunu görmüş; bu unutmanın baş sorumlusunun, rüyaya gece boyunca zaten yapacağını yapmış olan ruhsal bir direnme olduğunu anlamıştık. Ama eğer böyleyse, bu direnmeye rağmen bir rüyanın nasıl olup da ortaya çıkabildiği sorusu gündeme gelir. Gelin, uyanık yaşamın bir rüyadan sanki hiç görülmemiş gibi tamamen kurtulduğu en aşırı durumu ele alalım. Bu durumda ruhsal güçler arasındaki etkileşimi inceleyince, aslında direnmenin gece de gündüzki kadar güçlü olması halinde rüyanın hiç ortaya çıkmamış olacağı sonucuna varırız. Direnmenin gece boyunca tamamen olmasa da biraz güç kaybettiği sonucuna varmamız gerekir; tamamını kaybetmez, çünkü rüya oluşumunda çarpıtıcı bir etken olarak oynadığı rolü göstermiştik. Buna dayanarak direnmenin gücünün gece azaldığını, bunun da rüya oluşumunu mümkün kıldığını varsaymamız gerekmişti. Bu da uyanma anında gücünün tamamını tekrar kazanan direnmenin, zayıfken göz yummak zorunda kaldığı şeyden nasıl vakit kaybetmeden kurtulmaya başladığını anlamamızı kolaylaştırır. Tanımsal psikoloji bize, rüyaların oluşumunun temel *sine qua non*'unun,[1] zihnin bir

1 [Lat. "vazgeçilmez koşulu"nun.]

uyku durumuna girmesi olduğunu söyler; şimdi biz de bu gerçeği açıklayabilecek durumdayız: U*yku durumu, rüya oluşumunu mümkün kılar, çünkü iç ruhsal sansürün gücünü azaltır.*

Kuşkusuz, bunu rüyaların unutulmasından çıkarılabilecek tek sonuç olarak değerlendirip uyku ve uyanıklık sırasında ağır basan enerji koşulları konusundaki diğer sonuçlara dayanak yapma eğilimi söz konusudur. Ne var ki şu an için bu noktada duracağız. Rüyalar psikolojisine biraz daha derinlemesine girince, rüya oluşumunu mümkün kılan etkenlerin başka bir açıdan da değerlendirilebileceğini göreceğiz. Bilince ulaşmaya başlayan rüya düşüncelerine karşı gelişen direnmeden, gücünde bir azalma olmaksızın kaçınmak mümkün olabilir. Ve uyku durumunun, rüyaların oluşumunu kolaylaştıran *her iki* etkeni de —direnmenin gücünün azalması ve direnmeden kaçınma— aynı anda mümkün kılıyor olabileceği mantıklı bir düşünce gibi gözükmektedir. Burada kesiyorum, ama bu tartışmaya daha sonra döneceğim. [Bkz. sf. 728.]

Rüya yorumlama yöntemimize karşı ortaya konan ve şimdi ele almamız gereken daha başka itirazlar da vardır. Yöntemimiz, normalde düşünme edimimizi kontrol eden niyetli [iradi] düşüncelerin tamamından vazgeçmekten, dikkatimizi rüyanın tek bir ögesi üzerinde toplamaktan ve daha sonra bununla ilişkili olarak aklımıza gelen istemsiz düşünceleri not etmekten ibarettir. Daha sonra rüyanın bir başka kısmını alıp işlemi *onunla* tekrarlarız. Bizi hangi yöne götürdüklerine ve bu yolla bir şeyden başka bir şeye sürüklenmelerine aldırış etmeksizin, düşüncelerimizin bizi yönlendirmesine izin veririz. Ama sonunda aktif bir yorumlama yapmaksızın, rüyanın kaynaklandığı rüya düşüncelerine ulaşacağımıza inanırız.

Eleştirmenlerimiz buna şu doğrultuda karşı çıkmaktadır. Rü-

yanın tekil bir ögesinin bizi *bir yere* götürmesinde harika olan hiçbir şey yoktur; her düşünce *bir şeyle* ilişkili olabilir. Dikkate değer *olan* şey, böylesine amaçsız ve keyfi bir düşünce zincirinin, bizi rüya düşüncelerine götürmesidir. Muhtemelen kendimizi aldatıyoruzdur. Bir ögeden yola çıkarak bir çağrışım zincirini, şu veya bu nedenle kesilinceye kadar izliyoruz. Daha sonra ikinci bir ögeyi ele aldığımız zaman çağrışımlarımızın başlangıçtaki dizginsiz yapısının daralmasını beklemek doğaldır. Çünkü daha önceki düşünce zincirleri hâlâ belleğimizdedir ve bu nedenle ikinci rüya düşüncesini analiz ederken, ilk zincirden yapılan çağrışımlarla ortak şeylere sahip çağrışımlara rastlamak çok daha mümkün olacaktır. Daha sonra da rüyanın iki ögesi arasındaki bağlantı noktası olan bir düşünceyi keşfettiğimizi düşünerek kendimizi kandırırız. Düşünceler arasında canımızın istediği gibi bağlantı kurma konusunda kendimize tam bir özgürlük tanıdığımız ve aslında bir düşünceden diğerine mümkün olan tek geçişlerin, normal düşünme ediminde etkili olan geçişler (rüya yorumunda dikkate almadığımız geçişler) olduğu için, uzun vadede bir dizi "ara düşünce" içinden bir tanesini seçip rüya düşüncesi olarak adlandırmakta ve —rüya düşüncelerinin ne olduğu konusunda başkaca bir bilgimiz de olmadığı için garantisi olmasa da— rüyanın ruhsal ikâmesi olduğunu iddia etmekte zorlanmayız. Ama hepsi tamamen keyfidir; tesadüfi bağlantıları, yaratıcı bir izlenim bırakacak bir şekilde kötüye kullanmaktan öte bir şey yapmıyoruz. Bu yolla, böylesine yararsız çabaları göze alan herkes, her rüyadan canının istediği her yorumu çıkarabilir.

Aslında böyle itirazlarla karşılaşmamız halinde yorumlarımızın bıraktığı izlenime, sadece bir düşüncenin izlerini sürerken ortaya çıkan ve diğer rüya ögeleriyle ilgili olan şaşırtıcı bağlantılara ve zaten varolan ruhsal bağlantıları izlemenin dışında, böy-

lesine kapsamlı bir rüya açıklaması vermenin mümkün olmadığına dikkati çekerek kendimizi savunabiliriz. Ayrıca kendimizi savunmak için rüya yorumlama yöntemimizin, histerik semptomları çözme yöntemiyle aynı olduğuna dikkati çekebiliriz; burada semptomların ortaya çıkışıyla ortadan kalkışı arasındaki örtüşme, ya da bir benzetme kullanacak olursak, metindeki iddiaların bunlara eşlik eden örneklerle ortaya konuşu, yöntemimizin doğruluğunu kanıtlar. Ama keyfi ve amaçsız bir düşünce zincirinin sürüklenişini izleyerek önceden varolan bir amaca ulaşmanın nasıl mümkün olduğu sorusundan kaçınmak için hiçbir nedenimiz yok; çünkü sorunu çözemesek de, altındaki toprağı tamamen çekebiliriz.

Çünkü rüya yorumlama sürecinde iradi düşünmeyi terk edip irade dışı düşüncelerin ortaya çıkmasına izin verdiğimiz zaman amaçsız bir düşünceler akımı boyunca sürüklendiğimiz kesinlikle doğru değildir. Kurtulabildiğimiz tek şeyin, bizce *bilinen* amaçlı düşünceler olduğu kanıtlanabilir; bunu yaptığımız an, *bilinmeyen* —ya da hatalı da olsa "bilinçsiz" dediğimiz— amaçlı düşünceler devreye girer ve irade dışı düşüncelerin seyrini belirler. Ruhsal süreçlerimize uygulamakta kullanabileceğimiz hiçbir etki, amaçlı düşünceler olmaksızın düşünmemizi sağlayamaz; bunu yapabilecek ruhsal karışıklık durumlarından da haberim yok.[1] Bu açıdan psikiyatristler, ruhsal süreçlerin bağlantılı olu-

1 [1914 *tarihli dipnot*:] Eduard von Hartmann'ın da psikolojinin bu önemli konusunda aynı görüşü paylaştığı ancak daha sonra dikkatimi çekebilmiştir: "Eduard von Hartmann (1890, I, Bölüm V-B) sanatsal yaratımda bilinçdışının oynadığı rolü tartışırken, bilinçsiz amaçlı [amaca yönelik] düşüncelerin, düşünceler çağrışımına uyguladığı yasa konusunda net bir ifade kullanmıştır, ancak bu yasanın kapsamının farkında değildir. 'Salt rastlantıya bırakılmak yerine belli bir amaca yönelen her duyusal sunuş birleşiminin, bilinçdışının yardımını gerektirdiğini' [age., I, 245] ve bilinçdışı ilginin oynadığı

şuna olan inançlarını terk etmeye çok daha yatkın olacaktır. Amaç yönelimli düşünceler olmaksızın düşünce zincirlerinin, histeri ve paranoyada, rüyaların oluşumunda veya çözülmesinde olduğundan daha sık baş göstermediğini biliyorum. Bunlar, iç ruhsal hastalıkların hiçbirisinde baş göstermeyebilir. Leuret'in [1834, 131], sadece içerdikleri boşluklar nedeniyle bize anlaşılmaz geldiği yönündeki parlak açıklamasını kabul edecek olursak, kafa karışıklığı içeren deliliklerde bile bir anlamı olabilir. Bunları gözleme fırsatı bulunca ben de aynı kanıya varmıştım. Delilik, işleyişini gizleme zahmetine artık katlanmayan sansürün işidir; itiraz edilemeyecek yeni bir versiyon üretme yönün-

---

rolün, olabilecek sayısız düşünce içinden en uygununu seçmek olduğunu kanıtlamaya çalışmıştır. İlgi için uygun bir amacın seçimini yapan bilinçdışıdır ve bu 'duyusal imgelemde ve sanatsal birleşim için olduğu kadar, soyut düşünmedeki düşünceler çağrışımı için de geçerlidir,' nüktelerin üretimi için de [age., I, 247]. Bu nedenle düşünceler çağrışımının, uyarıcı bir düşünceyle ve uyarılmış bir düşünceyle sınırlandırılması (salt çağrışım psikolojisi anlamında) savunulamaz. Bu tür bir sınırlama 'sadece yaşamda insanın sadece her bilinçli amaçtan değil, ayrıca her bilinçsiz ilginin, her geçici ruh halinin çekiminden veya işbirliğinden de bağımsız olmasını mümkün kılan koşulların bulunması halinde' haklı çıkarılabilirdi. 'Ama bu pek de mümkün olmayan bir durumdur, çünkü kişi düşünceler zincirini görünüşte tamamen rastlantıya bıraksa, ya da kendini tamamen hayal dünyasının istemsiz düşlerine bıraksa bile, şu veya bu dönemde diğer yönlendirici ilgiler, egemen duygular ve ruh halleri ağır basacak ve düşünceler çağrışımını her zaman etkileyecektir.' [Age., I, 246.] 'Yarı bilinçli rüyalarda anın temel [bilinçsiz] ilgisine her zaman sadece bu tür düşünceler karşılık gelir.' [Agy.] Dolayısıyla duygularla ruh hallerinin, düşüncelerin özgür salınımı üzerindeki etkisi konusundaki bu vurgulama, psikanaliz yöntemini Hartmann psikolojisinin bakış açısından tam anlamıyla haklı çıkarmayı mümkün kılar." (Pohorilles, 1913.) Du Perl (1885, 107), bir ismi hatırlamak için boşuna çaba harcadıktan sonra, birçok durumda bu ismi ansızın hatırladığımız gerçeğine dikkati çeker. Bundan, bilinçsiz, ama bir o kadarda güçlü düşünmenin devreye girdiği ve sonucun ansızın bilince ulaştığı sonucunu çıkarır.

de işbirliği yapmak yerine kabul etmediği her şeyi acımasızca siler, böylece geriye kalan şeyler oldukça kopuk bir hal alır. Bu sansür, tıpkı Rus cephesinde, yabancı gazetelerin bazı kısımları karalandıktan sonra okurların eline geçmesine izin veren gazete sansürü gibi davranır.

Yıkıcı organik beyin süreçlerinde düşünceler arasında, rastlantıya bağlı çağrışım zincirleriyle özgür bir etkileşim olabilir; psikonevrozlarda bu şekilde değerlendirilen şey her zaman için, sansürün, gizli kalan amaç yönelimli düşüncelerle öne çıkarılan bir düşünce zinciri üzerindeki etkisiyle açıklanabilir.[1] Söz konusu çağrışımların (veya imgelerin), "yüzeysel" denen bir tarzda —anlam bağlantısı olmaksızın ses benzerliği, sözel ikirciklik, zamanda çakışma yoluyla veya nüktelerde ya da söz oyunlarında izin verdiğimiz türden çağrışımlar yoluyla— ilişkilenmiş olması halinde bu, bir çağrışımın amaç yönelimli düşüncelerden etkilenmediğinin şaşmaz bir belirtisi olarak değerlendirilir. Rüya ögelerinden, ara düşüncelere ve bunlardan da gerçek rüya düşüncelerine yol açan düşünce zincirlerinde bu özellik vardır; bunun örneklerini birçok rüya analizinde görüp şaşırmıştık. Hiçbir bağlantı, bir düşünceden diğerine köprü olamayacak kadar gevşek, hiçbir nükte bunu sağlayamayacak kötü değildir. Ama bu kolaylığın gerçek açıklamasını bulmakta gecikmemiştik. *Bir ruhsal ögenin bir diğeriyle itiraz edilebilir veya yüzeysel bir çağrışımla ilişkilendiği durumlarda, aralarında sansürün direnmesine tabi olan daha derin bir bağlantı da vardır.*[2]

---

1 [1909 *tarihli dipnot*:] Bu sav, C. G. Jung'un erken bunama [şizofreni] olaylarındaki analizleriyle çarpıcı bir şekilde doğrulanmıştır (Jung, 1907).

2 [Freud bu çalışmanın diğer her yerinde "direnmenin sansürü"nden söz ediyor. "Direnme" ile "sansür" kavramları arasındaki ilişkiye daha sonra *Yeni Giriş Dersleri*'nin (1933a, ÖFD., 2) 29. Dersinde açıklık kazandırıyor.]

Yüzeysel çağrışımların ağır basmasının gerçek nedeni amaç yönelimli düşüncelerin terk edilmesi değil, sansürün baskısıdır. Sansürün normal bağlantı yollarını tıkaması halinde derin çağrışımların yerini yüzeysel olanlar alır. Benzetme olarak, trafikteki genel engellerin (örneğin sel yüzünden) ana yolları tıkadığı, ancak normalde sadece avcılar tarafından kullanılan zor, dik patikalardan iletişimin sağlandığı dağlık bir bölgeyi verebiliriz.

Özünde aynı olmalarına rağmen, burada iki durumu birbirinden ayırabiliriz. Birincisinde sansür sadece, tek başlarına karşı çıkılmayan iki düşünce arasındaki *ilişkiye* karşı uygulanır. Bu durumda iki düşünce bilince peş peşe girecektir; aralarındaki ilişki gizli kalacak, ama başka türlü aklımıza hiç gelmeyecek yüzeyse bir bağlantı kurulacaktır. Bu ilişki de genellikle, düşünceler kompleksinin, bastırılan temel bağlantının dayandığı kısmından farklı bir kısmına bağlanacaktır. İkinci durumda ise her iki düşünce de içerikleri nedeniyle sansüre tabidir. Bu durumda hiç birisi gerçek haliyle görülmeyecek, sadece onun yerini alan değişik bir düşünce kılığında ortaya çıkacaktır; asıllarının yerini alan söz konusu iki düşünce de asıllarıyla ilgili temel bağlantıyı tekrarlayan yüzeysel bir çağrışıma sahip olacak bir şekilde seçilecektir. *Her iki durumda da sansürün baskısı, normal ve ciddi bir çağrışımdan [ilişkiden], yüzeysel ve görünüşte saçma bir çağrışıma yerdeğiştirmeyle sonuçlanmıştır.*

Bu tür yerdeğiştirmelerin gerçekleştiğini bildiğimiz için, rüyaları yorumlarken diğerlerine kadar yüzeysel çağrışımlara da güvenmekte tereddüt etmeyiz.[1]

1 Kuşkusuz aynı varsayımlar, örneğin yukarıda sf. 125'te aktarılan Maury'un iki rüyasında olduğu gibi, yüzeysel çağrışımların rüya içeriğinde açıkça ortaya çıktığı durumlar için de geçerlidir. (*Pélerinage – Pelletier – Pelle; kilomètre – kilogramme – Gilolo – Lobelia – Lopez – loto.*) Nevrotik hastalar üzerindeki çalışmalarım bana, bunun tercih edilen bir temsil yöntemi olduğu anıla-

Nevrozların psikanalizinde bu iki savdan —bilinçli amaç yönelimli düşünceler terk edildiği zaman düşünce akışının kontrolünü gizli amaç yönelimli düşüncelerin aldığı ve yüzeysel çağrışımların, bastırılan daha derin çağrışımların yerdeğiştirmesiyle sağlanan birer ikâmeden başka bir şey olmadığı savlarından— tam anlamıyla yararlanırız. Bir hastadan her türlü düşünmeyi terk etmesini ve aklına gelen her şeyi bana anlatmasını istediğim zaman, tedavide yapısal olan amaç yönelimli düşüncelerden kopamayacağı varsayımına güvenir ve bana anlattığı görünüşte en masum ve keyfi şeylerin aslında hastalığıyla ilgili olduğu sonucuna varmakta kendimi haklı görürüm. Hastanın varlığından bile kuşkulanmadığı başka bir amaç yönelimli düşünce daha vardır: Benimle ilgili düşüncesi. Bu iki savın öneminin eksiksiz değerlendirilmesi ile bunlara ilişkin daha ayrıntılı bilgiler, psikanaliz tekniği açıklamasına girer. Yani burada, programımız uyarınca rüya yorumu konusunu bırakmamız gereken bir noktaya ulaşmış bulunuyoruz.[1]

Bu itirazlardan çıkarabileceğimiz gerçek bir sonuç vardır: Yorum çalışması sırasında ortaya çıkan her çağrışımın, gece boyunca gerçekleşen rüya çalışmasında bir yeri olduğunu varsaymamız

---

rın doğasını öğretmiştir. Bunlar, kişinin (çoğu insanın araştırmacı ergenlik çağında olduğu gibi) cinselliğin bilmecelerine cevap bulma özlemlerini gidermek için ansiklopedilerin veya sözlüklerin sayfalarının karıştırıldığı durumlardır. ["Dora"nın ikinci rüyasının analizinde buna bir örnek görülebilir (Freud, 1905e, Bölüm III, ÖFD., 9.]

1 [1909 *tarihli dipnot*:] Ortaya atıldığı zaman son derece mantıksız gözüken bu iki sav, daha sonra Jung ve öğrencileri tarafından çağrışım çalışmalarında deneysel olarak kullanılarak doğrulanmıştır. [Jung, 1906, 1909. Freud, *Gündelik Yaşamın Psikopatolojisi* (1901b, ÖFD., 6) adlı çalışmasının XII. Bölümü'ne 1920 basımında eklediği uzunca bir dipnotta, "rastgele" seçilen sayılardan başlayan çağrışım zincirlerinin geçerliliği konusunda son derece ilginç bir arguman geliştirmiştir.]

gerekmiyor. Uyanık durumda yorum çalışması yaparken, rüya ögesinden rüya düşüncelerine giden bir yolu izlediğimiz ve rüya çalışmasının ise tersi yönde bir yol izlediği doğrudur. Ama bunların, her iki yönden de geçilebilir yollar olması pek mümkün değildir. Daha çok öyle görünüyor ki gündüzleri yeni düşünce zincirleri boyunca uzanan kanallardan ilerleriz; bu kanallar, ara düşüncelerle ve rüya düşünceleriyle bazen şu, bazen de bu noktalardan ilişki kurar. Gündüz malzemesinin bu yolla yorum zincirlerine nasıl eklendiğini görebiliriz. Geceden itibaren direnmede gözlenen artışın, daha sinsi sapaları zorunlu kılması da mümkündür. Bizi aradığımız rüya düşüncelerine götürdükleri sürece, gün boyunca bu şekilde gelişen yan yolların sayısı ve doğası hiçbir ruhsal önem taşımaz.

(B)
GERİLEME

Bize karşı yükselen itirazları artık püskürttüğümüz, ya da en azından savunma silahlarımızın nerede olduğunu gösterdiğimiz için, uzun zamandır kendimizi donatmakla meşgul olduğumuz psikolojik incelemeleri daha fazla ertelememiz gerekir. Gelin, incelememizin şu ana kadarki başlıca bulgularını özetleyelim. Rüyalar da, diğerleri kadar önemli olan ruhsal edimlerdir; her durumda güdülendirici güçleri doyum arayan bir arzudur; birer arzu olarak algılanmamaları, birçok özgünlükleri ve saçmalıkları, oluşumları sırasında tabi kılındıkları ruhsal sansürün etkisinden kaynaklanır; bu sansürden kaçınma ihtiyacının dışında, oluşumlarına katkıda bulunan diğer etkenler arasında içerdikleri ruhsal malzemenin yoğunlaşması ihtiyacı, bu malzemenin —değişmez olmasa da— duyusal imgelerle temsil edilebildiği, rüya yapısının mantıklı ve anlaşılır bir dış görünüşe sahip olması gereği sayılabilir. Bu önermelerden her birisi yeni yeni psikolojik önermelere ve spekülasyonlara açıktır; rüyanın güdü gücü olan arzu ile rüya oluşumunun tabi olduğu dört koşul arasındaki ilişki kadar, bu koşulların kendi aralarındaki ilişkilerin

de incelenmesi ve rüyaların ruhsal yaşam örgüsündeki yerinin belirlenmesi gerekir.

Bu bölümü, bir rüya açıklamasıyla açmamın nedeni, henüz çözüm bekleyen sorunları hatırlatmayı istememdi. Düşündüğümüz anlamda tam olmasa da o rüyayı —yanan çocuk rüyasını— yorumlamakta zorluk çekmemiştik. Rüya sahibinin uyanıp, güdülerinden birisinin, çocuğunun hâlâ yaşıyor olması arzusu olduğunu görmek yerine neden rüya gördüğünü sormuştum. Aşağıdaki tartışma, başka bir arzusunun da rol oynadığını gösterecektir [bkz. sf. 725-26.] Özetle uyku sırasındaki düşünme sürecinin bir rüyaya dönüşmesi her şeyden önce bir arzunun giderilmesi uğruna gerçekleşmiştir.

Arzu gidermeyi bir yana bıraktığımız zaman iki ruhsal olay biçimini birbirinden ayırdedecek özelliklerden geriye sadece bir tanesinin kaldığını göreceğiz. Rüya düşüncesi şöyle sürecektir: "Cesedin yattığı odadan bir ışık geldiğini görüyorum. Belki bir mum devrilmiştir ve çocuğum yanıyordur." Rüya bu düşünceleri aynen tekrarlamış, ama bunları, gerçekten varolan ve uyanık bir yaşantı gibi duyu organlarıyla algılanabilecek olan bir ortamda temsil etmiştir. Burada, rüya sürecinin en genel, en çarpıcı ruhsal özelliklerinden birisiyle karşı karşıyayız: Bir düşünce, kural olarak da arzulanan bir şeye ilişkin bir düşünce, rüyada nesnelleşir, bir sahne olarak temsil edilir, ya da hissettiğimiz haliyle yaşanır.

Peki rüya çalışmasının bu tipik özgünlüğünü nasıl açıklayabiliriz, ya da sorunu daha alçakgönüllü terimlerle ortaya koyacak olursak, ruhsal süreçler örgüsünde buna nasıl bir yer bulabiliriz?

Konuya daha yakından baktığımız zaman, neredeyse bağımsız iki özelliğin, bu rüyanın aldığı biçimin tipik özellikleri olarak öne çıktığını görürüz. Bunlardan birisi düşüncenin, "belki" ke-

limesi atılarak o anda varolan bir durum olarak temsil edilmesi, öteki ise bu düşüncenin görsel imgelere ve konuşmaya dönüştürülmesidir.

Bu özgün rüyada, dile getirilen beklentinin şimdiki zamana dönüştürülmesiyle düşüncelerde gerçekleşen değişiklik özellikle ilginç bulunmayabilir. Bunun nedeni, bu rüyada arzu gidermenin oynadığı olağandışı tali rol olarak tanımlanabilecek şeydir. Bunun yerine, rüya arzusunun, uykuya taşınan uyanık düşüncelerden pek kopmadığı bir başka rüyayı —örneğin Irma'nın enjeksiyonu [sf. 180] rüyasını— ele alalım. Orada temsil edilen rüya düşüncesi bir dilekti: "Irma'nın hastalığından keşke Otto sorumlu olsaydı!" Rüya bu dileği temsil etmiş ve onun yerine dolaysız bir şimdiki zaman koymuştur: "Evet, Irma'nın hastalığından Otto sorumludur." O halde rüya düşüncelerinde çarpıtmasız bir rüyanın bile yarattığı dönüşümlerin ilki budur. Rüyaların bu ilk özgünlüğü üzerinde daha fazla durmamıza gerek yok. Bunu, düşünsel içeriklerini aynı şekilde ele alan bilinçli fantazilere —gündüz düşlerine— dikkati çekerek açıklayabiliriz. Daudet'in Bay Joyeuse'u[1] işsiz güçsüz, Paris sokaklarında dolaşırken (kızları onun bir işi olduğunu ve bir büroda çalıştığını sanmaktadır), ona çok yardımı dokunacak ve iş bulmasına yarayacak gelişmelerin hayalini kurmaktadır; bunu da şimdiki zaman kipiyle yapmaktadır. Rüyalar da şimdiki zaman kipinden aynen fantaziler gibi yararlanır. Şimdiki zaman kipi, arzuların gerçekleşmiş olarak temsil edilebildiği bir zaman kipidir.

Ama rüyalar, ikinci tipik özellikleri açısından —yani, düşünsel içeriklerinin düşüncelerden, inanılan ve yaşanmış gibi

1 [*Le Nabab*'da (bkz. sf. 632). Bu cümlenin ilk taslağında Freud'un bu ismi yazarken yaptığı bir kalem sürçmesi *Gündelik Yaşamın Psikopatolojisi* (1901b, ÖFD., 6) adlı çalışmasının VII. Bölümünde tartışılmıştır.]

gözüken duyusal imaja [imgeye] dönüşmesi açısından— hayallerden [gündüz düşlerinden] farklılık gösterir. Bu düşünceden duyusal imaja dönüşümün her rüyada görülmediğini hemen eklemeliyim. Sadece düşüncelerden oluşan ve buna dayanılarak rüyaların temel doğasına sahip oldukları inkâr edilemeyecek olan rüyalar vardır. "Autodidasker" rüyam —"Profesör N. ile ilgili gündüz fantazisi"— [sf. 406] bu türdendir; bu rüya, içeriğini gündüz düşünmem halinde olandan daha fazla duyusal öge içermiyordu. Belli bir uzunluğa sahip her rüyada, diğerleri gibi duyusal [algısal] bir biçim verilmeyen, tıpkı uyanık yaşamdaki alışılmış düşünme veya bilme gibi, sadece düşünülen veya bilinen öğeler vardır. Burada ayrıca düşüncelerin bu şekilde duyusal imajlara dönüştürülmesinin sadece rüyalarda baş göstermediğini de hatırlamak gerek: Bunlar, deyiş yerindeyse sağlıkta bağımsız bütünlükler olarak, ya da psikonevrozlarda semptomlar olarak ortaya çıkabilen halusinasyonlarda ve görüntülerde de bulunur. Özetle, burada incelediğimiz ilişki hiçbir açıdan dışlayıcı bir ilişki değildir. Yine de rüyaların bu tipik özelliğinin, en belirgin özellik olarak dikkatimizi çektiği bir gerçektir; dolayısıyla rüya âlemini bunsuz düşünmek mümkün olmayacaktır. Ama bunu anlayabilmek için, bizi konudan çok uzaklaştıracak bir tartışmaya girişmemiz gerekir.

İncelememiz için başlangıç noktası olarak, ilgili yazarların rüya teorisi konusundaki birçok ifadesinden birisini seçmek istiyorum. Rüyalar konusundaki kısa bir tartışma sırasında büyük Fechner (1889, 2, 520-21), *rüyaların eylem sahnesinin, uyanık düşünsel yaşam sahnesinden farklı olduğu* görüşünü ortaya atmıştı. Rüya yaşamın özel özgünlüklerini anlaşılır kılan tek hipotez budur.

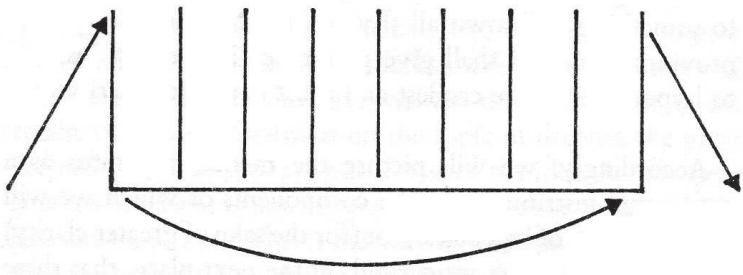
Bu sözlerde bize anlatılan şey, *ruhsal mekân* fikridir. Burada ele aldığımız ruhsal düzeneğin bizce ayrıca anatomik bir hazır-

lık biçiminde bilindiği gerçeğini tamamen göz ardı edecek ve ruhsal mekânı anatomik bir tarzda belirleme kışkırtmasından özenle kaçınacağım. Psikolojik bir temelde kalarak, ruhsal işlevlerimizi yürüten aygıtı, birleşik bir mikroskoba veya fotoğrafik bir aygıta, vb. bir şeye benzer olarak görüntülememiz gerektiği savını izleyeceğim. Bu temelde ruhsal mekân, aygıt içinde, bir imajın ön evrelerinden birisinin ortaya çıktığı bir noktaya karşılık gelecektir. Bilindiği gibi mikroskopta veya teleskopta bunlar kısmen ideal noktalarda, yani aygıtın somut hiçbir bileşeninin bulunmadığı yerlerde görülür. Bu veya benzeri bir benzetmenin kusurlarından ötürü özür dilemeye gerek duymuyorum. Bu tür benzetmeler sadece, işlevi kesip biçerek ve farklı bileşenlerini aygıtın farklı parçalarına bağlayarak ruhsal işleyişin karmaşıklıklarını anlaşılır kılma çabamıza yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Bildiğim kadarıyla ruhsal aygıtın nasıl birleştiğini incelemek için bu kesip biçme yöntemini kullanan bir deney şimdiye kadar yapılmış değildir; ve ben bunun yapılmasında hiç bir sakınca görmüyorum. Bana göre, yargıda soğukkanlılığımızı koruduğumuz ve iskeleyi çatıyla karşılaştırmadığımız sürece, spekülasyonlarımızı serbestçe ortaya koymakta haklıyız. Ve bilinmez bir şeye yönelik ilk yaklaşımımızda ihtiyaç duyduğumuz tek şey geçici fikirler olduğu için, başlangıçta en kaba ve en somut tanımlı hipotezleri tercih edeceğim.

Buna uygun olarak ruhsal aygıtı, bileşenlerine "kurum" veya (daha çok netlik uğruna) "sistem" adını vereceğimiz bileşik bir aygıt olarak tanımlayacağız. Tıpkı bir teleskoptaki lenslerin birbiri ardına gelmesinde olduğu gibi, bu sistemler de birbirleriyle düzenli bir mekânsal ilişki içinde olabilir. Kesin anlamda konuşacak olursak, ruhsal sistemlerin gerçekten de mekân*sal* bir düzen içinde bulunduğu hipotezine ihtiyaç yoktur. Belli bir

ruhsal süreçte uyarımın, belli bir *zamansal* sırayı izlemesi sabit bir düzen oluşturduğu takdirde bu yeterli olacaktır. Diğer süreçlerde bu sıralama farklı olabilir; bu, açık bırakacağımız bir ihtimaldir. Kısa tutmak uğruna, gelecekte aygıtın bileşenlerinden "ψ-sistemleri" olarak söz edeceğiz.

Dikkatimizi çeken ilk şey, ψ-sistemlerinden oluşan bu aygıtın, bir duyu veya yön duygusuna sahip olmasıdır. Ruhsal etkinliğimizin tamamı uyarımlarla (iç veya dış) başlar ve sinir uyarımlarıyla[1] sonuçlanır. Buna uygun olarak aygıtta bir duyusal ve bir de motor uç bulunduğunu varsayacağız. Duyusal [algısal] uçta algıları kabul eden bir sistem vardır; motor ucunda ise motor etkinliğini başlatan başka bir sistem. Ruhsal süreçler genelde algısal uçtan motor [hareket] ucuna doğru gelişir. Özetle ruhsal aygıtın en genel şematik tablosu aşağıdaki gibi (Şek. 1) çizilebilir:

Şekil 1

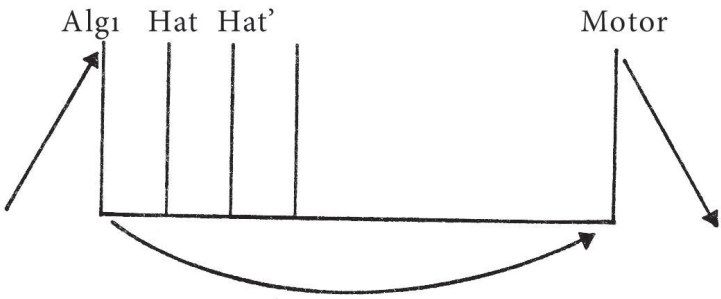
1 ["Innervation" oldukça bulanık bir terimdir. Sık sık, yapısal anlamda, bir organizmadaki veya vücudun bir bölgesindeki anatomik sinir dağılımı anlamında kullanılır. Freud ise bunu daha çok (değişmez olmasa da), bir sinir sistemine veya (burada olduğu gibi) özellikle bir *merkezden çevreye* (*efferent*) sistemine enerji aktarımı anlamında, yani boşalma eğilimli bir süreci göstermek için kullanmaktadır.]

Ne var ki bu, uzun süredir bildiğimiz bir gereği, yani ruhsal aygıtın bir refleks aygıtı gibi inşa edilmiş olması gereğini yerine getirmekten başka bir şey yapmaz. Refleks süreçleri, her ruhsal işlevin modeli olarak kalır.

Bundan sonra, duyusal [algısal] uçta ilk farklandırmayı ortaya koyacak temeli kazanırız. Ruhsal aygıtımızda, kendisini etkileyen algıların bir izi kalır. Bunu "bellek izi" olarak tanımlayabilir; ve bununla ilgili işleve "bellek" adını verebiliriz. Ruhsal süreçleri sistemlere bağlama planımızda alçakgönüllü olduğumuz takdirde, bellek izleri, olsa olsa sistemlerin ögelerindeki kalıcı değişmelerden oluşabilir. Ama başka bir yerde de belirtildiği gibi[1] aynı sistemin, hem ögelerindeki değişiklikleri hatasız bir şekilde koruyup hem de değişiklik yaratacak yeni olayların algısına sürekli açık kaldığı varsayımının içerdiği bariz zorluklar vardır. Dolayısıyla deneyimizi belirleyen ilkeye bağlı olarak, bu iki işlevi iki farklı sisteme bağlayacağız. Aygıtın en önünde bulunan bir sistemin, algısal uyarımları kabul ettiğini ama bunların izlerini korumadığını ve bu nedenle belleği olmadığını, buna karşılık bunun arkasında ilk sistemin anlık uyarımlarını kalıcı izlere dönüştüren ikinci bir sistem bulunduğunu varsayacağız.[2] Bu durumda ruhsal aygıt şemamız şöyle olacaktır (Şek. 2):

1 [*Histeri üzerine İncelemeler* adlı ortak çalışmalarında (Breuer ve Freud, 1895, ÖFD., 3) Breuer'in teorik katkısının I. Bölümüne koyduğu bir dipnotta. Orada diğer şeylerin yanı sıra şöyle diyor: "Yansıtıcı bir teleskopun aynası aynı zamanda bir fotoğraf plakası olamaz."]

2 [Çağdaş öğrenme psikolojisi de benzeri bir varsayımdan yola çıkar. Çağdaş psikolojide ilk sisteme "kısa süreli bellek," ikincisine ise "uzun süreli bellek" deniyor. Aynı paralellik bilgisayar teknolojisinde de söz konusudur. Elektriğin (uyarımın) kesilmesiyle içerdiği bilgilerin tamamını kaybeden ilk sisteme "bellek" denirken, taşıdığı bilgileri sürekli koruyan ikinci sisteme "sabit bellek" (sabit disk, vs.) denilmektedir.]

Şekil 2

Algı sistemini etkileyen algıların salt *içeriğinden* daha fazlasını sürekli olarak koruduğumuz bilinen bir gerçektir. Algılarımız belleğimizde —her şeyden önce eşzamanlılığa uygun olarak— birbirleriyle ilişkilenir. Bu olgudan "çağrışım" olarak söz ederiz. Dolayısıyla *algı* sisteminin hiç bir belleği olmaması halinde, hiçbir çağrışım izini koruyamayacağı açıktır; daha önceki bir bağlantının kalıntısının yeni bir algıyı etkilemesi halinde, ayrı *algı sistemi* ögelerinin işlevlerini yerine getirmesi engellenecektir. Dolayısıyla çağrışım temelinin, hatırlatıcı sistemlerde yattığını varsaymamız gerekiyor. Böylece çağrışım, direnmelerin azalmasının ve kolaylaştırıcı yolların açılmasının bir sonucu olarak, bir uyarımın belli bir *hatırlatıcı* ögeden bir diğer *hatırlatıcı* ögeye bir başkasından daha kolay aktarılmasından ibaret olacaktır.

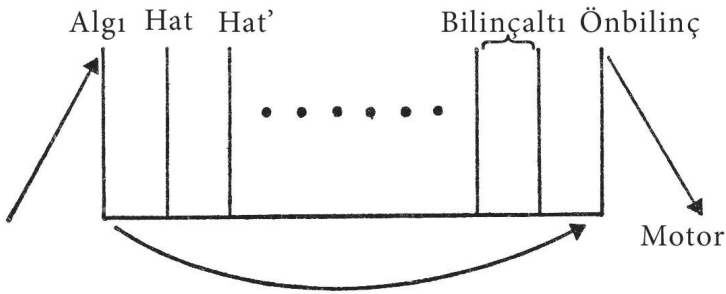
Konuyu daha yakından inceleyecek olursak, bu türden *algı* ögelerinin aktardığı tek ve aynı uyarımın, birbirinden farklı birden çok iz bıraktığı birkaç *hatırlatıcı* ögenin bulunduğunu varsaymak zorunludur. Bu *hatırlatıcı* sistemlerden ilki doğal olarak, *eşzamanlı olmaya* bağlı çağrışım kaydını içerecektir; aynı algısal

malzeme daha sonraki sistemlerde başka tür örtüşme temelinde düzenlenecektir, böylece bu son sistemlerden birisi örneğin benzerlik ilişkilerini, bir diğeri bir başkasını kaydedecektir, vs. Bu tür bir sistemin ruhsal anlamını kelimelere dökmeye çalışmak elbette gereksiz bir zaman kaybı olacaktır. Bunun tipik özelliği, belleğin ham maddesinin farklı ögeleriyle olan yakın ilişkilerinin ayrıntılarında, yani —daha köklü bir teorinin ipuçlarını verecek olursak— bu ögelerden uyarım geçişine sunduğu iletken direncin derecesinde yatacaktır.

Bu noktada genel yapıda olsa da önemli sonuçları olabilecek bir şey eklemek istiyorum. Bilincimize çok çeşitli duyusal [algısal] niteliklerin tamamını sağlayan şey, değişiklikleri koruma kapasitesinden ve dolayısıyla bellekten yoksun olan işte bu *algı* sistemidir. —Öte yandan anılarımız —ki ruhumuzun en derinlerine kazılanlar da buna dahildir— kendi içinde bilinçsizdir. Bunlar bilinçli kılınabilir; ama bilinçsiz durumdayken de etkilerini tam olarak gösterebileceği su götürmez. "Kişiliğimiz" dediğimiz şey, yaşantılarımızın bellek izlerine dayanır; dahası, bilince pek ulaşmayanlar da bizi en çok etkilemiş olan —ilk çocukluk yıllarındaki— yaşantılardır. Ama anılar tekrar bilince ulaştığı zaman, hiçbir duyusal nitelik sergilemez, ya da algılarla kıyaslandığında çok hafif bir duygusal nitelik gösterir. *Ψ-sistemlerinde, bellekle bilince tipik özelliğini veren niteliğin karşılıklı dışlayıcı olduğu* kanıtlanabilseydi, nöronların uyarımında geçerli olan koşullar son derece ümit verici bir netlik kazanırdı.[1]

1 [1925 *tarihli dipnot*:] O günden sonra bellek izi *yerine* aslında bilincin yükseldiğini varsaydım. "'Mistik Yaz boz Tahtası' Üzerine" adlı çalışmama bakın [1925a, ÖFD., 12]. [Ayrıca bkz. *Haz İlkesinin Ötesinde*, ÖFD., 12. Bellek konusundaki mevcut tartışmanın tamamı, Freud'un bu son yazılarındaki iki pasajın incelenmesiyle daha iyi anlaşılabilir. Ancak Fliess'e yazdığı mektuplardaki daha eski düşünceleri çok daha aydınlatıcıdır (Freud, 1950a). Ör-

Ruhsal aygıtın duyusal ucundaki inşasına ilişkin şu ana dek ortaya koyduğumuz varsayımlar, rüyalara veya bunlardan çıkarabildiğimiz psikolojik bilgilere gönderme yapılmaksızın oluşturulmuştur. Ancak rüyaların sunduğu kanıtlar, aygıtın başka bir kısmını anlamamıza yardım eder. Rüya oluşumunu, biri diğerinin bilinçten dışlanan etkinliğini eleştiriye tabi tutan iki ruhsal kurumun bulunduğu hipoteziyle açıklayabilmiştik. Eleştiri kurumunun, bilinçle eleştirilen kurumdan daha yakın bir ilişki içinde olduğu sonucuna varmıştık; bu, söz konusu kurumla bilinç arasındaki bir örtü [filtre] gibi hareket etmektedir. Ayrıca eleştirel kurumu, uyanık yaşamımızı yönlendiren, iradi, bilinçli eylemlerimizi belirleyen kurumla özdeşleştirmek için nedenlerimiz olmuştu. Savlarımız gereği bu kurumların yerine sistemleri koyacak olursak, son vardığımız sonucun bizi eleştirel sistemi aygıtın motor [hareket] ucuna koymaya götürmesi gerekir. Burada şemamıza iki sistemi ekleyerek, bilinçle ilişkilerini ifade edecek isimler vereceğiz (Şek. 3):

Şekil 3

neğin bkz. "Bilimsel bir Psikoloji Projesi"nin (1895'te kaleme alınmıştır) 1. Kısım, 3. Bölüm ve 52 nolu mektup (6 Aralık 1896'da kaleme alınmıştır).]

Başgösteren uyarım süreçlerinin, diğer bazı koşulların sağlanması halinde —örneğin uyarımların belli bir şiddete ulaşması; "dikkat" diyebileceğimiz işlevin belli bir dağılım göstermesi, vs.— ayrıca bir engelle karşılaşmaksızın bilince girebileceğini göstermek için, motor ucundaki son sistemi "önbilinç" olarak tanımlayacağız. Bu aynı zamanda iradi hareket anahtarını da elinde tutan sistemdir. Bunun arkasında yatan sistemi ise "bilinçdışı" diye tanımlayacağız, çünkü önbilinç vasıtasıyla *olanın dışında* bilince erişme yolu yoktur ve ordan geçerken de uyarım süreci değişikliklere tabi tutulur.[1]

Peki rüya oluşumu güdüsünü bu sistemlerden hangisinde aramamız gerekiyor? Basitlik uğruna, bunun *bilinçdışı* sistem olduğunu söyleyeceğiz. Tartışmamızın akışı içinde bunun hepten doğru olmadığını, rüya oluşum sürecinin, önbilinç sistemine ait rüya düşüncelerine bağlanma ihtiyacı duyduğunu öğreneceğiz. Ama rüya arzusunu dikkate aldığımız zaman, rüya oluşumuna yönelik güdü gücünün bilinçdışı tarafından sağlandığını göreceğiz; ve bu son etken nedeniyle rüya oluşumunun başlangıç noktası olarak bilinçdışı sistemi alacağız. Diğer bütün düşünce yapıları gibi, bu rüya başlatıcı da önbilinç sistemine, oradan da bilince ulaşma çabası içinde olacaktır.

Deneyimlerimiz, önbilinçten bilince giden bu yolun, gündüzleri direnmenin uyguladığı sansür tarafından rüya düşün-

1 [1919 *tarihli dipnot*:] Sistemlerin doğrusal bir sıralamada bulunduğu bu şemayı kullanarak biraz daha ileri gitmeye çalışmamız halinde, önbilincin hemen yanındaki sistemin, bilinç atfetmemiz gereken bir sistem olduğu — yani, *algısal sistem* = *bilinç* olduğu— gerçeğini kabul etmemiz gerekir. [Bkz. sf. 776. Buna ilişkin daha eksiksiz bir tartışma için bkz. Freud (1917d, ÖFD., 12). Freud'un ruhsal yapıya ilişkin *Ego ve İd*'de (1923b, ÖFD., 12) yer alan ve *Yeni Giriş Dersleri*'nin (1933a, ÖFD., 2) 31. Bölümünde tekrar verilen daha sonraki "şeması" işlevden çok yapıyı vurgulamaktadır.]

celerine kapatıldığını gösterir. Gece boyunca bunlar bilince erişebilecek duruma gelir; ama bunu nasıl ve hangi değişiklik sayesinde yaptıkları sorusu gündeme gelir. Rüya düşüncelerinin buna ulaşmasını sağlayan şeyin, geceleri bilinçdışıyla önbilinç arasındaki sınırı koruyan direnmenin azalması olması halinde, düşünce yapısına sahip olan, ancak burada bizi ilgilendiren halusinasyon özelliği bulunmayan rüyalar görmemiz gerekirdi. Dolayısıyla bilinçdışı ve önbilinç sistemleri arasındaki sansürün azalması, incelememiz için başlangıç noktası yaptığımız yanan çocuk rüyasına benzer rüyaları değil, sadece "Autodidasker" türünden rüyaları açıklayabilir.

Halusinasyonlu rüyalarda olan biteni açıklayabilmenin tek yolu, uyarımın *geriye* doğru ilerlediğini söylemektir. Bu uyarım, aygıtın *motor* [hareket] ucuna doğru aktarılmak yerine, *duyusal* uca yönelir ve sonunda algı sistemine ulaşır. Uyanık yaşamda bilinçdışından yükselen ruhsal süreçlerin aldığı yolu "ileriye doğru" olarak tanımlamamız halinde, rüyaların "gerilemeci" bir yapıya sahip olduğundan söz edebiliriz.[1]

Dolayısıyla bu gerilemenin, rüya sürecinin psikolojik özelliklerinden birisi olduğuna kuşku yok; ancak bunun sadece rüyalarda baş göstermediğini unutmamalıyız. Normal düşünme eylemimizdeki iradi hatırlama ve diğer bileşen süreçler de

1 [1914 *tarihli dipnot*:] Gerileme etkenine ilişkin ilk ipucu, ta Albertus Magnus'a [on üçüncü yüzyıl skolastik yazarı) kadar uzanır. "*Hayal gücünün*," rüyaları duyusal [algısal] nesnelerin saklanan imajlarından oluşturduğunu, sürecin uyanık yaşamdakinin tersi yönde geliştiğini söylüyor. (Aktaran Diepgen, 1912, 14.) Hobbes de *Leviathan*'da (1651, Kısım I, Bölüm 2) şöyle yazıyor: "Özetle rüyalarımız, uyanık hayallerimizin tersidir, uyanıkken hareket vardır, uyurken rüya." (Aktaran Havelock Ellis, 1911, 109.) [*Histeri Üzerine İncelemeler*'in III (1). Bölümünde Breuer, halusinasyonlar bağlamında bellek organından kaynaklanan ve düşünceler yoluyla algısal aygıtı etkileyen "geriye dönük" uyarımdan söz ediyor (Breuer ve Freud, 1895, ÖFD., 3).]

ruhsal aygıtta, karmaşık bir düşünsel eylemden bunun altında yatan ve bellek izlerinden oluşan ham malzemeye doğru geriye dönük bir hareket içerir. Ne var ki uyanık durumda bu geriye dönük hareket hiçbir zaman hatırlatıcı imajların ötesine uzanmaz; *algısal* imajları halusinasyon tarzında canlandıramaz. Rüyalarda neden tersi olur? Rüyalarda yoğunlaşmayı incelerken, düşüncelere bağlı yoğunlukların, rüya çalışması tarafından bir düşünceden diğerine tamamen aktarılabildiğini varsaymamız gerekmişti. Algı sistemindeki enerji yükünün, düşüncelerden başlayıp eksiksiz bir algısal canlılık düzeyine ulaşıncaya kadar ters yönde akmasını mümkün kılan şey belki de normal ruhsal işlemdeki işte bu değişikliktir.

Bu varsayımların önemini abartarak kendimizi kandırmamamız gerekir. Açıklanamayan bir olguya bir isim vermekten öteye geçmiş değiliz. Rüyada bir düşünce, tekrar başlangıçta türetildiği algısal imaja dönüştürüldüğü zaman buna "gerileme" deriz. Ama bu adım bile haklı bir temele ihtiyaç duyar. Bize yeni bir bilgi kazandırmadığı takdirde bu terminolojinin ne anlamı olabilir? "Gerileme" adının, zaten bildiğimiz bir olguyu, ruhsal aygıta bir anlam ve yön vermemizi sağlayan şemamızla ilişkilendirdiği ölçüde yararlı olduğuna inanıyorum. Bu şema işte bu noktada meyvelerini vermeye başlar. Çünkü daha fazla düşünmeden bu şemanın incelenmesi, rüya oluşumunun başka bir tipik özelliğini daha gözler önüne serer. Rüya sürecini, farazi ruhsal aygıtımızda baş gösteren bir gerileme olarak değerlendirdiğimiz takdirde, rüya düşüncelerindeki mantık ilişkilerinin rüya etkinliği sırasında ortadan kalktığı veya zar zor dışavurum bulabildiği yolundaki gözlemsel olarak kanıtlanmış gerçeğin açıklamasına ulaşmış oluruz. Şemamıza göre bu ilişkiler *ilk hatırlatıcı* sistemde değil, *sonrakilerde* yer almaktadır; gerileme du-

rumunda bunlar, algısal imajlar dışındaki diğer dışavurum araçlarını zorunlu olarak kaybedecektir. *Gerilemede rüya d*üşünceleri dokusu, ham maddesine indirgenir.

Gündüz baş gösteremeyecek bir gerilemeyi mümkün kılan değişiklik nedir? Bu noktada bazı yorumlarla yetinmemiz gerekiyor. Bunun, farklı sistemlere bağlı enerji yüklerindeki değişikliklikler, yani uyarımların bu sistemlerden geçebilme kolaylığını artıran veya azaltan değişiklikler sorunu olduğuna kuşku yok. Ama bu tür bir aygıtta uyarımların geçişi konusundaki aynı sonuçlar, birden çok yoldan sağlanabilir. İlk aklımıza gelenler elbette uyku durumu ve bunun, aygıtın algısal ucunda yarattığı enerji yükü değişmeleri olacaktır. Gündüzleri algısal Ψ-sisteminden motor etkinliği yönünde akan kesintisiz bir akım vardır; ama geceleri bu akım kesilir ve tersi yönde akan uyarım akımına artık bir engel teşkil etmez. Burada "kapıların dış dünyaya kapatılmasıyla" karşı karşıya gibiyiz, ki bazı yazarlar bunu rüyaların ruhsal özelliklerinin teorik açıklaması olarak değerlendirmektedir. (Bkz. sf. 116.)

Ne var ki rüyalardaki gerilemeyi açıklarken, patolojik uyanık durumlarda da görülen gerilemeleri göz önünde tutmalıyız; burada az önce verilen açıklama bizi sendeletir. Çünkü bu olaylarda ileri yönde kesintisiz akan bir algısal akıma rağmen gerileme olur. Histerideki ve paranoyadaki halusinasyonlarla ruhsal açıdan sağlıklı insanlardaki hayal görmeler konusundaki açıklamam, bunların da aslında birer gerileme —yani imajlara dönüştürülen düşünceler— olduğu, ama bu dönüşüme uğrayan düşüncelerin sadece baskı altına alınan veya bilinçsiz kalan anılarla yakından ilişkili olan düşünceler olduğu şeklindedir.

Örneğin en genç histerik hastalarımdan birisi olan on iki yaşındaki bir erkek çocuğu, onu korkutan "*kırmızı gözlü yeşil yüz-*

ler"den ötürü uyuyamıyordu. Bu olgunun kaynağı, dört yıl önce sık sık gördüğü bir oğlana ilişkin bir dönem bilinçli olan ancak daha sonra bastırılan bir anıydı. Bu çocuk ona, mastürbasyon da dahil olmak üzere çocuklardaki kötü alışkanlıkların sonuçlarını anlatan bir resim göstermiştir; ki mastürbasyon, hastamın şimdi geriye dönük olarak kendini ayıpladığı bir alışkanlıktır. Annesi kötü huylu oğlanın *yeşil suratlı ve kırmızı* (yani kızarık) *gözlü* olduğunu söylemiştir. Gördüğü şeytanın kaynağı budur; aklıma gelmişken bunun tek amacı da ona annesinin bir diğer tahminini —o tür oğlanların birer aptal olduğunu, okulda hiçbir şey öğrenemediğini ve genç yaşta öldüğünü— hatırlatmaktı. Küçük hastam kehanetin bu kısmını gerçekleştirmişti, çünkü okulda hiçbir ilerleme kaydetmemişti; ve aklına gelen istemsiz düşüncelere ilişkin açıklamasından, diğer kısmından da ölesiye korkuyordu. Kısa bir tedaviden sonra sinirliliğinin ortadan kalktığını, uyuyabildiğini, o yıl sonunda okuldan takdirname aldığını ekleyebilirim.

Aynı bağlamda bir diğer histerik hastamın (kırk yaşlarında bir hanım), hastalanmadan önce gördüğünü söylediği bir hayalin açıklamasını vereceğim. Bir sabah gözlerini açınca, aslında tımarhanede olduğunu bildiği erkek kardeşini odada görür. Hanımın küçük oğlu yatakta yanında uyumaktadır. Çocuğun *amcasını* görünce *korkmasını* ve çırpınmasını [konvulsiyon] önlemek için örtüyü çocuğun yüzüne çeker, bunun üzerine hayal [halusinasyon] kaybolur. Bu hayal, hanımın kendi çocukluğuna ait bir anının değişik bir versiyonudur; ve bilinçli olmasına rağmen, kafasındaki bilinçsiz malzemenin tamamıyla yakın bir ilişki içindedir. Dadısı ona (hastam ancak on sekiz aylıkken çok genç yaşta ölen) annesinin, epileptik veya histerik çırpınmalardan [konvulsiyon] muzdarip olduğunu, bunun da kardeşinin

(hastamın *amcasının*) kafasına bir örtü geçirerek karşısına bir hortlak gibi dikilmesi üzerine yaşadığı *korkudan* kaynaklandığını anlatmış. Dolayısıyla gördüğü hayal anıyla aynı ögeleri içermektedir: Erkek kardeşin görülmesi, örtü, korku ve sonuçları. Ama bu ögeler farklı bir bağlamda düzenlenmiş ve başka kişilere aktarılmıştır. Görülen hayalin, ya da bunun yerini aldığı düşüncelerin bariz güdüsü, küçük oğlunun, fiziksel olarak çok benzediği amcası gibi olmasından korkmasıdır.

Aktardığım bu iki olaydan hiç birisi, uyku durumuyla ilişkiden hepten yoksun değildir ve dolayısıyla kanıtlamayı umduğum şey açısından belki de iyi bir seçim değildir. Bu nedenle düşüncelerin gerilemeci dönüşüme uğradığı bu tür olaylarda çoğunlukla çocukluğa ait olan ve bastırılarak bilinçdışında kalan anıların etkisini göz ardı etmememiz gerektiğinin kanıtı için okurdan, halusinasyonlu paranoyası bulunan bir hanım hasta üzerindeki analizime (Freud, 1896b [Bölüm III]) olduğu kadar psikonevrozların psikolojisi konusunda yaptığım henüz yayımlanmamış bulgularıma[1] bakmasını rica edeceğim. Bu tür bir anıyla ilişkilenen ve sansür tarafından dışavurumu yasaklanan düşünceler, bellek tarafından deyiş yerindeyse belleği dile getiren temsil tarzı olarak gerilemeye çekilir. *Histeri Üzerine İncelemeler*'de [Breuer ve Freud, 1895, örneğin Breuer'in ilk durum tarihçesi] elde edilen bulgulardan birisinin de, ister gerçek birer anı, ister fantazi olsun, bilince çıkarmanın mümkün olduğu durumlarda çocukluk sahnelerinin, halusinasyon gibi görüldüğü ve bu özelliğini sadece kişi bunları anlatırken kaybettiğidir. Dahası, belleği normalde görsel türden olmayanlarda bile çocukluğa ait en eski anıların, yaşamın çok sonraki dönemlerine kadar algısal canlılık niteliğini koruduğu bilinen bir gözlemdir.

1 [Böyle bir başlıkla hiç yayımlanmamıştır.]

Şimdi de çocukluk yaşantılarının veya bunlara dayalı fantazilerin rüya düşüncelerinde ne kadar büyük bir rol oynadığını, bunların rüya içeriğinde ne kadar sık yeniden ortaya çıktığını ve rüya arzularının bunlardan ne sıklıkla kaynaklandığını göz önüne aldığımız takdirde, rüyalarda da düşüncelerin görsel imajlara dönüşümünün kısmen, anıların görsel biçimde dile gelmesine yol açan ve bilinçten uzaklaştırıldığı için dışavurum arayan düşünceleri canlandırmaya elverişli olan çekimin bir sonucu olabileceği ihtimalini göz ardı edemeyiz. Bu görüş açısından bir rüya, *yeni bir yaşantıya aktarılarak değiştirilen bir çocukluk sahnesinin bir ikâmesi* olarak tanımlanabilirdi. Çocukluk sahnesi, canlandırılamamakta ve bir rüya olarak ortaya çıkmayla yetinmek zorunda kalmaktadır.

Çocukluk sahnelerinin (veya fantaziler biçiminde yeniden üretilmelerinin) bir anlamda rüya içeriği için birer model olarak iş gördüğünün bu göstergesi, iç uyarım kaynaklarıyla ilgili olarak Scherner ve taraftarlarınca ortaya konan hipotezlerden birisini gereksiz kılmaktadır. Scherner [1861] rüyaların özellikle canlı veya özellikle zengin görsel ögeler sergilediği durumlarda, bir "görsel uyarım" durumu, yani görme organında içsel bir uyarım durumu bulunduğunu varsayar. Bu hipoteze karşı çıkmamız gerekmez, ancak biz, bu uyarım durumunun, görme organının sadece *ruhsal* algı sistemi için geçerli olduğunu varsaymakla yetinebiliriz; ama ayrıca bunun, bir *anı* tarafından oluşturulan bir uyarım durumu olduğunu, yani başlangıçta dolaysız olan bir görsel uyarımın *canlanması* olduğunu da varsayabiliriz. Bir çocukluk yaşantısının bu tür bir sonuç yarattığı konusunda kendi yaşantılarımdan iyi bir örnek veremem. Kendi rüyalarım genel olarak diğer insanlarda varsaydığımdan daha az duyusal [algısal] öge içermektedir. Ama son birkaç yılın en canlı ve en güzel rüyası durumunda, rüya içeriğinin halusinasyonlu netliğini,

yeni veya oldukça yeni yaşantıların algısal özelliklerine kolayca bağlayabilmiştim. Sf. 559'da, suyun koyu mavi renginin, gemi bacalarından gelen isli kahverengi dumanın ve binaların koyu kahverengi, kızıl renginin bende derin bir etki bıraktığı bir rüyamı anlatmıştım. Bu rüyanın görsel bir uyarıma bağlanabilmesi gerekir. Görme organımda bu uyarım durumunu yaratan şey neydi? Daha önceki birkaç tanesine bağlanan yeni bir yaşantı. Gördüğüm renkler her şeyden önce, rüyadan önceki gün çocuklarımın güzel bir bina kurarak bana gösterdiği bir kutu oyuncak tuğlanın rengiydi. Büyük tuğlalar aynı koyu kırmızı, küçükler ise aynı mavi ve kahve renkliydi. Bu da İtalya'ya yaptığım son gezilerdeki renk izlenimleriyle ilişkilenmişti: Isonzo, göletlerin güzel mavisi ile Carso'nun[1] kahverengisi. Rüyadaki renklerin güzelliği, belleğimde zaten gördüğüm şeylerin bir tekrarıydı.

Gelin, rüyaların düşünsel içeriklerini görsel imajlara dönüştürmeye yönelik özgün eğilimi konusunda bulduklarımızı özetleyelim. Rüya çalışmasının bu özelliğini açıklamadık, bunu bilinen psikolojik bir yasaya bağlamadık; bunun yerine daha çok, bilinmeyen sonuçları düşündüren bir şey olarak ele aldık ve bunu "gerilemeci" terimiyle tanımladık. Büyük bir ihtimalle bu gerilemenin, bir düşüncenin normal yoldan bilince doğru ilerlemesine karşı çıkan bir direnme ile büyük bir algısal güce sahip anıların düşünce üzerinde uyguladığı eşzamanlı bir çekimin sonucu olduğu görüşünü ortaya koyduk.[2] Rüyalar duru-

1 [Trieste'nin arka tarafındaki kireçtaşı platosu.]

2 [1914 *tarihli dipnot*:] Bastırma teorisine ilişkin bir açıklamada, bir düşüncenin, *iki* etkenin birleşik etkisinin sonucu olduğunu belirtmek gerekir. Tıpkı insanların Büyük Piramidin tepesine nakledilmesinde olduğu gibi, söz konusu düşünce de bir yandan (bilincin sansürü tarafından) itilirken, diğer yandan (bilinçdışı tarafından) çekilir. [1919 *tarihli ek*:] Bastırma konulu makaleme bakın (Freud, 1905d). [ÖFD., 12.]

munda gündüzleri duyu organlarından gelen ileriye dönük akımın geri çekilmesi gerilemeyi daha da kolaylaştırıyor olabilir; diğer gerileme biçimlerinde bu yan etkenin yokluğunun, diğer gerileme güdülerindeki daha büyük bir yoğunlukla dengelenmesi gerekir. Ayrıca bu patolojik gerileme olaylarında olduğu kadar rüyalarda da enerji aktarım sürecinin, normal ruhsal yaşamda baş gösteren gerilemelerden farklı olması gerektiğini de unutmamalıyız, çünkü ilk türden olaylarda bu süreç, algı sistemlerinde tam bir halusinasyonlu enerji yüklemesini mümkün kılmaktadır. Rüya çalışması analizinde "temsil edilebilirlik koşulları" olarak tanımladığımız şey, rüya düşüncelerinin dokunduğu görsel olarak toplanan sahnelerin uyguladığı *seçici çekimle* ilişkilendirilebilirdi.

Ayrıca gerilemenin, nevrotik semptomların oluşumu teorisinde de rüya teorisinde olduğu kadar önemli bir rol oynadığını belirtmek gerek.[1] Üç tür gerilemeyi ayırdetmemiz gerekir: (*a*) daha önce anlattığımız Ψ-sistemleri şeması anlamındaki *topografik* gerileme; (*b*) daha eski ruhsal yapılara gerilemenin söz konusu olması ölçüsünde, *zaman içinde* gerileme; ve (*c*) ilkel dışavurum ve temsil biçimlerinin, yeni olanların yerini aldığı *biçimsel* gerileme. Ne var ki temelde bu gerileme türlerinin üçü de kural olarak birlikte ortaya çıkar; eski olan şey ayrıca biçimsel olarak da daha ilkeldir ve ruhsal topografide algısal uca daha yakındır. [Daha sonraki bir yazısında bu cümlenin anlamını daraltmıştır (Freud, 1917d).]

Sık sık dikkatimizi[2] çeken ve psikonevrozların incelemesine daha derinlemesine girdiğimiz zaman yeni bir yoğunlukla kendini gösterecek olan bir kanıyı —yani bir bütün olarak rüya

1 [Bu paragraf 1914'te eklenmiştir.]

2 [Bu paragraf 1919'da eklenmiştir.]

görmenin, kişinin en eski durumuna gerilemesine, çocukluğunun, çocukluğuna egemen olan içgüdüsel dürtülerin ve o zamanlarki dışavurum yöntemlerinin canlanmasına bir örnek olduğu fikrini— dile getirmeden rüyalardaki gerileme konusunu noktalayamayız. Bireyin bu çocukluğunun arkasında, evrimsel [filogenetik] çocukluğun bir tablosu —bireyin gelişiminin, aslında yaşamdaki rastlantıya bağlı olaylardan etkilenen kısaltılmış bir tekrarı olduğu insan ırkının gelişim tablosu— yatmaktadır. Nietzche'nin, rüyalarda "insanlığın dolaysız bir yoldan artık pek ulaşamadığımız bazı ilkel kalıntılarının iş başında olduğu" savının konuyla ne kadar ilgili olduğunu tahmin edebiliriz; ve rüya analizinin bizi insanın ruhsal açıdan onda doğuştan gelen arkaik mirası konusunda bir bilgiye ulaştırmasını bekleyebiliriz. Öyle görünüyor ki rüyalar ve nevrozlar, hayal edebildiğimizden daha çok antik özelliği korumaktadır; dolayısıyla insan ırkının en eski ve en bulanık başlangıç dönemlerinin yeniden tasarlanmasıyla ilgilenen bilimler arasında psikanaliz oldukça yüksek bir yer iddiasında olabilir.

Rüyalar üzerindeki ruhsal incelememizin bu ilk kısmı bizde bir doyumsuzluk duygusu pekâlâ yaratabilir. Ama karanlıkta yolumuzu bulmakla yükümlü olduğumuz düşüncesinde teselli bulabiliriz. Eğer hepten yanılmıyorsak, diğer yaklaşım çizgileri bizi aynı bölgeye mutlaka götürecek ve bu konuda kendimizi daha rahat hissettiğmiz bir zaman gelebilecektir.

(C)
ARZU GİDERME

Bu bölümün başındaki yanan çocuk rüyası, arzu giderme [gerçekleştirme] teorisinin karşı karşıya olduğu zorlukları ele almak için iyi bir fırsat sağlamaktadır. Rüyaların, arzuların giderilmesinden başka bir şey olmadığının, kaygı rüyalarının yarattığı çelişkinin de bununla açıklandığının anlatılması kuşkusuz hepimizi şaşırtacaktır. Analizde rüyaların arkasında bir anlamın ve ruhsal bir değerin yattığı ilk kez su yüzüne çıkınca, bu anlamın böylesine tekbiçimli yapıda olduğunu bulmayı kuşkusuz beklemiyorduk. Aristo'nun hatasız, ama basit tanımına göre rüya, uyku durumunda (uyuduğumuz sürece) varlığını sürdüren bir düşüncedir. Peki gündüz düşüncemiz böylesine çok çeşitli ruhsal edimler —yargılar, çıkarsamalar, reddiyeler, beklentiler, niyetler, vs.— ürettiği için, neden geceleri kendini sadece arzuların üretimiyle kısıtlama gereği duysun ki? Tersine, rüya biçimine dönüştürülen farklı türden ruhsal edimler —örneğin tasalar— gösteren çok sayıda rüya yok mudur? Ve bu bölüme başlangıç noktası yaptığımız (özellikle saydam olan) rüya tam da böyle bir rüya değil midir? Uyuyan babanın gözlerine ışık gelince,

mumun devrildiği ve cesedi tutuşturmuş olabileceği yönünde kaygılı bir sonuca varmıştır. Adam bu sonucu şimdiki zamandaki algısal bir ortamla donatarak bir rüyaya dönüştürmüştür. Bunda arzu giderme ne gibi bir rol oynamıştır? Bunda, uyanık yaşamdan kalan veya yeni duyu izlenimiyle uyarılan bir düşüncenin ağır basan etkisini göz ardı edebilir miyiz? Bütün bunlar oldukça doğrudur ve bizi, arzu gidermenin rüyalarda oynadığı role ve uyku sırasında da varlığını sürdüren uyanık düşüncelerin önemine daha yakından bakmaya zorlamaktadır.

Arzu giderme, rüyaları iki gruba ayırmamıza yol açmıştı. Açıkça arzu giderme olarak görülen bazı rüyalarla, arzu gidermenin olabilecek her yoldan sık sık tanınmaz bir kılığa sokulduğu rüyalar görmüştük. Bu sonuncusunda rüya sansürünün iş başında olduğunu algılamıştık. *Kısa*, dürüstçe arzu giderici rüyaların erişkinlerde ortaya çıkıyor gibi *gözükmesine* rağmen (ki ben de bu özelliği vurguluyorum) çarpıtılmamış, arzu giderici rüyaları özellikle çocuklarda gözlemiştik.

Artık rüyalarda gerçekleşen arzuların nereden kaynaklandığını sorabiliriz. Bu soruyu sorarken aklımızda ne gibi tezat oluşturan ihtimaller veya seçenekler var? Bunun, gündüzleri bilinçli algılanan yaşamla, bilinçsiz kalan ve sadece geceleri farkına varabildiğimiz ruhsal etkinlik arasındaki tezat olduğunu sanıyorum. Böyle bir arzu için olabilecek üç kaynağı ayırdedebilirim. (1) Söz konusu arzu gün boyunca yükselmiş ve dış nedenlerle doyurulamamış olabilir; bu durumda varlığı kabul edilen ama doyurulmayan bir arzu geceye bırakılmıştır. (2) Bu, gün boyunca yükselmiş, ama inkâr edilmiş olabilir; bu durumda geride kalan şey, doyurulmayan ama baskı altına alınan bir arzudur. (3) Bu, ruhun sadece bastırılan kısmından ortaya çıkan arzulardan birisi olabilir ve gece etkinleşebilir. Ruhsal aygıtı anlatan şema-

mıza tekrar dönecek olursak, ilk türden arzuları önbilinç sistemine koyarız; ikinci tür arzuların önbilinç sisteminden *bilinçdışı* sistemine itildiğini, üçüncü türden arzu giderici dürtülerin ise *bilinçdışı* sisteminin ötesine geçme yetisinden hepten yoksun olduğunu varsayarız. Bu durumda bu farklı kaynaklardan gelen arzuların rüyalar açısından aynı öneme sahip ve rüyaları başlatma konusunda eşit güçte olup olmadıkları sorusu gündeme gelir.

Bu soruya cevap vermek için elimizdeki rüyaları göz önüne aldığımız an, rüya arzuları için dördüncü bir kaynağı daha, yani gece boyunca yükselen arzu giderici dürtüleri (örneğin susuzluk veya cinsel ihtiyaç tarafından uyarılanlar gibi) de eklememiz gerektiğini hatırlarız. Derken, bir rüya arzusunun kökeninin, söz konusu arzunun rüya başlatma yeteneği üzerinde belki de hiçbir etkisi olmadığı kanısına varırız. Gündüzün kesilen bir göl gezisini devam ettiren küçük kızın rüyası ile aktardığım diğer çocuk rüyalarını hatırlatabilirim. Söz konusu rüyaların, bir gün öncesinin gerçekleşmeyen, ama bastırmaya da uğramayan arzularından kaynaklandığını anlatmıştık. Gündüz bastırılan bir arzunun bir rüyada çıkış yolu bulduğu olaylar son derece fazladır. Bu gruba oldukça basit bir örnek daha vereceğim. Rüya sahibi, insanlarla dalga geçmekten çok hoşlanan bir hanımdır; kendinden genç olan bir hanım arkadaşı yeni nişanlanmıştır. Gün boyunca tanıdıkları ona genç adamı tanıyıp tanımadığını, onun hakkında ne düşündüğünü sorup durmuş. O da gerçek yargısını gizleyen övgülerle karşılık vermiş; çünkü gerçeği söylemek istemiş: Adam, bir "*dutzendmensch*"imiş [kelimesi kelimesine bir "düzine adam," yani çok sıradan bir erkek, onun gibi *düzinelerle* erkek vardır]. O gece gördüğü bir rüyada da aynı soru sorulunca şu formülle cevap vermiş: "*Tekrarlanan siparişlerde miktarı [sayısını] bildirmek yeterlidir.*" Son olarak çok sayıda analizden, bir rü-

yanın çarpıtmaya uğradığı durumlarda arzunun bilinçdışından yükseldiğini ve gün boyunca algılanamayan bir arzu olduğunu öğrenmiştik. Dolayısıyla ilk bakışta sanki rüyalarda bütün arzular eşit öneme ve eşit güce sahipmiş gibi gözükür.

Burada, gerçeğin böyle olmadığına kanıt sunamam; ama rüya arzularının kesinlikle belirlendiğini varsaymaktan yana olduğumu söyleyebilirim. Çocukların rüyalarının, gün boyunca baş edilemeyen bir arzunun bir rüya başlatıcısı olarak hareket edebileceğini su götürmez bir şekilde kanıtladığı doğrudur. Ama bunun, bir çocuğun arzusu olduğunu, çocuklara denk düşen güçte bir arzu giderici dürtü olduğunu unutmamak gerek. Sanırım, bir erişkin durumunda gün boyunca giderilmeyen bir arzunun bir rüya üretecek kadar güçlü olup olmayacağı son derece kuşkuludur. Tersine bana öyle geliyor ki düşünce etkinliğimizin içgüdüsel yaşamımız üzerindeki ileri dönük kontrolün yardımıyla, yararsız olmaları nedeniyle çocukların bildiği türden yoğun arzuları oluşturmaktan veya sürdürmekten vazgeçmeye giderek daha çok yatkın oluruz. Tıpkı çocukluk yıllarında çok canlı olan görsel hayallerin azalmasıyla ilgili farklılıklar gibi, bu açıdan da bireysel farklılıkların bulunması ve bazı insanların çocuksu bir ruhsal süreç türünü başkalarından daha uzun süre koruması mümkündür. Ama genelde önceki gün giderilmeyen bir arzunun, erişkin durumunda bir rüya yaratmaya yeterli olmadığını sanıyorum. Bilinçten kaynaklanan bir arzu giderici dürtünün rüyanın başlatılmasına *katkıda bulunacağını* kabul etmeye hazırım, ama rolü muhtemelen bununla sınırlı olacaktır. Önbilinçteki arzunun başka bir yerden pekiştirme almaması halinde rüya ortaya çıkmayacaktır.

Aslında bu pekiştirme bilinçdışından gelir. *Bilinçli bir arzunun, sadece aynı tonda bilinçsiz bir arzuyu uyandırmayı ve ondan pe-*

kiştirme almayı başarması halinde bir rüya başlatıcısı olabileceğini varsayıyorum. Nevrozların psikanalizinden elde edilen göstergelere dayanarak, bu bilinçsiz arzuların her zaman tetikte olduğunu, bilinçten gelen bir dürtüyle kaynaşma ve kendi büyük yoğunluklarını ona aktarma fırsatı ortaya çıktığı an dışavuruma giden yolu bulduklarını düşünüyorum.[1] Bu durumda sanki rüyada sadece bilinçli arzu gerçekleşmiş gibi *gözükecektir*; bilinçdışından gelen güçlü desteğin izini rüyadaki sadece küçük özgünlükler de buluruz. Bilinçdışımızdaki her zaman tetikte ve deyiş yerindeyse ölümsüz olan bu arzular, eski çağlardan galip gelen tanrıların üstlerine yıktığı büyük dağların altında kalan ve bugün bile çırpınışlarıyla bu dağları sarsan destansı Titanlardan birisini hatırlatır. Ama nevrozlar üzerindeki psikolojik araştırmaların da öğrettiği gibi, bastırılan bu arzular çocukluktan kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla yukarıdaki rüya arzularının kökeninin önemsiz olduğu iddiasını bir yana bırakıp, onun yerine şu savı koymayı öneriyorum: Rüyada temsil edilen bir arzunun, çocuksu bir arzu olması gerekir. Erişkinlerde bu bilinçdışından kaynaklanırken, önbilinç ve bilinçdışı arasında henüz bir bölünme veya sansür bulunmayan, ya da bu bölünmenin henüz yavaş yavaş gerçekleşmekte olduğu çocuklarda bu, uyanık yaşamdan kalan giderilmemiş, bastırılmamış bir arzudur. Bu savın evrensel

1 Bunlar, bu yok edilemezlik özelliğini, gerçek anlamda bilinçsiz olan, yani sadece *bilinçdışı* sistemine ait olan diğer bütün ruhsal edimlerimizle paylaşır. Bunlar, bir kez açıldıktan sonra hep öyle kalan, kullanılmadığı zamanlarda kesinlikle bozulmayan ve bilinçdışı bir uyarımla yeniden yüklendiklerinde uyarım sürecini her zaman boşalmaya götüren yollardır. Bir benzetme kullanacak olursam, bunlar sadece tıpkı Odyssey'in yeraltı dünyasındaki hayaletlerle —kanın tadını aldıkları anda yeni bir yaşama uyanan hayaletlerle— aynı anlamda ortadan kaldırılabilir. Önbilinç sistemine bağımlı olan süreçler, başka bir anlamda da yok edilebilir. Nevrozların psikoterapisi bu ayrıma dayanır.

anlamda geçerliliğinin kanıtlanamayacağının farkındayım; ama sık sık, hatta kuşkulanılmayan olaylarda bile kanıtlanabilir ve genel bir önerme olarak *karşı çıkılamaz*.

Dolayısıyla bana göre bilinçli uyanık yaşamdan kalan arzu giderici dürtülerin, rüyaların oluşumu açısından tali bir konumda değerlendirilmesi gerekir. Rüya içeriğine katkıda bulunan etkenler olarak bunların, uyku sırasında etkinleşen algı malzemesinden daha farklı bir rol oynadıklarını kabul etmiyorum. (Bkz. sf. 324-5.) Şimdi rüyaların, uyanık yaşamdan kalan ve arzulardan *farklı* olan başlatıcılarını ele almak için aynı düşünce çizgisini izleyeceğim. Uyumaya karar verdiğimiz zaman uyanık düşüncelerimize bağlı enerji yüklerine geçici olarak bir nokta koymayı başarabiliriz. Bunu kolayca yapanlar iyi birer uykucudur; birinci Napolyon bu gruba iyi bir örnek gibi gözükmektedir. Ama bunu her zaman başaramadığımız gibi, hiçbir zaman tam anlamıyla da başaramayız. Çözümsüz sorunlar, can sıkıcı kaygılar, ezici izlenimler, düşünce etkinliğini uykumuza da taşır ve önbilinç dediğimiz sistemdeki ruhsal süreçleri askıya alır. Varlığını uykuda da koruyan düşünce dürtülerini sınıflandırmak istediğimiz takdirde, bunları şu gruplara ayırabiliriz: (1) rastlantıya bağlı bir engel yüzünden gün boyunca sonuçlandırılamayan; (2) zihinsel gücümüzün yetersizliği yüzünden başa çıkılamayan, yani çözümsüz kalan; (3) gün boyunca reddedilen ve bastırılan şeyler. Bunlara (4) gün boyunca önbilincimizin etkinliğiyle bilinçdışında harekete geçirilen şeylerden oluşan grubu; ve son olarak da (5) gün boyunca edindiğimiz alakasız olan ve bu nedenle ele alınmayan izlenimler grubunu ekleyebiliriz.

Gündüz yaşamının bu kalıntılarının uyku durumuna taşıdığı ruhsal yoğunlukların ve özellikle de çözümsüz sorunlar grubunun önemini küçümsememiz gerekmez. Bu uyarımların,

gece boyunca dışavurum mücadelesine devam ettiği kesindir; ve uyku durumunun, uyarım sürecinin önbilinçte alışılmış tarzda devam etmesini ve bilince ulaşarak sonuçlanmasını imkânsızlaştırdığını da aynı eminlikle varsayabiliriz. Düşünce süreçlerimiz, geceleyin normal yoldan bilinçli olabildiği sürece, kısaca uykuda değilizdir. Uyku durumunun önbilinç sisteminde ne tür değişiklikler yaptığını söyleyemiyorum;[1] ama uykunun psikolojik özelliklerinin, öz olarak işte bu sistemin —uyku sırasında felç olan hareket gücünü de kontrol eden sistemin— enerji yükündeki değişiklikte aranması gerektiği su götürmez. Öte yandan rüya psikolojisindeki hiçbir şey, bilinçdışı sisteminde ağır basan durumda tali olanların dışında bir değişiklik yarattığını varsaymam için bir neden sağlamıyor. Dolayısıyla geceleri bilinçdışından kaynaklanan arzu giderici uyarımların dışında önbilinçte başkaca açık bir uyarım kanalı bulunmamaktadır; önbilinçli uyarımların bilinçdışından pekiştirme [destek] alması ve döngüsel yollarında bilinçsiz uyarımlara eşlik etmesi gerekir. Peki önbilinçteki önceki günün kalıntılarının, *rüyalarla* ne gibi bir ilişkisi vardır? Bu kalıntıların, rüyalara büyük miktarlarda girmenin bir yolunu bulduğuna ve geceleri bile bilince ulaşmak için rüya içeriğinden yararlandığına kuşku yok. Gerçekten de bunlar bazen rüya içeriğine egemen olur ve rüyayı, gündüz etkinliğini devam ettirmeye zorlar. Günün kalıntılarının da arzular kadar kolayca başka bir yapıda olabileceği de kesindir; ama bu bağlamda rüyaya girmek için tabi oldukları koşulları gözlemek son derece aydınlatıcıdır ve arzu giderme teorisi açısından açıkça belirleyici bir öneme sahiptir.

1 [1919 *tarihli dipnot*:] "Rüya Teorisine Metapsikolojik Ek" [Freud, 1917d] başlıklı makalemde uyku sırasında ağır basan durumu ve halusinasyonu belirleyen koşulları daha derinlemesine anlamaya çalışmıştım.

Gelin, daha önce aktardığım bir rüyayı —örneğin dostum Otto'nun Graves hastalığı belirtilerini sergilediği rüyayı— ele alalım. (Bkz. sf. 372.) Bir önceki gün Otto'nun görünüşü konusunda kaygılanmıştım; ve onunla ilgili her şey gibi, bu kaygı da beni derinden etkilemişti. Bu, uykumda da yakamı bırakmamıştı. Belki de sorununun ne olduğunu keşfetmeye çalışıyordum. Bu da gece söz konusu rüyada dile gelmişti; bu rüyanın içeriği hem anlamsızdı, hem de hiçbir açıdan bir arzunun giderilmesi [gerçekleşmesi] değildi. Derken, gün boyunca hissettiğim kaygının bu uygunsuz ifadesinin kaynağını incelemeye başlamış ve analizin yardımıyla, dostumu Baron L. adında birisiyle, kendimi de Profesör R. ile özdeşleştirmem vasıtasıyla bir bağlantı bulmuştum. Gündüzki düşüncem için özellikle bu ikâmeyi seçmemin tek bir açıklaması vardı. Kendimi Profesör R. ile özdeşleştirmeye bilinçdışımda her zaman hazır olmuş olmalıydım, çünkü bu özdeşim yoluyla çocukluğun ölümsüz arzularından birisi —megolomanik arzu— gerçekleşmişti. Dostuma yönelik ve gündüzün mutlaka inkâr edilecek olan düşmanca, çirkin düşünceler, bu arzuyla birlikte rüyaya sızarak temsil edilme fırsatını bulmuştu; ama gündüzki tasam da bir ikâme aracılığıyla rüya içeriğinde bir tür dışavurum kazanmıştı. [Bkz. sf. 369.] Kendi içinde arzu değil, tersine tasa olan gündüz düşüncesi, bilinçten "kaynaklanabilmek" için, artık bilinçsiz, bastırılmış olan ve bunu mümkün kılan —uygun bir şekilde özünü ortaya çıkaran— bir çocukluk arzusuyla şu veya bu yolla bir bağlantı bulmaya ihtiyaç duymuştu. Kaygı ne kadar ağır basarsa, o kadar kapsamlı bir bağlantı kurulabilirdi; arzunun içeriğiyle kaygının içeriği arasında bir bağlantı olmasına gerek yoktu ve örneğimizde de aslında böyle bir bağlantı bulunmuyordu.

Aynı sorunun incelemesine, rüya düşünceleri bir arzu gidermenin tam tersi olan malzemeler —haklı bir temele oturan kaygılar, acı verici anılar, bunaltıcı düşünceler— sunduğu zaman rüyanın nasıl davrandığını ele alarak devam etmek yararlı olabilir.[1] Olabilecek birçok sonuç şu iki grupta toplanabilir. (A) Rüya çalışması, bütün bunaltıcı düşüncelerin yerine tersi düşünceleri koymayı ve bunlarla ilişkili bunaltıcı duyguları bastırmayı başarabilir. Bunun sonucu dolaysız bir doyum rüyası, daha fazla söz gerektirmiyor gibi gözüken bariz bir "arzu giderme" olacaktır. (B) Bunaltıcı düşünceler, şu veya bu şekilde değişikliğe uğramış olarak, ama buna rağmen oldukça bariz bir şekilde, rüyanın açık içeriğine sızabilir. Rüya teorisindeki arzu giderme tezinin geçerliliği konusunda kuşkulara yol açan ve ayrıca incelemeyi gerektiren de işte bu durumdur. Bunaltıcı içerikli bu tür rüyalar, kayıtsızlıkla yaşanabileceği gibi, düşünsel içeriğin haklı çıkarıyor gibi gözüktüğü olanca bunaltıcı duygular eşliğinde de görülebilir, hatta kaygının yükselmesine ve uyanmaya yol açabilir.

Analiz, bu bunaltıcı rüyaların da diğerlerinden geri kalmayan birer arzu giderme olduğunu gösterebilir. Gerçekleşmesi rüya sahibinin egosu tarafından mutlaka bunaltıcı bir şey olarak yaşanacak olan bilinçsiz ve bastırılan bir arzu, önceki günün bunaltıcı kalıntılarının devam eden yükünün sağladığı fırsatı yakalamış; onları desteklemiş ve bu yolla rüyaya girmelerini sağlamıştır. Ama A grubunda bilinçdışı arzunun bilinçli olanla çakışmasına rağmen, B grubunda bilinçsiz olanla bilinçli olan (bastırılanla ego) arasındaki uçurum açığa çıkar ve masaldaki peri tarafından karı-kocaya vaat edilen üç dileğin gerçekleştiği durum ortaya çıkar. (Bkz. sf. 737, n.) Bastırılan arzunun gerçekleşmesinin yarattığı doyum öylesine büyük olabilir ki, günün

1 [Bu ve bunu izleyen beş paragraf 1919'da eklenmiştir.]

kalıntılarına bağlı bunaltıcı duyguları dengeler; bu durumda bir yandan bir arzunun gerçekleşmesi, öte yandan da bir korkunun gerçekleşmesi olmasına rağmen, rüyanın duygu tonu kayıtsızdır. Ya da uyuyan ego rüya oluşumunda daha büyük bir rol de oynayabilir, bastırılan arzunun giderilmesine şiddetli bir içerlemeyle tepki göstererek bir kaygı patlamasıyla rüyaya son verebilir. Teorimiz anlamında bunaltıcı rüyaların ve kaygı rüyalarının da tıpkı dolaysız doyum rüyaları kadar birer arzu giderme [gerçekleştirme] olduğunu görmek zor değildir.

Bunaltıcı rüyalar birer "ceza rüyası" da olabilir. Bunun anlaşılmasının rüyalar teorisine yeni bir ilave anlamına geldiğini kabullenmek gerek. Bunlarda gerçekleşen şey de aynı ölçüde bilinçsiz bir arzudur, yani rüya sahibinin bastırılan yasak bir arzu giderici dürtüden ötürü cezalandırılabildiği bir arzudur. Bu ölçüde bu tür rüyalar, rüyayı oluşturan güdü gücünün, bilinçdışına ait bir arzu tarafından sağlanması koşuluna uymaktadır. Ne var ki daha yakın bir psikolojik analiz, bunların diğer arzu giderici rüyalardan nasıl farklılık gösterdiğini ortaya çıkarır. B grubunu oluşturan olaylarda rüyayı oluşturan arzunun bilinçsiz ve bastırılan malzemeye ait olmasına karşılık, ceza rüyalarında aynı ölçüde bilinçsiz olsa da bunun, bastırılan şeylere değil, "ego"ya ait bir arzu olduğunu kabul etmek gerekir. Böylece ceza rüyaları, egonun rüya oluşumunda düşünülenden daha büyük bir rol oynayabileceğini gösterir. "Bilinç" ile "bilinçdışı" arasındaki karşıtlık yerine "ego" ile "bastırılan" arasındaki karşıtlıktan söz etmemiz halinde, genelde rüya oluşum mekânizması büyük ölçüde netlik kazanacaktır. Ne var ki psikonevrozların altında yatan süreçler ele alınmaksızın bu mümkün değildir; dolayısıyla elinizdeki kitapta bu yapılmamıştır. Ben sadece, ceza rüyalarının, genelde günün kalıntılarının bunaltıcı türden olması ko-

şuluna tabi olmadığını eklemekle yetineceğim. Tersine bunlar, tersi durumda —günün kalıntılarının doyurucu türden düşünceler olduğu, ama dile getirdikleri doyumun yasak olduğu durumlarda— çok daha kolay baş göstermektedir. Bu düşüncelerin açık rüyada görülen tek izi, tıpkı A grubundaki rüyalarda olduğu gibi, bunların tam karşıtıdır. Dolayısıyla ceza rüyalarının temel özelliği, rüyayı oluşturan arzunun, bastırılan malzemeden (bilinçdışı sistemden) gelen bilinçsiz bir arzu değil, buna tepki gösteren ve aynı zamanda bilinçsiz (yani önbilinçli) olmasına rağmen egoya ait olan bir arzu olmasıdır.[1]

Yukarıda söylediklerimi, özellikle de rüya çalışmasının, önceki günün bunaltıcı beklentilerinin bir kalıntısını ele alış tarzını açıklamak için kendi rüyalarımdan birisini aktaracağım.

"Belirsiz bir başlangıç. *Karıma, ona çok özel bir haberim olduğunu söylüyorum. Korkuyor ve dinlemeyi reddediyor. Bunun üzerine tersine bunun duymaktan çok memnun olacağı bir haber olduğunu söyleyerek onu rahatlatıyor ve oğlumuzun subayının bir miktar para (5000 Kronen?) gönderdiğini anlatıyorum...bir tür madalya...dağıtım... Bu arada bir şeye bakmak* için onunla birlikte kilere benzer küçük bir odaya giriyorum. Birden oğlumun ortaya çıktığını görüyorum. Üzerinde üni*formaları değil, küçük şapkalı (amblem gibi?) dar spor giysileri var. Sanki dolaba bir şey koymak ister gibi, dolabın yanındaki bir sepetin üstüne çıkmış. Ona sesleniyorum, cevap vermiyor. Bana yüzü ve alnı bandajlı gibi geliyor. Ağzında bir şey ayarlıyor, ağzına bir şey sokuyor. Saçlarında yer yer gri lekeler oluşmuş. "Bu kadar bitkin olabilir mi? Dişleri takma mı?" diye soruyorum kendi*

1 [1930 *tarihli dipnot*:] Psikanalizin sonraki bulgularından birisi olan "süperegoya" bir gönderme yapmak için burası uygun bir nokta olacaktır. ["Arzu teorisi"ne istisna olan bir rüya grubu (travmatik nevrozlardaki rüyalar), *Haz İlkesinin Ötesinde* adlı çalışmasında (1920g, ÖFD., 12) ve *Yeni Giriş Dersleri*'nde (1933a, ÖFD., 2) tartışılmıştır.]

kendime. Tekrar seslenemeden kaygı duymaksızın, ama kalbimde hızlı bir çarpıntıyla uyandım. Yatağın başucundaki saat üç buçuğu gösteriyordu."

Burada da eksiksiz bir analiz sunmam mümkün değil. Kendimi bazı belirgin noktalarla sınırlandırmam gerekiyor. Rüyaya yol açan şey, önceki günün bunaltıcı beklentileriydi: Cephedeki oğlumuzdan bir haftayı aşkın bir süredir haber alamamıştık. Rüya içeriğinin, yaralandığı veya öldürüldüğü yolundaki bir inancı dile getirdiğini görmek kolaydır. Rüyanın başında, bunaltıcı düşüncelerin yerine tersi olanları koymaya yoğun bir çaba harcandığı açıktır. Çok güzel bir haberim vardır: gönderilen para konusunda...madalya...dağıtım. (Para, mesleğimdeki hoş bir olaydan kaynaklanıyordu; konudan tamamen uzaklaşmaya yönelik bir girişimdi.) Ama bu çabalar boşa çıkmıştı. Karım korkutucu bir şeyler olduğundan kuşkulanmış ve beni dinlemeyi reddetmişti. Örtü çok inceydi ve bastırılmaya çalışılan şeye ilişkin atıflar her yerden görünüyordu. Oğlumun öldürülmesi halinde, subayları onun eşyalarını gönderecek, ben de kalan şeyleri kardeşlerine ve başkalarına dağıtmak zorunda kalacaktım. "Madalya" çoğunlukla savaşta [şehit] düşen askerlere verilir. Dolayısıyla rüya, çarpıtmalarda arzu giderme eğiliminin açıkça görülmesine rağmen, başlangıçta inkâr etmeye çalıştığı şeyi dolaysız olarak dile getirmekteydi. (Rüyadaki mekân değişikliğinin, Silberer'in [1912] "eşik sembolizm"' dediği şey anlamında anlaşılması gerektiğine kuşku yok.) Rüyaya, bunaltıcı düşüncelerimi dile getirmeye yönelik güdü gücünü neyin sağladığını söyleyemeyeceğimiz doğrudur. Oğlum, "düşen" birisi olarak değil, "tırmanan" birisi olarak görünmüştü. Aslında usta bir dağcıydı. Üniforma değil, spor giysileri giymişti; bu da şimdi korktuğum kaza mahalinin yerini *daha önceki* bir spor

kazası almıştı; çünkü bir kayak gezisi sırasında düşüp kalçasını kırmıştı. Öte yandan giyiniş tarzı, amblem, daha genç birisini —küçük, komik torunumuzu— hatırlattı; buna karşılık ağaran saçlar torunumuzun babasını, yani savaşın ağır bir darbe vurduğu damadımızı hatırlattı. Bunun anlamı ne olabilirdi?... Ama bu konuda yeterince şey söyledim. Kiler ve bir şey almak istediği (rüyada "bir şey koymak istediği") dolap, bana iki ila üç yaşları arasında geçirdiğim bir kazayı hatırlattı. Kilerde, bir dolabın veya masanın üzerinde duran hoş bir şeyi almak için bir iskemleye tırmanmıştım. İskemle kaymış ve kenarı alt çeneme çarpmış; dişlerimin hepsi dökülebilirdi, diye düşünmüştüm. Bu anıya suçlayıcı bir düşünce eşlik etmişti: "Bunu hakettin." Bütün bunlar da cesur askere yönelik düşmanca bir dürtü gibi gözüküyordu. Sonunda daha derinlemesine bir analiz, oğlumun başına gelmesinden korkulan kazada hangi gizli dürtünün doyum bulmuş olabileceğini keşfetmemi mümkün kılmıştı: Yaşlı insanların, gençler karşısında hissettikleri ama tamamen aştıklarına inandıkları kıskançlık. Teselli amacıyla bastırılan bu tür bir arzu gidermeye yol açan şeyin de, böyle bir talihsizliğin gerçekten olması halinde hissedilecek acı duygunun *gücüdür*.

Artık bilinçdışı arzunun rüyalarda oynadığı role ilişkin kesin bir açıklama sunabilecek bir noktadayım. *Başlatıcı etkenleri* temelde veya sadece gündüz yaşamının kalıntıları olan çok sayıda rüya olduğunu kabul etmeye hazırım. Dostumun sağlığı konusundaki kaygım devam etmeseydi, sonunda bir Profesör Ekstraordinaryus olma arzum bile gece boyunca uyumama izin verirdi diye düşünüyorum [sf. 374]. Ama rüyayı tek başına kaygı oluşturamazdı. Bir arzunun, rüyanın ihtiyaç duyduğu *güdü gücünü* sağlaması gerekiyordu; rüyanın güdü gücü olarak hareket edecek arzuyu kendi kontrolü altına almak kaygının işiydi.

Durum bir benzetmeyle açıklanabilir. Gündüz düşüncesi, bir rüya için pekâlâ *girişimci* rolü oynayabilir; ama söylendiği gibi *girişimcinin* bir fikri ve bu fikri uygulayacak girişim gücü vardır, ama sermayesiz hiçbir şey yapamaz; sermaye verecek bir *kapitaliste* ihtiyaç duyar. Önceki günün düşünceleri ne olursa olsun, rüyanın ruhsal sermayesini sağlayan kapitalist de *bilinçdışından gelen bir arzudur*.[1]

Bazen kapitalistin kendisi de *girişimcidir*. Gerçekten de rüyalarda bu daha yaygın bir olaydır: gündüz etkinliğin kamçıladığı bilinçsiz bir arzu, bir rüya oluşturmaya yönelir. Benzetme olarak verdiğim ekonomik durumdaki diğer çeşitlemelerin de rüya süreçlerinde paraleli vardır. *Girişimcinin* kendisi de sermayeye küçük bir katkıda bulunabilir; aynı kapitaliste birden çok *girişimci* başvurabilir; *girişimci* için gerekli olan şeyi karşılamak üzere birkaç kapitalist bir araya gelebilir. Aynı şekilde, birden çok rüya arzusuyla desteklenen rüyalarla olduğu kadar kolayca örneklenebilecek olan ama burada bizi pek ilgilendirmeyen diğer benzeri çeşitlemelerle karşılaşırız. Rüya arzusu konusunda söylenecekleri daha sonraya bırakmamız gerekiyor.

Şimdi verdiğim benzetmedeki *tertium comparationis* [üçüncü karşılaştırma ögesi] —uygun bir miktarda *girişimcinin* emrine verilen meblağ— rüya yapısını netleştirme amacıyla daha ayrıntılı olarak uygulanabilir. Sf. 414'te [ve 442'de] gösterdiğim gibi, rüyaların çoğunda özgün algısal şiddetle belirginleşen merkezi bir nokta tespit etmek mümkündür. Kural olarak bu merkezi nokta, arzu gidermenin dolaysız temsilidir, çünkü rüyanın yarattığı yerdeğiştirmeleri ortadan kaldırdığımız takdirde rüya düşüncelerindeki ögelerin *ruhsal* yoğunluğunun yerini, asıl rüya içeriğin-

1 [Freud, Dora'nın bunların doğruluğunu tam olarak kanıtladığını söylediği ilk rüyasının analizinde (1905e, ÖFD., 9) son iki paragrafı aynen aktarıyor.]

deki ögelerin *algısal* [duyusal] yoğunluğunun aldığını görürüz. Arzu gidermenin çevresindeki ögelerin çoğu kez anlamıyla hiçbir ilişkisi yoktur; bunların, arzuya karşıt bunaltıcı düşüncelerin türevleri olduğu anlaşılır. Ama çoğu kez merkezi ögeyle kurulan yapay bir bağlantı olmaları nedeniyle, rüyada temsil edilebilecek yeterli yoğunluğu kazanmışlardır. Dolayısıyla arzu gidermenin temsil kazandırma gücü, kendisini çevreleyen bir alana yayılır ve bu alan içindeki bütün ögeler —kendilerine ait bir araçları bulunmayanlar da dahil— temsil edilme yeteneği kazanır. *Birkaç* arzu tarafından harekete geçirilen rüyalarda farklı arzu giderme alanlarının sınırlarını çizmek kolaydır; rüyadaki boşluklar çoğu kez bu alanlar arasındaki sınır çizgileri olarak anlaşılabilir.

Yukarıdaki varsayımlar günün kalıntılarının rüyalarda oynadığı rolün önemini azaltsa da, bunlara biraz daha eğilmeye değer. Bunlar, rüya oluşumunun temel bileşenleri olsa gerek, çünkü her rüya içeriğinde yakın zamana ait bir gündüz yaşantısının —çoğu kez en önemsiz olanlarının— bulunması gibi şaşırtıcı bir olgu ortaya çıkarılmıştır. Rüyayı oluşturan karışıma bu ilavenin neden gerekli olduğunu şu ana kadar açıklayamamıştık (bkz. sf. 268). Bunu, ancak bilinçdışı arzunun oynadığı rolü göz önünde bulundurduğumuz ve nevrozlar psikolojisinin sağlayacağı bilgilere yöneldiğimiz zaman yapabiliriz. Bu sonuncudan, bu haliyle bilinçsiz bir arzunun önbilince girme yeteneğinin olmadığını ve sadece zaten önbilince ait olan bir düşünceyle bağlantı kurarak, kendi yoğunluğunu ona aktararak ve onun arkasına "gizlenerek" etkili olabildiğini öğreniriz. Burada, nevrotiklerin ruhsal yaşamındaki onca çarpıcı olguya açıklama sağlayan "aktarım"[1] olgusuyla karşı karşıyayız. Aktarım, bu şekilde haketme-

1 [Freud sonraki yazılarında bu "aktarım" terimini düzenli olarak, ilgisiz olmasa da, psikanalitik tedavinin akışı içinde baş gösterdiğini keşfettiği biraz

diği bir yoğunluk derecesi kazanan önbilinçli düşünceyi aynen bırakabileceği gibi, aktarımı etkileyen düşüncenin içeriğinden kaynaklanan bazı değişikliklere de zorlayabilir. Gündelik yaşamdan benzetmeler verdiğim için bağışlanacağımı umuyorum; çünkü bastırılan bir düşüncenin konumunun, bu ülkedeki bir Amerikalı dişçinin konumuna benzediğini söylemek istiyorum: Yasa karşısında bir siper atı ve "paravan" olarak kullanacağı hukuken yetkili bir hekimden yararlanmadığı sürece, kendine ofis açamaz. Ve tıpkı dişçilerle bu tür işbirliği yapan kişilerin, mesleğinde en büyük kariyeri yapan hekimler olmaması gibi, bilinçdışında etkili olan yeterli dikkat miktarını çeken önbilinçli veya bilinçli düşünceler de, bastırılan düşünce için örtü olarak seçilen düşünceler olmayacaktır. Bilinçdışı bağlantı ağlarını, ya alakasız olan ve dolayısıyla pek dikkat edilmeyen, ya da reddedilen ve bu nedenle üzerlerindeki dikkatten kurtulan önbilinçli izlenimler veya düşünceler arsında örmeyi tercih eder. Bir yönde çok yakın bir bağla bağlanan bir fikrin, yeni fikir bağlantı gruplarını deyiş yerindeyse ittiği, çağrışım doktrininde bilinen ve deneyimle tamamen doğrulanan bir olgudur. Bir keresinde histerik felç teorisini bu önermeye dayandırmaya çalışmıştım.[1]

Nevrozların analizinde keşfettiğimiz bastırılmış düşüncelerdeki aynı aktarım ihtiyacının, rüyalarda da iş başında olduğunu varsayarsak, rüya bilmecelerinden ikisi —her rüya analizinde, yakın zamana ait bir izlenimin dokuya alınmış olması ve bu yakın tarihli ögenin çoğu kez en önemsiz öge olması— bir hamlede çözülmüş olur. Bu yakın tarihli ve alakasız [önemsiz] ögelerin,

farklı bir ruhsal süreç —başlangıçta bir çocukluk nesnesine uygulanan ve bilinçdışında hâlâ o nesneye uygulanan duyguların çağdaş bir nesneye "aktarılması" süreci— için kullanmıştır.]

1 [Bkz. Freud, 1893c, Bölüm IV.]

(başka bir yerde de gördüğümüz gibi) bütün rüya düşüncelerinin en eskileri için birer ikâme olarak bu kadar sıklıkla rüyalara girmesinin nedeninin, direnmenin uyguladığı sansürden korkmaları olduğunu ekleyebilirim. Ama önemsiz ögelerin tercih edilmesinin, sansürden kurtulmayla açıklanmasına karşılık, *yakın tarihli* ögelerin böylesine düzenli ortaya çıkması, bir aktarım ihtiyacının varlığına dikkati çeker. Her iki izlenimler [yaşantılar] grubu da bastırılan şeyin çağrışımdan yoksun malzeme ihtiyacına karşılık verir: Önemsiz olanlar birçok bağın oluşumuna fırsat tanımadığı için, yakın tarihli olanlarsa bu bağları oluşturacak zamanı henüz bulamadığı için.

Dolayısıyla şimdi aralarına önemsiz [alakasız] yaşantıları da kattığımız günün kalıntılarının, rüya oluşumuna katkıda bulunmayı başardıkları zaman bilinçdışından bir şey —yani bastırılan arzunun emrinde olan içgüdüsel gücü— ödünç almakla kalmayıp, bilinçdışına vazgeçilmez bir şey de —yani aktarım için gerekli bağlantı noktasını— *sağladıkları* görülecektir. Bu noktada ruhsal süreçlere daha derinlemesine dalmayı istememiz halinde, önbilinçle bilinçdışı arasındaki uyarımların etkileşimine daha fazla ışık tutmamız gerekecektir; bu, psikonevrozlar üzerindeki incelemelerin bizi yönelttiği bir konudur ve rüyaların bu konuda bize yardımcı olması gerekir.

Günün kalıntıları konusunda ekleyecek sadece bir şey daha var. Rüyayı asıl rahatsız eden şeylerin, tersine uykuyu korumaya çalışan rüyalar değil, günün kalıntıları olduğuna kuşku yok. Bu noktaya daha sonra döneceğim. [Bkz. sf. 733.]

Şu ana kadar rüya arzularını inceledik; bilinçdışı bölgesindeki kökenlerinden itibaren izledik ve bunların, arzular veya başka türden ruhsal dürtüler, ya da sadece yakın tarihli yaşantılar olabilen günün kalıntılarıyla ilişkilerini analiz ettik. Bu yolla, rüya

oluşumunda çok çeşitli uyanık düşünce etkinliklerinden birisinin, bunların rüya oluşum sürecinde oynadığı rolün önemi lehine ortaya koyabileceği her iddiaya yer verdik. Değerlendirmemiz, gündüzün etkinliklerini izleyen bir rüyanın, uyanık yaşamın çözümsüz bir sorununa mutlu bir çözüm bulduğu uç durumlara bir açıklama sağlıyor da olabilir. İhtiyaç duyduğumuz tek şey bu türden bir örnektir, böylece söz konusu rüyayı analiz edebilir ve sağladığı yardımı kabul ederek bu tür bir başarıyla önbilinç etkinliğinin çabalarını pekiştiren çocuksu veya bastırılan arzuların izini sürebilirdik. Ama bütün bunlar bizi, bilinçdışının uyku sırasında neden bir *arzunun* giderilmesine [gerçekleşmesine] yönelik güdü gücü dışında başka bir şey sunmadığı bilmecesinin çözümüne bir adım olsun yaklaştırmaz. Bu sorunun cevabının, arzuların ruhsal yapısına ışık tutması gerekir. Bu cevabı, ruhsal aygıt şemamıza gönderme yaparak vermeyi öneriyorum.

Bu aygıtın ancak uzunca bir gelişme sürecinden geçerek bugünkü kusursuz düzeyine ulaştığına kuşku yok. Gelin bunu, işleyiş kapasitesinin daha önceki bir evresine götürmeye çalışalım. Doğrulanması başka yerde aranacak olan hipotezler bize, başlangıçta aygıtın çabalarının kendini uyarımdan olabildiğince uzak tutmaya yönelik olduğunu söyler;[1] dolayısıyla bu aygıtın ilk yapısı bir refleks aygıtına göre çalışır, yani kendisini etkileyen her algısal uyarım, motor yoluyla anında boşaltılabilir. Ama yaşamın zorunlulukları bu basit işleve müdahale eder, bu nedenle aygıt da ileri gelişim güdüsünü işte bu zorunluluklardan alır. Yaşamın zorunlulukları başlangıçta bu aygıtın belli başlı bedensel ihtiyaçlarıyla ortaya çıkar. İç ihtiyaçların yarattığı uyarımlar,

1 [Buna, *Haz İlkesinin Ötesinde* adlı çalışmada (1920g, ÖFD., 12) tartışılan "Sabitlik İlkesi" deniyor. Ancak bu, Freud'un en eski psikolojik yazılarında bile temel bir varsayım olarak yer almıştır. Editörlük girişine bakın.]

"iç yük" veya "duygu dışavurumu" denebilecek hareket yoluyla boşalmaya yönelir. Aç bir bebek çaresizce ağlar veya tepinir. Ama durum aynen devam eder, çünkü içsel bir ihtiyaçtan gelen uyarım *anlık* bir etki yaratan bir güçten değil, kesintisiz işleyişe sahip bir güçten kaynaklanır. Sadece şu veya bu yolla (bebek durumunda dışarıdan yardımla) iç uyarıma bir son veren bir "doyum duygusu" yaşanması halinde bir değişiklik gerçekleşir. Bu doyum yaşantısının temel bir bileşeni, hatırlatıcı imajı ondan sonra ihtiyacın yarattığı uyarımın bellek iziyle bağlantılı kalan belli bir algıdır (örneğimizde beslenme). Böylece kurulan bağlantının bir sonucu olarak, bu ihtiyaç ikinci kez belirdiği an, algının hatırlatıcı imajını yeniden yüklemeye ve algının kendisini yeniden canlandırmaya, yani özgün [ilk] doyum durumunu yeniden sağlamaya çalışan ruhsal bir dürtü ortaya çıkar. Arzu dediğimiz şey de bu tür bir dürtüdür; algının tekrar ortaya çıkması, arzunun giderilmesidir; ve arzunun giderilmesine giden en kısa yol, doğrudan doğruya ihtiyacın yarattığı uyarımdan, algının tam yüklemesine giden yoldur. Bu yolun gerçekten de katedildiği, yani arzulamanın halusinasyonla [hayalinde görmeyle] sonuçlandığı ilkel bir ruhsal aygıt durumu bulunduğunu varsaymamıza hiçbir engel yok. Özetle bu ilk ruhsal etkinliğin amacı, bir "algısal özdeşlik"[1] kurmaktır; bu da ihtiyacın giderilmesiyle ilişkilenen algının bir tekrarıdır.

Yaşamın acı deneyimleri, bu ilkel [temel] düşünce etkinliğini çok daha yararlı tali bir etkinliğine dönüştürüyor olmalı. Aygıt içinde gerilemeden oluşan kısa yol boyunca algısal bir özdeşliğin kurulması, zihnin başka hiçbir yerinde, dışarıdan gelen aynı algının yüklenmesiyle aynı sonucu yaratmaz. Bunu doyum izlemez; ihtiyaç varlığını sürdürür. İçsel bir yük, sadece tıpkı ruhsal

1 [Yani, "doyum yaşantısına" algısal anlamda özdeş olan bir şey.]

çabalarının tamamını arzulanan nesneye sabitleyerek tüketen halusinasyonlu psikozlarda ve açlık fantazilerinde gerçekten de olduğu gibi, sadece sürekliliğinin korunması halinde dışsal bir yükle aynı değeri taşır. Ruhsal gücün daha verimli bir şekilde harcanmasını sağlamak için, gerilemenin, tamamlanmadan önceki bir noktada durması, böylece hatırlatıcı imajın ötesine geçmeksizin sonunda arzulanan algısal özdeşliğin dış dünya yönünde kurulabilmesine yol açan başka yollar arayabilmesi gerekir.[1] Gerilemenin bu şekilde engellenmesi ve sonuçta uyarımın saptırılması, iradi hareketin kontrolü altındaki —yani her şeyden önce hatırlanan amaçlar için önceden hareket yeteneğinden yararlanan— ikinci bir sistemin görevi olur. Ama hatırlatıcı imajdan, dış dünya tarafından algısal özdeşliğin kurulduğu ana kadar devam eden karmaşık düşünce etkinliğinin tamamı, arzu gidermenin yaşantılarla zorunlu hale gelen dolambaçlı bir yolundan başka bir şey değildir.[2] Düşünce her şeyden önce halusinasyonlu arzunun ikâmesinden başka bir şey değildir; ve rüyaların birer arzu giderme olması gerektiği kendi içinde açıktır, çünkü ruhsal aygıtımızı sadece ve sadece bir arzu harekete geçirebilir. Arzuları gerilemenin kısa yoluyla gideren [gerçekleştiren] rüyalar, bu açıdan sadece, ruhsal aygıtın artık verimli olmadığı için terk edilen temel çalışma yönteminin bir örneğini bizim için korumuştur. Tıpkı ilkel silahların, erişkinlerin terk ettiği ok ve yayın bebek odasında tekrar ortaya çıkması gibi, bir zamanlar zi-

1 [1919 *tarihli dipnot*:] Başka bir deyişle, bir "gerçeklik testi" denen şeyin olması [yani, şeylerin gerçek olup olmadığının sınanması] gerekir.

2 Le Lorrain [1895] rüyaların arzu giderici etkinliğinden övgüyle "san fatigue sérieuse, sans être obligé de recourir à cette lutte opiniâtre et longue qui use et corrode les jouissances poursuivies" ["ciddi bir yorgunluk yaratmayan, arzulanan zevkleri törpüleyip yok eden uzun, inatçı mücadelelere girişmek zorunda olmayan"] diye söz eder.

hin daha genç ve toyken uyanık yaşama egemen olan şey de artık gecenin karanlığına sürülmüş gibidir. *Rüya görmek, aşılan çocuksu yaşamın bir parçasıdır*. Ruhsal aygıtın normalde uyanık saatlerde bastırılan bu çalışma yöntemleri, psikozda tekrar geçerli yöntem olur ve dış dünyayla ilişkili olarak ihtiyaçlarımızı giderme kapasitesinden yoksunluklarını su yüzüne çıkarır.[1]

Bilinçsiz arzu giderici dürtülerin gündüzleri de kendilerini hissettirmeye çalıştıkları açıktır; ve aktarım olgusu kadar psikozlar da, bu dürtülerin önbilinç sistemi vasıtasıyla bilince girmeye ve hareket gücünü kontrol etmeye çalıştıklarını gösterir. Dolayısıyla rüyaların bizi bilinçdışı ile önbilinç arasında varolduğunu düşünmeye ittiği sansür, ruh sağlığımızın bekçisi olarak kabul edilmeyi ve saygı görmeyi hakeder. Peki geceleri etkinliğini gevşetmesini, bilinçdışındaki bastırılan dürtülerin dışavurumuna göz yummasını ve halusinasyonlu gerilemenin tekrar gerçekleşmesini mümkün kılmasını, bu bekçinin dikkatsizliği olarak değerlendirmemiz gerekmiyor mu? Sanırım hayır. Çünkü bu önemli bekçi dinlenmeye çekilse de —ki elimizde uykusunun pek derin olmadığının kanıtı vardır— hareket gücünün kapılarını kapatmayı ihmal etmez. Normalde bilinçdışı sisteminde ketlenen hangi dürtüler sahneyi işgal ederse etsin, tasalanmamız gerekmez; bunlar, dış dünyada değişiklik yapmalarının tek yolu olan motor aygıtını harekete geçiremedikleri için zararsız kalır. Uyku durumu, korunması gereken kalenin güvenliğini garanti eder. Gücün yerdeğiştirmesini sağlayan şeyin eleştirel sansürün güç çıkışındaki geceye özgü gevşeme değil de önbilincin yüklü ve hareket gücüne giden kapının açık olmasına rağmen bu

1 [1914 *tarihli dipnot*:] Ruhsal işleyişin iki ilkesi konulu bir yazımda (Freud, 1911b) bu düşünce çizgisini —haz ilkesi ve gerçeklik ilkesi dediğim şeyi— daha ayrıntılı incelemiştim.

güçteki patolojik [hastalıklı] bir azalma veya bilinçsiz uyarımların yoğunluğundaki patolojik bir artış olması halinde durum daha zararlı olacaktır. Böyle olduğu zaman bekçi alt edilir, bilinçsiz uyarımlar önbilinç sistemini dize getirir ve konuşmamızı ve eylemlerimizi kontrol altına alır; ya da zorla halusinasyonlu bir gerileme yaratır ve algıların ruhsal enerjimizin dağılımı üzerinde yarattığı çekim sayesinde (yararlanmaları amaçlanmayan) aygıtın seyrini yönlendirir. Bu duruma psikoz adını veriyoruz.

Bilinçdışı ve önbilinç dediğimiz iki sistemi tanıttığımız noktada bıraktığımız psikolojik iskele inşasına artık kaldığımız noktadan devam edecek durumdayız. Ama rüya oluşumundaki tek ruhsal güdü gücü olarak arzuları incelemeyi biraz daha sürdürmek için nedenlerimiz vardır. Rüyaların değişmez olarak birer arzu giderme olmasının nedeninin, arzuların gerçekleşmesinden başka bir amaç tanımayan ve arzu giderici dürtülerden başkaca gücü bulunmayan bilinçdışı sisteminin ürünü olmaları fikrini benimsemiştik. Böylesine geniş kapsamlı psikolojik spekülasyonları rüya yorumuna dayandırma konusundaki hakkımızda bir an olsun biraz daha ısrar etmemiz halinde, bu spekülasyonların, rüyaları diğer ruhsal yapıları da içeren bir bağlantıya eklememizi mümkün kıldığını kanıtlamak gibi bir görevle karşı karşıya geliriz. Bilinçdışı diye bir sistemin (veya tartışmamız açısından buna benzer bir şeyin) varolması halinde, bunun tek dışavurumu rüyalar olamaz; her rüya bir arzu giderme olabilir, ama rüyaların dışında, daha başka anormal arzu gidermelerin de bulunması gerekir. Psikonevrotik semptomların tamamıyla ilgili teorinin, *bunların da bilinçsiz arzuların giderilmesi [gerçekleştirilmesi] olarak değerlendirilmesi gerektiğini*[1] savunan tek bir önerme-

1 [1914 *tarihli dipnot*:] Daha doğrusu, semptomun bir kısmı bilinçsiz arzu gidermeye karşılık gelirken, diğer kısmı bu arzuya karşı tepki gösteren ruhsal yapıya karşılık gelir.]

de toplandığı bir gerçektir. Açıklamamız rüyaları, psikiyatristler açısından çok büyük öneme sahip bir grubun sadece ilk üyesi yapar; ve anlaşılmaları, psikiyatri sorununun salt psikolojik tarafının çözülmesi anlamına gelir.[1]

Ne var ki bu arzu giderme sınıfının diğer üyeleri —örneğin histerik semptomlar— rüyalarda keşfedemediğim temel bir tipik özelliğe sahiptir. Bu çalışmanın akışı içinde sık sık değindiğim araştırmalardan, histerik bir semptom yaratabilmek için ruhsal yapının *her iki* akımının da yakınsaması gerektiğini öğrendim. Bir semptom, sadece gerçekleştirilen bilinçsiz bir arzunun dışavurumu değildir; aynı semptom tarafından gerçekleştirilen bir önbilinç arzusunun da bulunması gerekir. Dolayısıyla semptom, her birisi çatışmaya giren sistemlerden birisinden kaynaklanan *en az* iki bileşenden oluşacaktır. rüyalarda olduğu gibi, bulunabilecek diğer bileşenlerin —semptomların "çoklu belirlenişinin"— hiçbir sınırı yoktur. Bilinçdışından gelmeyen bileşen bildiğim kadarıyla değişmez bir biçimde, bilinçsiz arzuya karşı tepki gösteren bir düşünce zinciridir, örneğin bir kendini cezalandırmadır. Dolayısıyla *histerik bir semptomun, sadece her biri farklı bir ruhsal sistemden kaynaklanan iki karşıt arzunun gerçekleşmesinin, tek bir dışavurumda yakınsayabildiği* [birleşebildiği] durumlarda geliştiği gibi oldukça genel bir iddiada bulunabiliyorum. (Bu bağlamda histerik fantaziler ve çift cinsellikle ilişkileri konulu makalemde histerik semptomların kökeni üzerine en son formülasyonlarımla kıyaslayın.[2] [Freud, 1908a.]) Burada

1 [1914 *tarihli dipnot:*] Hughlings Jackson'ın da dediği gibi: "Rüyalar konusundaki her şeyi öğrendiğiniz zaman, delilik hakkındaki her şeyi öğrenmiş olacaksınız." [Bunu Hughlings Jackson'dan şahsen duyan Ernest Jones (1911) tarafından aktarılmıştır.]

2 [Parantez içindeki bu cümle 1909'da eklenmiştir.]

örnek vermek pek bir işe yaramaz, çünkü sadece söz konusu karmaşıklıklara ilişkin çok kapsamlı bir açıklama inandırıcılık kazandırabilir. Bu nedenle savımı bir yana bırakıp, inandırıcı olmak için değil de konuya açıklık getirmek için sadece bir örnek vereceğim. Kadın hastalarımdan birisinde histerik kusmanın, bir yandan ergenliğine kadar uzanan bilinçsiz bir fantazinin —sürekli hamile kalıp sayısız çocuk sahibi olma arzusunun— öte yandan da daha sonra buna eklenen bu çocukları olabildiğince çok erkekten alma arzusunun gerçekleşmesi olduğu anlaşılmıştı. Hasta, kusmanın sonucunda güzelliğini ve erkekler için cazibesini kaybedebileceği için, semptom cezalandırıcı düşünce zinciri açısından da kabul edilebilir nitelikteydi; ve her iki taraf da izin verdiği için, gerçeğe dönüşebilirdi. Bu, Parthlı kraliçenin Romalı komutan Crassus'a uyguladığı arzu gerçekleştirmeyle aynı yönteme sahipti. Komutanın altın tutkusu yüzünden sefere çıktığına inanan kraliçe, komutan ölünce boğasından aşağı eritilmiş altın dökülmesini emretmiş: "Şimdi," demiş "istediğini aldın." Ama rüyalar konusunda şu ana kadar bildiğimiz tek şey, bilinçdışından gelen bir arzunun gerçekleşmesini temsil ettikleridir; sanki egemen önbilinçli sistem bir dizi çarpıtmada ısrar ettikten sonra buna boyun eğiyor gibidir. Genel bir kural olarak rüya arzusuna karşı çıkan ve karşıtı gibi rüyada gerçekleşen bir düşünce çizgisi bulmak da mümkün değildir. Rüya analizlerinde ancak arada bir, örneğin amcama ilişkin rüyamda [sarı sakal] (bkz. sf. 221) dostum R. için hissettiğim şefkat türünden tepkisel yaratım işaretleriyle karşılaşırız. Ama önbilinçten gelen kayıp bileşeni başka bir yerde bulabiliriz. Bilinçdışından gelen arzunun, her türlü çarpıtmaya uğradıktan sonra rüyada dışavurum kazanmasına karşılık, egemen sistem bir *uyuma arzusuna* çekilir, ruhsal aygıt içindeki yüklerde

yapabildiği değişiklikleri yaparak bu arzuyu gerçekleştirir ve uykunun tamamı boyunca bu arzusunda ısrar eder.[1]

Önbilincin uyumaya yönelik bu kararlı arzusu, rüyaların oluşumu üzerinde genelde kolaylaştırıcı bir etki yaratır. Bitişik odadan gözüne düşen ışıktan, çocuğunun cesedinin yanabileceği sonucunu çıkaran adamın gördüğü rüyayı hatırlatmama izin verin. Baba, ışığın kendisini uyandırmasına izin vermek yerine, bu çıkarsamayı bir rüyada yapmıştır. Bu sonuçtan sorumlu ruhsal güçlerden birisinin de rüyada canlandırdığı çocuğun hayatını bir süre uzatan bir arzu olduğunu varsaymıştık. Rüyayı analiz edemediğimiz için, bastırılan malzemeden kaynaklanan diğer arzular dikkatimizden kaçmış olabilir. Ama rüyanın oluşumundaki bir diğer güdü gücünün de babanın uyuma ihtiyacı olduğunu varsayabiliriz; çocuğun yaşamı gibi onun uykusu da rüyayla bir süre uzamıştır. Güdüsü şöyledir: "Bırakalım rüya devam etsin, yoksa uyanmak zorunda kalacağım." Tıpkı bunda olduğu gibi diğer her rüyada da uyuma arzusu, bilinçsiz arzuyu destekler. Sf. 203'te, açıkça kolaylık rüyaları olarak ortaya çıkan birkaç rüya anlatmıştım. ama aslında bütün rüyalar aynı tanımı hakeder. Uyumaya devam etme arzusunun işleyişi, dış algısal uyarımlarda bunları uykunun devamıyla uyumlu kılacak değişiklikler yapan uyarım rüyalarında görülür; bu rüyalar, söz konusu uyarımları, dış dünyanın hatırlatıcıları olarak hareket etmelerini engellemek için bir rüyanın örgüsüne katarlar. Ne var ki aynı arzunun, kişiyi uykusundan uyandırma tehdidinin sadece *içeriden* olabilmesine rağmen, diğer bütün rüyalarda da eşit bir rol oynaması gerekir. Bazı olaylarda rüya çok ileri gittiği zaman önbilinç sistemi bilince şöyle der: "Aldırma! Uyumaya

1 Bu fikri, hipnotizma araştırmalarının çağımızda yeniden yapılmasını sağlayan Liébeault'un ortaya koyduğu uyku teorisinden aldım.

devam et! bu sadece bir rüya!" Ama bu, açıkça dile getirilmese de, egemen ruhsal etkinliğimizin genelde rüyalara yönelik tutumunu anlatır. *Uykumuzun tamamı boyunca, rüya gördüğümüzü de tıpkı uyuduğumuzu olduğu kadar kesin olarak bildiğimiz* sonucuna vardım. Bilincimizin hiçbir zaman bu son bilgi kırıntısına uygulanmadığı, sadece sansürün sanki habersiz yakalandığını hissettiği bazı durumlarda ilk bilgiye uygulandığı yolundaki karşı sava pek fazla dikkat etmemeliyiz.

Öte yandan[1] gece boyunca uyumakta olduklarının ve rüya gördüklerinin oldukça bariz bir şekilde farkında olan ve bu nedenle rüyalarını bilinçli bir şekilde yönlendirme becerisine sahipmiş gibi gözüken insanlar vardır. Örneğin bu tür bir kişi bir rüyanın aldığı yönden hoşnut olmadığı zaman, tıpkı popüler bir tiyatrocunun yapılan baskı sonucu oyununu mutlu bir sonla bitirebilmesi gibi, o da uyanmaya ihtiyaç duymaksızın söz konusu rüyayı kesip başka bir rüyaya devam edebilir. Ya da başka bir seferinde rüyası onu cinsel anlamda tahrik eden bir duruma soktuğu zaman, "bu rüyaya devam edip kendimi bir boşalmayla yormayacağım; bunun yerine gerçek bir olaya saklayacağım," diye düşünebilir.

Marquis d'Hervey de Saint-denys [1867, 268][2] rüyalarının hızını dilediği gibi artırma ve onlara istediği şekilde yön verme becerisini kazandığını iddia ediyor (aktaran Vaschide, 1911, 139). Sanki onda uyuma arzusu yerini başka bir önbilinç arzusuna, yani kendi rüyalarını gözlemleyip onlardan zevk alma arzusuna bırakmış gibidir. Uyku, tıpkı belli bir koşulun sağlanması halinde (örneğin emziren bir anne veya bebek bakıcısında olduğu gibi) uyanmaya yönelik bir ruhsal kararlılıkla olduğu kadar, bu tür bir arzuyla

1 [Bu paragraf 1909'da eklenmiştir.]

2 [Bu son iki paragraf 1914'te eklenmiştir.]

da uyumludur. Ayrıca, rüyalarla ilgilenen herkesin, uyandıktan sonra epeyce şey hatırladığı da bilinen bir gerçektir.

Rüyaların yönlendirilmesi konusundaki diğer bazı gözlemlere ilişkin bir tartışmasında Ferenczi (1911) şöyle diyor: "Rüyalar, o an zihni meşgul eden rüyaları her açıdan ele alır; arzu gidermenin başarısını tehdit eden bir rüya imajını atar ve sonunda bir uzlaşma olarak zihnin her iki kurumunu da memnun eden bir arzu giderme oluşturmayı başarıncaya kadar yeni bir çözüm arar."

(D)
RÜYALARLA UYARIM
RÜYALARIN İŞLEVİ
KAYGI RÜYALARI

Gece boyunca önbilincin uyuma arzusu üzerinde yoğunlaştığını artık bildiğimiz için, rüya görme süreci konusundaki bilgimizi biraz daha ilerletebilecek bir konumdayız. Ama önce şu ana kadar öğrendiklerimizi özetleyelim.

Durum şu. Ya önceki günün kalıntıları uyanık yaşam etkinliğinden kalmıştır ve enerji yükünün tamamını bunlardan çekmek mümkün olmamıştır; ya gün boyunca süren uyanık yaşam etkinliği bilinçsiz bir arzunun alevlenmesine yol açmıştır; ya da bu iki olay çakışmıştır. (Bu bağlamda çeşitli olabilirlikleri tartışmıştık.) Bilinçsiz arzu, günün kalıntılarıyla bağlantı kurarak onlara bir aktarım yapar; bu, gün boyunca olabileceği gibi, uyku durumuna geçildikten sonra da olabilir. Böylece yeni malzemeye aktarılan bir arzu alevlenir; ya da bastırılmış olan yeni bir arzu, bilinçdışından beslenerek yeniden canlanır. Bu arzu, düşünce süreçlerinin önbilinç (gerçekten de ait olduğu)

önbilinç vasıtasıyla bilince ulaştığı normal yolu izlemeye çalışır. Ama hâlâ devrede olan sansürle karşılaşır ve sansürün etkisine maruz kalır. Bu noktada arzunun yeni malzemeye aktarılmasının yolunu hazırlamış olan çarpıtmaya uğrar. Bu noktaya kadar, saplantılı bir düşünceye, bir kuruntuya, veya bu türden bir şeye —yani aktarım tarafından yoğunlaştırılan ve dışavurumu sansür tarafından çarpıtılan bir *düşünceye*— dönüşme yoluna girmiştir. Ne var ki önbilincin uyku durumu bunun daha ileri gitmesini önler. (Belki de bu sistem, kendi uyarımlarını azaltarak bu ihlale karşı kendini korumaktadır.) Rüya süreci bunun sonucunda uyku durumunun özgün doğası sayesinde açık olan gerilemeci bir yola girer ve anılar grubunun yarattığı çekimle bu yolda ilerler; bu anılardan bazıları zaten sonraki sistemlerin terminolojisine aktarılmış bir şekilde değil de görsel yükler biçimindedir. Gerilemeci yol boyunca rüya süreci temsil edilebilme özelliği kazanır. (Sıkışma (yoğunlaşma) sorununu daha sonra ele alacağım.) Böylece zikzaklı yolculuğunun ikinci kısmını tamamlamış olur. İlk kısmı bilinçsiz sahnelerden veya fantazilerden önbilince giden ilerlemeci bir yapıdaydı; ikinci kısmı ise sansür sınırından tekrar önbilince dönmektedir. Ama rüya sürecinin içeriği algısal olduğu zaman rüya bu sayede, deyiş yerindeyse sansürün ve önbilinçteki uyku durumunun yoluna çıkardığı engeli savuşturmanın bir yolunu bulur. Dikkati kendine çekmeyi ve bilinç tarafından farkedilmeyi başarır.

Çünkü ruhsal niteliklerin kavranması için bir duyu organı ışığı altında incelediğimiz bilinç, uyanık yaşamda iki yönden gelen uyarımları alma yeteneğine sahiptir. Her şeyden önce bilinç, aygıtın tamamının çevresinden, yani algı sisteminden gelen uyarımları alabilir; ve buna ek olarak, aygıt içindeki enerji aktarımlarına bağlı neredeyse tek ruhsal nitelik olan haz ve

hoşnutsuzluk uyarımlarını da alabilmektedir. Önbilinç de dahil olmak üzere Ψ-sistemlerindeki diğer bütün süreçler, ruhsal bir nitelikten yoksundur ve bu nedenle haz veya hoşnutsuzluk algısı yaratmadıkları sürece, bilincin nesneleri olamazlar. Dolayısıyla *bu haz ve hoşnutsuzluk salımlarının, kataritik süreçlerin seyrini otomatik olarak düzenledikleri* sonucuna varırız. Ama daha hassas ayarlı edimleri mümkün kılmak için, daha sonra düşüncelerin seyrini hoşnutsuzluğun varlığına veya yokluğuna daha az bağımlı kılma zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Önbilinç sistemi bu amaçla bilincin dikkatini çekecek kendine ait niteliklere sahip olma ihtiyacı duymuştur; bunu, önbilinçli süreçler ile konuşma göstergelerinden oluşan ve niteliksiz olmayan hatırlatıcı bir sistem arasında bağlantı kurarak kazanmış olması son derece mümkün gözüküyor. O ana kadar sadece algılara yönelik bir duyu organı olan bilinç, o sistemin özellikleri vasıtasıyla ayrıca düşünce süreçlerimizin bir kısmı için de bir duyu organına dönüşmüştür. Dolayısıyla deyiş yerindeyse, birisi algıya, diğeri ise önbilinçli düşünce süreçlerine yönelik olan *iki* algı yüzeyi vardır.

Uyku durumunun, bilincin uyarıma karşı önbilince yönelik algı yüzeyini, algısal sistemlerine yönelik yüzeyden daha duyarsız kıldığını varsaymam gerekiyor. Dahası, düşünce süreçlerine yönelik ilginin geceleri terk edilmesinin bir amacı vardır: Önbilinç uykuya ihtiyaç duyduğu için düşünme durma noktasına gelir. Ne var ki bir rüya bir *algıya* dönüştüğü zaman, bu yolla kazandığı özellikler vasıtasıyla bilinci uyaracak bir konuma gelir. Bu algısal uyarım da temel işlevini yerine getirmeye başlar; yani, önbilinçte mevcut yüklü enerjinin bir kısmını uyarıma yol açan şeye yönelik bir dikkate aktarır. Dolayısıyla her rüyanın *uyarıcı* bir etkisi olduğunu, önbilincin atıl gücünün bir kısmını harekete geçirdiğini kabul etmemiz gerek. Bu güç bunun üzeri-

ne rüyayı, ardışıklık ve anlaşılırlık açısından ikincil bir revizyon olarak tanımladığımız işleme tabi tutar. Yani, rüyayı da tıpkı başka bir algısal malzeme gibi değerlendirir; malzeme elverdiği ölçüde aynı beklentisel düşüncelerle karşılar. Rüya sürecinin bu üçüncü kısmı bir yönelişe sahip olduğu ölçüde bu da ilerlemeci bir yöneliştir.

Yanlış anlaşılmalardan kaçınmak açısından, bu rüya süreçlerinin kronolojik ilişkileri konusunda bir iki şey söylemekte yarar var. Gobolt [1896, 289], Maury'un giyotin rüyası bilmecesinden [sf. 87] yola çıktığı açık olan son derece cazip bir sav ortaya atmıştır. Rüyanın, uyku ile uyanma arasındaki geçiş döneminden daha fazlasını işgal etmediğini göstermeye çalışıyor. Uyanma süreci bir miktar zaman almakta ve bu süre içinde rüya ortaya çıkmaktadır. Son rüya imajının, bizi uyandıracak kadar güçlü olduğunu hayal ederiz; oysa gerçekte o noktada zaten uyanmanın eşiğine geldiğimiz için o kadar güçlü olmaktadır. "Un rêve c'est un réveil qui commence."[1]

Dugas [1897b], tezini genel anlamda ortaya koyabilmek için Gobolt'un birçok olguyu göz ardı etmek zorunda kalacağına dikkati çekmiştir. Uyanmadığımız rüyalar —örneğin rüya gördüğümüzü düşündüğümüz rüyalar— vardır. Rüya çalışması konusunda bildiklerimizden, rüyanın sadece uyanma dönemini kapsadığına katılmamız mümkün olmayabilir. Tersine, rüya çalışmasının ilk kısmı önbilincin kontrolü altında gün içinde zaten başlamış olabilir. İkinci kısmının ise —sansürün uyguladığı değişiklikler, bilinçdışı sahnelerin uyguladığı çekim, algılanma yönünde ilerlemesi— gece boyunca devam ettiğine kuşku yok. Bu açıdan ne gördüğümüzü söyleyemesek de gece boyunca rüya gördüğümüz duygusunu dile getirmekte her zaman haklı olabiliriz.

1 ["Rüya, başlayan bir uyanıştır."]

Ama rüya süreçlerinin, bilince ulaşma anına kadar tanımladığım kronolojik sırayı —ilk olarak aktarılmış bir rüya arzusu, daha sonra sansürün yarattığı çarpıtma, geriye dönük yön değişikliği, vb.— gerçekten koruduğunu varsaymak bana gereksiz gibi geliyor. Tanımımda bu sırayı benimsemem gerekiyordu; ama gerçekte olan şeyin, en elverişli yola girinceye ve belli bir gruplandırma kalıcı hale gelinceye kadar aynı anda birçok yolda keşif yapıldığına, uyarımın bazen şu, bazen de bu yoldan salındığına kuşku yok. Bazı kişisel tecrübelerim, rüya çalışmasının sonuca ulaşmak için sık sık bir günden ve bir geceden fazlasına ihtiyaç duyabileceğini düşünmeme yol açmıştır; eğer durum buysa, rüya oluşumunun sergilediği olağandışı yaratıcılık karşısında şaşkınlık duymamıza artık gerek kalmaz. Kanımca, rüyanın algısal bir olay olarak anlaşılır kılınması koşulu bile rüya bilincin dikkatini çekmeden önce devreye girmektedir. Ne var ki bundan sonrasında süreç hızlanır, çünkü rüya o noktada algılanan diğer şeylerle aynı tarzda işleme tabi tutulur. Bu, hazırlığı saatler alan ama bir anda sona eren bir havai fişek gösterisi gibidir.

Bu noktaya kadar rüya çalışması vasıtasıyla ya zamana ve uykunun derinliğine bağlı olmaksızın bilincin dikkatini kendi üstüne çekemeye ve önbilinci uyarmaya yeterli olacak yoğunluğa ulaşmıştır, ya da yoğunluğu buna yeterli olmadığı için uyanmadan hemen önce dikkatin daha hareketli olduğu bir zamana kadar hazır durumda beklemesi gerekir. Rüyaların çoğunluğu nispeten düşük ruhsal yoğunluklarda çalışır, çünkü çoğunlukla uyanma anına kadar beklerler. Ama bu ayrıca derin uykudan ansızın uyandırıldığımız zaman genellikle rüyamızda gördüğümüz bir şeyi algılamamızı da açıklar. Bu tür durumlarda tıpkı kendi başımıza uyandığımız zaman olduğu gibi, gördüğümüz ilk

şey, rüya çalışmasının yarattığı algısal içeriktir ve bundan hemen sonra gördüğümüz şey ise dışımızdaki dünyanın sunduğu algısal içeriktir.

Ancak uykumuzun ortasında bizi uyandırma gücüne sahip rüyalar daha büyük bir teorik ilgi konusudur. Başka her yerde kural olan yararcılığı göz önüne alacak olursak, bir rüyaya, yani bilinçsiz bir arzuya, önbilincin arzusunun gerçekleşmesi anlamına gelen uykuya müdahale etme gücünün neden verildiğini sorabiliriz. Açıklamanın, hakkında bilgi sahibi olmadığımız enerji ilişkilerinde yattığına kuşku yok. Böyle bir bilgiye sahip olsaydık belki de rüyanın devam etmesine ve şu veya bu ölçüde gevşemiş dikkatin bir kısmını tüketmesine izin vermenin, bilinçdışını geceleri de gündüzki kadar sıkı bir kontrol altında tutmayla kıyaslandığında bir enerji tasarrufu sağladığını bulacaktık. Deneyim, gece boyunca uykuya birkaç kez ara verse bile, rüya görmenin uyumayla uyum içinde olduğunu gösterir. Kişi bir an için uyanır ve çok geçmeden tekrar uyur. Bu, kişinin uykusunda sinek kovmasına benzer: Bir *ad hoc*[1] uyanma durumu. Kişi tekrar uyuduğu takdirde kesintiden kurtulmuş olur. Emziren bir annenin veya bebek bakıcısının uykusundaki türden bilinen örneklerin de gösterdiği gibi, uyuma arzusunun gerçekleşmesi, belli bir yönde bir miktar dikkatin harcanmasıyla oldukça uyumludur.

Bu noktada, bilinçdışı süreçlere ilişkin daha iyi bilgilere dayalı bir itiraz ortaya çıkar. Kendim de bilinçdışı arzuların her zaman aktif olduğunu iddia ettim. Ama buna rağmen, gün boyunca kendilerini hissettirecek güce sahip değillermiş gibi gözükürler. Ne var ki uyku durumu ağır basarken bilinçsiz bir arzunun bir rüya oluşturacak ve bu yolla önbilinci uyaracak güce ulaşması halinde, rüya bilince ulaştıktan sonra bu güç neden

1 [Lat. "Özel amaçlı."]

azalsın ki? Tıpkı tacizkâr sineğin tekrar tekrar kovulmasına rağmen geri dönmesi gibi, rüyanın da sürekli olarak yeniden ortaya çıkması gerekmez mi?

Bilinçsiz arzuların sürekli aktif kaldıkları kesinlikle doğrudur. Bunlar, belli bir uyarım miktarının yararlanabildiği durumlarda her zaman geçilebilen yolları temsil eder. Gerçekten de yok edilemezlik, bilinçdışı süreçlerin ağır basan bir özelliğidir. Bilinçdışında hiçbir şey sonlandırılamaz, hiçbir şey geçmişte kalmaz veya unutulmaz. Bu, en canlı haliyle nevrozlar, özellikle de histeri incelenirken görülür. Histeri nöbetinde boşalmaya yol açan bilinçsiz düşünce yolu, yeterli uyarım biriktiği an tekrar geçilebilir olmaktadır. Otuz yıl önce yaşanan bir küçük düşme, otuz yıl boyunca, bilinçsiz duygu kaynağına erişim sağladığı an yeni bir olay gibi etkili olur. Buna ilişkin anıya dokunulduğu an, tekrar hayata döner ve nöbet yoluyla motor boşalımı sağlayan bir uyarımla yüklenerek kendini hissettirir. Psikoterapinin müdahale etmesi gereken nokta da tam olarak budur. Bu terapinin görevi, bilinçsiz süreçlerin sonunda aşılmasını ve unutulmasını mümkün kılmaktır. Çünkü anıların silinmesi ve artık yeni olmayan, kendi içinde açık olarak değerlendirme ve zamanın ruhsal bellek izleri üzerindeki temel etkisi olarak açıklama eğilimi duyduğumuz izlenimlerin [yaşantıların] duygusal zayıflığı, gerçekte ancak yoğun çabalar sonucu yapılan tali değişikliklerdir. Bu işi yapan da önbilinçtir ve *psikoterapi, bilinçdışını önbilincin egemenliğine sokmaktan başka bir yol izleyemez.*

Belli bir bilinçdışı uyarım sürecinin olabilecek iki sonucu vardır. Bu, ya kendi başına bırakılır ve sonunda bir noktada kendine çıkış yolu arar ve uyarımını hareket yoluyla boşaltma fırsatı bulur; ya da önbilincin etkisi altına girebilir ve uyarımı *boşalmak* yerine, önbilinç tarafından *bağlanabilir. Rüya görme sü-*

recinde ortaya çıkan da işte bu ikinci seçenektir. Önbilinçten gelen ve algısal hale dönüşen rüyayı yarı yolda karşılayan yük, bilinçteki uyarımla ona yöneldiği için, rüyanın bilinçsiz uyarımını bağlar ve bir rahatsızlık olarak hareket etme gücünden yoksun bırakır. Rüya sahibi bir an için uyansa da, gerçekte uykusunu rahatsız etme tehdidinde bulunan sineği *kovmuştur*. Gerçekte uyku süresi boyunca bilinç üzerinde sıkı bir denetim kurmaya devam etmek yerine, bilinçdışı arzuyu akışına bırakmanın, bir rüya oluşturabilmesi için gerileme yolunu açık tutmanın ve daha sonra rüyayı bağlayarak az bir miktar önbilinç çalışmasıyla bundan kurtulmanın daha yararlı ve ekonomik *olduğunu* anlamaya başladık. Gerçekten de, başlangıçta yararlı bir işlevi bulunmayan bir süreç olabilse de, rüya görmenin ruhsal güçlerin etkileşiminde kendine bir işlev edinmesi beklenir. Artık bu işlevin ne olduğunu görebiliyoruz. Rüya görme, bilinçdışındaki serbest kalan uyarımı tekrar önbilincin kontrolü altına alma görevini üstlenmiştir; bunu yaparken bilinçsiz uyarımı boşaltır, bir emniyet valfı olarak hareket eder ve aynı zamanda az bir miktar uyanık etkinlik harcaması karşılığında önbilincin uykusunu korur. Dolayısıyla üyesi olduğu dizideki diğer bütün ruhsal yapılar gibi bu da bir uzlaşma içerir; her iki sistemin de hizmetindedir, çünkü birbiriyle uyumlu oldukları ölçüde iki arzuyu yerine getirir. Rüyalar konusunda Robert [1886] tarafından ortaya atılan ve sf. 148'de açıkladığım "dışkılama teorisi"ne dönecek olursak, önermelerine ve rüya süreçlerine ilişkin görüşlerine katılmasak da, rüyaların *işlevi* konusundaki açıklamasını özünde kabul etmemiz gerektiğini hemen anlarız.[1]

1 [1914 *tarihli dipnot*:] Rüyalara bağlanabilecek tek işlev bu mudur? Başka birisini bilmiyorum. Maeder'in [1912] rüyaların daha başka "tali" işlevleri de olduğunu göstermeye çalıştığı doğrudur. Bazı rüyaların, çatışmaları çöz-

"İki arzu birbiriyle uyum içinde olduğu sürece" kısıtlaması, rüyanın işlevinin hüsranla sonuçlanabileceği muhtemel bir durumun ipucunu verir. Rüya sürecinin, bilinçsiz bir arzunun giderilmesi olarak başlamasına izin verilir; ama bu arzu giderme girişimi önbilincin üzerine öylesine şiddetle çullanır ki uykuya devam edemez, bunun üzerine rüya uzlaşmayı ihlal eder ve görevinin ikinci kısmını gerçekleştiremez. Bu durumda rüya anında kesilir ve yerini tam bir uyanıklık durumu alır. Burada da uykunun normal *bekçisi* rolü yerine, uykuyu *bozan etken* rolünü oynuyor gibi gözükmesi rüyanın suçu değildir; bu bizim rüyanın yararlı bir amacı olduğu görüşüne karşı önyargılı olmamızı gerektirmez. Organizmada nor-

---

meye yönelik daha sonra gerçek yaşamda da devam eden ve böylece sanki uyanık eylemlere yönelik deneme uygulamaları gibi iş gören çabalar içerdiği yolundaki doğru gözlemlerden yola çıkmıştır. Bu nedenle rüyalarla hayvanların ve çocukların sergilediği doğuştan gelen içgüdülerin işleyişinde deneyim kazanma ve sonraki ciddi etkinliğe hazırlık olarak değerlendirilebilecek etkinlikleri arasında bir paralellik kurmuş ve rüyaların bir "*fonction ludique*" ["oyun işlevine"] sahip olduğu hipotezini ortaya atmıştır. Maeder'den kısa bir süre önce Alfred Adler [1911, 215 n.] de rüyaların bir "önceden düşünme" işlevine sahip olduğunda ısrar etmiştir. (1905'te yayımlanan bir analizde ["Bir Histeri Olayının Analizinden Kesitler," 1905e, ÖFD., 9] ancak bir niyetin dışavurumu olarak değerlendirilebilen bir rüya, bu niyet gerçekleştirilinceye kadar her gece tekrarlanmıştı.)

Ne var ki biraz düşününce, rüyaların bu "tali" işlevinin, rüya yorumu konusunun bir parçası olarak değerlendirilmek gibi bir iddiası olmadığına kanaat getiririz. Daha sonra uyanık yaşamda gerçekleştirilebilen önceden düşünme, niyetlenme, çözüm girişimleri oluşturma ve diğer birçok benzeri şey, zihnin bilinçdışı ve önbilinç etkinliğinin ürünleridir; bunlar da uyku durumunda "günün kalıntıları" olarak varlığını sürdürebilir ve rüya oluşumunda bilinçdışı arzuyla birleşebilir (bkz. sf. 701). Dolayısıyla rüyanın "önceden düşünme" işlevi daha çok, sonuçları sadece rüyaların veya diğer olguların analiziyle ortaya çıkarılabilecek olan önbilinçli uyanık düşüncenin bir işlevidir. Rüyaları, açık içerikleriyle özdeş saymak uzun zamandır alışkanlık halini almıştır; ama şimdi rüyaları gizli rüya düşünceleriyle karıştırma hatasına karşı da aynı ölçüde dikkatli olmamız gerekir.

malde yararlı olan bir aygıtın yararsız hale gelmesine ve buna yol açan koşullar şöyle veya böyle değiştiği an rahatsız edici olmasına tek örnek bu değildir; rahatsızlık en azından değişikliğe dikkati çekmek ve organizmanın düzenleyici makinesini bu rahatsızlığa karşı harekete geçirmek gibi yeni bir amaca hizmet eder. Burada kastettiğim şey elbette kaygı rüyalarıdır; arzu giderme teorisine karşı gösterilen bu kanıtı baştan savdığım düşünülmesin diye, açıklamalarıma ilişkin bazı ipuçları vereceğim. Kaygı geliştiren bir ruhsal sürecin buna rağmen bir arzunun giderilmesi [gerçekleşmesi] olabileceği düşüncesinde artık bize çelişkili gelen bir şey yok. Bunun, bu arzunun bir sisteme, yani bilinçdışına ait olmasına karşılık, diğer sistem, yani önbilinç tarafından reddedilip baskı altına alınmasıyla açıklanabildiğini biliyoruz.[1] Kusursuz bir ruh sağlığın-

1 [1919 *tarihli dipnot*:] "Çok daha önemli ve geniş kapsamlı olan, ama amatörler tarafından aynı ölçüde görmezden gelinen ikinci bir etken de şudur. Arzu gidermenin haz vermesi gerektiğine kuşku yok; ama şu sorun gündeme gelir:'Kime?' Elbette arzuyu besleyen kişiye. Ama bilindiği gibi rüyayı görenin kendi arzularıyla ilişkisi oldukça özgün bir ilişkidir. Bunları inkâr eder, sansüre tabi tutar, kısaca bunlardan hoşlanmaz. Dolayısıyla bunların doyumu ona haz değil, tersini hissettirecektir; deneyim bu karşıtın kaygı biçiminde ortaya çıktığını gösterir, bu da açıklanması gereken başka bir olgudur. Dolayısıyla kişinin kendi rüya arzularıyla ilişkisini ancak ortak, güçlü bir ögeyle birbirine bağlanan iki ayrı insanın bir karmasıyla [alaşımıyla] karşılaştırabiliriz. Bunu açmak yerine, aynı durumun tekrarlandığını göreceğiniz bilinen bir masalı hatırlatmakla yetineceğim. İyi bir melek yoksul bir evli çifte, ilk üç dileklerini yerine getireceğini söyler. Çok sevinirler ve dileklerini seçerken dikkat etmeye karar verirler. Ama komşu kulübede kızartılan sucuğun kokusu kadını biraz sucuk istemeye iter. Sucuklar anında gelir; bu ilk dilekleridir. Ama adam öfkelenir ve hırsla, sucukların karısının burnuna yapışmasını arzular. Bu da olur; sucuklar yeni yerlerinden oynatılamaz bile. Bu da ikinci dilektir; ama erkeğindir ve yerine gelmesi karısı için hiç de hoş değildir. hikâyenin gerisini biliyorsunuz. Ne olursa olsun, bir — yani karı-koca— oldukları için, üçüncü dilek mecburen sucukların kadının burnundan ayrılması olacaktır. Bu hikâye diğer birçok bağlantıda da kulla-

da bile bilinçdışı tam anlamıyla önbilince tabi değildir; bastırmanın derecesi, ruhsal normalliğimizin derecesini gösterir. Nevrotik semptomlar bu iki sistemin birbiriyle çatışma halinde olduğunu gösterir; bu semptomlar, o an için çatışmaya son veren bir uzlaşmanın ürünüdür. Bunlar bir yandan uyarımlarının boşaltılması için bilinçdışına bir çıkış yolu ve bir tür huruç kapısı sağlarken, öte yandan da önbilincin bilinçdışını bir ölçüde kontrol altında tutmasını mümkün kılar. Örneğin histerik bir fobinin veya agorafobinin anlamını ele almak aydınlatıcıdır. Nevrotik bir hastanın sokakta karşıdan karşıya geçemediğini —ki bu, haklı olarak "semptom" olarak değerlendirdiğimiz bir durumdur— varsayalım. Yapamadığına inandığı bu eylemi yapmaya zorlayarak bu semptomu giderecek olursak, sonuç bir kaygı nöbeti olacaktır, ki gerçekten de sokakta kaygı nöbetinin baş göstermesi çoğu kez agorafobinin başlatıcı nedenidir. Dolayısıyla burada semptomun, kaygı patlamasından kaçınmak için oluşturulduğunu görürüz; yani fobi, kaygıya karşı bir kale duvarı olarak inşa edilmiştir.

Duyguların bu süreçlerde oynadığı rolü incelemeksizin tartışmamızı daha ileri götüremeyiz; ama bunu da bu bağlamda ancak eksik yapabiliriz. Gelin, bilinçdışını bastırmanın zorunlu olduğunu, çünkü her şeyden önce bilinçdışındaki düşünce akışının kendi haline bırakılması halinde başlangıçta haz verici olan, ancak "bastırma" süreci devreye girdikten sonra bunaltıcı olan bir duygu yaratacağını varsayalım. Bastırmanın amacı da, sonucu da bu bunaltı [hoşnutsuzluk] duygusunun ortaya çıkmasını önlemektir. Bastırma, bilinçdışının düşünsel içeriğini de

nılabilirdi; ama burada sadece iki insanın birbiriyle uyum içinde olmaması halinde, birisinin arzusunun gerçekleşmesinin, diğeri için bunaltıdan başka bir anlam ifade etmeyebileceğini göstermeye yarar." (*Psikanalize Giriş Dersleri*, 1916-17, ÖFD., 1, 14. ders başları).

kapsar, çünkü hoşnutsuzluk duygusu bu içerikten başlayabilir. Bu da duygu üretiminin doğasına ilişkin oldukça özgün bir varsayımı öngörür.[1] Duygu üretimi, bir motor veya salgı işlevi olarak değerlendirilir; bunun sinir uyarımının anahtarı da bilinçdışındaki düşüncelerde yatar. Önbilincin kurduğu egemenlik yüzünden bu düşünceler deyiş yerindeyse boğulmuş ve duygu yaratacak dürtüler göndermesi engellenmiştir. Dolayısıyla önbilinçten gelen yükün ortadan kalkması halinde, bilinçsiz uyarımların, (halihazırda mevcut bulunan bastırmanın sonucunda) sadece hoşnutsuzluk ve kaygı olarak yaşanabilecek olan türden bir duygu ortaya çıkarması tehlikesi söz konusu olacaktır.

Rüya sürecinin kendi seyrine bırakılması halinde bu tehlike somutlaşır. Bunun gerçekleşmesini belirleyen koşullar, bastırmaların baş göstermiş olması ve bastırılan arzu giderici dürtülerin yeterince güçlenmesidir. Dolayısıyla bu belirleyici etkenler, rüya oluşumunun ruhsal çerçevesinin oldukça dışındadır. Konumuz, uyku sırasında bilinçdışının serbest kalması gibi tek bir etkenle kaygı üretimi konusuyla ilişkili olmasaydı, kaygı rüyalarına ilişkin bir tartışmaya gerek duymaz ve bu sayfalarda bunları çevreleyen bulanıklıkların tamamına girme zorunluluğundan kurtulurdum.

Daha önce de tekrar tekrar söylediğim gibi kaygı rüyaları teorisi, nevrozlar psikolojisinin bir parçasıdır. Bunun rüya süreci konusuyla ilişki noktasını belirttikten sonra, bununla pek bir alıp veremeyeceğimiz kalmaz. Yapabileceğimden sadece bir şey daha var. Nevrotik kaygının cinsel kaynaklardan yükseldiğini iddia ettiğim için, rüya düşüncelerinde mevcut bulunan cinsel malzemeyi gösterebilmek açısından bazı kaygı rüyalarını analiz edebilirim.[2]

1 [Bu varsayım için bkz. sf. 604 ve dipnot.]

2 [Aşağıdaki ifadelerden bazıları, Freud'un kaygı konusundaki sonraki görüşlerinin ışığı altında bazı değişiklikler gerektirecektir.]

Mevcut tartışmada nevrotik hastalarımın sunduğu çok sayıda örneği bir yana bırakmak ve bunun yerine genç insanların gördüğü bazı kaygı rüyalarını tercih etmek için nedenlerim var.

Uzun yıllar önce ben de gerçek bir kaygı rüyası görmüştüm. Ama otuz yıl kadar sonra yoruma tabi tuttuğum ve yedi veya sekiz yaşlarıma ait bir rüyamı hatırlıyorum. Çok canlı olan bu rüyamda, *yüzünde tuhaf bir huzur ve uyku ifadesi bulunan annemin, gaga burunlu iki (veya) üç kişi tarafından taşınarak yatağa yatırıldığını* görmüştüm. Gözyaşlarıyla uyanmış, ağlayarak ebeveynlerimi de uyandırmıştım. Tuhaf giysili, gaga burunlu olağandışı uzun insan figürleri Philippson'un Tevrat'ından kaynaklanıyordu.[1] Bunların, eski Mısır cenaze töreni rölyefindeki şahin başlı tanrılar olduğunu sanıyorum. Bunun yanı sıra analiz, çocukken evin önündeki otların üzerinde bizimle oynayan, bir *kapıcının* oğlu olan, adının Philipp olduğunu sandığım kötü huylu bir çocuğu hatırlattı. Cinsel ilişki için eğitimli insanların her zaman kullandığı Latince bir kelime olan "çiftleşmek" ["couplate"] yerine kullanılan ve şahin kafası seçimiyle açıkça belli olan argo deyişi ilk kez bu çocuktan duydum gibi geliyor bana.[2] Kelimenin cinsel anlamını, hayatın gerçeklerini çok iyi bilen küçük öğretmenimin yüzündeki ifadeden çıkarmış olmalıyım. Rüyada annemin yüz ifadesi, ölümünden birkaç gün önce koma halinde horlarken dedemin yüzünde gördüğüm ifadeden kopyalanmıştı. Dolayısıyla rüyada "ikincil revizyonun" yaptığı yorum şöyle olmalı: Annem ölüyor. Cenaze töreni rölyefi de bu yoruma

1 [*Die israelitische Bibel*, Eski Ahit'in, İbranice ve Almanca basılı bir versiyonu, Leipzig, 1839-54 (2. bas. 1858). Döreronominin dördüncü bölümündeki bir dipnotta bazıları kuş kafalı olan Mısır tanrılarının oyma resimleri yer almaktadır.]

2 [Almanca argoda cinsel ilişki için "kuş" anlamına gelen "*Vogel*"den türetilmiş "*Vögeln*" kelimesi kullanılır.]

uygunluk gösterir. Ebeveynlerimi uyandırıncaya kadar dinmeyen bir kaygıyla uyanmıştım. Sanki ölmediğinden emin olmaya ihtiyacım varmış gibi, annemin yüzünü gördüğüm an sakinleşmiştim. Ama rüyanın bu "ikincil" yorumu gelişen kaygının etkisiyle zaten yapılmıştı. Rüyamda annem öldüğünü gördüğüm için kaygılı değildim; ama önbilinçli revizyonda rüyayı bu şekilde yorumlamıştım, çünkü zaten kaygının etkisi altındaydım. Bastırma dikkate alındığında kaygı, rüyanın görsel içeriğinde uygun bir dışavurum kazanan bulanık, ama bariz cinsel özleme bağlanabilir.

Bir senedir ciddi bir şekilde hasta olan yirmi yedi yaşında bir adam, on iki on üç yaşlarındayken tekrar tekrar (ağır kaygı eşliğinde) gördüğü bir rüyasında *baltalı bir adamın onu kovaladığını; kaçmaya çalıştığını ama felçli gibi olduğu yere çakılıp kaldığını* anlattı. Bu, cinselliğinden kesinlikle kuşkulanılmayacak olan çok yaygın bir kaygı rüyası türüne güzel bir örnektir. Rüya sahibi analizde ilk önce amcasının başından geçen (rüyadan sonraki bir tarihte) bir öyküyle başladı: Amcası bir gece sokakta kuşkulu birisinin saldırısına uğramıştır. Rüya sahibi de bu çağrışımdan, rüya tarihinde benzer bir olay duymuş olabileceği sonucuna vardı. Baltayla ilişkili olarak, o sıralarda odun kırarken baltayla elini yaraladığını hatırladı. Bundan hemen sonra da küçük kardeşiyle olan ilişkilerine geçti. Kardeşine kötü davranmayı ve dayak atmayı alışkanlık haline getirmiş; bir keresinde botuyla kafasını kırdığını ve annesinin "Korkarım bir gün ölümüne sebep olacak" dediğini özellikle hatırladı. Hâlâ şiddet konusuyla meşgul gibi görünürken birden bire, dokuz yaşına ait bir anısını hatırladı. Ebeveynleri eve geç gelmiş ve o uyuma numarası yaparken onlar da yatağa girmiş; çok geçmeden soluklanma sesleri ile ona esrarengiz gelen gürültüler duymuş, ayrıca yataktaki po-

zisyonlarını görmeyi başarmıştır. Diğer düşünceler, ebeveynleri arasındaki bu ilişkiyle kendisinin kardeşiyle olan ilişkisi arasında bir benzerlik kurduğunu gösterdi. Ebeveynleri arasında geçenleri şiddet ve mücadele kavramına dahil etmiş ve annesinin yatağında sık sık farkettiği kanı da bu görüşü destekleyen bir kanıt olarak değerlendirmiş.

Erişkinler arasındaki cinsel ilişkinin, bunu esrarengiz bir şey olarak gözleyen çocukları etkilemesinin ve onlarda kaygı yaratmasının gündelik bir deneyim konusu olduğunu söyleyebilirim. Bu kaygıyı, ele aldığımız şeyin, kavrayış yetersizliği nedeniyle başa çıkamadıkları ve kuşkusuz, ebeveynleri söz konusu olduğu için inkâr etmeleri yüzünden kaygıya dönüşen bir cinsel uyarım olduğunu söyleyerek açıkladım. Yaşamın daha erken bir döneminde karşıt cinsten bir ebeveyne yönelik cinsel uyarımlar henüz bastırmaya uğramamıştır ve gördüğümüz gibi özgürce ifade edilmektedir. (Bkz. sf. 357.)

Çocuklarda sıkça rastlanan halusinasyon eşliğindeki gece korkusu nöbetleri (*pavor nocturnus*) için de aynı açıklamayı vermekte bir an bile tereddüt etmem. Bu durumda da anlaşılmayan ve inkâr edilen şey olsa olsa bir cinsel dürtüler sorunu olabilir. İnceleme belki de nöbetlerin ortaya çıkmasının periyodik olduğunu gösterecektir, çünkü sadece rastlantıya bağlı izlenimler değil, kendiliğinden gelişim sürecinin peş peşe gelen dalgaları da cinsel libidoda bir artışa yol açabilmektedir.

Elimde bu açıklamayı doğrulamamı sağlayacak gözleme dayalı yeterli malzeme yok.[1]

Öte yandan pediatristler de ister bedensel, ister ruhsal açıdan olsun, bu olgular sınıfının tamamını anlaşılır kılabilecek

1 [1919 *tarihli dipnot*:] Bunları yazdıktan bu yana psikanalitik literatürde çok sayıda bu türden malzeme ortaya konmuştur.

tek yaklaşım çizgisinden yoksun gibi gözükmektedir. Hekimlik mitolojisinin, bu tür olayların anlaşılmasını kıl payı kaçırmasına neden olabildiğine ilişkin eğlenceli bir örnek vermekten kendimi alamıyorum. Örneğim, Debacker'in (1881,66) *pavor nocturnus* (kâbus) konulu tezinden alınmıştır:

Sağlığı pek yerinde olmayan on üç yaşında bir oğlan çocuğu tedirgin ve dalgın olmaya başlar. Uyku düzeni bozulur ve neredeyse haftada bir kere halusinasyon eşliğindeki ağır kaygı nöbetleriyle uyanır. Bu rüyalarını her zaman çok iyi hatırlar. Şeytanın kendisine şöyle bağırdığını söyler: "Şimdi seni yakaladık, şimdi seni yakaladık!" Derken burnuna zift ve kükürt kokusu gelir, alevler cildini yakar. Rüyasından korkuyla uyanır, ama başlangıçta ağlayamaz. Sesini tekrar kazandığı zaman şöyle dediği açık seçik duyulur: "Hayır, hayır, ben değilim; ben bir şey yapmadım!" ya da "Lütfen yapmayın! Bir daha yapmayacağım!" ya da bazen: "Albert bunu hiç yapmadı!" Daha sonra soyunmayı reddeder, "çünkü alevler sadece soynuk olduğu zaman onu yakabilir." Sağlığını tehdit eden bu şeytan rüyalarını görmeye devam ederken, taşraya gönderilir. Orada on sekiz ay içinde sağlığına kavuşur ve on beş yaşına geldiğinde itiraf eder: "Je n'osais pas l'avouer, mais j'éprouvais continuellement des picotements et des surexcitations aux *parties*;[1] à la fin, cela m'énervait tant que plusieurs fois j'ai pensé me jeter par la fenêtre du dortoir."[2]

Şu çıkarsamaları yapmak gerçekten de pek zor değildir: (1) oğlan, daha küçükken mastürbasyon yapmıştır, belki de bunu inkâr etmiş ve kötü alışkanlığından ötürü cezayla tehdit edil-

1 Bu kelimeyi italik yaptım, ama yanlış anlamak mümkün değil.

2 ["İtiraf etmeye cesaretim yoktu; ama alt tarafımda sürekli olarak delici duygulara ve aşırı uyarımlara kapılıyordum; sonunda sinirlerimi o kadar bozdu ki sık sık yurt penceresinden aşağı atlamayı düşündüm."]

miştir (itirafıyla —"je ne le ferais plus" ["ben yapmadım"]— ve inkârıyla —"Albert n'a jamais fait ça" ["Albert yapmadı"]— karşılaştırın); ergenliğinin başlamasıyla mastürbasyon kışkırtması, cinsel organlarındaki kaşıntıyla canlanmıştır; ama (3) libidosunu bastıran ve bunu kaygıya dönüştüren bir bastırma mücadelesine girişmiştir ve daha önceki tehdit edildiği cezaların yerini kaygı almıştır.

Gelin şimdi de yazarımızın (age., 69) vardığı sonuçları görelim: "Bu gözlemden şu sonuçlar çıkarılabilir:"

"(1) Sağlığı hassas olan bir oğlan çocuğunda ergenliğin etkisiyle büyük bir zayıflık durumu ortaya çıkabilir ve *dikkate de*ğer bir serebral anemiyle [beyin kansızlığıyla] sonuçlanabilir."[1]

"(2) Bu serebral anemi de kişilik değişiklikleri, şeytan korkusu içeren halusinasyonlar ve çok şiddetli gece (ve belki de ayrıca gündüz) kaygı durumları yaratır."

"(3) Çocuğun şeytan korkusu ve öz-suçlamaları, çocukken aldığı dini eğitiminin etkilerine dayanmaktadır."

"(4) Taşrada yaptığı oldukça uzun süreli bir tatil sırasındaki fiziksel egzersizlerin ve ergenliğin geçişiyle yeniden kazandığı gücün bir sonucu olarak semptomların hepsi ortadan kalkmıştır."

"(5) Çocuğun beyin durumunun kökeni üzerinde eğilim yaratıcı bir etki belki de kalıtıma ve babasındaki eski bir frengi hastalığına bağlanabilir."

Ve işte nihai sonuç: "Nous avons fait entrer cette observation dans le cadre des délires apyrétiques d'inanition, car c'est à l'ischémie cérébrale que nous rattachons cet état particulier."[2]

1 İtalikler bana aittir.

2 ["Bu olayı ergenliğe özgü nöbetsiz delilik grubu içinde değerlendirdik, çünkü bu özgün durumu serebral iskemiye (beyindeki kansızlığa) bağladık."]

(E)
TEMEL VE TALİ SÜREÇLER – BASTIRMA

Rüya süreçleri psikolojisine daha derinlemesine girmeye kalkışmakla kendime zor ve sunuş yeteneğimin yetersiz kaldığı bir iş seçmiş oldum. Bu karmaşık bütünün içindeki ögelerin gerçekte eşzamanlı olmasına rağmen, bunları ancak arka arkaya tanımlayabildim, bu arada her bir noktayı ortaya koyarken, dayandığı temelleri tahmin ediyor gibi görünmekten kaçınmam gerekti. Bunlar, başa çıkma gücümü aşan zorluklardır. Bütün bunların sonucu olarak, rüya psikolojisi açıklamamda kendi görüşlerimin tarihsel gelişimini izleyememenin cezasını çekiyorum. Rüyalar konusuna yaklaşım çizgimin, nevrozlar psikolojisi üzerindeki önceki çalışmamla belirlenmiş olmasına rağmen, mevcut çalışmada bundan bir referans kaynağı olarak yararlanmayı amaçlamadım. Yine de arzuladığım gibi tersi yönde ilerleyerek rüyaları, nevrozlar psikolojisine yaklaşmanın bir aracı olarak kullanmak yerine, sürekli olarak nevrozları rüyaları anlamak için kullanmak zorunda kaldım. Dolayısıyla okurlarımın yaşadığı sorunların hepsinin bilincindeyim, ama bundan kaçınmanın bir yolunu göremiyorum.

Bu durum karşısında hissettiğim hoşnutsuzluğa rağmen, çabalarıma daha büyük bir değer kazandıracak gibi gözüken başka bir varsayım üzerinde biraz durabildiğim için mutluyum. İlk bölümde de gösterildiği gibi, otoritelerin görüşlerinin en keskin çelişkilerle dolu olduğu bir konuyu ele almak durumunda kaldım. Ben sadece bunlardan ikisini —rüya görmenin anlamsız bir süreç olduğu görüşü ile bedensel olduğu görüşünü— kategorik anlamda reddetmeyi gerekli gördüm. Bunun dışında, karmaşık tezimin şu veya bu noktasında bütün bu karşılıklı çelişkili görüşler için bir haklılık temeli bulmayı ve bunların, gerçeğin bir kısmını aydınlattığını göstermeyi başardım.

Gizli *rüya düşüncelerinin* keşfedilmesi, rüyaların uyanık yaşamın ilgi ve uğraşlarını devam ettirdiği görüşünü tam anlamıyla doğrulamıştır. Bu rüya düşünceleri, sadece bizim için önemli gibi görünen ve bizi çok ilgilendiren şeylerle ilgilidir. Rüyalar hiçbir zaman küçük ayrıntılarla meşgul olmaz. Ama ayrıca karşıt görüşü, yani rüyaların önceki günün alakasız kalıntılarını aldığı ve uyanık yaşamdan bir ölçüde uzaklaşıncaya kadar gündüz yaşamının asıl ilgi nesnesini kontrol edemediği görüşünü kabul etmek için nedenler olduğunu da gördük. Bunun, rüya düşüncelerini çarpıtılmış bir şekilde dile getiren rüya *içeriği* için de geçerli olduğunu kavradık. Gördüğümüz üzere, çağrışım mekânizmasıyla ilişkili nedenlerden ötürü rüya süreci, uyanık düşünce etkinliği tarafından henüz ele alınmayan yeni veya alakasız düşünsel malzemeyi kontrol altına almayı daha kolay bulmakta; ve sansür nedeniyle önemli, ama kabul edilemez olan şeylerdeki ruhsal yoğunluğu, alakasız olan şeylere aktarmaktadır.

Rüyaların çok güçlü bir belleği olması ve çocukluk malzemesine erişebilmesi, öğretimizin köşe taşlarından birisi olmuştur. Rüya teorimiz, bebeklikten kaynaklanan arzuları,

rüyaların oluşumu için vazgeçilmez güdü gücü olarak değerlendirmektedir.

Doğal olarak aklımıza, uyku sırasında dış algısal uyarımların deneysel olarak kanıtlanmış olan öneminden kuşkulanmak gelmedi; ama bu malzemenin rüya arzusuyla günün etkinliğinden kalan düşünce kırıntılarıyla aynı ilişki içinde olduğunu gösterdik. Rüyaların, nesnel algısal uyarımları tıpkı yanılsamalar gibi yorumladığı görüşünü tartışmak için bir neden de görmedik; ama bu yorum için bir neden —diğer yazarlarca tanımsız bırakılan bir neden— sağlayan güdüyü keşfettik. Yorum, algılanan nesne uykuyu bölmeyecek ve arzu giderme amacı için yararlı olabilecek bir tarzda yapılmaktadır. Uyku sırasında duyu organlarında varlığı Trumbull Ladd [1892] tarafından ortaya konan öznel uyarım durumları bağlamında, bunları belli bir rüya kaynağı olarak kabul etmediğimiz doğrudur; ama bunları, rüyanın arkasında yatan iş başındaki anıların gerilemeci [geriye dönük] olarak canlandırılmasının bir sonucu olarak açıklayabildik.

Genelde rüya görmeyi açıklarken temel bir nokta olarak değerlendirilen *iç* organik duyumlar, teorimizde alçakgönüllü de olsa bir yer edinmiştir. Bu tür duyumlar —örneğin düşme, yüzme, ya da ketlenme duyumları— her an erişilebilir olan ve ihtiyaç duyulduğunda rüya düşüncelerini dile getirmek için rüya çalışması tarafından kullanılan malzemeyi sağlamaktadır.

Rüya sürecinin hızlı veya anlık bir süreç olduğu görüşü, önceden oluşturulan rüya içeriğinin bilinç tarafından algılanması açısından bize göre doğrudur; rüya sürecinin önceki kısımlarının yavaş ve dalgalı bir seyir izlemesi mümkün gibi görünüyor. Kısa bir zaman dilimine çok miktarda sıkıştırılmış malzeme içeren rüya bilmecesinin çözümüne katkı yapabildik; bu tür du-

rumlarda sorunun, zihinde mevcut bulunan hazır yapıları elde etme sorunu olduğunu varsaydık.

Rüyaların bellek tarafından çarpıtılıp sakatlanması gerçeğini kabul ettik, ama bu bize göre bir engel teşkil etmemektedir; çünkü bu, rüyanın oluşumunun ta başından itibaren iş başında olan çarpıtma etkinliğinin son ve açık kısmından başka bir şey değildir.

Zihnin geceleri uyuyup uyumadığı veya becerilerine gündüzki kadar egemen olup olmadığı konusundaki acı ve görünürde uzlaşmaz tartışma bağlamında, her iki tarafın da haklı olduğunu, ama hiç birisinin tamamen haklı olmadığını gördük. Rüya düşüncelerinde ruhsal aygıtın neredeyse kaynaklarının tamamıyla işleyen son derece karmaşık bir zihinsel işlevin kanıtlarını bulduk. Yine de bu rüya düşüncelerinin gün boyunca ortaya çıktığı su götürmez; ve zihnin uyku durumu diye bir şey olduğunu varsaymak zorunludur. Dolayısıyla uyku durumuna tipik özelliğini veren şeyin zihinsel [ruhsal] bağların çözülmesi değil, gün boyunca egemen olan ruhsal sistemin uyuma arzusu üzerinde yoğunlaşması olduğunu keşfetmemize rağmen, kısmi uyku teorisinin bile bir değer taşıdığı anlaşılmıştır. Şemamızda dış dünyadan çekilme etkeni önemini korur; bu, tek bileşen olmasa da, rüyalarda temsilin gerilemeci özelliğini kazanmasına yardımcı olur. Düşüncelerin akışındaki iradi yönlendirmeden vazgeçilmesi tartışılamaz; ama bu, ruhsal yaşamı amaçlarından hepten yoksun bırakmaz, çünkü iradi, amaç yönelimli düşünceler terk edildikten sonra irade dışı olanların nasıl kontrolü ele geçirdiğini gördük. Rüyalardaki çağrışım bağlantılarının gevşekliğini kabul etmekle kalmadık, bunun, düşünülenden daha ileri gittiğini gördük; ama bu gevşek bağlantıların, geçerli ve anlamlı olan diğer bağlantıların yerine mecburen konan birer ikâmeden

başka bir şey olmadığını da anladık. Rüyaları anlamsız [absürd] olarak tanımladığımız doğrudur; ama örnekler bize, saçma gözüktüğü zaman bile bir rüyanın ne kadar anlamlı olabileceğini öğretti.

Rüyalara bağlanan işlevler konusunda hiçbir görüş ayrılığımız yok. Rüyaların ruhsal yapı için bir tür emniyet supabı olarak hareket ettiği ve Robert'in [1886, 10] ifadesiyle her türlü zararlı şeyin rüyalarda temsil edilmek suretiyle zararsız hale getirildiği görüşü, rüyaların yarattığı çifte arzu giderme teorimizle tam bir örtüşme göstermekle kalmaz, ortaya konuş tarzı bize Robert'in kendisine olandan daha anlamlı gelir. Zihnin rüyalardaki işleyişinde özgür bir etkileşime girdiği görüşü, bizim teorimizde, önbilinçli etkinliğin rüyaları kendi seyrine bırakması olgusuyla temsil edilmektedir. "Rüyalarda zihnin embriyonik bir bakış açısına dönmesi" gibi ifadeler, ya da Havelock Ellis'in [1899, 721] rüyaları anlatmak için kullandığı "derin duygulardan ve kusurlu düşüncelerden oluşan arkaik bir dünya" ifadesi, gün boyunca bastırılan ilkel etkinlik biçimlerinin rüya oluşumunda yer aldığı yolundaki savlarımızın memnuniyet verici beklentileri olarak dikkatimizi çeker. Sully'nin [1893, 362] yazdıklarını harfiyen kabul edebildik: "Rüyalarımız, bu [eski] ardışık kişilikleri korumamızın bir yoludur. Uyurken şeylere bakma ve bunları hissetme konusunda eski tarzlara, uzun zaman önce bize egemen olan eski dürtülere ve etkinliklere döneriz."[1] Delage [1891] için olduğu kadar bizim için de "bastırılan" şeyler, "rüyaların güdü gücü" olmuştur.

Scherner'in [1861] "rüya hayaline" bağladığı rolün önemini olduğu kadar kendi yorumlarını da tam olarak kabul ettik, ama bunları deyiş yerindeyse sorunun başka bir noktasına aktarma

1 [Son iki cümle 1914'te eklenmiştir.]

gereği duyduk. Sorun, rüyaların hayal yaratması değil, daha çok hayal gücünün bilinçdışı etkinliğinin rüya düşüncelerinin oluşmasında büyük bir rol oynamasıdır. Rüya düşüncelerinin kaynağının gösterilmesini Scherner'e borçluyuz; ama rüya çalışmasına bağladığı hemen her şey, gerçekte gündüz döneminin, nevrotik semptomlar kadar rüyaların da başlatıcı etkeni olan bilinçdışı etkinliğine bağlanabilir. "Rüya çalışmasını," oldukça farklı ve çok daha dar anlamlı bir şey olarak ayırdetme ihtiyacı duyduk.

Son olarak, rüyalarla ruh hastalıkları arasındaki ilişkiyi kesinlikle bırakmadık, tersine yeni ve daha sağlam bir temele dayandırdık.

Böylece rüya teorimizin yeniliği sayesinde, eski yazarların çok çeşitli ve çelişik bulgularına yapımızda bir yer bulabildik; bu teori deyiş yerindeyse söz konusu bulguları daha yüksek bir bütünlük içinde birleştirdi. Bu bulgulardan bazılarını başka amaçlarla kullandık, ancak sadece birkaçını hepten reddettik. Yine de yapımız hâlâ eksiktir. Psikolojinin bulanık sularında yolumuzu bulmaya çalışırken karşı karşıya geldiğimiz birçok şaşırtıcı sorunun yanı sıra, yeni bir çelişkiyle başımız derde girmiş gibidir. Bir yandan rüya düşüncelerinin tamamen normal ruhsal etkinlikten kaynaklandığını varsayarken, öte yandan da rüya düşüncelerinde, rüya içeriğine uzanan ve daha sonra rüya yorumunun akışı içinde tekrarlanan bir dizi oldukça anormal düşünce sürecini keşfettik. "Rüya çalışması" olarak tanımladığımız her şey ussal düşünce süreçleri olarak gördüğümüz şeylerden öylesine büyük bir farklılık göstermektedir ki daha önceki yazarların rüyalardaki düşük ruhsal işleyiş düzeyi konusundaki en ağır eleştirileri bile tam anlamıyla haklı gözükmektedir.

Bu zorluğun üstesinden gelmemize sadece incelememizi daha da ilerletmemiz yardımcı olabilir. Bu amaçla rüya oluşu-

muna yol açabilecek koşullardan sadece birisini alarak başlayacağım.

Bir rüyanın, gündelik yaşamımızdan gelen ve tamamen mantıksal bir sıra izleyen bir dizi düşüncenin yerini aldığını keşfetmiştik. Dolayısıyla bu düşüncelerin normal ruhsal yaşamımızdan kaynaklandığına kuşku yok. Düşünce zincirimizde çok değer verdiğimiz, yüksek bir düzenin karmaşık başarıları olarak tanımladığımız bütün özellikler, rüya düşüncelerinde de bulunur. Ne var ki bu düşünce etkinliğinin uyku sırasında gerçekleştiğini —ki bu, bu güne kadar ruhsal uyku durumuna ilişkin oluşturduğumuz tabloyu fazlasıyla karıştıracak bir ihtimaldir— varsaymaya gerek yok. Tersine bu düşünceler pekâlâ önceki günden kaynaklanabilir, başlangıcından itibaren bilincimizin dikkatinden kaçabilir ve uykunun başında zaten tamamlanmış olabilir. Bundan çıkarabileceğimiz tek sonuç, bunun, *en karmaşık düşünce eylemlerinin bilincin yardımı olmaksızın gerçekleşebileceğini* kanıtladığıdır; bu, histerik veya saplantılı düşünceleri bulunan hastaların analizinden mutlaka öğreneceğimiz bir olgudur. Bu rüya düşünceleri kendi içlerinde bilinç tarafından elbette kabul edilmez değildir; bunların gün boyunca bilinçli olmamalarının çeşitli nedenleri olabilir. Bilinç düzeyine çıkma, belli bir ruhsal işlevin, yani dikkatin uygulanmasıyla ilişkilidir; bu, sanki ancak özgün miktarlarda mevcut olan ve söz konusu düşünce zincirinden başka bir amaca saptırılabilen bir işlevdir.[1] Bu tür düşünce zincirlerini bilinçten uzak tutmanın başka bir yolu daha vardır. Bilinçli düşüncelerimizin akışı, dikkat uygulamasında belli bir yol izlediğimizi gösterir. Bu yolu izlerken

1 ["Dikkat" kavramı Freud'un sonraki yazılarında çok küçük bir rol oynar. Ama "Bilimsel bir Psikoloji Projesi" (Freud, 1950a) başlıklı çalışmasında bu kavram ağırlıklı bir rol oynar.]

eleştiri taşımayan bir fikirle karşılaştığımız zaman orada keseriz; dikkat yükünü bırakırız. Bu şekilde başlatılan ve bir yana bırakılan bir düşünce dizisi, şu veya bu noktada tekrar dikkati üzerine çekecek özel bir yoğunluk derecesine ulaşmadığı sürece, dikkati üzerine çekmeksizin de etkinliğini sürdürebilir gibi gözükmektedir. Dolayısıyla bir düşünce dizisi, (belki de bilinçli) bir yargıyla yanlış olduğuna veya o anki zihinsel amaçlar açısından yararsız olduğuna karar verilerek başlangıçta reddedildiği takdirde, sonuçta bu düşünce dizisi bilincin gözetimi dışında uykunun başlangıcına kadar devam edebilir.

Özetleyecek olursak, böyle bir düşünce dizisini "önbilinçli" olarak tanımlarız; bunu tamamen ussal olarak değerlendirir ve ya göz ardı edilebileceğine, ya da kesilip bastırılabileceğine inanırız. "Göz ardı edilen" bir düşünce dizisi, bu yükü *almayan* bir dizidir; "bastırılan" veya "reddedilen" bir düşünce dizisi ise bu yükün *alındığı* [uzaklaştırıldığı] bir dizidir. Her iki durumda da bunlar kendi uyarımlarıyla baş başa bırakılır. Belli koşullar altında amaç yönelimli bir enerji yükü bulunan bir düşünce dizisi, bilincin dikkatini kendi üzerine çekme yetisine sahiptir ve bu durumda bilinç kurumu vasıtasıyla "aşırı bir yüklenme" alır. Burada bilincin yapısına ve işlevine ilişkin görüşümüzü açıklamamız gerekiyor.

Önbilinçte bu şekilde devreye giren bir düşünce dizisi, kendiliğinden ortadan kalkabileceği gibi devam da edebilir. Bu sonuçlardan ilkini, bu düşünce dizisine bağlı enerjinin, bundan yayılan çağrışım yollarının tamamı boyunca dağıldığı anlamında yorumlarız; bu enerji, düşünceler ağının tamamını, belli bir süre devam eden ve boşalma arayışındaki uyarım atıl bir yüke dönüştükçe zayıflayan bir uyarım durumuna sokar. Bu ilk sonucun devreye girmesi halinde süreç, rüya oluşumu söz konusu

olduğu sürece başkaca bir anlam taşımaz. Ne var ki önbilincimizde, bilinçdışımızdaki kaynaklardan ve hep tetikte olan arzulardan gelen daha başka amaç yönelimli düşünceler de pusuda beklemektedir. Bunlar, kendi başlarına bırakılan düşünceler grubuna bağlı uyarımı kendi denetimlerine alabilir, bununla bilinçsiz arzu arasında bir bağlantı kurabilir ve bilinçsiz arzuya ait enerjiyi bu bağlantıya "aktarabilirler." Bundan sonra göz ardı edilen veya bastırılan düşünce dizisi, aldığı pekiştirme bilince girmesine izin vermese de, varlığını sürdürecek bir konumdadır. Bunu, o ana kadar önbilinçli olan bir düşünce dizisinin artık "bilinçdışına çekildiğini" söyleyerek ifade edebiliriz.

Rüya oluşumuna yol açabilecek daha başka koşullar da vardır. Önbilinçli düşünce dizisi ta başından itibaren bilinçsiz arzuyla ilişkilenmiş olabilir ve bu nedenle egemen amaç yönelimli yük tarafından reddedilebilir; ya da bilinçsiz bir arzu daha başka nedenlerle (belki de bedensel nedenlerle) aktif hale gelebilir ve önbilinç sistemi tarafından yüklenmeyen ruhsal kalıntılara bir aktarım yapmaya çalışabilir. Ama her üç durumun da nihai sonucu aynıdır: Önbilinçte, bir önbilinç yükünden yoksun olan ama bilinçsiz bir arzudan yüklenen bir düşünce dizisi ortaya çıkar.

(1) Düşünce dizisi bu noktadan sonra *blok halinde* boşalma yetisi kazanır ve bir düşünceden diğerine geçer, böylece büyük yoğunluk kazanan bazı düşünceler oluşur. Ve bu süreç birkaç kez tekrarlandığı için, bir düşünce dizisinin tamamının yoğunluğu sonunda tek bir düşünsel ögede toplanabilir. Burada, rüya çalışmasında gördüğümüz "sıkıştırma" veya "yoğunlaşma" olgusuyla karşılaşırız. Rüyaların üzerimizde bıraktığı şaşırtıcı izlenimin temel sorumlusu da budur, çünkü ruhsal yaşamımızda normal ve bilincimize erişebilir olan benzeri başkaca bir şey olduğunu bilmiyoruz. Normal yaşamda da tümel düşünce zincirlerinin dü-

ğüm noktası veya sonuçları olan ve yüksek bir ruhsal önem derecesine sahip bulunan düşünceler vardır; ama bunların önemi iç algı açısından *algısal* tarzda bariz olan bir özellikle ifade edilmez; algısal sunumları hiçbir açıdan ruhsal önemlerinden ötürü daha yoğun değildir. Öte yandan yoğunlaşma sürecinde her ruhsal bağlantı, düşünsel içeriğinde bir *yoğunlaşmaya* dönüşür. Durum, kitabı baskıya hazırlarken anlaşılması özel bir önem taşıyan bir kelimeyi aralıklı veya koyu yazdırırken, ya da konuşurken aynı kelimeyi daha yüksek veya daha alçak bir sesle ve özel bir vurguyla telaffuz ederken yaptığım şeyle aynıdır. Bu iki benzetmeden ilki, rüya çalışmasının sağladığı bir örneği hatırlatır: Irma'nın enjeksiyonu [sf. 193] rüyasındaki "*trimetilamin*" kelimesi. Sanat tarihçileri dikkatimizi, en eski tarihi heykellerin de benzeri bir ilkeye uyduğuna dikkatimizi çeker: Bu oymalarda kişilerin önemi ebatlarıyla temsil edilir. Bir kral, tebaasının veya yenilen düşmanlarının iki veya üç katı büyüklükte temsil edilir. Roma dönemi bir heykel aynı sonucu almak için daha ince yöntemlerden yararlanacaktır. Ortaya yerleştirilen imparator ayakta duracak ve özel bir dikkatle şekillendirilecektir, buna karşılık düşmanları ayakları önünde eğilmiş olacaktır; ama o cüceler arasındaki bir dev olmayacaktır. Bugün aramızda alt kademedekilerin üstleri önünde eğilmesi, aynı eski temsil ilkesinin bir yankısıdır.

Rüyalarda yoğunlaşmaların aldığı yön bir yandan rüya düşüncelerinin ussal önbilinç ilişkileriyle, öte yandan da bilinçdışındaki görsel anıların uyguladığı çekimle belirlenir. Yoğunlaşma etkinliğinin sonucu, algısal sistemlere ulaşmanın bir yolunu bulmak için gerekli yoğunlukların kazanılmasıdır.

(2) Yine yoğunlukların aktarılabilmesini sağlayan özgürlük sayesinde, yoğunlaşmanın kontrolü altında uzlaşmalara benzer "aracı düşünceler" oluşur. (Bu konuda verdiğim çok sayıda ör-

neğe bakın.) Bu da temel vurgunun "doğru" düşünsel ögenin seçimi ve korunması üzerinde odaklaştığı normal düşünce zincirlerinde duyulmamış bir şeydir. Öte yandan önbilinçli düşünceleri konuşma diliyle ifade etmeye çalıştığımız zaman birleşik yapılar ve uzlaşmalar dikkate değer bir sıklıkla ortaya çıkar. Bunlar, "dil sürçmesi" örneği olarak değerlendirilir.

(3) Yoğunluklarını birbirine aktaran düşünceler, *en gevşek karşılıklı ilişkiler* içindedir. Bunlar, normal düşünce sistemimizde küçümsenen ve nüktelerin kullanımına bırakılan türden çağrışımlarla bağlıdır. Özellikle de eşsesli kelimelerin ve sözel benzerliklerin kalanıyla eşdeğer görülmesine dayalı çağrışımlar buluruz.

(4) Birbiriyle çelişen düşünceler birbirini ortadan kaldırmaya çalışmaz, yan yana devam eder. Bunlar çoğu kez *tıpkı aralarında hiçbir çelişki yokmuş gibi* yoğunlaştırmalar oluşturacak şekilde birleşir, ya da bilinçli düşüncelerimizin asla göz yummayacağı, ancak eylemlerimizde çoğu kez kabul edilen türden uzlaşmalar yaparlar.

Daha önce ussal çizgilerde oluşan rüya düşüncelerinin, rüya çalışmasının seyri içinde tabi kılındığı anormal süreçlerin en çarpıcı olanlarından bazıları bunlardır. Bu süreçlerin başlıca tipik özelliğinin, vurgunun tamamının katetik [yükleme] enerjisini hareketli ve *boşalma yetisine sahip* kılma üzerinde odaklaştığı görülecektir; yüklerin bağlandığı ruhsal ögelerin içeriği ve gerçek anlamı pek önemli bulunmaz. Yoğunlaşmanın ve uzlaşmaların oluşumunun sadece gerilemeyi kolaylaştırma, yani düşünceleri imajlara dönüştürme uğruna yapıldığı varsayılabilirdi. Ama örneğin "Autodidasker, Profesör N. ile sohbet" rüyasında olduğu gibi bu tür imajlara gerileme içermeyen rüyaların analizi —ve daha da önemlisi sentezi— diğerleriyle aynı yerdeğiştirme ve yoğunlaşma süreçlerini sergiler.

Dolayısıyla rüya oluşumunda temelden farklı iki tür ruhsal sürecin söz konusu olduğu sonuca varmaya yöneliriz. Bunlardan birisi kusursuz düzeyde ussal ve normal düşünme kadar geçerliliğe sahip olan rüya düşünceleri üretirken, diğeri bu düşünceleri son derece şaşırtıcı ve usdışı olan bir tarzda işleme tabi kılar. VI. Bölümde, bu ikinci ruhsal süreci rüya çalışması olarak diğerinden ayırdetmiştik. Şimdi bunun kökenine ne gibi bir ışık tutabiliriz?

Nevrozların, özellikle de histerinin psikolojisi üzerine incelememizde ilerleme kaydetmiş olmasaydık, bu soruya cevap vermemiz mümkün olmazdı. Bu incelemeden, aynı usdışı ruhsal süreçlerin ve belirlemediğimiz diğer süreçlerin, histerik semptomların üretiminde egemen olduğunu gördük. Histeride de geçerlilik açısından bilinçli düşüncelerimize eşit olan kusursuz ölçüde ussal olan bir dizi düşünceye rastladık; ama başlangıçta bu biçimde varoldukları konusunda hiçbir şey bilmiyorduk ve sadece daha sonra yeniden tasarlayabiliyorduk. Bir noktada dikkatimizi çekmeleri halinde, üretilen semptomu analiz ederek, bu normal düşüncelerin anormal bir işleme tabi tutulduğunu keşfederiz: B*unlar, yoğunlaşma ve uzlaşmaların olu*şumu ve çelişkilerin göz ardı edildiği yüzeysel çağrışımlar k*analıyla ve ayrıca gerileme yoluyla semptomlara aktarılmıştır*. Rüya çalışmasının tipik özellikleri ile psikonevrotik semptomlar yaratan ruhsal etkinliğin özellikleri arasındaki tam özdeşlik açısından, histeriden çıkardığımız sonuçları rüyalara da uygulama konusunda kendimizi haklı buluyoruz.

Buna uygun olarak, şu tezi histeri teorisinden ödünç alıyoruz: N*ormal bir düşünce dizisi sadece, çocukluktan gelen ve bastırılan bilinçsiz bir arzunun aktarılması halinde tanımlad*ığımız türden anormal bir ruhsal işleme tabi tutulur. Bu tez uyarınca rüya

teorimizi, güdü gücünü sağlayan rüya arzusunun değişmez bir biçimde bilinçdışından kaynaklandığı varsayımına dayandırdık; bu, kabul etmeye hazır olduğum gibi, genel geçerliliği kanıtlanamayan ve çürütülemeyen bir varsayımdır. Ama sık sık kullandığımız "bastırma" terimiyle kastedilen şeyi açıklamak için, psikolojik iskelemizle biraz daha ileri gitmemiz gerekmektedir.

Etkinlikleri, uyarım birikiminden kaçınma ve kendini olabildiğince uyarımdan uzak tutma çabasıyla düzenlenen ilkel bir ruhsal aygıtın kurgusunu incelemiştik. Bu nedenle bu aygıt, bir refleks aygıtının planı üzerine inşa edilmiştir. Her şeyden önce kendi bedeninde iç değişiklikler yaratmanın bir yolu olan hareket gücü [yeteneği], boşalma yolu olarak iş görür. Bir "doyum yaşantısının" ruhsal sonuçlarını tartışmaya geçmiş; ve bu bağlamda (burada bizi ilgilendirmeyen çeşitli yollardan yaratılan) uyarım birikiminin, bir hoşnutsuzluk olarak hissedildiği ve uyarımda bir azalma içeren ve haz olarak hissedilen doyum yaşantısını tekrarlama amacıyla söz konusu aygıtı harekete geçirdiği yolunda ikinci bir hipotez eklemiştik. Aygıtta, hoşnutsuzluktan yola çıkan ve hazzı hedefleyen bu tür bir akıma "arzu" adını vermiş ve sadece bir arzunun aygıtı harekete geçirebildiğini, aygıttaki uyarımın seyrinin haz ve hoşnutsuzluk duygularıyla otomatik olarak düzenlendiğini iddia etmiştik. İlk arzu, doyum anısının halusinasyonel bir şekilde yüklenmesi gibi gözükmektedir. Ne var ki bu halusinasyonların, tükenme noktasına kadar korunmamaları halinde, ihtiyacın ortadan kaldırılmasına, ya da buna uygun olarak doyuma bağlı haz yaratmaya yeterli olmadığı anlaşılmıştır.

Hatırlatıcı yükün algıya kadar ilerlemesine ve oradan ruhsal güçleri bağlamasına izin vermeyen ikinci bir etkinlik —ya da bizim deyişimizle ikinci bir sistemin etkinliği— gerekli olur;

bu sistem bunun yerine ihtiyaçtan kaynaklanan uyarımı, iradi bir hareket vasıtasıyla sonunda dış dünyada doyum nesnesinin gerçek algısına ulaşmayı mümkün kılacak bir şekilde değiştiren dolambaçlı bir yola saptırır. Ruhsal aygıta ilişkin şemamızı bu noktaya kadar çizmiştik; bu ikisi, tam gelişmiş bir aygıtta bilinçdışı ve önbilinç olarak tanımladığımız şeyin tohumlarıdır.

Hareket gücünü, dış dünyada etkili değişiklikler yaratmak amacıyla kullanabilmek için, hatırlatıcı sistemlerde çok sayıda yaşantıyı ve farklı amaç yönelimli düşüncelerle bu hatırlatıcı malzemede uyandırılan çok sayıda sabit çağrışım kayıtlarını biriktirmek gerekmektedir. Artık hipotezimizi bir adım daha ilerletebiliriz. Sürekli kendi yolunu arayan ve dönüşümlü olarak enerji yükü gönderip geri çeken bu ikinci sistemin etkinliği bir yandan bellek malzemesinin tamamını serbestçe kendi emrinde kullanmaya ihtiyaç duyar; ama öte yandan da çeşitli düşünce yolları boyunca büyük miktarlarda enerji yükü göndermesi ve böylece bu enerjinin yararlı olmayan amaçlarla tüketip dış dünyada değişiklik yaratma niteliğini azaltması, gereksiz bir enerji harcaması olacaktır. Bu nedenle verimlilik uğruna bu ikinci sistemin, enerji yüklerinin büyük çoğunluğunu bir atalet durumunda saklamayı ve yerdeğiştirme için sadece küçük bir kısmını kullanmayı başardığını varsayıyorum. Bu süreçlerin mekâniğini pek bilmiyorum; bu fikirleri ciddiye alanlar, bunların fiziksel benzerlerini araması ve nöronların uyarımına eşlik eden hareketleri tanımlamanın bir yolunu bulması gerekecektir. Üzerinde ısrar ettiğim tek şey, *ilk* Ψ-sisteminin etkinliğinin, *uyarım miktarlarının serbestçe boşalmasını* sağlamaya yönelik olmasına karşılık, *ikinci* sistemin, buradan kaynaklanan yükler vasıtasıyla bu boşalmayı *engellemeyi* ve enerji yükünü atıl bir yüke dönüştürmeyi (böylece aynı anda da düzeyini artırdığına kuşku yok) başardığı fikridir.

Dolayısıyla ikinci sistemin egemenliği altında uyarımın boşaltılmasının, ilk sistemin egemenliği altında iş başında olanlardan oldukça farklı mekânik koşullarla düzenlendiğini varsayıyorum. İkinci sistem keşif niteliğindeki düşünce etkinliğini tamamladıktan sonra, uyarımları engelleyip biriktirerek, hareket yoluyla boşalmalarını mümkün kılar.

İkinci sistemin uyguladığı bu boşalmayı engelleme [ketleme] ile hoşnutsuzluk ilkesinin[1] uyguladığı düzenleme arasındaki ilişkileri göz önüne aldığımız zaman ilginç düşünceler ortaya çıkar. Gelin, temel doyum yaşantısının antitezini —yani *dışsal bir korku yaşantısını*— inceleyelim. İlkel aygıtın, acı verici bir uyarımın kaynağı olan algısal bir uyarıma maruz kaldığını varsayalım. İçlerinden birisi aygıtı algıdan ve aynı zamanda acıdan uzaklaştırıncaya kadar, düzensiz motor dışavurumları ortaya çıkacaktır. Algının tekrar ortaya çıkması halinde algı yeniden ortadan kalkıncaya kadar hareket (belki de bir kaçış hareketi) tekrarlanacaktır. Bu durumda acı kaynağının algısını halusinasyonlu veya başka türlü yeniden yükleme eğilimi söz konusu olmayacaktır. Tersine, ilkel aygıtta bir şeyin canlandırması halinde bunaltıcı, hatırlatıcı imajı anında bırakmaya yönelik bir eğilim olacaktır, çünkü uyarımın algıya sızması halinde hoşnutsuzluğu kamçılayacaktır (daha doğrusu kamçılamaya *başlayacaktır*). Algıdan farklı olan belleğin, bilinci uyarmaya ve böylece yeni enerji yükünü kendi üzerine çekmeye yeterli nitelikten yoksun olması da algıdan önceki kaçışın tekrarından başka bir şey olmayan anıdan kaçışı kolaylaştırır. Ruhsal sürecin, daha önce bunaltıcı olan bir şeye ilişkin anıdan bu şekilde çabasızca ve düzenli olarak kaçınması, *ruhsal bastırmanın* prototipini ve ilk örneğini oluşturur. Bunaltıcı şeylerde bu kaçınmanın —bu devekuşu politikasının— çoğun-

1 [Freud sonraki yazılarında bundan "haz ilkesi" olarak söz etmektedir.]

luğunun, erişkinlerin normal ruhsal yaşamında da görüldüğü bilinen bir gerçektir.

Dolayısıyla hoşnutsuzluk ilkesinin bir sonucu olarak, ilk Ψ-sistemi, düşüncelerin içeriğine bunaltıcı herhangi bir şey sokma yetisinden tamamen yoksundur. Bu sistem arzulamaktan başka bir şey yapamaz. Olaylar bu noktada kalsaydı ikinci sistemin düşünce etkinliği engellenecekti, çünkü yaşantıyla oluşan anıların *tamamına* serbest bir şekilde erişime ihtiyaç duyar. Burada iki ihtimal ortaya çıkar. İkinci sistemin etkinliği kendini hoşnutsuzluk ilkesinden tamamen kurtarıp anıların verdiği hoşnutsuzluğu dikkate almadan devam edebileceği gibi, hoşnutsuzluk yaratmaktan kaçınmasını mümkün kılacak bunaltıcı anıları enerjiyle yüklemenin bir yolunu da bulabilir. İlkinde olduğu kadar ikincisinde de uyarımın seyrini açıkça hoşnutsuzluk ilkesi düzenlediği için, bu ihtimallerden ilkini göz ardı edebiliriz. Sonuçta elimizde ikinci seçenek, yani ikinci sistemin anıları boşalmalarını engelleyecek şekilde yüklemesi kalır; hoşnutsuzluğun gelişmesi yönünde (sinir uçlarının motor uyarımıyla kıyaslanabilir) boşalmanın engellenmesi de buna dahildir. İkinci sistem tarafından yüklenmenin, aynı anda uyarımın boşalmasının engellenmesi anlamına geldiği hipotezine iki yönden yaklaşmış olduk: Hoşnutsuzluk ilkesini dikkate almamız ve ayrıca sinir uyarımlarında en az harcama ilkesi bizi bu hipoteze götürdü. Bunu aklımızda iyi tutalım, çünkü bastırma teorisinin tamamının anahtarı budur: *ikinci sistem bir düşünceyi, sadece hoşnutsuzluğun gelişmesini engelleyecek ve buradan hareket edebilecek bir noktadaysa enerjiyle yükleyebilir*. Engellemeden [ketlemeden] kaçınabilecek şeyler, ilki için olduğu kadar ikinci sistem için de erişilmez olacaktır; çünkü hoşnutsuzluk ilkesi uyarınca zaman geçmeden bir yana bırakılacaktır. Ne var ki hoşnutsuzluğun engellenmesinin

tam olması gerekmez: Başlangıcına izin verilmesi gerekir, çünkü söz konusu anının doğası ve düşünce sisteminin göz önüne aldığı amaç açısından muhtemel elverişsizliği konusunda ikinci sisteme bilgi veren de işte budur.

Tek başına ilk sistemdeki ruhsal süreçleri "temel süreç," ikinci sistemin yarattığı engellemeden kaynaklanan süreci de "ikincil süreç" olarak tanımlamayı öneriyorum.[1]

İkinci sistemin, temel süreci düzeltme ihtiyacı duymasının gösterebileceğim başka bir nedeni daha vardır. Temel süreç, biriken uyarım miktarının yardımıyla "algısal bir özdeşlik" [doyum yaşantısıyla] kurabilmek için uyarımı boşaltmaya çaba gösterir. Ne var ki ikincil süreç bu niyetten vazgeçmiş ve bunun yerine başka birisini —bir "*düşünce* özdeşliği" [söz konusu yaşantıyla] kurmayı— benimsemiştir. Düşünme ediminin tamamı, bir doyum anısından (amaç yönelimli bir düşünce olarak benimsenen bir anıdan) motor yaşantılarının bir ara evresi yoluyla bir kez daha ulaşılması umulan aynı anının özdeş yüküne giden döngüsel bir yoldan başka bir şey değildir. Düşünmenin, düşüncelerin *yoğunlukları* tarafından yoldan saptırılmadan bu düşünceler arasındaki bağlantı yollarıyla ilgilenmesi gerekir. Ama düşüncelerdeki yoğunlaşmanın olduğu kadar ara ve uzlaşma yapıların da hedeflenen özdeşliğe ulaşılmasını engellemesi gerektiği açıktır.

1 [Temel ve ikincil sistemler arasındaki ayrım ve bunlardaki ruhsal işleyişin farklı olduğu hipotezi, Freud'un en temel kavramları arasında yer almaktadır. Bunlar, ruhsal enerjinin iki biçimde —bilinçdışı sisteminde olduğu gibi "serbest" veya "hareketli" ve önbilinç sisteminde olduğu gibi "bağlı" veya "atıl" ("hareketsiz")— bulunduğu teorisiyle ilgilidir. Freud, sonraki yazılarında bu konuyu tartışırken —örneğin "Bilinçdışı," 1915e, ÖFD., 12 ve *Haz İlkesinin Ötesinde*, 1920g, ÖFD., 12)— bu son ayrımı, *Histeri Üzerine İncelemeler* (1895, ÖFD., 3) adlı ortak çalışmalarında Breuer tarafından dile getirilen bazı görüşlere bağlıyor.]

Bunlar, bir düşüncenin yerine bir başkasını ikâme ettiği için, ilk düşüncenin izlenmesiyle aşılacak yoldan sapmaya neden olurlar. Dolayısıyla ikincil [tali] düşünmede bu tür süreçlerden özenle kaçınılır. Diğer açılardan düşünce sürecine en önemli işaret direklerini sağlayan hoşnutsuzluk ilkesinin, "düşünce özdeşliği" kurma yolunda zorluklar çıkardığını görmek de kolaydır. Dolayısıyla düşünme ediminin, hoşnutsuzluk ilkesinin koyduğu dışlayıcı düzenlemeden kendini daha çok kurtarmayı ve düşünce etkinliğindeki duygu gelişimini bir sinyal olarak hareket etmek için gerekli minimum düzeyle sınırlandırmayı hedeflemesi gerekir.[1] Bilincin yarattığı bir diğer aşırı yükleme, işleyişteki bu daha büyük hassasiyete ulaşılmasını hedefler. Ama çok iyi bildiğimiz gibi, normal ruhsal yaşamda bile bu hedefe nadiren tam olarak ulaşılır; ve düşünme edimimiz her zaman için hoşnutsuzluk ilkesinden gelen müdahaleyle çarpıtmaya maruz kalır.

Ne var ki ruhsal aygıtımızın işlevsel verimliliğindeki kendilerini ikincil düşünce etkinliğinin ürünleri olarak temsil eden düşüncelerin temel ruhsal sürece tabi kılınmasını mümkün kılan boşluk bu değildir; çünkü artık rüyalara ve histerik semptomlara yol açan etkinliği işte bu formülle tanımlayabiliyoruz. Yetersizlik, gelişim tarihçemizden gelen iki etkenin yakınsamasından kaynaklanır. Bu etkenlerden birisi ruhsal aygıta tamamen aktarılmasına ve iki sistem arasındaki ilişki üzerinde belirleyici bir etkisi olmasına karşılık, diğeri kendini değişken ölçüde hissettirir ve organik kökenli içgüdüsel güçleri ruhsal yaşama sokar. Çocukluktan kaynaklanan her iki etken de bebekliğimizden

1 [Freud, daha büyük miktarda bir hoşnutsuzluğun ortaya çıkmasını önleyecek bir "sinyal" olarak hareket eden küçük bir hoşnutsuzluk miktarı fikrini, yıllarca sonra tekrar ele almış ve kaygı sorununa uygulamıştır. Bkz. *Ketlemeler, Semptomlar ve Kaygı*, (1926d, ÖFD., 11), Bölüm XI (A)(*b*).]

itibaren ruhsal ve bedensel organizmamızın geçirdiği değişikliklerin bir tortusudur.

Ruhsal aygıttaki ruhsal süreçlerden birisini "temel" olarak tanımlarken, düşündüğüm şey sadece nisbi önem ve verimlilik varsayımları değildi; ayrıca kronolojik önceliği için de gösterge olacak bir isim seçmek istemiştim. Bildiğimiz kadarıyla, sadece temel sürece sahip olan bir ruhsal aygıtın bulunmadığı ve bu anlamda böyle bir aygıtın teorik bir kurgu olduğu doğrudur. Ama şu da bir gerçek ki temel süreçlerin ruhsal aygıtta ta başından itibaren mevcut bulunmasına karşılık, ikincil süreçler ancak yaşamın akışı içinde ortaya çıkarak temel süreçleri ketlemeye ve üstlerini örtmeye başlar; hatta tam egemenlikleri yaşamın doruğuna kadar kurulmayabilir bile. İkincil süreçlerin gecikmeli ortaya çıkışının sonucu olarak, varlığımızın bilinçsiz arzu giderici dürtülerden oluşan çekirdeği, önbilincin kavrayışına ve ketlemesine erişilmez kalır; önbilincin oynadığı rol ise bilinçdışından gelen arzu giderici dürtüleri en akılcı yollara yönlendirmekle sınırlı kalır. Bu bilinçsiz arzular, sonraki ruhsal eğilimlerin tamamı üzerinde zorlayıcı bir güç uygular; bu, söz konusu eğilimlerin uymak zorunda olduğu, ya da daha yüksek amaçlara saptırıp yönlendirme çabasına girebildiği bir güçtür. İkincil sürecin geç ortaya çıkmasının başka bir sonucu da, geniş bir hatırlatıcı malzeme alanının önbilinçli yüklemeye kapalı kalmasıdır.

Çocukluktan gelen ve yok edilemeyen, ketlenemeyen bu arzu giderici dürtüler arasında, gerçekleşmeleri ikincil düşünmenin amaç yönelimli düşünceleriyle çelişecek olanlar da vardır. Bu arzuların gerçekleşmesi artık bir haz duygusu değil, bir hoşnutsuzluk duygusu yaratacaktır; ve "*bastırma" dediğimiz şeyin özünü de işte bu duygu dönüşümü oluşturur*. Bastırma sorunu, bu dönüşümün nasıl ve hangi güdü güçleri yüzünden ortaya çıktığı sorusunda

yatar; ancak bu, burada sadece değinmemizin yeterli olacağı bir sorundur.[1] Gelişim seyri içinde bu tür bir dönüşümün gerçekleştiği —çocuklukta başlangıçta bulunmayan tiksinti duygusunun nasıl ortaya çıktığını hatırlayalım— ve bunun ikincil sistemin etkinliğiyle ilgili olduğu konusunda kafamızın net olması yeterlidir. Bilinçsiz arzunun duygu boşaltımına temel yaptığı anılar, önbilincin erişimine hiçbir zaman açık değildir ve dolayısıyla bu anılara bağlı duygu boşalımı da engellenemez. Bu görüşlerin, arzu giderici güçle aktarıldıkları önbilinçli düşünceler yoluyla bile artık erişime kapalı olmasının nedeni de işte bu duygu üretimidir. Tersine, hoşnutsuzluk ilkesi kontrolü ele alır ve önbilinç sisteminin, aktarım düşüncelerinden uzaklaşmasına neden olur. Bu düşünceler kendi başlarına bırakılır —"bastırılır"— ve böylece ta başından beri önbilinçten uzak tutulan bir çocukluk anıları deposunun varlığı, bastırmanın *vazgeçilmez koşulu* olur.

En elverişli durumlarda hoşnutsuzluk üretimi, enerji yükünün önbilinçteki aktarım düşüncelerinden uzaklaştırılmasıyla birlikte ortadan kalkar; ve bu sonuç, hoşnutsuzluk ilkesinin devreye girmesinin yararlı bir amaca hizmet ettiği anlamına gelir. Ama bastırılan bilinçsiz arzu, aktarım düşüncelerine aktardığı organik bir pekiştirme aldığı zaman durum farklıdır; bu yolla bunları, önbilinçteki enerji yüklerini kaybetmiş bile olsalar, uyarım vasıtasıyla bir çıkış yolu bulma çabasına sokacak bir konuma getirebilir. Bunu, savunmacı bir mücadele —çünkü karşılık olarak önbilinç sistemi de bastırılan düşüncelere karşı muhalefetini pekiştirir (yani bir "karşı yükleme" üretir)[2]— ve daha sonra,

1 [Freud konuyu daha sonra "Bastırma" başlıklı makalesinde (1915d, ÖFD., 12) ve *Yeni Giriş Dersleri*'nin (1933a, ÖFD., 3) 32. Bölümünde çok daha ayrıntılarıyla ele almıştır.]

2 [Bu parantez 1919'da eklenmiştir.]

bilinçsiz arzunun vasıtası olan aktarım düşünceleri, semptom üretimiyle ulaşılan bir tür uzlaşma vasıtasıyla çıkış yolu arar. Ama bastırılan düşünceler, bilinçsiz arzu giderici dürtü tarafından güçlü bir şekilde yüklendikleri ve öte yandan da önbilinçteki enerji yükü tarafından terk edildikleri andan itibaren temel ruhsal sürece tabi olurlar ve motor boşalımını, ya da yol açıksa arzulanan algısal özdeşliğin halusinasyon vasıtasıyla canlandırılmasını amaçlarlar. Tanımladığımız usdışı süreçlerin sadece bastırılan düşüncelerle yürütüldüğünü gözlemsel olarak ortaya çıkarmıştık. Artık yolumuzun biraz daha ilerisini görebiliriz. Ruhsal aygıtta baş gösteren usdışı süreçler *temel* süreçlerdir. Bunlar, düşünceler önbilinç yükü tarafından terk edildiği, kendi başlarına bırakıldığı ve çıkış yolu arayan bilinçdışından kaynaklanan engelsiz enerjiyle yüklenebildikleri zaman ortaya çıkar. Diğer bazı gözlemler, usdışı olarak tanımlanan bu süreçlerin aslında normal süreçlerin çarpıtmaları —zihinsel hatalar— değil, ketlemeden kurtulan ruhsal aygıtın etkinlik tarzları olduğu görüşünü destekler. Böylece önbilinçteki uyarımdan harekete geçişin aynı süreçlerle yönetildiğini ve önbilinçli düşüncelerle kelimeler arasında bağlantı kurmanın, dikkatsizliğe yorulan aynı yerdeğiştirmeleri ve karışıklıkları kolayca sergileyebileceğini görürüz. Son olarak, bu temel işleyiş tarzları engellendiği zaman gerekli olan etkinlik artışının kanıtları, *bu düşünme tarzlarının bilince çıkmasına izin vermemiz halinde komik* bir etki, yani *kahkahayla* boşaltılması gereken bir enerji fazlalığı yaratmasında gözlenir.

Psikonevroz teorisi, sadece çocukluktan gelen ve çocukluğun gelişim döneminde bastırmaya (yani duygu dönüşümüne) uğrayan cinsel arzu giderici dürtülerin *daha sonraki* gelişme dönemlerinde (ister kişinin çocuksu çift cinselliğinden gelen cinsel mizacının, ister cinsel yaşamının seyrini etkileyen elveriş-

siz etkilerin bir sonucu olarak olsun) canlanma yetisine sahip olduğunu ve her türden psikonevrotik semptomun oluşumu için gerekli güdü gücünü sağlayabildiğini savunur.[1] Bastırma teorisinde hâlâ varolan boşlukları, sadece işte bu cinsel güçlere gönderme yaparak doldurabiliriz. Bu cinsel ve çocuksu etkenlerin rüyaların oluşumunda da aynı ölçüde gerekli olup olmadığı sorusunu cevapsız bırakacağım: Bu noktada bu teoriyi eksik bırakacağım, çünkü rüya arzularının değişmez bir şekilde bilinçdışından kaynaklandığını varsayarken kanıtlanabilenin zaten bir adım ötesine geçmiş bulunuyorum.[2]

1 [Freud bu cümlenin ana temasını *Cinsellik Teorisi Üzerine Üç Deneme* (1905d) başlıklı çalışmasında ayrıntılarıyla işlemiştir.]

2 Konunun işlenişinde burada ve başka yerlerde kasıtlı olarak boşluklar bıraktım, çünkü bu boşlukları doldurmak bir yandan çok fazla çaba, öte yandan da rüya konusuna yabancı malzemeyi dayanak yapmamı gerektirecektir. Örneğin "baskı altına alınan" ve "bastırılan" kelimelerine farklı anlamlar yükleyip yüklemediğimi belirtmeyi ihmal ettim. Ne var ki ilkinden çok ikincisinin, bilinçdışına bağlanmayı daha çok vurguladığı açık olmalı. Bilince yönelik ileri dönük yolu terk ettiği ve bunun yerine geriye dönük yolu seçtiği durumlarda bile rüya düşüncelerinin neden sansürün çarpıtmasına tabi tutulduğu gibi bariz bir soruna da girmedim. Bunun gibi birçok atlama söz konusudur. Her şeyden önce yapmaya çalıştığım şey, rüya çalışmasının ileri düzeyde analizinin değineceği diğer konularda bir ipucu vermesi gereken sorunlar konusunda bir izlenim vermektir. Bu sunuş çizgisini izlerken hangi noktada keseceğime karar vermek her zaman kolay olmamıştır. Cinsel düşünceler dünyasının rüyalarda oynadığı rolü daha ayrıntılı ele almayışımın ve bariz cinsel içerikli rüyaların analizinden kaçınmamın, okurun belki de beklemediği özel nedenleri vardır. Kendi görüşlerime ya da nöropatolojide savunduğum teorik görüşlere başka hiçbir şey hekimin de, bilim araştırmacısının da ilgilenmediği cinsel yaşamı utanç verici olarak değerlendirmekten daha uzak olamaz. Ayrıca, Daldisli Artemidorus'un *Oneirocritica* adlı eserinin tercümanının, cinsel rüyalar konulu bölümünü çevirmeyerek okurlarından gizlemesine yol açan ahlaki öfke bana gülünç geliyor. Kararıma yön veren şey sadece, cinsel rüyalara ilişkin bir açıklamanın beni henüz çözümlenmemiş olan sapma ve çift cinsellik sorunlarına

Rüyaların ve histerik semptomların oluşumundaki ruhsal güçlerin etkileşimi arasındaki ayrımın doğasına daha fazla girmeyi de düşünmüyorum, çünkü söz konusu kıyaslamanın iki nesnesinden birisine ait yeterince kesin bilgiye henüz sahip değiliz.

Ne var ki önem verdiğim başka bir nokta daha var; ve burada iki ruhsal sisteme, etkinlik tarzlarına ve bastırmaya ilişkin bütün bu tartışmalara girmemin tek nedeninin de bu olduğunu itiraf etmeliyim. Bu, ele aldığımız ruhsal etkenler konusunda doğru bir kanıya mı yaklaştığım, yoksa böylesine zor konularda pekâlâ mümkün olduğu gibi, bunlara ilişkin tablomun çarpık ve eksik mi olduğu sorunu değildir. Ruhsal sansürden ve rüya içeriğinde yapılan ussal ve anormal değişikliklerden ne anladığımız konusunda ne kadar değişiklik olursa olsun, rüya oluşumunda bu tür süreçlerin iş başında olduğu ve temel özellikleri açısından histerik semptomların oluşumunda gözlenen süreçlere en yakın benzerliği sergiledikleri gerçeği aynen kalır. Ne var ki rüya patolojik bir olgu değildir; ruhsal dengede bir bozukluk gerektirmez; verimlilik kaybı yaratmaz. Benim veya hastalarımın rüyalarından normal insanların rüyalarına ilişkin hiçbir sonuç çıkarılamayacağı iddia edilebilir; ancak bunun, rahatlıkla göz ardı edilebilecek bir itiraz olduğunu düşünüyorum. Şimdi olgulardan arkalarındaki güdü güçlerine dönecek olursak, nevrozlarda kullanılan ruhsal mekânizmanın, patolojik rahatsızlığın zihin [ruhsal yapı] üzerindeki etkisi tarafından yaratılmadığını, ruhsal aygıtın normal yapısında zaten mevcut olduğunu kavramamız gerekir. İki ruhsal sistem,

daha derinlemesine çekeceğini görmemdi; dolayısıyla bu malzemeyi başka bir fırsata bıraktım. [*Oneirocritica*'nın çevirmeni F. S. Krauss, atlanan bölümü daha sonra Freud'un da alıntı yaptığı *Anthropophyteia* adlı dergisinde kendisi yayımlamıştır.]

birinden diğerine geçişi denetleyen sansür, bir etkinliğin diğerinin üstüne binerek onu ketlemesi, her ikisinin de bilinçle olan ilişkileri –veya gözlenen olgular konusunda bunların yerine konabilecek daha doğru yorumlar– kısaca bütün bunlar, ruhsal aygıtımızın normal yapısının bir parçasını oluşturur ve rüyalar, bu yapıyı anlamamıza giden yollardan birisini gösterir. Kendimizi kesin anlamda kanıtlanan yeni bilginin en azıyla sınırlasak bile, rüyalar için şunu söyleyebiliriz: Rüyalar, *baskı altına alınan şeylerin, normal insanlarda olduğu kadar anormal insanlarda da varolmaya devam ettiğini ve ruhsal işleyiş yetisine sahip olduğunu* kanıtlamıştır. Rüyalar, baskı altına alınan bu malzemenin dışavurumları arasında yer alır; bu, teorik açıdan her olayda böyledir ve en azından çok sayıda olayda, özellikle de rüya yaşamının çarpıcı özelliklerini en açık şekliyle sergileyen olaylarda deneysel olarak gözlenebilir. Uyanık yaşamda ruhsal aygıttaki bastırılan malzemenin dışavurum kazanması engellenir ve *içerdiği çelişkilerin giderilmesi –bir tarafın diğerinin yerine devre dışı bırakılması– nedeniyle* içsel algıdan koparılır; ama gece boyunca uzlaşmaların oluşumu yönündeki bir güdü gücünün çekimi altındaki bu bastırılan malzeme bilince ulaşmanın yolunu ve yöntemini bulur.

Flectere si nequeo superos, Acheronta movebo.[1]

Rüyaların yorumu, zihnin bilinçdışı etkinlikleri konusundaki bilgiye giden ana yoldur.

1 ["Eğer Yüksek Güçleri dize getiremezsem, Yeraltı Dünyası'na çekileceğim." Freud, *Gesammelte Schriften*'in 3. cildinde (1925, 169) bir dipnotta "Virgil'in bu dizesinin [*Aeneit*, VII, 312] bastırılan içgüdüsel dürtülerin çabalarını anlatmayı amaçladığını" söylüyor. Aynı dizeyi, cildin tamamı için parola olarak kullanmıştır. Bir sonraki cümle 1909'da eklenmiştir.]

Rüyaları analiz ederek, bütün aygıtlar içinde en şaşırtıcı, en gizemli olan bu aygıtın birleşimine ilişkin kavrayışımızda ileri bir adım daha atabiliriz. Kuşkusuz, sadece küçük bir adım; ama bir başlangıç. Ve bu başlangıç, patolojik olarak adlandırılması gereken diğer yapılar temelinde analizi ilerletmemizi mümkün kılacaktır. Çünkü hastalık —en azından haklı olarak "işlevsel" denilen hastalıklar— aygıtın çözülmesini, ya da içinde yeni bölünmelerin oluşmasını öngörmez. Hastalıkların *dinamik* bir temelde —işlevler normalken etkileri gözle görülmeyen çok sayıda gücün etkileşimindeki çeşitli bileşenlerin güçlenmesiyle veya zayıflamasıyla— açıklanması gerekir. Başka bir yerde, İki kurumdan oluşan aygıtın birleşiminin, normal zihnin de bunlardan sadece birisiyle mümkün olandan nasıl daha büyük bir hassasiyetle işlemesini sağladığını göstermeyi umuyorum.[1]

1 Psikolojide psikopatoloji için bir temel bulmamızı sağlayan tek olgu rüyalar değildir. Henüz bitmeyen bir dizi kısa makalede (1898b ve 1899a) aynı sonuçları destekleyen kanıtlar olarak gündelik yaşamdan bir dizi olguyu yorumlamaya çalışmıştım. [1909 *tarihli ek*:] Bu yazılar, unutma, dil sürçmesi, sakarlık, vb. gibi konuları kapsayan diğer bazı makalelerle birlikte *Gündelik Yaşamın Psikopatolojisi* (Freud, 1901b) başlığı altında toplandı [ÖFD., 6].

(F)
BİLİNÇDIŞI VE BİLİNÇ — GERÇEKLİK

Daha yakın bir inceleme, önceki bölümlerde yer alan psikolojik tartışmanın bizi, aygıtın motor ucuna yakın iki *sistemin* varlığını değil, iki tür *uyarım sürecinin* veya *bunun boşalma tarzının* varlığını varsaymaya yönelttiği görülecektir. Bizim için hepsi bir, çünkü yerine bilinmeyen gerçekliğe daha yakın düşen bir şey koyabilecek durumda olduğumuza inanmamız halinde kavramsal iskelemizi terk etmeye her zaman hazır olmamız gerekiyor. Dolayısıyla gelin, iki sisteme en kesin, en kaba anlamıyla ruhsal aygıttaki iki mekân olarak baktığımız sürece yanıltıcı olabilecek bazı görüşleri —izlerini "bastırmak" ve "yolunu bulmak" gibi ifadelerde hissettiren görüşleri— düzeltmeye çalışalım. Örneğin bilinçdışı bir arzunun, önbilince ulaşmaya ve bilince sızmanın bir yolunu bulmaya çalıştığından söz edebiliyoruz. Burada düşündüğümüz şey, orijinalinin yanında varlığını sürdüren bir kopya gibi, yeni bir mekâna yerleşen ikinci bir düşüncenin oluşması değildir; ve bilince ulaşmanın bir yolunu bulma düşüncesinin, mekân değişikliği fikrinden özenle uzak tutulması gerekir. Yine önbilinçteki bir düşüncenin bastırılmasından veya

dışlanmasından, derken bilinçdışının denetimine girmesinden söz edebiliriz. Bir toprak parçası için yapılan mücadeleyle ilgili bir dizi fikirden alınan bu imajlar, bizi, bir mekândaki zihinsel grupların sonlanmasının ve yerini başka bir mekânda yeni bir gruplanmanın almasının kelimenin tam anlamıyla doğru olduğunu varsaymaya itebilir. Gelin bu benzetmelerin yerine, gerçek duruma daha iyi karşılık gelen bir şey koyalım ve bunun yerine, belli bir ruhsal gruplanmaya bir enerji yükünün bağlandığını veya oradan uzaklaştığını, böylece söz konusu yapının belli bir kurumun denetimine girdiğini veya o kurumdan uzaklaştığını söyleyelim. Burada yaptığımız şey de yine şeylerin topografik [mekansal] temsilinin yerine dinamik temsilini koymaktan ibarettir. Hareketli olarak değerlendirdiğimiz şey ruhsal yapının kendisi değil, sinir uyarımlarıdır.[1]

Yine de iki sisteme ilişkin şekilsel tasarımdan yararlanmaya devam etmeyi yararlı ve doğru buluyorum. Genelde düşüncelerin ve ruhsal yapıların, sinir sisteminin lokalize olmuş organik ögeleri olarak kesinlikle değerlendirilemeyeceğini, bunun yerine söz konusu ögeler *arasında* (ki orada dirençler ve kolaylaştırıcı etkenler bunlara karşılık gelen ilişkileri sağlar) bulunduğunu göz önüne almak suretiyle, bu temsil yönteminin muhtemel kötüye kullanımından kaçınabiliriz. Tıpkı dürbün içinde ışık ışınlarının yarattığı görüntü gibi, iç algımızın bir nesnesi olabilecek her şey de *sanaldır* [zahiridir]. Ama görüntü sağlayan dürbün mercekleri gibi (kendi içlerinde ruhsal bütünlükler olmayan ve ruhsal algımıza hiçbir zaman erişilebilir olamayan) sistemlerin varlığını varsaymakta haklıyız. Ve bu benzetmeyi sürdürecek

1 [1925 *tarihli dipnot*:] Önbilinçli bir düşüncenin temel özelliğinin, sözel temsil kalıntılarıyla bağlantısı olduğu anlaşıldıktan sonra bu görüşü geliştirip değiştirmek zorunlu olmuştur. Bkz. "Bilinçdışı," (1915e) [ÖFD., 12]).

olursak, iki sistem arasındaki sansürü, ışık huzmesi yeni bir ortama girdiği zaman ortaya çıkan kırılmayla kıyaslayabiliriz.

Bu noktaya kadar açıklamamız üzerinde psikoloji yaptık. Artık günümüz psikolojisine yön veren teorik görüşleri ele almanın ve bunların kendi hipotezimizle ilişkisini incelemenin zamanı geldi. Lipps'in (1897) zorlama ifadesiyle dile getirecek olursak psikolojideki bilinçdışı sorunu, psikolojik bir sorun olmaktan çok psikolojinin sorunudur. Psikoloji, bu sorunu "ruhsal"ın "bilinçli" *anlamına* geldiği ve "bilinçsiz ruhsal süreçlerden" söz etmenin, bariz bir saçmalık olduğu yolundaki bir sözel açıklamayla ele aldığı sürece, hekimlerin anormal ruhsal durumlar üzerindeki gözlemlerine ilişkin psikolojik bir değerlendirme söz konusu olmayacaktı. Doktor ve felsefeci ancak her ikisi de "bilinçsiz ruhsal süreçler" teriminin, "kesin olarak belirlenmiş bir olgunun uygun ve haklı ifadesi" olduğunu kabul ettiği zaman bir araya gelebilecektir. "Bilinçli olma halinin, ruhsal olanın vazgeçilmez bir özelliği olduğu" konusunda kendisine güvence verilen doktor, omuzlarını silkmekten başka bir şey yapamaz; ve felsefecilerin ifadelerine hâlâ yeterince saygı duyuyorsa, belki de aynı şey üzerinde veya aynı bilim alanında çalışmadıklarını düşünecektir. Çünkü bir nevrotiğin ruhsal yaşamı üzerindeki tek bir aydınlatıcı gözlemin veya tek bir rüya analizinin, ruhsal süreçler adı kesinlikle esirgenemeyecek olan en karmaşık ve en ussal düşünce süreçlerinin, kişinin bilinçliliği uyarılmaksızın baş gösterebileceği konusunda onda sarsılmaz bir kanı uyandıracaktır.[1] Doktorun, bilinç üzerinde ifade edile-

1 [1914 *tarihli dipnot*:] Rüya araştırmalarından, bilinç ve bilinçdışı etkinliği arasındaki ilişki konusunda benimle aynı sonuçlara varan bir yazara dikkati çekebildiğim için mutluyum. Du perl (1885, 47) şöyle yazıyor: "Zihnin doğası sorununun, bilinçli olmakla zihnin [ruhun] aynı şey olup olmadığı konusunda bir ön araştırma gerektirdiği açıktır. Tıpkı göksel bir cismin

bilen veya gözlenebilen bir etki yaratıncaya kadar bu bilinçdışı süreçler konusunda bir şey öğrenemeyeceği doğrudur. Ama bu bilinçli etki, bilinçsiz süreçten oldukça farklı ruhsal özellikler sergileyebilir, dolayısıyla iç algı bir şeyi başka bir şeyin ikâmesi olarak belki de değerlendiremez. Doktorun, bilinçli sonuçtan bilinçdışı ruhsal süreç konusunda çıkarsamayla [tahminle] hareket etmekte kendini rahat hissetmesi gerekir. Böylece, bilinç düzeyindeki etkinin, bilinçdışı sürecin sadece uzak ruhsal bir sonucu olduğunu ve bunun bu haliyle bilinç düzeyine ulaşmadığını; ayrıca bunun, varlığını hiçbir şekilde bilince hissettirmeden de iş başında olduğunu öğrenir.

Ruhsal olanın kökeni konusunda doğru bir görüş edinebilmek için bilinçli olma özelliğini gözde büyütmekten vazgeçmek gerekir. Lipps'in [1897, 146] ifadesiyle bilinçdışının, ruhsal yaşamın genel temeli olduğunu varsaymak gerekir. Bilinçdışı, daha küçük olan bilinç alanını da kendi bünyesinde taşıyan daha büyük bir alandır. Bilinçli olan her şeyin, bilinçsiz bir ön evresi vardır; buna karşılık bilinçsiz olan şey o evrede kalabilir ve buna rağmen tam bir ruhsal değere sahip olarak değerlendirilebilir. Asıl ruhsal gerçeklik bilinçdışıdır; *bilinçdışının en derin doğası da bizim için dış dünyanın gerçekliği kadar bilinmezdir ve bilincin verileri bilinçdışını, duyu organlarımızın ilettiklerinin dış dünyayı sunması kadar eksik sunar*.

Bilinçdışı ruhsal gerçekliğinin belirlenmesi rüya yaşamı ile bilinçli yaşam arasındaki eski antitezi artık gereken boyutlarına indirgediği için, daha önceki yazarların derinden ilgilendikleri

---

yerçekimi gücünün, aydınlık alanının ötesine uzanması gibi, zihin [ruhsal yapı] kavramının da bilinçli olma kavramından çok daha geniş olduğunu gösteren rüyalar, bu ön soruna olumsuz anlamda cevap vermektedir." Yine başka bir yerde (age., 306 [Maudsley'den (1868, 15) alıntı yaparak]) şöyle yazıyor: "Bilinçliliğin, zihinle aynı şey olmadığı, aklımızda çok belirgin bir şekilde tutulamayan bir gerçektir."

bir dizi rüya sorunu önemini kaybetmiştir. Örneğin rüyalarda başarıyla icra edilmesi şaşkınlık yaratan bazı etkinlikler, artık rüyalara değil, gece de en az gün içindeki kadar aktif olan bilinçdışı düşünmeye bağlanmaktadır. Scherner'in [1861, 114] de dediği gibi eğer rüyalar vücudun sembolik temsillerini yapmakla meşgulse, bu temsillerin, rüyalarda olduğu kadar histerik fobilerde ve diğer semptomlarda da dile gelen (ve belki de cinsel dürtülerden kaynaklanan) bazı bilinçsiz fantazilerin ürünü olduğunu artık biliyoruz. Eğer bir rüya günün etkinliklerini devam ettirip bitiriyor, hatta değerli yeni fikirleri gün ışığına çıkarıyorsa, yapmamız gereken tek şey, bunu rüya çalışmasının ürünü olan rüya örtüsünden ve zihnin derinliklerinden gelen bulanık güçlerin yardım işaretinden arındırmaktır (Tartini'nin sonat rüyasındaki şeytanla karşılaştırın);[1] zihinsel başarı, gün boyunca her benzeri sonucu yaratan aynı zihinsel [ruhsal] güçlerin ürünüdür. Belki de entelektüel ve sanatsal üretimin bilinç özelliğini de abartmaya büyük ölçüde yatkınız. Goethe ve Helmholtz gibi son derece üretken insanlardan bazılarının yaptığı açıklamalar, yarattıkları eserlerde temel ve yeni olan şeyin akıllarına üzerinde kafa yormaksızın ve neredeyse hazır olarak geldiğini gösterir. Her zihinsel beceri yoğunlaşmasına ihtiyaç duyulan diğer durumlarda bilinçli etkinliğin de katkıda bulunmasında tuhaf bir şey yoktur. Ama rol aldığı yerlerde diğer her etkinliği gizlemek, bilinç etkinliğinin oldukça kötüye kullanılan bir ayrıcalığıdır.

Rüyaların tarihsel önemini ayrı bir konu olarak ele almamıza değmezdi. Bir rüya, belli bir şefi başarısı dünya tarihini

1 [Besteci ve kemancı Tartini'nin (1692-1770), rüyasında ruhunu şeytana sattığı, bunun üzerine şeytanın eline bir keman alarak mükemmel bir ustalıkla çok güzel bir sonat çaldığı söylenir. Besteci uykusundan uyandığı an hatırlayabildiklerini yazar ve sonuçta ünlü "Trillo del Diavolo"su ortaya çıkar.]

değiştiren cesur bir işe yöneltmiş olabilir. Ama zihnin daha çok bilinen diğer güçlerine tezatla rüya yabancı bir güç olarak değerlendirildiği sürece bu, yeni bir sorun yaratmaktan başka bir işe yaramaz; rüya, gün boyunca direnmenin baskısı altında olan ama geceleri derin uyarım kaynaklarından destek alabilen dürtülerin *ifade tarzı* olarak değerlendirilmesi halinde böyle bir sorun kalmaz.[1] Ne var ki eski çağlarda rüyalara gösterilen saygı, doğru psikolojik içgörüye dayanmaktadır ve insan ruhundaki kontrolsüz, yok edilemez güçlere, yani bizim bilinçdışımızda iş başında gördüğümüz rüya arzusunu yaratan "şeytansı" güce gösterilen bir saygıdır.

"Bizim" bilinçdışımızdan söz etmem nedensiz değil. Çünkü bununla kastettiğim şey felsefecilerin bilinçdışıyla, hatta Lipps'in bilinçdışıyla aynı şey değildir. Onlar bu terimi sadece bilinçle olan tezatı göstermek için kullanır: Böylesine ateşlice tartıştıkları ve bu kadar büyük bir çabayla savundukları tez, bilincin yanı sıra bilinçsiz ruhsal süreçlerin de bulunduğudur. Lipps, ruhsal olan şeyin tamamının bilinçsizce varolduğu ve bunun bir kısmının ayrıca bilinç düzeyinde de bulunduğu varsayımıyla biraz daha ileri gider. Ama rüya ve histerik semptomlar olgusunu *bu* tezi kanıtlamak için ele almadık; tek başına normal uyanık yaşamın gözlenmesi de bunu su götürmez bir şekilde kanıtlamaya yeterli olacaktır. Psikopatolojik yapıların ve bu grubun ilk üyesinin —rüyaların— analizi sayesinde keşfettiğimiz şey, bilinçdışının (yani ruhsal yapının) iki ayrı sistemin bir işlevi olması ve bunun normal yaşam için olduğu kadar patolojik yaşam için de geçerli olması gerçeğinde yatar. Dolayısıyla psikologlar tarafından henüz ayırdedilmeyen *iki tür bilinçdışı* vardır.

1 [1911 *tarihli dipnot*:] Bu bağlamda Büyük İskender'in Sur kentinin işgali sırasındaki rüyasıyla kıyaslayın. (Bkz. sf. 172, n.)

Her ikisi de psikolojinin kullandığı anlamda bilinçdışıdır; ama bizim kullandığımız anlamda bunlardan birisi, yani bilinçdışı ayrıca *bilince kapalıdır*, buna karşılık önbilinç dediğimiz diğeri uyarımları sayesinde —bazı kurallara uyduktan ve belki de ancak bilinçdışı dikkate alınmasa da yeni bir sansürden geçtikten sonra— bilince ulaşabilmektedir. Uyarımların, bilince ulaşmak için (sansürün yarattığı değişiklikler sayesinde gözlediğimiz) sabit bir dizi hiyerarşik kurumdan geçmesi gerektiği gerçeği, mekânsal bir benzerlik kurmamızı mümkün kılmıştır. İki sistemin birbiriyle ve bilinçle olan ilişkilerini, önbilinç sisteminin bilinçle bilinçdışı arasında bir perde [filtre] gibi hareket ettiğini söyleyerek tanımladık. Önbilinç sistemi sadece bilince erişimi engellemekle kalmaz, ayrıca iradi hareket gücüne erişimi ve bir kısmını dikkat biçiminde tanıdığımız hareketli [seyyar] enerji yükünün dağılımını da kontrol eder.[1]

Psikonevrozlara ilişkin son yazılarda son derece popülerlik kazanan "bilinçüstü" ve "bilinçaltı" arasındaki ayrımdan da kaçınmamız gerekiyor, çünkü böyle bir ayrım ruhsal olanla bilinçli olanın eşdeğerliğini vurgulamak için özellikle seçilmiş gibi gözüküyor.

Peki şemamızda, bir zamanlar böylesine her şeye kadir olan ve başka her şeyi görüş açısından gizleyen bilince ne gibi bir rol kalıyor? *Sadece, ruhsal niteliklerin algısı için bir duyu organı rolü*. Şemadaki çabamızın altında yatan görüşler uyarınca, bilinçli algıyı

1 [1914 *tarihli dipnot*:] İlk kez Ruhsal Araştırma Derneği'nin *Tutanaklar*'ının 26. cildinde İngilizce yayımlanan bir makalemdeki (Freud, 1912g) [ÖFD., 12] psikanalizde bilinçdışı kavramı konusundaki ifadelerime bakın. Söz konusu makalede son derecede bulanık olan "bilinçdışı" kelimesinin tanımlayıcı, dinamik ve sistematik anlamları arasında ayrım yapmıştım. [Konunun tamamı Freud'un sonraki görüşlerinin ışığı altında *Ego ve İd*'in (1923b, ÖFD., 12) I. Bölümünde tartışılmıştır.]

sadece belli bir sistemin fonksiyonu olarak değerlendirebiliriz; bunun için *Cs.* [*Blç.*] kısaltması uygun gibi gözüküyor. mekânik özellikleri açısından bu sistemi algı sistemine benzer olarak, yani nitelikler tarafından uyarıma açık olan, ancak değişiklik izlerini koruyamayan —yani belleği olmayan— bir sistem olarak değerlendiririz. Duyu organı algı sistemiyle dış dünyaya yönelen ruhsal aygıtın kendisi de teleolojik doğrulaması bu koşulda yatan bilincin duyu organıyla ilişkisinde dış dünyadır. Burada da kurumlarda bulunan ve aygıtın yapısını kontrol ediyor gibi gözüken hiyerarşi ilkesiyle karşı karşıyayız. Uyarım malzemesi bilincin duyu organına iki yönden akar: Niteliklerle belirlenen uyarımı bilinçli bir duyum olmadan önce belki de yeni bir değişikliğe tabi tutulan algı sisteminden ve nicelikli süreçleri belli değişikliklere tabi olarak bilince ulaştıkları zaman haz-hoşnutsuzluk biçiminde niteliksel olarak hissedilen aygıtın kendi içinden.

Ussal ve son derece karmaşık düşünce yapılarının, bilinç bir rol oynamaksızın da mümkün olduğunun farkına varan felsefeciler, bilince işlev bağlamakta zorlanmıştır; bilinç onlara tamamlanan ruhsal sürecin yüzeysel olarak yansıyan bir tablosundan başka bir şey değilmiş gibi gelmiştir. Öte yandan bilinç sistemimizle algı sistemlerimiz arasındaki benzerlik bizi bu utandırıcı durumdan kurtarır. Duyu organımızın algılarının, dikkat yükünü gelen duyu uyarımlarının yayıldığı yollara yönlendirmek gibi bir sonucu olduğunu biliyoruz: Algı sisteminin niteliksel uyarımı, ruhsal aygıttaki seyyar niceliğin boşalmasında bir düzenleyici olarak hareket eder. Aynı işlevi, bilinç sisteminin üstte yatan duyu organı için de öngörebiliriz. Bilinç, yeni nitelikleri alarak seyyar yük niceliklerinin yönlendirilmesine ve bunların yararlı bir şekilde dağılmasına yeni bir katkıda bulunur. Haz ve hoşnutsuzluk algısının yardımıyla başka türlü bilinçsiz bir aygı-

tın içinde niceliklerin yerdeğiştirmesi yoluyla işleyen enerji yüklerinin boşalmasını etkiler. İlk durumda hoşnutsuzluk ilkesinin yük yerdeğiştirmesini otomatik olarak düzenlemesi mümkün gibi gözüküyor. Ama bu niceliklerin bilinç durumunun buna ek olarak, ilkine karşı çıkabilen ve başlangıçtaki tasarımının tersine hoşnutsuzluğun ortaya çıkmasıyla ilişkili şeyleri bile yüklemesini mümkün kılarak aygıtın verimliliğini kusursuzlaştıran ikinci ve daha ayırdedici bir düzenleme de getirebilir. Nevrozların psikolojisinden, duyu organlarının niteliksel uyarımıyla yürütülen bu düzenleme süreçlerinin, aygıtın işlevsel etkinliğinde büyük bir rol oynadığını öğreniriz. Temel hoşnutsuzluk ilkesinin otomatik egemenliği ve sonuçta verimliliğin kısıtlanması, kendileri de eylemlerinde yine otomatik olan duyusal düzenleme süreçlerinin müdahalesine uğrar. Başlangıçta yararlı bir amaca hizmet etmesine rağmen sonunda ketlemede ve ruhsal denetimde zararlı bir kayba yol açan gerilemenin, anıları algılardan çok daha kolay etkilediğini görürüz, çünkü gerileme, ruhsal duyu organlarından ilave bir yük alamaz. Bir yandan, kaçınılması gereken bir düşüncenin, bastırmaya uğradığı için bilinçli olamadığı doğrudur; ama öte yandan da bazen bu tür bir düşüncenin, sadece başka nedenlerle bilinçli algıdan çekilmesi yüzünden bastırıldığı da olur. İşte size, tedavi işleminde devredeki bastırmaları ortadan kaldırmak için yararlandığımız bazı ipuçları.

Bilincin duyu organının düzenleyici etkisiyle seyyar niteliklerde oluşan aşırı yüklenmenin değerini açıklamanın en iyi yolu, yeni bir dizi nitelik ve dolayısıyla insanın hayvan üzerindeki üstünlüğünü sağlayan yeni bir düzenleme süreci yaratmasından çok, teleolojik açıdan yaklaşmaktır. Kendilerine eşlik eden ve düşünme üzerindeki olabilecek rahatsız edici etkileri açısın-

dan belli sınırlar içinde tutulması gereken haz ve hoşnutsuzluk uyarımları dışında, düşünce süreçleri kendi içinde niteliksizdir. Düşünce süreçlerinin nitelik kazanabilmesi için, insanlarda nitelik kalıntıları bilincin dikkatini çekmeye ve düşünme sürecini bilinçten gelen yeni bir seyyar yükle donatmaya yeterli olacak sözel anılarla ilişkilenir.

Bilinç sorunlarının çeşitliliğinin tamamı, sadece, histerideki düşünce süreçlerinin analiziyle kavranabilir. Bunlar önbilinçli bir yükten bilinçli bir yüke geçişin, bilinçdışı ile önbilinç arasındakine benzer bir sansürle belirlendiği izlenimi bırakır.[1] Bu sansür de sadece belli bir nicel sınırın üstünde devreye girer, dolayısıyla düşük yoğunluklu düşünce yapıları bu sansürden kaçar. Bir düşüncenin, bilinçten nasıl uzak tutulabildiğine veya belli sınırlar altında bilinç düzeyine nasıl çıkabildiğine ilişkin olabilecek her dereceden örnek, psikonevrotik olgular çerçevesinde bulunabilir; bunların tamamı da sansürle bilinç arasındaki yakın ve karşılıklı ilişkiye dikkati çeker. Buna iki örnek vererek bu psikolojik düşünceleri noktalayacağım.

Geçen yıl zeki ve rahat görünüşlü bir kızı muayene etmeye çağrılmıştım. Çok şaşırtıcı bir tarzda giyinmişti. Çünkü kural olarak bir kadının giysilerinin tepeden tırnağa en küçük ayrıntısına kadar dikkatle seçilmesine rağmen, çoraplarından birisi aşağı inmişti, gömleğinin iki düğmesi açılmıştı. Bacağındaki ağrılardan söz etti ve kendisinden istenmeden baldırını açtı. Ama aslında şikayetçi olduğu şey, kendi ifadesiyle, vücuduna bir şey "yapışmış, ileri geri hareket ediyormuş" ve onu tepeden tırnağa "sarsıyormuş" gibi bir duyguya kapılmasıydı; bu bazen bütün

1 [Freud'un sonraki yazılarında önbilinç ile bilinç arasındaki sansüre ender olarak rastlanır. Ancak konu, "Bilinçdışı" (1915e; ÖFD., 12) başlıklı makalesinin VI. Bölümünde ayrıntılarıyla tartışılmıştır.]

vücudunu "gerilmiş" gibi hissetmesine neden oluyormuş. Muayenede hazır bulunan hekim meslektaşım bana baktı; şikayetin anlamını kavramakta hiç zorlanmamıştı. Ama her ikimizi de çok şaşırtan şey bunun —kendini, kızının anlattığı durumda sık sık bulması gereken— anne için bir anlam ifade etmemesiydi. Kızın kendisi de sözlerinin anlamı konusunda bir fikir sahibi değildir; çünkü olsaydı asla dile getirmezdi. Bu olayda normalde önbilinçte kalacak olan bir fantazinin, masum bir rahatsızlığını dile getirme kisvesi altında bilince ulaşmasına izin vermesi için sansür oyuna getirilmişti.

İşte başka bir örnek. On dört yaşında bir ergen oğlan, *çırpınma tiki*, histerik kusma, baş ağrıları, vb. rahatsızlıklarla psikanalitik tedaviye gelmişti. Tedaviye, gözlerini kapadığı zaman daha sonra bana anlatacağı resimler göreceğini veya aklına bazı düşünceler geleceğini söyleyerek başladım. Resimlerle karşılık verdi. Bana gelmeden önceki son yaşantısı belleğinde görsel olarak canlanmıştı. Amcasıyla oynadığı dama tahtası gözünün önüne gelmişti. Elverişli ve elverişsiz pozisyonları, yapılmaması gereken hamleleri düşündü. Derken tahta üzerinde bir hançer —babasına ait olan, ancak tahtanın üzerine hayalinde koyduğu bir nesne— gördü. Derken tahtanın üzerinde bir orakla onun yanında bir tırpan gördü. Bunu, hastanın uzaktaki evinin önünde tırpanla ot biçen yaşlı bir köylü belirdi. Birkaç gün sonra bu resimler dizisinin anlamını keşfettim. Hastanın annesiyle evliliğinde mutlu olmayan sert, kolay öfkelenen, eğitimde tehdidi öne çıkaran bir babası vardı. Babası, duyarlı ve müşfik bir kadın olan annesinden boşanmış ve bir gün tekrar evlenerek, şimdi oğlanın yeni annesi olan genç bir kadını eve getirmişti. On dört yaşındaki oğlanın hastalığı da bu olayı izleyen birkaç gün içinde baş göstermişti. Anlaşılır atıflarıyla bu resimler dizisini oluş-

turan şey, babasına duyduğu ama baskı altına aldığı öfkeydi. Malzemeyi ise mitolojideki bir olay sağlıyordu. Orak, Zeus'un babasını iğdiş ettiği oraktı; tırpan ve yaşlı köylü, kendi çocuklarını acımasızca yiyen ve Zeus tarafından bu şekilde intikam alınan yaşlı Kronos'u temsil ediyordu. Babasının evliliği oğlana, uzun zaman önce cinsel organlarıyla *oynadığı* için babasından aldığı suçlamalara ve tehditlere karşılık verme fırsatı sağlamıştı. (Karş. dama oyunu; yasak hamleler; öldürmek için kullanılabilecek olan bıçak.) Bu olayda uzun zaman önce bastırılan anılar ve bunların bilinçdışında kalan türevleri, dolambaçlı bir yoldan *görünürde anlamsız* resimlerle bilince sızmıştı.

Özetle rüyalara ilişkin incelemelerin *teorik* değerini, psikolojik bilgiye yaptığı katkılarda ve psikonevroz sorunlarına tuttuğu ön ışıkta ararım. Mevcut bilgi düzeyimiz bile psikonevrozların iyileştirilebilir türleri üzerinde elverişli bir tedavi etkisi yaratmamızı mümkün kılarken, ruhsal aygıtın yapısına ve işlevlerine ilişkin eksiksiz bir kavrayıştan elde edilebilecek sonuçların önemini kim tahmin edebilir ki? Peki —diye sorulduğunu duyuyorum— zihnin anlaşılmasına, tek tek bireylerin gizli tipik özelliklerinin ortaya çıkarılmasına yönelik bir araç olarak bu çalışmanın *pratik* önemi nedir? Bilinçdışı dürtüleri rüyalar vasıtasıyla ruhsal yaşamdaki gerçek güçlerin önemini ortaya çıkarmadı mı? Baskı altına alınan arzuların —tıpkı rüyalara yol açmaları gibi bir gün daha başka şeylere de yol açabilen arzuların— ahlaki önemi aydınlatılmalı mı?

Kendimde bu sorulara cevap verme hakkı bulmuyorum. Rüya sorununun bu yanını daha fazla ele almadım. Ne var ki rüyasında vatandaşlarından birisinin imparatoru katlettiğini gördüğü için onu idam ettiren Roma imparatorunun hatalı olduğuna inanıyorum. Rüyanın ne anlama geldiğini anlamaya ça-

lışmalıydı; büyük bir ihtimalle bu anlam, görünenden farklı bir şey olacaktı. Ve başka içerikli bir rüyanın anlamı bu *ihanet* olsa bile, Plato'nun kötü bir insanın gerçekten *yaptığı* şeyi erdemli insanın *rüyasında* görmekle yetindiği yolundaki parolasını göz önüne almak doğru değil midir? Dolayısıyla rüyaları aklamanın daha doğru olduğuna inanıyorum. Bilinçdışı arzularına *gerçeklik* atfedip edemeyeceğimizi söyleyemem. Geçici veya ara düşüncelere gerçeklik elbette atfedilmeyecektir. Bilinçdışı arzuları en temel ve gerçek şekillerine indirgenmiş bir halde bakacak olursak, *ruhsal* gerçekliğin, *nesnel* gerçeklikle karıştırılmaması gereken belli bir varoluş biçimi olduğu sonucuna varacağımıza kuşku yok.[1] Dolayısıyla insanların, rüyalarının ölümsüzlüğünün sorumluluğunu üstlenme konusunda isteksiz olmaları için hiçbir neden yok gibidir. Ruhsal aygıtın işleyiş biçimi doğru olarak değerlendirildiği ve bilinçle bilinçdışı arasındaki ilişki anlaşıldığı takdirde, rüya ve fantazi yaşamımızda ahlaki açıdan itiraz edilebilir olan şeylerin büyük çoğunluğunun ortadan kalktığı görülecektir. Hanns Sachs'ın [1912, 569] ifadesiyle: "Bilincimizde bir rüyanın bize çağdaş (gerçek) bir durum hakkında söylediği bir şeye bakınca, analizin büyülteci altında görülen canavarın minik bir haşlamlı olduğu anlaşılırsa buna şaşırmamalıyız."

Kural olarak insanların kişiliklerini değerlendirmek gibi pratik bir amaç açısından eylemler ve bilinç düzeyinde ifade edilen düşünceler yeterlidir. Her şeyden önce ve önemlisi eylemlerin değerlendirilmesi gerekir; çünkü bilince ulaşmaya çalışan dürtülerden birçoğu, bilince ulaştıkları zaman bile, eyleme aktarılabilmeden önce ruhsal yaşamın gerçek güçleri tarafından birer hiçe indirgenir. Aslında bu tür dürtüler çoğu kez ilerleme yolunda hiçbir ruhsal engele rastlamaz, çünkü bilinçdışı, bunların

1 [Bu cümle ve paragrafın geri kalanı 1914'te eklenmiştir.]

belli bir evrede durdurulacağından emindir. Ne olursa olsun, erdemlerimizin gururla yetiştiği çokça çiğnenmiş toprağı tanımak aydınlatıcı olacaktır. Bir insan kişiliğinin karmaşıklığı çok ender olarak dinamik güçlerle oraya buraya sürüklenir, antik ahlak anlayışımızın inanmamızı istediği türden basit seçenekler arasında bir seçime maruz kalır.

Ya rüyaların bize gelecekten haber verme değeri? Böyle bir sorun elbette söz konusu değildir.[1] Bunun yerine, rüyaların geçmiş konusunda bize bilgi verdiğini söylemek daha doğru olacaktır. Çünkü rüyalar, her anlamda geçmişten kaynaklanır. Yine de rüyaların gelecekten haber verdiği yolundaki eski inanç doğrudan hepten yoksun değildir. Rüyalar, arzularımızı gerçekleşmiş olarak göstermek suretiyle, bizi geleceğe yöneltir. Ama rüya sahibinin şimdiki zaman olarak görüntülediği bu gelecek, yok edilemez arzusu tarafından, geçmişin kusursuz benzeri kalıbına dökülmüştür.

1 [Sadece 1911 basımında bu noktada şu dipnot vardı: "Viyanalı Profesör Ernst Oppenheim, folklordan edindiği kanıtlara dayanarak bana, halk inanışında bile kehanet anlamının bir yana bırakıldığı, tam anlamıyla doğru bir şekilde uyku sırasında ortaya çıkan arzulara ve ihtiyaçlara bağlanan bir rüyalar grubu olduğunu göstermiştir. Kural olarak komik öyküler biçiminde anlatılan bu rüyaların ayrıntılı bir açıklamasını kısa bir süre sonra yayımlayacak." Karş. Freud ve Oppenheim tarafından ortaklaşa yazılan folklorda rüyalar konulu makale (1958a [1911]), *Standard Ed.*, 12, 177.]

KAYNAKÇA

KİTAP ve dergi adları italiktir. Makale isimleri tırnak içine alınmıştır. Kısaltmalar, *World List of Scientific Periodicals* (Londra 1963-5) uyarıncadır. Bu ciltte kullanılan diğer kısaltmalar kaynakça sonunda verilmiştir.

Freud'un çalışmalarının sadece İngilizce adları verilmiştir; metin içinde Türkçe'si verilen bu çalışmaların İngilizce'si, tarih göndermesiyle bulunabilir. İlk tarihler orijinal Almanca yayın tarihleridir. (Farklı olması halinde yazım tarihi köşeli parantez içinde belirtilmiştir.) Yayın tarihlerine eklenen harfler (1933a gibi), *Standard Edition*'ın 24. Cildinde yer alan Freud'un yazılarına ilişkin komple kaynakçadaki girişlere karşılık gelmektedir. Freud dışındaki yazarların çalışmaları sadece özgün dildeki adıyla verilmiştir.

ABEL, K. (1884) *Über den Gegensinn der Urworte*, Leipzig

ABRAHAM, K. (1909) *Traum und Mythus*, Viyana.

—(1965) FREUD, S. ile. *Bkz.* FREUD, S. (1965a).

ADLER, A. (1910) "Der Psychische Hermaphroditismus im Leben und in der Neurose," *Fortschr. Med.*, 28, 486.

—((1911) "Beitrag zur Lehre vom Widerstand," *Zentbl. Psychoanal.,* 1, 214.

ALLISON, A. (1868) "Nocturnal Insanity," *Med. Times & Gaz.*, 947,210.
ALMOLI, S. *Bkz.* SALOMON ALMOLI.
AMRAM, N. (1901) *Sepher pithrón chalómóth,* Kudüs.
ANDREAS-SALOMÉ, L. ve FREUD, S. (1966). *Bkz.* FREUD, S. (1966a).
ARISTOTLE, *De Somniis ve De divinatione per somnum.*
ARTEMIDORUS, DALDIS'li, *Oneirocritica.*
ARTIGUES, R. (1884), *Essai sur la valeur séméiologique du réve* (tez), Paris.
BENINI, V. (1898), "La memoria e la durata dei Sogni", *Riv. Ital. Filos.,* 13a, 149.
BERNARD-LEROY, E. Ve TOBOWOLSKA, J. (1901) Sur "lE mécanisme intellectuel du rêve," *Rev. Phil.*, 51, 570.
BERNFELD, S. (1944) "Freud's Earliest Theories and the School of Helmholtz," *Psychoanalytic Quarterly*, 13, 341.
BERNSTEIN, L. ve SEGEL, B.W. (1908) *Jüdische Sprichwörter und Redensarten*, Varşova.
BETLHEIM, S. ve HARTMANN, H. (1924) "Über Fehlreaktionen des Gedächtnisses bei der Korsakoffschen Psychose," *Arch. Psychiat. Nerv. Krankh.*, 72, 278.
BIANCHIERI, F. (1912) "I sogni dei bambini di cinque anni," *Riv. Piscol. Norm. Patol. Appl.*, 8,325. Ayrıca *Bkz.* DOGLIA ve BIANCHIERI.
BINZ, C. (1878) *Über den Traum*, Bonn.
BLEULER, E. (1910) "Die Psychoanalyse Freuds," *Jb. psychoanalyst. psychopath. Forsch.*, 2, 623.
BONATELLI, F. (1880) "Del sogno," *La filosofia delle scuole italiane,* Şubat, 16.
BÖRNER, J. (1855) *Das Alpdrücken, seine Begründung und Verhütung,* Würzburg.
*BÖTTINGER (1795), C.P.J SPRENGEL'in *Beiträge zur Geschichte der Medizin* adlı çalışmasının 2. Cildindeki bir makale.
BOUCHÉ-LECELRCQ, A. (1879-82) *Historie de la divination dans l'antiquité,* Paris.
BREUER, J. ve FREUD, S. (1895) *Bkz.* FREUD, S. (1895d)'
–(1940[1892]) *Bkz.* FREUD, S. (1940d)
BÜCHSENSCHÜTZ, B. (1868) *Traum und Traumdeutung im Altertum,* Berlin.
BURDACH, K. F. (1838) *Die Physiologie als Erfahrungswissenschaft,* 2. Basım, Cilt 3, 1832-40.
BUSEMANN, A. (1909) "Traumleben der Schulkinder," *Z Päd. Psychol.,* 10, 294.

–(1910) "Psychologie der kindlichen Traumerlebnisse," *Z. Päd. Psychol., 11,* 320.

CABANIS, P. J. G. (1802) *Rapports du physique et du moral de l'homme,* Paris; *Oeuvres complètes,* Vol. III, 153, Paris, 1824.

CALKINS, M. W. (1893) „Statistics of Dreams," *Am. J. Psychol.,*5, 311.

CARÉNA, CAESARE (1631) *Tractatus de Ofcio Sanctissimate Inquisitionis, ...vs.,* Cremona; Lyons, 1659.

CHABANEIX, P. (1897) *Physiologie cérébrale: le subconcient chez les artistes, les savants, et les écrivains,* Paris.

CICERO *De divinatione.*

CLAPARÈDE, E. (1905) «Esquisse d'une théorie biologique du sommeil,» *Arch. Psychol.,* 4, 245.

CORIAT, I. H. (1913) "Zwei sexual-symbolische Beispiele von Zahnarzt-Träumen," *Zentbl. Psychoanal.,* 3, 440.

DATNER, B. (1913) "Gold und Kot," *Int. Z Ärztl. Psychoanal.,* 1, 495.

DAVIDSON, WOLF (1799) *Versuch über den Schlaf,* Berlin, 2. Bas.

DEBACKER, F. (1881) *Des hallucinations et terreurs nocturnes chez les enfants* (Tez), Paris.

DELACROIX, H. (1904) "Sur la structure logique du rêve," *Rev. métaphys.,* 12, 921.

DELAGE, Y. (1891) «Essai sur la théorie du rêve,» Rev. *industr.,* 2, 40.

DELBOEUF, J. R. L. (1885) *Le sommeil et les rêves,* Paris.

DIEPGEN, P. (1912) *Traum und Traumdetung als medizinsichnaturwissenschaftliches Problem im Mittalalter,* Berlin.

DOGLIA, S. ve BIANCHIERI, F. (1910-11) „I sogni dei bambini di tre anni," *Contrib. Psicol., 1,* 9.

DÖLLINGER, J. (1857) *Heidenthum und Judenthum*, Regensburg.

DREXI, F. X, (1909) *Achmets Traumbuch: Einleitung und Probe eines kritischen Textes* (Tez), Münih.

DUGAS, L. (1897a) "Le sommeil et la cérébration inconsciente durant le sommeil," *Rev. phil.,* 43, 410.

–(1897b) «Le souvenir du rêve,» *Rev. phil.,* 44, 220.

DU PERI, C. (1885) *Die Philosophie der Mystik,* Leipzig.

EDER, M. D. (1913) "Augenträume," *Int. Z ärztl. Psychoanal, 1, 157.*

EGGER, V. (1895) "La durée apparente des rêves," *Rev. phil.,* 40, 41.

–(1898) "Le souvenir dans le rêves," *Rev. phil.,* 46, 154.

ELLIS, HAVELOCK (1899) "The Stuff that Dreams are made of," *Popular Science Monthly,* 54, 721.

—(1911) *The World of Dreams,* Londra.

ERDMAN, J. E. (1852) *Psychologische Briefe* (Brief VI), Leipzig.

FENCHER, G. T. (1860) *Elemente der Psychophysik* (2. bas. 1889).

FEDERN, P. (1914) "Über zwei typische Traumsensationen," *Jb. Psychoanalyse,* 6, 89.

FÉRÉ, C. (1886) "Note sur un cas de paralysie hystérique consécutive à un rêve," *Soc. Biolog.,* 41 (20 Kasım).

—(1887) "A contribution to the Pathology of Dreams and of Hysterical Paralysis," *Brain,* 9, 488.

FERENCZI, S. (1910) "Die Psychoanalyse der Dräume," *Psychiat-neurol. Weschr.,* 12, 102, 114 ve 125.

—(1911) "Über. lenkbare Träume," *Zentbl. Psychoanal.,* 2, 31.

—(1912) "Symbolische Darstellung des Lust- und Realitätsprinzipls in Ödipus-Mythos," *Imago,* 1, 276.

—(1913) "Zur Augensymbolik," *Int. Z. ärztl. Psychoanal.,* 1, 161.

—(1916) "Affektvertauschung im Traume," *Int. Z Ärztl. Psychoanal.,* 4, 112.

—(1917) "Träume der Ahnunglslosen," *Int. Z Ärztl. Psychoanal.,* 4, 208.

FICHTE, I. H. (1864) *Psychologie: die Lehre vom bewussten Geiste des Menschen* (2 cilt), Leipzig.

FISCHER, K. P. (1850) *Grundzüge des Systems der Anthropologie,* Erlangen. (Pt 1, Vol 2, *Grundüge des System der Philosophie'de.*

FLIESS, W. (1906) *Der Ablauf des Lebens,* Viyana.

FÖRSTER, M. (1910) "Das lateinsch-altenglische pseudo-Danielsche Traumbuch in Tiberius A. III," *Archiv. Stud. Neueren Sprachen und Literaturen,* 125, 39.

—(1911) "Ein mittelenglisches Vers-Traumbuch des 13. Jahrhunderts," *Archiv. Stud. Neueren Sprachen und Literaturen,* 127, 31.

FOSTER, M. & SHERRINGTON, C. S. (1897)."The Central Nervous System," *A Textbook of Physiology,* Kısım III, 7. Basım, Londra.

FOUCAULT, M. (1906) *Le rêve: études et observations,* Paris.

FREUD, M. (1957) *Glory Reflectected,* Londra.

FREUD, S. (1877a) "Über den Ursprung der hinteren Nervenwurzeln im Rückenmark von Ammocoetes (Petromyzon Planeri)," *S. B.' Akad. Wiss. Wien* (Math.-Naturwiss. K1.), III Abt., 75, 15.

—(1884e) "On Coca," S Freud, *The Cocaine Papers,* Viyana ve Zürih, 1963.
—(1891b) *On Aphasia,* Londra ve New York, 1953.
—(1893c) "Some Points for a Comparative Study of Organic and Hysterical Motor Paralyses," *Standard Ed., 1,* 157.
—(1894a) "The Neuro-Psychoses of Defence," *Standard Ed.,* 3, 43
—(1895b [1894] "On the Grounds for Detaching a Particular Syndrome from Neurasthenia under the Description, Anxiety Neurosis,'" *Standard Ed.,* 3, 87; *ÖFD., 10.*
—(1895d) BREUER, J. ile *Studies on Hysteria,* Londra, 1956; *Standard Ed.,* 2; *ÖFD.,* 3.
—(1896b) "Further Remarks on the Neuro-Psychoses of Defence," *Standard Ed.,* 3, 159.
—(1898b) "The Psychical Mechanism of Forgetfulness," *Standard Ed.,* 3, 289.
—(1899a) "Screen Memories," *Standard Ed.,* 3, 301.
—(1900a) *The Interpretation of Dreams,* Londra ve New York, 1955; *Standard Ed.,* 4-5; *ÖFD.,* 4-5.
—(1901a) *On Dreams,* Londra ve New York, 1951; *Standard Ed., 5,* 633.
—(1901b) *The Psychopathology of Everyday Life, Standard Ed.,* 6; *ÖFD.,* 6.
—(1905c) *Jokes and their Relation to the Unconscious,* Londra, 1960; *Standard Ed.,* 8; *ÖFD., 7.*
—(1905d) *Three Essays on the Theory of Sexuality,* Londra, 1962; *Standard Ed.,* 7, 125; *ÖFD.,* 8.
—(1905e [1901]) "Fragments of an Analysis of a Case of Hysteria," *Standard Ed.,* 7, 3; *ÖFD.,* 9.
—(1906a [1905]) "My Views on the Part played by Sexuality in the Aetiology of the Neuroses," *Standard Ed.,* 7, 271; *ÖFD.,* 8.
—(1907a) Delusions and Dreams in Jensen's „Gravida," *Standard Ed.* , 9, 3; *ÖFD., 15.*
—(1908a) "Hysterical Phantasies and their Relation to Bisexuality," *Standard Ed.,* 9, 157; *ÖFD.,* 11.
—(1908b) "Character and Anal Eroticism," *Standard Ed.,* 9, 169; *ÖFD.,* 8.
—(1908c) "On the Sexual Theories of Children," *Standard Ed.,* 9, 207; *ÖFD.,* 8.
—(1908e [19071) "Creative Writers and Day-Dreaming," *Standard Ed.,* 9, 143; *ÖFD.,* 15.
—(1909b) "Analysis of a Phobia in a Five-Year-Old Boy," *Standard Ed.* 10, 3; *ÖFD.,* 9.

—(1909d) "Notes upon a Case of Obsessional Neurosis," *Standard Ed., 10,* 155; *ÖFD.,* 10.

—(1910a [1909]) Five Lectures on Psycho-Analysis, *Standard Ed., 11,* 3; *Two Short Accounts of Psycho-Analysis'te* (Penguin Books, Harmondsworth, 1962).

—(1910d) "The Future Prospects of Psycho-Analytic Therapy," *Standard Ed., 11,* 141.

—(1910e) "The Antithetical Meaning of Primal Words," *Standard Ed., 11,155.*

—(1910h) "A Special Type of Choice of Object made by Men," *Standard Ed., 11,* 165; *ÖFD.,* 8.

—(1910i) "A Typical Example of a Disguised Oedipus Dream," *Rüyaların Yorumu'na* eklenmiştir; *Standard Ed.,* 5, 398.

—(1911a) "Additions to the Interpretation of Dreams," (*tamamı Rüyaların Yorumu'na* alınmıştır); *Standard Ed.,* 5, 360 ve 408.

—(1911b) „Formulations on the two Principles of Mental Functioning," *Standard Ed.,* 12, 215; *ÖFD.,* 12.

—(1911c [1910]) „Psycho-Analytic Notes on an Autobiographical Account of a Case of Paranoia (Dementia Paranoides)," *Standard Ed.,* 12, 3; *ÖFD., 10.*

—(1911e) "The Handling of Dream-Interpretation in Psychoanalysis," *Standard Ed.,* 12, 91.

—(1912g) "A Note on the Unconscious in Psycho-Analysis," *Standard Ed.,* 12, 257; *ÖFD,* 12.

—(1912-13) *Totem and Taboo,* Londra, 1950; New York, 1952; *Standard Ed.,* 13, 1; *ÖFD.,* 14.

—(1913a) "An Evidential Dream," *Standard Ed.,* 12, 269.

—(1913d) "The Occurrence in Dreams of Material from Fairy Tales," *Standard Ed.,* 12, 281.

—(19130 "The Theme of the Three Caskets," *Standard Ed.,* 12, 291.

—(1913h) "Observations and Example from Analytic Practice," *Standard Ed.,* 13, 193 (tamamı). Ayrıca kısmen *Rüyaların Yorumu'na* dahil edilmiştir, *ÖFD.,* 4.

—(1914c) "On Narcissism: an Introduction," *Standard Ed.,* 14, 69; *ÖFD.,* 12.

—(1914d) "On the History of Psycho-Analytic Movement," *Standard Ed.,* 14, 3, *ÖFD.,* 16.

—(1914e) "The Representation in a Dream of a" Great Achievement," *Standard Ed.,* 5, 412; *Rüyaların Yorumu'na* dahil edilmiştir *ÖFD.,* 4.

—(1915b) "Thoughts for Times on War and Death," *Standard Ed.,* 14, 275; *ÖFD.,* 13.
—(1915d) "Repression," *Standard Ed.,* 14, 143; *ÖFD., 11.*
—(1915e) "The Unconscious," *Standard* Ed.,14, 161; *ÖFD.,* 12.
—(1916d) "Some Character-Types Met with in Psycho-Analytic Work," *Standard Ed.,* 14, 311; *ÖFD., 15.*
—(1916-17 [1915-17]) *Introductory Lectures on Psycho Analysis,* New York, 1966; London, 1971; *Standard Ed.,* 15-16; *ÖFD.* 1.
—(1917b) "A Childhood Recollection from *Dichtung und Wahrheit,*" *Standard Ed.,* 17, 147; *ÖFD.,* 14.
—(1917d [1915]) "A Metapsychological Supplement to the Theory of Dreams," *Standard Ed.,* 14, 219; *ÖFD.,* 12.
—(1918b [1914]) "From the History of an Infantile Neurosis," *Standard Ed.,* 17, 3; *ÖFD.,* 10.
—(1919h) "The'Uncanny,'" *Standard Ed.,* 17, 219; *ÖFD.,* 15.
—(1920a) "The Psychogenesis of a Case of Female Homosexuality," *Standard Ed.,* 18, 7; *ÖFD.,* 10.
—(1920f) "Supplements to the Theory of Dreams," *Standard Ed.,* 18, 4.
—(1920g) *Beyond the Pleasure Principle,* London, 1961; *Standard Ed.,* 18, 7; *ÖFD.,* 11.
—(192 lb) Varendonck'un *The Psychology of Day-Dreams* (Londra) adlı çalışmasına (İngilizce) Giriş; *Standard Ed.,* 18, 27 L
—(1921c) *Group Psychology and the Analysis of the Ego,* Londra ve New York, 1959; *Standard Ed.,* 18, 69; *ÖFD.,* 13.
—(1922a) "Dreams and Telepathy," *Standard Ed., 18,* 197.
—(1922b) "Some Neurotic Mechanisms in Jealousy, Paranoia and Homosexuality," *Standard Ed.,* 18, 223; *ÖFD., 11.*
—(1923b) *The Ego and the Id,* Londra ve New York, 1962; *Standard Ed.,* 19, 3; *ÖFD.,* 12.
—(1923c [1922]) "Remarks on the Theory and Practice of Dream Interpretation," *Standard Ed.,* 19, 109.
—(1923d [1922]) "A Seventeenth-Century Demonological Neurosis," *Standard Ed.,* 19, 69; *ÖFD., 15.*
—(1923f) "Josef Popper-Lynkeus and the Theory of Dreams," *Standard Ed.,* 19, 261.
—(1924c) "The Economic Problem of Masochism," *Standard Ed.,* 19, 157; *ÖFD.,* 12.

—(1925a [1924]) "A Note upon die ‚Mystic Writing-Pad," *Standard Ed.,* 19, 227; *ÖFD.,* 12.
—(1925d [1924]) *An Autobiographical Study, Standard Ed.,* 20, 3; *ÖFD.,* 16.
—(1925i) "Some Additional Notes upon Dream-Interpretation as a Whole," *Standard Ed.,* 19, 125.
—(1925j) "Some Psychical Consequences of the Anatomical Distinction Between the Sexes," *Standard Ed.,* 19, 243; *ÖFD.,* 8.
—(1926d [1925]) *Inhibitions, Symptoms and Anxiety,* Londra, 1960; *Standard Ed.,* 20, 77; *ÖFD.,* 11.
—(1927a) "Postscript to The Question of Lay Analysis," *Standard Ed.,* 20; *ÖFD.,* 15.
—(1927c) The Future of an Illusion, Londra, 1962; *Standard Ed.,* 21, 3; *ÖFD.,* 12.
—(1929b) "A Letter [Fransızca] to Maxime Leroy on some Dreams of Descartes," *Standard Ed.,* 21, 199.
—(1930a) *Civilization and its Discontents,* New York, 1961; London 1963; *Standard Ed.,* 21, 59; *ÖFD.,* 13.
—(1930e) Frankfurt'ta, Goethe Müzesinde payilan konuşma, *Standard Ed.,* 21, 208; *ÖFD.,* 15.
—(1931b) "Female Sexuality," *Standard Ed.,* 21, 223;*ÖFD.,* 8.
—(1932c) "My Contact with Josef Popper-Lynkeus," *Standard Ed.,* 22, 219.
—(1932e [1931]) *Rüyaların Yorumu'nun Üçüncü* (gözden geçirilmiş) İngilizce basımına önsöz; *Standard Ed.,* 4, xxxii; *ÖFD.,* 4.
—(1933a [1932]) *New Introductory Lectures on Psycho-analysis,* New York, 1966; Londra, 1971; *Standard Ed.,* 22, 3; *ÖFD.,* 2.
—(1933e [1932]) André Breton'a üç mektup (Fransıica çeviri), Le surréalisme au service de la révolution (No. 5), 10. Almanca orijinalinin kopyası.
—(1935a) *An Autobiographical Study'ye* Ek (1935), yeni basım, *Londra ve New York;* Standard Ed., *20, 71; ÖFD., 16.*
–(1939a [1934-38]) Moses and Monotheism, Standard Ed., *23, 3; ÖFD., 14.*
—(1940a [1938]) *An Outline of Psycho-Analysis,* New York, 1968; Londra, 1969; *Standard Ed.,* 23, 141; *ÖFD.,* 16.
—(1940d [1892]) BREUER, J. ile, "On the Theory of Hysterical Attacks," *Standard Ed.,* 1, 151.
—(1941c [1899]) "A Premonitory Dream Fulfilled," *Standard Ed.,* 5, 623.
—(1942a [1905-6]) "Psychopathie Characters on the Stage," *Standard Ed.,* 7, 305.

–(1950a [1887-1902]) *The Origins ofPsycho-Analysis,* Londra ve *New York, 1954. (Kısmen "A Project for a Scientific Psychology"yi de içermektedir,* Standard Ed., 1, 175.)

–*(1958a [1911]) OPPENHEIM, D. E. ile,* Dreams in Folklore, New York, 1958, Kısım I; *Standard Ed.,* 12, 177.

–(1960a) *Letters 1873-1939* (Der. E. L. Freud) (Ing. Çev. T. ve J. Stern), New York, 1960; Londra, 1961.

–(1963a [1909-39]) *Psycho Analysis and Faith. The Letters of Sigmund Freud and Oskar Pfister* (Der. H. Meng ve E. L. *Freud) (Ing. Çev. E. Mosbacher), Londra ve New York, 1963.*

–*(1965a [1907-26])* A Psycho-Analytic Dialogue. The Letters of *Sigmund Freud and Karl Abraham* (Der. H. C. Abraham ve E. *L. Freud) (Ing. Çev. B. Marsh ve H.C. Abraham), Londra ve New York, 1965.*

–(1966a [1912-36]) *Sigmund Freud and Lou Andreas-Salomé: Letters* (Der. E. Pfeiffer) (Ing. Çev. W. ve E. Robson-Scott), Londra ve New York, 1972.

–(1968a [1927-39]) *The Letters of Sigmund Freud and Arnold Zweig* (Der. E. L. Freud) (Ing. Çev. W. ve E. Robson-Scott), Londra ve New York, 1970.

–(1970a [1919-35]) *Sigmund Freud as a Consultant. Recollections of a Pioneer in Psychoanalysis* (Freud'tan Edorado Weiss'e mektuplar, M. Grotjahn önsözü ve girişiyle, Weiss'in bir anısını ve yorumunu da içermektedir), New York, 1970.

–(1974a [1906-23]) *The Freud Jung Letters* (Der. W. McGuire) (Ing. Çev. R. Manheim ve R. F. C. Hull), Londra ve Princeton, N.J., 1974.

FUCUS, E (1909-12) *Illustrete Sittengeschichte* (Ergänzungsbände), Münih.

GALTON, F. (1907) *Inquiries into Human Faculty and its Development,* 2. Bas., Everyman's ed.,Londra.

GARNIER, A. (1872) *Traité des facultés de l'âme, contenant l'historie des principales théories psychologiques,* (3 cilt), Paris.

GIESSLER, C. M. (1888) *Beiträge zur Phänomenologie des Traumlebens,* Halle.

–(1890) *Aus den Tiefen des Traumlebens,* Halle.

–(1896) *Die physiologischen Beziehungen der Traumvor–gänge,* Halle.

GIROU DE BOUZAREINGES, C. ve GIROU DE BOUZARENINGES, L. (1848) *Physiologie: essai sur le mécanisme des sensations, des idées et des sentiments,* Paris.

GOBLOT, E. (1896) "Sur le souvenir des rêves," *Rev. phil,* 32, 288.

GOMPERZ, T. (1866) *Traumdetung und Zauberei,* Viyana.

GOTTENHARDT, 0. (1912) *Die Traumbücher des Mittelalters,* Eisben.

GRIESINGER, W. (1845) *Pathologie und Therapie der psychischen Krankheiten,* Stuttgart.

–(1861) do., 2. Bas. (aktaran Radestock).

GRUPPE, P. O. (1906) *Greichische Mythologie und Religionsgeschichte,* Münih. (I. E. P. Von Müller'in *Handbuch der klassichen Altertums. Wissenschaft* adlı çalışmasında, 5, 2).

GUIS,SIAN, J. (1833) *Leçons orales sur les phréonpathies* (3 cilt), Brüksel.

HAFFNER, P. (1887) "Schlafen und Träumen," *Sammlung zeitgemäser Broschüren,* 226, Frankfurt.

HAGEN, F. W. (1846) "Psychologie und Psychiatrie," *Wogner's Handwörterbuch der Physiologie,* 2, 692.

HALLAM, F. & WEED, S. (1896) "A Study of Dream Consciousness," *Am. J. Psychol.,* 7, 405.

HARTMANN, H. ve BETLHEIM, S. *Bkz.* BETLHEIM, S. ve HARTMANN, H.

HENNINGS, J. C. (1784) *Von den Träumen und Nachtwandlern,* Weimar.

HERZEN, W. (1890) *Über die Träume in der altnordischen Sagaliteratur* (Tez), Leipzig.

HERBART, J. F. (1892) *Psychologie als Wissenschaft neu gegründe auf Erfahrung, Metaphysik und Mathematik. (Zweiter, analytischer Teil); Herbart's Sämtliche* Werke'sinin 6. Cildi (der. K. Kehrbach), Lagensalza. (1. Bas. Königsberg, 1825).

HERMANN, K. F. (1858) *Lehbuch der gottesdienstlichen Alterhümer der Grichen,* 2. Bas., Heidelberg. *(Lehrbuch der griechischen Antiquitäten'in II.* Kısmı.)

–(1882) *Lehbuch der griechischen Prtvatalterhümer,* 3. Bas., Freiburg, *(Lehrbuch der griechischen Antiquitäten'in* VI. Kısmı.)

HERODOTUS *History* [Ing. Çev. A. D. Godley, Vol. 1 (Loeb Classical Library), Londra ve New York, 1921).

HERVEY DE SAINT .DENYS, MARQUIS D' (1867) *Les rêves et les moyens de les dirger,* Paris. (Anonim olarak yayınlanmıştır).

HILDEBRANDT, F. W. (1875) *Der Traum und seine Verwerthung für's Leben,* Leipzig.

HIPPOCRATES *Ancient Medicine and Regimen.*

HITSCHVIANN, E. (1913) "Goethe als Vatersymbol," *Int. Z. Ärztl. Psychoanal,* 1, 569.

HOBBES, T. (1651) *Levithan,* Londra.

HOFFBAUER, J. C. (1796) *Naturlehre der Seele,* Halle.

*HOHNBAUM (1830), C.F. NASSE, *Jb. Anthrop.,* l'de.

HUG-HELMUTH, H. VON (1911) "Analyse eines Traumes eines 51/2 jährigen Knaben," Zentbl. Psychoanal., 2, 122.
–(1913) "Kinderträume," Int. Z *ärztl. Psychoanal.,* 1, 470.
–(1915) "Ein Traum der sich selbst deutet," *Int. Z ärztl. Psychoanal.,* 3, 33.
IDELER, K. W. (1853) "Über die Enrstehung des Wehnsinnas aus Träumen," *Annalen des Charité-Krankenhauses,* Berlin, 3 (2), 284. .
IWAYA, S. (1902) "Traumdeutung in Japan," *Ost-Asien,* 5, 312. JEKELS, L. (1917) "Shakespeares Macbeth," *Imago,* 5, 170. JESSEN, P. (1855) *Versuch einer wissenschaftlichen Begründung der Psychologie,* Berlin.
JODI, F. (1896) *Lehbuch der Psychologie,* Stuttgart.
JONES, E. (1910a) "The Oedipus Complex as an Explanation of Hamlet's Mystery," *Am. J. Psychol.,* 21, 72.
–(1910b) "Freud's Theory of Dreams," *Am. J. Psychol.,* 21, 283.
–(1911) "The Relationship Between Dreams and Psychoneurotic Symptoms," *Am. J. Insanity,* 68, 57; 1913'te).
–(1912a) "Unbewusste Zahlenbehandlung," *Zentbl. Psychoanal.,* 2, 241.
–(1912b) "A Forgatten Dream," *J. abnorm. Psychol., 7, 5*; 1913 ,te.
–(1913) *Papers on Psycho-Analysis,* Londra ve New York.
–(1914a) "Frau und *Zimmer," Int. Z. Ärztl. Psychoanal,* 2, 380.
–(1914b) "Zahnziehen und Geburt," *Int. Z. Ärztl. Psychoanal.,* 2, 380.
–(1916) "The Theory of Symbolism," *Brit. J. Psychol.,* 9, 181.
–(1949) *Hamlet and Oedipus* (1910a'nın gözden geçirilmiş ve genişletilmiş versiyonu) Londra ve New York.
–(1953) Sigmund Freud: Life and Work, Cilt. *1, Londra ve New York.*
–(1955) Sigmund Freud: Life and Work, *Vol. 2, London and New York.*
–(1957) Sigmund Freud: Life and Work, *Cilt 3, Londra ve New York.*
JOSEPHUS, FLAVUS *Antiquitates Judaicae.* [Ing. Çev. *Anicent History of the. Jews* (Çev. W. Whitson), Londra, 1874; Josephus'ta Vol. IV, Loeb Classical library (çev. H. St J. Thackeray), Londra ve New York, 1930.]
JUNG, C. G. (1906, 1909) *Diagnostische Assoziationsstudien* (2 cilt), Leipzig.
–(1907) *Über die Psychologie der Dementia praecox,* Halle.
–(1910a) "Über Konflikte der Kindlichen Seele," Jb. psychoanalyt. psychopath. Forsch., *2, 33.*
–(1910b) "Ein Beitrag. zur Psychologie des Gerüchtes," *Zentbl. Psychoanal,* 1, 81..
–(1910b) "Ein Beitrag zur Kenntnis des Zahlentraumes," Zentbl. Psychoanal, 1, *567.*

JUNG, C. G. ve FREUD, S. *Bkz.* FREUD, S (1974a).

KANT, I. (1764) Versuch über die Krankheiten des Kopfes, *Königsberg.*

–(1798) Anthropologie in pragmatischer Hindsicht abgefasst, *Königsberg.*

KARPINSKA, L. VON (1914) "Ein Beitrag zur Analyse 'sinnloser' Worte in Traume," *Int. Z. Ärztl. Psychoanal.,* 2, 164.

KAZOWSKY, A. D. (1901) "Zur Frage nach dem Zusammenhange von Träumen und Wahnvorstellungen," *Neurol. Zentbl,* 20, 440 *ve* 508.

KIRCHGRABER, F. (1912) "Der Hut als Symbol des Genitales," Zentbl Psychoanal., *3, 95.*

KLEINPAUL, R. (1898) Die. Lebendigen und die Toten in Volksglauben, Religion, und Sage, *Leipzig.*

KRAUS, F. S. *Bkz.* ARTEMIDORUS.

LADD, G. T. (1892) "Contribution to the Psychology of Visual Dreams," *Mind,* (New Series), 1, 299.

LANDAUER, K. (1918) "Handlungen des Schlafenden," *Z. Ges. Neurol. Psychiat.,* 39, 329.

LASËGUE, C. (1881) "Le délire alcoolique n'est pas un délire, mais un rêve," *Archs. Gén. Méd.,* 2, 513.

LAUER, C. (1913) "Das Wessen des Traumes in der Beurteilung der talmudischen und rabbinischen Literatur," *Int. Z. Ärztl. Psychoanal.,* 1, 459.

LEHMAN, A. (1908) *Aberglaube und Zauberei von den älesten Zeiten bis in die Gegenwart* (Almanca çeviri Peterson), Stuttgart.

LE LORRAIN, J. (1894) "La durée du temps dans les rêves," *Rev. phil.,* 38, 275.

–(1895) "Le rêve," *Rev. phil.* 40, 59.

LÉLUT, L.-F. (1852) "Mémoire sur le sommeil, les songes e! le sonnambulisme," *Ann. Méd.-psychol.* (2. Série), 4, 331.

LEMONIE, A. (1855) *Du sommeil au point de vue physiologique psychologique,* Paris.

LEROY. *Bkz.* BERNARD-LEROY.

LEURET, F. (1834) *Fragments psychologiques sur la folie,* Paris.

LIÉBEAULT, A. A. (1889) *Le sommeil provoqué et les étas analogues,* Paris.

LIPPS, T. (1883) *Grandtatsachen des Seelenlebens,* Bonn.

–(1897) "Der Begriff des Unbewussten in der Psychologie," *Üçüncü Uluslararası Psikoloji Kongresi Kayıtları,* Münih.

*LLOYD, W. (1877) *Magnetism and Mesmerism in Antiquity,* Londra.

*LÖWINGER (1908) "Der Traum in der jüdischen Literatur," *Mitt. Jüd. Volksk.,* 10.

LUCRETIUS, *De renum natura.*

*LYNKEUS' [J. POPPER] (1899) *Phantasien eines Realisten,* Dresden. (2. Bas. Viyana, 1900).

MAASS, J. G. E. (1805) *Versuch über die Leidenschaften,* Halle.

MACARIO, M. M. A. (1847) "Des rêves, considérés sous le rapport physiologique et pathologique," Pt. II, *Ann. Méd. psychol.,* [1. Série], 9, 27. Kitap halinde Paris, 1847.

–(1857) *Du sommeil, des rêves et du sonnambulisme dans l'état de santé et de maladie,* Paris ve Lyons.

MACNISH, R. (1830) Philosophy of Sleep, *Glasgow.*

MAEDER, A. (1908) "Die Symbolik in den Legenden, Märchen, Gebräuchen, und Träumen," *Psychiat.-neurol. Wschr., 10,* 55.

MAEDER, A. (1912) "Über die Funktion des Traumes," .Ib. psychoanalyst. psychopath. Forsch., *4, 692.*

MAINE DE BIRAN, M. F. P. (1834) *Nouvelles considérations sur les rapports du physique et du moral de l'homme* (der. V. Cousin), Paris.

MARCINTOWSKI, J. (1911) "Eme kleine Mitteilung," *Zentbl. Psychoanal., 1,* 575.

–(1912a) "Gezeichnete Träume,"_Zentbl. Psychoanal., *2, 490.*

–(1912b) "Drei Romane in Zahlen," *Zentbl. Psychoanal.,* 2, 619.

MAUDSLEY, H. (1868) *Physiology and Pathology of Mind,* 2. Bas., Londra. (1. Bas. 1867.)

MAURY, L. F. A. (1853) "Nouvelles observations sur les analogies des phénomènes du rêve et de l' aliéenation mentale," Pt. II, *Ann. Méd-psychol.* (2. Série), 5, 404.

–(1878) Le sommeil et les rêves, *Paris. (1. bas. 1861).*

MAXWELL, J. CLERK (1876) Matter and Motion, *Londra.*

*MEIER, G. F. (1758) *Versuch einer Erklärung des Nachtwandelns,* Halle.

MEYNERT, T. (1892) *Sammlung von populärwissenschaftlichen Vorträgen über den Bau und die Leistungen des Gehirns,* Viyana.

MIURA, K. (1906) "Über japanische Traumdeueterei," *Mitt dts. Ges. Naturlc Ostasiens,* 10, 291.

MOREAU, J. (1855) "De l'identité de l'état *de* rêve et de folie," *Ann. Méd-psychol.* (3. Série), 1, 361.

MÜLLER, J. (1826) *Über die phantastischen Gesichtserscheinungen,* Coblenz.

MYERS, F. W. H. (1892) "Hypermnesic Dreams," Proc. Soc. Psych. Res., *8, 362.*
NÄCKE, P.* (1903) "über sexuelle Träume;" *Arch. Krim. Anthropol.,* 307.
—(1905) "Der Traum als feinstes Reagens f. D. Art d. Sexuellen Empfindens," *Mschr. Krim.-Psychol.,* 2, 500.
—(1907) "Kontrastträume und spezielle sexuelle Kontrastträume," Arch. *Krim. Anthropol.,* 24, 1.
—(1908) "Beiträge zur den sexuellen Träumen," *Arch. Krim. Anthropol.,* 29, 363.
—*(1911) "Die diagnostische und prognostiche Brauchbarkeit der sexuellen Träume," *Ärztl. Sachv.-Ztg.,* No. 2.
NEGELEIN, J. VON (1912) Der Traumschlüssel des Jaggadeva, Relig. Gesch. Vers., *11, 4.*
NELSON, J. (1888) "A Study of Dreams," Am. J. Psychol., *1, 367.*
NORDENSKJÖLD, O. ve digerleri (1904) Antarctic. Zwei Jahre in Schance und Eis am Südpol *(2 cilt), Berlin.*
OPPENHEIM, D. E. & FREUD, S. (1957). *Bkz.* FREUD, S. (1957a).
PACHANTONI, D. (1909) "Der Traum als Ursprung von Wahnideen bei Alkoholdelirianten," *Zentbl. Nervenheilk,* 32, 796.
PAULHAN, F. (1894) "A propos de l'activité de l'esprint dans le rêve"; *Rev. phil.,* 38, 546'da "Correspondence" başlığıyla.
PEISSE, L. (1857) La *médicine et les médicins,* Paris.
PESTALOZZI, R. (1956) "Sigmund Freuds Berufswahl," Neue Zürcher Zeitung, .1 *Temmuz, Femausgabe, 179, Bl. 5.* •
PFAFF, E. R. (1868) *Das Traumleben und seine Deutung nach den prinzipien der Araber, Perser, Grichen, Inder, und Ägypter,* Leipzig.
PFISTER, O. (1909) "Ein Fall von psychoanalytischer Seelsorge und Seelenheilung," *Evangelische Freiheit,* Tübingen (neue Folge), 9,108.
—(1911-12) "Die psychologische Enträtselung der religösen Glossolaile und der automatischen Kryptographie, *Jb. Psychoanalyt. Psychopath. Forsch.,* 3, 427 ve 730.
—(1913) "Kryptolalie, kryptographie und unbewusstes Vexierbild bei Normalen," *Jb. Psychoanalyt. Psychopath. Forsch.,* 5, 115.
—(1963) S. FREUD ile *Bkz.* FREUD, S. (1963a).
PICHON, A. E. (1896) *Contributions à l'étude des délires oniriques ou délires de rêve,* Bordeaux.
PILCZ, A. (1899) "über eine gewisse Gesetzmässigkeit in den Träumen," Yazarın abstraktı, *Mschr. Psychiat. Neurol.,* 5, 231, Berlin.

PLATO, *Republic.*
POHORILLES, N. E. (1913) "Eduard von Hartmanns Gesetz der von unbewussten Zielvorstellungen geleiteten Assoziationen," *Int. Z ärztl. Psychoanal.,* 1, 605.
PÖTZI, O. (1917) "Experimentell erregte Traumbilder in ihren Beziehungen zum indirekten Sehen," *Z Ges. Neurol. Psychiat,* 37, 278.
PRINCE, MORTON (1910) "The Mechanism and Interpretation of Dreams," J. *abnorm. Psychol.,* 5, 139.
PURKIMM, J. E. (1846) "Wachen, Schlaf, Traum und verwandte Zustände," Wagner R.'nin *Handwörterbuch der Physiologie mit Rücksicht auf physiologische Pathologie* adlı çalışmasında, 3, 412, Brunswick.
PUTNAM, J. J. (19129 "Ein charakteristicher Kindertraum," *Zentbl. Psychoanal.,* 2, 328.
*RAALTE, F. VAN (1912) "Kinderdroomen," *Het. Kind,* Ocak. RADESTOCK, P. (1879) *Schlaf und Traum,* Leipzig.
RANK, O. (1909) *Der Mythus von der Geburt des Helden,* Leipzig ve Viyana.
–(1910) "Ein Traum der sich selbst deutet," *Jb. psychoanalyst. psychopath. Forsch.,* 2, 465.
–(1911a) "Beispiel eines verkappten Ödipustraumés," *Zentbl. Psychoanal.,* 1, 167.
–*(1911b) "Beispiel zur Rettungsphantasie,"* Zentbl. Psychoanal., *1,331.*
–*(1911c) "Zum Thema der Zahnreizträume,"* Zentbl. Psychoanal., *1, 408.*
–(1912a) "Die Symbolschichtung im Wecktraum und ihre Wiederkehr im mythischen Denken," *Jb. Psychoanalyt. Psychopath. Forch..,* 4, 51.
–(1912b) "Aktuelle Sexualregungen als Traumlässe," *Zentbl. Psychoanal.,* 2, 596.
–(1912c) *Das Inzestmotiv in Dichtung und Sage,* Leipzig ve Viyana.
–(1913) "Eine noch nicht beschriebene Form des Ödipus-Traumes," *Int. Z ärztL Psychoanal.,* 1, 151.
–(1914a) "Traum und Dichtung," S. Freud'un *Rüyaların Yorumu* adlı çalışmasında [sadece 4-7. basımlarda yer almıştır]
–(1914b) "Traum und Mythus," S. Freud'un *Rüyalarzn Yorumu* adlı çalışmasında [sadece 4-7. Basımlarda yer almıştır.]
–(1914c) "Die `Geburts-Rettungsphantasie," Traum und dichtung'da, Int. *Z. ärztl. Psychoanal.,* 2, 43.
RANK, O. & SACHS, H. (1913) *Die Bedeutung der Psychoanalyse für die Geisteswissenschaften,* Weisbaden.

RÉGIS, E. (1894) "Les hallucinations oniriques ou du sommeil des dégénérés mystiques," *Compte rendu Congrès Méd. Alién.,* Paris, 1895, 260.

REIK, T. (1911) "Zur Rettingssymbolik," Zentbl. Psychoanal., 1, 499.

—(1915) "Gold und Kot," *Int. Z. ärztl. Psychoanal.,* 3, 183.

REITLER, R. (1913a) „Zur Augensymbolik," *Int. Z. ärztl. Psychoanal.,* 1, 159.

—(1913b) "Zur Genital- und Sekret-Symbolik," *Int. Z. ärztl. Psychoanal.,* 1, 492.

ROBERT, W. (1886) *Der Traum als Naturnotwendigkeit erklärt,* Hamburg.

ROBITESK, A. (1912) "Zur Frage der Symbolik in der Träumen Gesunder," *Zentbl. Psychoanal.,* 2, 340.

ROFENSTEIN, G. (1923) "Experimentelle Symbolträume," Z. Ges. Neuro. Psychiat., 87, 362.

R[ORSCHACH], H. (1912) "Zur Symbolik der Schlange und der Kravatte," Zentbl. Psychoanal., *2, 675.*

SACHS, H. (1911) "Zur Darstellungs-Technik des Traumes," *Zentbl. Psychoanal.,* 1, 413.

—(1912) "Traumdeutung und Menschenkenntnis," *Jb. psychoanalyst. psychopath. Forsch.,* 3, 568.

—(1913) "Ein Traum Bismarcks," *Int. Z. ärztl. Psychoanal.,* 1, 80.

—(1914) "Das Zimmer als Traumdarstellung des Weibes," Int. Z ärztl. Psychoanal., *2, 35.*

SALAMON ALMOLI BEN JACOB (1637) Pithrôn Chalôr ôth, *Amsterdam.*

SANCTIS, SANTE DE (1896) *I sogni e il sonno nell' isterismo e nella epilessia,* Roma.

—(1897a) "Les maladies mentales et les rêves,» *extrait des Ann. Soc. Méd. De Gand,* 76, 177.

—*(1 897b) "Sui rapporti d'idertità, di somiglianza, di analogia e di equivalenza fra sogno e pazzia,"* Riv. Quidicinale psicol. Psichiat. Neuropatol., *Kasim 15.*

—(1898a) "Psychoses et rêves," *Rapport du Congrès de neurol.* Etd'hypnologie de Bruxelles *1897;* Comptes rendus, *1, 137.*

—(1898b) "I sogni dei neuropatici e dei pazzi," *Arch. Psichiat.* Antrop. Crim., *19, 342.*

—(1899) *I sogni,* Turin.

SCHERNER, K. A. (1861) *Das Leben des Traumes,* Berlin.

SCHLEIERMACHER, F. E. D. (1862) *Psychologie* (L. George tarafından derlenen *Toplu Eserler'in* 6. Cilt, 3. Bölümü), Berlin.

SCHOLZ, F. (1887) *Schalf und Traum,* Leipzig.

SCHOPENHAUER, A. (1862) "Versuch über das Geistersehen *und was damit zusammenhängt,"* Parerga und Paralipomena *(V. Deneme), 1, 213, 2. Bas., Berlin.*

SCHRÖTTER, K. (1912) "Experimentelle Träume," *Zentbl. Psychoanal.,* 2, 638.

SCHUBERT, G. H. VON (1814) *Die Symbolik des Traumes,* Bamberg.

SCHWARZ, F. (1913) "Traum und Traumdeutung nach 'Abdalgani an-Nabulusi,'" *Z. Deutsch. Morgenl. Ges.,* 67, 473.

SECKER, F. (1910) "Chinesische Ansichten über den Traum," *Neue metaphysische Rudschau, 17,* 101.

SEGEL, B. W. & BERNSTEIN, L (1908). *Bkz.* BERNSTEIN, L & SEGEL, B.W. (1908).

SHERRINGTON, C. S. & FOSTER, M. (1897). *Bkz.* FOSTER, M. & SCHERRINGTON, C. S.

SIEBECK, H. (1877) "Das Traumleben der Seele," *Sammlung gemeinverständlicher Vorträge,* Berlin.

SILBERER, H. (1909) "Bericht über eine Methode, gewisse symbolische Halluzinations-Erscheinungen hervorzufuren und zu beobachten," *Jb. psychoanalyst. psychopath: Forcsh., 1, 513.*

–(1910) "Phantasie und Mythos," *Jb. psychoanalyt. psychopath. Forsch.,* 2, 541.

–(1912) "Symbolik des Erwachens und Schwellensymbolik überhaupt," *Jb. psychoanalyt. psychopath. Forsch.,* 3, 621.

–(1914) *Probleme der Mystik und ihrer Symbolik,* Viyana. SIMON, P. M. (1888) *Le monde des rêves,* Paris.

SPERBER, H. (1912) "Über den Einfluss sexueller Momente auf Entstehung und Entwicklung der Sprache," *Imago,* I, 405.

SPIELREIN, S. (1913) "Traum von `Pater Freudenreich," *Int. Z. Ärztl. Psychoanal.,* 1, 484.

SPITTA, H. (1882) *Die Schlaf- und Traumzustände der menschlichen Seele,* Tübingen. (1. Bas. 1878.)

SPITTELER, C. (1914) *Meine frühesten Erlebnisse,* Jena.

STANNIUS, H. (1849) *Das peripherische Nervensystem der Fische, anatomisch und physiologisch untersucht,* Rostock.

STÄRCKE, J. (1913) "Neue Traumexperimente in Zusammenhang mit älteren und neueren Traumtheorien," *Jb. Psychoanalyt. Psychopath. Forsch.,* 5, 233.

STEKEL, W. (1909) "Beiträge zur Traumdeutung," Jb. psychoanalyt. psychopath. Forsch., *5, 233.*

–(1911) "Die Verpflichtung des Namens," Z Psychother. med. Psychol., *3, 110.*

STRICKER, S. (1879) *Studien über das Bewusstsein,* Viyana.

STRÜMPELL, A. VON (1883-84) *Lehrbuch der speciellen Pathologie und Therapie der inneren Krankheiten,* Leipzig.

STRÜMPELL, L. (1877) *Die Natur und Enstetehung der Träume,* Leipzig.

STUMPF, E. J. G. (1899) *Der Traum und seine Deutung,* Leipzig.

SULLY, J. (1893) "The Dream as a Revelation," *Fortnightly Rev.,* 53, 354.

SWOBODA, H. (1904) *Die Perioden des menschlichen Organismus in ihrer psychologischen und biologischen Bedeutung,* Leipzig ve Viyana.

TANNERY, M. P. (1898) "Sur la mémorie dans le rêve," Rev. phil., 45, 637.

TAUSK, V. (1913) "Zur Psychologie der Kindersexualität," Int. Z Ärztl. Psychoanal., 1, .444.

–(1914) "Kleider und Farben im Dienste der Traumdarstellung," Int. Z Ärztl. Psychoanal., *2, 464.*

TFINKDJI, J. (1913) "Essai sur les songes et l'art de les interpréter (onirocritie) en Mésopotamie," *Anthropos,* 8, 505.

THOMAYER, S. (1897) "La signification. de ,quelques rêves," recureilli par V. Simerka, *Rev. Neurol.,* 5, 98.

TISSIÉ, P. (1898) Les rêves, physiologie et pathologie, *Paris. (1. Bas. 1870.)*

TOBOWOLSKA, J. (1900) Etude sur les illusions de temps dans les rêves du sommeil normal *(Tez), Paris.*

VARENDONCE, J.(1921) The Psychology of Day-Dreams, *Londra.*

VASCHIDE, N. (1911) *Le sommeil et les rêves,* Paris.

VESPA, B. (1897) "Il sonno e i sogni nei neuro- e psicopatici," *Boll. Soc. Lancisiana Osp.,* 17, 193.

VOLD, J. MOURLY (19896) "Expériences sur les rêves et en particuler sur ceux d'origine musclaire et optique," (inceleme), *Rev. phil.,* 42, 542.

–(1910-12) *Über den Traum* (2 cilt) (Der. O. Klemm), Leipzig.

VOLKELT, J. (1875) *Die Traum-Phantasie,* Stuttgart.

WALDEYER, W. (1891) "Über einige neuere Forschungen im Gebiete der Anatomie des Centralnervensystems," Berl. Klin. Wschr., 28, 691.

WEED, S. *Bkz.* HALLAM, F. & WEED, S.

WEISS, E. ve FREUD, S. (1970) *Bkz.* FREUD, S. (1970a).

WEYGANDT, W. (1893) *Entstehung der Träume,* Leipzig.

WHITON CALKINS. *Bkz.* CALKINS, M. W.

WIGGAM, A. (1909) "A Contribution to the Data of Dream Psychology," *Ped. Sem. J. Genet. Psychol.,* 16, 250.

WINTERSTEIN, A. VON (1912) "Zwei Belge für die Wunscherfüllung im Traume," *Zentbl. Psychoanal.,* 2, 292.

WITTELS, F. (1924) *Sigmund Freud: der Mann, die Lehre, die Schule,* Viyana.

WUNDT, W. (1874) *Grundzüge der physiologischen Psychologie,* Leipzig.

ZELLER, A (1818) "Irre," J. S. Ersch & J. G. Gruber'in *Allgemeine Encyclopedie der Wissenschaften und Künste* adh çah5masmda, 24, 120.

ZWEIG, A. ve FREUD, S. (1968) *Bkz.* FREUD, S. (1968a).

KISALTMALAR

Gesammelte Werke = *Freud, Gesammelte Werke* (18 cilt), 1-17. Ciltler Londra, 1940-52, 18. Cilt Frankfurt am Main, 1968. 1960'tan başlayarak dizinin tamamı S. Fischer Verlag tarafından basılmıştır (Frankfurt am Main.)

Standard Edition = *The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud* (24 cilt), Hogarth Press ve The Institute of Psychoanalysis, Londra, 1953-74.

ÖFD. = *Öteki Freud Dizisi.*